

EN GÜZEL ÖRNEĞİN EN GÜZEL ÖRNEKLERİ

82 İl 82 Sahâbî

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'i (sas) bize anlatırken, kullandığı istisnai ifadelerden bir tanesi *üsvetü'n-hasene* ifadesidir. Rabbimiz buyurur ki: *"Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, çok güzel bir örnektir."* (Ahzâb, 33/21)

Sahâbe neslini anlatan en güzel ayetlerden bir tanesi de Tevbe Sûresi'nde geçen şu ayettir: *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensâr ile onlara güzellelikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."* (Tevbe, 9/100)

"En Güzel Örneğin, En Güzel Örnekleri" ifadesi, aslında bu iki ayetin kısa bir mesajıdır. Allah Resûlü (sas) tüm insanlığa en güzel örnek, en ideal misal, en kâmil modeldir. Elbette O (sas) kurduğu nübüvvet potasında, kendi örneğini yetiştirdiği talebeler olan sahâbe üzerinden âleme yansıtacak, böylelikle onları en güzel örnekler olarak kıyamete kadar gelecek tüm müminlere takdim edecekti.

Bu hakikatten dolayı sahâbe nesli, hiçbir zaman bizler için sadece tarihi şahsiyetler olamazlar. Onlar, dinin intikal ve muhafazasında, Allah (cc) tarafından seçilmiş, Resûlullah (sas) tarafından yetiştirilmiş bir nesildir. Öyleyse, sahâbe neslini tanımak ne sadece bir vefa ne sadece bir tarihi malumat ne de sadece geçmişe dair bir özlemin ifadesidir. Sahâbe neslini tanımak, Allah'ı, Peygamber'ini, Kitab'ı, dolayısı ile İslam'ı tanımanın en doğru yoludur.

EN GÜZEL ÖRNEĞİN

Sallallahu Aleyhi ve Sellem

EN GÜZEL ÖRNEKLERİ

Radiyallahu Anhum

❖ 82 İl 82 Sahâbî ❖

-I-

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

1973 yılında Erzurum-Horasan'da dünyaya geldi. İlkokulu bitirdikten sonra, orta ve lise eğitimi yıllarında bir yandan da medresede Arapça ve temel İslami ilimler alanlarında dersler almaya başladı. Ardından 1989 'da İstanbul'a gelerek İslami ilimlerdeki eğitimine devam etti. 1999 ile 2004 yılları arasında Mısır'da Arapça ve İslamî ilimleri de kapsayan eğitim çalışmalarında bulundu.

1995 yılından itibaren düzenli olarak haftalık dersler vermeye başladı. Bilahare bu dersleri, Hikmet Vakfı'nda ve Hikmet Derneği'nde sürdürdü.

Ekim 2010'da İstanbul'un Eyüp semtinde tarihi Zekai Dede Konağı'nda faaliyetlerine başlayan Siyer Araştırmaları Merkezi'nin kurulmasına öncülük etti. Her hafta Cumartesi günleri düzenli olarak söz konusu merkezde "Siyer ve Sahâbe" konulu halka açık dersler vermektedir. Bu derslerin tamamı www.siyertv.com internet sitesinden yayınlanmaktadır.

Siyer alanında araştırma ve eğitim çalışmalarına devam eden Muhammed Emin Yıldırım, evli ve üç çocuk babasıdır.

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- İbadetin Beyni Dua (2002)
- İnsani İlişkilerde İlahî Ölçü (2004)
- Vahyi Hayata Taşımak (2005)
- Alemlere Rahmet Hz. Muhammed (sas) (2006)
- Sahabeyi Nasıl Anlamalıyız? (2007)
- Dâru'l-Erkam, Vahyin Nüzûl Sürecinde Şahsiyet Eğitimi (2008)
- Hz. Peygamber'in (sas) Albümü (2010)
- Siyer Atlası (Tahkik ve Notlandırma) (2010)
- Efendimiz'i Sahabe Gibi Sevmek (2011)
- Risalet Davasının Annesi Hz. Hatice (2011)
- Efendimiz'in (sas) Havarisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvam (2011)
- İnsanlığın Kurtuluşu Hac, Ömrün Bereketi Umre (2011)
- Yaşayan Şehit/Şehidü'l-Hayy Talha b. Ubeydullah (2012)
- Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrâh (2012)
- Arslan Pençesi, Hamaset Kahramanı/Sa'd b. Ebî Vakkas (2013)
- Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler (2014)

***“Kişi sevdiki ile beraberdir” Nebevî beyanının
bir gereği olarak bu dünyada sevmeye gayret eden,
ahirette de o en güzel örneklerle beraber olmayı
umut eden tüm Peygamber ve Sahâbe sevdalılarına
ithaf olunur...***

İÇİNDEKİLER

KUTLU NESİL SAHÂBE.....	19
SÖZ BAŞI.....	23

❖ SÂDİK DOST HZ. EBÛ BEKİR (ra)/29 ❖

Mucize Bir Şahsiyet	32
Neden Hz. Ebû Bekir?.....	33
Hz. Ebû Bekir'in (ra) Bereketli Hayatı	35
Muhabbet	36
Sadâkat	41
Celâdet	46
Evveliyet.....	49
Hz. Ebû Bekir'den Birkaç Hatıra	50
Hz. Ebû Bekir (ra) Bir Nimettir	51
Hz. Ebû Bekir'in Hayatından Mesajlar	52

❖ MÜCADELE VE VAKAR ÖRNEĞİ ❖ ESMÂ BİNTİ EBÎ BEKİR (r.anhâ) / 53

Kimdir Hz. Esmâ?	56
Esmâ Olmak	56
Hayatına Kısa Bir Bakış	57
Hz. Zübeyr ile Hayatlarını Birleştirmeleri.....	59
Vakar Âbidesi	61
Hicret Yolundaki Mücadelesi	62
Tedbir ve Tevekkül Dairesinde Hicret	63

Feda Edilen Kuşak	65
Hz. Esmâ Validemiz Medine’de	67
Medine’den Bazı Hatıralar	69
Hadis Rivayetinde Hz. Esmâ	70
Mücadele ve İmtihan Devam Ediyor	71
Hz. Esmâ’nın Hayatından Mesajlar	74

ALLAH İLE TİCARET YAPAN SAHÂBÎ
SUHEYB-İ RÛMÎ (ra) / 75

Öyle Birine Konuk Olacağız ki!	78
Allah (cc) İle Ticaret Yapan Sahâbî	78
Felaketten Saâdete.....	79
Suheyb-i Rûmî İman Yolunda	81
Hicret Yolunda.....	83
Çok Kârlı Bir Ticaret	85
Hakkında Ayetler İniyor	86
Suheyb-i Rûmî Medine’de.....	87
Rumların İlki	88
Peygamber Sevgisine Küçük Bir Örnek	89
Hayatından Bazı Hatıralar	90
Hadis Rivayetleri	92
Vefatı	94
Hz. Suheyb-i Rûmî’nin Hayatından Mesajlar.....	94

ANTEP’İN SAKİNİ CERİR B. ABDULLAH (ra) / 95

Cerîr b. Abdullah ve Antep.....	97
Sahâbe Kaynaklarında Cerîr b. Abdullah	97
Gaziantep’e Nasip Olan Bereket.....	99
Ümmetin Yusuf’u.....	100
Hz. Peygamber ile Bazı Hatıraları	102
Hz. Peygamber’in (sas) Vefatının Ardından	105
Hadis Rivayetindeki Konumu	106
Ehl-i Beyt’ten Sayılması	109

Sünnet Üzere Bir Hayat	110
Cerîr b. Abdullah Hayatından Mesajlar	112

❦ SAÂDETLİ SAHÂBÎ ES'AD B. ZÜRÂRE (ra) / 113 ❦

Es'ad b. Zürâre ve Edirne	115
Çok Hayırlı, Çok Saâdetli Bir Sahâbî	117
Ömür Olarak Az, Miras Olarak Çok	118
Yesrib'ten Medine'ye	119
İslâm Öncesi Hayatı.....	123
Büyük Buluşma.....	124
Dolaşılan Çadırlar	126
Mina'daki Küçük Çadırdan Büyük İşler	127
Çadırda Altı Yiğit.....	130
Ne yaptılar Yesrib'de?	132
Ev'den Başlayan Mücadele	132
Dârü'l-Es'ad	133
Yesrib, Medine Olma Yolunda	135
Kubâ'dan Medine'ye	136
Ayrılık Vakti	138
Âdeta Efendimiz'in (sas) Kızları	139
Es'ad b. Zürâre'nin Hayatından Mesajlar	140

❦ ÜMMETİN EMİNİ EBÛ UBEYDE B. CERRÂH (ra) / 141 ❦

O, Bambaşka Biri.....	144
Emniyet/Eminlik ve Teslimiyet	145
Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken.....	147
İman Yolunu Seçerken.....	149
İmtihanlar Başlıyor	151
Medeniyetin Kurulacağı Şehir Medine.....	152
Furkan Günü'nde Büyük Ayrışma	153
Uhud'un Zorlu Yokuşları.....	155
Hz. Peygamber (sas) Dünyasında Ebû Ubeyde.....	157
Komutan Olarak Ebû Ubeyde b. Cerrâh.....	159

Ümmetin Emini.....	161
Zor Günlerde, Büyük Kametler	164
Yermük'tan Birkaç Hatıra	166
Hz. Ömer'in Takdir Edilecek Hassasiyeti	167
Cihad Meydanlarının Kahramanı	168
Kudüs Fethi'nde	170
İki Güzel Dost Tebûk'ta.....	172
Vefat Yolunda	174
Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Hayatından Mesajlar	175

ANADOLU'NUN FATİHİ İYÂD B. ĞANEM (ra) / 177

Urfa'da Sahâbe İzleri	180
Kimdir İyâd b. Ğanem?	182
İyâd b. Ğanem Demek, Ne Demek?	184
Hayatına Kısa Bir Bakış	184
Anadolu Topraklarında.....	188
Hz. Ömer'in Fârûkiyet Kameti	190
Keremiyet Kameti	191
Emanet Kameti	192
Vefat Yolunda	194
İyâd b. Ğanem'in Hayatından Mesajlar.....	195

HAKİKAT YOLCUSU SELMÂN-I FÂRİSÎ (ra) / 197

Mardin'de Sahâbe İzleri.....	199
Nahle Vadisi'nde Nusaybinli Cinler	200
Mardin'in Fethi	201
Selmân-ı Fârisî'nin Hakikati Bulma Yolculuğu.....	203
Hakikati Elde Etmek Bedel İster	205
İman Yolunda.....	208
Selmân Bizdendir, Bizim Ehl-i Beytimizdendir	209
Hendekler Kazılırken Gelen Müjde	210
Halifeler Dönemi'nde.....	211
Medâin Valiliği	213

Selmân İbnü'l-İslâm.....	215
Selmân-ı Fârisî'nin Hayatından Mesajlar.....	217

❦ ŞEHADET SEVDALISI BERÂ B. MÂLİK (ra) / 219 ❦

Berâ b. Mâlik ve Karaman.....	221
Yiğit Bir Anne, Yiğit Bir Evlat	222
Herkesin Bir Derdi Var, Berâ'nın da Bir Derdi Var	224
Cesaretine Hayranım!	225
Nebevî Medrese'den Terbiye Dersleri.....	227
Yemâme'den Yiğitlerin Sesi Yükseliyor	229
Berâ b. Mâlik: Allah ve Cennet.....	230
Berâ b. Mâlik Yine Sahnede	232
Bu Nasıl Bir Sevdadır?	233
Adım Adım Şehadete	234
Şehit Olurken.....	236
Berâ b. Mâlik'in Hayatından Mesajlar.....	238

❦ ADALET TİMSALİ HZ.ÖMER (ra) / 239 ❦

Hiz. Ömer ve Konya	241
Hiz. Ömer'i (ra) Anlatmak Kolay mı?.....	242
Hiz. Ömer (ra) Hakkında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar.....	243
1. Hiz. Ömer (ra), Gerçekten Kendi Elleri İle Kız Çocuğunu Toprağa Gömdü mü?.....	244
2. Hiz. Ömer (ra), Gerçekten Kırkıncı Müslüman mı?.....	246
3. Hiz. Ömer (ra), Gerçekten Efendimiz'i (sas) Sadece Öldürmek İçin Çıktığı Yolda mı Dirildi, İman Etti?	247
4. Hiz. Ömer (ra), gerçekten İslâmi sahada istediği gibi maslahat öncelikli bir duruş mu ortaya koydu?	251
5. Hiz. Ömer (ra), Gerçekten Sadece Celâl Sıfatının Sahibi Biri miydi?	254
Şehadete Doğru.....	255
Hiz. Ömer'in Hayatından Mesajlar	257

﴿ ŞEHADET AŞIĞI ABDULLAH B.CAŞ (ra) / 259 ﴾

Abdullah b. Caş ve Eskişehir	261
İlklerin Adamı	263
Bir Yiğit, Bir Mücahid ve Bir Şehid.....	264
Bir Yiğit, Bir Muhacir ve Bir Mücahid.....	268
Hicret Yurdu Medine’de.....	270
Abdullah b. Caş’ın nasibine düşen ensâr kimdi?	270
İlk Sefer, İlk Ganimet, İlk Esir	271
Mücahitler Birliği Medine’de	273
Arsıanlar Bedir Yolunda	275
Samimice Yapılan Dualar ve Arkasından Gelen Şehadet	276
Dua ki Ne Dua!.....	277
Neden Hz. Hamza ile Aynı Kabirde?	279
Abdullah b. Caş’ın Hayatından Mesajlar.....	280

﴿ İSLÂM’IN MESİHİ EBÛ ZER el-ĞİFÂRÎ (ra) / 281 ﴾

Hz. Ebû Zer ve Afyon	283
Hz. Ebû Zer Mekke’de.....	289
Davet Yolunda Gayretleri	292
Bazı Hatıralar	293
Halifeler Döneminde Hz. Ebû Zer	298
İmtihan Günleri.....	300
Rebeze Yılları.....	305
Vefatı.....	306
Hadis Rivayetleri	308
Ebû Zer el-Ğıfârî’nin Hayatından Mesajlar.....	310

﴿ HELAL KAZANÇ ÖRNEĞİ CÂBİR B. ABDULLAH (ra) / 311 ﴾

Câbir b. Abdullah ve Zonguldak	313
Sahâbeyi Tanımanın Yolları.....	314
Câbir b. Abdullah’ın Rivayet Ettiği Üç Hadis	315
Hayatına Kısa Bir Bakış.....	317
Bedir’e Doğru	319

İmtihan Meydanı Uhud	320
Zorlu Bir Hayat.....	323
Hendek Gazvesi'ndeki Hatıraları	324
Halifeler Döneminde	328
Bir Âlim Olarak Hz. Câbir.....	330
Vefatı	331
Câbir b. Abdullah'ın Hayatından Mesajlar	332

❦ KUR'ÂN TERCÜMANI ABDULLAH B. ABBÂS (ra) / 333 ❦

Abdullah b. Abbâs ve Kocaeli	335
İlim Denizi	337
Abdullah b. Abbâs'ı Bu İlmî Seviyeye Çıkaran Neydi?	339
1. Allah'ın Seçimi	339
2. Zeminin Uygunluğu	340
3. Kişinin Durumu	341
Hayatına Kısa Bir Bakış	342
Medine'ye Hicreti	344
İlim Yolunda Derin Bir Hırs	348
İhtiyarların Genci.....	349
Aranan Adam	351
Zor Günlerde, Zor İşlerde	352
İlim-Cihad Bütünlüğü.....	354
Vefatına Doğru.....	355
Abdullah b. Abbâs'ın Hayatından Mesajlar.....	357

❦ CENNETİN ÖZLEDİĞİ SAHÂBÎ AMMÂR B. YÂSİR (ra) / 359 ❦

Kütahya ve Ammâr b. Yâsir	361
Kimdir Ammâr b. Yâsir?	362
İmana Yürüyüşü.....	364
Baskılar, İşkenceler ve Şehadet	365
Medine'ye Hicreti	368
Seni Bağî Bir Topluluk Öldürecek!.....	368
Medine Yılları	371

Cennet'in Özlediği Sahâbî	373
Zor Günlerde Hz. Ali'nin Yanında	375
Hadis Rivayetlerindeki Yeri	377
Ammâr b. Yâsir'in Hayatından Mesajlar	379

İNFAK KAHRAMANI EBÛ TALHA B. SEHL (ra) / 381

Kimdir Hz. Ebû Talha?	384
Dünyaları Bana Versen Yine de Seninle Evlenmem!	385
Adım Adım İman'a Yürüyüşü.....	387
İman Yolunda Kurulan Bir Aile	388
Bedir'den Uhud'a	388
Büyük İnfakı	389
İnfak'tan Başka Bir İnfak'a	391
Vermeye Doymayanların İmtihanları	392
İman'a Bakın, İman'a	393
Peygamberimizin (sas) Sevgisi.....	396
Halifeler Döneminde	397
Meclislerin Hakkı.....	398
Ebû Talha b. Sehl'in Hayatından Mesajlar	399

CÖMERTLİK DERYASI ABDULLAH B. CA'FER (ra) / 401

Bölge Halkının Tarafı İslâm'dır	405
Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken	406
Hicretin Çocuğu Abdullah	409
Medine Hatıraları.....	410
Ca'fer Şehit, Hanımı Dul, Çocukları Yetim	413
Cömertlik Deryası/Cömertlik Kutbu	415
İki Kanatlının Oğlu!	417
Hz. Zeyneb İle Evliliği.....	418
İmtihan Günlerinde	419
Vefatı.....	421
Abdullah b. Ca'fer'in Hayatından Mesajlar	422

 ÜMMETİN HAKÎMİ EBU'D-DERDÂ (ra) / 423

Ebu'd-Derdâ ve Bartın.....	425
Çocukluğu, Gençliği ve İslâm Öncesi Hayatı.....	427
Sâdık Dostu, Onu Hidayete Taşıyor.....	429
İman İnsanı İnsan Eder, Belki İnsanı Sultan Eder	431
İbadette Zirvelerde	433
Hem Âlim Hem Mücahid	435
Şam'da Esen İlim Rüzgârı	436
İlim-Amel Dengesi.....	438
Kalbin Dağınıklığı.....	439
Bir Mesaj ki Ne Mesaj!	440
Hadis Rivayetindeki Yeri	441
Kendi Sözlerinden	442
Kardeşi Selmân-ı Fârisî'ye Mektubu	443
Vefatı	444
Ebu'd-Derdâ'nın Hayatından Mesajlar.....	446

 MÜSLÜMAN TÜCCAR OSMAN B. AFFÂN (ra) / 447

Ticari Bir Merkez Olarak Mekke.....	450
İnsanlığa Hediye Edilen Bir Kurum: Hisbe	451
Hiz. Osman'ın Bereketli Hayatına Kısa Bir Bakış	452
İman Yolculuğu	453
Habeşistan Yollarında.....	455
Medine Günlerinde	456
Medine Çarşısının Tesisi	458
1- Pazar da tekelleşmeye son verdi.	461
2- Pazar vergisini kaldırdı.	461
3- Faizin her çeşidini yasakladı.	461
4- İhtikâr yani stokçuluğun her türünü kaldırdı.	462
5- Piyasamın serbest rekabetini sağladı, haksız rekabeti ise yasakladı.....	462
6- Malın mal ile eşyanın eşya ile takasım yasakladı.....	462
7- Devletin piyasaya müdahalesini yasakladı.	463

Hudeybiye’de Hz. Osman	463
Zorluk Ordusu, Osman’ın Ordusu Oluyor	465
İnfaka Doymayan Tüccar	467
Meleklerin Kendisinden Hayâ Ettiği Sahâbî.....	469
Hz. Osman b. Affân Hayatından Mesajlar	470

EFENDİMİZ’İN (SAS) SEVGİLİSİ HZ. ÂİŞE (r.anhâ) / 471

Hz. Âişe ve Niğde.....	473
Öyle Birine Misafir Olacağız ki	474
Aişe Annemiz Nasıl Bir Eştir?.....	476
Evliliğe Giden Yol	478
Hz. Aişe Annemizin Yaşı.....	479
Havle bint Hâkim’in Uğraşları	481
Medine Yılları	482
Aişe Annemizin Efendimiz’e (sas) Olan Sevgisi	483
Menfaat Değil, Merhamet	485
Hz. Aişe’ye Olan Sevgi	487
Peygamber Evi’nin Bazı Hadiseleri	489
Hz. Âişe’nin Hayatından Mesajlar	493

مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ
أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ

“Muhammed, Allah’ın elçisidir.
Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli,
birbirlerine karşı ise merhametlidirler...”

(Fetih Sûresi, 48/29)

مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ
إِلَّا بُعِثَ قَائِدًا وَنُورًا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Ashâbımdan biri bir beldede vefat ederse,
kıyamet günü onlar için bir komutan ve
aydınlık saçan bir rehber olarak diriltilir.”

(Tirmizî, Kitabü'l-Menâkıb, 132)

Kutlu Nesil
SAHÂBE

*Onlar Peygamber'in ikliminde yetişen,
Nebevî bahçede yoğrulup kıvama eren,
Risaletin nurlu potasında elmaslaşan,
Hayatın farklı alanlarında âbideleşen bir nesil...*

*Onlar, sarsıntı içerisinde olanlara sabit dağlar,
Yolunu kaybedenlere yol olan nehirler,
Yönlerini yitirenlere yön gösteren yıldızlar,
İdeal kulluğun nasıl olduğunu hayatlarıyla gösteren muallimler...*

*Onlar, sahih İslam çizgisinin anahtar kuşağı,
İnsanlığa gönderilen son vahyin, ilk muhatapları,
Kur'an'ın ve Sünnet'in sâdık taşıyıcıları,
Müslümanlığın ve mü'minliğin aynaları...*

*Onlar, Peygamber'in sesini sessizliğe mahkûm etmeyenler,
"Allah'a giden yolda bana kim ensar/yardımcı olacak?" diyen sese,
"Lebbeyk/buyur" deyip, candan, canandan vazgeçip icabet edenler,
Sabrı kuşanıp, hicreti kaderleri bilip, garipler kervanını dizenler...*

*Onlar, risalet davasında önden giden atlılar,
Siddıklar, Fârûklar, Havariler, Aslanlar,
Ensarlar, Muhacirler, Şehitler, Şahitler,
Hayırlarda yarışıp, her dâim rehber ve öncü olanlar...*

*Onlar, semanın arza birer armağanı,
Kur'an'ın yürüyen ve konuşan ayetleri,
Peygamber'in sesinin ve nefesinin köprüleri,
İmanın, ahlakın ve sevginin eşsiz kahramanları...*

Onlar, Allah'ı kendilerinden razı edenler,
Kendileri de Allah'tan her durumda razı olanlar,
Rıza makamını kazanıp; cennete, dünyadan uzananlar,
Ötelerin kokusunu buralara taşıyan yiğitler...

Onlar, meleklerle kol kola, omuz omuza yürütenler,
Sa'd olup, saf saf cenazelerine getirenler,
Hanzala olup, gassallarını onlardan seçenler,
Dihye olup, melekleşerek gezenler...

Onlar, insanlık tarihinin en hayırlı cemaati,
Hakiki imanı elde edip kâinata meydan okuyanları,
Cahiliyeye dair hayatlarında ne varsa hepsini sıyırıp atanları,
Takva elbisesini çıkarmamak üzere kuşananları...

Onlar, hesabî değil, hasbi davrananlar,
Ecirlerini ve karşılıklarını Allah'tan bekleyenler,
Anam, babam, nefsim feda olsun dediklerinde,
Bu sözü havada bırakmayıp gereği neyse onu yapanlar...

Onlar, tüm mü'minlerin aslî kökleri,
İstikballerini inşa edecek ilham kaynakları,
Hedeflerini belirleyecek gaye ve hayalleri,
Dertlerinin dermanları, gönüllerinin ve dillerinin ise fermanları...

Onlar, en güzel örnek olan Peygamber'in sâdık dostları,
Sevdikleri için sevilen, sevildikleri için özlenen yıldızları...
Nasıl sevmem senin sevdiklerini Ya Resûlullah!
Bilalleri, Hamzaları, Ammarları, Selmanları, Mus'abları...

Onlar, Risaletin mesajlarını dünyanın dört bir tarafına ulaştıranlar,
Atlarının üzerinden inmeyip, bir ömür; "davam, davam" diye inleyenler,
İslam'ın aziz sancağının boynu bükük kalmaması adına,
Feda edenler, kurban olanlar, serden ve yardan vazgeçenler...

Onlar, yaşamak için değil yaşatmak için yaşayanlar,
Kurtulma derdi oldukları için kurtarmak için çırpınanlar,
Başkalarının iman selameti uğruna,
Yanmayı göze alanlar, başkasının günahına ağlayanlar. . .

Onlar, Allah Resûlü'nün güzide arkadaşları,
Zor davanın, yılmaz ve yorulmaz yoldaşları,
Ebû Cehil'in ve Ebû Leheb'in korkulu rüyaları,
Mazlum ve mustazafların emin sığınakları. . .

Onlar, Anadolu'nun gerçek sahipleri,
İman tohumlarının çiftçileri,
İstanbul'un, Kıbrıs'ın fatihleri,
Çorum'un, Adıyaman'ın sakinleri. . .

Onlar, Diyarbekir'i, Diyarü's-Sahabe yapanlar,
Çadırlarını Urfa'nın eteklerine yayanlar,
Erzurum'un kışına aldırmadan, atlarını sürenler,
Yesribleşen coğrafyaları, Medine yapmak için çırpınanlar. . .

Onlar, az konuşup çok iş yapanlar,
Nutuk atmayı değil, terlemeyi sevenler,
Ektikleri tohumları zayi edenlerden
Allah huzurunda şikâyetçi olanlar. . .

Allah'im!
Bizleri kutlu nesil olan
Sahabe'nin şikâyetçi olduklarından eyleme!
Onların bu topraklara ektikleri
İman tohumlarını zayi edenlerden etme!
Toprağın hakkını,
Tohumun hakkını,
Sahabe'nin hakkını,
Peygamber'in hakkını,
Senin hakkını ödemeye gayret edenlerden eyle!
(âmin, âmin, âmin)

SÖZ BAŞI

Âlemlerin Rabbi olan Allah’a (cc) hamd, âlemlere rahmet olarak gönderilen ve en güzel örnek olan Efendimiz’e (sas) salât ve selam, o en güzel örneğin mübarek ellerinde yetişip, insanlığa en güzel örnekler olarak takdim edilen tüm sahâbe nesline selam, aradaki zaman ve mekân farklarına aldırmadan en güzel örnekleri hayatlarına taşımaya çalışan tüm mü’min ve mü’minelere de selam olsun.

1 Ocak 2012 tarihinde başlayan 82 İl 82 *Sahâbi* projesi, Rabbimize hamdolsun nihayete erdi. Böyle uzun soluklu projeleri hem başlatmak hem bitirmek gerçekten zordur. Ama anlatılan o yüce kametlerin bereketi ile proje, ülkemizin 81 ilinde ve Kıbrıs Lefkoşa’da belirlenen tarihlerde hiçbir aksaklık ve eksiklik olmadan tamamlandı.

Bu proje ile amaçlananlar şunlardı:

1. Topraklarımıza iman tohumu eken sahâbe ile tanışmak ve bu manada toprağımızın taşıdığı değerin farkına varmak.
2. Topraklarımızda var olan kabir, makam ve türbelerin gerçek manada aidiyet ve doğruluklarını öğrenmek.
3. Sahâbe’yi doğru tanıyarak, dini hayatımızı onların rehberliğinde yeniden gözden geçirmek.
4. Geçici ve değersiz gündemlerle meşgul olmayıp, kendi gündemlerimizi kendimizin oluşturmaya katkı sağlamak.

5. Sahâbenin başlattığı iman mücadelesinin bitmediğini, onlar gibi toprağa tohum ekme zorunluluğumuzun olduğunu hatırlamak.
6. Her sahâbiye, Efendimiz'den (sas) bir iz düştüğünü unutmadan, onların üzerinden nebevî mirası bu çağa taşıma konusunda, küçük de olsa bir gayret ortaya koymak.

Belirlenen bu hedeflere ne kadar ulaşıldığı, bu projeyi takip edenlerin takdir edecekleri bir şeydir. Ancak burada şu kadarım söyleyelim ki: Üç yıllık bu kutlu yürüyüş bize çok; ama çok şeyler kazandırdı. Gerçekten biz, başkalarının bize dayattığı gündemlerle değil, kendi gündemlerimizle meşgul olduk ve karşılaştığımız onca sıkıntı ve zorluğu, hep sahâbenin örnekliğinde çözmeye çalıştık.

En Güzel Örneğin (sas) En Güzel Örnekleri

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'i (sas) bize anlatırken, kullandığı istisnai ifadelerden bir tanesi "üsvetü'n-hasene"dir. Rabbimiz buyurur ki: *"Andolsun ki Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, (üsvetü'n-hasenetün) çok güzel bir örnektir."*^[1]

Sahâbe neslini anlatan en güzel ayetlerden bir tanesi de Tevbe Sûresi'nde geçen şu ayettir: *"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensâr ile onlara güzellikle tâbî olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."*^[2]

"En Güzel Örneğin, En Güzel Örnekleri" serlevhası, aslında bu iki ayetin kısa bir mesajıdır. Allah Resûlü (sas) tüm insanlığa en güzel örnek, en ideal misal, en kâmil modeldir. Elbette O (sas), kurduğu nübüvvet potasında, kendi örnekliğini, yetiştirdiği talebeler olan sahâbe üzerinden âleme yansıtacak, böylelikle onları en güzel örnekler olarak kıyamete kadar gelecek tüm mü'minlere takdim edecekti.

[1] Ahzâb 33/21.

[2] Tevbe 9/100.

Bu hakikatten dolayı sahâbe nesli, hiçbir zaman bizler için sadece tarihî şahsiyetler olarak kalamazlar. Onlar, dinin intikal ve muhafazasında, Allah (cc) tarafından seçilmiş, Resûlullah (sas) tarafından yetiştirilmiş bir nesildir. Öyleyse, sahâbe neslini tanımak ne sadece bir vefa ne sadece bir tarihî malumat ne de sadece geçmişe dair bir özlemin ifadesidir. Sahâbe neslini tanımak, Allah'ı, Peygamber'i, Kitab'ı, dolayısı ile İslam'ı tanımanın en doğru yoludur.

Bu sebeple çalışmamızın başlığını *"En Güzel Örneğin, En Güzel Örnekleri"* olarak belirledik. Program boyunca hep: "Anlatılan sahâbî efendilerimizin bilgileri keşke kitap olarak da elimizde olsa!" diyen kardeşlerimizin yoğun baskısı neticesinde bu çalışma sizlere ulaştı.

Burada bir hususa daha değinmemiz lazım: Program başladığı günden itibaren gerek Anadolu'dan, gerekse Avrupa'nın bazı yerlerinden kardeşlerimiz sohbetleri dinleyerek yazıya dökmüşlerdi. Meselâ, Konya'dan bir grup kızımız 82 programın tamamını yazıya geçirip, bir kitap haline getirmişlerdi. Onların bu özverili çalışmaları bizlere epey katkı sağladı. Rabbim hepsinden razı olsun, sevdikleri o sahâbî efendilerimizin yolundan onları bir an olsun ayırmasın.

Çalışmanın Bazı Özellikleri

- Çalışmayı hazırlarken sözkonusu sohbet metinlerini olduğu gibi neşretmeyi elbette uygun görmedik. Takdir edersiniz ki konuşma dili her zaman yazı diline tam anlamıyla uyarlanamayabilir. Ayrıca programlarda, bir sahâbî ile alakalı her bilgi yansıtılamamıştı. Sohbetlerin tamamı irticalen yapıldığı için bazen söz, farklı kapıları açmış; o anki ortama uygun olsa da sonra yazılı bir hale gelince orada verilen mesaj tam anlamı ile karşılık bulmayabilirdi. Bundan dolayı, proje bitince neredeyse başa bir daha dönüp, tek tek sahâbî efendilerimiz yeniden ele alındı, kaynaklar bir daha taranarak tespit edildi, eksik kalan bilgiler tamamlanarak, sizlere takdim edilmiş oldu.
- Her ne kadar yazı diline çevirme konusunda belli bir gayret ortaya koysak da kitabın bir sohbet dili olduğu görülecektir. Bu da hem ki-

tabın muhtevasından hem de bir proje sonrasında yazıldığından dolayıdır. Bu hususun göz ardı edilmemesi ve okuyucularımızın bunu mazur görmesini ümit ediyoruz.

- Kitabımızda sahâbî efendilerimizi, projedeki sıralamayı esas alarak düzenledik. Bunun sebebine gelince, bazı programlarda öncesine ve sonrasına atıflar olduğu için, bazı yerlerde anlatmadığımız yerleri, arkasından gelen programlarda anlattığımız için bu sıralama korunmalıydı. Dolayısı ile Hz. Ebû Bekir ile başlayan çalışmamız, Hz. Ebû Hureyre ile nihayete erecektir.
- Kitabımızda yer yer tekrar edilen bazı mevzular olacaktır. Tek tek sahâbî efendilerimiz anlatıldığı için bazı rivayetler birkaç sahâbî ile elbette alakalı olacaktır. Meselâ, bir Akabe Biatları onlarca sahâbîyle alakalı bir konudur. Elimizden geldiğince tekrara düşmemeye çalışsak da belli konularda bu kaçınılmaz oldu. Bunun da okuyucularımız tarafından mazur karşılanacağını umuyoruz.
- Eserde genel olarak İslamî terminolojinin yazımında DİA'yı esas almaya özen gösterdik. Ancak bazı şahıs ve mekân isimlerinde ise inişiyatif kullanarak kendimiz belirledik. Meselâ, DİA'da geçen *İyâd b. Ganm* yazımı yerine, dile daha kolay ve insanlar arasında daha fazla meşhur olmuş haliyle *İyâd b. Ğanem* şeklindeki yazımı tercih ettik.
- Kullandığımız tüm rivayetlerin kaynaklarını dipnot olarak hemen metnin aşağısına aldık. Mümkün merteye ilk dönem kaynakları kullanmaya dikkat ettik. Ancak bazı çağdaş çalışmalardan da alıntılar yaptık. Bu kaynaklarda kullandığımız eserlerin hepsini ayrıca kaynakça bölümünde belirttik.
- Her sahâbî efendimizi anlattığımız konunun sonuna, onlardan alınması gereken mesajların neler olduğuna dair genelde 5 maddeden oluşan bir tablo ekledik. İstedik ki anlatılan bilgiler sadece tarihte kalsın, bugünlere taşınması içinde bazı hayırlı adımlara vesile olsun.

- Anlatılan bazı sahâbî efendilerimizde ya kendilerinin ya başkalarının onlar hakkında söyledikleri şiirlere yer verdik. Birçok şiirin tercümesini kendimiz yaptık. Özellikle aslına sâdık kalarak, şiirin kendi havasını ve tadını yansıtmaya çalıştık.

Çalışmamızın hayırlara vesile olmasını Rabbimizden niyaz ediyoruz. Gerek 82 İl 82 Sahâbî projesinin, gerekse bundan sonraki bu kitap çalışmasının, sahâbî efendilerimizin biraz olsun tanınmasına, anlaşılmasına, sevilmesine ve örnek alınmasına vesile olmasını diliyoruz.

Proje ve kitabın oluşumunda birçok kardeşimin, yol arkadaşımın emekleri var, adlarını anıp sevaplarını azaltmamamı istedikleri için isimlerini anmadığım o kardeşlerime dua ediyor, ortaya çıkacak sevaptan onların daha fazla nasibdar olmalarını Rabbimden diliyorum.

Çaba ve gayret bizden, netice ise Rabbimizdendir.

MUHAMMED EMİN YILDIRIM
26 Zilkâde 1436/10 Eylül 2015
Eyüp/İstanbul

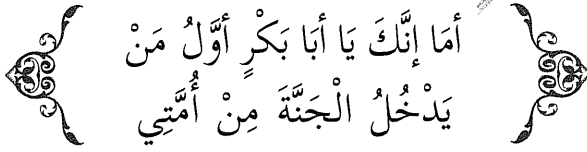

Sâdık Dost

HZ. EBÛ BEKİR

Radiyallahu Anhu

*"Ey Ebû Bekir! Ümmetimden cennete
girecek ilk kişi, şüphe yok ki sensin."*

(Ebû Dâvûd, Sünnne, 9)

*"Ben ancak sünnete tâbi olan biriyim;
dinde olmayanı getiren bir bidatçi değilim!"*

H. Ebû Bekir (ra)

(İbn Kuteybe, Uyûnu'l-Ahbâr, II, 234)

Adı	Abdullah b. Osman
Anlamı	Allah'ın kulu
Künyesi	Ebû Bekir/Deve yavrusunun babası
Lakabı	Sıddık/Doğrulayan, tereddütsüz onaylayan
Baba Adı	Osman b. Âmir
Anne Adı	Selma bint Sahr
Kabilesi	Teymoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 38/Miladî, 573
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	142
Savaşları	Tüm gazveler
Görevleri	Hac Emirliği, hilafet
Vefat Yeri	Mescid-i Nebevî/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 12/Miladî, 634
Vefat Yaşı	63

Sâdık Dost
HZ. EBÛ BEKİR
(*Radiyallahu Anhu*)

Hız. Ebû Bekir ve Adana

Ashâb-ı kirâm ile aramızdaki bağları güçlendirmek, toprağımıza iman tohumlarını eken o büyük ve eşsiz kahramanları unutmamak ve toprağın hakkını, tohumun hakkını ödemek için ortaya bir şeyler koymak arzusu ile “82 İl 82 Sahâbî” projesine karar verdik. Bu minvalde ilk olarak Anadolu’nuzun en güzide şehirlerinden biri olan Adana’dan yola koyulduk.

Adana, Akdeniz bölgesinin en büyük şehridir. Türkiye’nin ise dördüncü büyük şehridir. Böyle büyük bir ilde, halkının sıcak ve samimi olduğuna inandığımız bir yerde, Asr-ı Saâdet’in en büyük ismi olan Hz. Ebû Bekir anlatılmalıydı; biz de böyle yaptık ve Adana’da *Sâdık Dost Hz. Ebû Bekir (ra)* dedik.

Sahâbe’nin bizim dünyamızdaki değerini daha iyi anlamak için: “*Sahâbe nesli sarsıntı içerisinde olanlara sabit dağlar, yolunu kaybedenlere yol olan nehirler, yönlerini yitirenlere yön gösteren yıldızlardır*” diyoruz. Gerçekten bugün 21. yüzyılda yaşamak durumunda kalan biz Müslümanlar, sarsıntı içerisindeyiz; ahlâkî yozlaşma her geçen gün daha fazla artıyor; aileler çözülüyor, evler yıkılıyor. Kulluk yolunda nasıl yürüneceğini bilmediğimiz için yollarımızı kaybediyor, yönlerimizi şaşırıyoruz. Bize sarsıntılarımızı giderecek, sağlam dağlar, yollarımızı bulduracak Seyhan ve Ceyhan gibi nehirler, yön gösterecek yıldızlar lazım. Biz bu temel ihtiyacımızı bulmak için o güzel çağın en güzel insanı olan Hz. Ebû Bekir’e misafir olacağız, bizi misafir olarak kabul etmesi en büyük duamızdır.

Adana çok eski ve tarihî bir şehirdir; bugün tarih kitaplarımız Adana ile ilgili M.Ö. 8.-9. yüzyıllarına kadar bilgiler verir. İlk dönemden itibaren bu şehrin adı, *Adana*'dır ya da o zaman ki ifadesi ile *Edene*'dir. Kelime anlamı itibariyle 'a(n), dânu' yani 'nehirin üzerinde' Seyhan nehrinin hemen yanı başında olduğu için şehre böyle bir isim verilmiştir.^[1] Biz de sahâbeyi nehirlerle benzettik. Asr-ı Saâdet'in en gür akan nehri hiç şüphesiz Hz. Ebû Bekir'dir (ra); dolayısı ile o nehrin güzel ve bereketli suyu ile nasiplenmeye çalışalım istedik.

Şehrin adını biz İslâm tarihî kaynaklarımızda Hz. Ömer devrinde duymaya başlarız. Hz. Ömer devrinde Anadolu'ya gelen İslâm mücahitleri, önce birliklerini buralara keşif maksatlı göndermişler; ancak o zaman herhangi bir fetih veya tebliğ olmamıştır. Emeviler döneminde yine aynı şey olmuş; ama Adana, İslâm ile Emevi halifesi Abdülmelik döneminde tanışmıştır. Dolayısıyla Adana'nın İslâm ile müşerref oluşu çok erken bir dönemdedir. Bu tamşıklıktan sonra da birkaç ara dönem olsa da hep İslâm şehri olmuştur. Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Memlûklular, Ramazanoğulları ve Osmanlılar döneminde merkezî şehirler arasında yer almıştır.^[2] O günden bu tarafa Adana hep İslâm'ın şehri olmuştur; inşallah son güne kadar da öyle olacaktır...

Mucize Bir Şahsiyet

Allah, âleme koyduğu yasasından dolayı -ki biz bu yasalara *Sünnetullah* diyoruz- ilk günden itibaren insanlığa peygamberler göndermiştir. Bugün biz, Kur'an'da Efendimiz (sas) dâhil 25, Üzeyr, Lokman, Zülkarneyn'i de saydığımızda 28 peygamberin hayatlarını okuyoruz. Ama bildiğimiz bir hakikat var ki insanlığın muhatap olduğu peygamberlerin sayısı 124 bin^[3] ya da 224 bin^[4] idi. Rabbimizin insanlığa olan rahmeti, mağfireti, lütfu ve keremi sayesinde bu peygamberler çeşitli kavimlere gönderildi ve onları

[1] Sargon Erdem, "Adana", *DİA*, I, 349.

[2] Daha fazla bilgi için bkz. Sargon Erdem, "Adana", *DİA*, I, 349.

[3] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 265,266.

[4] İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsiru Ruhu'l-Beyân*, II, 323.

hak yola davet etti. Gelen bu peygamberler muhatap oldukları insanların hassasiyetlerine göre çeşitli mucizelerle geldiler. Meselâ, Hz. Dâvûd büyük bir hükümranlılıkla gelmişti. Oğlu Hz. Süleymân'a, Allah onlarca mucize vermişti. Cinlerle konuşabiliyor, onları hizmetinde kullanabiliyor, karıncanın, kuşun nutkunu biliyor, birçok olağanüstü işleri Allah'ın izni ve müsaadesi ile yapıyordu. Hz. Mûsâ sihrin revaçta olduğu bir zeminde geldiğinden o da bu tür mucizelerle geliyor, Hz. İsâ, Allah'ın izni ile ölümlere yeniden hayat veriyor, hastaları iyileştiriyor, cüzzamlılara eliyle şifa ulaştırıyordu. Son Peygamber (sas) de çeşitli mucizeler gösteriyordu.

Bugün kelim âlimlerimiz mucizeleri üçe ayırırlar: Hissî, haberî ve aklî mucizeler.^[5] Bu üç mucizenin de Efendimiz'in (sas) hayatında olduğunu görüyoruz. Ama hepimizin kabul ettiği bir hakikat var ki Efendimiz'in (sas) en büyük mucizesi Kur'ân'dır.

Peki, Kur'ân'ın en büyük mucizesi nedir? Bu soruyu sordüğümüzda onlarca cevap gelir zihnimize... Kur'ân'ın nazmı mucizedir. Belağatı, edebî niteliği, evrensel özelliği, az söz ile çok şey beyan etmesi, korunmuşluğu ve daha neler neler... Bu mucizelerden bir tanesi de şudur: Kur'ân'ın insan yetiştirmesi... Daha dün deve çobanları iken, yol kesip şakilik yaparlarken, diri diri kız çocuklarını toprağa gömerlerken, böyle bir toplumdan yeryüzünde ikinci bir örneği olmayan Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı bir topluluk meydana getirmiştir. Her türlü şirkten onları arındırılmış, tevhid binasına vardırmıştır. Yüreklerine ekilen iman tohumu ile, Allah'a (cc) kul olma ve bu kulluğu devam ettirme onların en büyük gayeleri olmuştur. İşte bu bağlamda şunu gayet net bir şekilde ifade edebiliriz ki: *Nübüvvetin en büyük mucizesi Kur'ân, Kur'ân'ın en büyük mucizesi sahâbe, sahâbenin en büyük mucizesi ise Hz. Ebû Bekir (ra) olmuştur.*

Neden Hz. Ebû Bekir?

Bunun birçok sebebi var; ancak burada bir noktaya dikkatlerinizi çekeceğim. Hz. Ebû Bekir, miladî 573'de Mekke'de doğuyor, yani Efendimiz'den

[5] Halil İbrahim Bulut, "Mûcize", *DİA*, XXX, 350-351.

(sas) iki yıl sonra dünyaya geliyor. Efendimiz de Hz. Ebû Bekir de Mekke'de oldukları için çocukluktan itibaren birbirlerini tanıyorlar. Ama ilk sıcak buluşmaları Efendimiz (sas) 20 yaşlarında, Hz. Ebû Bekir 18 yaşlarında iken, Hz. Ebû Bekir'in babasının amcaoğlu sayılan cömertliği ile meşhur Abdullah b. Cüd'an'ın evinde yapılan erdemliler hareketi *Hilfu'l-Fudûl*'da oluyor.^[6] 'Kim olursa olsun zalime karşı, kim olursa olsun mazlumdansa yana' ilkesi ile kurulan bu faziletli topluluğunda yer alan Efendimiz ve Hz. Ebû Bekir, o günden sonra bir daha hiç ayrılmadılar. Öyle bir dostluk başlıyor ki aralarında 20 yıl Nübüvvet öncesi, 23 yıl Nübüvvet sonrası tam 43 yıl, fâsılasız devam ediyor. Bu dostluğun üzerinden çok önemli bir mesaj var, onu duymamız lazım: Bir insanın kalitesi biraz da yanındaki insanlardan/dostlarından anlaşılır. Eğer bir insanın yanındaki arkadaşları, dostları her gün değişiyorsa, bugün gelen yarın gidiyorsa, orada bir sıkıntı vardır; hem de büyük bir sıkıntı vardır; bu manada o şahıs kendini iyi bir hesaba çekmelidir.

Hz. Ebû Bekir ile Efendimiz'in (sas) Nübüvvet öncesi tam 20 yıl süren bu dostluklarında, bir adım önde olan hep Hz. Ebû Bekir'dir. Neden mi? Hz. Ebû Bekir o günler iyi bir tüccardır, tam 40.000 dirhemlik sermayesi vardır;^[7] ama Efendimiz'in (sas) böyle bir imkânı yoktur. O, Hz. Hatice'nin yanında sermaye-emek ortaklığı üzerinden çalışmaktadır. Hz. Ebû Bekir okuma-yazma bilmektedir; ama Efendimiz kâğıdı-kalemi hiç eline almamıştır. Hz. Ebû Bekir, Mekke'nin sosyal yapısı içerisinde söz sahibi biridir. Dâru'n-Nedve'ye girme yaşı 40'dır;^[8] ancak Mekke halkı, dört insandan bu zorunluluğu kaldırmıştır. Bu dört kişi: Ebû Cehil, Hâkim b. Hizam, Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir'dir. Hz. Ebû Bekir'in Dâru'n-Nedve'de *Eşnâk* diye bir görevi vardır. *Eşnâk*, diyetlerin belirlenmesi ve bunun idare edilmesidir.^[9] Bugünkü karşılığı ile en üst düzey mahkemelerdir. Hz. Ebû Bekir'in böyle bir konumu var; Efendimiz'in (sas) yok... Efendimiz (sas) Hz. Hatice validemiz ile evlenecek, düğün masrafları için zorlanırken, O'na (sas) Ebû Bekir'in eli uzanacak, yine Hz. Ebû Bekir orada yardım edecektir.

[6] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 310.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1090.

[8] İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 132.

[9] İbn Abdürrabbih, *el-İkdü'l-Ferid*, III, 267-268.

✱ Böyle bir durum varken ortada, yani Hz. Ebû Bekir hep bir adım öndeyken, miladî 610'da bir Pazartesi gecesı vahye muhatap olan Efendımız, aynı gün Hz. Hatice'yi kadınlardan, bir gün sonra Hz. Ali'yi çocuklardan, Hz. Zeyd b. Hârise'yi kölelerden kazandıktan sonra 20 yıllık dostu Ebû Bekir'e bu dini arz ettiğinde, Hz. Ebû Bekir hiç tereddüt etmeden, şüphe duymadan iman etmiş ve 20 yıldır bir adım öndeyken bir anda bir adım arkaya geçmiş ve 23 yıl boyunca da Efendımız'ın (sas) hep sağında, ama arkasından yürümüştür. Bu bir mucize değil de nedir? Bu İslâm'ın, imanın bir mucizesidir. Kur'an'ın insan kazanma ve yetiştirme potansiyelinin ne kadar büyük olduğunu göstergesidir.

✱ Hz. Ebû Bekir'in hayatı başından sonuna kadar hep mucizelerle doludur. Mucize demek; insanı aciz bırakan, insanı hayran bırakan olay demektir. Gerçekten Hz. Ebû Bekir'in hayatı böyle bir hayattır. Ne diyor biliyor musunuz Hz. Ömer: *"Ey Ebû Bekir! Arkanda kalanlara yaşanamaz, yapılması çok güç bir hayat bıraktın."*^[10]

Hz. Ebû Bekir'in (ra) Bereketli Hayatı

Hz. Ebû Bekir'in (ra) hayatının dört önemli devresi vardır. Bunlar:

- 1- Nübüvvet Öncesi: 38 yıl
- 2- Mekke Dönemi: 13 yıl
- 3- Medine Dönemi: 11 yıl
- 4- Hilafet Dönemi: 2, 5 yıl

63 yıl süren bu hayatın hangi karesini anlatacağız, anlamaya çalışacağız; hangisini dikkate almayacağız, seçmek o kadar kolay mı? Öyle bir bereketli hayat ki hayat defterinin hiçbir sayfasında boşluk yok, boşa geçmiş bir zaman yok, atlayıp dikkate almayacağınız bir vakit yok; bereket var, anlamlı yaşama var, hedef var, büyük bir emel var, gayret var, mücadele var, var da var.

[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 195.

Bugün kütüphanelerimizde tarih adına yazılmış onlarca kitabımız vardır. Allah (cc) bu ilmî mirası bize bırakan tüm âlimlerimizden ebeden razı olsun. Onlardan biridir İbn Asâkir (ö.571/1176)... İbn Asâkir'in en meşhur eseri olan "*Tarihu Medîneti Dımeşk*" 80 cilttir. Bu 80 ciltlik kitapta 30. cilt tamamen Hz. Ebû Bekir'e ayrılmıştır. Bu cildin dışında da Hz. Ebû Bekir'in anlatıldığı kısımlar bir araya getirilse belki kitabın yüzde 10'u Hz. Ebû Bekir'i anlatmaktadır. Şimdi onun ve onun gibi onlarca tarihçinin, muhaddisin, siyer ve meğazi yazarının anlattığı Hz. Ebû Bekir'i her yönü ile anlatmamız da mümkün değildir. Dolayısı ile Hz. Ebû Bekir'in hayatında çok önemli gördüğümüz ve bizlerin hayatında da çok eksikliğini hissettiğimiz beş temel kavram üzerinden onu anlamaya çalışalım:

1- *Muhabbet*

2- *Sadâkat*

3- *Teslimiyet*

4- *Celâdet*

5- *Evveliyet*

Bu beş temel kavram, bu çağın Müslümanları olarak hayatlarımızda ne yazık ki istenilen düzeyde tesis edemediğimiz hasletlerdir. Şimdi bizler Hz. Ebû Bekir'in üzerinden inşallah bu eksiklerimizi telâfi edecek, noksanlarımızı tamamlayacağız. Buyurun öyleyse Hz. Ebû Bekir'in rehberliğinde bu kavramların onun hayatında nasıl aksettğini görelim.

Muhabbet

Muhabbet bu zorlu yolun en önemli azığı ve tabir caizse işin başıdır. Sevgi deyip geçmeyin, hakkı ile seven sevdiğinin yolunda olur. Feda eder, feda olur, neyi varsa vazgeçer, gözü sevdiğinden başkasını görmez, hayatını sevgilisinin yoluna kurban eder. Biz bunların hepsini Hz. Ebû Bekir'in hayatında görüyoruz. Hz. Ali (ra), Kûfe'de halife iken, bir gün İslâm'ın destan yazdığı o ilk günlere şahit olmayan genç nesle: "*Söyleyin bakalım "Men eşca-uün-nas?/ İnsanların en cesuru kimdir?"*" diye sormuştu. Soruya muhatap olan o günün Müslümanları, cesaret deyince akıllarına hep Hz. Ali geldiği için:

“Ente Ya Emir’el-Mü’minin/ Sensin Ey Mü’minlerin Emiri!” demişlerdi. Hz. Ali: “Hayır, ben değilim. İnsanların en cesuru Hz. Ebû Bekir’dir” demişti. Neden Hz. Ebû Bekir olduğunu merak eden o bakışları görünce, Hz. Ali anlatmaya başlamıştı: “Bizler bir avuç iman eden kardeşlerimizle beraber daha nübüvvetin ilk günlerinde Kâbe’de namaz kılıyorduk. O anda Mekke’nin kara yüzlü adamları bize ve Efendimiz’e (sas) saldırdı. Kimi Allah Resûlü’nü (sas) itekliyor, kimi cübbesini çekiyor, kimi üzerine çöreklenmiş O’na (sas) vuruyordu. Biz ise elimiz kolumuz bağlı hiçbir şey yapamadan sadece olanları seyrediyorduk. Bir anda baktık ki ötelerden cübbesi rüzgârda savrulan, ama gelişi ile etrafa izzet saçan biri bize doğru yaklaşıyor. Gelenin kim olduğunu merak etmiştik. O yiğitçe gelen naif bedeni ile o gün bir aslan kesilen Hz. Ebû Bekir’den başkası değildi. Koşa koşa bize doğru geliyor, kendisine engel olanları bir bir deviriyor ve Kâbe’nin duvarlarında yankılanan şu sözü haykırıyordu: “Etaktulüne racülen en yekule rabbî Allah/ Bir adamı sadece ‘Rabbim Allah’tır” dediği için mi öldürceksiniz?”^[11]

Bu sözleri en gür sedası ile haykıran Hz. Ebû Bekir, gelip kendini o anda Mekkelilerin saldırılarına muhatap olan Efendimiz’in (sas) üzerine atıyordu. Bu sefer o kara yüzlü adamlar Efendimiz’i (sas) bırakıyor; Hz. Ebû Bekir’i ortalarına alıyorlardı ve başlıyorlardı onu dövmeye... Yumruklar, tekmele, hakaretler havada uçuşuyordu. Ukbe b. Ebî Muayt, öfkesini alamıyor, Hz. Ebû Bekir’i yere düşürüyor; göğsünün üzerine oturuyor, eline aldığı ayakkabı ile yüzüne yüzüne vuruyordu. Ağzı, gözü, burnu dağılan Hz. Ebû Bekir daha fazla acılara dayanamıyor; oracıkta bayılıyordu. O anda kabilesi Benî Teym, olaydan haberdar oluyorlar, gelip Hz. Ebû Bekir’i onların elinden kurtarıyorlardı. Her tarafı kan-revan içerisinde ve baygın bir halde evine taşıyorlardı. Hz. Ebû Bekir’in o gün için Müslüman olmamış annesi, Selma bint Sahr, ya da bilinen künyesi ile Ümmü’l-Hayr, oğlunu o halde görünce feryat ve figan ediyor, gözyaşları içerisinde oğlunun kanlarını temizliyor ve baygın olan oğlunun uyanmasını bekliyordu. Nice sonraları Hz. Ebû Bekir gözlerini açıyor, biraz kendine gelir gibi oluyordu. Uyanır uyanmaz ağzından çıkan ilk söz: “Ma fuile bi Resûlillâh/Allah Resûlü’ne ne oldu?”

[11] Buhârî, Menâkibu’l-Ensâr, 27.

sözü oluyordu. Söyler misiniz böyle bir cesareti ortaya koyarak insanların en cesuru olmayı hak eden Hz. Ebû Bekir değil de kimdir?”^[12]

Hz. Ali'nin nübüvvetin ilk yıllarında yaşadığı ve yıllardır unutmadığı bu tablo, Hz. Ebû Bekir'in, Efendimiz'e (sas) nasıl bir sevgiyle, muhabbetle bağlandığının bir örneğidir. O gün daha iman şerbetini içmemiş annesi, kanlar içerisinde baygın bir halde olan oğlunun uyanır uyanmaz ilk sözünün Efendimiz (sas) olmasına biraz hiddetlenmiş ve demişti ki: “Bırak, Muhammed'i de biraz su iç, biraz yemek ye, kendine gel! Yoksa iyileşemeyeceksin.” Hz. Ebû Bekir, o anda da sevdasına uygun bir söz söyleyecek: “*Vallahi! Ana-cığım, Resûlullah'ın nasıl olduğuna dair bir haber almazsam, O'nun (sas) selamette olduğunu şu gözlerimle görmezsem, ne bir yudum su içeceğim, ne bir lokma yemek yiyeceğim.*” Ümmü'l-Hayr, ne kadar ısrar ettiyse oğlunu ikna edememişti. Bunun üzerine annesi, Ümmü Cemil'in^[13] yardımı ile yaralı olan oğlunu Dârü'l-Erkâm'a, Efendimiz'e (sas) doğru taşımış; Allah Resûlü (sas) o halde Hz. Ebû Bekir'i karşısında görünce dayanamamış, gözyaşlarına boğulmuştu. İki sâdık dostun o buluşması sırasında, Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'e: “**Niye bu halde kendini zora sokup geldin**” demişti. Hz. Ebû Bekir ise: “Ya Resûlullah! Beni boş ver de sen şu kapının arkasında duran annem için dua et! Dua et de Allah (cc) ona hidayet nasip etsin” demişti. O anda eller dua için havaya kalkmış ve daha eller kapanmadan Selma, imanın anahtarı olan o kutlu kelimeleri ikrar etmişti. Hz. Ebû Bekir'in, Efendimiz'e (sas) olan sevdası, annesinin imanına da vesile olmuştu.^[14]

Hz. Ebû Bekir'in, Efendimiz'e (sas) duyduğu sevginin en güzel tablolarından birisi de hiç şüphesiz hicret yolculuğu sırasında. 13 yıllık zorlu Mekke hayatı sonrası Allah (cc) Yesrib'i mü'minlere imanın bir yatağı olarak bahşedince; Efendimiz (sas) tüm Müslümanlara hicret için izin vermiş; geriye bir avuç mü'min kalmıştı. Kalanlar içerisinde Hz. Ebû Bekir de vardı.

[12] İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 271- 272.

[13] Ümmü Cemil künyeli bu hanımın Hz. Ömer'in kız kardeşi Fatıma bint Hattab olduğu söylenmiştir. Ancak doğrusu, ilk Müslümanlardan olan Fatıma bint Mücellel olduğudur. Fatıma bint Mücellel, Abdullah b. Ebû Kays'ın kızı, Hatıb b. Hâris'in ise hanımı idi. Hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2675; İbn Esir, *Usdül'l-Gâbe*, VII, 298.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2675; İbn Esir, *Usdül'l-Gâbe*, VII, 298.

O ne zaman, hicret için izin istese; Efendimiz (sas): **“Bekle Ey Ebû Bekir! Allah sana belki daha hayırlısını nasip edecek”** diyordu. Sabırlar tükeniyor, beklemekten insanlar yoruluyordu. İşte böyle bir zaman diliminde her gün ikinci vakti Ebû Bekir’in evini şenlendiren Efendimiz (sas) o gün o eve öğlen vaktinde gidiyordu. Alışılmış vaktin dışında^[15] Efendimiz’in (sas) o haneye gidişi, hane sahibi olan Hz. Ebû Bekir’i heyecanlandırıyordu ve Hz. Ebû Bekir o anda gözyaşlarına boğuluyor ve tek bir cümleyi zorlukla ancak söyleyebiliyordu: **“Es-sohbe Ya Rasûlallah?/ Yol arkadaşlığı mı Ya Resûlullah?”** Efendimiz (sas): **“Evet, yol arkadaşlığı”** diyordu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, daha da seviniyor ve sevincinden gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Bu tabloya şahit olan Hz. Aişe validemiz şöyle diyecekti: *“O güne kadar bir insanın sevincinden böylesine ağladığını görmemiştim.”*^[16]

Neye seviniyor, neye ağlıyordu Hz. Ebû Bekir? Hicret yolunda Efendimiz’e (sas) arkadaş olmak ne demekti? Başına yüz deve konmak demekti. Ölü ya da sağ Medine’ye varmadan tutuklanmak demekti. İşkence demekti, ölmek demekti. Bir insan işin sonunda ölüm olan bir yolculuğa nasıl sevinir? Eğer o insan yolculuğa çıkacağı insanı, ölümüne bir sevda ile severse, gerçek bir sevgi ile ona bağlanmışsa elbette böyle sevinecektir. Çünkü sahâbenin sevdası, Ebû Bekir’in sevdası, ölümüne bir sevda idi. Hz. Ebû Bekir’i de sevindiren, sevdiğinin yolunda ölme yani ölümlerin en güzeli olan şehadet imkânını yakalamasından başka bir şey değildi.

Bazı hazırlıklardan sonra iki aziz dost yola çıktılar. Sevr mağarasında üç gün üç gece kaldılar. Bu süre zarfında Hz. Ebû Bekir’in sevgi adına Efendimiz’e (sas) karşı sergilediği tavırlar anlatılmakla bitmeyecek kadar çoktur. Dağdan aşağı inip, Yesrib’e doğru yola koyulduklarında Hz. Ebû Bekir, bir öne geçiyor, bir arkaya, bir sağa geçiyor, bir sola, bir türlü yerinde durmuyor, duramıyor; Efendimiz’in (sas) etrafında halkalar çizerek yürüyordu. Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’in bu yürüyüşüne bir anlam veremiyor ve soruyordu: **“Ey Ebû Bekir! Neden yanımda yürümüyorsun da etrafımda halkalar**

[15] Öğlen vakti o gününün insanların kaylûle dedikleri uyku vakitleridir. Hz. Peygamber (sas) de o anları kaylûle ile geçirir, ashâbına da tavsiye ederdi. Bkz. Buhârî, *Hacc*, 1 29; İbn Mâce, *Savm*, 22.

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 93.

çizip duruyorsun? Senin yerin benim sağım iken seni böyle yürümeye iten şey nedir?” Hz. Ebû Bekir diyor ki: “Ya Resûlullah! Düşünüyorum ve diyorum ki ya birden Sana önden bir saldırı olsa, hemen önüne geçiyorum, Sana değil bana gelsin diye... Sonra ya arkadan saldırı olsa diye düşünüyör, arkana geçiyorum. Ya sağdan ya soldan olsa deyip, sağa sola geçiyorum. Sana bir şey olmasın da bana olsun diye böyle yürüyorum.” Bu sözler karşısında Efendimiz (sas) çok duygulanıyor, gözleri doluyor ve diyor ki: **“Beni çok mu seviyorsun ey Ebû Bekir?”** Hz. Ebû Bekir: “Evet ya Resûlullah! Çok hem de çok seviyorum. Öyle ki senin için gözümü kırpmadan ölecek kadar seni seviyorum” diyordu. Efendimiz (sas) daha da duygulanıyor: **“Ey Ebû Bekir! Şimdi sen benim yerime ölür müsün, ölümü göze alabilir misin?”** diye soruyor. Hz. Ebû Bekir en ufak bir tereddüde kapılmadan “Evet, Ya Resûlullah! Senin için seve seve ölürüm” diyordu. Efendimiz (sas) ailesini ve yakınlarını ona hatırlatarak: **“Neden peki, benim için ölümü göze alırsın”** diye soruyor. Bu soru üzerine Hz. Ebû Bekir diyor ki: “Ya Resûlullah! Eğer ben ölürsem sadece babam Ebû Kuhâfe’nin evi ağlar. Ama Sen ölürsen, sana bir şey olursa, bu ümmet ağlar, bu din ağlar, varlık âleminin tamamı ağlar. Sen değil, ben senin yolunda ölmeliyim.”^[17]

İşte ölümüne sevda... İşte Ebû Bekirce sevgi... İşte gerçek muhabbet...

Söz Hz. Ebû Bekir’in muhabbetinden ve sevdasından açılınca kolay kolay bitmez, ama son bir örnek vererek bu bahsi kapatalım. Mekke fethedilmiş; şirkin beli bir daha doğrulmamak üzere o topraklarda kırılmıştı. O gün Hz. Ebû Bekir, yaşı 80'lere merdiven dayamış, gözleri artık görmez olmuş babası Ebû Kuhâfe'yi ikna etmiş, Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna imanını ikrar etmek üzere getirmişti. Efendimiz (sas) yaşlı babanın gelişini görünce: **“Ey Ebû Bekir! Neden yordun babacığını, onu getirmeseydin de biz onun ayağına gitseydik”** demişti. Hz. Ebû Bekir, yine kendisine yakışan bir cevapla dedi ki: “Hayır, Ya Resûlullah! Eğer biri birinin ayağına gidecekse, elbette o birileri siz değil, biz olmalıyız. Siz babamın ayağına değil, babam sizin ayağınıza gelmelidir.”

[17] eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, III, 342; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, XIV, 135.

Bu konuşmanın ardından baba Ebû Kuhâfe, şehadet cümlelerini ikrar ederek, iman ediyordu. Onun iman edişine, Efendimiz (sas) öyle bir seviniyordu ki mübarek yüzünde tebessümler belirliyordu. Efendimiz (sas) yıllar yılı babasının iman etmesi için çırpınan Hz. Ebû Bekir'in de çok sevindiğini zannederek, onu tebrik etmek için döndüğünde, şaşırıp kalıyordu. Çünkü Hz. Ebû Bekir, olduğu yöre çömelmiş; gözlerinde yaş, yüzünde derin bir hüznün, hıçkırıklar içerisinde ağlıyordu. Efendimiz (sas) sâdik dostunu bu halde görünce, oldukça şaşırmış, Hz. Ebû Bekir'i kollarından tutup kaldırırken o gözyaşlarının nedenini sormuştu: **“Ey Ebû Bekir! Babanın imanına sevinecekken, yüzünde güller açıp Rabbine şükredecekken, bu ne hal? Neden bu üzüntü ve neden bu gözyaşı?”** Sizce niye ağlıyordu Hz. Ebû Bekir? Nedir onu böyle bir zeminde gözyaşlarına mahkûm eden şey? İnanın kırk yıl düşünsük aklımıza gelmez; çünkü Efendimiz'in (sas) bile aklına gelmemişti o hüznün sebebi... O anda Hz. Ebû Bekir bir taraftan gözyaşlarına hâkim olmaya çalışıyor, bir taraftan da şöyle diyordu: *“Ya Resûlullah! Yıllar yılı babamın hidayete ermesi için Rabbime dua dua yakarıp durdum. Onun imana ermesi için her şeyimi feda etmeye razıydım. Biliyorum ki sen de benim bu hislerimin aynısını amcan Ebû Talib için duyuyordun. Ama ne yapayım ki ben umduğuma kavuştum, sen ise mahrum kaldın. Ben Senin arzuladığın şeyi kavuşamadığın için ağlıyorum. Babamın iman etmesi aklıma bunları getirdi de onun için ağlıyorum.”* Bu sözler karşısında Efendimiz (sas) de gözyaşlarını tutamıyor ve orada ağlamaya başlıyordu. ^[18]

Hz. Ebû Bekir'in sevdası, aşkı, sevgisi... *“Seven sevdiklerinin sevdiklerini de sever”* ilkesinin Ebû Bekir'in hayatındaki yansıması...

Sadâkat

Sadâkat, sözünde ve özünde sâdik olma, doğru olma. Sadakatin iki önemli vechesi/yüzü var. Biri; doğruluktan asla ayrılmama, başına ne gelirse gelsin, ne kaybederse kaybetsin; doğruluğu hayatın en temel şiarı kılma. İkincisi ise; doğruları tasdikleme, söylenen doğruyu tereddütsüz bir şekilde kabul etmedir. Biz sadakatin bu iki halini de Hz. Ebû Bekir'in hayatında zir-

[18] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IV, 421; Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, VI, 174.

ve noktalarda görüyoruz. Zaten zirve olduğu için o *Sıddık*'tır; sadâkat onunla âleme öğretilmiş ve o "sıdk"ın en zirve hali olarak bu işin âbidesi olmuştur.

Hz. Ebû Bekir'in sadakatine örnek olabilecek en önemli misal hiç şüphesiz İsrâ ve Mirâç hadisesindeki tutumudur. Nübüvvetin 11. yılında Efendimiz (sas) bir iltifat-ı Rabbani'ye muhatap kılınarak amcasının kızı Ümmü Hani'nin evinde uyurken Cebrail tarafından uyandırılır; getirilen Burak adlı binek ile önce Kudüs'e Mescid-i Aksa'ya, oradan da semalara, yaratılmışların varacağı son sınır olan Sidretü'l-Münteha'ya götürülür. İsrâ Sûresi'nin ilk ayetinde ve Necm Sûresi'nin ilk pasajında anlatıldığı gibi onlarca ayete, işarete, güzelliğe muhatap olarak döner gelir. Sabah olunca Efendimiz (sas) başından geçenleri ilk olarak Ümmü Hani'ye anlatır. Ümmü Hani validemiz hayranlıkla dinler ama amcasının oğlu olan Efendimiz'e: "Bunları kimselere anlatma!" diye ricada bulunur. Çünkü anlatılanlar ancak iman edenlerin kabul edebileceği şeylerdir. Efendimiz (sas) evden ayrılır, Kâbe'ye doğru yürür; o anda karşısına Ebû Cehil çıkar. Ebû Cehil, Efendimiz'in (sas) çok düşünceli olduğunu görünce, halini sormaya başlar; yüreğinde fırtınalar kopan Efendimiz (sas) başından geçenleri anlatır. Ebû Cehil kendi kendine sevinir ve der ki: "Yıllardır biz Muhammed'in mecnun olduğunu söylüyorduk, kimseler bize inanmıyordu; şimdi Muhammed öyle şeyler anlatıyor ki bunu Mekkeliler duysa bizi tasdik edecekler." Bu sevinçle Efendimiz'e (sas) diyor ki: "Ey Muhammed! Şimdi ben Mekkelileri toptasam biraz önce bana anlattıklarını onlara da anlatır mısın?" Efendimiz (sas) "Evet, anlatırım" der. Ebû Cehil sevinçle Mekkelileri toplar, Efendimiz (sas) başlar anlatmaya...

Mekkeliler büyük bir heyecan ve merakla anlatılanları dinlerler, sonra bazı sorular sorarlar. Efendimiz'de bütün sorulara tek tek cevaplar verir. Kudüs'ü, Mescid-i Aksa'yı en ince detaylarına kadar anlatır. Oraları bilenler bu bilgilerin doğru olduklarını anlarlar, ama bilmeyenler Efendimiz'i (sas) hâşâ mecnunlukla itham etmeye başlarlar. Efendimiz (sas) onlara birkaç gün sonra şehre girecek olan kervanlarını bile söyler. O kervanın önünde olan siyah deveden, hatta devenin üstündeki su tulumundan bile bahseder. Mekkelilerin bazıları ellerine çok iyi bir fırsat geçtiğini zannediyorlar. Ebû Cehil diyor ki: "Gelin gidelim Ebû Bekir'in yanına o akıllı bir adamdır. Böyle şeylere inanmaz. Eğer onu Muhammed'den ayırırsak, bu iş tamamdır.

O karşı çıkarsa, onun vesilesi ile iman edenlerin hepsi karşı çıkacaktır.” Bu umutla Hz. Ebû Bekir’in yanına gidiliyor. Hz. Ebû Bekir’in o ana kadar hiçbir şeyden haberi yoktur. Mesele anlatılıyor; sadâkat âbidesi diyor ki: “Bunları, O mu (Hz. Peygamber mi) söylüyor?” Evet diyorlar. Cevaba bakın: “O söylüyorsa doğrudur.” İşte sadâkat budur. O söylüyorsa, ne söylerse söylesin kesinlikle doğrudur diyebilmek insam sâdık yapar, insanı sıddık yapar. Hz. Ebû Bekir, sadakatin ne demek olduğunu bilmeyen o kara yüzlü adamlara şunu da diyecektir: *“Siz onun bir gece Kudüs’e, oradan semalara gittiğine inanmıyorsunuz? Ben ona her gün semadan vahiy geldiğine inanıyorum da onun semalara çıktığına mı inanmayacağım. Vallahi o ne diyorsa ben hepsini kabul ediyor, hepsine inanıyorum.”*^[19] İşte sadâkat budur; işte sıddık olmanın gereği budur. Bu konuşmaları Efendimiz (sas) duyunca, Hz. Ebû Bekir’in sadakatini onaylayacak ve ona Sıddık lakabını verecek, artık o kıyamete kadar *Ebû Bekir-i Sıddık* diye anılacaktı.^[20]

O güne kadar hep sadâkat âbidesi idi; o günden sonra da hep öyle kalacaktı. Hicret yolunda yürürlerken, birileri Hz. Ebû Bekir’i tanımıştı. Yanına gelmiş, hal hatır sormuş, sonra Efendimiz’i (sas) işaret ederek: “Bu kim?” diye sormuştu. Hz. Ebû Bekir bu soru karşısında bir anda durmuştu. Ne diyecek, O’nun Allah Resûlü olduğunu söylese, birilerinin kulağına gidecek başlarına yüz deve konmuş olduğu için bu durum kendilerine sıkıntı olacaktı. Hâşâ yalan söylese sıddikiyete yakışmayacak. Allah’a şöyle bir tevekkül etti ve sonra şöyle dedi: *“Hedin yehdini/ O benim yol rehberimdir.”*^[21] Bu sözünü duyan ne anlıyordu? Efendimiz’i (sas) çölleri bilen bir mürşid/rehber olarak anlıyordu. Ama Hz. Ebû Bekir’in kasdı burada dünya-ahiret yol rehberi idi. İşte böylece en zorlu zamanlarda bile Hz. Ebû Bekir sadakatini bozmadı. O haline hiç leke sürmemişti. Böyle olduğu içinde sâdıkların, sıddıkların sertacı, ser levhası olmuştu.

[19] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 40; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 56.

[20] İbn Kesir, *Tefsir*, II, 121.

[21] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 211.

Teslimiyet

Teslimiyet, Müslümanın olmazsa olmaz vasfıdır. Zaten Müslüman demek, iman ettiği Rabbine ve O'nun gönderdiği dine kayıtsız ve şartsız teslim olmuş adam demektir. Siz bakmayın şimdi bizlere... Biz Müslümanız diyoruz, ama her şeyimizden şüphe duyuyoruz. Merak ile şüpheyi birbirine karıştırıyoruz. Kur'an'dan şüphe duyuyoruz, hadislerden şüphe duyuyoruz. 1400 yıldır, ümmetin üzerinde ittifak ettiği başta ibadet sahası olmak üzere tüm konulardan şüphe duyuyoruz. Elimizi vicdanlarımızın üzerine koyarak bir soruya cevap bulalım: Efendimiz'in (sas) bir hadisini duyduğumuzda, işin bidâyetinde ilk tepkimiz ne oluyor? Sorgulamaya başladığımız yer aklı-mız ve mantığımız mı, yoksa hadisin bizzat kendisi mi oluyor!? Ama bakın Efendimiz (sas) ne diyor: **“Benim söylediklerime, hevâlarını tâbi kılmayan, bütün arzuları ile teslim olmayan tam anlamı ile iman etmiş sayılmaz.”**^[22]

Bu meseleyi bir örnek ile daha iyi anlamaya çalışalım. Efendimiz (sas) karşısında duran sahâbeye bir kıssa üzerinden mesajlar anlatacak, söze şöyle başlıyor: **“Adamın biri elindeki asa ile sığra sertçe vurdu, sığır konuşmaya başladı, dedi ki: “Beni Allah dayak yemem için yaratmadı. Beni şu şu iş için yarattı.”** Sözü burasında sahâbenin yüzünde bir tereddüt göstergesi oluştu. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Ne oldu, yoksa inanmadınız mı sığırın konuştuğuna.... Vallahi ben inandım, Ebû Bekir ve Ömer de inandılar.”** Ravi diyor ki: **“O anda o mecliste Ebû Bekir ve Ömer yoktu.”**^[23] Bu sözler neyin ifadesidir? Teslimiyet, Efendimiz'in (sas) söylediği, getirdiği, gösterdiği her şeye ama her şeye tereddütsüz iman etmek ve gereğini yerine getirmektir.

Hız. Ebû Bekir'in teslimiyeti söz konusu olduğunda kesinlikle Rum Sûresi'nin nazilindeki tutumunu anlatmamız gerekir. Bi'setin 5'inci, yâni miladî 614 senelerinde iki komşu ve rakip devlet, birbirleriyle kanlı bir muharebeye girişmişlerdi. İran devleti tahtında II. Hüsrev, Rum İmparatorluğu'nda ise Heraklius bulunuyordu. O yıl yapılan son savaşta İranlılar galip gelmişti. Rumların bu mağlubiyet haberi Mekke'ye ulaşınca müşrikler sevinmişler, Müslümanlar ise üzülmüşlerdi. Müşrikler bu hâdiseyi vesile yaparak Müs-

[22] Beyhaki, *el-Medhal ilâ Kitâbi's-Sünen*, 188; *Deylemî*, *Firdevsü'l-Ahbar*, 7791.

[23] Buhârî, *Fezâilu'l-Ashâb*, 8; *Müslim*, *Fezâilu's-Sahâbe*, 13.

lûmanları rahatsız etmeye ve: “Siz ve Hıristiyanlar Ehl-i Kitapsınız. Biz ve İranlılar ise ümmiyiz. İranlı kardeşlerimiz, sizin Rum kardeşlerinize galebe çaldı. Biz de sizinle muharebeye girersek, sizi mağlup ederiz” diyerek, Müslümanları tahkir etmeye başlamışlardı. Bu hadise üzerine Rum Sûresi nazil oldu ve yakın bir gelecekte Rumların galip geleceğinin haberini verdi.

Bu ayetler nazil olduğu zaman, Rum imparatorluğu öylesine perişan olmuştu ki dahili isyanlarla devlet inhilale uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, İmparator Heraklius, başkent Konstantin’i/İstanbul’u terk ederek Kartaca’ya kaçmıştı. Böylesine büyük bir hezimetten sonra, Rumların bir kaç sene zarfında canlanıp yeniden galip geleceklerine katiyetle hükmetmek şöyle dursun, ihtimal vermek bile kimselerin hayallerine gelmiyordu. İşte böyle bir zeminde, Cenâb-ı Hak, indirdiği ayetlerle Rumların kısa bir zaman sonra galip geleceklerini haber veriyordu. Hz. Ebû Bekir, bu ayetleri Efendimiz’den (sas) dinler dinlemez onları, Mekke’nin bir tarafında yüksek sesle okudu. Sonra da o sevinen müşriklere, “Rumlar, birkaç sene sonra İranlılara muhakkak galebe çalacaklar” dedi. Müşrikler şaşırdılar. Bahsettiğimiz gibi büyük bir hezimete uğramış, âdeta yerle bir olmuş bir imparatorluk bir daha nasıl canlanacak ve İranlılara galebe çalacaktı! Bu durumu akıllarına sığdıramadıklarından içlerinden Übey b. Halef, “Yalan söylüyorsun,” dedi. “Haydi, aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim.” Hz. Ebû Bekir kabul etti. On deve üzerinde bahse girip üç sene müddet tayin ettiler. Hz. Ebû Bekir gelip durumu Peygamber Efendimize haber verdi. Efendimiz (sas): **“Ayetteki “Fi bid’i sinin”den -yani bir kaç seneden- maksat üçten dokuza kadar olan seneler demektir. Develerin sayısını artır. Müddeti de uzat.”** buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir çıktı. Übey’e rast geldi. Übey, “Galiba pişman oldun” dedi. Hz. Ebû Bekir: “Hayır!” dedi. “Gel seninle bahsi arttıralım. Müddeti de uzatalım. Haydi, dokuz seneye kadar yüz deve yapalım.” Übey de: “Haydi yapalım” diyerek kabul etti; böylece anlaştılar. Aradan yıllar geçti, Hz. Ebû Bekir, hicret maksadı ile Mekke’den ayrılacağı sıralarda, Übey b. Halef yakasına yapıştı ve “Sen, Mekke’den ayrılırsan, bahisde kazanacağım develeri ödemeyeceğinden endişe ediyorum. Bana bir kefil göster” dedi. Hz. Ebû Bekir de oğlu Abdurrahman’ı kefil gösterdi. Netice de Bedir günü Müslümanlar zafer kazandıkları o gün Rumlar da İranlıları yenerek

büyük bir zafer kazanmışlardı. Hz. Ebû Bekir, 100 deveyi Übey bin Halef'in kefilinden alıp Efendimiz'e (sas) getirdi. Efendimiz: “Onları sadaka olarak dağıt” buyurdu ve o develer sadaka olarak dağıtıldı.^[24] Hz. Ebû Bekir'in ayet karşısındaki tutumu onun teslimiyet noktasında nerede durduğunu bizlere göstermektedir.

Celâdet

Celâdet, yiğitliktir, kahramanlıktır. Ömerce davranmaktır. Yeri gelince aslan gibi kükremek, yeri gelince masaya yumruk vurabilmek, yeri gelince bakışları ile ödler koparmak, yeri gelince zalimin yüzüne hakkı haykırabilmektir. Bu vasıflar Hz. Ömer'de çok var da sanki Hz. Ebû Bekir'de yok gibidir; ama böyle midir gerçekten? Şu hakikati unutmamak lazım: Doğru işi doğru zamanda yapmak ideal kulluğun en önemli vazifesidir. Kükremesi gereken yerde sessiz kalan zillate, sessiz kalması gereken yerde kükreyen ise zulme kapı açar. *Bundan dolayı haksızlık karşısında susan dilsiz şeytan, hak karşısında konuşan dilli şeytandır.*

Hz. Ebû Bekir'i ideal bir duruşun sahibi olarak bazen halimliğin ve müsamahanın zirvesinde, bazen celâdetin ve salâbetin zirvesinde görüyoruz. O, 40.000 dirhemlik sermayesinin tamamını Allah yolunda tükettikten sonra Medine'de çobanlık ve pazarda bugünkü lisanla söyleyeyim tezgâhtarlık yaparak evini geçindiriyordu. Halife olarak seçildiğinde, çobanlık yaptığı evin kızı: “Daha da bize koyunlarımızı sağmaya gelmez, gelmeye tenezzül etmez” demişti. Bu sözü Hz. Ebû Bekir duyunca: “Hayır kızım, ben ailemi geçindirmek için çobanlığınızı yapmaya devam edeceğim” demişti. Altı ay hilafette iken çobanlıkta yapmıştı. Altı ay sonra Hz. Ömer, devletin Beytül-mal sorumlusu Ebû Ubeyde b. Cerrah'a meseleyi aktarıyor, Ebû Ubeyde de devletin verdiği en az maaş ne ise o maaşı Halife Ebû Bekir için takdir ediyor^[25] ve böylece bir maaş bağlanıyordu.^[26] Bilmem ki bugünün insanları ola-

[24] İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 424; *Suyutî, Dürü'l-Mensûr*, V, 152.

[25] İbn Manzûr verilen maaşın 2500 veya 3000 dirhem olduğunu belirtmektedir. Bkz. İbn Manzûr, *Muhtasar*, XIII, 103-104 .

[26] Ebû Yusuf, *Kitâbu'l-Harâc*, s. 46 .

rak ne kadarını duyuyoruz bunların. O hilm ve müsamahada böyledir. Ama iş celâdete gelince, o bir dağdır hem de sarsılmaz bir dağ...

Efendimiz (sas) hastalanmış artık cemaatin önüne çıkamayacak bir hale gelmiş: “Söyleyin Ebû Bekir’e insanlara namaz kıldırın” demiştir. Hz. Aişe, babasının mizacını bildiği için biraz bu emri ağırdan almıştır. Gerekçesi nedir? “Babam çok içli ve hassas biridir, Resûlullah böyle hasta iken, o insanlara ağlamaktan namaz kıldırılmaz” diye; “Ya Resûlullah! Ömer kıldırmasın” demiştir. Ama Efendimiz, kimselerin görmediğini görmüş, dirâyet ve metanette Ebû Bekir’in emsalsiz olduğunu âleme öğretircesine: “Hayır! Ebû Bekir geçsin” demiştir. Hz. Ebû Bekir, Efendimiz (sas) hayatta iken 17 vakit namaz kıldıracaktı. Bu 17 vakitten birinde Efendimiz de ona uyacak, onun cemaatinden olacaktır.^[27] Günler Pazartesi olduğunda sabahın erken saatlerinde Efendimiz de bir iyileşme belirtisi ortaya çıkacaktı. Herkes sevinecek, Resûlullah sağlığına kavuştu diye herkes birbirine müjde verecekti. Hz. Ebû Bekir, Efendimiz’in iyi halini görünce günlerdir gitmediği evine gitmek için izin isteyecekti, Efendimiz de izin verecekti. Hz. Ebû Bekir *Sunh* denen yerdeki evine doğru yürürken Hz. Aişe’nin sesi ile bir anda Medine inleyecek ve Efendimiz (sas) Refik-i A’lâ’ya doğru yürüyecekti. Sahâbe ne yapacağını şaşırarak yüreklerindeki derin muhabbet, muvazene terazisini alt-üst edecekti. Hz. Ömer, kılıcını havaya kaldıracak: “Her kim Resûlullah’ın öldüğünü söylerse bu kılıçla başını koparırım. Hayır o ölmedi, Musa gibi Rabbi ile buluşmaya gitti. Bir daha gelecek ve tüm münafıkların başını koparacak” diyordu.^[28] Hz. Osman bir yere yığılıp kalmıştı. Üzüntüsünden onu bir titreme almış, iki üç kişi ancak teskin edebilmişti. Hz. Ali, hücre-i saâdette bir köşede hiçbir şey demeden durmuş, derin bir sarsıntı geçirmişti. İşte böyle bir anda salâbet lazımdı, celâdet lazımdı; bir dağ gibi olmak lazımdı; sarsıntı içerisinde olanlara sabit bir dağ gibi olmak lazımdı... O dağ Hz. Ebû Bekir olacaktı. Koşa koşa geldi, girdi Hücre-i Saâdet’e, Efendimiz’in (sas) mübarek yüzündeki örtüyü kaldırdı alından öptü: “Sağlığında güzeldin Ya Resûlullah, vefatında da güzelsin ya Resûlullah!” dedi. Sonra dışarı çıktı: “Ey İnsanlar! Her kim Muhammed’e tapıyorsa bilsin ki o ölmüştür. Her kim

[27] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 163.

[28] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 267; Belâzîrî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 563.

Allah’a tapıyorsa bilsin ki Allah el-Bakî ve el-Hayy olandır.” Sonra Ali İmrân Süresi’nin 144. ayetini okudu: *“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah’a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”*

Bu ayet Hz. Ebû Bekir’in dilinden dökülünce, bir anda ortalığı sükûnet kapladı. Sarsıntı içerisinde olanlar kendilerine gelmeye başladılar. Diyor ki Hz. Ömer: “O güne kadar o ayeti defaatle okumamıza rağmen, sanki ayet o gün nazil olmuş gibi bize geldi.” Hz. Ebû Bekir o büyük dirayeti ile içi kan ağlamasına rağmen İslâm toplumunu böyle teskin etmişti. [29]

Efendimiz’in (sas) vefatı ile birlikte 23 yıldır Peygamber’in önderliğinde yürüyen o güzide cemaat bir anda sahipsiz kalmış, Efendimiz’in gidişi ile birçok sorun ortaya çıkmıştı. Meselâ; Efendimiz (sas) nasıl defnedilecekti? Nasıl cenaze namazı kılınacaktı? Nereye defnedilecekti? Mirası nasıl taksim edilecekti? Bunlar hep sorundu. Ama bir dağ olan Hz.Ebû Bekir, âdeta bu iş için istihdam edilmiş, hangi sorun ortaya çıkmışsa hemen çözmüştü. Diyecekti ki Hz. Ebû Bekir: “Ben Efendimiz’den duydum o dedi ki: ‘Biz Peygamberler öldüğümüz yerde defnediliriz.’ O halde Efendimiz (sas) Hz. Aişe’nin odasından defnedilecek. O varken kimse onun önüne imam olarak geçmeyecek, önce erkekler, sonra kadınlar, en son da çocuklar grup grup hücre-i saâdete girecek herkes kendisi namaz kılacak.” [30] Tüm sorunlar onun vesilesi ile böyle çözülmüyordu.

O zorlu günlerde Hz. Ebû Bekir, Benî Saide çardağında halife olarak seçiliyordu. Böylece İslâm’ın ilk halifesi; Resûlullah’ın ilk halifesi oluyordu... İlk icraatı nedir? Üsâme ordusunun yola koyulmasıdır. Çok zorlu günlerdi o günler, her tarafta irtidat hareketleri var; Yemen’de Yemame’de peygamberlik iddiası ile yalancılar ortaya çıkmış; münafıklar ve mürdetler, Müslümanları bir kaşık suda boğmak için fırsat kolluyorlar. Böyle bir anda Hz. Ebû Bekir ilk iş olarak Üsâme ordusunu önceden kararlaştırılmış olan seferine çıkarmak istiyor. Sahâbeden bazıları itiraz ediyor bu karara; önce irtidat

[29] Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşraf*, I, 566.

[30] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 290-291.

hareketlerini bastıralım, sonra orduyu çıkarırız diyorlar ve bu maksatla Hz. Ömer'i, Hz. Ebû Bekir'e gönderiyorlar. Hz. Ömer, ordunun gönderilmemesini söyleyince, o naif insan bir anda bir kaplan gibi, Ömer'in sakalını tutuyor: "Cahiliyenin cesuru, İslâm'ın korkağı mı oldu" diyor ve devamla: "Ey Ömer! Bilsem ki yaban kuşlar ve canavarlar Medine'yi basacak, Mü'minlerin annelerini ve kızlarımızı alıp götürcekler, Vallahi Resûlullah'ın çıkardığı orduyu geri koymam ve asla geciktirmem!"^[31] diyordu.

Bu azim ve kararlılıkla Üsame ordusunu Bizans üzerine gönderdi; ordu gitti savaş olmadan geri geldi; ama öyle bir zamanda ordunun çıkartılması düşmanın kalbine korku, mü'minlerin kalbine sekinet vermişti. Daha sonra irtidat seferlerine karşı, peygamberlik iddiasında bulunan yalancılara karşı, zekât ile namazın arasını ayıranlara karşı hep celâdetle durmuş ve Müslümanları peygambersiz dönemde, sanki Hz. Peygamber (sas) varmış gibi yönetmiştir.

Evveliyet

Evveliyetten kastımız, ilk olmanın ayrıcalığını ilk günden son güne kadar devam ettirmek, başta heyecan ile başlayıp sonunda yorulmamak, hayırlarda hep yarışmak, her şeyin ilki olmasına rağmen: "*Hel min mezid/daha fazlası yok mu?*" şuuru ile daha ötesini daha iyisini arzulamaktır. Bu özellik bugünün dünyasındaki Müslümanlar olarak bizler de ne yazık ki pek görebildiğimiz durum değildir. Ama gelin Hz. Ebû Bekir'in hayatına, ilk gün ilk erkek olarak iman etmiş; hemen arkasından o hafta içlerinde Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Ebû Seleme, Osman b. Maz'un, Erkâm b. Ebi'l-Erkâm ve nicelerinin bulunduğu isimleri imana taşımış, öyle bir gayret ortaya koymuş ki neredeyse Efendimiz (sas) "Yavaş ol ey Ebû Bekir!" demek durumunda kalmış... 13 yıl Mekke'de 40.000 dirhemlik sermayesini işkenceler altında inleyen köle Müslümanları satın alarak tüketmiş... Bilal'i o almış, Âmir b. Führeyre'yi o almış, Zinnûre'yi o almış ve daha nice-lerini...

[31] İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 304.

Hicret yolunda yine o en önde, Medine'ye gelinmiş, Mescid'in yeri belirlenmiş; Efendimiz'in (sas) devesi Kasvâ, Sehl ve Süheyl isimli iki yetim gencin arsasına çökmüş, onlar arsalarını vakıf etmeyi düşünmüşler, Efendimiz (sas) kabul etmemiş. Kim alacak bu arsayı diye şöyle bir bakmış Efendimiz (sas), o esnada Ebû Bekir kimselere bırakmadan o işin de ilki olmuş...^[32] Bugün milyonlarca insan orada namaz kılıyor, her kılan Ebû Bekir'in hanesine sevap yazdırıyor, kim geçebilir onu mümkün mü? Bedir'de Uhud'da, Hendek'te, Hudeybiye'de Hayber'de Tebûk'ta, hep önde, hep önde... Hiçbir hayır yok ki o ikinci olsun; o tek bir yerde ikinci idi; o ikinciliği de Kur'ân'a geçti.^[33] Sevr mağarasında ikinin ikincisi idi; onun dışında her hayrın birincisi idi, sahâbenin incisi idi, evveli, ilki idi...

HZ. EBÛ BEKİR'DEN BİRKÂÇ HATIRA

Ebû Hureyre (ra) rivayet ediyor: Bir sabah namazı sonrası Resûlullah (sas): **"Bugün hanginiz oruçlu olarak sabahı etti?"** diye sordu. Ebû Bekir (ra): 'Ben' deyince, bu sefer: **"Bugün hanginiz bir yoksula yemek yedirdi?"** diye sordu. Ebû Bekir: 'Ben' dedi. Bu sefer: **"Bugün aranızdan kim bir cenazenin defnine iştirak etti?"** diye sordu. Ebû Bekir: 'Ben' diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas): **"Bugün hanginiz bir hasta ziyaret etti?"** diye sordu. Ebû Bekir yine: 'Ben' deyince, Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: **"Bu özellikler bir adamda bir arada bulunursa o kişi mutlaka cennete girer."**^[34]

HZ. ÖMER Tebûk gazvesi öncesini anlatıyor. "O günler Hz. Peygamber sadaka vermemizi emir buyurdu. O sırada benim malım çoktu. Kalbimden 'Eğer Ebû Bekir'i geçeceğim bir gün varsa, o bugündür' dedim ve malımın hepsini hesaplayarak, tam yarısını getirdim. Peygamber Efendimiz bana:

[32] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 196.

[33] "Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına: Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir." Tevbe 9/40.

[34] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 12.

‘**Sen çocuklarına ne bıraktın?**’ diye sordu. ‘Getirdiğim kadar da onlara bıraktım’ dedim. Sonra Ebû Bekir geldi. Meğer o nesi varsa hepsini getirmiş. Peygamber Efendimiz ona da: ‘**Sen çocuklarına ne bıraktın?**’ diye sordu. Ebû Bekir: ‘Ben onlara Allah ve Resûlü’nü bıraktım’ dedi. O zaman kalbimden ‘İmkânı yok ben Ebû Bekir’i hiçbir zaman geçemem’ dedim.”^[35]

Geçebilecek miydi? Asla... Neden çünkü Hz. Ebû Bekir, ne yaptığını yeterli görüyordu, ne hayra doyuyordu, ne de bunu ben yaptım, diğerini de başkası yapsın diyordu. Onun hedefi çok büyüktü. Son bir örnek vereyim sizlere: Efendimiz (sas) cenneti anlatıyor sahâbeye, “**Cennetin kapıları vardır. Kim hangi amel ile öne çıkarsa cennete o kapıdan girecektir. Cihad kapısı, namaz kapısı, infak kapısı, oruçlular için hazırlanmış Reyyan kapısı...**” Bunları Efendimiz (sas) deyince mecliste bulunan her sahâbî: “Ah keşke! O kapıların birinden geçebilsek!” diye içlerinden geçiriyorlar. Ama Hz. Ebû Bekir başka bir şeyi aklından geçiriyor; diyor ki: “Ya Resûlullah! O kapıların hepsinden çağrılacak kimse olmayacak mı bizim içimizden?” Efendimiz (sas) duyulanacak: “**İnşallah sen onlardan olacaksın**” diyecektir.”^[36]

Efendimiz (sas) vefatına yakın bir gün ashâbına hitap ederken şöyle demişti: “**Her kimin bize bir iyiliği dokunmuşsa onun karşılığını mutlaka vermişizdir. Ebû Bekir hariç. Onun bize çok iyiliği dokunmuştur. Onun mükâfatını kıyamet gününde mutlaka Allah verecektir. Ebû Bekir’in malının bizi faydalandırdığı kadar hiç kimsenin malı bizi faydalan dırmamıştır. Eğer bir dost edinseydim mutlaka Ebû Bekir’i dost edinirdim. Dikkat edin! Sizin Peygamberiniz Allah’ın dostudur.**”^[37]

Hz. Ebû Bekir (ra) Bir Nimettir

İşte Hz. Ebû Bekir bu... Doyma bilmeyen bir kul... Neye? Allah’ın rızasına, Resûlü’nün hoşnutluğuna...

[35] Ebû Dâvûd, *Zekât*, 41; Tirmizî, *Menâkıb*, 16.

[36] Buhârî, *Savm*, 4; Müslim, *Zekât*, 86.

[37] Tirmizî, *Menâkıb*, 15.

Allah ondan ebeden razı olsun. O çok büyük bir insan, çok değerli bir mü'min, çok farklı bir rehber...

Hız. Ebû Bekir bu ümmete ve insanlığa bir nimettir. Ama her nimet, külfeti ve imtihanı ile gelir. Bugün Hız. Ebû Bekir'in anlatmaya/anlamaya çalıştığımız hayatının üzerinden şu mesajları almalı ve hayatımızda bunları yeniden diriltmeliyiz. Bu mesajları almalıyız ki bu dünyada Hız. Ebû Bekir'e dost, öte tarafta Hız. Ebû Bekir'in sâdik dost olduğu Efendimiz'e (sas) kom-şu olalım.

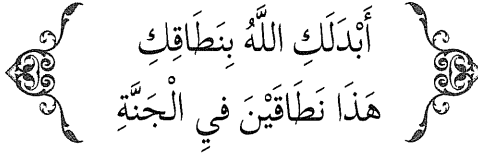
Hız. EBÛ BEKİR'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Muhabbeti yüreğinin esas kıl ki iman tadına varasın.
- ✿ Sadakati aklının esas kıl ki doğruluktan ayrılmayasın.
- ✿ Teslimiyeti hayatının esas kıl ki yanlış yollara sapmayasın.
- ✿ Celâdeti duygularının esas kıl ki hak adına aslan gibi kükreyesin.
- ✿ Evveliyeti hedeflerinin esas kıl ki hayırlarda yarışasın, hayır işlemeye doymayasın.

Mücadele ve Vakar Örneği
ESMÂ BİNTİ EBÎ BEKİR
Radiyallahu Anhâ

“Allah, bu kuşağının karşılığında
cennette sana iki kuşak versin.”

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2416)

“Adamlarının dağılması doğru yolda olan birini etkilemez. Allah için bir mücadeleye girişmişsen mert adama yakışan tek başına da kalsa mücadeleye devam etmesidir. Daha ne kadar yaşayacaksın, unutma en güzel şeref Allah yolunda şehit olmaaktır.”

Esmâ bint Ebî Bekir (r.anhâ)

(İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 527)

Adı	Esma bint Ebî Bekir
Anlamı	İsimler, adlar
Künyesi	Ümmü Abdullah/ Abdullah'ın annesi
Lakabı	Zâtünnitâkayn/ Çift Kuşaklı
Baba Adı	Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe
Anne Adı	Kuteyle bint Abdüluzza
Kabilesi	Teymoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 15/Miladî, 595
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	58
Eşi/Eşleri	Zübeyr b. Avvam
Vefat Yeri	Mekke
Vefat Yılı	Hicrî, 73/ Miladî, 692
Vefat Yaşı	97

Mücadele ve Vakar Örneği
ESMÂ BİNTİ EBÎ BEKİR
(Radiyallahu Anhâ)

Asr-ı Saâdet'in büyük isimlerinden biri olan Esmâ bint Ebî Bekir'i, hemen babasının ardından anlama imkânı veren Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Hanım sahâbîler içerisinde çok farklı bir yeri olan Hz. Esmâ, uzun ve bereketli hayatı ile bize çok; ama çok önemli mesajlar verecektir. Bu mesajları anlamayı, kavramayı ve hayatlarımıza aktarmayı Mevlâ bizlere kolaylaştırsın.

Hz. Esmâ (r.anha) ve Samsun

82 İl 82 Sahâbî projesinde neden Samsun iline Hz. Esmâ validemiz seçildi? Sebebi şu: Esmâ validemizin şahsiyetinin anahtar kavramları mücadele ve vakardır. Bu iki kavram, tüm mü'min ve mü'minelerde kifayet miktarı olmak zorundadır. Böyle olunca, düşündük ki öyle bir ilde Esmâ validemizi ve onun şahsiyetinin anahtar kavramlarını gündeme getirelim ki o toprakların insanı ile uyum arz etsin. Bundan dolayı da Karadeniz'in hırçın dalgalarına, yüksek dağlarına ve yalçın kayalarına her daim direnen, büyük bir mücadele ile hiçbir zaman zorluklar karşısında yılmayan Karadeniz insanının yurdu olan Samsun'da, Asr-ı Saâdet'te bu vasıfları üzerinde taşıyan Esmâ validemiz seçildi.

Allah hepimize mübarek kılsın; Hz. Esmâ'nın hayatını anlamayı, kavramayı, onunla birlikte yaşamayı bizlere nasip etsin.

Kimdir Hz. Esmâ?

Bugün biz, Asr-ı Saâdet'in öyle bir şahsiyetine misafir olacağız ki nereye başınızı çevirseniz orada saâdet ikliminin meltemini hissedeceksiniz. Çünkü o, saâdet asrında istisnâî bir noktada durur. Nasıl mı?

Baba Hz. Ebû Bekir sahâbî; Anne Kuteyle bint Abduluzza biraz geç Müslüman olsa da o da sahâbî, kız kardeşi Hz. Aişe sahâbî, erkek kardeşleri Abdullah ve Abdurrahman sahâbî, kocası Zübeyr b. Avvam sahâbî, en gözde oğlu olan Abdullah b. Zübeyr sahâbî, kayınbabası Avvam b. Huveylid İslâm'dan önce vefat ediyor. Ancak kaymvalidesi Safiyye bint Abdülmuttalib -ki biliyorsunuz Efendimiz'in halasıdır- sahâbî, dedesi Ebû Kuhâfe sahâbî, ninesi Selma Ümmü'l-Hayr sahâbî...^[1] Dedik ya başınızı nereye çevirseniz orada saâdet asrının bir ferdini Müslüman olarak ve sahâbî olarak görürsünüz. Böyle bir şerefe ve bahtıyarlığa o devirde çok az insan nail olmuştur, onlardan işte biridir Esmâ validemiz; biz de onun hayat defterinin önündeyiz.

Esmâ Olmak

Hz. Esmâ validemizin hayat defterinin sayfalarını çevirmeye başlama-
dan önce bir noktaya dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Müslüman olarak bizler, iman etmekle şeref kazandığımız bu dinimizi hem yaşamak hem de yaşatmak zorundayız. Yani sadece bu dinin bazı emir ve yasaklarını yerine getirmekle sorumluluğumuzu tam anlamı ile yapmış olmayız; bu işin en önemli görevlerinden biri ise Kur'ân'ın emr-i bi'l ma'ruf, nehy-i ani'l münker^[2] yani iyiliği emretmek, kötülükten ise nehyetmek, sakındırmaktır. Bu farziyet, erkek-kadın, alim-cahil, genç-ihltiyar herkese namaz gibi oruç gibi hac gibi farzdır, farzdır, farzdır...

[1] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 269; Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 364-366.

[2] "Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız..." Âl-i İmrân 3/110.

Esmâ validemiz, hayatı boyunca bize bunun nasıl olacağına dair bir örneklik ortaya koymuştur. Onun hayatına şöyle bir baktığımızda şu sorular hemen aklımıza gelmelidir:

- 1- Bir hanım risaletin davası için ne yapabilir?
- 2- Bir anne risaletin davasına nasıl hizmet edebilir?
- 3- Bir kemer/ bir kuşak bir hanıma nasıl cenneti dünyadan kazandırtabilir?
- 4- Bir hanım, bir anne nasıl olur ilimde zirveleri zorlayabilir?
- 5- Bir hanım, bir anne nasıl olur zorluklar ve imtihanlar içerisinde istikametini kaybetmeden vakar halini zedelemeyen muhafaza edebilir?

Ve daha neler neler...

Demek ki Esmâ validemizin hayat defterinin başına oturmak hemen zihin dünyamıza bu soruları düşürecektir. Buyurun öyleyse kısada olsa kadın-erkek hepimize rehber ve örnek olacak bu annemizi biraz olsun tanımaya çalışalım.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Tarihler, Nübüvetin 15. senesinin öncesini, miladî 595'i gösterdiğinde Hz. Ebû Bekir, 22 yaşlarındadır. Mekke'nin sayılı şahsiyetlerinden biri olan Abduluzza b. Es'ad'ın kızı Kuteyle ile evlidir. Allah (cc) bu evlilikten bir kız çocuğu bahşedecektir onlara...^[3] Bu kızın adı Esmâ olacaktır. Daha sonra Abdullah da olacak, bir müddet sonra Hz. Ebû Bekir, Ümmü Ruman isimli başka bir hanım ile daha evlenecek; Allah, Ümmü Ruman'dan da Aişe ve Abdurrahman isminde iki çocuk daha bahşedecektir. Dolayısı ile Hz. Esmâ, Hz. Aişe validemizin baba-bir kız kardeşidir;^[4] ama onlar öyle birbirlerini severlerdi ki hiç kimse bilmezdi annelerinin ayrı olduğunu...

Esmâ validemiz böyle bir aile de doğuyor; tüccar olan babasının hali vakti yerinde olduğu için çok rahat bir çocukluk ve gençlik dönemi geçiri-

[3] el-İsbehâni, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, V, 83.

[4] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 188.

yor. Tarihler miladî 610'u gösterdiğinde Esmâ 15 yaşında bir genç kız iken İslâm'ın mesajı Hira'dan Mekke sokaklarına yayılıyor; babası Hz. Ebû Bekir ilk iman eden erkek olarak Efendimiz'in (sas) arkasında yerini alıyor. Hz. Ebû Bekir, İslâm'ın bu mesajlarını evine taşıdığına hanımı Kuteyle karşı çıkıp iman etmiyor; babası Ebû Kuhâfe iman etmiyor, annesi Selma Ümmü'l-Hayr iman etmiyor; ama o günler 15 yaşında olan Esmâ, babasının dediklerini kabul ederek iman şerbetini babasının elinden ilk günler de içiyor; onun 15. veya 16. yahut 17. Müslüman olduğu söylenir,^[5] gerçekten de böyledir; sayı daha 20 olmamışken Esmâ validemiz iman yolunun bir yolcusu oluyor...

Mekke döneminin zorlu 13 yılında Esmâ validemizin adını çok fazla kaynaklarda göremiyoruz. Bunun başlıca sebepleri, Mekke döneminin riva-yet azlığı, bir hanım olarak fazla hadiselerle karışmaması, babası Hz. Ebû Bekir'in her an Efendimiz'in (sas) yanında olmasından dolayı babasının adının çok fazla gündeme gelmesi gibi nedenlerdir.

Ancak, Esmâ validemizin 25-26 yaşlarına gelinceye kadar evlenmediğini görmekteyiz. Mekke toplumunda bir kızın bu yaşa kadar evlenmemesi garip bir durumdur değil mi? Ama siyerin içerisinde gözden kaçan bir bilgiyi burada sizlerle paylaşmak istiyorum. Nübüvvet gelene kadar Mekke ahalisinin birbiri ile ilişkileri gayet iyi idi. Birbirlerine kız-verip kız almada gözettikleri tek şey aile-kabile anlamında denklikti. Bunun dışında Mekkelilerin dikkat ettikleri herhangi bir husus yoktu. Böyle olduğu için Ebû Leheb, Utbe ve Uteybe isimli iki oğlunu, Efendimiz'in (sas) Rukiyye ve Ümmü Gülsüm validelerimiz ile nişanlamıştı.^[6] O gün için Mekke'nin en ileri gelen isimleri olarak Ebû Süfyan, Süheyl b. Amr, Utbe b. Rebîa ve daha niceleri, sonradan Müslüman olacak insanlara kız verip kız almışlardı. Ancak miladî 610'da olan o büyük hadiseden sonra saflar ayrışınca, iman ile inkar, tevhid ile şirk birbirinden ayrılınca bu sosyal hayata da yansımış, artık müşrikler de Müslümanlardan kız-alıp vermeyi bırakmış, Müslümanlar da onların kızlarına talip olmamışlardı. Hatta bazen evlilikler bundan dolayı sonlandırılmış-

[5] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 433.

[6] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 35-36.

tı. İşte Ebû Leheb'in oğulları Utbe ve Uteybe'nin nişanlarını bozmalarında olduğu gibi...^[7] Hz. Aişe validemiz de Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr ile bizim beşik kertmesi dediğimiz gibi sözlenmişlerdi. Ama İslâm'ın mesajları Mekke sokaklarında duyulunca bu söz de bozulmuştu.^[8]

İşte bu sebepten dolayı Esmâ validemizin evliliği gecikmişti. Müslümanların nasıl ağır bedeller ödediklerini buradan da anlayabiliyoruz. Biz sadece olayın fiilî şiddet, işkence boyutunu görüyoruz, ancak bu sosyal baskı, fiilî işkenceden çok daha ağırdı ve Müslümanlar bunu en zorlu bir şekilde ödüyorlardı.

Hz. Zübeyr ile Hayatlarını Birleştirmeleri

Böyle bir zeminde anne tarafından Efendimiz'in (sas) halasının oğlu, baba tarafından Hz. Hatice'nin yeğeni -Hatice validemiz onun halası-^[9] olan Zübeyr b. Avvam Habeşistan'a iman adına hicret etmiş,^[10] daha sonra Mekke'ye dönmüş artık onunda yaşı 30'lara merdiven dayadığı için evlenmek istemiş; altındaki atından, elindeki kılıçtan başka bir şeyi olmamasına rağmen Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ validemize talip olmuş, neticesinde de evlenmişlerdi.

Şimdi Mekke'de yeni bir ev kurulacaktı. Bu ev yıllar yılı; kaç yıl biliyor musunuz? 37-38 yıl âleme çok şey öğretecekti. Bu ev:

Sekinet evi olacak; niceleri bu evde sükûnete ereceklerdi.

İlim evi olacak; alimler ve alimeler yetişecekti. Abdullah b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr, Mus'ab b. Zübeyr, Fatıma bint Münzir ve diğerleri...^[11]

Davet evi olacak; o evde kimler kimler hidayet şerbetini içecek, kimler kimler oradan imana yürüyecek...

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 35-36.

[8] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 57.

[9] Ahmet b. Hanbel, *el-Müsned*, XXII, 272.

[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 111.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 269.

Cihad evi olacak; Allah yolunda cihad konuşulacak, cihada hazırlanılacak, cihad kahramanı evlatlar bu evde yetişecek...

Şehadet evi olacak; şehadet konacak duaların başına ve şehitler kervanı o evden dizilecek cennete...

İnfak evi olacak; varken değil, yokken infak etmenin adabı ve usûlü âleme öğretilecek...

Nasıl mı buna bir örnek vermem lazım; çünkü bize çok şey söyler bu örnek... Esmâ validemiz bir gün bir hayır yapacak, yapacağı hayrı sayıp hesaplayarak verecek... O anda Efendimiz (sas) içeriye girecek, Esmâ validemizin hayır adına ortaya koyduğu gayreti görünce diyecek ki: **“Sayma, Ey Esmâ! Saymadan ver; saymadan ver ki Allah da sana saymadan versin!”** [12] O günden sonra Esmâ validemiz eline geçirdiği ne varsa, saymadan hesap etmeden anında Allah yolunda infak edecekti...

Abdullah b. Zübeyr, annesi Esmâ ile teyzesi Aişe'nin infak anlayışını bize şöyle anlatıyor: *“Teyzem biraz biriktirir, belli bir kıvama gelince o biriktirdiklerinin hepsini infak ederdi. Ama annem Esmâ biriktirmeden verirdi, ne gelirse eline onu vermeden yatmazdı.”* [13] İşte Abdullah b. Zübeyr'in gözlemi bu; ikisi de caizdir, ikisi de bir yol ve örnektir; kim hangisini tercih ederse etsin; ama üçüncü yol, yol değildir.

Mücadele evi olacak; ilk günden son güne kadar hep mücadele konuşulacak, hep Allah yolunda bir şeyler yapmanın yolları aranacak.

Vakar evi olacak; âleme vakar adına da çok şey öğretilecek. Vakar nedir biliyoruz değil mi? Kadın olsun erkek olsun hepimizin kuşanması gereken bir ahlak-i hamidiyedir. Vakar, ağırbaşlı davranmak, ciddiyet sahibi olmak, temkinli hareket etmek demektir. Başına ne gelirse gelsin, nasıl büyük bir sevinç ya da nasıl büyük bir acı yaşarsa yaşasın ağırlığını kaybetmeden muhafaza etmektir.

[12] Buhârî, *Kitâbu'z-Zekât*, 22.

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 272.

Vakar Âbidesi

Bir kadın için acıların en büyüğü nedir? Evlat acısıdır; bunun en üst halini Esmâ validemiz yaşamıştır, birazdan onun bu acıyı nasıl en ağır bir şekilde yaşadığını göreceğiz... Bir kadın için en acı olaylardan biri kocasının vefatından daha acı olan -Allah o acıyı kimseye yaşatmasın- insanın yuvasının yıkılmasıdır; evliliğinin bitmesidir. Esmâ validemiz bunu da yaşamıştır. Dikkat buyurun 37-38 yıl süren bir evlilik, sıradan insanlar değil Zübeyr gibi Esmâ gibi sahâbilerin evliliği, ortada 8 çocuk varken sonlandırılmak, bitmek zorunda kalıyor.^[14]

Bu bilgilerin bilinmesi, bizlerin sahâbe neslinden istifademizi artıracaktır. Unutmayalım, bizler o güzide nesilden bahsettiğimiz zaman, melekler topluluğundan bahsetmiyoruz; onlar da insan, beşer; kavga etmişler, tartışmışlar, hatta evliliklerini sona erdirmek zorunda kalmışlar; ama yine de sahâbe olmuşlar, yine âlemin muallimleri olmuşlar, yine de rehber ve örnek olmuşlar... Bu hakikati hatırlarımızdan çıkarmazsak, onlardan daha fazla istifade ederiz.

Peki, nedir mesele neden böyle bir boşanma hadisesi olmuş? Mesele- nin özü şu: Hz. Zübeyr, Allah kendisinden ebeden razı olsun yapı itibari ile biraz kıskanç biridir. Öyle ki hanımını her şeyden kıskanır; bu noktada bazen itidal çizgisini zorlar; bu da gereğinden fazla Esmâ validemizi rahatsız eder. Meselâ; normal ev işlerini yaparken, bahçe, tarla işlerini yaparken bile Esmâ validemizi oldukça sıkır. Kaç kez Hz. Esmâ, kocası Zübeyr'i babası Ebû Bekir'e şikayet eder. Ama ne zaman şikayet etse -bakın kız babalarına ve kız annelerine Hz. Ebû Bekir'in bu tavrı çok şey söyler- kızları haklı olmasına rağmen asla desteklemezler; hep kızlarına sabır telkin ederler, özellikle Hz. Ebû Bekir: "Sabret kızım, cennetin senin olmasını istemez misin?"^[15] der. Ancak bu sıkıntılar öyle bir noktaya gelir ki artık dayanılmaz bir noktadır; sonunda, boşanmak zorunda kalırlar. Hicretin 28. yılı boşanırlar;^[16] Hicretin 36. yılı, yani 8 yıl sonra Hz. Zübeyr, Cemel vakasından dönerken şehit

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 274.

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 271.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 274.

olur. Biliyorsunuz Hz. Esmâ validemiz çok uzun bir ömür yaşar; ömrü yüz yaşına yakındır... Miladî olarak tam 43 yıl dul yaşar; yine azığı vakardır, vakardır, vakardır... Esmâ demek ne demekmiş anlıyoruz değil mi?

Hicret Yolundaki Mücadelesi

Esmâ validemiz, Hz. Zübeyr ile evliliğinin üzerinden bir buçuk, iki yıl geçmeden hamile kalır; karnındaki çocuk 7 aylık iken; bunu nerden biliyoruz, iki ay sonra o çocuğu Medine’de doğuracak da oradan biliyoruz; İslâm tarihinin en önemli hadisesi olan hicret gerçekleşir. Nübüvvetin 13. yılı; iki yıldır o günkü adı Yesrib olan şehir imana yatak olmuş, bir avuç Medineli genç gayretleri ile iman tohumunu çoğaltmış, bir yıl sonra Mus’ab b. Umeyr’in oraya gitmesi ile Yesrib, Medine olma yoluna girmişti.^[17] Artık hicret için izin verilmiş, Müslümanlar gruplar halinde hicret yollarına düşmüşlerdi. Herkes gitmiş, geriye Hz. Ebû Bekir ve ailesi, Efendimiz (sas) ve ailesi, Hz. Ali ve ailesi, bir de hicret etmeye güç yetiremeyen zayıf müslümanlar kalmıştı.^[18] Hz. Ebû Bekir de iki tane deve hazırlamış ailesi ile birlikte hicret etmek için Efendimiz’den izin beklerken her defasında Efendimiz: **“Bekle, Ya Ebû Bekir! Allah sana daha hayırlısını verecek”**^[19] diyerek beklemesini istemişti.

Hicret günü geldiğinde, öğle vakti tüm Mekke’nin öğlen uykusuna daldığı zamanlarda, Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’in evine gitmiş kapıyı çalınca, evdekiler şaşırmış o vakitte Resûlullah’ın gelişinin çok önemli bir hadisenin habercisi olduğunu anlamışlardı. Efendimiz (sas) içeriye girdiğinde odada, biri Hz. Zübeyr’in hanımı, diğeri kendi nişanlısı iki hanım Hz. Esmâ ile Hz. Aişe vardı. Efendimiz (sas) onların yanında da konuşmak istemedi; Hz. Ebû Bekir’e özel bir şey konuşacağını söyledi ve onların dışarıya çıkmasını istedi. Efendimiz (sas) bunu neden yapar? Çünkü onların olaya şahit olması, sonradan başlarına iş açacağı için, konuşulanlara şahit olmalarını istemedi. Ama Hz. Ebû Bekir, kızlarını çok iyi tanımaktadır; onlar ser verir

[17] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 490.

[18] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 87.

[19] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 150.

ama sır vermezler; ikisi de mücadelenin ve vakarın hanımlar âleminde âbideleri olacak hanımlardır, bundan dolayı konuşulacaklara şahit olmalarının bir mahzuru olmadığını söyler.

Bunun üzerine Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'e hicret için izin çıktığını söyler. O anda Hz. Ebû Bekir ağlamaya başlar dilinde tek bir cümle: *"Es-sohbe ya Resûlullah/Yol arkadaşlığı mı Ya Resûlullah?"* Efendimiz: *"Evet"* der. Hz. Aişe annemiz bu tabloyu bize aktarıırken der ki: *"Ben hayatımda bir erkeğin sevincinden öyle ağladığını görmedim. Babam, Efendimiz (sas) ile hicret edeceğini duyunca hıçkırıklarla ağladı."*^[20] Çünkü Hz. Ebû Bekir, hiç tahmin etmiyordu bu şerefe nail olacağını... O, Efendimiz'in (sas) ehlerinden biriyle, mesela Hz. Ali ile gideceğini zannediyordu; ama Efendimiz (sas) o gün Hz. Ali'ye yatağa yatma rolünü biçmiş, Hz. Ebû Bekir'e ise biçilen rol, yol arkadaşlığı olmuştu.

Tedbir ve Tevekkül Dairesinde Hicret

O anda iki aziz dost başladılar hicretin planlarını yapmaya... Tedbir ve tevekkül dairesinde yani: *"Esbaba tevessül, Allah'a tevekkül/"* Sebeplere sarılmak, sonra Allah'a tevekkül etmek." Fehvasınca hazırlıklar yapıldı. Efendimiz (sas) tedbir ve tevekkül dairesi içinde inanılmaz bir strateji izleyerek hicretin nasıl yapılacağını anlattı. Gidecekleri yer Yesrib, düşman da bunu biliyor; ama önce onları şaşırtmak için Yesrib'in tam aksi istikametinde olan Sevr mağarasına gidecekler; orada üç gün üç gece kalacaklar. Bu süre zarfında 10 yaşlarında olan Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah çarşıda pazarda dolaşacak, Mekkelilerin neler planladıklarını öğrenecek, o bilgileri ablası Esmâ'ya getirecek. Esmâ, akşamları Sevr mağarasına azık götürececek; götürürken bu bilgileri de onlara ulaştıracak. Aişe, ablasına azıkların hazırlanmasına yardım edecek. Hz. Ebû Bekir'in hizmetlisi Âmir b. Führeyre davarları onların geçtikleri yollarda yürütecek, sütü olan koyunlardan bir iki tanesini ise mağaraya doğru sevk edecek. Hem izleri kaybettirecek hem onları süt-süz bırakmayacak. Üç günün sonunda yol rehberi olan ve müşrik olduğu içinde kimselerin şüphelenmediği, güvenilir ve işinin ehli biri olan Abdul-

[20] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 93; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 89.

lah b. Ureykıt belirlenen develeri alıp, Arafat yönünde onları bekleyecek...^[21]
Adım adım strateji bu ... Allah (cc) aşkına söyleyin bir kul böyle sebepler dairesini kullanırsa, Allah (cc) gücünün üstündeki şeyler için ona yardım etmez mi?

Herkes yapacağı işi çok iyi öğrenmişti; Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'i alıp, önce evine gidip Hz. Ali'yi evde bırakarak Sevr'e doğru çıktılar. Sabaha kadar kapının önünde bekleyen Mekke'nin en iyi kılıç tutan adamları, Efendimiz'in (sas) evden çıkmadığını görünce artık sabırları tükenmiş bir halde beklerken; biri Efendimiz'in gittiğini onlara haber vermiş, eve daldıklarında yatakta yatanın Efendimiz (sas) değil, Ali olduklarını görüp, çılgına dönmüşlerdi. Oradan hemen çıkıp aramaya koyulduklarında Ebû Cehil ilk olarak, Ebû Bekir'in evine gidip oradan bilgi almak istedi. Eve vardıklarında Ebû Cehil büyük bir öfke ile Esmâ validemizin üzerine yürüdü: "Baban ve Muhammed nerede?" dedi. Esmâ validemiz: "Bilmiyorum" dedi. O anda Ebû Cehil var gücü ile Esmâ validemize bir tokat attı. Esmâ validemiz neye uğradığını şaşırmış, kulağındaki küpe bir yere fırlamış, o da bir anda kapının eşiğine yığılmıştı. Ama Esmâ yiğit babanın yiğit bir kızı, yiğit kocanın yiğit bir hanımı idi; ser verip, sır vermemeliydi. Öyle de oldu; Ebû Cehil'e alaycı bir eda ile: "Siz nasıl olur da kapının önünde olmanıza rağmen onları elinizden kaçırmıyorsunuz? Siz beceriksizseniz biz ne yapalım? Gidin bulun biz nerden bilelim neredeler?"^[22] dedi. Ebû Cehil, bir hanımdan bu sözleri duyunca iyice çıldırmış ve oradan ayrılarak, Efendimiz (sas) ile Hz. Ebû Bekir'i aramaya devam etmişti.

Ebû Cehil ve yanındakiler evden ayrılınca, Hz. Ebû Bekir'in yaşlılıktan gözleri görmeyen babası Ebû Kuhâfe söylenmeye, oğlu Ebû Bekir'e kızgınlığını ifade eden kelimeler sarf etmeye başlamıştı. Ebû Kuhâfe o gün için Muhammedün Resûlullah deme bahtiyarlığına henüz erememiş, iman davası uğruna çekilen sıkıntıları anlayacak bir seviyeye varamamıştı. "Ah Ebû Bekir! Elindeki tüm malları Muhammed'in uğruna harcadın, işe yaramaz bir sürü köle alıp azât ettin, bunlar yetmedi, şimdi Muhammed'in peşine takılıp

[21] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 217.

[22] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 154; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 90.

Yesrib yollarına düştün ve şu çoluk çocuğuna hiçbir mal bırakmadan onları perişan ettin” ^[23] diyordu. Öyle söylendi, öyle söylendi ki Esmâ validemiz onu teskin etmek için aslında babalarının kendilerine çok para bıraktığına dedesini ikna etmek zorunda kalmıştı. Esmâ, kardeşi Aişe’ye: “Koş bana biraz küçük küçük taşlar getir” demişti. Aişe validemiz söyleneni yapmış, koşup dışarıdan biraz taş toplayıp getirmişti. Esmâ validemiz o taşları, Hz. Ebû Bekir’in para koyduğu sandığın içerisine koymuş, üzerini bir örtü ile kapatmıştı. Daha sonra gözleri görmeyen dedesinin elini tutmuş; “Gel dedeciğim! Bak oğlun Ebû Bekir bize neler bırakmış” diyerek elini sandığın üzerinde gezdirmişti. Ebû Kuhâfe o taşları altın zannederek, biraz teskin olmuş ve söylenmeyi bırakmıştı. Hz. Esmâ, ilk görevi başarı ile yerine getirmişti. Hz. Esmâ, yaşlı dedeyi başka türlü ikna edemeyeceğini anlayınca böyle bir yola başvurmuştu. ^[24] Onun yaptığı bu işi bir kandırmaca olarak değil, kendilerinin babalarının yaptıkları işe ne kadar razı oldukları şeklinde anlamak gerekir... Bu ilk görevin sonrasında Hz. Esmâ mücadele adına yapması gerekeni yerine getirmek için hemen harekete geçiyor.

Feda Edilen Kuşak

Şimdi sıra evlerinden en az 5 km. uzaklıkta bulunan ve şu an dahi ancak bir ilâ bir buçuk saatte çıkılabilen Sevr dağındaki mağaraya gecenin karanlığında, karnındaki yedi aylık bebeğe rağmen azık taşınmasındaydı. Hz. Esmâ: “Bana ne! Ben bu halde o kadar yolu, karnımdaki bu çocukla nasıl gidebilirim?” diyebilirdi. “Ya babacığım! Her şeyi biz mi yapacağız? Efendimiz (sas) ile hicrete giden sen, yıllardır tüm parayı köleleri almak için harcayan sen, hicret için develeri satın alan sen, on yaşındaki kardeşim Abdullah’ı tehlikeye atıp haber getirmesi ile görevlendiren sen, şimdi bu halim ile mağaraya azık taşımamı isteyen yine sen? Niye hep sen ve niye hep biz? Başka adam mı yok, bu kadarını biz yaptık, biraz da başkaları yapsın?” demiyor, diymiyor. Çünkü Esmâ validemiz, imanının nasıl bir sorumluluk olduğunu çok iyi biliyor, yapılan işleri sadece Allah (cc) için yapıyor; beklentisi, pazarlığı,

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 156.

[24] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 156.

içten hesapları yok... O, babasından iman yolunda sadâkat dersini almış, eşi Zübeyr'den ihlas ve aşka ait dersler almış... Bu derslerle yetişen bir hanım artık yerinde durabilir mi? Durmuyor, duramıyor... Gecenin karanlığında kız kardeşi Aîşe ile bir bohça içerisine yiyecekleri ve bir kırba içerisine suyu koyuyor ... Şimdi bir ip lazım kırba ile, bohçayı birbirine bağlayıp, yolları arşınlamak için... Ama ip yok ... İp aranır ama bulunmaz, ip yoksa belimdeki kuşak var der Esmâ... Belindeki kuşağı çıkarır, ikiye ayırır, bir parçası ile bohça ve kırbanın ağzını bağlar, diğer parçasıyla da onları birbirine bağlar ve omzuna atarak yollara düşer, saatler sonra mağaraya ulaşır. Efendiler efendisi; gelen bu yiğit hanımı görünce sevinir, bir de bohça ile kırbanın o günün dünyasında ve sosyal hayat içerisinde bir hanım için çok değerli ve anlamlı olan bir kuşak ile bağlandığını görünce, duygulanır, bu dünyada iman yolunda, risalet davası uğrunda gösterilen hiçbir gayretin boşa gitmeyeceği gerçeğini dile getirircesine: “Ey Esmâ! Burada feda ettiğin bu kuşağına karşılık Allah, sana cennette iki kuşak bağışlayacaktır”^[25] müjdesini verir.

Bu müjde, çok ama çok büyük bir müjde idi. Bu müjdeyi veren Alemlere Rahmet olarak gönderilen elçi idi. Hz. Esmâ da bu hadise ile bir lakab kazanmıştı. Onun lakabını da Efendimiz (sas) vermişti; Aynen Hz. Ebû Bekir'e *Sıddık*, Hz. Ömer'e *Farûk*, Hz. Osman'a *Zinnureyn*, Hz. Ali'ye *Murtaza*, Hz. Zübeyr'e *Havarim* dediği gibi, Hz. Esmâ'ya da “*Zâtü'n-Nitakayn/çifte kuşaklı*” diyordu.^[26] Hz. Esmâ artık bu lakap ile anılmaya başlayacak, bu lakabı hep bir gurur nişanesi olarak taşıyacaktı. Yıllar sonra Şamlılar Hz. Esmâ'nın oğlu Abdullah b. Zübeyr'i, annesinin lakabı üzerinden ayıplayarak: “Ey iki kuşaklı kadının oğlu” diyeceklerdi.^[27] Bu lakabın ayıplanma sebebi şu idi. Eğer bir hanım kuşağını açmışsa bu hal, bir ahlaksızlık işareti sayılırdı. Bu sosyal kuralı bildiğiniz zaman Hz. Esmâ'nın kuşağını feda etmesinin ne kadar değerli olduğunu daha iyi anlarsınız. Efendimiz (sas) yapılan işin değerini çok iyi anladığı için böyle bir müjde vermişti. Şamlıların o kınayıcı sözlerini Hz. Esmâ duyunca, oğlu Abdullah'a: “Üzülme oğlum! Onların seni ayıpladıkları o iki kuşak nedir bilir misin?” dedi ve hicret yolculuğundaki o

[25] İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, LXIX, 6.

[26] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 125; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 270.

[27] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 270.

hatırasını anlattı. Abdullah b. Zübeyr, annesinden bu sözleri duyunca Şamlılara cevaben der ki: *“Allah’a yemin olsun ki ben çifte kuşaklı bir kadının oğluyum. Bunda bir ayıp ve kusur yok... Asıl ayıp ve kusur sizdedir.”* [28]

Esmâ validemizin hicret günleri yaptığı bu büyük gayret hafızalardan hiç silinmeyecekti. Üç kez, çıkışı oldukça zor, yüksekliği 759 metre olan Sevr dağına karnındaki bebekle çıkması, kıyamete kadar gelen tüm Müslümanlara örnek olan, yatan ve tembellik eden tüm Müslümanlara ibret alınması gereken bir davranış olacaktı.

Efendimiz (sas) ve Hz. Ebû Bekir üç günün sonunda Yesrib’e doğru yola koyulmuş ve bu kutlu kabile sağ-salim Kubâ’ya ulaşmış; Yesrib, Medine olma yoluna girmişti. Medine, Zâtu’n-Nitakayn olan Esmâ’yı ve Efendimiz’in Havarisi Zübeyr b. Avvam’ı, ileride Allah Resûlü’nün kerime zevcelerinden biri olacak olan Hz. Aişe’yi beklemeye başlamıştı. Allah Resûlü bekliyordu, baba Ebû Bekir bekliyordu, eşi Hz. Zübeyr bekliyordu. Bu bekleme uzun sürmedi; gelen kabile Hz. Ebû Bekir’in ailesini sağ-salim Medine’ye ulaştırıyordu.

Hz. Esmâ Validemiz Medine’de

Efendimiz (sas) Medine’ye gelince, Mescid-i Nebevî’nin inşasının hemen akabinde, muhacir ile ensâr arasında tarihte eşi ve benzeri görülmemiş bir kardeşlik tesis etti. İman yolunda her şeylerinden vazgeçip gelen muhacirleri; yurtlarını, evlerini imana açmış ensâra kardeşler kıldı. Zübeyr b. Avvam’ı ve Hz. Esmâ’yı, sıdkı, doğruluğu Kur’ân’da anılacak bir Peygamber aşığı olan Ka’b b. Mâlik’in ailesi ile kardeş kıldı. [29] Artık muhacir Müslümanlar, bu yeni iman yurduna alışmaya, her yönü ile zor olan bu hayata uyum sağlamaya çalışıyorlardı. Medine gerek iklim olarak, gerek sosyal yapı olarak Mekke’den çok farklıydı. Bu farklılığın verdiği fiziksel ve psikolojik rahatsızlıktan dolayı neredeyse tüm muhacir Müslümanlar hastalanmışlardı. Bu hastalık Müslümanların morallerini bozuyordu. Allah Resûlü ara

[28] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 150.

[29] İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 72.

ara ellerini semaya kaldırıyor: **“Ya Rabbi! Bize Medine’yi sevdirdi! Mekke’yi sevdirdiği gibi, hatta daha fazla sevdirdi...”**^[30] diye dua ediyordu. Üstelik, o günlerde Medineli Yahudiler, yalan bir haberi Müslümanların içerisinde yaymaya başlamışlardı. Onlar diyorlardı ki “Medine’nin iklimi Müslümanlara iyi gelmedi. Şimdi bunlar hep hastalanacak ve nesilleri kuruyacak. Ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar hep sakat olacak.”^[31] Yahudi zihniyeti hep aynı, yüzyıllardır değişmedi. Dün böyleydi, bugün de böyle, yarın da böyle olmaya devam edecek... Onların en büyük silahları, ortaya yaydıkları yalan propagandalardı. Onlar ellerindeki imkanlarla, safi dimağları ifsad etmeyi kendilerine en büyük vazife bilirdi. İşte Medine’de de böyle bir yalan propaganda başlatmışlardı. Müslümanların burada nesilleri kuruyacak, ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar sakat olacak, diyorlardı. Hatta bazı Yahudiler, Müslümanları görünce onları korkutuyor: “Biz, sizlere sihir yaptık artık çocuklarınız olmayacak, nesliniz kuruyacak” diye onları moralmen çökertmek istiyorlardı. Efendimiz (sas) bu propagandanın yalan olduğunu çok iyi biliyordu; ama yine de bazı Müslümanların konuşulanlardan etkilenip rahatsız olduğunu fark etmişti. Bunun için Hz. Zübeyr ile Hz. Esmâ’nın o günlerde bir çocuk beklediklerini biliyor ve Allah’a dua ediyordu. Diyordu ki: **“Ya Rabbi! Doğacak çocuğu Müslümanlara sevinç vesilesi kıl!”**^[32]

Hicretin üzerinden iki ay geçmemişti ki Hz. Zübeyr’in evinden bir bebek ağlaması duyuldu. Esmâ validemiz nur topu gibi bir erkek çocuğu dünyaya getirmişti. Çocuğun doğumunu duyan Müslümanlar öyle bir sevinmişlerdi ki o gün Medine sokakları tekbirlerle inlemeye başlamıştı. Doğar doğmaz, o bebek hemen, Allah Resûlü’ne getirildi, Efendimiz (sas) bu minik yavruyu kucağına aldı, onu öptü, kokladı ve ona ismini koydu. **“İsmi Abdullah olsun”**^[33] dedi. Efendimiz’in (sas) en çok sevdiği isim Abdullah idi. Ne zaman hoşlanmadığı bir ismi değiştirmek istese, ne zaman bir çocuğa yeni bir isim koymak istese hep Abdullah olsun derdi. Çünkü; Abdullah, Al-

[30] Buhârî, *Menâkıbü’l-Ensâr*, s.141.

[31] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 489.

[32] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 489-490.

[33] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 491.

lah'ın kulu demekti. Bir insan için en büyük şeref ve onur zâten Allah'a (cc) kul olmak değil miydi?

İşte Hz. Zübeyr'in ailesi böyle bir olayda da ilk olmayı kimselere kap-tırmıyor, Medine'de ilk doğan çocuğun kendilerinden olma şerefine nail oluyorlardı.

Medine'den Bazı Hatıralar

Hz. Esmâ'nın o günden sonraki tüm hayatı hep hayır yolunda, hep hak yolunda olmuştur. Onun imanının derinliğini anlayabilmemiz için şu riva-yete dikkat kesilmeliyiz. Aktaracağımız bu rivayet birçok sebab-i nûzûl kita-bında geçmektedir. Sebeb-i nûzûl kitabında geçmesinden de anlayacağınız gibi bu olay, bir ayetin naziline sebep olmuştur. Bu ayet, Mümteherine Sûre-si'nin 8 ve 9. ayetleridir.

Hz. Esmâ validemiz hicret edip Medine'ye geldikten 6 veya 7 yıl sonra annesi Kuteyle bint Abdüluzza, kızını ziyarete gelir. Daha iman etmemiş, iman etmediği için de Hz. Ebû Bekir tarafından boşanmıştır. Annesi yıllarca görmediği kızını görmek için yanına hediyeler de alarak Medine'ye gelince, sorarak kızının evini bulmuş ve kapısını çalmıştı. Hz. Esmâ gelenin annesi olduğunu görünce hem sevinmiş hem de nasıl davranacağı konusunda bir an şaşırılmıştı. Çünkü annesi halen müşrikti; 'bir mü'min bir müşriği nasıl evine alır; öz annesi de olsa nasıl karşılar' bu konuda endişelenmişti. Annesi-ne bu endişesini hissettirdi ve evine alamayacağını söyledi. Bu tabloya şahit olan Hz. Aişe validemiz, ablasının bu tavrını hemen Efen dimiz'e (sas) gidip anlattı ve Hz. Esmâ'nın nasıl davranması gerektiğini sordu. Efendimiz (sas): **"Esmâ'ya söyle! Annesini hemen içeri alsın; müşrikte olsa o onun annesidir"** demişti. Bu olayın arkasından Mümteherine Sûresi'nin 8. ve 9. ayetleri nazil olmuştu. Rabbimiz bu ayetlerde diyordu ki: **"Sizinle din hususunda savaşıma-mış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara iyilik ve adaletle davranmanızı Allah size yasaklamaz. Çünkü Allah adaletle davrananları sever. Ama sizinle din hususunda savaşanları ve sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanızı"**

için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte onlar zalimlerdendir.”^[34]

Bu ayetler Müslüman olmayanlara karşı nasıl tavır takınılması gerektiği konusunda önemli bir bilinç vermektedir. Müslümanlarla harbî olanlara/savaş halinde olanlara karşı tavır başka, sulhî olanlara/barış halinde olanlara ise başkadır. Esmâ validemizin annesi o ana kadar müşrikti; ama Müslümanlarla ne savaş halinde idi ne de savaş halinde olanlara dost idi; kendi halinde biri idi. Ama Esmâ validemizin hassasiyeti gerçekten mühimdir ve bize çok şey söylemektedir. Tam bilemiyoruz, ama belki de annesi bu hadise sonrası iman etmiş, imanın değer ve kıymetini kızının tavrı ile daha iyi öğrenmiştir.

Hadis Rivayetinde Hz. Esmâ

Hz. Esmâ validemiz, Efendimiz (sas) ile beraber 10 yıllık Medine hayatında birçok hatıranın sahibi olmuş ve Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize tam 58 tane hadis rivayet etmiştir.^[35]

Onun rivayet ettiği hadislerin her biri, bir diğerinden kıymetlidir; çünkü o sözlerin sahibi Efendimiz'dir. Ancak o hadislerden bir tanesi, özellikle tesettür emrinin nasıl uygulanacağına dair bizlere çok mühim bir mesaj verdiği için burada aktarmak istiyorum. Özellikle Sünnet'in din binasındaki yerini görmek, Kur'an'ın asıl, Sünnet'in ise usul olduğunu iyice kavramak, Efendimiz'in (sas) tebyin vazifesinin ne demek olduğunu iyice anlamak için bu rivayet çok güzel bir örnektir.

Aktaracağımız bu rivayetin, ravisi Hz. Aişe, olayın aktörü Hz. Esmâ'dır. Biliyorsunuz, Nûr Sûresi'nin 31. ayetinde geçen *humûr*^[36] kelimesi üzerine bu topraklarda bayağı fırtına koparılmıştı. Humur nedir? Başörtüsü mü, boyun örtüsü mü? nasıl anlaşılmalı ve tesettürün ölçüsü nasıl konmalı? Bu sorulara birileri, kendi kafasına göre yorumlar yapmışlardı. Onları bir tara-

[34] Mümtehhine 60/8, 9.

[35] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 260.

[36] "Mü'min kadınlara da şöyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namûs ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, (Humuri hinne) yakalarının üzerine (kadar) örtünler." Nûr 31/24.

fa bırakalım; biz Kur'an'ı nasıl okuyalım ve nasıl anlayalım diye kendimize bir soru sordüğümüzde vereceğimiz cevap şöyle olmalı: Son vahyin ilk muhatapları olan sahâbe nesli bizler için çok önemlidir; onların anlayışları ve uygulamaları esas alınmazsa her kafadan bir ses çıkar... İşte bugün birileri kendi şahsi yorumlarını bize dayatma adına, Efendimiz'in ve sahâbenin uygulamalarını dikkate almıyor ve bizlere de alınmaması konusunda telkinde bulunuyor; ama inşallah bizler bu oyuna gelmeyeceğiz.

Biz yeniden Esmâ validemizin bize aktaracağı rivayete dönelim; birçok hadis kaynağında geçen bu hadiseyi biz; Ebû Dâvûd'dan aktaralım. Esmâ validemiz bir gün Efendimiz'in (sas) yanına ince bir elbise ile çıkar. Efendimiz (sas) onun eniştesi, o da Efendimiz'in baldızıdır. Bu yakınlıktan dolayı bir mahzur olmadığını düşünerek böyle davranmıştır. Efendimiz (sas) bundan hoşnut olmaz ve orada der ki: **“Ey Esmâ! Bir hanım buluşa erince, -söz biter fiil başlar mübarek elleri ile işaret ederek- şu ve şu uzvundan başkasını göstermesi caiz değildir.”**^[37] Efendimiz (sas) Hz. Esmâ'ya elleri ile yüzünün dışındaki yerleri gösteriyordu. Bu kadar açık ve net; başka bir şeye ihtiyaç var mı? İşte Esmâ validemiz Müslüman hanımın kimliği olan tesettür için de böyle güzel bir rehberlikte bulunuyordu..

Mücadele ve İmtihan Devam Ediyor

Esmâ validemizin Efendimiz (sas) sonrası hayatı da hep mücadele ve vakar ile geçmiştir. Dört halife dönemini yaşamış, babası Hz. Ebû Bekir devrinde, kocası Zübeyr b. Avvam ile birlikte Yermûk savaşına katılmış,^[38] Emevilerin zorlu ve sıkıntılı yıllarının hepsine şahit olmuş, en son oğlu Abdullah b. Zübeyr'in Mekke'nin ve civar yerlerinin yönetimini eline geçirdiği günlerle de şahit olmuştu. Oğlunun o büyük mücadelesinde hep arkasında olmuş, işin neticesinde de vakarını nasıl koruyup, ilerleyen yaşına rağmen en küçük bir taviz vermediğine tarih şahit olmuştur.

[37] Ebû Dâvûd, *Libâs*, 31.

[38] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 273.

Abdullah b. Zübeyr'in yaklaşık dokuz yıl süren hilafetinde,^[39] annesi Esmâ hep oğlunun yanında olmuştu. Çünkü o çok iyi biliyordu ki Abdullah'ın mücadelesi asla bir iktidar mücadelesi değildi. Yezid ile başlayan saltanata karşı hilafeti ve imameti temsil etme mücadelesi idi. Abdullah b. Zübeyr'in Yezid'e karşı başlattığı o mücadele daha sonra Mervan b. Hakem'in idareyi ele geçirmesi ile ona karşı da devam etmiş, Abdulmelik b. Mervan döneminde, bölgeye vali olarak atanan Haccac b. Yusuf ile de zirvelere çıkmıştı. Haccac-ı Zalim, valiliğe gelmesi ile sınır tanımaz bir şekilde Abdullah b. Zübeyr ile mücadeleye girişmişti. Bir yıl önce küçük kardeşi ve Esmâ validemizin oğlu Mus'ab, Irak'ta şehit edilmiş, daha sonra Haccac ne olursa olsun Abdullah'ı ortadan kaldırmak için Kâbe'yi mancınıklarla yıkmaya ve hacıları aç susuz bırakma pahasına, Mekke'yi tam bir yıl muhasara altına alma pahasına bu mücadeleyi devam ettirmişti.^[40]

O zorlu günlerde Esmâ validemiz yaşı yüze merdiven dayamış bir halde, gözleri görmez bir şekilde oğluna hep mücadele ve vakarı telkin etmişti. Son günlere yakın Haccac, Abdullah'ın adamlarını çeşitli vaatlerle kandırmış yavaş yavaş onu yalnızlaştırmıştı. Artık sabrının tükendiği bir zamanda annesinin yanına giden Abdullah'a, Hz. Esmâ'nın sözü şu olmuştu: *"Evladım, şerefle yaşa, izzetle öl! Ama asla bu zalimlere teslim olup, esir düşme!"*^[41]

Abdullah b. Zübeyr, adamlarının dağıldığını, gücünün tükendiğini söyleyince, Hz. Esmâ şöyle demişti: "Eğer sen doğru yolda olduğuna inanıyorsan, mücadeleye devam et. Senin yanında bu iş için şehit olanların senden bekledikleri budur. Yok eğer senin mücadelen iktidar ise, dünyalık ise sen ne kötü bir kulmuşsun o zaman... Adamlarının dağılması doğru yolda olan birini etkilemez. Allah için bir mücadeleye girişmişsen mert adama yakışan tek başına da kalsa mücadeleye devam etmesidir. Daha ne kadar yaşayacaksın; unutma en güzel şeref Allah yolunda şehit olmaktır."^[42]

[39] Abdullah b. Zübeyr, hicri 62/miladi 682'den itibaren hac emirliği yapmış, hicri 64/miladi 684'te halifeliğini resmen ilan etmiştir. Hicri 71/miladi 689'a kadar hac emirliğini, şehit olacağı hicri 73/miladi 692'ye kadar da hilafetini devam ettirmiştir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 499.

[40] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 522, 523.

[41] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 527.

[42] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 527.

Bu sözlerin arkasından anne-oğul birbirlerine sarıldılar; o anda gözleri görmeyen Esmâ validemiz, oğlunun zırh giydiğini eliyle hissetti. “Şehadet aşığı birinin buna ihtiyacı yoktur” dedi ve oğluna onu çıkarmasını istedi. ^[43] Abdullah annesinin isteğini yerine getirdi. Belki burada bu tavrı anlamakta zorlanabiliriz; ama Esmâ validemizin yapmak istediği ortadaydı; o oğlunu kurban vererek akıtılacak o kanla cehaletin gözlerini kararttığı o toplumu diriltmek istiyordu. Gerçekten de öyle olacaktı; Hz. Hüseyin’in Kerbela’da akıttığı kana, Hz. Abdullah’ın Mekke’de akıttığı kan kavuşunca, Emevilerin sonu gelmiş, kurdukları hanedanlık 90 yıl bile devam etmemişti. ^[44]

Abdullah b. Zübeyr annesi ile bu görüşmesinin arkasından aslanlar gibi çarpışarak şehit olacaktı. Haccac’ın komutanlarından biri olan Tarık b. Âmir, onun cesareti için şöyle diyecekti: “*Analar böyle bir yiğit doğurmadı!*” ^[45] Haccac, Abdullah’ı şehit ettikten sonra başını gövdesinden ayıracak, bedenini çarmıha gerip ibret olsun diye teşhir edecek; başını ise Mısır’a halifeye karşı harekete geçmeye hazırlananlara bir gözdağı olsun diye gönderecekti. Günlerce o halde kalan bedenini indirmeyecek, neden indirmediğini soranlara: “Annesi gelsin benden rica etsin öyle indireyim” diyecekti. Ama Esmâ validemiz, ben asla zalimlerin ayağına gitmem diyecek ve gitmeyecekti.

Şu tavra dikkat edin; bir gün oğlunun bedeninin önünden geçerken: “*Bu hatip ne zaman minberden inecek*” ^[46] dedi. Söz anlaşıldı mı bilmiyorum? Bir ana, oğlunun başsız ve cansız bedenine hatip/konuşan diyordu; çünkü o çok iyi biliyordu ki aslında oğlunun o hali çok şey söylüyor, duyanlara, anlayanlara çok mesajlar veriyordu. Orada hak adına kesilen başın diri; ama bağırpıp çağırıp ortalığı velveleye veren Haccac’ın ise ölü olduğunu Esmâ validemiz çok iyi biliyordu.

[43] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 524, 525.

[44] Emeviler Hanedanlığı’nın Süfyanî ve Mervanî olmak üzere iki kolu vardır. Muaviye b. Ebi Süfyan ile başlayan, torunu Muaviye b. Yezid ile devam eden Süfyanî kolu, 22 sen e sürmüştür. (H.41/M. 681- H. 64/M. 683) Mervan b. Hakem ile başlayıp, Mervan b. Muhammed ile biten Mervanî kolu ise 66 sene devam etmiştir. (H. 64/M.684-H.132/M.750) Daha fazla bilgi için bkz. İsmail Yiğit, “Emeviler”, *DİA*, XI, 87-95.

[45] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 543.

[46] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 245.

Bu acı olaylara muhatap olmasına rağmen, vakarından ve o yaşına rağmen mücadelesinden taviz vermeyen Esmâ validemizin ayağına gitmeyeceğini anlayan Haccac, kendisi Esmâ validemizin ayağına geliyor ve güya saygı ifadesi ile: “Anacağım! Nasılsın?” diyordu. Esmâ validemiz yine aynı vakarla: “Ben senin annen değilim; ben şurada konuşan hatibin annesiyim!” diyordu.^[47] Haccac bakar ki hiçbir şekilde geri adım atmayacak İslâm’ın bu yiğit kadını, o vakit Abdullah’ın bedenini kendisi indirmek zorunda kalır.

Esmâ validemiz oğlunun bedenini toprağa verdikten birkaç gün sonra Hicretin 73. yılında, hicrî olarak yüz, miladî olarak 97 yaşında Mekke’de vefat eder.^[48] Allah kendisinden ebeden razı olsun ve hepimizi onun bu bereketli hayatından istifade ettirsin.

HZ. ESMÂ’NIN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✦ Esmâ olmak; sağa sola arkaya kim var diye bakmadan risaletin davasına hizmet etmektir.
- ✦ Esmâ olmak; hiçbir bahaneye takılmadan Allah yolunda mücadele etmektir.
- ✦ Esmâ olmak; vakarı hayatının esas kılı olarak kulluk yolunda yürümektir.
- ✦ Esmâ olmak; yeri ve zamanı gelince geriye tek kalan beldeki kuşaksa onu da Allah adına ve Allah namına feda edebilmektir.
- ✦ Esmâ olmak; kurban olmak, kurban etmek, kurban nesiller yetiştirmektir.

[47] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 294.

[48] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 276.

Allah İle Ticaret Yapan Sahâbî
SUHEYB-İ RÛMÎ
Radiyallahu Anhu

السَّبَاقُ أَرْبَعَةٌ: أَنَا سَابِقُ الْعَرَبِ، وَسَلْمَانُ سَابِقُ فَارِسَ، وَبِلَالُ
سَابِقُ الْحَبَشِ، وَصُهَيْبُ سَابِقُ الرُّومِ

“Önde olanlar dört kişidir. Ben Arapların ilk Müslümanıyım;
Selmân Farsların ilki, Bilal Habeşlilerin ilki;
Suheyb ise Rumların ilkidir.”
(Heysemi, Mecmau'z-Zevâid, IX, 305)

“Misafire ikramı ben hayatımın yegâne rehberi olan
Efendimiz'den öğrendim. O (sas) demişti ki: Misafirine ne
kadar ikram edersen et, o israf değil; bir ikramdır, bir ihsandır.”

Suheyb-i Rûmî (ra)

(İbn Hacer, el-İsâbe, II, 910)

Adı	Suheyb-i Rumî b. Sinân
Anlamı	Kıpkırmızı, kızılca
Künyesi	Ebü Yahya/Yahya'nın babası
Lakabı	er-Rumî / Rum diyarından
Baba Adı	Sinân b. Mâlik
Anne Adı	Selma bint Kaid
Kabilesi	Rebiaoğulları/Irak
Doğum Yeri	Musul/Irak
Doğum Yılı	N.Öncesi, 24 / Miladî, 586
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	30
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Tebûk vs.
Görevleri	Komutanlık, vekillik
Vefat Yeri	Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 38 / Miladî, 659
Vefat Yaşı	73

Allah İle Ticaret Yapan Sahâbî SUHEYB-İ RÛMÎ (Radiyahallahu Anhu)

Rabbimize hamdolsun ki tüm güzellikler O’ndan, tüm nimetler O’ndan, tüm hamdler O’na; tüm eksiklik ve noksanlıklar bizden, bizlerin nefislerindendir. Malatya gibi güzel bir şehrimizde, Suheyb-i Rûmî gibi özel bir sahâbîye misafir olmanın ayrı bir tadı ve heyecanı var; Rabbim şimdiden bizleri nasiplendirsin, bu mühim Sahabî’den gereğince istifade etmemizi sağlasın...

Suheyb-i Rûmî ve Malatya

Öncelikle Malatya’da Suheyb-i Rûmî’yi anlatmamızın sebebinin ne olduğuna bir bakalım: Suheyb-i Rûmî, rivayetlere göre daha küçük yaşlarda iken Rumların (Bizans’ın) Sasânilerin egemenliği altındaki topraklara yaptıkları bir saldırı sonucu esir olarak alınmış Fırat ile Dicle arasında bir yere getirilmiştir. Bu yerin tam olarak neresi olduğunu bilmiyoruz; ancak o günkü tarihî verilere dikkat ettiğimizde merkezi nitelikte olan yerleşim yerlerinden biri Eski Malatya denen Aslantepe civarındır. Allahu a’lem... Biz bu vesile ile değil mi ki çocukluğu buralarda ya da buralara yakın bir yerlerde geçmiştir; bundan dolayı Malatya’da Suheyb-i Rûmî’yi anlatacağız.

Malatya kelimesinin anlamını muhakkak birçoklarınız biliyordur. Kelimenin aslı Hititçe olduğu söylenir; anlamı ise “*bal*” demektir.^[1] Bu anlamı Suheyb-i Rûmî ile ilişkilendirirsek, bugün anlamı *bal* olan bir ilimizde, Asr-ı Saâdet’in bal saçan, ağızlara şeker şerbet veren bir sahâbîsini anlamaya/anlatmaya çalışmak, bizlerin ruhlarına farklı bir tat verecek. .

[1] Göknur Gögebakan, “Malatya”, *DİA*, XXVII, 469.

Öyle Birine Konuk Olacağız ki!

Bizler, Malatya'da kurulan bu mecliste öyle birine konuk olacağız ki o bize kulluk adına çok şey söyleyecek, çok şey öğretecek...

Öyle birine konuk olacağız ki o bir yönü ile bizim hemşehrimiz; Anadolu topraklarından hazin bir hikâye ile Mekke'ye gitmiş biri; bu hayat hikâyesi bize istihdam-ı ilâhiyye adına çok şey söyleyecek; nereden nereye de-
dirtecek...

Öyle birine konuk olacağız ki 23 yıl Nübüvvetli günlerde, 28 yıl da Rasit halifeler döneminde, tam 51 yıllık iman yolunda kametine, duruşuna en küçük bir iz düşürmemiş, hep Allah'tan razı olmuş, Allah'ı da kendinden razı etmiş bir sahâbî...

Öyle birine konuk olacağız ki hem Dârü'l-Erkâm'ın hem Suffa'nın ilk talebelerinden ve en gözde hocalarından biri...

Öyle birine konuk olacağız ki Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip etmiş, Efendimiz (sas) neredeyse o da orada olmuş, kendisine biçilen rolü hakkı ile oynamış, hiçbir işin altında kalmamış, iş olunca koşmuş, ganimet olunca ortadan kaybolmuş; hizmette önde ücrette geri biri...

Öyle birine konuk olacağız ki bu ifadeye dikkat edelim: *Allah (cc) ile ticaret yapmış, ticareti de Kur'an'ın tasdiki, onayı ile kabul görmüş bir sahâbî...*

Allah (cc) İle Ticaret Yapan Sahâbî

Allah (cc) ile ticaret yapmak; bu nasıl bir ifade böyle? Bu sadece Suheyb-i Rûmî'ye has bir durum mu? Elbette ki bu sadece Suheyb-i Rûmî'ye has bir şey değildir. Ancak, Allah kaç ayette mü'minleri buna davet ederken,^[2] Efendimiz birçok hadiste^[3] bu ticaretin neleri insana kazandırtacağı

[2] "Allah mü'minlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) Cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürlər. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük bir kazançtır." Tevbe 9/111.

[3] "Sahrada yolculuk yapmakta olan bir adam, semadaki bir buluta: "Falarınız bahçesini sula!" diye

konusunda açıklamalar yaparken yine de insanların çoğu bu kârlı ticareti yapmaktan geri duruyorlar. Burada çok önemli bir ayrıntıya dikkat edelim: Rabbimiz, kulu ile ticarete girişirken verdiklerinin üzerinde bir ortaklık kurmuyor. Şunu şunu verdim, hadi ortak olalım değil; malı vermiş, bedeni vermiş, sağlığı vermiş bunların asli sahibi O'dur. Verdikleri ile ortaklık kursa o bile adil bir ortaklıktır; ama Rabbimiz bunu yapmıyor, bir de karşılığında altlarından ırmaklar çağlayan Firdevs, Adn cennetleri karşılığında canlarımızı ve mallarımızı bizden satın almak istiyor. Bize verdiğini bizden yine karşılık vererek istiyor. Çünkü Rabbimiz almak için istemez, vermek için ister. Ama buna rağmen yine de bu alış-verişe girenler hep azınlıkta kalıyor. İşte Suheyb-i Rûmî bu büyük ticareti yapıp kazanan, büyük kâr elde eden bir tüccar olarak bu ticaretin önem ve gerekliliği konusunda bize mesajlar verecek ve bize birçok alanda rehberlik edecektir.

Felaketten Saâdete

Tarihler miladî 586 yılını gösterdiğinde Suheyb, Fırat'ın kenarlarında Ninova'da (Ninevâ)^[4] dünyaya gözlerini açmıştır. Bölgenin meliki olan babası Sinan b. Mâlik, ona Ümeyre ismini vermiştir. O bölgenin o zamanki adı Übelle'dir;^[5] Sinan b. Mâlik ise Sasanîlerin hâkimiyeti altında olan o

seslenildiğini duydu. Bundan sonra o bulut, kara taşlık bir yere saptı ve oraya suyunu boşalttı. Adam, o suyun tamamının bir dereye toplandığını hayretle gördü ve dereyi aktığı yöne doğru takip etti. Bir de baktı ki adamın biri, elindeki kürekle derenin suyunu oraya buraya çevirerek bahçesini suluyor. Ona: "Ey Allah'ın kulu! Adın nedir?" diye sordu. Adam, daha önce buluttan duyduğu ismi söyledi, peşinden de: "Ey Allâh'ın kulu! Adımı niçin soruyorsun?" dedi. O da: "Ben şu suyu yağdıran buluta, senin adını vererek, 'Falanın bahçesini sula!' diye seslenildiğini duymuştum da onun için sordum. Sen ne yapıyorsun ki bu lütfâ mazhar oldun?" dedi. Bahçe sahibi: "Mademki merak ediyorsun söyleyeyim. Ben bu bahçenin ürününü hesap ederim; üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini çoluk çocuğumla birlikte yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırırım, dedi." Müslim, *Zühd*, 45.

[4] Ninova ya da Ninevâ, tarihte Asur Krallığı'na başkentlik yapmış, birçok tarihi kalıntısı bugünlere kadar ulaşmış, şuan Irak'ın Musul şehrine yakın, tarihi bir şehirdir. Taif hadisesinde bir bahçede Efendimiz'e (sas) üzüm ikram eden Addas'ın memleketidir. Hz. Yunus'un da yaşadığı yer olan bu şehir, tarihte bilinen bir yerleşim yeridir. Detaylı bilgiler için bkz. Birsal Küçüksipahioğlu, "Ninevâ" *DİA*, XXXIII, 136, 137.

[5] Übülle, şuan Basra yakınlarında, deniz kıyısında İran hakimiyetinde olan önemli bir ticaret merkezidir.

toprakların valisi, melikidir. Ümeyre'nin doğumunun üzerinden birkaç yıl geçmemişti ki Rumlar o kasabaya saldırı düzenlemiş, babası Sinan, annesi Selma bint Kaid o saldırılarda öldürülmüş, Ümeyre ise esir olarak Rumların yaşadıkları topraklara götürülmüştür. Yani Anadolu'ya, Malatya civarlarına getirilmiştir. Ümeyre, 15-16 yaşlarına kadar Rumların içerisinde kalmıştır. Sasanî topraklarında doğup Rum topraklarında büyüyen Suheyb, devrinin bu iki büyük medeniyetini, kültürünü de yakından tanıma imkânı bulmuştur. Rumların içerisinde büyüdüğü için Rumca'yı çok iyi öğrenmiştir. Burada bir ayrıntıyı daha aktaralım: İbn Hacer, *el-İsâbe*'de Suheyb'in, Ümeyme isminde bir kız kardeşi olduğunu ve onun şair biri olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca Suheyb'in, Lebîd ve Zahr isminde iki amcasının da olduğu, bunların hepsinin Suheyb'ten önce Mekke'ye geldikleri belirtilmektedir. [6]

Suheyb-i Rûmî, yaklaşık 15-16 yaşlarına kadar Rumların içerisinde kalır, onların kültürü ile büyür. Daha sonraları köle pazarında satılır. Onu Benî Kelb kabilesinden bir Arap satın alır ve o güne kadar Rumların içerisinde doğru dürüst telaffuz edilemeyen ismi, garip bir hal almıştır. Bazıları onun o zamana kadar adının Abdülmelik olduğunu da iddia ederler [7]; ama onu satın alan Arap, ona Suheyb ismini verir. Suheyb; sin (س) ile yazılırsa "sahib" kelimesinin ism-i taşıgiri olan "küçük dost, küçük arkadaş" anlamlarına gelir. Eğer sad (ص) ile yazılırsa an'lamı "kıp kırmızı, kızılca" demektir, doğrusu da budur. [8] Ona bu ismin verilmesinin sebebi ise sakalının kırmızı oluşundandır. Araplar, saç sakalı kızılca olana suheyb derlerdi; bundan dolayı ona bu isim verildi. Dili Rumca olduğu için ve Rumlardan satın alındığı içinde Suheyb-i Rûmî diye isimlendirildi ve yıllar yılı bu isim ile anıldı.

Benî Kelb kabilesinden Suheyb'i satın alan tüccar, onu başka birine sattı; alan başka birine satar; işin neticesinde kader-i ilahînin bir tecellisi ile onu Hilfû'l-Fudûl hadisesinde adını çokça duyduğumuz Hz. Ebû Bekir'in amca oğlu sayılan büyük tüccar Abdullah b. Cüd'ân alır. [9] 5-6 yıl onun ya-

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 909.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 909.

[8] İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, VII, 426.

[9] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 256.

nında kalır. Abdullah b. Cüd'an^[10] ondaki cevheri keşfeder; inanılmaz bir ticari kabiliyeti olduğunu görür. Sonraları onu azat eder, hatta onunla sermaye-iş ortaklığı üzerine bazı ticaretler yapar. Ticaretleri öyle bir noktaya gelir ki Suheyb, Mekke'nin pazarlarında çok kısa bir zaman zarfında adından en çok söz ettiren bir tüccar haline gelir. O yıllarda daha nübüvvet ortada yokken ticaret dolayısıyla Efendimiz (sas) ile de tanışır, hatta bir kaç kez sohbet eder, bilemiyoruz belki de ticarete yapmıştır; ama birbirlerini tanımış ve sevmişlerdir.^[11]

Suheyb-i Rûmî İman Yolunda

Suheyb-i Rûmî'nin yaşı 24-25 olduğunda; tarihler de miladî 610 olmuştur. O sıralarda Mekke'de insanlık tarihinin en büyük olayı yaşanır; Allah Resûlü (sas) vahye ve nübüvvet muhatap olur. Tüm Mekke bu hadiseyi konuşmaya başlayınca; bu genç tüccar da merak eder, birilerinin sözü ile değil, kendi duydukları ile hareket etme adına, o günler daha yeni Dârü'l-Erkâm'a giden Efendimiz'i (sas) görmek ister. Bu niyetle gizlice Dârü'l-Erkâm'a gelen Suheyb, aynı amaçla oraya gelen Ammâr b. Yâsir'i görür kapıda; birbirlerine neden geldiklerini sorarlar. Karşılıklı aynı cevabı alınca da içeriye girerler ve ikisi aynı anda o evde iman ederler.^[12] Müslümanların sayısı o günler daha 30 bile olmamıştır ki o öncüler ilk olma ayrıcalığını kimselere kaptırmadan o kutsî halka içerisinde yerlerini alırlar.

Suheyb, tanınan bir tüccar olduğu için, onun Müslüman olduğunu duyan bazı dostları iyi niyetle onu uyarırlar. Derler ki: "Bak Suheyb sen Mekke'li değilsin, akrabalar yok, seni koruyacak bir ailen yok."^[13] Eğer Mekke senin Müslüman olduğunu duyarsa seni rahat bırakmazlar, iyi düşün öyle adımını at!" Bu sözlerle rağmen Suheyb her şeyi göze alarak imanını ikrar etti. Belirt-

[10] Abdullah b. Cüd'an: Cahiliye devrinde mazlumlara koruyan, zenginliği ve cömertliği ile tanınan ve Hilfü'l-Fudûl anlaşması ile bilinen önemli bir simadır. Hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Abdullah b. Cüd'an" *DİA*, I, 93-94.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 909.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 257, 258.

[13] Suheyb-i Rûmî'nin iki amcası, kız kardeşi ve bir de Hz. Osman'ın kölesi olan amcasının oğlu Hurman b. Elân'ın dışında Mekke'de kimsesi yoktur. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 728.

tiğimiz gibi Efendimiz (sas) ile nübüvvet öncesi de tanışıklığı olduğundan, O'nun (sas) eminliğini çok iyi bildiğinden, İslâm'ın mesajlarına kayıtsız ve şartsız teslim oldu ve çok geçmeden Dârü'l-Erkâm'ın en gözde talebelerinden biri oldu. Nihayetinde Suheyb'in Müslüman olduğu duyulunca; Mekke büyükleri çılgına döner ve çok fazla yakını ve akrabası olmayan Suheyb, Mekke hayatı boyunca çok büyük işkenceler ve baskılar altında kalır. ^[14]

Onun gördüğü işkence ve baskıları burada anlatacak değiliz. Ancak bir örnek üzerinden neler çektiklerini ve bu dinin/davanın ucuz ve bedelsiz olmadığını anlamamız açısından önemli olan bir manzarayı aktarmak isteriz: Burûc Sûresi'nde geçen Ashâb-ı Uhdud kıssası hepimizce malumdur. Kur'ân'ın detay vermediği sadece ismini andığı bu kıssayı bize detayları ile anlatan bizzat Efendimiz'dir. O kıssada şehit olurken koca bir topluluğu imana taşıyan bir gencin hikâyesi anlatılır. O gencin sihirbazdan yüz çevirip, Rahibin yanında derse başlamasını, Rahip'ten imana dair hakikatler öğrenmesini, sonra Allah'ın o gence bazı özel kabiliyetler vermesini; Hz. İsa gibi hastalara onun eliyle/vesilesi ile şifalar vermesini... Daha sonra kralın, atalarının dininden vazgeçip tevhide yönelen bu gence çeşitli cezalara çarptırması, her cezadan bu gencin Allah'ın yardımı ile kurtulmasını; en sonunda gencin krala: "Eğer beni öldürmek istiyorsan; bütün halkı topla; beni şu ağaca bağla; sonra bana: 'Şu gencin Rabbi olan Allah adına' diyerek o oku bana at; ancak beni öyle öldürebilirsin" demesini; kralın denileni yapmasını ve o sözü söyleyerek genci öldürmesini, sonrasında bu olayı izleyen tüm ahalinin "Biz o gencin Rabbine iman ettik" demesini ve kralın hendekler kazdırarak iman eden o ahaliyi ateş çukurlarında yaktırmasını Efendimiz (sas) bize anlatmaktadır. Peki, bu hadiseyi Efendimiz (sas) ne üzerine anlatmıştır biliyor musunuz? Süheyb, Bilal, Ammâr ve Habbab'ın Mekke'de maruz kaldıkları işkenceler üzerine anlatmıştır. Onların, yaşadıklarıyla zamanlarının Ashâb-ı Uhdud'u olduklarını belirtme adına, kendilerini feda ederek imanlarını korumalarının ne kadar değerli bir durum olduğunu söylemek için Efendimiz, onlara bu hadiseyi anlatmıştır. Peki, Efendimiz'den bu hadiseyi bize nakleden kim? Kim olacak; Mekkeliler tarafından ateşte kızartılarak kendisine

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 258; İbn Esîr, *Üsdu'l-Ğâbe*, III, 38.

giydirilen zırhlar altında inleyen Suheyb-i Rûmî'dir. Birçok hadis kaynağında geçen bu uzun hadiseyi Suheyb-i Rûmî bizlere aktarmaktadır.^[15]

Efendimiz'in (sas), Ümeyye b. Halef'in kızgın taşları altında "Ahad, ahad!" diye inleyen Bilal'i; Ebû Cehil'in işkenceleri altında "Ahad, ahad!" diye inleyen Ammâr'ı; As b. Vail tarafından kızgın taşlar üzerine yatırılan ve acılar içerisinde sırtı kavurulurken "Ahad, ahad!" diye inleyen Habbab'ı ve güneşte kızdırılarak giydirilen zırhın içinde "Ahad, ahad!" diye inleyen Suheyb'in iman adına ödedikleri o bedeli, 200-300 yıl önce yaşamış olan Ashâb-ı Uhdud'a benzetmesi; bu işin o gün başlamadığını ve o gün de bitmeyeceğini öğretmek içindir.

Bugün de aynı imtihan devam ediyor. Allah senden, benden, *ahad* sözünü duymak istiyor. Dün bu söz Mekke'de Ebû Cehil'e, Ebû Leheb'e, As b. Vail'e, Ümeyye b. Halef'e karşı söylenirdi; bugün Malatya'da bu söz, televizyona karşı söylenecek, internete karşı söylenecek, tüccarsın faize karşı söylenecek, dava adamısın sana vaadedilen ucuz şeylere karşı söylenecek, tesettürüne uzanan ele karşı söylenecek, adı Ahmed, Mehmet, Mustafa olan; ama zihniyeti Ebû Cehil zihniyetine uygun olan zalimlere karşı söylenecek de söylenecek.... Allah, ahad haykırışını duymak istiyor; bunu gereğince söylersen ancak imtihanın hakkını ödemiş olursun.

Hicret Yolunda

İşte Suheyb, Mekke'de iman adına 13 yıl boyunca böyle sıkıntılar çeken biriydi. 13 yıllık o zorlu günlerin ardından Yesrib imana kucak açınca, Suheyb için de yol gözük müştür. Suheyb-i Rûmî'nin hicretinde birçok siyer kitabının gözden kaçırdığı ama Ebû Nu'aym'ın dikkat çektiği bir bilgiyi sizlerle paylaşmak isterim. Ebû Nu'aym der ki: "Aslında Suheyb, Efendimiz (sas) ve Hz. Ebû Bekir ile birlikte hicret edecekti. Ama Mekkeliler onu gözetim altına alınca, o gecikti ve sözleşilen vakitte Hz. Ebû Bekir'in evine gidemediği için onlara yetişemedi."^[16] Ebû Nu'aym'm bu rivayetini destekle-

[15] Müslim, *Zühd*, 73; Tirmizî, *Tefsir*, 77; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, VIII, 43; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, II, 240.

[16] Ebû Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Aşfiyâ*, I, 148.

yen diğer bir husus daha var ki Suheyb, zorlu bir yolculuktan sonra Kubâ'ya varınca, anında Hz. Ebû Bekir'e: "Neden beni beklemediniz?" diye sormuş, Hz. Ebû Bekir de: "Beklediklerini, ama gelmesi gecikince mecburen gittiklerini" söylemiştir.^[17]

Suheyb, hazırlıklarını tamamlamış hicret için fırsat kollarken; Mekkeliler, onun hicret edeceğini bildikleri için, bu hicreti engelleme adına onu gözetim altına almışlardı. Hatta onlardan bir grup, Suheyb'in evinin etrafında nöbet tutmaya başlamışlardı. Suheyb, onları fark edince onlardan nasıl kurtulacağı hususunda düşünmeye başlamıştı. Gecenin ilerleyen vakitlerinde sanki hasta olmuş gibi, iki de bir helâya çıkar gibi evinden çıkar biraz sonra döner, aradan az bir zaman geçince bir daha çıkar. Onu gözetleyenlerden biri der ki: "Ya siz bu adamı boşuna bekliyorsunuz. Baksanıza Lât, onun karnına hastalık düşürdü. Adam karnının derdine düşmüş, nerede bu halde yola çıkacak da Yesrib'e gidecek!" Bu söz üzerine orada bulunanlar Suheyb'in o halde gideceğine ihtimal vermedikleri için evlerine dönerler. Bu fırsatı değerlendiren Suheyb anında yola çıkar ve Yesrib'e doğru ilerlemeye başlar. Birileri onu farkederek, hemen gidip Mekkelilere haber verir. Mekkelilerden bir grup yolun bir yerinde Suheyb'e yetişir ve onun önünü keserler. Suheyb başka bir yolunun olmadığını görünce yayını eline alır; okunu gerer ve karşısında duran Mekkelilere: "Ey Mekkeliler! Beni tanıyorsunuz, ben sizin en iyi ok kullananınızım. Şimdi sadağımdaki oklar bitene kadar size ok atarım. Okum bitince elime kılıcımı alır; kılıcım kırılana kadar sizlerle savaşıyorum. Ya siz beni öldürürsünüz ya ben sizi..." Mekkeliler bu kararlı sözler üzerine biraz ürkerler, içlerinden biri der ki: "Ey Suheyb! Sen içimize geldiğinde bir köle idin. Sonra bizlerin üzerinden birçok mal edindin. Şimdi o malları almış Yesrib'e Muhammed'e gidiyorsun. Vallahi seni bırakmayız." Suheyb bu söz karşısında akılları sadece ceplerinde ve midelerinde olan o insanlara şunu dedi: "İçinizde olduğum müddetçe, kazandığım tüm malları size versem, beni bırakır mısınız gideyim?" Bir anda şaşırarak Mekkeliler, böyle bir teklif hiç beklemiyorlardı. Karşılarında duran insan bir ömür kazandığı malları sadece Muhammed'e kavuşma arzusu ile onlara verecekti. Bir-

[17] Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, I, 181; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 259, 260.

birlerine baktılar ve bu fırsatı kaçırmama adına: “Tamam” dediler. Suheyb dedi ki: “Bütün mallarım, servetim, Mekke’de falanca yerde! Gidin alın.” Mekkeliler bu sözü duyar duymaz, içlerinden birkaçını o malları alması için gönderdiler. Adamlar gitti, malları alıp gelince Suheyb’i bırakıp, o malları paylaşmaya doğru koştular. Suheyb ise gönül rahatlığı ile Yesrib’e doğru yola koyuldu. ^[18]

Çok Kârlı Bir Ticaret

Yolda gözlemlerinden biri rahatsızlanmış, hasta hasta hicretin zorlu yollarını tamamlamıştı. Yol boyunca azığı bitmiş, açlıktan takati kesilmişti. Kubâ’ya o daha varmadan Cebail, onun haberini Efendimiz’e (sas) ulaştırmış, semanın kapılarından süzülüp gelen Bakara Sûresi’nin 207. ayeti onun hakkında ve onun gibi Allah (cc) ile ticaret yapacak olanlar hakkında nazil oluyordu. Ne diyordu Kur’ân:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ

“İnsanlardan öyleleri de vardır ki Allah’ın rızasını elde etmek için candan ve maldan vazgeçerler/nefislerini satarlar. Allah da böyle kullarına karşı çok merhametlidir.” ^[19]

Başta İbn Abbâs olmak üzere, birçok sahâbî bu ayetin Suheyb hakkında nazil olduğunu söylerler. ^[20] Tabi, bu ayet nazil olunca, Efendimiz (sas): “Rabiha’l-Bey’û Ya Eba Yahya; Rabiha’l-Bey’û Ya Eba Yahya; Rabiha’l-Bey’û Ya Eba Yahya/Müjdeler olsun Ey Ebû Yahya! Alış-verişin kârlı oldu! Müjdeler olsun Ey Ebû Yahya! Alış-verişin kârlı oldu! Müjdeler olsun Ey Ebû Yahya! Alış-verişin kârlı oldu!” ^[21] dedi. Hz. Ebû Bekir bu sözlere şahit olunca, Suheyb’in gelişini duyar duymaz yolda onu karşılayıp, bu müjdeyi ona vermek için gider; Suheyb bu müjdeyi duyunca, hayatının en güzel haberini almanın karşısında çektiği bütün sıkıntıları unuttur.

[18] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, VII, 499; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 909; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 257, 258; İbn Esîr, *Üsdu’l-Gâbe*, III, 38.

[19] Bakara 2/207.

[20] Kurtubî, *el-Camiu li Ahkâmi’l-Kur’ân*, III, 20.

[21] Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ ve Tabakâtu’l-Aşfiyâ*, I, 148.

Ne demiştik: Allah ile ticaret yapan sahabî... Kim ticaretle Allah'ı kendisine ortak etti de zarar etti ki? Allah ile kim ticaret yaptı da hüsrana uğradı ki Suheyb de bu ticaretinde kâr edenlerden biri olarak o gün âdeta düğün bayram yapıyordu. Suheyb'i sevindiren en önemli şey hiç şüphesiz bu halini Cebraîl'in Efendimiz'e (sas) bildirmesi idi. Bu büyük bir ödüldü; Suheyb bu iltifât-ı Rabbanîye'ye mazhar olmanın mutluluğunu yüreğinde taşıyordu.

Hakkında Ayetler İniyor

Suheyb-i Rûmî'nin naziline sebep olduğu ayet sadece Bakara Sûresi, 207. ayet değildir. Bakın sebep-i nuzûl kitaplarına en az beş-altı ayetin inişinde onun ismini görürsünüz. En'âm Sûresi 52-54. ayetleri,^[22] Nahl Sûresi 41, 42. ayetleri^[23] ve aynı sûrenin 110. ayeti,^[24] Hucurat Sûresi 11. ayet^[25] ve daha niceleri...

Bunlardan En'âm Sûresi'nin 52 ile 54. ayetlerinin inişi çok önemlidir; ayetlere karşı Efendimiz'in (sas) tavrı da ayrıca çok mühim bir mesaj taşımaktadır. Ayette Rabbimiz diyor ki: *"Sabah akşam Allah'ın rızasını dileyerek Rablerine dua edenleri sakın yanından kovma!..."* Neden böyle bir hitap gelmiştir, Efendimiz (sas) yanındakileri kovmayı mı düşünmüştü ki böyle bir hitabın muhatabı olsun? Bu konuda Müslim'den bir rivayet aktaralım: Efendimiz'in yanında Mekke'de sabah-akşam Abdullah b. Mes'ûd, Suheyb-i Rûmî, Ammâr b. Yâsir, Miktad b. Amr gibi sosyal statüleri bakımından zayıf ve kimsesiz Müslümanlar vardı. Mekke'nin ekâbir takımı, zengin ve soylu olanları bir gün Efendimiz'e (sas) demişlerdi ki: "Biz gelip seni dinleyeceğiz, ama önce sen yanındakileri uzaklaştır. Onlarla biz aynı yere oturmayız, onlar senin yanından dağılsınlar ki biz gelelim." Onların bu teklifi karşısında Efendimiz (sas) o an yüreğinden acaba zayıf mü'minleri yanımdan uzaklaştırırsam, Mekke'nin ileri gelenleri gelip beni dinler ve böylece İslâm'ı tanır-

[22] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 45; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, s. 149.

[23] Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, s. 196; Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbîbi'n-Nüzûl*, I, 222.

[24] Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbîbi'n-Nüzûl*, I, 225- 226.

[25] Kurtubî, *el-Camiu li Ahkâmî'l-Kur'ân*, XVI, 213.

lar mı diye geçirdi. Ama Rabbimiz bundan hoşnut olmadı ve bu ayetler nazil oldu. ^[26]

Efendimiz (sas), Rabbimizin bu ayetlerdeki mesajının hemen gereğini yerine getirdi ve asla o mü'minleri yanından uzaklaştırmadı. Aradan yıllar geçti; Mekke'nin fetih günlerinde Selmân-ı Fârisî, Suheyb-i Rûmî ve Bilal-i Habeşi oturmuş aralarında sohbet ediyorlardı; o anda oradan Ebû Süfyan geçti. Bu üçü birbirlerine diyorlar ki: "İçimizden birinin kılıcı, Allah adına bu Allah düşmanını haklamadı..." Bu sözü Hz. Ebû Bekir duyunca hiç hoşlanmadı; döndü o üçüne dedi ki: "Siz nasıl Kureyş'in büyüğüne ve efendisine karşı bu sözü söylersiniz?" Onlar hemen başlarını önlerine eğdiler ve söylediklerine pişman oldular. Daha sonra Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'in huzuruna girdi ve bu olanları Efendimiz'e anlattı. Efendimiz (sas): "**Sen ne yaptın Ebû Bekir! Ben bir defa Mekkeli büyüklere davetin mesajlarını ulaştırmak için onları yanımdan uzaklaştırmayı sadece içimden geçirdim, Allah bana şöyle şöyle ayetleri indirdi ve beni uyardı. Koş git onların gönüllerini al; eğer onlar sana kırılmışlarsa, eğer onları gücendirmişsen Rabbini gücendirdin demektir; Allah yine ayetler gönderecektir.**" Hz. Ebû Bekir neye uğradığını şaşırır; gözyaşları içerisinde bu üç sahâbînin yanına gelir: "Kardeşlerim! Biraz önce söylediğim sözlerden dolayı sizleri gücendirdim mi? Vallahi benim amacım sizleri üzmemek değildi; sadece iman yoluna giren Ebû Süfyan'ın imana yürümesine engel olmasın diye size o sözleri söyledim. Ne olur bana hakkınızı helal edin ve bana gücenmeyin." der. O üç sahâbî de kızmadıklarını, gücenmediklerini söyleyerek Hz. Ebû Bekir'i teskin ederler. ^[27]

Suheyb-i Rûmî Medine'de

Suheyb-i Rûmî (ra) hicret yolculuğunu, oldukça yorgun, aç, bitkin ve gözlerinden birinde ciddi bir şekilde rahatsız olduğu halde tamamlamış ve Efendimiz'in huzuruna gelmişti. Efendimiz (sas) ile buluşup başından geçenleri anlatınca, duyduğu o büyük müjdeyi bir de Efendimiz'in (sas) lisanından işitti. Sevindi, duyulandı... O anda evin sahibi Külsüm b. Hidm misafirlerine bir tabak içerisinde yaş hurma ikram etti. Günlerdir aç olan Su-

[26] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 45.

[27] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 170.

heyb, hurmalardan iştahla yemeye başlayınca; Hz. Ömer, ona takılma adına dedi ki: “Ya Resûlullah! Suheyb hem gözüm ağırıyor, diyor hem de bizden daha fazla hurmaları yiyor.” Efendimiz (sas) tebessüm ederek; Suheyb’e latife yaptı ve dedi ki: “**Ey Suheyb! Hem gözüm ağırıyor diyorsun hem de hurmaları yiyorsun.**” Bu söz karşısında Suheyb, hiç halini değiştirmeden, bir taraftan hurmaları yerken, bir taraftan da dedi ki: “Ya Resûlullah! Ben hurmaları ağrıyan gözüm ile değil, ağrımayan gözüm ile yiyorum.” Süheyb’in bu sözü karşısında Efendimiz (sas) o kadar güldü ki...^[28] Öyle ya; hurmalar gözle yenmiyor... Hz. Ömer’in o şakasına ancak böyle güzel bir karşılık verildi.

Daha sonra Suheyb, bir müddet o gün birçok bekâr sahâbeye bağrını açan Sa’d b. Hayseme’nin, Beytül-Uzab/ Bekârlar evi, ya da günümüz tabiriyle Asr-ı Saâdet’in öğrenci evi olan o bereketli hanede kaldı.^[29] Mescit inşa edilip, Suffa tesis edilince, Suffa’nın ilk talebelerinden biri oldu. Çok gözde bir talebe oldu; özellikle Kur’ân okumada farklı bir seda ile istisnai bir yer edindi.

Efendimiz, muhacir-ensâr kardeşliğinde onu Neccaroğulları’ndan Hâris b. Summe’ye kardeş kıldı.^[30] Bu Ensârî yiğit bambaşka biri idi. Kur’ân’a âşık, şehadete sevdalı, Efendimiz’e (sas) derinden vurgun bu yiğit sahâbî idi. O bu sevdasını *Bi’r-i Maune*’de şehit olarak noktalayacaktı.^[31] Suheyb, bu ensâr kardeşini hiç unutmayacak ve bir ömür onun adını vefa ile anacaktı.

Rumların İlki

Suheyb-i Rûmî’nin en önemli özelliği hiç şüphesiz Mekkeli olmaması ve çok fazla akrabasının bulunmaması idi. Bundan dolayı Efendimiz (sas) yabancılık çekmesin rahat etsin diye ona ve onun gibi yabancı olanlara çok ilgi gösterirdi. Meselâ bir gün Efendimiz (sas) onlar hakkında şöyle diyeckti: “**Önden gidenler, öncüler şu dört kişidir. Ben Arapların ilk Müslümanıyım; Suheyb Rumların ilki, Selmân Farsların ilki, Bilal ise Habeşlilerin**

[28] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 259.

[29] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 260.

[30] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 260.

[31] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 320, 321; İbn Esîr, *Üsdu’l-Gâbe*, I, 615.

ilkidir.”^[32] Bu sözü ile Efendimiz (sas) onların değer ve kıymetini de ifade etmiş oluyordu.

Suheyb’in ne kadar Suffa’da kaldığını tam bilmiyoruz, ama bildiğimiz bir hakikat var ki Efendimiz (sas) bir müddet sonra ona bir ev hediye etmişti. Efendimiz’in hicretin ilk yıllarında iki kişiye ev hediye ettiğini görüyoruz. Bunlardan biri Erkâm b. Ebî’l-Erkâm, diğeri ise Suheyb-i Rûmî’dir.^[33] Neden bu iki sahâbîye böyle bir mükâfat verilmiştir? Biri evini, diğeri malını Allah yolunda feda ettiği için, onların vefasına karşılık Efendimiz de vefa göstermiş bu büyük fedakârlığı unutmamış ve onlara böyle bir hediye vermiştir. Suheyb’e ev verildikten kısa bir zaman sonra, onu evlendirerek Suffa’daki gecelemesini bitirmiş, ama asla talebeliğini bitirmemiştir. Peki, kimin ile evlenmiştir biliyor musunuz? Rayta bint Ebî Ümeyye ile...^[34] Kim bu hanım? Ümmü Seleme validemizin kız kardeşi... Suheyb bu evliliğiyle Efendimiz (sas) ile bacanak olmuş aralarında var olan yakınlık bu vesile ile daha da artmıştır. Bu evliliğinden, Habib, Hamza, Sa’d, Sâlih, Sayfî, Abbâd, Osman ve Muhammed adlarında çocukları olmuş, bazı çocukları babalarından hadisler nakletmişlerdir.^[35]

Peygamber Sevgisine Küçük Bir Örnek

Suheyb-i Rûmî’nin kendisi anlatıyor: “Efendimiz (sas) için kendi ellerimle bir kap yemek yaptım. Onu çağırmaya gittiğimde bir grup insanla birlikte sohbet ettiğini gördüm. Biraz bekledim, baktım yamndakilerin kalkacağı yok; uzaktan karşısına geçip anlatmak istediğimi gözümle ima ettim. O da bana: “Bunlar da gelsin mi?” manasında ima ile cevap verdi. Ben, hayır anlamına gelen bir işaret yapınca, O cevap vermedi. Yerimden kalktım. Resûlullah (sas)

[32] İbn Abdilber, *el-İstiâb*, II, 729; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, IX, 305.

[33] Bu ev ile alakalı şöyle bir rivayet aktarılır: Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Müleyke anlatıyor: “Suheyb-i Rûmî’nin çocukları, Mervan nezdinde, iki ev ve bir odanın kendilerine ait olduğunu, bunları (babaları) Suheyb’e Resûlullah’ın (sas) verdiğini iddia ettiler. Mervan: “Söylediğiniz şey şahidiniz var mı?” dedi. Onlar: “İbn Ömer!” dediler. Mervan, İbn Ömer’i çağırdı. O, Resûlullah’ın (sas) Suheyb’e iki ev ve bir oda verdiğini söyledi. Mervan sadece onun şehadetiyle onlar lehine hükmetti.” Şeybânî, *Teyisiru’l-Vüsûl ila Câmi’i’l-Usûl min Hadisi’r-Resûl*, XIV, 104.

[34] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2513.

[35] Mehmet Efendioğlu, “Suheyb b. Sinan”, *DİA*, XXXVII, 477.

tekrar bana baktı. Ben yine işaret ettim. O da aynı şekilde karşılık verdi. Ben iki ya da üç defa hayır dediysem de sonunda kabul etmek zorunda kaldım. Elimdeki o tek tencerede bulunan yemeği getirip, ortaya koydum. Efendimiz (sas) orada bulunanları davet etti. Vallahi hepimiz o yemekten yedik, yine de yemek arttı.”^[36] Bu rivayet üzerinden o kadar çok değerlendirme yapılabilir ki! Meselâ burada Suheyb-i Rûmî’nin Efendimiz ile olan rahat iletişimi üzerinde durulabilir. Bu rahatlığı onlara sağlayan Efendimiz’in (sas) tavırları üzerinde durulabilir. Efendimiz’in (sas) bir yemek davetine muhatap olduğunda yalnız gitmeyip, arkadaşlarını da nasiplendirmesi üzerinde durulabilir. Ve daha neler, neler...

Hayatından Bazı Hatıralar

Suheyb-i Rûmî’nin Medine hayatı çok bereketli bir hayattır. Hiçbir sayfa yoktur ki siyerin içerisinde onun adı olmasın. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mûte, Tebûk, Veda Haccı, hepsi ama hepsi... O, bu halini bakın nasıl anlatıyor: “Allah Resûlü nerede bulunduyorsa ben de orada bulundum. Nerede bir biat olduysa katıldım, biat ettim. İlk gazveden son gazveye kadar bütün gazvelerde Efendimiz’in yanında yer aldım. Ne zaman mü’minler önlerinden korktu, koştum önlerine siper oldum. Ne zaman ki arkalarından korktular koşup arkalarına siper oldum. Hiçbir zaman ne Efendimiz’i ne de mü’minleri kendime siper etmedim. Bu durumu şu yaşıma kadar devam ettirdim, ölene kadar da devam ettireceğim.”^[37] Bu söz onu hayatını özetlemeye yeter de artar bile; ne kadar muhtacız bu tavra değil mi?

Suheyb-i Rûmî’nin, Suffa’daki talim ve terbiye yürüyüşü hiç kesintiye uğramadan devam etmiştir. Bakın, o Rumların içerisinde büyüüp, Arapça’dan önce Rumca’yı öğrendiği için dili biraz bozulmuştu. Çok iyi Arapça konuşamaz; konuştuğu zaman Rum aksanı ile konuşur, bundan dolayı bazıları onun konuşmasına gülerlerdi. Bir gün Hz. Ömer, onu ziyarete gitmişti. Hz. Ömer’in gelişini görünce heyecanlanmış sevinmiş, Yahnes isimli bir hizmetlisi var, onu çağırmaya başlamıştı. Ama çağırırken şöyle çağırıyor:

[36] Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ ve Tabakâtu’l-Asfiyâ*, I, 149-150.

[37] Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ ve Tabakâtu’l-Asfiyâ*, I, 148; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 909.

“Ya Nas! Ya Nas!/Ey İnsanlar, Ey İnsanlar.” Hz. Ömer şaşıyor, “Suheyb ne oldu ortalığı velveleye veriyorsun. İnsanları niye çağırıyorsun, milleti başımıza mı toplayacaksın” dediğinde, diyordu ki: “Ben insanları değil, hizmetlimi çağırıyorum.” Hz. Ömer daha da şaşıyor: “Senin hizmetlinin adı Nas mı?” diye soruyor; Suheyb: “Yok adı Yahnes’dir.” der. Bunun üzerine Hz. Ömer: “O zaman Ya Yahnes desene, niye Ya Nas diyorsun?” diyecektir. [38]

Bu rivayetten de onun dilinin biraz sıkıntılı olduğunu anlıyoruz. Ancak, Suffa’da dilinin bozukluğuna rağmen öyle bir Kur’ân öğrenmişti ki Hz. Ömer vefat edeceği sırada; yeni halifenin seçilmesine kadar 3 gün boyunca yani 15 vakit namazı onun kıldırmasını vasiyet etmişti. [39] Bu bile tek başına Suheyb’in Suffa’da elde ettiği kametin ne olduğunu anlamamız açısından yeterlidir.

Efendimiz ondan razı, Hz. Ebû Bekir ondan razı, Hz. Ömer ondan razı olmuştur. Belirttiğimiz gibi, Suheyb, Hz. Ömer’in yaralanıp yatağa düştüğünde namazı kıldırması; hatta Hz. Ömer’in cenaze namazını da o kıldırması. [40]

Hz. Ömer, bir gün Suheyb’e şöyle bir soru sorar: “Senin hayatında üç şeye çok şaşıyorum.” Suheyb merakla: “Nedir o üç şey Ey Ömer!” der. Hz. Ömer der ki: “Dilin yabancı ama sen Arab’ım diyorsun. Yahya diye bir oğlun yok; ama sen ben Ebû Yahya’yım diyorsun. İsrafin haram olduğunu biliyorsun, ama misafirlerine israf derecesinde ikram ediyorsun.” Bu söz karşısında Suheyb, biraz duygulanır, Peygamberli günleri hatırlar ve der ki: “Ey Ömer! Benim aslım Araptır; ancak ben çocukken Rumların içinde büyüdüğüm için dilim bozuldu. Ebû Yahya künyesine gelince... Vallahi ne için verdiğini bilmiyorum ama Efendimiz bana bir gün böyle hitap etti. O kadar hoşuma gitmişti ki o günden sonra kendime başka künye takmayı hoş görmedim. Misafire ikrama gelince, ben hayatımın yegâne rehberi olan Efendimiz’dan

[38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 910.

[39] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 910.

[40] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, s. 432.

bunu gördüm, bunu işittim. O demişti ki: Ne kadar ikram edersen et onlara; o israf değil; bir ikramdır, bir ihsandır.”^[41]

Hadis Rivayetleri

Suheyb-i Rûmî'nin hadis rivayetine gelince; onun 23 yıl Hz. Peygamber ile beraber, Efendimiz'den sonra 27 yıl daha yaşamasına rağmen bir kısmı da mükerrer olmak üzere sadece 30 hadis rivayet etmiştir.^[42] Tekrarları çıkardığımızda bu sayının 23 olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 3 tanesi Müslim'de diğerleri ise başka hadis kitaplarında geçmektedir. Neden bu kadar az hadis rivayet ettiğini soranlara şöyle cevap verecektir: “Ben nasıl O'na ait sözleri aktarabilirim ki? O iş benim işim değil! Gelin size katıldığımız savaşları anlatayım. Ama ‘Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu’ dememe gelince, ben bunu asla söylemem.”^[43]

Rivayet ettiği hadislerle bakıyoruz çok ilginç bir netice ile karşılaşırız: Suheyb, genelde kıssa türü rivayetler aktarmış, biraz önce size aktardığım Mü'min genç kıssası gibi, olay ve hadiselerle alakalı rivayetleri daha fazla aktarmış, fazilet ve edep ile alakalı rivayetleri aktarmış, ama hüküm ve emir veren rivayetlerden ise kaçınmıştır. Bu da ona has bir hassasiyet tarzıdır.

Kendisinden Abdullah b. Ömer ve Câbir b. Abdullah gibi sahâbîler, Saîd b. Müseyyeb, Abdurrahman b. Ebî Leylâ ve Kâ'b el-Ahbâr gibi tâbiînün büyükleri rivayette bulunmuşlardır.

Onun rivayet ettiği hadislerden bir kaç tanesini burada aktaralım. Efendimiz (sas) buyurdular ki: “**Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hali kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır. Sevinecek olsa şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir bela/musibet gelecek olsa sabreder; bu da onun için hayır olur.**”^[44]

[41] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 910.

[42] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s. 261.

[43] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 260.

[44] Müslim, *Züh'd*, 64.

İşte mü'minin hali böyledir; onun için şer yok; aslında gelen her şey hayır namına gelmiştir; bundan dolayı *lütfinda hoş kahrında hoş* dedirtir. Böyle bir müjdeyi de bize Suheyb-i Rûmî ulaştırır.

Bir başka rivayeti şöyledir: Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: “Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ: “Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!” buyurur. Cennetlikler: “Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı, daha ne isteyeceğiz?” derler. Bunun üzerine perde açılır. Onlara, yüce Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir.”^[45] Suheyb-i Rûmî diyor ki: “Resûlullah bu sözlerinden sonra: “*İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik, bir de ziyâde vardır*”^[46] ayetini tilavet buyurdular.”

Kendisi de bir muhacir olan Suheyb-i Rûmî, muhacirlerin değer ve kıymetini şu hadis ile nakletmiştir. Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: “Muhacirler cennete girme bakımından en başadırlar. Şefaât ederler ve Rablerine karşı nazlıdırlar. Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki kıyamet gününde, silahları omuzlarında oldukları halde gelecekler ve cennetin bekçileri: “Siz kimsiniz?” diye sorduğunda onlar: “Biz muhacirleriz.” diye cevap vereceklerdir. Bunun üzerine bekçiler tekrar: “Muhasebe edildiniz mi?” diye sorduklarında diz çökecek, okluklarındakini atacak ve ellerindekini yükseltip: “Ey Rabbimiz, biz böyle mi hesaba çekileceğiz? And olsun ki yurdumuzdan çıkarıldık, malımızı ve çoluk çocuğumuzu terk ettik!” diye seslenecekler. Bunun üzerine Allah onlara, yakut ve altınla süslenmiş kanatlar takacak, onlar da hemen uçup, cennete gireceklerdir. Bu, Allah’ın şu sözünün anlatmak istediğidir: “Şöyle derler: “Bizden tasayı gideren Allah’a hamd olsun. Gerçekten Rabbimiz çok bağışlayıcı, çok ihsan edicidir. Ki, fazl-u kereminden bizi ebedî durulacak bir yurda kondurdu. Burada bize hiçbir yorgunluk değmeyecek, burada bize hiçbir usanç dokunmayacaktır.”^[47] Resûlullah (sas) devamla şöyle der: “Onların cennette, dünyadakilerden daha yüce evleri vardır.”^[48]

[45] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 504.

[46] Yûnus 10/26.

[47] Fâtır 35/34-35.

[48] Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ ve Tabakâtu’l-Asfiyâ*, I, 151-152.

Vefatı

Allah ile ticaret yapan bu büyük insan; Hicretin 38. yılında, Şevval ayında (Mart, 659) 73 yaşlarında Medine’de vefat etti. Cenaze namazını Sa’d b. Ebî Vakkas kıldırarak, Cennetü’l-Bakî’ye defnedildi. [49]

Allah ondan ebeden razı olsun.

HZ. SUHEYB-İ RÛMÎ’NİN HAYATINDAN MESAJLAR

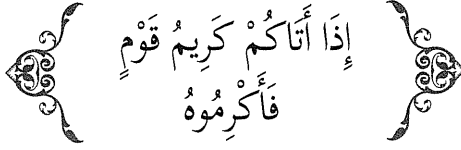
- ✿ İstihdam-ı ilahiyeye inan ki felaketi saâdete çevirebilesin.
- ✿ Ortağını Rabbü’l-Alemin olan Allah yap ki gerçek manada tüccar olasın.
- ✿ Kendini risaletin davasına siper et ki Peygamber’i kendinden memnun edesin.
- ✿ Kur’ân’a derin bir sevdâ ile sarıl ki mihraba geçmeye hak kazanasın.
- ✿ Ölümsüz bir kapının kulu ol ki Yahya olasın, diri kalasın, diriltesin.

[49] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 432.

Antep'in Sakini
CERÎR B. ABDULLAH
Radiyallahu Anhu

Cerir b. Abdullah, Müslüman olmak için geldiğinde, Efendimiz cübbesini onun oturması için yere serdi ve dedi ki:
"Size bir kavmin efendisi geldiği zaman ona ikram edin."

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266)

"Müslüman olduktan sonra ne zaman Efendimiz'in (sas) yanına girmek istesem, beni asla reddetmemiş, beni gördüğünde her zaman yüzüme gülmüş ve sevinerek beni karşılamıştır."

Cerîr b. Abdullah (ra)

(Buhârî, *Cihad*, 160)

Adı	Cerîr b. Abdullah
Anlamı	İp, halat, yular
Künyesi	Ebû Amr / Amr'ın babası
Lakabı	Yusuf Hazihi'l-Ümme / Ümmetin Yusuf'u
Baba Adı	Abdullah b. Câbir
Anne Adı	Tespit edilemedi.
Kabile	Becileoğulları / Yemen
Doğum Yeri	Yemen
Doğum Yılı	Tespit edilemedi.
İslam'a Girişi	Hicretin 10. yılı
Sohbet Süresi	1 yıl
Rivayeti	100
Savaşları	İrtidat seferleri, Nuhayle, Cerûre, Cezire fetihleri, vs.
Görevleri	Hemadan ve Kûfe valiliği
Vefat Yeri	Karkisiye / Karkamış / Gaziantep
Vefat Yılı	Hicrî, 51 / Miladî, 671
Vefat Yaşı	Tespit edilemedi.

Antep'in Sakini
CERÎR B. ABDULLAH
(*Radiyallahu Anhu*)

Cerîr b. Abdullah ve Antep

82 İl 82 Sahâbî projemizin 4. programında bizleri Antep gibi güzel bir vilayetimizde toplayan Rabbimize hamdolsun. Tüm güzellikler O'ndan, tüm nimetler O'ndan, tüm hamdler O'na, tüm eksiklik ve noksanlıklar bizlerden, bizlerin nefislerinden... Gaziantep gibi güzel bir şehrimizde, Cerîr b. Abdullah gibi güzel bir sahâbîye misafir olmanın ayrı bir tadı ve heyecanı var. Rabbim şimdiden hepimizi Cerîr b. Abdullah'ın hayatından nasiplendirsin, o güzel insanın ve onun gibi sahâbîlerin bu topraklara ettikleri iman tohumlarından hepimizi istifade ettirsin.

Neden Antep'te Cerîr b. Abdullah seçildi? Çünkü bu büyük komutan Antep'in sakinidir. Bu topraklarda meskûn ve medfundur. Şu an kabrini bilmiyoruz; ama inşallah bugün onun adına kurulan bu meclis belki de böyle bir hayra vesile olacak ve onun kabrinin yeri konusunda da bazı araştırmaların yapılmasına vesile olacaktır.

Sahâbe Kaynaklarında Cerîr b. Abdullah

Kur'an'ın yetiştirdiği cemaat olan sahâbe nesli, dinin intikal ve muhafazası için seçilmiş bir topluluktur. Bugün din adına biz neyi konuşuyorsak, hepsinin altında o rıza makamını elde etmiş nesil olan sahâbe vardır. Hal böyle olunca hemen ikinci nesil olan tabiîn nesli ile birlikte sahâbenin tespiti, hayatlarının kayıt altına alınma çabası ortaya konmuştur. Bu çabalar, tabakât ve ensab kitaplarının konusu olmuştur. Bugün kütüphanelerimizde

sayıları onlarla ifade edilen böyle hacimli kitaplar elhamdullilah vardır. Bize Ashâb-ı Kirâm'ı anlatan eserlerin başında şunlar gelir:

- 1- İbn Hacer'in *el-İsâbe'si*,
- 2- İbn Abdilberr'in *el-İstiâb'ı*
- 3- İbnü'l-Esir'in *Usdü'l-Ğâbe'si*
- 4- İbn Sa'd'ın *Tabakât'ı*

Bu dört eserde bugün hayatını öğrenmeye çalışacağımız Cerîr b. Abdullah'ın hayatına dair önemli bilgiler yer alır. Bu eserlerden ilk ikisinin verdiği bilgi şudur: Hz. Ali'nin hilafet günlerinde o günkü adı ile Karkisiye, bugünkü adı ile Karkamış olan ilçeye gelmiş, orada inzivaya çekilmiş hicrî 51, miladî 671 yılında orada yani *Karkamış*'da vefat etmiştir.^[1] İbn Esîr vefat tarihi konusunda aynı tarihi söylesede onun Kûfe'de Kûfe'ye yakın Safrâ denilen belde de vefat ettiğini belirtmektedir.^[2] İbn Sa'd ise, vefatına kadar el-Cezire bölgesinde yaşadığını ve yine bu bölgede vefat ettiğini söylemektedir.^[3] Eğer İbn Hacer de ve İbn Abdilberr de -ki bu ikisi dikkate alınmayacak kaynaklar değildir- Cerîr b. Abdullah'ın vefat yeri olarak bu toprakları gösteriyorsa bu önemli bir bilgidir ve gerçekten araştırmaya değerdir.

Bugün birçok yerde sahâbi kabri diye iddia edilen kabirler vardır. Bazı yerlerde dile getirilen kabirlerin isimleri bile kaynaklarımızda yer almamaktadır. Gaziantep'te de var böyle kabirler; yine burada Hz. Ukkâşe'ye nispet edilen bir kabir daha var; gerçi biz Hz. Ukkâşe'yi Maraş'ta anlatacağımız için burada ona hiç girmeyelim. Ancak kaynak niteliğindeki eserlerimiz olan İbn Hacer ve İbn Abdilberr, Cerîr b. Abdullah için böyle önemli bir bilgiyi bize verirler. Hatta tek verdikleri isim Cerîr b. Abdullah da değildir. Yine İbn Hacer'in üzerinden konuşursak; Asr-ı Saâdet'in kâtiplerinden biri olan ve Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize birkaç hadis rivayet eden Hanzala b. er-Rebî de Karkisiye'de vefat etmiştir.^[4] Kendisi büyük bir komutan olan ve Efendimiz'den sonra dört halife devrinde hemen hemen tüm savaşlara

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 309.

[2] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 531.

[3] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 298.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 408.

katılan Hâris b. Yezid el-Âmiri de Karkisiye, yani Karkamış’ta vefat etmiştir.^[5] Kim bilir daha derin araştırmalar yapılsa neler ortaya çıkacaktır.

Efendimiz (sas) Tirmizî’de geçen bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: **“Ashâbımdan biri bir belde de vefat ederse, kıyamet günü onlar için bir komutan ve aydınlık saçan bir rehber olarak diriltilir.”** ^[6]

Bu nebevî müjdeye nail olmak istemez misiniz? İster misiniz Cerîr b. Abdullah’ın, Hanzala b. er-Rabî’nin, Hâris b. Yezid el-Amîrî’nin ve daha adını bilmediğimiz nice yiğit sahâbîlerin arkasında yürüyüp haşır meydanına gitmeyi?... Kim istemez değil mi? Ama o dehşetli günde onların arkasından yürümek herkese nasip olmayacak; kim bu dünyada onların yolunda yürüdü ise, kim Allah ve Resûlü’nün gösterdiği gibi kulluk adına vazifelerini yerine getirdi ise ancak onlara nasip olacak; Allah o nasipli kullardan eylesin bizleri inşallah...

Gaziantep’e Nasip Olan Bereket

Bir beldeye iman tohumunu eken sahâbî olursa; Allah o beldeye farklı bir bereket ihsan ediyor. Bakın Gazintep’e bu bereketin izini çok rahat bir biçimde görürsünüz. Bu bereketi fark etmemiz için nazarlarınıza üç isim vermek istiyorum:

1- Bu toprakların medar-ı iftihar olan kütüphanelerimizin baş ucu kitaplarından biri hiç şüphesiz Buhârî’nin iki büyük şerhinden biri *Umdetü’l-Kâri*’nin müellifi Bedreddin Aynî’dir (v. 855/1451); o büyük fakih, tarihçi, hadis ve dil alimi Anteplidir. Onun tek eseri *Umdetü’l-Kâri* de değildir; 10’u aşkın birbirinden çok kıymetli eserleri var da tek eseri *Umdetü’l-Kâri* olsa bile ona salih amel olarak, bize iftihar olarak yeter... ^[7]

2- Osmanlı’nın son dönemlerinde yaşamış olan Muhammed eş-Şeybani’nin *Siyerü’l-Kebîr*’inin şerhini ve tercümesini yapan Mehmed Münîp Ayıntâbî (v.1239/1823) de nispetinden anlaşılacağı gibi Antep’lidir. ^[8]

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 336.

[6] Tirmizî, *Menâkıb*, 132.

[7] Bkz. Ali Osman Koçkuzu, “Bedreddin Aynî” *DİA*, IV, 271-272.

[8] Bkz. Ahmet Özel, “Mehmet Münîp Ayıntâbî” *DİA*, IV, 245-246.

3- Yine Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış büyük bir dil âlimi ve tarihçi olan Mütercim Âsım Efendi (v.1235/1819) de buralıdır. Onun *Kamus-u Türkî* ve *Siyer-i Halebî*'nin tercümesi çok mühimdir. [9]

Gaziantep'in yetiştirdiği alim, mütefekkir ve önemli simaları elbette bu isimlerden ibaret değildir. Böyle bir bereket nereden kaynaklanıyor dersiniz? Bu bereket bu topraklara imanın tohumunu eken sahâbenin meyvesidir. Unutmayınız ki: Sahâbe nübüvvet ağacının meyveleri; sonradan gelen tüm alimlerimiz ise sahâbenin ektiği iman tohumunun mahsulü, meyveleridir.

Bu bilgiler ışığında gelin Antep'in sakini olan büyük komutan, güzel insan, farklı bir sima olan Cerîr b. Abdullah'ın hayat defterinin sayfalarını şöyle bir çevirelim. Bakalım yanı başında Antep'de Cerîr b. Abdullah demek bize neler söyleyecek, bize neler öğretecek...

Ümmetin Yusuf'u

Aslen Yemenli olan Cerîr b. Abdullah, Yemen'in en meşhur kabilelerinden biri olan Becile kabilesinin reisidir. Bundan dolayı onun nispeti el-Beceli'dir. [10] Doğum tarihi hakkında elimizde bir bilgi yoktur; onun Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında da ne yazık ki çok şey bilemiyoruz. Onun İslâm öncesi hayatı hakkında tek bildiğimiz şey, kavminin ileri gelenlerinden, efendilerinden biri olmasıdır. Bildiğimiz bir şey daha var; gençlik yıllarında Yemen'de Yahudi bir tüccar ile karşılaştığı, bu tüccar ile Hz. Musa ve Tevrat hakkında sohbet ettiği, sohbetin bir yerinde sözün beklenen son peygambere geldiği rivayet edilir. [11] O günden sonra yüreğine düşen bu tohumun peşine düşer, gelecek son Nebi'nin ayak izlerini arar ve o Nebi'nin o günlerde Medine'de olduğunun haberini alır. Cerîr b. Abdullah daha Medine'ye gelmeden Yemen ve civar yerlerden Müslüman olanları bulur, onlardan İslâm ve onun peygamberi hakkında bilgiler alır; her öğrendiği şey de aşkınlığını ve özlemini daha da ziyadeleştirir. Artık daha fazla dayanamaz, hicretin 10. yılı Ramazan ayında, kabilesinden 150 kişiyi de alarak Medine'ye doğru

[9] Bkz. Mustafa S. Kaçalın, "Mütercim Âsım Efendi", *DİA*, XXXII, 202-203.

[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 282.

[11] Fayda, Mustafa Fayda, "Cerîr b. Abdullah", *DİA*, VII, 410.

yola çıkar. Onun gelişini bir şekilde haber alan Efendimiz (sas) bir öğle vakti mescidinde insanlara sohbet ederken şöyle bir müjde verir: **“Birazdan şu kapıdan Yemenli olan ve hayır üzere bulunan biri gelecektir. Onun yüzünde meleğin alameti vardır.”**^[12] Yani o da melekleşerek gezenlerdendir. Ashâb, bu sözleri duyunca merak ettiler, ‘acaba gelecek olan şahıs kimdir?’ diye... Gelecek olan zat nasıl biri ki Efendimiz (sas) böyle bir şey desin onun hakkında? Buradan sonrasını bizzat Cerîr b. Abdullah’tan dinleyelim: “Medine’ye varınca tozlu elbiselerle Efendimiz’in (sas) huzuruna gitmek istemedim. Gidip elbiselerimi değiştirdim. O halde Mescid’e yöneldim. Kapıdan içeriye girer girmez bütün cemaat dönüp bana baktı. O ara Efendimiz (sas) onlarla sohbet ediyordu. Çok rahatsız oldum hem insanların bir anda bana bakmasından hem de sohbetin havasını bozduğumdan... Hemen bir köşeye oturdum, Efendimiz’i (sas) dinlemeye başladım. Ama mescittekiler beni birbirlerine işaret ediyorlar, göz uçları ile bana bakıyorlardı. Yanımda oturan zata sessizce dedim ki: “Bu insanlar niçin bana böyle bakıyorlar?” O zat dedi ki: “Resûlullah sen gelmeden önce senin geleceğini söyledi ve seni çok güzel bir şekilde bize anlattı.” O zat bunu söyleyince sevinçten ne yapacağımı şaşırdım ve hemen orada Allah’a hamd ettim. Biraz sonra Efendimiz (sas) sohbetini bitirdi ve bana doğru yürüdü. Ben de hemen ona doğru yürüdüm. Bana dedi ki: ‘Ey Cerîr! Neden buralara geldin?’ -Efendimiz’in (sas) bu hitabından onu tanıdığını ya da onun hakkında daha önce bilgiler almış olduğunu anlıyoruz.- Dedim ki: “Ya Resûlullah! Huzurunuzda iman etmeye, Müslüman olmaya ve biat etmeye geldim. Söyle ya Resûlullah! Hangi şartı söylersen söyle ben razıyım, neye dersen ona biat ederim.” Bunun üzerine Efendimiz (sas) dedi ki: “Allah’tan başka ilah bulunmadığına, benim Allah’ın Resûlü olduğuma, hiçbir şeyi ortak koşmaksızın Allah’a ibadet edeceğine, namazı dosdoğru kılacağına, oruç tutacağına, Müslümanlara yardım edeceğine, başında Habeşli bir köle dahi olsa ona itaat edeceğine, müşriklerden kesinkes ayrılacağına biat edeceksin.” Ben de: “Olur ya Resûlullah!” dedim. Elini uzattı, ben de elimi onun elinin üzerine koyarak biat ettim. Daha sonra benimle beraber olanlar da birer birer gelip orada biat ettiler.”^[13]

[12] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 283.

[13] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 283; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, I, 531.

Cerîr b. Abdullah, Müslüman olduktan sonra bir müddet Medine’de kaldı. Çok yakışıklı ve güzel biri idi. Hz. Ömer ne zaman onu görsen: “*Ümmetin Yusuf’u*” derdi. [14] Çünkü Hz. Yusuf gibi insanları etkileyen bir güzellikte idi. Bu suret-i cemale bir de siret-i cemel olan ahlak eklenince, kısa zamanda onu Medine’de tanımayan kalmamıştı, tanıyan da sevmeye başlamıştı.

Efendimiz’in (sas) lisanı ile: “**Konuşan değil, konuşturulandır**” [15] dediği Hz. Ömer’in, Cerîr b. Abdullah’ı “*Ümmetin Yusuf’u*” diye isimlendirmesi çok manidardır. Bu isimlendirmenin tek kaynağı güzellik olamaz. Yusuf’u Yusuf yapan ne ise, kıyamete kadar Yusuf’a benzetilecek olanların da özelliği o olmalıdır. Neydi Yusuf’u Yusuf yapan? Allah vergisi bir güzellik, iradenin hakkını vererek Züleyhalara dur diyebilen bir iffet... Yani cemel ve iffet... İşte her kim bu ikisinin hakkını verirse, hangi çağda yaşarsa yaşasın, adı ne olursa olsun, hatta cinsiyeti ne olursa olsun; Allah’ın izni ile o Yusuf’tur, o çağın Yusuf’udur. İşte Cerîr b. Abdullah böyle biri idi. Cemel ve iffet noktasında insanları kendisine hayran bırakan bir sahâbî idi.

Efendimiz de (sas) sonradan bu halkaya dahil olan Cerîr b. Abdullah’ı çok sevmiş, çoğu zaman yanında oturtmuş ve ona başkalarının da saygı göstermesini istemiştir.

Cerîr b. Abdullah, Efendimiz’den nasıl bir karşılık gördüğüne dair şöyle der: “Müslüman olduktan sonra ne zaman Efendimiz’in yanına girmek istesem, beni asla reddetmemiş, beni gördüğünde her zaman yüzüme gülmüş ve sevinerek beni karşılamıştır.” [16] Gerçekten de böyledir; Efendimiz (sas) ile Cerîr b. Abdullah’ın hatıralarına baktığınız zaman bunu hemen göreceksinizdir.

Hız. Peygamber ile Bazı Hatıraları

Bir gün Efendimiz (sas) mescidin bir köşesinde serili bir hasırın üzerinde sahâbe ile sohbet ediyordu. Ashâb halka yapmış Efendimiz’in (sas)

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266; İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 290.

[15] Buhârî, *Fezâilu’l-Ashâb*, 6.

[16] Buhârî, *Cihad*, 160; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266.

etrafında, âdeta dünyadan bağlarını koparmış, başlarında bir kuş varmış hasasiyetinde Efendimiz'i (sas) dinliyorlardı. Tam o esnada Cerîr b. Abdullah içeriye giriyor; kimseler onun geldiğini fark etmiyor; fark eden de sohbetin etkisi ile pek oralı olmuyor. Cerîr b. Abdullah yaklaşıyor oraya ama oturacak yer bulamıyordu. Onun gelişini gören Efendimiz (sas) anında cübbesini çıkarıyor, Cerîr'e uzatıyor: **"Bunun üzerine otur"** diyordu. Cerîr b. Abdullah, Efendimiz'in (sas) cübbesini alıyor, katlıyor, öpüyor ve diyor ki: "Ya Resûlullah! Senin bana ikram ettiğin gibi Allah da sana kat kat ikram etsin, ben onun üzerine oturamam!" Efendimiz (sas) o anda sahâbeye dönüp diyor ki: **"Bir kavmin efendisi size geldiği zaman ona ikram edin."** Anında sahâbe yaptığı yanlışlığı fark ediyor ve hemen Cerîr b. Abdullah'a yer vermek için harekete geçiyorlardı. ^[17]

Bu rivayet üzerinden önemli bir mesaj alıyoruz. Efendimiz (sas) kendisi için asla özel bir ihtiram istemez, kendisi için ayağa kalkılmasını da beklemez, bir meclise girdiğinde neresi boş ise oraya oturur; ama eğer gelen biri kavminin ileri geleni ise ona saygı gösterilmesini, hürmette kusur edilmemesini isterdi. Bunu ensârın efendisi Sa'd b Muaz için istemiştir ve bunu Yemen'in efendisi Cerîr b. Abdullah için istemiştir. İşte burada Cerîr b. Abdullah için de aynısını yapıyor ve bu konuda sahâbeyi uyarıyordu. Biz bu rivayet üzerinden bile Cerîr b. Abdullah'ın, Efendimiz (sas) yanında nasıl bir değeri olduğunu anlayabiliriz.

Efendimiz'in (sas) Cerîr b. Abdullah'a biçtiği bir rolü daha okuruz kaynaklarımızdan... O çok yakışıklı, güzel ve gösterişli biri olduğu için, Efendimiz (sas) bazen dışarıdan gelen heyetlerle görüşürken Cerîr'i yanında görmek ister; onun o mecliste bulunmasını arzu ederdi. Böyle yapmakla hem Cerîr'i taltif eder hem de onun güzelliği ile İslâm'ın güzelliğini birleştirerek gelenlere mesajlar verirdi.

Cerîr b. Abdullah kısa bir süre Medine'de kaldıktan sonra yavaş yavaş Yemen'in her tarafına İslâm'ın mesajlarını ulaştıracak girişmelerde bulunmuştu. Kavminin efendisi olduğu için sürekli kavmi ile irtibat halinde

[17] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 266; İbn Esîr, *Usdû'l-Gâbe*, I, 529.

olmuş, onların İslâm'a girmeleri için çok önemli işler yapmıştı. Efendimiz (sas) onun bu özelliğini bildiği için ne zaman onu görse *Yemen* hakkında sorular soruyor; İslâm'ın mesajlarının nasıl yankı bulduğunu öğrenmek istiyordu. Cerîr b. Abdullah da olan gelişmelerden Efendimiz'i (sas) haberdar ediyordu. Yine bir gün Efendimiz (sas) sordu: **"Ey Cerîr! Nasıl kavminin durumu?"** Cerîr b. Abdullah dedi ki: **"Ya Resûlullah! Her taraf mescidlerle doldu; her yerden ezan sesleri duyuluyor!"** Bu cevaba çok sevindi Efendimiz... Sonra birden duygulandı ve dedi ki: **"Peki, Zülhalasa putu ne yapıyor? Yıkıldı mı?"** Zülhalasa putu Yemen'in meşhur putu, daha doğru ifade ile Yemen'in tapınağıdır. Yemenliler; ona Yemen'in Kâbesi diyorlardı. Mekke'deki Kâbe'ye ise Şamlıların Kâbesi diyorlardı. Cerîr b. Abdullah dedi ki: **"Hayır, Ya Resûlullah! Zülhalasa putu aynen yerinde duruyor!"** Efendimiz (sas) dedi ki: **"O put yıkıldığı zaman, ben ancak rahat ederim. Ey Cerîr! Sen o putu yıkarak beni rahatlatabilir misin?"** Cerîr bu işin çok zor olduğunu bildiği halde, değil mi ki bunu isteyen Efendimiz'dir; anında: **"Evet Ya Resûlullah! Ben o putu yıkar ve seni rahata erdiririm!"** dedi. Bunun üzerine Cerîr b. Abdullah, çoğu kendi kabilesinden olmak üzere 150-200 kişilik bir askeri birlik oluşturdu. Efendimiz (sas) bu birliği *Medine*'den kendisi yolcu edecekti. Askerlerle birlikte biraz yürüyen Efendimiz'e, Cerîr dedi ki: **"Ya Resûlullah! Ben de bir rahatsızlık var; uzun süre atın sırtında duramıyorum. Bana bir dua etseniz de bu rahatsızlığım geçse!"** Efendimiz (sas) şöyle eliyle hızlı bir biçimde Cerîr'in açık olan göğsüne öyle sert vurdu ki mübarek ellerinin izi çıktı. Sonra dedi ki: **"Allahümme sebbithu, Vec'alhu hâdiyen muhdiyen/ Ey Allah'ım onu atın üzerinde sabit eyle! Ve onu hâdî/hidayete ulaştıran, hidayete kavuşturan rehber eyle!"**^[18]

Cerîr b. Abdullah bu duayı da alarak Yemen'e gitti. Karşı çıkanlarla, ciddi bir çatışma oldu ve onlardan bazılarını cezalandırarak, yüzyıllardır insanları saptıran o putu ve onun bulunduğu tapınağı yıktı, sonra orayı ateşe verdi. Bu sefer sırasında onlarcasına hidayet şerbeti içirdi. Efendimiz (sas) onun hâdî ve mehdi olması için dua etmişti ya; o bu duanın tesiri ile onlarcasını imana taşıdı ve tüm bu haberlerle *Medine*'ye döndü. Efendimiz (sas)

[18] Buhârî, *Edeb*, 68; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 285-286.

onun yolunu gözlüyor, ondan haberler bekliyordu; Mescid-i Nebevi'ye girince: "Müjde Ya Resûlullah! Müjde. Zulhalasa putu yıkıldı, insanlar fevc fevc İslâm'a koştı..." dedi. Efendimiz (sas) bu haberi duyunca çok sevindi ve yine orada hem Cerîr b. Abdullah'a hem de kabilesine bereket ve hayır dualarında bulundu. ^[19]

Veda Haccı sırasında bir gölge gibi Efendimiz'i (sas) takip eden Cerîr b. Abdullah'a, Efendimiz (sas): "**Halkı sustur, sükûneti sağla!**" demiş ve ona böyle bir görev vermişti. Veda Haccı'nın arkasından Efendimiz (sas) ile beraber Medine'ye dönen Cerîr'i, Efendimiz (sas) Yemen krallarından Zû Amr'i ve Himyeriler kralı Zülkela'yı İslâmiyet'e davet etmek üzere onlara gönderdi. Her ikisiyle de görüşen Cerîr (ra) onların İslâm'a girmelerine vesile oldu. Birlikte Medine'ye doğru yola çıktılar. Fakat yarı yolda Peygamberimizin dâr-i bekâ'ya irtihali haberini aldılar. Zülkelâ ile Zû Amr ziyareti gerçekleştirmeden Yemen'e geri döndüler. Cerîr (ra) ise Medine'ye gidip, Hz. Ebû Bekir'e biat etti. ^[20]

Hz. Peygamber'in (sas) Vefatının Ardından

Artık Cerîr b. Abdullah için peygambersiz günler başlamıştı. O günden Hz. Ali'nin hilafet günlerinin sonuna kadar yaklaşık 35-36 yıl Hz. Cerîr, hiç atının üzerinden inmemiştir. İrtidat olaylarında Yemen ve çevresinde, sonra Şam cephesinde, sonra Irak ve İran topraklarında, Kadisiye, Celula, Hemadan, Nuhayle, Şüster hangi savaş varsa Cerîr oradadır. Hemadan harbinde bir gözünü kaybedecek ama cihattan geri durmayacaktı. Ne zaman ki Müslümanlar düşmanla uğraşmayı bırakıp birbirleri ile uğraşacaklar o zaman atının üzerinden inecek Karkisiye'ye gelecek ve orada inzivaya çekilecekti. ^[21] Kendisine neden böyle yaptığını soranlara Efendimiz'in (sas) bir hadisini hatırlatacaktı. Diyecekti ki: "Efendimiz (sas) buyurmuşlardı ki: '**Benden sonra birbirlerinizin boyunlarını vuran kafirlere dönmeyin!**'" ^[22] O böyle bir

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 287.

[20] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, I, 530.

[21] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 298.

[22] Buhârî, *İlim*, 43; Müslim, *İman*, 118.

uyarı yapmışken ben nasıl olur, La ilahe illallah diyen insanlarla savaşırm!” Bu hassasiyetten dolayı inzivaya çekilmiştir. Ancak o yıllarda Hz. Ali, ona bir mektup yazarak onu elçi ve aracı olarak Şam’a Muaviye b. Ebî Süfyan’a ve Amr b. As’a gitmesini istemişti. Cerîr b. Abdullah, Müslümanlar arasında vahdetin sağlanması adına Şam’a gitmiş; ama hiçbir netice alamadan geri dönmek zorunda kalmıştı.^[23]

Hadis Rivayetindeki Konumu

Cerîr b. Abdullah, Efendimiz’in (sas) yanında çok az bir süre kalmasına rağmen, Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından bize tam 100 hadis rivayet etmiştir.^[24] Tabi rivayet ettiği hadislerin hepsini bizzat Efendimiz’den duymamış, Hz. Ömer, Hz. Ali, Enes b. Mâlik gibi sahâbîlerden de nakiller de bulunmuştur; ancak bizzat Efendimiz’den (sas) duyup bize naklettiği hadisler de vardır. Bu hadislerden birkaç tanesini, bazılarının da sebeb-i vurûdları ile beraber burada aktaralım.

Cerîr b. Abdullah, şöyle rivayet eder:

“Bir öğle vakti Efendimiz’in (sas) yanında bulunuyorduk. O anda bir grup Beni Mudar’dan olan yoksul ve fakir kimseler çıkageldiler. Resûlullah onların o hallerini görünce yüzünün rengi değişti; içeriye girdi, Bilal’i gönderdi; Bilal’de hemen insanları mescide topladı. Efendimiz (sas) minberine çıktı; Allah’a hamd ve senada bulunduktan sonra Kur’ân’dan bazı ayetler okudu. O ayetlerden biri şöyle idi:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına bak-sın. Allah’tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”^[25]

[23] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 296.

[24] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 259.

[25] Haşr 59/18.

Sonra Efendimiz (sas) dedi ki: **“İnsanlar ihtiyaç halinde size geldiklerinde dinar, dirhem, buğday, arpa, hurma; neyse miktarına bakmadan Allah yolunda sadaka vermelilerdir.”** Efendimiz (sas) daha sözlerini yeni bitirmişti ki ensâr-dan bir sahâbî koşa koşa evine gitmiş, o anda ne varsa evinde hepsini toplayıp gelmişti. Öyle ki o ensâr getirdiklerini kendi bile zor taşıyabiliyordu. Getirip, Efendimiz'in (sas) önüne koydu ve “Bunlar benim sadakamdır ya Resûlullah!” dedi. Efendimiz (sas) onun sadakasını memnuniyetle kabul etti. Bunu gören diğer sahâbîlerde koşullar ne buldularsa getirip Efendimiz'in huzuruna getirip koydular. Öyle bir oldu ki bir anda Efendimiz'in önü getirilen infaklar tepe gibi oldu. Efendimiz o anda ayağa kalktı; yüzünde büyük bir sevinç olduğu halde dedi ki: **“Kim İslâm'da iyi bir çığır açarsa açtığı çığırın eciri ve kendisinden sonra, onunla (o çığır) amel edenlerin ecirleri, sevaplarından hiçbir şey eksilmeden ona aittir. Kim de İslâm'da (Müslümanlar içinde) kötü bir çığır açarsa, açtığı çığırın günahı ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin günahları, günahlarından bir şey eksilmeden ona aittir.”**^[26] Cerir b. Abdullah bu önemli mesajı, hadisesi ile işte bize böyle nakleder. Bu manada insan çok dikkatli olmalı ve iyi çığırlar açmaya çalışmalıdır, yoksa Allah korusun kötü işlerin önderi ve rehberi olabilir; böyle olunca da onun açtığı çığırı takip edenler olduğu müddetçe de ona günahlar yazılır.

Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, birçok hadis kitabında geçen büyük bir müjdeyi Cerir b. Abdullah bize şöyle haber verir: “Biz Resûlullah'ın yanında oturuyorduk. O ayın ondördünde olan aya baktı ve şöyle buyurdu: **“Şüphesiz ki sizler, bu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz ve onu görmekte, kalabalıktan dolayı sıkıntı çekmeyeceksiniz.”**^[27]

Diğer rivayette ise Cerir b. Abdullah başka bir nebevî müjdeye dikkatleri çeker. Diyor ki:

“Bir gün biz Efendimiz (sas) ile beraber Medine dışında bir yerlere doğru gidiyorduk. Baktık ki uzaklardan devenin üzerinden bir adam bize doğru geliyor. Efendimiz, o adamı bize göstererek dedi ki: **“Herhalde bu adam sizinle buluşmak için geliyor, herhalde bu adam sizi arıyor.”** Adam bize

[26] Müslim, *Kitabü'l-İlm*, 61; Nesai, *Kitabü'z-Zekât*, 329.

[27] Buhârî, *Tevhid*, 24; Müslim, *Mesacid*, 211.

yaklaştı selam verdi; biz de adamın selamını aldık. Sonra Efendimiz (sas) adama sordu: **“Nereden geliyorsun?”** Adam dedi ki: **“Ailemin, çocuklarımın ve aşiretimin yanından geliyorum!”**, **“Nereye gidiyorsun?”** diye sordu. Adam dedi ki: **“Resûlullah ile buluşmaya gidiyorum.”** Efendimiz (sas) **“Tam yerine geldin ve şu an ona rastladın”** dedi. Adam öyle bir sevindi ki sevincinden ne yapacağını şaşırdı. Sonra dedi ki: **“Ya Resûlullah! İman nedir? Bana öğret misin?”** Efendimiz (sas) de: **“İman Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet etmendir. Sonra, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman, Beytullah’ı hac etmendir.”** deyip İslâm’ın şartlarını saydı. Adam: **“Hepsini kabul ettim ve ikrar ettim”** dedi. Adam daha sözünü bitirmemişti ki o anda devesinin ayağı bir çukura ya da bir tuzağa rast geldi; deve bir anda yere yığıldı. O anda adamda devenin üstünden başının üzerine sert bir şekilde düştü ve kanlar içerisinde kaldı. Biz hemen develerimizden indik adamın yanına koştuk. Ben, Ammâr b. Yâsir, Huzeyfe b. Yeman, adamı yerden kaldırdık; ama adam ölmüştü. Ammâr b. Yâsir dedi ki: **“Ya Resûlullah! Adam ölmüş.”** Efendimiz (sas) o anda başını bizden başka bir tarafa çevirmişti. Biz adamın öldüğünü söyleyince, biraz oraya baktı, sonra bize döndü ve dedi ki: **“Adam günlerdir devesinin sırtında aç bir halde bize kavuşmak için geldi. İman etti; şu an melekler tepsiler üzerinde adama meyveler ikram ediyorlar. Kardeşiniz cenne- te gitmeden oranın meyvelerini yemeye başladı.”** Daha sonra şu ayeti okudu: **“İman edenler, bununla birlikte imanlarına haksızlıkla şirk bulaştırmayanlar, işte ancak onlardır korkudan emin olanlar ve doğru yolu bulanlar.”**^[28] Sonra Efendimiz dedi ki: **“Ameli az, ama ecri çok olan kardeşinizi defnedin!”** Biz de hemen orada bir mezar kazarak kardeşimizi defnettik.^[29]

İşte Cerîr b. Abdullah’ın bize aktardığı nebevî müjde böyle güzel bir müjdedir; demek mesele çok yaşamak değil, mesele iman üzere yaşamak ve iman üzere ölmektir; Rabbim hepimize bunu nasip eylesin.

[28] En’âm 6/82.

[29] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 311, 389.

Ehl-i Beyt'ten Sayılması

Cerîr b. Abdullah'ın sahâbe içerisinde çok çok istisnâî bir özelliği daha vardır. Bu özellik öyle bir şeref ki bugün adını bildiğimiz 10.000 sahâbî içerisinde sadece iki sahâbîye bu şeref nasip olmuştur. Bu şeref, Ehl-i Beyt'ten sayılma şerefidir. Efendimiz (sas) kendi ailesinden olmamasına rağmen, Benî Haşim'den veya Benî Abdulmuttalip'ten olmamasına rağmen, Ali'nin ve Fatıma'nın çocukları olmamasına rağmen, Hasan'ın ve Hüseyin'in kardeşleri olmamasına rağmen İranlı Selmân-ı Fârisî ile Yemenli Cerîr b. Abdullah'ı kendine Ehl-i Beyt olarak seçmiştir.

Önce Selmân-ı Fârisî'nin nasıl seçildiğini bir hatırlayalım: Hicretin 5. yılı özgürlüğüne yeni kavuşmuştur; İranlı Selmân... Medîne'ye, Mekkeliler ve Yahudiler başta olmak üzere bölgedeki tüm Arap kabilelerinin ortaklaşa büyük bir ordu hazırlayarak Medîne'ye saldırı yapmak istediklerinin haberi ulaşır. Efendimiz (sas) bu büyük ordu ile nasıl savaş yapılacağını istişare etmeye başlar. Sahâbe farklı farklı görüşler söylerler. Selmân-ı Fârisî de görüşünü beyan eder, der ki: "Ya Resûlullah! Biz İranlılar eğer sayıca bizden çok fazla olan bir düşman ordusu ile savaşmak durumunda kalırsak, mevzilerimizin önüne hendekler kazıp, onlara karşı savunma yapardık. Biz de böyle yapabiliriz." Efendimiz (sas) bölgede pek bilinmeyen bu savunma tekniğini kabul eder. Medîne'nin o gün için tek giriş kapısı olan iki dağ arasındaki -ki bu mesafe yaklaşık 5.5 km'dir- hendek kazılmasına karar verilir ve 3000 kişilik ordu, 30'arlı gruplara ayrılarak başlanır kazmalar vurulmaya... 5.5 km uzunluğunda, 9 metre genişliğinde, 4.5 metre derinliğinde hendekler kazılacaktır. İşte o bölüşüm sırasında tüm muhacir ve ensâr grupları isterler ki bu fikrin sahibi olan Selmân kendileri ile beraber olsun. Herkes Selmân bizdendir deyip, onu kendi taraflarına çekmeye çalıştılar. İşte o anda Efendimiz, Selmân'ın duyunca sevinçten âdeta kendinden geçeceği cümleyi söyleyecek: "**Selmânü minna, min ehl-i beytina/ Selmân bizdendir, bizim Ehl-i Beyti'mizdendir**" diyerek, Selmân-ı Fârisî'yi, Selmân-ı Muhammedî yapacaktı. ^[30]

[30] İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dimaşk*, XXI, 408; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, II, 421.

Bu olayın üzerinden yıllar geçtikten sonra, Cerîr b. Abdullah'a da böyle bir müjde verecekti. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, İbn Hacer'in *el-İsâbe*'inde ve daha birçok kaynakta geçtiği üzere bir gün Efendimiz (sas) Hz. Cerîr'in o melekleri çağrıştıran güzel simasına bakmış, artık ondan nasıl bir cevher ve farklılık gördüyse birden şu müjdeyi vermişti: **"Cerîr bizden, ehli beytimizdendir."** [31] Bu Cerîr b. Abdullah'a verilmiş en büyük hediye ve en büyük şerefti. Ölene kadar da Cerîr b. Abdullah bunu bir şeref nişanesi olarak taşıdı.

Ama bunu yaparken asla büyüklenmedi; menfi anlamda gurura kapı açmadı; hâşâ kibirlenmedi. Onun Efendimiz'den (sas) sonraki hayatını anlatanlar derler ki savaşta olsun, normal zamanlarda olsun onu bir toplulukta görseydiniz sıradan bir insan zannederdiniz. Hizmetlileri ile aynı sofraya oturur, onlara yardım eder, sırtında odun taşır -şurası çok önemli- kendinden önce iman şerbetini içen sahâbîlere ve özellikle ensârdan olan sahâbîlere çok fazla ihtiram gösterirdi. Buna dair bir örnek aktaralım...

Bir gün Cerîr b. Abdullah (r.a), Enes b. Mâlik ile birlikte bir yolculuğa çıkmıştı. Enes b. Mâlik'den daha yaşlı olmasına rağmen, Enes b. Mâlik'e yol boyunca hizmet etmeye başladı. Enes ona: "Böyle yapma! Biz senin Efendimiz katında değerinin nasıl olduğunu gördük" dedi. Cerîr: "Ey Enes!.. Ben ensârın Allah Rasûlü'ne nasıl hizmet ettiklerini gördüm. Kendi kendime: Eğer ensârdan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeceğim, diye yemin etmiştim, bırak beni sana hizmet ederek bu yemin mi yerine getireyim" dedi. Enes bunu duyunca artık ona bir şey demedi. [32]

Sünnet Üzere Bir Hayat

Cerîr b. Abdullah'ın en önemli özelliklerinden bir tanesi -ki bu özellik ashâbın ortak özelliği idi-: Efendimiz'den (sas) duyduğu ve gördüğü mesajlara karşı inanılmaz bir hassasiyet ortaya koyması, kılı kırk yararcasına sünnet üzere yaşama noktasında gösterdiği olağanüstü çabası idi. Onun hassasiyetine dair çok şey söylenebilir; ama biz burada özellikle iki örnek

[31] Taberânî, *Mü'cemü'l-Kebir*, II, 291; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266.

[32] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266.

üzerinden o hassasiyeti anlamaya çalışalım. Ne yazık ki bizler bu hassasiyetleri korumadığımız için kulluk kalitemizde bazı sıkıntılar yaşıyoruz. Belki Cerir b. Abdullah'ın hassasiyeti bizlerin de hassasiyeti olur.

İlk rivayeti bize İmam Şa'bî naklediyor. Diyor ki: “Hz. Ömer'in hilafet günlerinde içlerinde Cerir b. Abdullah'ın da bulunduğu bir grup insan oturmuş sohbet ediyorlardı. O anda mecliste kötü bir koku hissedildi. Koku Hz. Ömer'in burnuna da ulaştınca birden gadaplandı ve dedi ki: “Bu kokunun sahibi kimse hemen kalksın ve gidip abdest alsın.” Tabi kimsede bir hareket olmadı. O anda Cerir b. Abdullah, Hz. Ömer'in kulağına eğildi ve dedi ki: “Ey Mü'minlerin Emiri! Hepimiz abdestlerimizi tazelese, hepimiz yeniden abdest alsak daha iyi olmaz mı?” Bu söz birden Hz. Ömer'i sarstı; öyle ya buna benzer bir olay bir gün Efendimiz'in meclisinde de olmuştu. Olay şu idi: Bir gün kalabalık bir topluluk bir sofranın üzerinde oturmuş deve eti yiyorlardı. O anda sahâbîlerden biri çok af edersiniz yellenmişti; ses duyulmuş gülüşmelere sebep olmuştu. Yemeğin arkasından namaz kılınacaktı. Âlemlere Rahmet olarak gönderilen kutlu Nebi, sırf o sahâbî toplum içerisinde küçük düşmesin, onuru zedelenmesin diye şunu söylemişti: **“Her kim deve eti yediyse kalksın abdest alsın.”** O meclisteki herkes deve etinden yediği için hepsi kalkıp abdestlerini tazelemişlerdi. İşte Cerir b. Abdullah, geç gelmesine rağmen nübüvvetin bahçesinden süzülen bu hakikatleri çok iyi anlamış, Hz. Ömer'e buradan ilham alarak o uyarıyı yapmıştı. Hz. Ömer, Cerir'in bu sözünden o kadar hoşnut olmuştu ki o anda demişti ki: “Allah seni rahmeti ile kuşatsın Ey Cerir! Sen cahiliye döneminde çok güzel bir adamdın; İslâm döneminde daha da güzelleştin, daha da efendi birisi oldun.” [33]

Bu örneğin üzerinden ayıpları kapatmanın, kusurların üzerini örtmenin, insan onurunu ve izzetini dile düşürerek alay konusu etmemenin ne kadar önemli olduğunu görüyoruz... İnşallah Cerir b. Abdullah'ın bu hassasiyeti bizlerin de hassasiyeti olur.

Diğer bir rivayet ise şudur: Cerir b. Abdullah ticaret yaparak geçimini devam ettirirdi. O, ne satacaksa onu ortaya koyar alıcı olan müşterisine derdi ki: “İşte bu benim malım! Fiyatı şu; ama onun şu şu kusurları var. İstersen

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 289.

al, istersen bırak!” Bu hassasiyetine şahit olan arkadaşları: “Sen böyle malın kusurlarını söylersen kim alır senin malını; söyleme kusurları” dediklerinde şunu diyordu: “Biz, Resûlullah’a insanları kandırmamak üzere ve onlara her durumda nasihat etmek üzere söz verdik. Kazanalım, kaybedelim, vallahi acımdan ölsem yine de bu sözümünden dönmeyeceğim.” [34]

İşte sünnet üzere yaşama hassasiyeti... Ne kadar da bu hassasiyete ihtiyacımız var değil mi bugünün dünyasında; Allah hepimizin hassasiyetini arttırsın; Cerîr b. Abdullah’ın hayatını hayatlarımıza rehber kılsın inşaallah...

CERİR B. ABDULLAH HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Hakikati elde etmek için gayret göster ki nübüvvet bahçesine girebilesin.
- ✿ İradenin hakkını ver ki bu çağın Yusuf’u olablesin.
- ✿ Elindeki nimetleri imanın hizmetine sun ki Ehl-i Bey’ten sayılabilesin.
- ✿ Çağın putlarını Hz. Cerîr gibi kır ki Peygamber’i rahat ettirebilesin.
- ✿ İslâm yolunda güzel çıkışlar aç ki öldükten sonra bile hesap defterini işlettirebilesin.
- ✿ İmanına zulmü yani şirki bulaştırma ki tüm korkulardan emin kalablesin.
- ✿ İslâm’ın büyüklerine gereğince ihtiram göster ki değerine değer katabilesin.
- ✿ Başkalarının ayıplarını, kusurlarını ört ki merhamete muhatap kılınablesin.
- ✿ Dürüst bir tüccar ol ki hiçbir gölgenin olmadığı günde rahmeti kazanablesin.
- ✿ Tüm bu mesajları duy ki kıyamet günü haşır meydanına Hz. Cerîr’in arkasında yürüyebilesin.

[34] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 289.

Saâdetli Sahâbî
ES'AD B. ZÜRÂRE
Radiyallahu Anhu

قَالَ: كُنْتُ قَائِدَ أَبِي حِينَ كَفَّ بَصْرُهُ ، فَإِذَا خَرَجْتُ بِهِ إِلَى
الْجُمُعَةِ فَسَمِعَ الْأَذَانَ اسْتَغْفَرَ لِأَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ

Ka'b b. Mâlik'in oğlu Abdurrahman rivayet ediyor: "Babamın gözleri görmez olmuştu. Elinden tutup onu Cuma namazına ben götürüyordum. O anda Ezanı duydu, uygulandı ve Es'ad b. Zürâre için istiğfar ve dua da bulundu."

(Ebû Dâvûd, Salât, 210)

"Ey Allah'ın Resûlü! Söylediğin hakikatler gösteriyor ki sen Allah'ın seçmiş olduğu bir elçisisin. Hem de Yahudilerin gelmeni bekledikleri son elçisin."

Es'ad b. Zürâre (ra)

(Ebû Nu'aym, Delâil, I, 299)

Adı	Es'ad b. Zürâre
Anlamı	Çok hayırlı, çok saâdetli
Künyesi	Ebû Ümame/Ümame'nin babası
Lakabı	Nakîbu'l-Neccar/Neccaroğulları'nın temsilcisi
Baba Adı	Zürâre b. Udes b. Ubeyd
Anne Adı	Suad/Fürey'a bint Rafi
Kabilesi	Hazrec/Neccaroğulları/Medine
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 11 / Miladî, 589
İslam'a Girişi	Nübüvvetin 11. yılı
Sohbet Süresi	1 yıl
Rivayeti	Yok
Savaşları	Yok
Görevleri	Medine'de Cuma namazı kıldırması, Akabe'de seçilen nakiblerden/temsilcilerden olması
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicri, 1 / Miladî, 623
Vefat Yaşı	34

Saâdetli Sahâbî
ES'AD B. ZÜRÂRE
(*Radiyallahu Anhu*)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam, hayat derfterinin sayfalarını aralayacağımız saâdetli bir sahâbî olan Es'ad b. Zürâre'ye selam olsun.

Rabbimize hamdolsun ki bizi, annemizi, babamızı Müslümanlardan kıldı.

O'na sonsuz hamdler olsun ki ezanın her gün beş vakit çağıladığı bu güzel topraklarda bize yaşama imkânı verdi.

Yine O'na sonsuz hamdler olsun ki bizi ümmet-i Muhammed'den kıldı ve bizlerin yüreklerine az da olsa Peygamberin sevdasını, O'nun pak ellerinde yetişen ashâbın sevdasını koydu.

İşte o sevdanın bir tezahürüdür 82 İl 82 *Sahâbî* projesi ve biz bu projenin 5. programı için Edirne'mizdeyiz. Gayemiz, bu 82 ilimizde bir şekilde orayla bağı olan sahâbî efendilerimiz gündeme getirilerek, onların üzerinden yeniden hayatlarımıza bir çeki düzen vermek, yeniden ashâbın büyük gayretlerle topraklarımıza ettikleri iman tohumlarının farkına varmak ve yeniden onlarla tanışarak, onların rehberlikleri altında yürümektir. Bu maksatla, her ilimizde orada anlatılacak/anılacak olan sahâbî efendimizi ya o ilde metfun/meskun olanlardan, ya o ilde makamları bulunanlardan, ya o ilin fethine katılanlardan ya da o ilden bir şekilde geçenlerden, ya da o ilin tarihî, kültürü ve halkının mizacı ile bir tür irtibat kurularak seçilmiştir.

Es'ad b. Zürâre ve Edirne

Neden Edirne ilimiz için Es'ad b. Zürâre seçildi? Bunun birçok sebebi var, belki burada hepsine değinmeyeceğiz; ama bu bağdan haberdar olma

maksadı ile bir kaç hususa dikkatlerinizi çekmek isterim. Malumunuz Edirne, İstanbul'dan tam 92 yıl önce fethedildi; Osmanlı egemenliğine girdi, ezana ve imana Osmanlı ile kavuştu.^[1] 92 yıl boyunca Osmanlı Medeniyeti'ne başkentlik yaptı. O günden sonra camileri, külliyesi, hanları, hamamları ile Edirne tam bir İslâm kenti, İslâm şehri oldu. Edirne, Osmanlı'dan önce Yesrib benzeri bir yerdi, Osmanlı ile Medine oldu. Kendisi Medine olunca, Konstantiniyye'nin de İstanbul yani Medine olmasının da zemini oldu. Yani Edirne olmasaydı, belki İstanbul o tarihlerde olmayacaktı; fethi öyle bir zamanda gerçekleşmeyecekti. Dolayısı ile Edirne İstanbul'un habercisi, öncüsü bir şehrimizdi. Biliyorsunuz buraya serhat şehri Edirne denir. Sınır olduğu için, bu memleketin sınır taşı olduğu için.... Tuna nehrinin, Meriç nehrinin yatakları buradan geçtiği için bereketli toprakları da vardır. Bu özelliklerinin yanında Osmanlı kaynaklarında bu şehrin adı Der-i Saâdet'tir, yani saâdet kapısı...^[2] İşte tüm bu özelliklerinden dolayı saâdetli sahâbî Es'ad b. Zürâre'yi biz Edirne için seçtik. Dedik ki madem Edirne, Yesribleşen coğrafyaların nasıl Medine olduğunu tarihte gösterdi, madem büyük bir medeniyete 92 yıl başkentlik yaptı, madem serhat şehridir; madem Selimiyesi ile, diğer işaret taşları ile İslâm şehri olduğunu âleme haykırmaktadır ve madem Der-i Saâdet'tir, yani saâdet kapısıdır; o halde ismi *en saâdetli* anlamına gelen Es'ad b. Zürâre burada anlatılmalıdır. Burada anlatılmalıdır ki Es'ad b. Zürâre'nin ruhu daha iyi anlaşılsın, bu topraklarda, burada yaşayanlarda gerçek saâdetin nerede olduğunu daha iyi anlasın ve Es'ad b. Zürâre'nin 1400 küsur sene önce ihlas ve samimiyetle âleme ektiği iman tohumlarının farkına varılsın ve onun gibi beklentisiz bir şekilde toprağa tohum saçma adına gayretlerin çoğalmasına vesile olsun. Rabbim bundan bizi geri koymasın. Hepimize bu manada istifade etme imkânlarını açsın ve bu güzel toprakların altında var olan iman tohumlarının meyveye durmasının günlerini bizlere yaklaştırsın.

[1] Edirne'nin Osmanlı tarafından fethedilişi tarihi ile alakalı bazı ihtilaflar vardır. Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, "Edirne", DİA, X, s. 430. Yapılan bir araştırmaya göre ise fetih, hicri 761, miladi 5 Mayıs 1361'de gerçekleşmiştir. Bkz. Halil İnalcık, *Edirne'nin Fethi*, s. 158.

[2] Kayıcı, Halûk, *Sâlnâmelere Göre Edirne Sancağı*, s. 23.

Çok Hayırlı, Çok Saâdetli Bir Sahâbî

Es'ad'ın kelime anlamı biliyorsunuz çok hayırlı, çok saâdetli demektir.^[3] Araplar derler ya; her insana isminden bir nasibi vardır. Gerçekten Es'ad b. Zürâre (ra) isminden çok nasiplenmiş bir sahâbîdir. O bir kere sahâbî olmakla, saâdet asrında yaşamakla zaten büyük bir saâdeti elde etmiştir. Bununla birlikte bir başka husus daha vardır. Bugün sahâbe dediğimiz o kutlu neslin hiç şüphesiz en faziletlisi, en hayırlısı Hz. Ebû Bekir'dir. Onun risalet davası için yaptıklarını bilmeyeniniz yoktur. Bunun üzerinden bir tespit yaparak şöyle bir söz söylesek, inanın bu sözde hiçbir mübalağa yoktur: *Es'ad b. Zürâre, ensârın Ebû Bekir'idir.*

Onun yaptığı iş, attığı adım çok çok mühimdir; öyle ki bugün İslâm medeniyetinden bahsediyorsak bunun zemininde Medine var; Medine'den bahsediyorsak onun zemininde ise Es'ad b. Zürâre vardır. Abdullah b. Mes'ûd (ra), Es'ad ve onun gibi Medine'nin ilk mü'minleri olan o bahtiyarları şöyle nitelendirmektedir: **“Onlar ensârın muhacirleridir. Çünkü onlar daha Medine dâr-ı şirk iken Akabe'ye gelerek Efendimiz'e biat etmişlerdir.”**^[4] Yani, onlar şirkten, tevhide hicret ederek; ensârın muhacirleri olmuşlardır. Hayır görüyor musunuz? Saâdeti görüyor musunuz? İşte Es'ad b. Zürâre, Medine'nin ilk iman edeni, Akabe'de ilk iman eden bahtiyarıdır. Onun ilk olması sadece bu alanda değildir. Bakın onun hayatına:

- O, ilk iman eden olduğu gibi, ilk biat edendir.
- Medine'de ilk Cuma namazı kıldırان zattır.
- Gül devrini görmeden Medine'de vefat eden ilk sahâbîdir.
- Üzerine cenaze namazı kılınan ilk mü'mindir.
- Arkasından on binlerce sahâbînin defnedileceği Baki Kabristanlığı'na defnedilen ilk Müslümandır.

İlk olmak, sabikûndan^[5] olmak, hayır işlerinde öncü olmak; Es'ad b. Zürâre bunu kimselere kaptırmadan hayırda yarışan ve hayırda hep önde

[3] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 394-395.

[4] Nesâî, *Bey'at*, 13.

[5] “İslâm'da öncü olan (es-sâbikûne'l-evvelûn) muhacirler ve ensâr ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu? Allah, onlardan râzı, onlar da Allah'tan râzı oldular. Allah onlara içinden ırmaclar akan cennetler hazır-

olan biriydi. Düşünebiliyor musunuz 1400 küsur senedir insanlar Medine'ye gidiyor, namaz kılıyor, dua ediyor, ziyaretler ediyor; herkesin kazandığı sevaptan bu işin ilk faili olan Es'ad b. Zürrâre de pay alıyor. 1400 küsur sene sonra Edirne'de onun adına bir sofrâ, bir meclis kuruluyor, ondan ilham alınmaya çalışılıyor... Şimdi burada alacağınız mesajlarla bundan sonraki hayatınızı imar etmeye çalışsanız, yine onun defterine sevaplar yazdıracaksınız. Söyler misiniz; geçmek mümkün müdür onu ve onun gibileri kim işlediği hayırla sahâbe ile yarışabilir ki? Yarışı bile onlardan öğrenmişiz, geçmek nasıl mümkün olsun ki? İşte Es'ad b. Zürrâre (ra) demek budur.

Buyurun öyleyse bu kısa girişten sonra Es'ad b. Zürrâre'nin hayatını anlamaya çalışalım, hayatından hayatlarımıza izler taşımanın gayretini verelim.

Ömür Olarak Az, Miras Olarak Çok

Tarihler miladî 589'u gösterdiğinde Medine'de o günkü adı ile Yesrib'de dünyaya geliyor. Babası Zürrâre b. Udes, annesi Suad ya da Fûray'a bint Rafî... Yesrib'in iki büyük Arap kabilesinden Hazreclî... Ailesi ise Beni Neccar, yani Neccaroğulları...^[6]

Neccaroğulları dediğimizde aklımıza hemen üç şey gelecek:

- 1- Peygamberimizin dedesi Abdulmuttalib'in annesi Selma bint Amr
- 2- Peygamberimizin babası Abdullah'ın hatıraları ve kabri
- 3- Peygamberimizin Medine'de mescidinin temellerini atacağı yer

Anne ve babasının imanlarına dair bilgi yok elimizde, ihtimal ki İslâmî davete yetişmeden ikisi de vefat etmiştir. Es'ad b. Zürrâre'nin Sa'd isminde bir kardeşi var; o İslâmî davete yetişiyor, kardeşi ile birlikte iman ediyor, sahâbî oluyor,^[7] Efendimiz'den (sas) bize birkaç hadis naklediyor.^[8] Ayrıca Es'ad,

ladı. Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!" Tevbe 9/100; "Yarışıp öne geçenler de (sabikûn), öne geçmiş öncülerdir. İşte (Allah'a) yakın olanlar bunlardır." Vâkıa 56/10,11.

[6] Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, I, 282; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37, 38; İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, I, 205-206; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 175-176.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 705; İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, I, 434; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 214.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 705.

uzaktan da olsa Ebû Eyyüb el-Ensâri'nin akrabasıdır. Büyük sahâbî Sa'd b. Muâz'ın ise teyzesinin oğludur.^[9] Zaten bu yakınlıktan dolayı Sa'd b. Muâz, Hz. Mus'ab'ın Medine'ye ilk gelişine Es'ad b. Zürâre vesile olduğu için karşı çıkmamış, ama sonra insanların İslâm'a girişlerinden dolayı endişelenmiş, Hz. Mus'ab'ı Medine'den sürüp çıkarmayı düşünmüş, ama nihayetinde onun vesilesi ile imana yürümüştür.

Es'ad b. Zürâre dünyaya merhaba dediğinde daha İslâm, Mekke sokaklarında söz söylemeye başlamamış, tam 11 yıl sonra miladî 610'da semanın kapıları açılacak ve Cebrail vahyin ilk mesajlarını Efendimiz'e (sas) ulaştıracaktır. Dolayısı ile Es'ad b. Zürâre'nin çocukluk ve gençlik dönemleri Yesrib'de kavminin arasında geçmiştir.

Yesrib'ten Medine'ye

O günlerin Yesrib'ini bir kaç cümleyle de özetlersek şunları söyleyebiliriz:

Bugün eldeki mevcut tarihî kitapların bize naklettiklerine göre bu beldenin ilk sakinleri Amâlikalılardır.^[10] Malumunuz Amâlikalılar, dünyanın en eski kavimlerinden biridir; Sami ırkına mensuplardır, yani Araplarla soy birlikleri vardır ve Yahudilerin ezeli düşmanlarıdır. Tabi onlar hakkında çok şey söylenir; özellikle Tevrat ve bir kısım İslâmî kaynaklarda bu kavim hakkında çok detaylı bilgiler verilir; ama biz bu detaylara konumuz itibari ile girmeyeceğiz. Burada bilmemiz gereken en önemli nokta Yesrib'in ilk sakinlerinin bunlardan yani aslî kökeni Arap olan Amâlikalılardan oluşmasıdır. Zaten buraya Yesrib denmesinin sebebi de kendiside bir Amâlikalı olan Yesrib b. Vâil'den dolayıdır.^[11] Yesrib'in kelime manası; zarar vermek, karıştırmak, başa kalkmak ve bozmak gibi olumsuz bir anlam içermektedir.^[12] Efendimiz (sas) buraya hicret edince böyle güzel bir beldenin, peygambere

[9] Sa'd b. Muâz'ın annesi Kebşe bint Rafî'dir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 717; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 675.

[10] Nebi Bozkurt-Mustafa Sabri Küçükaşçı, *DİA*, "Medine", XVIII, 306.

[11] Semhûdî, *Vefau'l-Vefa*, I, 156.

[12] Nebi Bozkurt-Mustafa Sabri Küçükaşçı, *DİA*, "Medine", XVIII, 305.

ve onun davasına kucak açan bir yerin böyle bir kelime ile anılmasını hoş görmedi ve buraya şehir anlamında Medine dedi.^[13] Medine'nin kelime anlamı ise, içerisinde “*deyyan*” olan yani hâkim olan belde anlamındadır. Aslında Medine'nin anlamı; hukukun hakim olduğu belde demektir. Daha sonra ise onlarca güzel isim ile bu belde isimlendirilmiştir.^[14]

Buraya Arapların ve Yahudilerin ne zaman gelip yerleştiklerine dair net bilgiler elimizde yoktur. Ama kuvvetle muhtemel olan bir şey var ki Yahudilerle, Arapların Yesrib'e gelmeleri birbirlerine çok yakın bir döneme rastlamaktadır. Yahudilerin Yesrib'e doğru hareket tarihleri olarak, M.Ö. 586 yılı verilir. Bu tarih, onların Yesrib'e varış tarihleri değil, Babil kralı Buhtun-nasr'ın Kudüs'ü işgal edip, Süleyman mabedini yıkıp, Yahudilerin oradan sürüldükleri tarihtir.^[15] Darmadağın olan Yahudi devletinden sonra dünyanın dört bir tarafına küçük gruplar halinde dağılan Yahudilerin üç ya da dört ailesi bu tarihten epey sonra onlarca farklı yer dolaştıktan sonra Yesrib'e gelir yerleşirler. Bu aileleri Yesrib'e getiren sebep ise; kesinlikle dini bir temele dayanır. O da şudur: Onlar gelecek son elçinin hicret edeceği yerin Yesrib olduğunu geçmiş kitap ve işaretlerden çok iyi biliyorlardı. Bunun içinde dağılan Yahudi devletini yeniden kurmak, kaybettikleri güce yeniden kavuşmak için son elçiyi bekleme ve onun hicret yurdunda olup, onun otoritesinden istifade etmek için böyle bir tercihte bulunmuşlardı.^[16] Yani aslında Yahudiler, M.Ö. 586'dan başlayarak ta M.S. 600 küsürlü yıllara yani yaklaşık 1200 sene böyle bir peygamberin geleceğini bekleyip durdular. Ama onlar hep bunu kendi içlerinden bekliyorlardı; yani Benî İsrail'den, İshak'ın soyundan, Yakub'un soyundan geleceğini bekliyorlardı. Unuttukları bir hakikat vardı ki bu iş beklemekle olmazdı, seçilmekle olurdu.

[13] “Ben öyle bir şehre hicretle emrolundum ki bu şehir, diğer şehirlere üstün gelir. Münaфіklar bu şehre, ‘Yesrib’ derler. Bu şehir, ‘Medine’dir. İnsanların kötülerini demirci körüğünün demirin kirini giderdiği gibi giderir.” Buhârî, *Fezâilu'l-Medine*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 237-247.

[14] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 285.

[15] Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I, 460; Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Medine”, XVIII, 306.

[16] İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *ed-Dürretü's-Şemine fî tarihi'l-Medine*, s. 37.

Yahudiler böyle bir amaçla Yesrib'e geldikleri bir zaman diliminde Yemen'de kavimlerin göçünü tetikleyen Arîm selleri olmuş,^[17] bu selden dolayı birçok Arap kabilesi dünyanın en azından bugün batılıların Ortadoğu dedikleri, Hicaz ve çevre coğrafyanın içlerine doğru yayılmışlardı. Özellikle Amr b. Amr'ın çocukları -ki bizim için önemli olan onlardır- onlardan kimi Suriye'ye, kimi Hicaz'ın dağlık bölgelerine, kimi Kızıldeniz kıyılarına, kimi Tihame düzlüklerine gitmişlerdir. Bu çocuklardan Evs ve Hazrec isimli iki kardeş de aileleri ile birlikte Yesrib'e gelmişlerdir..^[18] Bundan sonra bir müddet Amâlikalılar, Araplar ve Yahudiler bir arada yaşadılar; derken Yahudiler sayıca az olmalarına rağmen, inşa ettikleri sağlam kaleler ve elde ettikleri ekonomik güç sayesinde Yesrib'in asli unsuru olan Amâlikalıları oradan sürüp çıkardılar ve Yesrib'de otorite anlamında bir üstünlük elde ettiler.^[19]

Evs ve Hazrec kardeşler oraya yerleşip, orada sayıca çoğalmaya başlayınca bu Yahudiler için bir tehlike arz etmeye başladı. Onlar el çabukluğu ile Medine'nin en verimli toprak ve en güzel yerlerini kendilerine almış, geri kalan yerleri Evs ve Hazrecilere bırakmışlardı. Ekonomik güç Yahudilerin ellerinde olduğu için sosyal olarak da Araplar üzerinde ciddi bir etkinlik kurmuşlardı. Ama bir olay bu işin seyrini tamamen değiştirmişti.

O günlerde, Yahudiler çok kötü bir gelenek oluşturmuşlardı: Araplardan evlenecek olan bir kız ilk gecesini Yahudi bir lider ile geçirip, ancak öyle düğününe onay alabilirdi. Bir müddet böyle sapıkça bir gelenek devam ede geldi. Derken bir gün Mâlik b. Aclan'ın kız kardeşi evlenecekti. O gün için Yahudilerin lideri olan Fidyevn isimli şahıs bu geleneği Mâlik'e hatırlattı; Mâlik buna çok sinirlendi ve Arapların en büyük kabilelerinden olan ve soy itibari ile de amca çocukları sayılan Gassanilerden yardım isteyerek Yahudilerin üzerine yürüdü ve onların hepsini Yesrib'in merkezinden çıkartıp, üç ayrı mahalleye ayırdı ve şehrin merkezini eline geçirerek, Yahudilerin üstünlüğüne Yesrib'in merkezinde son verdi.^[20] Yahudiler kaybettikleri bu gücü yeniden kazanmak için planlar yapmaya başladılar; ama sayı itibari

[17] Ömer Faruk Harman, "Arîm", *DİA*, III, 374.

[18] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s.36.

[19] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s.36.

[20] Önkâl, Ahmed, "Hazrec", *DİA*, XVII, 144.

ile Yahudiler neredeyse Arapların ancak yarısı kadardı. Kaldı ki bölgedeki Arap nüfusu daha fazla idi, istediklerinde civar yerlerden de onlara yardımlar gelebilirdi. Ama böyle bir güçten Yahudiler yoksundu. Meselâ bu sayıca üstünlüğün ne boyutlarda olduğunu anlayabileceğimiz bir rakam var elimizde: Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiğinde Evs ve Hazrec'in 4000 kişiye varan savaşçıları varken, dikkat buyurun toplam nüfus değil, sadece savaşçılar bu kadar, Yahudilerin savaşçı erkek sayısı sadece 2000'di. ^[21] Siz buradan nüfusun ne kadar olduğunu hesap edebilirsiniz.

Daha sonraları Yahudiler, biraz Arapların cehalet ve kıskançlıklarını, biraz farklı sebepleri kullanarak, onları kışkırtıp ve oyunları sayesinde aynı soydan gelen iki Arap ailesini birbirlerine düşürdüler. Böylelikle uzun bir süre Buâs harpleri diye geçen bir kardeş kavgasını Araplar içerisinde başlatılar. Tam 175 yıl boyunca bu savaş devam etti. Özellikle de 11 büyük kanlı savaşta bu iki aile birbirlerine çok büyük zararlar verdi. ^[22]

Tarihler miladî 618'i gösterdiğinde yani Nübüvvetin 8. yılı olduğunda Mekke İslâmî daveti muhasara altına alıp, Şib-i Ebî Talib'de tuttuğu bir sırada son Buâs harbi olmuş, Hz. Aişe'nin rivayetine göre de; bu savaş sırasında iki ailenin de birçok büyüğü, söz sahibi adamı ölmüştü. Hatta Hz. Aişe validemiz bunu Allah'ın bir ikramı olarak anlar ve bize anlatır: "Eğer o büyükler yaşasaydı, belki de Efendimiz'in (sas) Medine'ye gitmesi olmayacaktı veya daha da gecikecekti! Bundan dolayı Buâs, Allah'ın Resûlullah için hazırlamış olduğu bir gündü...". ^[23]

Bu son Buâs Savaşı'nda Evs'lilerin lideri, meşhur sahâbî Üseyd b. Hudayr'ın babası Hudayr el-Ketâib, Hazreclilerin lideri ise Amr b. Numan el-Beyazî idi. Çok kanlı bir savaş olmuş ve bu savaşın galibi -buraya dikkat edelim, bu bilgi bizim için çok önemlidir- Evs'liler olmuştur. ^[24] Aslında o ana kadar olan savaşlarda üstünlük hep Hazreclilerdedir. Ama son Buâs sa-

[21] Benî Kaynuka'nın 700, Benî Nadir'in 700 ve Benî Kureyza'nın ise 600 civarında olduğu söylenir. Bkz. el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 200-203.

[22] Asrı Çubukçu, "Buâs" *DİA*, VI, 340.

[23] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, I, 27.

[24] Asrı Çubukçu, "Buâs" *DİA*, VI, 340.

vaşında Hazrec mağlup taraf olmuştur. Her ne kadar Evs'liler galip olsa da onlar da bu savaşta çok yıpranmış, özellikle bu savaş sonrası Evs ve Hazrec'in Yesrib'de etkileri biraz daha azalmış ve birçok alanda Yahudilere ipler kaptırılmıştır. Son Buâs savaşı bir antlaşma ile nihayete ermişti. Bu antlaşmanın en önemli maddesi bir yıl lider, Evslilerden, öteki yıl ise Hazreclilerden seçilecek ve herkes de bu lidere itaat edecekti. İlk yıl lider mağlup taraf olan Hazrec'ten olacaktı. Kimin olacağı da belli idi; ileri de ismini çokça duyacağımız münafık liderlerinden olarak tarihe geçecek bir isim olan Abdullah b. Übeyy b. Selül'dür. Hatta ona bir taç yaptırmak için sipariş verilmiş ve bu kararın eyleme dökülmesine çok az bir zaman kalmıştı. ^[25] İşte Es'ad b. Zürâre böyle bir zeminde büyümüş, yetişmiş, o da son Buâs savaşına istemeye istemeye katılmıştı.

İslâm Öncesi Hayatı

Es'ad b. Zürâre'nin İslâm öncesi hayatına dair İbn Sa'd çok önemli bir bilgi aktarır bize; der ki: "Es'ad b. Zürâre, Yesrib'in haniflerindendi. İslâm'dan önce de putlara tapmaz, zina yapmaz, içki içmezdi." ^[26] Yani daha İslâm'la tanışmadan da bir Müslüman gibi yaşardı. Hatta onun çok sevdiği ileri de adını İslâm tarihinde çokça duyacağımız bir isim olan Usayd b. Hudayr ile tevhide dair meseleler konuşur, kavminin dini inançlarını, Yahudilerin ise entrika dolu işlerini eleştirir; bir arayış içerisinde yüreğinde hakikati bulma adına bir özlem saklardı. ^[27]

Es'ad b. Zürâre bu duygular içerisindeyken, Ümayra bint Suheyl ^[28] isimli bir hanım ile evlenmiş, bu hanımdan üç kızı olmuştur. Habibe, Fûray'a, Kebşe... ^[29] Bazı kaynaklar Abdullah isminde bir oğlundan da bahse-derler; ama onun oğlu değil, torunu olma ihtimali daha yüksektir. ^[30]

[25] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 310-311.

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 677.

[27] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 675.

[28] Hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 2586.

[29] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 675.

[30] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, s. 1004; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 173.

Tarihler Nübüvvetin 11. yılını gösterdiğinde, o günlerde, 30-31 yaşlarında olan Es'ad b. Zürâre, Beni Neccar'ın en fazla itibar gören reisi konumuna gelmiş; kendi kabilesi Hazrecten beş dostu ile birlikte Hac yapma maksadı ile Mekke'ye doğru yola çıkmış; Mina'da Akabe denen yere gelip konaklamış ve orada küçük bir çadır kurarak, orada gecelemeğe başlamışlardı.^[31]

Büyük Buluşma

Es'ad b. Zürâre ve arkadaşları bu halde iken, Efendimiz'in (sas) cephesinde ise durum şu şekilde idi: 10 yıl boyunca inanılmaz bir gayret ve çaba ile Efendimiz (sas) Mekke'nin sokaklarında dolaşmış, çalmadık kapı bırakmamıştı. O gün için kazandığı insan sayısı en iyi rakamlarla 250'ye merdiven dayamış, bunların yarısından biraz fazlası da Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmıştı. Efendimiz (sas) davetin Mekke'de çıkmaza girdiğini görünce Taif'e yönelmiş, ne yazık ki orada da umduğunu bulamamış, eli boş, mahzun, taşlanmış ve türlü türlü hakaretlere uğramış bir halde geri dönmek zorunda kalmıştı. Taif dönüşü Mekke'ye bile giremeyen ve bir müşrik olan Mut'im b. Adiyy'in himayesine girerek ^[32] baba ocağına ancak giren Efendimiz (sas), bu sefer de davete yeni bir zemin açma adına dışarıdan gelen heyet ve kabileleri ziyarete başlamıştı. Özellikle ticaret ve Hac maksadı ile civar memleket ve kabilelerden gelen insanları bu dine davet etmeye koyulmuştu.

Nübüvvetin 11. yılı Efendimiz (sas) sağına Hz. Ebû Bekir'i, soluna Hz. Ali'yi alarak Mina çadırlarına yönelmişti. Efendimiz (sas) o günler 51 yaşında, Hz. Ebû Bekir o günler 49 yaşında, Hz. Ali de o günler 21 yaşlarındadır. Neden Efendimiz (sas) Ebû Bekir ve Ali ile o geceyi yürümüştür? Çünkü, Kureys, dışarıdan gelen heyetlerin İslâmî davete kulak tıkamaları için boş durmuyor, ellerinden gelen her çabayı ortaya koyuyorlardı. Özellikle bu menfi propagandayı iki isim, iki ayrı sıfatla yapıyorlardı. Bu iki isimden biri amca Ebû Leheb, diğeri ise Mekke'nin en saygın isimlerinden biri olan Ebû

[31] Taberî, *Târih*, II, 234; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 148.

[32] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 137; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 93.

Cehil'di. Ebû Leheb, bazen Efendimiz'den (sas) önce, bazen onun hemen arkasından, onun dolaştığı ya da dolaşacağı çadırlara gidiyor: "Onu dinlemeyin, o benim yeğenimdir; ben onun çocukluğunu bilirim, ona ailesi bile yüz çevirmiştir, işte ben amcasıyım, ama onun karşısındayım" diyerek davetin tesirini kırmaya çalışıyor; Ebû Cehil ise: "O bizim içimizden çıkmış bir mecnundur; içimizdeki zayıf ve köleleri kandıran bir sihirbazdır, ona sadece içimizdeki fakir, fukara, köle ve esirler inanıyor" diyordu.^[33]

İşte Efendimiz (sas) bu iki isme ve bu iki ismin kullandığı iki sığatla karşılık Mina'nın zorlu yollarını iki isim ve o iki ismin taşıdığı iki ayrı sığatla yürüyordu. Neden o geceler; solunun adamı Hz. Ömer ile değil de risaletin abisi olan Hz. Ali ile yüründüğünü biz buradan anlıyoruz. Aslında Efendimiz (sas) sağına Ebû Bekir'i, soluna Ali'yi alarak o yola revan olması âdetâ şu mesajları içeriyordu: Eğer Kureyş, bana sadece zayıfların ve kölelerin inandığını söylüyorlarsa bunun en büyük yalan olduğunun ispatı Ebû Bekir'dir. Çünkü Ebû Bekir, Kureyş içerisinde en saygın isimlerden bir tanesidir. Dâru'n-Nedve'nin bir üyesidir, büyük bir neseb alimidir. Benî Teym'in en önemli ismidir. Ali'nin sola geçirilmesinin hikmetine gelince: Aslında onun varlığı ise, Ebû Leheb'e ve onun dediklerine verilmiş bir cevaptır. Ebû Leheb amcadır hem de üvey amcadır; davete karşıdır. İşte Ali de amcaoğludur hem de özdür; hem de Ebû Talib'in oğludur. Demek ki Muhammed (sas) ailesi tarafından dışlanmış birisi değildir.

Görüyorsunuz değil mi Efendimiz'in (sas) attığı adımların hikmetini? Hangi işe bir adam istihdam etmişse, hangi birine bir rol biçmişse öyle bir isabet kaydetmiştir ki 1400 senedir bizi de âlemi de kendine hayran bırakmıştır.

İşte o günler Efendimiz (sas), 15 ya da 20 çadıra ve onlarca şahsa bu daveti götürmüştür.^[34] Peki, sonuç ne olmuştur? Bir iki istisnai olay dışında ortaya çıkan sonuç pek de iç açıcı değildir. O (sas), Mina geceleri boyunca gidilecek her yere gitmiş, karşılaştığı her şahsa bu işi davet etmiş; ama hepsi çeşitli sebep ve mülâhazalarla bu daveti kabul etmemişlerdi. O gecelerin son

[33] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 81-82.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 204.

gününde Efendimiz (sas) tam sekiz çadır dolaşmıştı; bu çadırlardan beş tanesinde kabileleri bu dine davet etmiş, üç tanesinde de şahıslara bu daveti takdim etmişti.^[35] Kimdi bunlar ve nasıl tepkiler almıştı? Birer cümle ile de olsa bunlara değinelim ki Es'ad b. Zürâre'nin o günkü adımının değer ve kıymeti daha iyi anlaşılsın.

Dolaşılan Çadırlar

Efendimiz (sas) yanındaki Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali ile birlikte önce Müseyleme'nin kabilesi Benî Hanife'ye ait bit çadıra gitti. Çadırın lideri Sümâme b. Üsâl'di. Ona Kur'ân'dan ayetler okumadı. Sadece onu bu dine davet etti. Zaten Sümâme, Efendimiz'in (sas) sözünün bitmesini beklemeden, karşısına gelen o güzel heyeti çadırından kovdu.^[36] Ama daha sonra Sümame'nin gelip, Müslüman olduğunu, ondan sonraki hayatında çok iyi bir hal yaşadığını biliyoruz.^[37]

Arkasından Benî Kelb kabilesinin Benî Abdullah koluna ait bir çadıra gitti, onlarla ise isimleri üzerinden bir kapı açıp, onları bu dine davet etti, onlar da bunu kabul etmediler.^[38]

Ondan sonra Amr b. Sa'sa kabilesine mensup bir çadıra gitti. Onları davet etti. Liderleri Beyhare b. Firas, Efendimiz (sas) ile pazarlığa girişince iş çıkmaza girdi. Söylenen tek söz: 'Mülk Allah'ındır' sözü oldu ve bu işin pazarlık kaldırmayacağını beyan ederek, oradan ayrıldı.^[39]

Sonra yine Amr b. Sa'sa'ya ait başka bir çadıra gidildi. Onların lideri Buğra b. Kays'tı; Efendimiz'i (sas) dinlemeden dışarı çıkardılar.^[40]

Daha sonra Arapların en meşhur kabilelerinden olan Benî Şeybe'ye gidildi. Bu kabilenin en büyük özelliği ahlaki değerlere önem vermeleri idi.

[35] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 67- 69; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 173-175.

[36] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 82.

[37] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 230-231.

[38] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 83.

[39] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 83.

[40] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 83.

Efendimiz (sas) bu kabilenin üç lideri ile konuşurken gerçek ahlâkî değerlerin nerede olduğunu öğretircesine En'âm 151-153 ve Nahl 90. ayetleri okudu. Onlar bu ayetler karşısında çok etkilendiler; ama nazikçe daveti şu an üstlenemeyeceklerini söylediler.^[41]

Bu beş kabile çadırının yanında Efendimiz (sas), o gece ayrıca üç şahısla da görüştü. Benî Muharib'ten güreşçi Rükâne b. Abdî Yezid ile görüştü. Rükâne, Efendimiz'i (sas) dinleme şartı olarak güreşe davet etti. Efendimiz (sas) sırf ona hidayet kapısı açılsın diye onun teklifini kabul etti. Üç kez arka arkaya güreş tutuldu, üçünün galibi de Efendimiz (sas) oldu, ama Rükane verdiği sözü tutmayarak, o gün için iman şerbetini yudumlayamadı.^[42]

Daha sonra Efendimiz (sas) Yesrib'li büyük şair Süveyd b. Sâmî ile görüştü. Önce ondan Hikem-i Lokman denilen bazı hikmetli sözleri dinledi, sonra ona Rahman Sûresi'ni okudu. Okunan ayetlere âdeti vurulan Süveyd b. Sâmî hemen orada iman etti.^[43]

O gecenin son görüşülen şahsı bölgenin tanınmış tabiblerinden olan Dimâdü'l-Ezdî idi. Mekke tarafının propagandalarına kapılıp, Efendimiz'i (sas) dinlememek için özel gayret gösteren bu doktora, Efendimiz (sas) çok önemli mesajlar vererek, onu imana taşıdı.^[44] Bu son iki şahsın iman etmesi Efendimiz'i (sas) biraz olsun sevindirmişti; ama Efendimiz (sas) risaletin davasına sahip çıkacak, imanın mesajına yatak olacak bir yer arıyordu; bundan dolayı da eli boş biraz da hüznü ve mahzun bir halde evine doğru yürümeye başlamıştı.

Mina'daki Küçük Çadırdan Büyük İşler

Efendimiz (sas) ve yanındaki iki yoldaşı, Mina'dan Cemarat'a doğru yürürlerken, Akabe denen yerde küçük bir çadır ile karşılaşmışlardı. Efendimiz (sas) hemen sordurmuştu o çadırı... Yesrib'ten gelen Hazreclilere

[41] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 84.

[42] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 31; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 155.

[43] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 84; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 173.

[44] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 302.

mensup küçük bir kafilenin olduğunu öğrenmişti. Birbirleri ile akraba altı delikanlının kaldığı bir çadırdı bu çadır... Hz. Ebû Bekir: “Ya Resûlullah! Son olarak bu çadıra da bir gidelim! Onlara da bu daveti arz edelim” demiş,^[45] Efendimiz (sas) Ebû Bekir’in bu görüşüne uyarak o çadıra yönelmişti.

Efendimiz (sas) bu altı kişilik küçük çadırın sakinlerinin yanına vardı; kendini tanıttırdı, onları tanıdı ve sonra konuşmalar başladı. Allah Resûlü (sas) önce onların ne maksatla Mekke’ye geldiklerini sordu; onlar maksatlarının sadece Hac olduğunu söylediler. Bunu Efendimiz (sas) niye sordu sizce? Hemen direkt konuya girseydi olmaz mıydı? Hayır, olmazdı; Allah Resûlü (sas) öncelikle onları biraz tanımak istiyordu; hassasiyetlerini, özelliklerini biraz bilmek istiyordu ki konuşulacak sözler onun üzerine bina olsun. Doğrudur; tüm insanlık tevhide davet edilmiştir, çağrı ve davet bir tane; ama bunun usûl ve üslubu belki bin tanedir. Muhatap değişince hitab değişir, muhatap değişince muhteva değişir ve farklılaşır. Efendimiz (sas) asla bizim gibi her önüne gelenle aynı üslup ve usûl ile konuşmamış, muhataplarının durumlarına, seviyelerine, hassasiyetlerine göre davranmıştır. Şimdi O, sadece Hac maksadı ile gelen altı delikanlının önünde... Sizce bu delikanlılara Efendimiz (sas) ilk ne anlatmıştır? Söze nereden başlamış ve nasıl devam ettirmiştir? Yaşları 25-30 arası altı delikanlı, 400 küsur kilometre yolu, sadece Hac için aşır gelmişler, ne anlatılır bu insanlara? Elbette Hac anlatılır ve Efendimiz (sas) de böyle yapıyor; başlıyor İbrahim Sûresi 37. ayetten sonuna kadar yani 52. ayete kadar toplam 16 ayeti okumaya...^[46] Efendimiz (sas) niçin o güne kadar nazil olan neredeyse 4000 ayetin içerisinden özellikle bu ayetleri seçiyor?

Okunan o ayetlerde; önce söz Hz. İbrahim’den başlıyor, toprağında bir tek ot bitmez o coğrafyanın İbrahim ailesinin teslimiyeti ile nerelere vardığı hatırlatılıyor; sonra söz İsmail’den devam ediyor; Yahudilerin telkinleri ile her gün kulakları aşınan o delikanlılara İshak’ın gerçek yerinin ne olduğu söyleniyor. Sonra namaz, sonra ahlâkî kurallar, sonra tevhid çağrısına uyan-

[45] Ebû Nu’aym, *Delâil*, I, 298.

[46] Beyhakî, *Delâil*, II, 148.

ların akıbeti, sonra buna karşı çıkanların akıbeti ve her bir iki ayette bir tevhid, şirke olan düşmanlık ve daha neler neler...

Ayetler okundukça altı yiğit renkten renge giriyorlar, çağrının cazibesi onları sarsıyor; sonra önce arkadaşlarını şöyle bir süzüyor, hepsi bu ilahi çağrının etkisinde kalmışlar; neredeyse dilleri tutulmuş; Es'ad b. Zürâre onlara diyor ki: "Bakın, Yahudilerin bizi tehdit ettikleri elçi bu olsa gerek, gelin iman edelim ve onlardan önce bu hayırlı işe dâhil olalım." Hepsi Es'ad b. Zürâre'nin bu sözünü onaylıyorlar. Es'ad b. Zürâre bu sefer Efendimiz'e (sas) dönüyor ve diyor ki: *"Ey Allah'ın Resûlü! Söylediğin hakikatler, mesajlar gösteriyor ki sen Allah'ın seçmiş olduğu bir elçisisin. Hem de Yahudilerin gelmeni bekledikleri son elçisin. Peki, bizden ne istiyorsun? Ne yapmamız lazım?"* Bu sözlerin Efendimiz'i (sas), yanındaki Ebû Bekir'i ve Ali'yi ne kadar sevindirmişti tahmin edebiliyor musunuz? Saat gecenin kaçındır; çadır çadır dolaşan ve bu dine, bu mesaja muhatap arayan o üç insan, şimdi altı delikanlının iman etmesi ile sevince gark olacaklardır.

Allah Resûlü (sas) büyük bir sevinç ile o ana kadar karşılaştığı her insana ne dedi ise, aynısını onlara da dedi: **"Sizden iki şey istiyorum: Birincisi: İman edin bana ve size söyleyeceğim mesajlara. İkincisi: Bu dine sahip çıkın, risalet davasının hamileri olun."** Bunun üzerine Es'ad dedi ki: "Ya Resûlullah! Ben ve tüm arkadaşlarım sana iman ediyoruz. Senin ikinci şartına gelince onun için bizi bir sene serbest bırakır mısın? Biz bu yıl gidelim; senden bu öğrendiklerimizi kavmimiz arasında geride kalanlara haber verelim. Biliyorsun biz iki büyük kabileden oluşuyoruz. Evs ve Hazrec olarak, biz ise altımız da Hazrecliyiz. Bu iş sadece bizim üzerimizde yani Hazrec üzerinde kalırsa Yesrib, risaletin davasma hami olamaz; ancak biz hep beraber olursak bu davayı taşıyabiliriz. Bundan dolayı bu sene gidelim arkadaşları-mıza bu işi haber verelim, gelecek sene bu zaman yine burada seninle görüşüp, yapacaklarımıza o zaman karar verelim." [47]

Efendimiz (sas), Es'ad'ın sözlerini büyük bir dikkatle dinledi ve ona hak verdi. Bu söz üzere anlaştılar. Kimseler, özellikle Mekke onların iman ettiklerinden haberdar olmayacak, onlar öğrendikleri hakikatleri Yesrib'e

[47] Zehebî, *Tarih*, s. 290; *Ebû Nu'aym, Delâil*, I, 299.

götürecekler; bu daveti kişileştirmeyip, bir aileye mal etmeyip, Evs'e de açacaklar ve bir sene sonra yine Akabe'de Efendimiz (sas) ile buluşup meseleyi değerlendirecek, ona göre bir plan çizeceklerdi. Böyle anlaşıldı, birbirlerine sarıldılar, vedalaştılar... Dışarıya çıktıklarında Efendimiz (sas) sevinç göz yaşları içinde Ebû Bekir ve Ali'ye bakmış; âdeta bu iş oldu, bu sefer oldu dercesine memnuniyetini ortaya koymuştu.^[48]

Es'ad b. Zürâre, sen ne hayırlı bir sahâbîsin ki 10 yıldır gülmeyen Efendimiz'i (sas) güldürdün ...

Sen ne hayırlı bir insansın ki böyle büyük bir hayrın öncüsü oldun ...

Sen ne hayırlı bir adamsın ki adamlar doğuracak bu davanın hamisi oldun...

Es'ad b. Zürâre demek, ne demekmiş şimdi anladınız mı?

Çadırda Altı Yiğit

O gün, o çadırda olan Es'ad b. Zürâre ve beş arkadaşına bu ümmet çok şey horçludur. Medine'nin temelleri olan o altı yiğit, ümmet tarafından hiç unutulmamalı, isimleri, davaları, fedakarlıkları hep yaşatılmalıdır.

Kimdi bu altı yiğit?

1. *Es'ad b. Zürâre*

2. *Avf b. Hâris*: Bedir'in kahramanları Muaz ile Muavviz'in abisi, yani Sümeyra validemizin büyük oğlu. O gece Efendimiz (sas) ile görüştüğünde o da 30 yaşlarında idi. O da Bedir'e katılmış ve Bedir'de Ebû Cehil ya da adamlarından birinin kılıç darbeleri ile 35 yaşlarında şehit olmuştu. ^[49]Avf'in nasıl biri olduğunu bilmem anlatmaya gerek var mı? Sümeyra'nın oğlu olması, Muaz ile Muavviz'in abisi olması nasıl biri olduğunu anlamamız için bize ipuçları vermektedir. ^[50]

[48] Ebû Nu'aym, *Delâil*, I, 299.

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1389.

[50] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 89; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1388-1389.

3. *Râfi b. Mâlik*: 30 yaşlarında Mâlik b. Aclan'ın oğludur. Mâlik b. Aclan'ın kim olduğunu size biraz önce aktardık. O, Yahudileri yerle bir eden bir adamın oğludur. Râfi b. Mâlik de az yaşarmış; ama çok işler yapmıştır. 36 yaşında Uhud'da Muhammed'in sancağını yere düşürmemek için kılıç sallamış ve orada şehit olmuştur. ^[51]
4. *Kutbe b. Âmir b. Hadîde*: 20-25 yaşlarında bir delikanlı olarak o gece Efendimiz (sas) ile tanışmış ve imana yürümüştür. Vefat tarihini net bilemiyoruz; ama bildiğimiz bir şey var ki Efendimiz (sas) ile beraber, Bedir, Uhud, Hendek, Mekke Fethi ve Tebûk gazvelerine katılmış, tüm hayatı boyunca Akabe'de verdiği sözlerin gölgesinde yaşamıştır. ^[52]
5. *Ukbe b. Âmir b. Nâbi*: O da o gece 20-25 yaşlarında bir delikanlıdır. Suffa'nın en gözde talebe ve hocalarından biridir. Efendimiz (sas) ile tüm gazvelere katılmıştır. Birçok görevde bulunmuş, hepsinde de kendine yakışır bir kamet ortaya koymuştur. En son Yemame savaşına katılmış ve bu yürüyüşünü orada şehadet ile noktalamıştır. ^[53]
6. *Câbir b. Abdullah b. Riâb*: Bu meşhur sahâbî Câbir b. Abdullah değil, Riâb'ın torunu Câbir'dir. O da bu gece 20-25 yaşlarında bir delikanlıdır. Efendimiz (sas) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek gazvelerine katılmıştır. O da Suffa potasında pişip belli bir kıvama gelmiş yiğitlerdendir. ^[54]

İşte bu altı yiğit Medine'nin temellerini atan yiğitlerdi. İman ettiler, biat ettiler ve Efendimiz'in (sas) mübarek lisanından sadece 16 ayet dinlediler ve vardılar Yesrib'e...

[51] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 89; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 568, 569.

[52] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 89; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1620.

[53] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 90; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1271.

[54] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 90; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 242, 243.

Ne yaptılar Yesrib’de?

Kendilerinden önce risalet davasının mensupları ne yapmışlardıysa, onlar da aynısını yaptılar. Dava risaletin davası idi; bu davanın da kendine özgü bir menheci/usûlü ve yöntemi vardı. İlk insan Adem’den, son insan Adem’e kadar değişmeyecek bir ilkesi vardı. Bu altı yiğit de Efendimiz’den (sas) aldıkları ilham ile işe oradan başlamışlardı. Nereden? İşe evden başlamışlardır evden...

Bu iş ilk günlerden evden başlamıştı; halen de oradan başlıyor, son günde de bu yolda yürümeye çalışan biri “nerden başlamalı?” sorusuna bulacağı cevap yine evden başlamalı olacaktır.

Ev’den Başlayan Mücadele

Bu yiğit gençler, Medine’ye varır varmaz, o günkü Yesrib’e; sadece altı kişilerdi; onların dışında başka kimseler yoktu. Yesrib de çok karışık ve sorunlu bir yerdi. Ne Araplar, ne Yahudiler onların yeni bir şey dile getirmelerine müsaade etmezlerdi. Hal böyle olunca onlar işe olması gereken yerden başladılar ve kendi evlerini öncelikle şirkin, cahiliyenin, asabiyetin, taassubun, kör taklidin, dedikodunun, gıybetin, haramın ve her türlü kötülüğün pençesinden kurtardılar. Çok değil, birkaç ay sonra Yesrib’e, altı kişinin eli ile giren İslâm daveti, buraya dikkat edelim, altı beyte/eve yani altı aileye dönüştü.^[55]

Onlar bu işi, yollarının yegâne rehberi olan Efendimiz (sas) ile çok az beraber olmalarına rağmen, o sohbeti risalet ile bu işin nasıl olacağını öğrenmişlerdi. Artık neler konuşulduysa o sınırlı saatler içerisinde evin önemini öğrenmiş ve kendi memleketlerine döndüklerinde bunun gereğini yerine getirmişlerdi.

Hatırlayın Efendimiz’i, vahyi aldı evine geldi, ev halkını iman ile tanıştırdı. Sonra işe en yakınlarından başladı. Ebû Bekir, Ali, Zübeyr, Osman, Abdurrahman ve diğerleri... Takriben 15 ev, 15 aile, daha o ilk günlerde iman

[55] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 262, 263.

evi olmuştu. Sonra ne oldu? Efendimiz (sas) dedi ki: Risaletin yiğitlerinin kıvama geleceği bir pota, bir dâr lazım... O dâr/ev, Dârü'l-Erkâm oldu değil mi? Şimdi Es'ad b. Zürâre, aynı yolun yolcusu olarak Yesrib de idi. Evlerini İslâm'ın evi yaptılar; sıra ikinci sürece gelmişti; onlara bir Dârü'l-Erkâm lazımdı. Kim demiş, Dârü'l-Erkâm tarihte olup biten bir hadisedir; kim demiş Suffa, miladi 6. yüzyılda Medine'de başlayıp biten bir şeydir... Bunun böyle olmadığını Es'ad b. Zürâre bize hayatı ile gösteriyor. 10 yıl sonra, altı iman ailesi ile başlayan mücadelenin ikinci süreci Yesrib'de bir dâr/ev oluşturmaktır. Es'ad b. Zürâre bu ihtiyacı görür görmez; evinin bir odasını hem de en büyük odasını; Dârü'l-Erkâm yaptı.^[56] İşte orası Yesrib'in ilk Suffası idi; işte orası Dârü'l-Es'ad'dı.

Dârü'l-Es'ad

Peki, bu mektepte, bu evde yaklaşık bir yıl boyunca ne yapıldı? Ne yapılacak, Dârü'l-Erkâm'da ne yapıldıysa aynısı yapıldı. Elde mevcut olan 16 ayet üzerinde tefekkür yapıldı, bir araya gelindi. Allah'ın (cc) mesajları üzerinde zihin teri döküldü, ibadet yapıldı. Özellikle namazlar cemaatle kılındı ve aynen Efendimiz'in (sas) yaptığı gibi, Yesrib'de özel bir davet başlatılarak, seçilen şahıslara bu yeni din arz edildi. Es'ad b. Zürâre'nin İslâm'ın bu diriltlen mesajlarını ilk ulaştırdığı şahıs; çok sevdiği bir arkadaşı idi. Zaten hidayet insanın sevdiklerine hediye edebileceği en önemli, en değerli, en kıymetli hediye idi değil mi? Es'ad b. Zürâre de bunu yapacaktı. İşe ileride ismini çokça duyacağımız bir aşk ve sevdâ adamı olan Ebû'l-Heysem ile başlayacak, sonra Ubâde b. Samit, Yezid b. Sa'lebe, Abbâs b. Ubâde, Uveyym b. Sa'ide, çok sevdiği dostu Üsayd b. Hudayr ve daha niceleri ile devam edecekti.^[57] Çok değil, bir yıl içerisinde Yesrib'de İslâm mesajı ile tanışmayan ev kalmayacaktı.

Es'ad b. Zürâre'nin Yesrib'de başlattığı çok önemli bir iş vardı. Bu iş o kadar önemliydi ki daha sonra tüm Müslümanlara bu iş farz olarak yazılacaktı. O, Allah (cc) emretmeden bu işi yapmaya başlamış, belki o salihler,

[56] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 676.

[57] Ebû Nu'aym, *Delâil*, I, 299; Beyhaki, *Delâil*, II, 435.

öncüler bu işi yaptıkları için de Allah (cc) o işi emretmişti. Bu iş neydi biliyor musunuz: Cuma namazı idi. Es'ad b. Zürrâre, Yesrib'de ilk Cuma namazı kılan ve kıldırın şahıs olacaktı.^[58]

O tarihlerde Araplar daha o güne Cuma demiyorlar, Yevmü'l-Aruba/ Arapların günü diyorlar ve o gün ta Efendimiz'in (sas) 7. göbekten dedesi Ka'b b. Lüey'den beridir Arapların toplanma günü olarak değerlendiriliyordu.^[59] O gün Araplar bulundukları belde de bir araya gelir, sorunlarını konuşur, görüşür ve dağılırlardı. Medineli Araplar da bunu yaparlardı. Es'ad b. Zürrâre bu geleneği fırsat bilerek; iman ile tanışan kardeşlerini boş yere gidip zaman kaybedecekleri yerde, hatta gidip şirke ait bazı hadislerle şahit olmaları yerine; Dârü'l-Es'ad'da toplanır; onlara iki rekât cemaatle namaz kıldırır, sonrasında ise aynen hutbeye benzer bir konuşma yapar, Müslümanlar olarak dert ve sorunlarını konuşurlardı. Hatta bazı kaynaklar Medine'de kılınan bu ilk Cuma namazındaki cemaat sayısının 40 olduğunu söylerler.^[60]

Bu namaz bir yıl sonra Medine'ye öğretmen olarak gelen Mus'ab b. Umeyr'e kadar devam etti. Mus'ab gelince, imam o oldu. Ama bazen Mus'ab b. Umeyr, tebliğ ve davet için Medine'nin uzak mahallelerine gidince, yine Es'ad b. Zürrâre Müslümanların önüne geçiyor ve onlara namaz kıldırıyordu. Burada Ebû Dâvûd'da geçen bir rivayeti hatırlamamız lazım... O rivayette denilir ki: Ensâr kıldıkları o ilk Cuma namazını hiçbir zaman unutmadılar. Hatta ne zaman Cuma ezanı okunsa başta ensârın büyüklerinden Ka'b b. Mâlik olmak üzere niceleri gözyaşlarına boğulur ve ezan bitene kadar da Medine'de ilk kez bu işi başlatan insan olduğu için Es'ad'a dua ederlerdi. Bu önemli rivayeti Ka'b b. Mâlik'in oğlu Abdurrahman bize aktarır.^[61] Hayrı ve

[58] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 676; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37.

[59] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 35.

[60] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 95.

[61] Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik (ra) şöyle demiştir: "Babam Ka'b b. Mâlik gözünü kaybetmişti. Ben ona yardım ediyordum. Onunla cumaya çıktım. Ezanı işitti ve Ebû Ümame Es'ad b. Zürrâre'ye dua etti. Uzun zamandan beri ezanı her işittiğinde ona böyle dua ve istiğfar ediyordu. İçimden dedim ki: 'Nedir bu güçsüzlük! Niye sormuyorum ki? Cuma ezanını işittiği zaman neden Ebû Ümame Es'ad b. Zürrâre'ye dua ediyor?' Her cuma çıktığım gibi bir cuma günü daha babamla çıktım. Cuma ezanını dinlediği zaman yine ona dua ve istiğfar etti. Bunun üzerine dedim ki: 'Ey

bereketi görüyor musunuz? İşte Es'ad b. Zürâre bu idi. Böyle bir gayret ve çaba hiç karşılıksız kalır mıydı?

Yesrib, Medine Olma Yolunda

Es'ad b. Zürâre'nin bu eşsiz çaba ve gayreti ile Yesrib'e ekilen iman tohumları meyve vermeye başlamış, bir yıl sonra yine Akabe'de Efendimiz (sas) ile buluşmaya gidilince bu sefer 12 kişi gidilmişti. Tabi bunlar sadece seçilen temsilcilerdi; yoksa Müslümanların sayısı kat be kat fazla idi. O görüşme tarihe birinci Akabe biatı olarak yazılacaktı. O biatta da Es'ad kendine yakışan bir tavır ortaya koyacaktı.^[62] Biat sonrası zor işlerin adamı Mus'ab b. Umeyr'in Medine'ye gelişi ile işler daha farklı bir noktaya varacak ve artık Yesrib, Medine olma yoluna girecekti. İkinci Akabe biatında Mus'ab b. Umeyr, içlerinde Es'ad'ın da olduğu 73 erkek, 2 kadın; 75 kişi ile Mekke'ye gelecekti. İkinci Akabe biatında, Efendimiz (sas) gelen 75 kişiden 12 kişiyi nakib yani ailelerinin temsilcisi olarak seçecekti. Bu 12 kişinin 9'u Hazrecli, 3'ü Evsli idi.^[63] Es'ad b. Zürâre, Beni Neccar'ın nakibi idi; hem de tüm nakiplerin reisi olarak seçilmişti.^[64]

Artık Yesrib imana yatak olunca, hicret izni verilmiş, tüm Müslümanlar hicret etmiş, arkasından da Efendimiz (sas) ile Hz. Ebû Bekir hicret edip, Kubâ köyüne Külsüm b. Hidm'in evine gelmişlerdi. Efendimiz (sas) hicret edip gelince, binler sokaklara dökülmüş, talelal bedrularla karşılaşmışlardı. Efendimiz (sas) o kalabalığın içinde gözü hep birini arıyordu. Kimdi o biri tahmin edebiliyorsunuz değil mi? Evet o aranan kişi, Es'ad b. Zürâre'den başkası değildi. Vefaya vefa lazımdı; o risaletin davasına vefa göstermiş, Yesrib'i Medine kılmişti; şimdi Efendimiz (sas) ilk gün Yesrib'e ayak basar basmaz onu gözleri ile arıyordu; ama göremiyordu. Külsüm b. Hidm'in evine

babacığım! Sana ne oluyor ki her cuma ezanı dinlediğin zaman Ebû Ümame Es'ad b. Zürâre'ye dua ediyorsun?' Dedi ki: "Ey oğulcuğum! Medine'de Hezmün-Nebit'te Beni Beyza semtinde bizi ilk toplayan o oldu. O semte Naki el-Hadimat, denilir. Bize orada ilk Cuma namazını o kıldırdı.' Dedim ki: 'O vakit kaç kişi idiniz?' Dedi ki: Kırk kişi idik." Ebû Dâvûd, *Salât*, 210; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 95.

[62] İbn Esîr, *el-Kamil*, II 97; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 152-153.

[63] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 104-105; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 161.

[64] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 675; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37.

yerleşince dedi ki: “Ebû Ümame’yi ^[65] göremiyorum; yok mu buralarda?” Dediler ki: “Ya Resûlullah! O buralara gelemmez; Buâs harpleri sırasında buradan birini öldürmüştü; bundan dolayı o ailelerin korkusundan buralara gelemmez.” ^[66]

O gece, gecenin ilerleyen saatlerinde bir at sesi duyuldu Külsüm b. Hidm’in evinin önünde; ev sahibi dışarı çıktı kim olduğuna bakmak için; yüzü gözü kapalı biri kapının önüne geldi; başındaki örtüyü çıkarınca onun Es’ad b. Zürrâre olduğu anlaşıldı. Vardı hemen Efendimiz’in (sas) huzuruna, sarıldı ve gözyaşları ile ağlamaya başladı. Bugünü de gördüm ya; artık ölsem de gam yemem diyordu. Efendimiz (sas) gözyaşlarını siliyor: “**Neden kendini tehlikeye attın geldin; senin kan davalıların varmış burada!**” diyordu. Es’ad b. Zürrâre bir taraftan ağlıyor, bir taraftan da diyordu ki: “Ya Resûlullah! Sen Medine’ye geleceksin, ben seni gelip görmeyeceğim, olur mu böyle şey; vallahi sonunda ölüm olduğunu bilsem yine de gelirdim” diyecekti. ^[67] Daha sonra Es’ad b. Zürrâre’yi, o mahallenin sakini olan Sa’d b. Hayseme himayesine alacak ve kan davalılarının şerrinden koruyacaktı. ^[68]

Efendimiz (sas) dört gün Kubâ’da kalacak, sonra Es’ad b. Zürrâre, Benî Neccar’dan onlarca atlı ile gelecek, Efendimiz’i (sas) alıp kendi mahallelerine doğru götürmek isteyecekti. Efendimiz (sas) o anda Es’ad’a da o andan sonra kendini misafir etmek isteyen herkese de aynı sözleri söyleyecek: “**Devemin önünü açın, onu serbest bırakın, o nereye gideceğini bilir/o memurdur, nereye gideceğini bilir.**” ^[69]

Kubâ’dan Medine’ye

Kubâ’dan yürünecek, o gün günlerden Cumadır; sabahın erken saatlerinde çıkmış Kubâ’dan ancak 350 metre yürünebilmiştir. Ensârın sevgisi, ilgisi yürümeye engel olmuştur. Vakit öğle olunca Efendimiz (sas) Salim b.

[65] Ebû Ümame, Es’ad b. Zürrâre’nin künyesi idi. Bkz. İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 675.

[66] Semhüdi, *Vefai’l-Vefa*, I, 249-250.

[67] Semhüdi, *Vefai’l-Vefa*, I, 249-250.

[68] Semhüdi, *Vefai’l-Vefa*, I, 249-250.

[69] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 140; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü’l-Eser*, I, 194.

Avf kabilesinin olduğu yere gelince, orada Cuma namazını eda etmiştir. ^[70] Efendimiz (sas) hutbe vermek için ayağa kalktığında, Es'ad b. Zürâre yine gözyaşları içerisinde, üç yıldır özlemini çektiği güne kavuşmanın sevinci içerisinde gözyaşı dökmektedir.

Cuma namazı kılınacak, yola devam edilecek; Kasvâ, yürüye yürüye Neccaroğulları'nın mahallesine varacak; önce Es'ad'ın himayesinde olan Sehl ve Süheyl isminde iki yetim çocuğa ait tarlanın önüne oturacak, sonra yine Beni Neccar'dan olan Ebû Eyyüp el-Ensârî'nin evinin önüne oturacak; ilk oturulan yere mescid inşa edilecek, diğer yerde de Efendimiz'in (sas) haneleri yapılana kadar, Efendimiz (sas) orada misafir olarak kalacaktı. ^[71] Olanlardan Es'ad b. Zürâre o kadar sevinç duyuyordu ki çünkü olanlar tam da onun istediği gibi geliyordu.

Kasvâ'nın kendilerine ait arsanın önünde çökmesinden sonra o yetim çocuklar, sevinçle Efendimiz'in (sas) huzuruna gelecek: "Ya Resûlullah! Biz o tarlamızı mescid yapılması için vakfediyoruz" diyeceklerdi. ^[72] Ama Efendimiz (sas) bunu kabul etmeyecek, ancak satın alınarak, bu işin olacağını söyleyecek; o anda asıl kârın nereden geldiğini çok iyi bilen akıllı tüccar Hz. Ebû Bekir bu büyük ticareti kimselere kaptırmadan 10 dinar ödeyerek arsayı satın alacaktı. ^[73] Daha sonra Es'ad b. Zürâre, tek geçim yerleri orası olan o yetim çocuklara, Beyâdoğulları mahallesinde kendine ait bir tarlayı bedelsiz olarak verecekti. ^[74] Bu hayrı ile de aslında bir yönü ile Mescid-i Nebevî'nin arsasının hayrına ortak olmuş oluyordu. Görüyor musunuz sahâbeyi? Nasıl hayırda yarışıyorlar, nasıl bu konuda hassas davranıyorlar.

Arsa alınınca temeller atılıyor, mescid inşa edilmeye başlanıyor... O günler Efendimiz (sas) Ebû Eyyüp el-Ensârî'nin evinde kalmaya başlıyordu. O günlere ait bir tabloyu Hz. Aişe annemiz rivayet ediyor. Diyor ki: "Kureyşliler sedir ^[75] üzerinde yatmayı çok severlerdi. Efendimiz (sas), Ebû

[70] Kılınan ilk Cuma namazının ayrıntıları için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 146-147; Taberî, *Tarih*, II, 255-256; Beyhâkî, *Delâil*, II, 524-525.

[71] Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I, 266-267; Semhûdî, *Vefaiü'l-Vefa*, I, 261.

[72] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 227.

[73] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 196.

[74] İshbâhânî, *Marifetü's-Sahâbe*, I, 263.

[75] Sedir, yerden biraz yüksek, tahtadan yapılmış divanlara (somya) denir.

Eyyüb'ün evine gidince ona sordu: **'Sizin evde bir sedir yok mu? Ben sedir üzerinde yatmayı severim!'** Ebû Eyyüp el-Ensârî mahcup bir eda ile: "Yok, ya Resûlullah" dedi. Bunu Es'ad b. Zürâre duyar; hemen koşar eve, ayakları saçtan, üzeri keten lifle dokunmuş hasırdan bir sediri -ihtimal ki kendi üzerinde yattığı sediri- Efendimiz'e gönderir. Efendimiz (sas) Es'ad'ın bu hediyesini kabul eder.^[76] Hz. Aişe diyor ki: "Efendimiz (sas) vefatına kadar benim odamda bu sedirin üzerinde yattı ve yıkanıp kefenlendiği zaman bu sedirin üzerine getirildi. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de aynı şekilde o sedirin üzerine kondu, öylece defnedildiler. O günden sonra halk ölülerini taşımak için yani musaalla taşı görevi görsün diye o sediri bizden alır götürürlerdi."^[77]

Ayrılık Vakti

Mescid-i Nebvî'nin inşasının sonlarına doğru Es'ad b. Zürâre hastalanıyor. Arapların Zebha dedikleri ya da Şevke dedikleri Difteri veya Kızıl hastalığına tutuluyor. O hasta iken Efendimiz (sas) kaç kez onu ziyarete gidiyor, bizzat tedavisi ile ilgileniyor; hatta iki kez o gün hastalığın tedavisi olan ateşle boğazın dağlamasını tavsiye ediyor, ancak bir türlü iyileşmiyordu.^[78] Gün geçtikçe Es'ad'ın hastalığı ağırlaşınca Yahudiler bir propaganda başlatıyorlar, diyorlar ki: "Muhammed nasıl bir peygamber ki kendi arkadaşını bile iyileştiremiyor; daha bir hastaya şifa veremeyen nasıl peygamber olur?" Efendimiz (sas) bunu duyunca: **"Allah onları kahretsin. Onlar bilmiyorlar mı ki Şifa veren Allah'tır; Allah şifa vermeyince ben ne yapabilirim ki"** diyor.^[79]

Vefatına birkaç gün kala Efendimiz (sas) yine Es'ad'ın yanı başındadır. Onun için hayır dualarında bulunmaktadır. Es'ad b. Zürâre o anda Efendimiz'e (sas) hasretle bakıyor ve diyor ki: "Ya Resûlullah! Diyordum ki eğer sen Medine'ye gelirsen ben sana şöyle hizmet edeceğim, şunu yapacağım, bunu yapacağım; ama bu hastalık beni yatağa düşürdü, sana hiçbir şey yapamadım." Efendimiz (sas) ağladı; Es'ad'ın ellerini tutarak onu teselli etti; yaptığını hem de çok şey yaptığını söyledi. Sonra Es'ad dedi ki: "Ya Resûlullah!

[76] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 525.

[77] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 525.

[78] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 677.

[79] İbn Mace, *Tıb*, 31; Taberî, *Tarih*, II, 257; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 179.

Allah bilir; ama ben ölüm yolundayım; biliyorsun üç kızım var, üçü de sana emanettir; onlara sen bakarsın.”^[80] Efendimiz (sas): “Tamam” dedi. Aradan birkaç gün geçmeden Es'ad b. Zürâre, o hayırlı ve Saâdetli insan asıl saâdet yurdu olan ahirete yürüdü. Efendimiz (sas) Es'ad'm cenazesi ile bizzat ilgilendi. Defnedilmeye sıra gelince, Müslümanlara ait bir mezarlık olmasını istedi. O güne kadar Müslümanlardan vefat eden yoktu. Bundan dolayı Es'ad'ı Araplara ait mezarlığa defnetmek istemedi ve Baki Kabristanlığı böylelikle tahsis edilmiş oldu. Es'ad b. Zürâre bundan da bir hayra öncülük edecek ve o Cennetü'l-Baki'nin ilk sakini olacaktı. ^[81]

Efendimiz (sas) ondan razı ve memnun olarak, onu Rabbine yolcu edecekti. O az yaşamış; ama çok mühim işlerin altına imza atmıştı. Gül devrini görememişti; Mescid-i Nebvi'nin bir devlete dönüştüğünü görememişti; Bedir'i, Uhud'u, Hendek'i, Hudeybiye'yi, develer üzerinde Medine'ye taşınan ganimetleri, Yahudilerin Medine'den sürülüp çıkartılmalarını, hiçbir şeyi görmedi. Bu dünyadan hiçbir şeyi tatmadı; ama o saâdetli sahâbîydi ya, bütün alacağını ahirete bırakmıştı. Hiçbir şey almadan gitmiş, tüm alacağını öte tarafa bırakmıştı. Allah ondan ebeden razı olsun.

Âdeta Efendimiz'in (sas) Kızları

Efendimiz (sas) kendisine emanet edilen o üç kızı, öz kızlarından ayırmadı. Ne zaman hane-i Saâdet'e dışarıdan hediyeler gelse, Efendimiz (sas) onların paylarını ayırır, hemen onlara gönderirdi. Kızlar büyüyüp evlilik çağlarına gelince, Efendimiz (sas) üçünü de kendi elleri ile evlendirdi. Hem de kimlerle biliyor musunuz?

Büyük kız Habibe'yi meşhur sahâbî Sehl b. Huneyf ile evlendirdi. Allah bu evlilikten onlara bir erkek çocuk ihsan etti. Çocuk Efendimiz'e (sas) getirilince, Efendimiz (sas) onun tahnikini yaptı ve dedi ki: “**Onun adı dedesinin adı, künyesi dedesinin künyesidir.**” Yani adı Es'ad, künyesi Ebû Üme'dir. ^[82]Vefa, vefa, vefa...

[80] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 678.

[81] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37.

[82] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2464; İbn Esir, *Usdül'Ğâbe*, VII, 60.

Ortanca kız Fûray'a'yı, Nübeyt b. Câbir ile evlendirdi. Kahraman bir sahâbi idi; Uhud'un gazilerindendi. Allah bu evlilikten 4 erkek, bir kız nasip etti. Kızın adı Zeyneb'ti. Zeyneb validemiz kiminle evlendi biliyor musunuz? Enes b. Mâlik ile...^[83]

Küçük kızı Kebş'e'yi Abdullah b. Ebî Habibe ile evlendirdi. O, Hudeybiye ashâbındandır. Efendimiz'den (sas) birkaç hadis rivayet etmiştir.^[84] İşte Efendimiz (sas), Es'ad b. Zürâre'nin kendisine emanet ettiği kızlarına böyle sahip çıkmıştır.

Es'ad'ın vefatından sonra Neccaroğulları'nın mensupları Efendimiz'in (sas) huzuruna gelip dediler ki: "Ya Resûlullah! Biliyorsun Es'ad bizim nakibimizdi. O şimdi vefat etti, bize yeni bir nakip seçecek misin?" Söze dikkat edin; Es'ad b. Zürâre'nin değerini ifade eden şu söze: **"Es'ad'ın yerine nakibiniz benim; sizler benim dayılarımsınız; bundan sona Neccaroğulları'nın temsilcisi benim"**^[85] İşte vefa, işte Es'ad'ın Efendimiz'in (sas) dünyasındaki yeri...

ES'AD B. ZÜRÂRE'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Hayır yollarında öncü ol ki attığın adımlarla Peygamber'i sevindebilesin.
- ✿ Yapacağın işlerde beklentisiz kal ki tüm ecrini ve mükafatını, ahirette alabilesin.
- ✿ Evini, barkını, işini Yesrib olmaktan çıkar ki yaşadığın dünyayı Medine yapabilesin.
- ✿ Konuşacağın sözü, ifade edeceğin usûl ve üslubu çok iyi ayarla ki muhataplarının gönüllerini fethedebilesin..
- ✿ Peygamberini derin bir sevdâ ile sev ki O'nu kendine kefil, ailene vekil yapabilecek saâdete erebilesin.

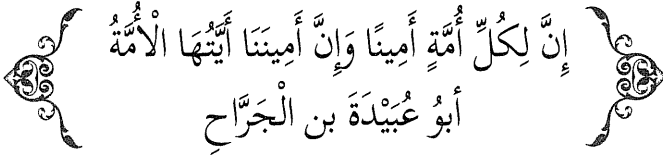
[83] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2593; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, VII, 210.

[84] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2617; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, VII, s. 240.

[85] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37.

Ümmetin Emini
EBÛ UBEYDE B. CERRÂH
Radiyallahu Anhu

*"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim ümmetimizin emini de
Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır"*

(Buhârî, Fezâilü'l-Ashâbi'n-Nebi, 21)

*Sizlere son vasiyetim şudur: Ne olur namazlarınızı hakkı ile eda
edin, oruçlarınızı tutun, zekâtlarınızı verin, hac ve umre yapın,
birbirinize hakkı tavsiye edin, idarecilerinize hayırlı nasihatlerde
bulunun, onlara dalkavukluk yaparak onları aldatmayın.*

Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ra)

(İbn Asâkîr, Tarihu Medineti Dimaşk, VII, 167)

Adı	Âmir b. Abdullah
Anlamı	Emir sahibi ve yetkili
Künyesi	Ebû Ubeyde / Ubeyde'nin babası
Lakabı	Eminü'l-Ümme / Ümmetin Emini
Baba Adı	Abdullah b. Cerrah
Anne Adı	Ümeyme bint Gânem
Kabilesi	Hârisoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 27 / Miladî, 583
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	14
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek vs.
Görevleri	Suriye bölgesi ordu komutanlığı
Vefat Yeri	Amta Köyü / Beysân / Suriye
Vefat Yılı	Hicrî, 18 / Miladî, 640
Vefat Yaşı	58

Ümmetin Emini
EBÛ UBEYDE B. CERRÂH
(Radiyallahu Anhu)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam, sahâbenin ayak izlerini takip etmeye çalışan tüm çağın şahitlerine de selam olsun.

Rabbimize yüzbinlerce kez hamdolsun ki bizi sahâbenin ayak izlerinin bulunduğu bir coğrafyada var etti, yüzbinlerce kez hamdolsun ki varlığından haberdar etti; iman üzere kıldı, iman davasının bir ferdi eyledi.

İman davası, Ümmet-i Muhammed ile başlayan bir dava değildi. Bu dava Hz. Âdem'in davası idi; bu dava onun oğlu Habil'in davası idi; bu dava 950 sene 'davam davam' diye inleyen Hz. Nuh'un davası idi; bu dava Hz. Musa'nın ve Hz. Harun'un davası idi; bu dava Hz. Dâvûd'un, Hz. Süleyman'ın davası idi; bu dava ateşlere atılan Hz. İbrahim'in davası idi; bu dava keskin bıçağın önüne naif boynunu uzatan Hz. İsmail'in davası idi. Bu dava Hz. Zekeriyya'nın, Hz. Yahya'nın, Hz. İsa'nın, Hz. Meryem'in davası idi. Dava onlarla başladığı için Hz. İsa'nın getirdiği mesajlara iman ettiği için doğranan Habib-i Neccar; bizim rehberimiz ve önderimizdir. Eğer biz davamızı Efendimiz'den (sas) başlatsaydık; Habib en-Neccâr^[1] gibi bir ilham kaynağından mahrum kalırdık. Ama böyle yapmadık, yapamadık; çünkü Kur'ân'ımız onları bize anlatarak işin ilk Âdem'den başladığını, son Âdem'e kadar da devam edeceğini beyan etti.

Bu iman davasının kuşkusuz en önemli simalarındandır sahâbe nesli... Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yoğrulan bir nesil onlar...

[1] Bkz: Süleyman Ateş, "Habib en-Neccâr", DİA, XIV, 373-374.

O, Bambaşka Biri

Biz şimdi, o kutlu neslin çok farklı bir ismini, çok farklı bir simasını, çok farklı bir şahsiyetini anlamaya çalışacağız.

O, ideal manada bir mü'minin hayatında *emniyet* ve *teslimiyet* nasıl gerçekleşir, bu iki önemli hususiyet nasıl hayata taşınır ve nasıl hayatta temsil edilir bunun en güzel örneğidir.

O, her biri bir dağ olan, yiğitliğin sembolleri olan sahâbe efendilerimiz içinde ilklerden, öncülerden, önden giden atlılardır. Çok yol almasına rağmen bir çiçeği dahi ezmeyenlerden, geriye takip edilmesi için çok güzel bir örneklik bırakanlardan...

O, daha dünyada iken, sesine ve nefesine kurban olduğumuz Efendimiz (sas) tarafından Cennetle müjdelenenlerden, Allah (cc) ve Resûlü (sas) uğruna neyi varsa hepsini bir an düşünmeden feda edenlerden, verilen her görevi yerine en güzel şekliyle yerine getirenlerden ...

O, sahâbenin birçokları gibi ilk gün nasıl başladı ise, hayatını öyle bitirenlerden; ilk günün heyecanını, şevkini, aşkını ve tabî ki imanını son güne kadar devam ettirenlerden ...

Hepsinden öte o, Allah Resûlü'nün: **"Her ümmetin bir emini vardır, bizim ümmetimizin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'dır"**^[2] diye müjdelediği bahadırlardan, kahramanlardan...

Ayrıca o, bize yani Anadolu topraklarına imanın mesajını ilk önce ulaştıranlardır. Bundan dolayı bu coğrafyanın insanları olarak sahâbîyi çok ama çok sevmeliyiz, ama Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı, biraz daha çok sevmeliyiz. Çünkü ona bu topraklar çok şey borçludur. Düşünebiliyor musunuz, buralara İslâm'ın mesajının ulaşma tarihi miladî 638/hicrî 17'dir; yani daha Efendimiz (sas) bu dünyadan ebedî âleme yolculuğunun üzerinden sadece 6 sene geçmiştir.^[3] Ordusunun üçte biri sahâbe olan o büyük insan, bu toprakları imanla, ezanla, Kur'ân'la tanıştırmıştır. O güne kadar Roma'nın, Bizans'ın, Sasanîlerin zulümleri altında inleyen bu topraklar, İslâm'ın ada-

[2] Buhârî, *Fezâilü'l-Ashâbi'n-Nebi*, 21; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 53.

[3] İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dimaşk*, XLVII, 264.

let dağıtan mesajları ile buluşmuştur. O güne kadar *Doğu'nun kraliçesi* diye isimlendirilen bu topraklar,^[4] o günden sonra *İslâm'ın nazlı kızı, nazlı gelini* olmuştur. Dolayısı ile Hatay/Antakya, Anadolu'da İslâm ile ilk tanışan beldedir. Sahâbenin ayak bastığı ilk Anadolu toprağı olması dolayısıyla bu coğrafyada ezana ilk kavuşan beldelerdir.^[5]

İlk olması, bu manada coğrafya anlamında sabikûndan olması, kesinlikle burada tevhid adına, iman adına kanını döken, kendini feda eden Habîb en-Neccâr'ın vesilesiyledir. Tarih bir kez daha göstermiştir ki Allah (cc) kendi yolunda akıtılan kanı, korkusundan ağlayan gözleri, gayretten dolayı dökülen terleri, asla ama asla zayi etmemektedir, unutmamaktadır ve unutturmamaktadır.

İşte biz şimdi 14 asır sonra Hatay'dayız; ev sahibimiz Ebû Ubeyde b. Cerrâh, biz ise onun misafirleriyiz; onu anlama, ondan ilham alma gayreti veriyoruz. Bundan daha güzel bir örnek olabilir mi? İnaniyor ve biliyoruz ki dünya döndükçe başta Hataylı kardeşlerimiz olmak üzere tüm Anadolu insanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh diyecekler, demeliler ve onu her daim vefa ile anmalılar; daha da önemlisi onun gibi iman davasına sahip çıkmalılar. Allah (cc) bu konuda sizlere de bizlere de yardım etsin ve hepimizi ashâbın yolundan yürüyen bahtiyarlardan eylesin.

Emniyet/Eminlik ve Teslimiyet

Büyük sahâbî Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın şahsiyetinin anahtar kavramlarına baktığımızda önümüze iki temel kavram çıkar. Bunlar: *Emniyet/Eminlik* ve *teslimiyettir*. Tabi bu noktada şu hususu iyice anlamak gerekir: Bir sıfat için, bu falanca sahabînin şahsiyetinin anahtar kavramıdır, dediğimizde söz konusu özellik ve hususiyet, yalnız o sahabîde vardır; diğerlerinde yoktur anlamını taşımaz. Yani biz Hz. Ebû Bekir'in şahsiyetinde siddıklığı/doğruluğu öne çıkarırken, başka bir sahabî siddik değildir, demiş olmayız. Bu ancak şöyle anlaşılır: Siddıklık, Hz. Ebû Bekir'in şahsiyetinde zirvelerdedir,

[4] Demir, Ataman, *Çağlar İçinde Antakya*, s. 9.

[5] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 135; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 495; Halil Sahilli oğlu, *"Antakya"*, DİA, III, 230.

âbideleşmiştir. Sıddıkiyet bir beşerde ancak bu düzeyde en kâmil bir halde temsil edilir demektir. Yoksa nübüvvet potasının her yiğidi sâdıktır ve sıddıktır. Emniyet ve teslimiyetin Ebû Ubeyde b. Cerrâh'da âbideleşmesi ve onun şahsiyetinin ayrılmaz parçaları oluşu yani şahsiyetinin anahtarı oluşu da böyle anlaşılmalıdır. Dolayısı ile emniyet ve teslimiyet, Ebû Ubeyde'de bir başka tat ve lezzette yankı bulmuş, bir başka güzellikte tezahür etmiş ve âbideleşmiştir. Böyle her bir sahabî efendimizin bir alanda âbideleşmesi sanki Efendimiz'in (sas) de özel bir tercihidir.^[6] Tabir caiz ise, nebevî eğitim müfredatının bir projesi gibidir. Allah Resûlü (sas) kurmuş olduğu nübüvvet potasında her bir sahâbîyi bir alanda âbideleştirerek, sonraki nesillere örnek olacak şahsiyetler olmasını sağlamıştır. Bu pencereden Ebû Ubeyde'nin hayatma baktığımız zaman, Allah Resûlü'nün (sas) hayatının en önemli parçası olan eminliği ve teslimiyeti zirve olacak düzeyde Ebû Ubeyde'nin hayatına düşürdüğünü görürüz.

Hatırlanacağı üzere, peygamberlerin ortak özellikleri/sıfatları sayılırken, beş temel sıfat sayılır:

1. *Sıdk ve doğruluk*
2. *Tebliğ*
3. *Fetanet*
4. *İsmet*
5. *Emanet ve emin olmak*^[7]

İşte bu beş sıfattan biri olan “*emanet ve emniyet*” Allah Resûlü'nde (sas) nübüvvetten önce bile zirvelerde idi. O *Muhammedün Resûlullah* olmadan önce *Muhammedü'l-Emin*'di. Eminliğine /güvenirliliğine dost-düşman herkes hayrandı. Nübüvvetten sonra da bu sıfat daha da âlî/yüce noktalara taşındı. Allah Resûlü (sas), nübüvvetin potasında bir şahsiyeti emanette/emin-

[6] “Ümmetimin fertleri arasında, ümmetime karşı en çok merhametli olan kimse Ebû Bekir'dir. Onlar içinde Allah'ın emri hususunda en çok titiz olanı Ömer'dir. Hayâ cihetiyle en şiddetli olanı Osman'dır. Davalar-da, en isabetli hüküm vereni Ali b.Ebi Talib'dir. Helal ve haramı en iyi bilenî Muâz b. Cebel'dir. Ferâizi en iyi bilen Zeyd b. Sâbit'tir. Bilmelisiniz ki: Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'dır.” İbn Mace, Sünne, 19.

[7] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 17.

likte zirveleştirmek istedi. İstedi ki tüm zamanlara ve mekânlara bu şahsiyet, emniyet insanı olarak bu sıfatın önemini ve gerekliliğini duyursun. Âdeta o potanın talebeleri sıraya girdi: “Efendimiz (sas) acaba kimi seçecek?” diye, beklemeye başladı. İşte o anda Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Efendimiz (sas) birini işaret etti. O işaret edilen Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tan başkası değildi. Allah Resûlü (sas) her işinde isabet ettiği gibi, bu işinde de isabet etmişti. Ebû Ubeyde’yi, âleme emniyet ve bunun bir gereği olan teslimiyet âbidesi olarak tanıtmasının üzerinden yıllar geçmesine, dünya onun avuçları arasına girmesine, o günün ifadesi ile tüm Şam toprakları olarak bilinen Suriye ve Ürdün’ün fatihi olmasına rağmen, emniyetinde/ emniyetinde zerre miktarı bir değişiklik olmadı o iman yolundaki hayatını nasıl başladıysa öyle de bitirerek Rabbine doğru yürüdü.

Öyleyse gelin beraberce Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ın hayat defterinin sayfalarını çevirelim ve şahsiyetinin iki anahtar kavramı olan *emniyet/eminlik* ve *teslimiyetin* onda nasıl zirvelediğini hep beraber görelim.

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Yıl miladî 583 ... O yıllar, Âlemlerin Sultanı on üç yaşında delikanlılığa doğru yürüyor. Abdullah b. Cerrâh’ın evinde bir erkek çocuğu dünyaya geliyor. Baba Abdullah bu doğuma çok seviniyor, çünkü erkek çocuk demek, o günün cahiliyesinde büyük bir onur ve kazanç demektir. Gerçi bugün de öyledir; ama Allah’ın (cc) takdirine razı olan için kız ya da erkek olmasının ne önemi vardır ki ... Baba Abdullah, doğan erkek çocuğuna Âmir ismini verir. Âmir daha sonra Ebû Ubeyde diye künyelenecek ve dedesi Cerrâh’a nispet edilerek Ebû Ubeyde b. Cerrâh diye anılacaktır.^[8] Neden babası Abdullah’a değil de dedesi Cerrâh’a nispet edildiği konusunda net bir bilgiye ulaşamıyoruz. Ancak, babasının ileride göreceğimiz gibi Bedir’de müşrik olarak öldürülmesi ve dedesi Cerrâh’ın Mekke’de çok tanınan biri olmasından kaynaklanmış olabilir.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, III, 125, 126; İbn Abilberr, *el-İstiâb*, II, 341-342.

Ebû Ubeyde'nin, Ubeyd ya da Ubeyde isimli bir çocuğuna rastlamıyoruz. Üç evlilik yapmış, bu evliliklerden Yezid ve Umeyr isimli iki erkek çocuğu, Safiye isimli bir kız çocuğu olduğunu görüyoruz. İki erkek çocuğunu Ebû Ubeyde'nin daha hayatta iken kaybettiğine,^[9] kızı Safiye'nin ise büyüüp, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ile evlendiğine şahit oluyoruz.^[10] Âmir b. Abdullah'ın, Ebû Ubeyde diye künyelenmesinin iki sebebi olabilir: İlki; ya tarihçilerimizin gözünden kaçan Ubeyd isimli bir çocuğu olmuş ve ölmüştür. Bundan sonrada Âmir, Ebû Ubeyde diye anılmıştır. Ya da ikinci bir ihtimal; Ubeyd, Arapça'da küçük köle/kul anlamına gelir. Araplar, bazen çocuklarına latife kabilinden kölecik/kulcuk anlamında Ubeyd, Ubeyde derlerdi. Belki Âmir b. Abdullah da Yezid veya Umeyr'e, Ubeyd diye hitap etmiş ve bundan sonrada Ebû Ubeyde diye künyelenmesine sebep olmuştur. Her nasıl olmuşsa artık, Âmir ismi neredeyse unutulmuş ve hep Ebû Ubeyde künyesi ile anılmıştır.^[11]

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Hârisoğulları kabilesine mensuptur.^[12] Hâris, Fihri'nin oğludur. Fihri ya da meşhur olmuş ismi ile Kureys, Allah Resûlü'nün (sas) onuncu göbekten dedesidir.^[13] Efendimiz'in (sas) soyu Fihri'den sonra Ğalip'ten devam edip gelirken, Ebû Ubeyde'nin soyu Ğalib'in kardeşi Hâris'ten gelir. Zaten o aileye, Hâris'ten dolayı Hârisoğulları denmiştir. Netice itibariyle Ebû Ubeyde ile Efendimiz (sas) arasında uzak da olsa böyle bir soy birlikteliği vardır.^[14]

Ebû Ubeyde'nin annesi ise, aynı kabileye mensup, Ümeyme binti Ğanem b. Câbir b. Abûluzza b. Amre'dir. Yıllar sonra Ebû Ubeyde iman yolunun yolcusu olunca, baba Abdullah küfürde inat edecek, Bedir'e inkâr cephesinin saflarında katılacaktır. O gün baba ile oğul birbirlerine kılıç sallayacak ve Ebû Ubeyde iman yolunda babasını öldürmek zorunda ka-

[9] Zübeyri, *Nesebü Kureys*, s. 445.

[10] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 22.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 125-126; İbn Abilberri, *el-İstiâb*, II, 341-342.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 125-126; İbn Abilberri, *el-İstiâb*, II, 341-342.

[13] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 38.

[14] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 24.

lacaktır.^[15] Anne Ümeyme ise eşinin aksine iman halkasına dâhil olacak, ölene kadar da oğlu Ebû Ubeyde'nin yanında yer alacaktır.^[16]

Ebû Ubeyde, miladî 583'te doğduğu için Allah Resûlü'nden (sas) on üç yaş, hidayetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den ise on bir yaş küçüktür. Ebû Ubeyde çok rahat bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Maddî durumu iyi olan baba Abdullah, oğlunu en iyi şekilde yetiştirmek için elinden gelen gayreti göstermiştir. Daha çocukken, bir taraftan ticareti, bir taraftan biniciliği, ok atmayı ve kılıç kullanmayı öğretmiştir. Babası bunların yanı sıra birde oğlunun okuma-yazmayı öğrenmesini sağlamıştır.^[17]

İşte Ebû Ubeyde b. Cerrâh, İslâm öncesinde böyle hususiyetleri olan bir insandı. Daha İslâm namına hiçbir şey ortada yokken o, Mekke'de tanınırdı. İyi bir tüccar, seviyeli bir delikanlı, devrini merak eden ve bazı şeylerin ızdırabını çeken bir insandı. Onun İslâm öncesi dönemini şu söz özetlemektedir: *"Kureyş'in iki dahisi vardı; bunlar Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı."*^[18]

İman Yolunu Seçerken

Tarihler miladî 610'u gösterdiğinde Ebû Talib'in yetimi kırk yaşına, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ise yirmi yedi yaşına varmıştı. miladî 610 yılının Ramazan ayında semânın emini Cibril, arzın emini Muhammed ile buluşmuş, ona vahyin ilk ayetlerini ulaştırmış ve O'nun seçilmiş bir elçi olduğunu hem O'na hem âleme duyurmuştu. Efendimiz (sas) aldığı ilk vahyi ve bu büyük görevi, önce hanımı Hatice'sine anlatmıştı. Hatice validemiz iman edip, kutlu halkanın ilk neferi olma şerefine ermiş, onu on yaşındaki yeğeni Ali takip etmiş, sonra da evin bir diğer sakini Zeyd b. Hârise o halkaya dâhil olmuştu. Şimdi varlık âlemi o ana kadar sadece ve sadece bu üç kişiden *La ilahe illallah* kelime-i tayyibesini duymuştu. Hz. Peygamber, bu yeni olaydan kadim dostu Ebû Bekir'i haberdar etmişti. Hz. Ebû Bekir, en küçük bir tereddüte,

[15] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978; Taberâni, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I, 154 - 155.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978.

[17] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 24.

[18] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, VIII, 734.

şüpheye, beklemeye mahal bırakmadan, iman etmiş ve hemen arkasından iman davasına adamlar kazandırtmaya başlamıştı. ^[19]

İşte o günlerden bir gündü. Daha nübüvvetin ilk günleriydi ve daha Peygamber'in (sas) etrafındaki nurdan halka bir elin parmaklarının sayısını geçmemişti. Hz. Ebû Bekir o günün sabahının erken saatlerinde işe başlamış, üç-beş insana varmış ve bu yeni mesajdan bahsetmişti. Hz. Ebû Bekir'in telkinleri muhataplarında olumlu yankı bulmuş ve bir anda bu insanlar Allah Resûlü (sas) ile görüşmek için Peygamber'in evine doğru yönelmişlerdi. O gün bereketli bir gündü, kim yoktu ki Peygamber'in evinin önünde: Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz'un, Ubeyde b. Hâris ve Ebû Seleme b. Abdüled ... Bu beş yiğit huzur-u risalete girmek için sıra bekliyor, sabırsızlanıyorlardı. Kim önce girdi, kim önce halini Allah Resûlü'ne (sas) arz etti, hepsi beraber mi girdi, ayrı ayrı mı girdi bilmiyoruz; ama bildiğimiz bir tek şey var ki: O gün bu beş insan da sahabî olma şerefine nail oldu. ^[20] Bu beş insan da Efendimiz'in (sas) iman davetini kabul etti ve Allah Resûlü'nün (sas) arkasında olmaları gereken yerlerini aldılar.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh için yepyeni bir hayat başlamıştı artık ... 27 yaşında idi ve o yaşına kadar çok dolaşmıştı Mekke sokaklarında, çok gitmişti Kâbe'ye, birçok kez ziyaret etmişti Safa ve Merve'yi ... Ama huzur-u risalette iman şerbetini Âlemlerin Sultanı'nın elinden içtikten sonra her şey bir anda değişmişti. Birkaç gün belli etmemeye çalıştı. Evinin içerisindeki putlardan tiksineye başlamıştı. Çok düşündü Hz. İbrahim gibi eline balta alıp, hepsini alaşağı etmeyi; ama daha erkendi, sırası gelince o da olacaktı. Beklemeliydi, Ebû Ubeyde de bekliyordu ...

Ama anne Ümeyme bint Ğanem oğlunda bazı değişiklikler olduğunu fark etmişti. Ebû Ubeyde eski Ebû Ubeyde değildi. Evde sessizleşmiş, içine kapanmıştı. Çoğu zaman arkadaşlara gidiyorum deyip gözden kaybolur bir hale gelmişti. Anne daha fazla dayanamadı ve oğlu ile konuşmaya karar verdi. Ebû Ubeyde şefkatli annesini dinledi, sonra ona her şeyi anlatmaya karar verdi. Epey yaşı ilerlemiş bir kadın olan Ümeyme, oğlunu dinledikçe şaşırı-

[19] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 29-30.

[20] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 33-34.

yor, hayretler içerisinde kalıyordu. İlk kez duyduğu bu şeyler kendisine çok mâkul geliyor; ama yine de bazı endişelerinden dolayı oğluna herhangi bir şey diyemiyordu. Sözün sonunda anne Ümeyme oğluna dedi ki: “Ne olur yavrucuğum bu konuştuklarını baban Abdullah duymasın. Vallahi bu sözler babanın kulağına giderse ikimize de bu dünyayı dar eder. Çünkü baban putlarının kerih görülmesini asla müsamaha ile karşılamaz.”^[21] Ebû Ubeyde de çok iyi tanıyordu babasını... Onun inanç dünyasında putların yerini çok iyi biliyor ve asla babasının bir anda bu sözleri kabullenmeyeceğinin farkında idi. Ama ne yapılabilirdi ki olacakların önüne geçmek imkânsızdı. Bir gün mutlaka farkına varacak ve bir gün bu iş için baba-oğul karşı karşıya gelecekti.

İmtihanlar Başlıyor

Mekke'nin o zorlu günlerinin birinde baba Abdullah, oğlunun da bu yeni dini kabul ettiğini öğrendi, onun da diğerleri gibi Erkâm'ın evine gidip geldiğini fark etti. Çığına dönmüştü, baba Abdullah... Ne yapacağını bilmiyordu; o sınır ile eve geldi ve Ebû Ubeyde'ye önce sözlü uyarılarda bulundu, tehditler savurdu öfkeyle... “Eğer bir daha Muhammed'e gidersen ben bilirim yapacağımı? Eğer bir daha gidersen seni evlatlıktan ret ederim. Eğer bir daha gidersen seni evimden atarım, malımdan mahrum ederim. Şöyle yaparım, böyle yaparım...”^[22] Bu sözlerin ve tehditlerin hiçbirisi Ebû Ubeyde'nin umurunda bile değildi. Çünkü bunlar, risalet davasına baş koymuş yiğitler için oldukça bilindik ve alışık oldukları tepkilerdi. O, akşam nasıl Erkâm'ın evine gideceğini hesap ediyor, babasının birçok sözünü duymuyordu bile... Derken işkenceler başladı, eve hapsedilmemeler, dövülmeler, aç bırakılmalar ve daha neler neler... Ama hiçbir şey Ebû Ubeyde'yi iman yolundan ayırmıyor, hiçbir şey onu durduramıyordu.

Nübüvvetin 6 yılı böyle geçmişti. 6. yıl olunca Allah Resûlü, ikinci kez Habeşistan'a hicret için Müslümanlara izin verdi. Bu sefer iki kafilе daha kalabalıktı. 83 erkek ve 18 hanım toplam 101 Müslüman, Habeşistan'a gidecek-

[21] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 34.

[22] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 35.

lerdi. ^[23] Bu kafilenin içerisinde artık babasının zulümlerine dayanamayan Ebû Ubeyde b. Cerrâh da vardı. Ebû Ubeyde b. Cerrâh, iman adına deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'a gidecek ve orada yaklaşık yedi sene kalacaktı. ^[24] Bu dönem zarfında Allah Resûlü (sas) ve Mekke'de kalan Müslümanlar birçok olaya şahit olacaktı. Habeşistan'da olan Müslümanlar ise, iman adına kilometrelerce uzakta, deniz aşırı bir belde olan Necaşi'nin ülkesinde sabredeceklerdi.

6-7 yıl buna sabreden bu muhacirler bir müddet sonra daha fazla dayanamayacak ve Mekke'ye dönmeye karar vereceklerdi. O, dönenler arasında Ebû Ubeyde b. Cerrâh da vardı. Ebû Ubeyde, Mekke'ye döndüğü zaman tarihler nübüvvetin on üçüncü yılını gösteriyordu. ^[25] Nübüvvetin on üçüncü yılında iman davası, artık Mekke'ye dar gelmeye başlayınca Allah Müslümanlara yeni bir mekân ve imkân sağladı. Artık Yesrib imana ev sahipliği yapacak ve böylelikle Medine olacaktı. Mekke'deki Müslümanların büyük bir kısmı Medine'ye hicret ettiler. Hz. Ömer, Hz. Hamza, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh ... Hepsi iman adına yıllarını verdikleri Mekke'yi terk ettiler.

Medeniyetin Kurulacağı Şehir Medine

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Medine'ye ya da o günkü adı ile Yesrib'e gidince ilk olarak ileri de Kubâ Mescid'i olacak olan Külsüm b. Hidm'in evine misafir oldu. ^[26] Orada bir müddet kalıp, Efendimiz'in (sas) yolunu gözledi. Efendimiz (sas), Kubâ'ya varıp orada takva üzerine kurulan ilk mescidin temellerini atıp, oradan Neccarogulları'nın mahallesine gidince Ebû Ubeyde de o güzide topluluğun içerisinde yerini aldı. ^[27] Orada Mescid-i Nebevî'nin temelleri atıldı ve 5-6 ay sonra mescid bitti. Mescidin bittiği günler Efendimiz (sas) bir kardeşlik destanı olan muhacir-ensâr kardeşliğini tesis etti. Ümmetin emini olan ve şahsiyetinin anahtarları emniyet/eminlik ve tes-

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 434, 435.

[24] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 477; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 978.

[25] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 38, 39.

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 477.

[27] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 40.

limiyet olan Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı, şahsiyetinin anahtarı yine teslimiyet olan Efendimiz'in (sas) adaşı Muhammed b. Mesleme ile kardeş kılmıştı.^[28] Muhammed b. Mesleme'nin nasıl bir teslimiyet kahramanı olduğunu anlamamız için Yahudi şair Ka'b b. Eşref'in öldürülme olayında nasıl bir rol üstelendiğine bakmamız yeterlidir.^[29]

Allah Resûlü, Medine'deki İslâm toplumunu yavaş yavaş tesis ederken, bir taraftan da civar bölgelere küçük seriyeler göndermeye başlamıştı. İlk gönderdiği seriyye, *Seyfu'l-Bahr* seriyyesi idi. Bu seriyyede otuz Müslüman görev alacaktı. O otuz kişiden bir tanesi de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı.^[30] Hatta bazı kaynaklar bu seriyyenin komutanı olarak Ebû Ubeyde'yi gösterebilirler de Hz. Hamza'nın komutan olduğunu söyleyenler çoğunluktadır.^[31]

Furkan Günü'nde Büyük Ayırışma

Tarihler Hicret'in 2. yılını gösterdiğinde Kur'ân'ın *Yevmü'l-Furkân* dediği,^[32] Bedir Gazvesi'ne doğru Müslümanlar yürüyecekti. O gün iman ordusu 313 sahâbiden oluşuyordu. Bu 313 sahâbînin 74'ü muhacirlerden, gerisi ensârdandı.^[33] İşte şimdi bu 74 kişi imtihanların en zorunu vermek üzereydiler. Baba-oğula, kardeş-kardeşe, akraba-akrabaya karşı kılıç çekecek, asabiyyete dair bir iz taşımadığını âleme ispat edeceklerdi.

O gün o meydana Hz. Ebû Bekir, öz oğlu Abdurrahman'a karşı savaşa çıkacaktı. Hz. Ömer, Bedir'in öncesi kabilesi olan Adiyyoğulları'nı uyarak şöyle demişti: "Sizden biri eğer bir savaş olurda karşıma çıkarsa elimdeki kılıç ile onu paramparça ederim." Akrabaları Ömer'in bunu yapacağını çok iyi

[28] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 477; İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 75.

[29] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 58; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 30-33; Vâkidi, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 87.

[30] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 245.

[31] Vâkidi, *Kitâbü'l-Megâzi*, I, 9.

[32] "Şunu iyi bilin ki ganimet olarak aldığımız her şeyin beşte biri Allah'a ve Resûlü'ne; dolayısıyla yakınlarla, yetimlere, muhtaçlara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz, Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, (yevmü'l-furkân) kulumuza indirdiklerimize inanıyorsanız (bu paylaşma uyarısını): Zira Allah her şeyi yapmaya kadirdir." Enfâl 8/41.

[33] el-Mes'ûdi, *et-Tenbih*, s. 237; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 17.

bildikleri için korkularından savaşa girişmemişlerdi. ^[34] Ama Hz. Ömer de dayıları Mahzûmoğulları ile savaşıyordu. Hz. Osman Bedir'e, hanımı Rukiyye'nin hastalığından dolayı gelememişti. Hz. Ali, kardeşi Akîl ile savaşıyordu. Hz. Hamza öz kardeşi Abbâs ile savaşıyordu. Mus'ab b. Umeyr abisi Ebû Aziz ile, Talha b. Ubeydullah, abisi Osman b. Ubeydullah ile ve Ebû Ubeyde ise öz babası Abdullah b. Cerrâh ile savaşıyordu. ^[35]

O gün savaş meydanında kırk iki yaşlarında Ebû Ubeyde b. Cerrâh, öz babasına karşı iman adına bu işi yapacaktı. Baba ile oğul karşı karşıya gelmişti o meydanda... İlk karşılaşmada Ebû Ubeyde, hızlı bir manevra ile babasının önünden sıyrılmıştı. Ama baba kararlıydı oğlunun karşısına çıkmaya. İkinci kez çıktı baba oğlunun karşısına... Ebû Ubeyde dedi ki: "Çekil önümden baba! Bu bir iman mücadelesidir. Bu mücadelede babaya oğula bakılmaz. Ben istemiyorum seni öldürmeyi; ama beni mecbur bırakma." Ebû Ubeyde yine sıyrıldı babasından. Ama babası ecelini o gün elinde taşıyordu. Üçüncü kez oğlunun karşısına çıkmış, hatta oğlunu biraz sıkıştırmıştı. Ebû Ubeyde babasını öldürmekten başka çare olmadığını görünce bir darbe ile babasını yere serdi. ^[36] Zordu böyle bir davranış; ama dava iman davasıydı, dava i'la-i kelimetullah davası idi ve bu yüce dava müntesiplerinden böyle yiğitçe tavırlar beklemekteydi. O gün iman davası uğruna her şeylerini feda eden, kan bağı olan en yakınlarına karşı kılıç çeken sadece Ebû Ubeyde değildi. Ama Ebû Ubeyde imtihanların en zoruna muhatap olmuş ve bu zorlu imtihanı yüzünün akı ile yerine getirmişti. Ebû Ubeyde'nin bu tavır Rabb-i Rahim'i öyle memnun etmişti ki semanın kapıları açılmış ve Mücâdele Sûresi'nin 22. ayeti ^[37] bunun üzerine nâzil olmuştu. ^[38]

[34] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 45.

[35] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 63-64.

[36] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 66-67.

[37] "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlü'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." Mücadele 58/22.

[38] İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-Azim*, IV, 66; Vâhidî, *Esbabü'n-Nüzûl*, s. 296.

Bedir galibiyetinden sonra iman ordusu büyük bir sevinç ile Medine'ye dönmüştü. İnkâr ile imanın ilk karşılaşmasında iman galip gelmiş, batılın ensesine hakkın güçlü tokadı indirilmişti. Artık Müslümanların Medine'de ve bölgede bambaşka bir ağırlıkları olmuştu.

Uhud'un Zorlu Yokuşları

Bedir'den bir yıl sonra tarihler hicrî 3. yılın Şevval ayını gösterdiğinde, Kureyş günlerdir Bedir'in intikam ateşi ile yanıp kavruluyordu. Bedir Gazvesi'ne sebep olan kervanın sermayeleri sahiplerine dağıtılmış, elde edilen kâr ise bir havuzda toplanmıştı. Özellikle yakınlarını Bedir'de kaybeden Mekke'nin sayılı aileleri bu havuzu var güçleri ile destekliyor ve büyük bir ordunun hazırlanması için ellerinden gelenleri yapıyorlardı.^[39] Derken üç bin kişilik büyük ve güçlü bir ordu oluşturularak Medine'ye doğru yola çıktı. Taraflar Uhud dağının eteklerinde karşı karşıya geldiler. Önce Müslümanlar müşrik ordusunu darmadağın ettiler; o anda okçuların yerlerini terk etmesi ile savaşın kaderi değişti ve ondan sonra birçok hadise oldu.

Bu safhada Efendimiz'in (sas) rubai dişleri kırıldı, tuzak için kazılan bir çukura düştü ve her taraftan okların, kılıçların, mızrakların muhatabı oldu. Yanında sadece 20 insan vardı. Ama bu yirmi yiğit, Allah Resûlü'nü (sas) koruma adına tarihin görüp yazmadığı bir fedakârlık ortaya koydular. Canlarını Efendimiz'in (sas) mübarek canının selameti uğruna feda ettiler. Kimi kılıç salladı, kimi ok attı, kimi bedenini Efendimiz'e (sas) kalkan etti. O anlarda yiğitler birer birer yıkılıyorlardı Efendimiz'in (sas) önünde... Ensârın gençleri Uhud'un o can pazarında Allah Resûlü'nü koruma adına inanılmaz bir gayret ortaya koydular.

Müslümanlar Uhud dağının tepesine doğru çıktıklarında, Allah Resûlü (sas) yanaklarına batan miğfer halkalarından çok muzdarip olmuştu. Efendimiz'in (sas) zorlandığını gören Hz. Ebû Bekir: "Ya Resûlullah! Müsaade edersen o halkaları çıkarmayı deneyeyim. Belki çıkarabilir ve sizi bu ızdıraptan kurtarabilirim" dedi. Efendimiz (sas) Hz. Ebû Bekir'e olur dercesine

[39] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 75.

sessizce başını salladı. O kadar zor durumdaydı ki konuşacak takati kalmamıştı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, hazırlanmış, tam miğferin halkalarını çıkaracakken, arkadan biri koşa koşa geldi: *“Ey Ebû Bekir! Allah’ın hakkı için bu şerefi bana bırak, Allah rızası için Allah Resûlü’nün mübarek yüzündeki o halkaların çıkarılmasını bana bırak”* dedi. Samimiyetle bu işi yapmak için müsaade isteyen Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tan başkası değildi. Ebû Ubeyde, öyle içten bir talep ile bunu söylemişti ki Hz. Ebû Bekir, hiçbir şey söyleyememiş, hemen o işi arkadaşı Ebû Ubeyde’ye bırakmak için geri çekilmişti. Bunun üzerine Ebû Ubeyde hemen harekete geçti, önce eğildi ve Allah Resûlü’nün (sas) iki yanağına batan miğferin halkalarına iyice baktı. Halkalar öyle bir yanaklara saplanmıştı ki onları çıkarmak çok da kolay olmayacaktı. Biraz düşündü Ebû Ubeyde ve elleriyle çıkarmanın Allah Resûlü’ne (sas) çok eziyet edeceğini tahmin etti. Dişleri ile kavrayıp bir çekişte çıkarmalıydı ki Efendimiz’e (sas) çok fazla acı çektirmesin. Ebû Ubeyde halkaları dişleri ile çıkarmaya karar verince Efendimiz’e: *“Uzan Ya Resûlullah!”* dedi. Efendimiz (sas) uzandı, Ebû Ubeyde Allah Resûlü’nün (sas) başı ucunda dizleri üzerine çömeldi. Önce sağ yanağındaki halkayı dişleri ile sıkıca kavradı: *“Bismillah!”* dedi ve hızlıca çekti. Halka çıkmıştı; ama Ebû Ubeyde’nin ön dişlerinden bir tanesi de o halka ile birlikte çıkmıştı. Tüm sahâbe heyecanlı bu manzarayı seyrediyorlardı. Ebû Ubeyde çıkan halkayı bir tarafa bıraktı, yüzünde ve ağzında oluşan kanları sildi. Hz. Ebû Bekir, Ebû Ubeyde’nin bu halini görünce dayanamadı ve dedi ki: *“Ey Ebû Ubeyde! İkinci halkayı da bana bırak!”* Ebû Ubeyde yaşlı gözlerle Hz. Ebû Bekir’e baktı ve dedi ki: *“Ey Ebû Bekir! Ne olur bu şereften beni mahrum etme, ne olur benim ile Allah Resûlü’nün (sas) arasına bu iş için girme.”* Hz. Ebû Bekir yine geri çekildi. Ebû Ubeyde bu sefer Efendimiz’in sol yanağındaki halkaya yöneldi, onu da dişleri ile sıkıca kavradı ve hızlı bir çekiş ile o halkayı da çıkardı. Bu sefer de ön dişlerinden başka bir tanesini kaybetmişti. Ebû Ubeyde’nin ağzından kanlar boşalıyordu. Kırılan iki dişinin yerleri kanıyordu. Ama bu, onun hiç de umurunda değildi. Onun umurunda olan tek bir şey vardı, o da Allah Resûlü’ne (sas) ızdırap veren o halkaların çıkarılması idi. Efendimiz (sas) yüzünden kanlar akarken uzandığı yerden kalktı, Ebû Ubeyde, yaşlı gözlerle Allah Resûlü’ne (sas) baktı ve dedi ki: *“Ya Resûlullah! Rahatladın mı? Miğferin acısından kurtulabildin mi?”* Efendimiz (sas) karşısında kendisinin se-

lameti uğruna iki dişini feda eden, ümmetinin emini Ebû Ubeyde'ye baktı ve şöyle dedi: “Evet! Ebû Ubeyde! Rahatladım.” [40]

Ebû Ubeyde o günden sonra hep ön dişlerinden mahrum olarak yaşadı. Ön dişleri olmadığı içinde bazı harfleri tam olarak çıkaramıyordu. Araplar ön dişlerinden mahrum olup, bazı harfleri çıkaramayanlara *hetem* derlerdi. Bundan ötürü Hz. Ebû Bekir, Ebû Ubeyde hakkında: “O, *hetemlerin en güzelidir*” derdi. [41] Evet, eğer feda edilen şey Allah ve Resûlü yoluna feda edilmişse, onun eksikliği bir ayıp, kusur ve çirkinlik değil, bir güzelliştir. Çünkü feda edilen makam yüce ve değerli bir makamdır. Bunun için Abdurrahman b. Avf ayağını, Efendimiz (sas) yoluna feda edip aksak/topal, Talha b. Ubeydullah O'nun yoluna kolunu feda edip çolak ve Ebû Ubeyde de O'nun yoluna dişlerini feda edip *hetem* olmuştu. Ama O'nun yoluna feda edilenler sahiplerini daha da güzelleştirmiş, güzeller güzeli için feda edilenler, onlara daha da bir güzellik katmışlardı. Sahâbe diyor ki: “*Dişsizlik insanı çirkinleştirirdi, ama Ebû Ubeyde, Uhud'da kaybettiği dişlerinden sonra çok daha güzelleşmişti.*” [42]

Hz. Peygamber (sas) Dünyasında Ebû Ubeyde

Uhud'dan sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Kaynukaoğulları Gazvesi'ne iştirak etmiş, ardından yüreklerin ağızlara geldiği Hendek Gazvesi'nde de olması gereken yerde yerini almıştır. O da Allah Resûlü (sas) ile beraber Selmân-ı Fârisî'nin görüşünün bir neticesi olarak hendekler kazan yüzlerce sahabîden biri olmuş, o da Ahzap ordularına karşı Efendimiz'in (sas) kendisine verdiği görevleri yerine getirmiş ve o savaş sonrasında Kurayzaoğulları Yahudileri'nin ihanet kalelerini bir bir deviren yiğitlerden biri de o olmuştur. [43]

Tarihler hicrî 6. yılı gösterdiğinde Allah Resûlü (sas) 1400 sahâbî ile birlikte Mekke'ye doğru umre maksadı ile yola çıkacaktı. Ebû Ubeyde de

[40] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, I, 246, 247; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 27; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 478.

[41] İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, III, 126.

[42] İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, III, 126.

[43] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 75.

bu 1400 sahabîden biri olacaktı. O da Hudeybiye kuyularının başında konaklayacak, Hz. Osman'ın Mekke'de başına bir iş geldiği haberine üzülecek, Semûre ağacının altında Rıdvan Beyatı'na katılarak, Allah'ın övgüsüne, Resûlü'nün ise müjdesine muhatap olacaktır. Daha sonra Mekke tarafının elçisi olan Süheyl b. Amr'ın Hudeybiye sulhu için gelişine şahit olacak ve bu sulhta Ebû Ubeyde'nin ismi de şahitlerden biri olarak yazılacaktı.^[44]

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın, Hudeybiye'de bir tavrı vardır ki o tavrı nasıl ümmetin emini olduğunun da bir işaretidir. Antlaşma imzalanacak üzere iken, Süheyl b. Amr'ın Müslüman olan oğlu Ebû Cendel'in gelip Efendimiz'e (sas) sığınma talebini söylemesi üzerine Süheyl'in antlaşma maddelerini hatırlatarak onu geri istemesi ve bu hadisenin öncesinde Süheyl'in bazı tavırları Müslümanları çok yaralamıştı. Efendimiz'in, Ebû Cendel'i babasına geri vermesi o yarayı daha da derinleştirmişti. Bu ortamda Hz. Ömer farklı bir ruh haline girmiş, antlaşmanın kabul edilmemesi yönünde görüşler beyan etmişti. Hz. Ömer bu görüşünü, Ebû Ubeyde ile paylaştığında, Ebû Ubeyde ona şöyle diyecekti: *"Ey İbn Hattab! Sen Resûlullah'ın ne dediğini duymuyor musun? Şeytandan Allah'a sığın ve görüşünü kendine sakla!"*^[45] Bu söz Hz. Ömer'in kaynayan yüreğine su serpmiş, biraz olsun kendine gelmesine sebep olmuştu.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı aynı yıl, II. Zülkussa seriyyesinin komutanı olarak görüyoruz. Bu serriyyede Ebû Ubeyde, Allah Resûlü'nden (sas) aldığı emir doğrultusunda görevini yüzünün akı ile tamamlayıp geldiğine şahit oluyoruz.^[46]

Hicrî 8. yılda Allah Resûlü (sas) on bin yiğit ile Mekke üzerine sefer düzenlerken Ebû Ubeyde de Allah Resûlü'nün (sas) hemen yanı başındadır. O gün Allah Resûlü de O'nun yoluna baş koyan sahâbe de bir başkadır. Kovalandıkları, sürülüp çıkarıldıkları, bin bir işkencelere maruz kaldıkları, öz yurtlarına şimdi muzaffer bir komutan edası ile girmeleri gerekirken, büyük bir mahviyet ve tevazu içerisinde giriyorlardı.

[44] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 233; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 612.

[45] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, III, 612.

[46] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 89.

Efendimiz (sas) Mekke'ye girerken on bin kişilik ordusunu dört kola ayırmıştı.

1. Kol: Halid b. Velid'in,
2. Kol: Zübeyr b. Avvam'ın,
3. Kol: Sa'd b. Ubâde'nin,
4. Kol: Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın komutasında olacaktı. ^[47]

Komutan Olarak Ebû Ubeyde b. Cerrâh

Hicrî 8. yılda Ebû Ubeyde b. Cerrâh iki önemli seriyyeye komutanlık edecektir. İlki; Zâtü's-Selâsil seriyyesi idi. Zâtü's-Selâsil, Medine'ye on günlük mesafede Şam bölgesine yakın bir yer olan Vadiu'l-Kur'a'da bulunan bir suyun adı idi. Allah Resûlü (sas) daha önce Amr b. Âs'ı o bölgeye tebliğ ve davet çalışmalarını yapmaları için ve bazı antlaşmalı kabilelerden cizye toplamaları için üç yüz kişilik bir ordu ile göndermişti. Amr b. Âs, Cüzamlılar kabilesine yaklaştığı bir sırada bu kabilenin kendilerine saldırmak üzere büyük bir ordu hazırladığı haberini aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü'ne (sas) bir mektup göndererek takviye güç istedi. Efendimiz (sas) de iki yüz kişilik bir birliği Amr b. Âs'a göndermek üzere tertip ettirdi. Bu iki yüz kişinin içerisinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de vardı. Birliğin komutanı ise Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tı. Ebû Ubeyde bu serriyyede, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e komutanlık yaptığı için, daha sonraları *Emirü'l-Ümera/Emirlerin Emiri* diye anılacaktır. ^[48] Allah Resûlü bu iki yüz kişilik birliği Medine'den yolcu ederken, birliğin komutanı Ebû Ubeyde'ye diyordu ki: “Ey Ebû Ubeyde! Komutan sensin; ama Amr b. Âs'ın yanına vardığında sakın onunla ihtilafa düşme!” Allah Resûlü'nün (sas) bu sözlerinin içerisinde önemli bir uyarı vardı. Bir çoğu bu uyarıyı anlamamıştı; ama birliğin komutanı olan Ebû Ubeyde bu uyarıyı çok iyi anlamıştı.

Ebû Ubeyde birliği ile birlikte Amr b. Âs'm bulunduğu bölgeye geldi. Müslümanların iki ordusu birleşince Ebû Ubeyde, Allah Resûlü'nün (sas)

[47] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 89.

[48] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 90.

kendisine verdiği yetkiyi dile getirdi: “İki ordunun komutanı olarak Efendimiz beni atadı” dedi. Amr b. Âs, buna itiraz etti dedi ki: “Hayır, beni Allah Resûlü komutan olarak atamıştı, siz ise daha sonra bize takviye birlik olarak geldiniz, dolayısı ile komutan benim.” Askerler arasında komutanlık hususunda biraz tartışma yaşandı. İşin sonunda Ebû Ubeyde hepimize örnek olacak bir tavır ortaya koydu. Amr b. Âs’a dedi ki: *“Ey Amr! Efendimiz beni açıkça komutan olarak atadı; ama sözünün sonunda dedi ki: ‘Amr ile ihtilafa düşme.’ İşte ben Efendimiz’in bu uyarısı gereği ve İslâm ordularının selameti açısından hakkım olan komutanlıktan feragat ediyor ve sana itaat ediyorum.”*^[49] İşte bu tavır, sahabice bir tavidir... Bugün İslâm ümmeti olarak ne çekiyorsak, aramızdaki bazılarının şahsi ihtiraslarından çekmiyor muyuz? Ne zaman Ebû Ubeyde gibi ümmetin selameti uğruna, hakkımız olan şeylerden bile feragat etmeyi başarabilirsek, o zaman aramızdaki birçok sıkıntı halledilecek ve ümmet yeniden dirilecektir. Ebû Ubeyde’nin bu tavrı başta Hz. Ömer olmak üzere, birçok sahabinin itirazına sebep olmuşsa da Ebû Ubeyde bu itirazlara hiç aldırış etmeden sıradan bir er gibi Amr b. Âs’a itaat etmiştir. Olay daha sonra Allah Resûlü’ne (sas) intikal edince Efendimiz, Ebû Ubeyde’nin bu tavrını beğenmiş ve onun hakkında: **“Allah Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ı rahmetiyle esirgesin”** diye hayır dualarında bulunmuştur.^[50]

Aynı yıl Allah Resûlü (sas) ümmetin emini Ebû Ubeyde’yi Seyfu’l-Bahr ya da meşhur olmuş ismi ile Habat seriyyesi için üçyüz kişilik bir birlik ile Kızıldeniz yakınlarındaki Kudâaoğulları kabilesine göndermişti. Bu yıl Medine’nin kıtlık yıllarından biriydi. Allah Resûlü, üç yüz kişilik bu birliğe çok az bir hurma azık olarak vermişti. Birliğin komutanı olan Ebû Ubeyde bu kadar az azık ile bu uzun yolun nasıl gidileceğine dair biraz endişe taşıyınca Efendimiz (sas) ona demişti ki: **“Siz Allah adına yürüyün, Allah size katından rızıklar bağışlayacaktır.”** Ebû Ubeyde üç yüz sahabî ile bu zorlu yolda yürümeye başladı. Yol uzun, azık azdı. Günlerce yürüdüler, derken kendilerine verilen azık bitti. Sahâbe aç, susuz yola devam etmek zorundaydı. Artık sahâbe yürümek için ağaçlardan dökülen kuru yaprakları yemek zorunda kalmışlardı. Bu zorluktan dolayı bu seferin ismi *Habat*; yani *yaprak seferi*

[49] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 272; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 232.

[50] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 275.

diye anılmıştır.^[51] İslâm askerleri böyle sıkıntılarla Kızıldeniz sahillerine varmışlardı. Sahile geldiklerinde artık açlıktan takatleri kesilmişti. Bittim noktasına vardıkları bir anda Allah'ın rahmeti onlara yetişmiş ve sahile koca bir balina vurmuştu. Sahâbe hayran hayran bu balinaya bakarlarken aralarında bir tartışma çıktı, bazıları dedi ki: "Bu bir hayvan ölüsüdür, yiyemeyiz." Bazıları ise "Bu Allah'ın bize bir ikramıdır, bundan dolayı yiyebiliriz" dediler. En son noktayı ordunun komutanı Ebû Ubeyde koydu, dedi ki: "*Bu Allah'ın bize gönderdiği bir rızıktır, yiyiniz, eğer yenilmemesi gerekse bile biz şu an bulunduğumuz durumdan dolayı mazur sayılırız.*" Sahâbe komutanlarına uyararak bu koca balinadan günlerce nasiplendiler. Öyle bir iyi gelmişti ki birçok sahâbî bu seferde kilo bile almıştı. İslâm askerleri günlerce burada beklediler; ama düşman karşılarına çıkmadı ve herhangi bir çatışma olmadan birlik Medine'ye geri döndü. Askerler Medine'ye varır varmaz, yedikleri balinanın hükmünü Allah Resûlü'nden (sas) öğrenmek istediler. Ebû Ubeyde başlarından geçenleri bir bir Efendimiz'e (sas) anlattı. Allah Resûlü (sas) bu hadise hakkında şunu söyledi: "**Denizin suyu temiz, ölüsü helaldir. Allah size o balığı bir rızık olarak göndermiştir.**"^[52] Efendimiz (sas) daha sonra kimsenin aklında herhangi bir şüphe kalmaması için dedi ki: "**Eğer yanınızda o balığın etinden varsa verin biz de yiyelim.**" Sahâbeden bazıları balığın etinden kurutarak yanlarında getirmişlerdi. O etlerden biraz Allah Resûlü'ne verdiler, Efendimiz (sas) de pişirterek o eti yedi.^[53]

Ümmetin Emîni

Bu hadiselerden sonra Medine'ye gelen heyetler üzerine iki kez Allah Resûlü'nün (sas) Ebû Ubeyde'nin eminliğini/güvenilirliğini âleme duyurduğuna şahit oluyoruz. İlk olayı İbn Hacer, *el-İsâbe*'de birçok kaynaktan alarak anlatır. Yemenlilerden bir grup Allah Resûlü'ne (sas) müracaat ederek: "Ya Resûlullah! Bizlere bir öğretmen göndersen de bizlere Kur'ân ve sünneti öğretse" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Ebû Ubeyde'nin elini tutarak: "**Her ümmetin bir emîni vardır, benim ümmetimin emîni de Ebû**

[51] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 135.

[52] Ebû Dâvûd, *Tahâre*, 41; Tirmizî, *Tahâre*, 52.

[53] Taberî, *Tarih*, III, 105; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 233.

Ubeyde b. Cerrâh'tır” diyerek ümmetin eminini, emniyet gerektiren bir görev olan muallimlik, öğretmenlik yapması için Yemenlilere göndermiştir. ^[54]

Ebû Ubeyde'nin eminliğinin ikinci kez Allah Resûlü'nün (sas) mübarek lisanı ile âleme duyurulmasını başta Buhâri ve Müslim olmak üzere yine birçok kaynakta görmekteyiz. ^[55] Hicrî 9. yılda Medine'ye Necran Hıristiyanları'ndan bir heyet geldi. Heyet çeşitli konularda Allah Resûlü (sas) ile görüştüktan sonra Efendimiz'den aralarındaki para, maliye ve çeşitli ihtilaf-larda kadı/hâkim sıfatı ile bulunacak güvenilir bir rehber talebinde bulundular. Allah Resûlü (sas) heyetin bu talebine karşılık şöyle buyurdu: “**Yarın öğlen namazında mescide gelin; size ashâbım arasından güçlü, sağlam, emin ve güvenilir birini rehber olarak göndereceğim.**” Bundan sonrasını Hz. Ömer şöyle anlatır: “Allah Resûlü öyle güzel vasıflar dile getirdi ki ben anılan o vasıflarda olmayı ne kadar da arzu ederdim.” Düşünsenize; Âlemlerin Sultanı, sizi âleme; güçlü, sağlam, emin ve güvenilir diye takdim ediyor. Hz. Ömer devam ediyor: “O gün öğle namazına erkenden geldim, en ön safta yerimi aldım, Allah Resûlü'nün (sas) beni hemen fark edebileceği bir yerde oturdum. Efendimiz (sas) geldi, namazı kıldırdı ve cemaate doğru döndü, o mübarek gözleri ile birini aramaya başladı. Ben hafifçe kalkıyor, O'nun beni görmesini sağlamak için çaba gösteriyordum. Ama O, seçeceğini seçmişti. İki saf arkada Ebû Ubeyde'yi gördü: “**Gel, Ey Ümmetimin emini! Necranlılarla birlikte git ve aralarındaki her türlü ihtilafı adaletle çözüme kavuştur.**” dedi. ^[56]

Hz. Ömer, o gün bu vasıfların sahibi olamadığına üzölmüş; ama Ebû Ubeyde'nin Allah Resûlü'nün (sas) yanındaki değer ve kıymetini de anlamıştı. Gün gelecek Hz. Ömer öğrendiği bu kıymetten dolayı Ebû Ubeyde gibi adamlara sahip olmayı yeryüzünün en kıymetli hazinesi olarak dile getirecekti. Diyecekti ki: “Temenni ederim ki: Bu o da dolusu kadar, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ım, Muaz b. Cebel'im, Ebû Huzeyfe'nin mevlası Salim'im gibi adamlarım olsun. Onlarla Allah'ın kelimesini, i'la-i kelimetullahı buralardan

[54] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 977-978; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 479.

[55] Buhârî, *Fezâilü'l-Ashâbi'n-Nebi*, 21; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 53.

[56] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 18; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, s. 479.

ötelere taşıyabileyim.”^[57] Hz. Ömer, en önemli meselenin adam meselesi olduğunu görmüş ve bunu böyle dile getirmişti. Abdullah b. Amr b. Âs ise bir gün onun değerini şöyle ifade edecekti: *“Kureyş halkı içerisinde üç kişi vardı ki bunların yüzleri güzel, ahlakları noksansız, akılları selim, kalpleri ise metindi. Bu üç kişi: Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tır.”*^[58]

İşte böyle vasıfların sahibi olan bir iman insanıdır; Ebû Ubeyde b. Cerrâh... Necranlıların yanındaki görevini alınının akıyla yerine getirdikten sonra Medine’ye dönmüştü. O günden sonra da Ebû Ubeyde vefatına kadar Allah Resûlü’nün (sas) arkasından hiç ayrılmayacak, O’nunla birlikte zorluk seferi Tebûk’a katılacak, Veda Haccı’nda bulunacak, Allah Resûlü’nün Arafat’ta, Meş’ar’da yani Müzdelife’de ve Mina’da hutbelerini can kulağı ile dinleyecekti. Efendimiz’in (sas) daha Veda Haccı’nda: **“Artık bir daha görüşemeyebiliriz”** sözünü duyunca o da Hz. Ebû Bekir ile birlikte gözyaşı dökecek, Allah Resûlü’nün (sas) refik-i a’lâ’ya yolculuğuna bizzat şahit olacak, Efendimiz hicrî 11. yılın Rebiülevvel ayında dünyadan veda edişini görecektik, o da her sahâbî gibi Allah Resûlü’nün (sas) arkasından gözyaşı dökecek, hüznlerin en büyüğünü yaşayacaktı.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh yoluna baş koyduğu Allah Resûlü’nden (sas) sonra yedi yıl daha yaşayacak, o yedi yılda yetmiş yıllık hayırlı hizmetlere imza atacak ve Efendimiz’in (sas) kendisini nitelendirdiği emniyetine en küçük bir leke sürmeyecekti.

Efendimiz’in (sas) vefatının ardından, bir gün Hz. Ebû Bekir, insanlara şöyle diyecekti: “Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde’yi üç farklı zamanda övdü. Eğer, o övgü cümlelerinden bir tanesi benim için söylenmiş olsaydı, bana onlarca kızlı deveden daha sevimli gelirdi.” İnsanlar merak edip, bu üç hadisenin en olduğunu sorduklarında Hz. Ebû Bekir dedi ki: “Resûlullah (sas) bir gün ashâbı ile otururken, yanlarından ayrılan Ebû Ubeyde için: **“İşte mü’min iki omuz sahibi”** demişti. İkincisi, yine başka bir gün Resûlullah (sas) dedi ki: **“Eğer ashâbımdan her hangi birinin, bir huyunu almak isteseydim, ancak Ebû Ubeyde’nin ahlakından bir şeyler alırdım.”** Üçüncüsüne

[57] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 480.

[58] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 979.

gelince o da Necran heyeti kendileriyle emin, güvenilir birini göndermelerini istediğinde, Resûlullah'ın (sas): **“Sizinle beraber çok emin bir insan göndereceğim!”** diyerek, Ebû Ubeyde'yi onlarla beraber göndermesidir.”^[59]

Zor Günlerde, Büyük Kametler

Efendimiz'in (sas) vefatı ile birlikte Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve tüm Müslümanlar için artık yepyeni bir dönem başlamıştı. İki buçuk yıl sürecek Hz. Ebû Bekir'in hilafet döneminde ümmetin emini olan Ebû Ubeyde üzerine düşeni her zaman ziyadesi ile yapacaktı.

O günler, zor günlerdi; Hz. Ebû Bekir hilafete gelir gelmez dalga dalga irtidat hareketleri İslâm coğrafyalarında yayılmaya başlamıştı. Bu zorluğa rağmen Hz. Ebû Bekir işe ilk önce yarım kalan bir mesele ile başlamıştı. Halife olur olmaz Efendimiz'in (sas) oluşturduğu Üsame ordusunu Bizans/Rumlar üzerine gönderdi. Bu ordu içerisinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh da yer aldı.^[60] Ordu selamet ile gidip geldikten sonra Hz. Ebû Bekir irtidat hareketlerini bastırmak adına Halid b. Velid'i görevlendirdi ve birçok bölgede sükûnet sağlandı. Bu dönem zarfında Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Medine'de Hz. Ebû Bekir'in yanında yönetim işinde ona yardımcı oldu. Genelde o mali işlere, Hz. Ömer ise yargı işlerine bakarak yeni halifenin yükünü paylaşıyorlardı.^[61]

İrtidat hareketleri kısmen durulunca, Hz. Ebû Bekir cihad seferlerinin başlaması için sahâbe ile istişare etti. Sahâbe İslâm ile insan arasındaki engel olan o günün yönetimlerinin ortadan kaldırılması ve halkın bu yeni dinden haberdar olmaları için İslâm ordularının hareket etmeleri yönünde fikirlerini beyan ettiler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir bir anda birçok cephede cihad seferberliği başlattı. Bu seferberlikte Ebû Ubeyde b. Cerrâh da aktif olarak görev alacaktı. O bu seferlerde Medine'den dışarı çıkacak ve bir daha da Medine'ye geri dönemeyecekti. Yaklaşık altı yıl boyunca i'lâ-i kelimetullah bayrağını dünyanın dört bir yanında dalgalandırmak ve tabi ki oralardaki

[59] İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dımaşk*, VIII, 778.

[60] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emmini Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 105.

[61] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 420.

gönüllere ulaştırmanın yollarını arayacaktı. Hz. Ebû Bekir, bu cihad hareketini beş önemli bölgede sürdürmekteydi:

1. Halid b. Velid komutasında, Irak ve çevresinde.
2. Yezid b. Ebî Süfyan komutasında, Şam bölgesinde.
3. Amr b. Âs komutasında, Filistin bölgesinde.
4. Şürahbil b. Hasene komutasında, Ürdün ve civarında.
5. Ebû Ubeyde b. Cerrâh komutasında, Hıms/Humus/Suriye bölgesinde.^[62]

Bu beş farklı bölgede sürdürülen fetih hareketlerinin aynı zamanda kendi aralarında alt cepheleri ve birlikleri de vardı. İslâm'ın bu yiğitleri o günün imkânları nispetinde etraflarında bulunan her coğrafyaya İslâm'ın mesajını ulaştırma gayreti veriyorlardı. Öyle bir cihad aşkı ile mücadele veriyorlardı ki bir cephede işi biten askerler, hemen diğer bir cepheye geçiyor ve birbirlerine takviye kuvvet oluyorlardı. Hz. Ebû Bekir, İslâm ordusunu böyle kollara ayırdıktan sonra şu önemli talimatı da hepsine bildirmişti: *“Eğer İslâm ordularının kolları bir cephede birleşirlerse başkumandan Ebû Ubeyde b. Cerrâh olacaktır.”*^[63] Yani Ebû Ubeyde, o dönemde Hz. Ebû Bekir'in talimatıyla ordularının genel komutanı olarak atanmıştı. İslâm'ın bu yiğitleri görev alanları olan cephelerde cihad vazifelerini yerine getirirlerken Halid b. Velid, Irak cephesinde büyük başarılar elde etmiş ve o ara görevini yerine getirme mutluluğu ile Hac yapmak için Mekke'nin yolunu tutmuştu. Tam bu arada Bizans birer birer elindeki toprakları Müslümanlara bırakmanın acısı ile çok büyük bir ordu teşkil edip, İslâm ordularını yurtlarından sürüp çıkarmayı istediler. 240.000 kişilik bir ordu tertipleyen Heraklius, Müslümanları mağlup etmenin yollarını aramaya başladı. Özellikle Şam cephesinde yaşanan bu hareketlilikten diğer cephe komutanları da haberdar oldular ve hepsi bir cephede toplandılar. İslâm orduları Şam cephesinde toplanınca Amr b. Âs gelişmelerden halife Hz. Ebû Bekir'i haberdar etti ve takviye birlikler istedi. Hz. Ebû Bekir önce İkrime b. Ebî Cehil'i 6000 kişilik bir ordu ile oraya gönderdi ve Halid'e hemen haber ulaştırarak bir an önce bu cepheye dönmesini

[62] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 107.

[63] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 108.

emretti. İkrime de Halid de söyleneni yerine getirerek Şam cephesine ulaştılar. Tüm askerlerin birleşmesi ile İslâm ordularının sayısı 40 bini bulmuştu. Şimdi imanın ordusu kendinden altı kat daha fazla olan inkâr ordusu ile savaşacaktı. İslâm orduları Ürdün yakınlarında bulunan Yermûk denen vadide toplanıp düşmanı beklemeye başladılar. Halid buraya geldiği zaman baktı ki İslâm orduları her ne kadar aralarında bir birliktelik oluşturmuşlarsa da komuta yine de bir komutanda değil, her komutan kendi birliğini idare etmektedir. Bunun üzerine diğer komutanlarla da konuşarak, komutayı devraldı; askere bir konuşma yaptı. Sonra Ebû Ubeyde askere bir konuşma yaparak onları şevklendirdi.^[64]

Yermûk'tan Birkaç Hatıra

Yermûk savaşı gerçekten İslâm Tarihi'nde çok önemli bir savaştır. Savaşın ayrıntılarına burada giremeyeceğiz; ancak çok önemli bir rivayeti sizlerle paylaşmak istiyoruz: Ordular karşılıklı Yermûk'ta savaşın başlamasını bekledikleri bir anda Rumlar bir casus göndermişti, Müslümanların hallerinden haber getirmesi için... Casus, İslâm ordusunun içerisine dalıp, bazı bilgileri toplamış ve Rum tarafına dönmüştü. Heraklius sormuş: "Anlat bakalım Müslümanlar, nasıl insanlardır? Neler yaparlar?" Casus, Müslümanlara hayran olmuştur. Gerçekte Müslümanlar o dönemde tanındıkça sevilen, hayran olunan ve tanındıkça yürekler fetheden insanlardı. Casus, Heraklius'a diyordu ki: "Onlar geceleyin hepsi ibadet ediyor. Gündüzün de hepsi askerlik yapıyorlar. Yani gece rahip, gündüz asker... Hakkı yerine getirmek için hırsızlık edenler, kumandanlarının oğlu olsa bile elini kesiyorlar. Her an ve zeminde hakkın arkasında yer alıyorlar." Casus hayran hayran gördüklerini işte böyle anlatıyordu. Evet, gerçekten Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı "Ruhbanü'l leyl, fursanü'n nehârdı." Yani gecenin ruhbanı/abidi; gündüzün fursanı/mücahidi idi. Casus, Heraklius'a bu haberleri verdikten sonra Heraklius şu itirafta bulunmak zorunda kalacaktır: "Böyle insanlara karşı bizim

[64] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 109.

galip gelmemiz mümkün değildir. Öyleyse onlarla yeryüzünde uğraşmaktansa yerin altı bize daha hayırlıdır.” [65]

İki ordu Yermûk'ta saf tutmuş savaşın başlamasını beklerlerken, o sıralar komutan Halid'e bir mektup ulaşır. Mektup, Ömer b. Hattab'tan geliyordu. Hz. Ömer ordu komutanı Halid'e diyordu ki: “Hz. Ebû Bekir vefat etti ve beni de bu zor görev ile vazifelendirdi. Artık ben İslâm'ın ikinci halifesiyim. Ey Halid! Mektubum sana ulaşınca ordu komutanlığını Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a devret, sen de onun emrinde bir asker ol.” Mektubun Halid b. Velid'e değil, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a ulaştığına dair rivayetlerde vardır.^[66] Ebû Ubeyde'ye mektup ulaşınca aynen Halid için söylenenlerde olduğu gibi, ne Hz. Ebû Bekir'in vefatını ne de Halid'in azl edildiğini kimselere söylememiş, savaşın neticesini beklemiştir

Halid, bu mektubu okudu, ancak hiç kimseye bir şey söylemedi. Çünkü o an ölüm-kalım anıydı, eğer ordu Halife'nin vefatını duysa moralleri bozulacak ve ordu komutanının azli o anda duyulsa ortaya onarılamaz yaralar çıkacaktı. Halid, büyük bir ferasetle mektubu gizledi ve savaş başladı. Halid müthiş bir taktik ile Bizans'ın 240 bin kişilik ordusunu darmadağın etti. Müslümanlar bu savaşta üç bin şehit vermişlerdi. Arna karşısında tarihi mümkün olmayan bir zafer elde etmişlerdi. Bu zafer artık Anadolu'nun kapılarını İslâm'a açacak, İslâm'ın mesajı kıtaları zorlamaya başlayacaktı. Heraklius, o günlerde devletin merkezi olan Antakya'da idi; Yermûk savaşından sonra kalan askerlerini toplayıp bölgeyi terk ettiği zaman o tarihi sözünü söyleyecekti: “*Elveda Suriye! Ebediyen elveda...*”^[67]

Hz. Ömer'in Takdir Edilecek Hassasiyeti

Neden Hz. Ömer, Halid gibi başarılı bir komutanı azletmiştir? Düşünün, Halid gibi bir komutan, adı bile düşmanın yüreğine korku salıyor, hangi savaşa girerse girsin, galibiyet elde ediyor, onu hayatında mağlubiyet adına bir şey yok; böyle bir komutan niye görevinden alınsın ki? Nedenini

[65] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII,19.

[66] Taberî, *Tarih*, III, 435.

[67] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 114.

anlamaya çalışalım: Halid b. Velid, savaş öncesinde kendine gelen mektubu gizledi, Yermûk savaşını müthiş bir taktik ile kazandı. Savaşın bitiminde Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın yanına vardı, O'na mektubu uzattı ve özür diledi. Ebû Ubeyde mektubu okudu, Hz. Ömer mektupta Halid'i azledip, yerine Ebû Ubeyde'yi atıyordu. Ebû Ubeyde Halid'e döndü ve dedi ki: "Ey Halid! Özrün ne gereği var. Vallahi! Sen olması gerekeni yapmışsın."^[68]

Artık Halid, büyük komutan Ebû Ubeyde'nin emri altında sıradan bir askerdir. Tam iki yılda böyle devam edecektir. Aradan iki yıl geçtikten sonra Halid, bir fırsatını bulur ve Halife Ömer'in yanına gelir: "Ey Mü'minlerin Emiri! Beni azledişinin emri başım- gözüm üstüne, yalnız gerekçesini öğrenebilir miyim? Bir yanlışım ve hatam mı oldu ki beni azlettiniz?" diye sorar. Halife Ömer, Farûk lakabının sahibi ve lakabının gereği, derin bir anlayışa sahip olan büyük insan, hiç kimsenin fark edemediği çok ince bir ayrıntıyı fark ederek diyecekti ki: "Ey Halid! Vallahi ben seni yanlış bir şey yaptığından ya da hatalı bir olaya sebep olduğundan dolayı azletmiş değilim. Seni görevden alışımın tek nedeni vardı. O da: Sizler Allah'ın yardımı ve lütfu ile zaferler kazanıyordunuz. Halk bu kazanılan zaferleri senin şahsına bağlamaya başladı. Öyle sözler halk arasında dolaşıyordu ki Ben senin bir efsaneye dönüşmenden korktum. Sen de ben de biliyoruz ki bize zaferler bahşeden sadece Allah'tır. Allah'a ait bu alanın bir beşere hasredilmesine meydan veremezdim. İşte Ey Seyfullah/ Allah'ın Kılıcı! Seni bunun için azlettim." Halid, halife Ömer'in bu haklı endişesini duyunca sevindi ve halifenin emrine itaat edeceğini belirterek yenden olması gereken yere yani cepheye döndü.^[69]

Cihad Meydanlarının Kahramanı

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Hz. Ömer'in hilafet günlerinde hep cihad meydanlarındaydı. Yaklaşık dört buçuk sene bir an olsun cepheyi terk etmedi. Bizans ordusu Ebû Ubeyde'nin adalet dağıtan kılıcı ile birer birer kalelerini İslâm'ın askerlerine bırakmak zorunda kalıyordu. Ebû Ubeyde bu dönem zarfında, diğer İslâm komutanları ile beraber Şam bölgesinin tamamı, An-

[68] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 116.

[69] Taberî, *Tarih*, III, 435.

takya ve çevresi, Cizre, Ceylanpınar ve Anadolu'nun büyük bir kısmını, Ürdün ve Filistin'in tabi ki Kudüs'un, Muhammedî sancak ile tanışmalarında büyük emekleri olmuştur. Ebû Ubeyde'nin bu dört buçuk yıllık hayatı inanın kırk beş yıllık ömre bedel bir bereketle geçmiştir. Bu bereket sadece toprak fethi değildir. Zaten sahâbe Allah Resûlü'nden (sas) bunun terbiyesini çok iyi görmüştü. Asıl olanın toprak fethi değil, gönül fethi olduğunun bilinci ile hareket etmişlerdir. Çünkü Kutlu Nebi (sas) bir insanın hidayete erişmesini bir âlemin fethi ile eş değer görmüştü.^[70] Sahâbe bu bilinç ile hareket ediyordu. Ebû Ubeyde birçok toprağı, sergilediğı İslâm ahlakı ile neredeyse savaşırsız fethediyordu. Onun bu yüce ahlakını bize birçok alanda örnek olabilecek bir hatırası ile daha iyi anlayabiliriz.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh bölgedeki en önemli şehirlerden biri olan Humus'u, Bizansın güçlü ordusunu yenerek ele geçirmişti. Halk korku ve şaşkınlık içerisinde İslâm askerlerinin kendilerine ne yapacağını bekliyorlardı. Şehrin meydanına toplanan kalabalığa, İslâm ordularının komutanı Ebû Ubeyde bir konuşma yapacaktı. Ebû Ubeyde yüksekçe bir yere çıktı ve dedi ki: "Ey Rum halkı! Allah bize zafer nasip etti ve biz buralara hâkim olduk. Ama sizin açınızdan değişen bir durum yoktur. Ticaret yapanlar, pazarlarına; ibadet yapanlar, mabetlerine; talebeler medreselerine aynen eskisi gibi, rahatça gideceklerdir. Hiç kimse sizlerin malına, canına, ırzına dokunmayacaktır. Hatta dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıya karşı İslâm askerleri sizleri koruyacaktır. İslâm askerleri bu hizmetlere karşı Müslümanlardan zekât ve öşür alacak, sizlerden ise cizye alacaklardır." Ardından cizye bedellerini söyleyerek konuşmasını bitirdi. Rumlar hiç tahmin etmedikleri bir muamele ile karşılaşmanın şaşkınlığı ve mutluluğu ile cizyelerini ödemeye başladılar. Ebû Ubeyde Hz. Ömer'den aldığı emir ile devlete ait tüm muameleleri kayıt altına alıyor, yazdırıyordu. Alınan cizyeler de tek tek kayıt altına alınmıştı. Rum halkı İslâm askerlerinden öyle bir memnun olmuşlardı ki birçokları bu hayranlığın neticesinde İslâm'a girmişlerdi. Asıl hayranlık verecek olay daha sonra gerçekleşecekti. Ebû Ubeyde b. Cerrâh bir müddet Humus'ta kalınca Heraklius'un büyük bir ordu ile bölgeye doğru geldiğinin

[70] Buhârî, *Megâzî*, 39; Hudarî, *Nûru'l-Yakîn*, s. 255.

haberini alır. O zaman İslâm askerleri çeşitli bölgelere dağılmış durumdadır. Ebû Ubeyde elinin altındaki askerlerle Bizans ordusuna karşı koyamayacağını anlayınca geriye doğru Antakya civarına çekilme kararı alır. Ama Humus'tan geri çekilirken tarihte eşine rastlanmayacak bir adalete imza atar. Rum halkına tellallar aracılığıyla şu tebliğatını yapar: *"Ey Rum halkı! Bizler sizleri koruma adına, sizlerden cizye (vergi) aldık. Ama şimdi sizleri koruyamadan şehri terk etmek zorundayız. Size verdiğimiz bu sözü yerine getirmedüğümüzden dolayı özür diliyor, aldığımız tüm vergileri geri vereceğimizi ilan ediyoruz. Herkes Beytûlmalden sorumlu Habib b. Mesleme'nin^[71] yanına gelsin ve verdiği miktarı geri alsın."*^[72] Tellallar bu haberleri, Humus'un sokaklarında haykırmaya devam ettiklerinde Rumlar hayret ediyor, ortaçağın karanlıkları altında ezilen bu halklar, asıl özgürlüğün hem tadını hem de gerçek adresini öğreniyorlardı. Birçoğu bu hadise üzerine Müslüman oluyor ve İslâm'ın adaleti nice kapalı yürekleri elindeki adalet anahtarı ile açıyordu.^[73]

Kudüs Fethi'nde

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı, Kudüs'ün fethinde görüyoruz. Filistin cephesinin komutanı Amr b. Âs, Kudüs önlerine kadar gelmiş; ama bir türlü şehre girememişti. Çünkü Hristiyanlar için de kutsal olan o mekânları kimse kolay kolay vermek istemiyordu. Amr b. Âs ciddi bir direniş ile karşılaşınca halife Hz. Ömer'den takviye birlik istedi. Halife Ömer de Ebû Ubeyde'ye bir mektup göndererek Amr b. Âs'a yardım etmesini emretti. Ebû Ubeyde mektubu alır almaz, Kudüs'e doğru yöneldi. İslâm orduları birleşince, Kudüs daha fazla direnemedi ve halk tek bir şart ile teslim olacağını beyan etti. Neydi o şart? Hristiyan din adamları, İslâm komutanlarına diyorlardı ki: "Size şehri bırakacağız; ama şehrin anahtarlarını size değil, sizin halifenize emanet etmek istiyoruz." Bu talebi İslâm komutanları Medine'de bulunan Halife Ömer'e bildirdiler. Hz. Ömer sahâbe ile istişare etmeye başladı, Kudüs'e gitmeli miydi, yoksa gitmemeli miydi? Çoğunluk gitmeme yönünde fikir beyan etmişlerdi. Sahâbe, Halife Ömer'in o gün için çok zor şartlarda

[71] Antakya'nın ilk İslâm valisidir.

[72] Ebû Yusuf, *Kitâbu'l-Harac*, s. 81.

[73] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 118, 119.

sürecek olan bir yolculuğa çıkmasının doğru olmayacağını söylüyorlardı. O istişare meclisinde biri daha vardı ki o daha görüşünü beyan etmemiştir. O, Haydar-ı Kerrâr'dı, Aliyü'l-Murtaza idi; O Fatıma'nın evinin direği, Hasan ile Hüseyin'in babası ve Halife Ömer'in de kayın pederi idi. O günlerde Hz. Ali'nin küçük kızı Ümmü Gülsüm Hz. Ömer'in hanımı idi.^[74]

Halife Ömer: "Ey Hasan'ın babası! Sen ne düşünüyorsun bu konuda, sen fikrini söylemedin" dedi. Hz. Ali ayağa kalktı ve dedi ki: *"Ey Mü'minlerin Emiri! Ben buradaki kardeşlerimin tam aksine düşünüyorum. Sen Kudüs'e gitmelisin. Sen oralara giderek, kıyamete kadar gelen Müslümanlara Kudüs'ün ne kadar önemli olduğunu öğretmelisin."* Hz. Ali'nin bu sözüne karşı Hz. Ömer diyecekti ki: "Hasan'ın babası olmasaydı Vallahi! Ömer helak olurdu." Ardından Hz. Ömer, Medine'de yerine Hz. Ali'yi vekil olarak bırakarak ve yanında birkaç kişiyi de alarak Kudüs'ün yolunu tutacaktı.

Günlerce süren yolculuktan sonra Hz. Ömer Kudüs'e yaklaşmıştı. İbn Kesîr, *el-Bidâye*'sinde Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde'nin birbirleriyle karşılaşmasını bize çok güzel ifadelerle anlatır: "...İki İslâm yiğidi birbirlerine yaklaşıkları zaman atlarından inip, iki âşık gibi birbirlerine koşmaya başladılar. Birbirleriyle buluşunca da ikisi de birbirlerinin ellerini öpmeye çalıştılar. Koca Halife, Ebû Ubeyde'nin elini öpmeye çalışıyor, Ebû Ubeyde de Halife Ömer'in elini öpmeye çalışıyordu. Sonra birbirlerine sarılarak gözyaşı döktüler ve hasret giderdiler. Sonrasında Kudüs'e birlikte girdiler. Hz. Ömer selamle içeriye girdi, şehrin anahtarlarını aldı ve istirahat etmek için Ebû Ubeyde'ye: "Ey Ebû Ubeyde! Haydi, beni çadırına götür" dedi. Ebû Ubeyde önde, Halife Ömer arkada İslâm ordusunun komutanı Ebû Ubeyde'nin çadırına girdiler. Çadır çok sıradan ve basit bir çadırdı. İçeride bir kişinin bile zor yatabileceği kadar küçük bir keçe vardı. Halife Ömer bu hali görünce gözyaşlarını tutamayacak ve diyecekti ki: *"Ey Ebû Ubeyde! Dünya hepimizi değiştirdi; ama seni asla değiştirmede."* Evet, Ebû Ubeyde'yi dünya değiştir(e)memiştir. O Allah yolunda her şeyini feda etmişti. O dünyaya değişmek için değil değiştirmek için gelmişti. O günlerde gerçekten âlemi, İslâm'ın nurlu mesajları ile değiştiriyordu. Hz. Ömer, Ebû Ubeyde'ye, çadırını biraz dü-

[74] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in Albümü*, s. 192-193.

zeltmesini istediğinde, Ebû Ubeyde şöyle diyecekti: “Ey Mü’minlerin Emiri! Onlar rahat ve rehavetimizi, dünyaya bağlılığımızı artırır.”^[75]

Kudüs’ün fethinden sonra, Halife Ömer Medine’ye geri dönmüş, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ise tekrardan Şam yolunu tutmuştu. Halife Ömer Medine’ye varınca Ebû Ubeyde ile İslâm’ın diğer bir yiğidi olan Mu’az b. Cebel’e dört yüzer dirhem hediye olarak göndermişti. Gelen elçi bu iki insana halifenin hediyelerini ulaştırınca, daha elçi Şam’dan ayrılmadan ikisinin de bu hediyeyi halka dağıttıklarına şahit olur. Elçi, haberi Hz. Ömer’e getirdiği zaman halife gözyaşlarını tutamayacak ve ellerini semaya kaldırarak; “Ya Rabbi! İyi ki böyle adamlarım var. Eğer bunlar olmasaydı, bu zorlu işler nasıl başarılırdı” diyecekti.^[76]

İki Güzel Dost Tebûk’ta

Hiz. Ömer bir müddet sonra İslâm coğrafyalarını yerinde ziyaret etme amacı ile Medine’den yola çıktı. Hedefi Şam’dı ve Şam’a gidene kadar yol üzerinde bulunan tüm Müslümanları ziyaret edecekti. Hiz. Ömer ve beraberindekiler Medine’den yaklaşık 780 km. uzaklıkta Tebûk’a geldiklerinde bir müddet burada konaklayıp civar vilayetlerin valileri ile görüşmeler yapmıştı. Hiz. Ömer’in Tebûk’ta olduğunu haber alan Ebû Ubeyde b. Cerrâh, hemen Şam’dan Tebûk’a doğru yola çıkmıştı. Hiz. Ömer vali ve komutanlarla görüşürken: “Hep, kardeşim nerede? Kardeşim daha gelmedi mi? diye sordu. Sahâbeden birileri merak etti ve sordu: “Ey Mü’minlerin Emiri! Kardeşin kim?” Hiz. Ömer dedi ki: “Ebû Ubeyde b. Cerrâh...” Ebû Ubeyde b. Cerrâh birkaç gün sonra Tebûk’un bir köyü olan Serğ’e vardı ve orada Hiz. Ömer ile buluştu. Hiz. Ömer onun gelişine öyle bir sevindi ki onu kardeşim deyip bağrına bastı ve sevincini orada bulunan tüm Müslümanlarla paylaştı. Hiz. Ömer, Ebû Ubeyde ile beraber birkaç gün Tebûk’ta (Serğ köyünde) kalıp, sonra Şam’a gideceklerdi. Ama bu ara bir haber ulaştı Halife’ye... Şam illerinde müthiş bir veba salgını yayılmaya başlamıştı. Halife Ömer, sahâbe ile istişare ederek Şam’a gitmeden Medine’ye dönme kararı aldı. Ebû Ubey-

[75] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 122, 123.

[76] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, VII, 165.

de o teslimiyet âbidesi Hz. Ömer'in geri dönme kararını biraz içermişti. Hz. Ömer'e dedi ki "Ey Mü'minlerin Emiri! Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsunuz?" Bunun üzerine halife Ömer, hepimize temel bir ölçü olacak sözünü söyler: "*Ey Ebû Ubeyde! Ben Allah'ın kaderinden, yine Allah'ın bir başka kaderine kaçıyorum.*"^[77]

Bu konuşmaların ardından iki dost Tebûk'ta vedalaştılar. Halife Ömer ne kadar ısrar etti ise de Ebû Ubeyde, Medine'ye dönmek yerine Şam'a doğru yola çıktı. Aradan bir müddet geçince, Halife Ömer halen bu veba salgının devam ettiğinin haberini aldı. Önce işin sonunda ne olursa olsun kardeşini gidip ziyaret etmek istedi. Bu görüşünü sahâbe ile paylaşınca sahâbe bazı hadisleri hatırlatarak bu ziyarete engel oldular. Halife Ömer, artık Ebû Ubeyde'ye doğru gidemeyeceğini anlamıştı. Ama Hz. Ömer çok zor durumdaydı, ara ara gözlerini Şam yönüne çevirir: "Ey Kardeşim! Eğer Allah Resûlü'nün (sas) şu sözü olmasaydı,^[78] işin sonunda ölüm dahi olsa ben senin yanına gelirdim" derdi. Hz. Ömer bu duygular içerisindeyken daha fazla dayanamadı ve bir mektup yazdı. Mektupta diyordu ki "Ey Ebû Ubeyde! Sana çok acil ve zaruri bir iş için ihtiyacım var. Eğer mektubum sana gece ulaşırsa sabahı bekleme, gündüz ulaşırsa geceyi bekleme hemen yola çık ve bana doğru yol al." Mektup Ebû Ubeyde'ye ulaşınca, Ebû Ubeyde Halife Ömer'in bu çağrı ile neyi amaçladığını anlamıştı. Tebessüm etti ve gelen mektubun arka yüzüne cevabını yazarak halifeye gönderdi. Ebû Ubeyde diyordu ki: "Ey Mü'minlerin Emiri! Ben senin bana olan ihtiyacını çok iyi biliyorum. Sen bana isabet edecek bir şeyden beni kurtarmak istiyorsun. Ama ben askerlerimi burada bırakıp gelmeyi düşünmüyorum. Bu sefer senin emrini dinlemediğim için özür diliyorum. Ne olur hakkını helal et ve benim burada kalmam için izin ver." Mektup, Halife Ömer'e ulaştı. Halife mektubu okuyunca hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Sahâbe merak etti: "Ey Mü'minlerin Emiri! Ebû Ubeyde yoksa vefat mı etti." Hz. Ömer dedi ki: "Hayır vefat etmedi, ama ölüm ona o kadar yakın ki o şimdi vefat yolundadır."^[79]

[77] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 124-125.

[78] "Bir yerde veba salgını duyarsanız, sakın oraya gitmeyiniz. Bulunduğunuz yerde salgın yayılmışsa, sakın oradan da dışarıya çıkmayınız." Buhârî, *Tıb*, 30; Müslim, *Selam*, 98.

[79] Taberî, *Tarih*, IV, 61.

Vefat Yolunda

Hz. Ömer'in tahmini doğrudu, Ebû Ubeyde çok geçmeden ağırlaştı ve yatağa düştü. Yatağa düşer düşmez, Sahâbeden Muâz b. Cebel'i çağırdı: "Ey Muâz! Bundan sonra Müslümanlara namazı sen kıldıracaksın" dedi. Bu emri ile meşhur sahabî Muâz b. Cebel'i hem namaz imamlığına hem de ordu komutanlığına atadı. Ümmetin emini olan, Allah Resûlü'nün (sas) kendisinden razı olduğu, defaatle cennetle müjdelediği bu yiğit sahabî, şimdi ölüm döşeğindedir. Yanında Müslüman askerler gözyaşı döktükleri bir sırada Ebû Ubeyde onlara bakarak dedi ki: *"Sizlere son vasiyetim şudur: Ne olur namazlarınızı hakkı ile eda edin, oruçlarınızı tutun, zekâtlarınızı verin, hac ve umre yapın, birbirinize hakkı tavsiye edin, idarecilerinize hayırlı nasihatlerde bulunun, onlara dalkavukluk yaparak onları aldatmayın. Dünya işlerinizin üzerine gereğinden fazla düşmeyin. Bir kişi bin yıl ömür sürse bile, işin neticesinde ölüm ona kavuşacaktır. Çünkü Allah (cc) Âdemoğulları'na ölümü bir hak olarak yazdı. Bu sebeple insanların tümü ölümlüdürler. Bundan dolayı akıllı insan Rabbine karşı itaatkâr olur. Kıyamet günü amel defterleri açıldığında salihâtı çok olur. Allah'ın selâmı ve bereketi üzerinize olsun."* [80]

Son vasiyetlerini de yerine getirdikten sonra ümmetin emini, yurdundan yuvasından kilometrelerce uzaklıkta, cephede İslâm askerlerinin arasında 58 yaşında hayata veda etti. (hicrî 18/miladî 640) Cenaze namazını Muâz b. Cebel zorlukla ve gözyaşları içerisinde kıldırdı. Namazdan sonra cemaate diyordu ki: "Ey İnsanlar! Allah'a samimi bir halde ve ihlas üzere tevbe ediniz ki Allah'ta tevbelerinizi kabul etsin ve günahlarınızı bağışlasın. Vallahi! Bugün siz öyle birini kaybettiniz ki onun ikinci bir emsali yoktur. Ben ondan daha dindar, daha temiz ve daha merhametli birini görmedim. O, şüpheli şeylerden uzak duran, halka muhabbeti ve hayırları fazla olan biriydi..." [81]

Binlerce askerin ve halkın katıldığı cenazesini, kabrine Muâz b. Cebel, Amr b. Âs ve Dahhâk b. Kays beraberce indirmişlerdi. [82] Kabri, Suriye'nin

[80] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, VII, 167.

[81] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 264.

[82] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 121.

Beysan mıntıkasına yakın Amtâ köyündedir. Türbesi ve adına yapılan cami, halen ziyaret edilmektedir.^[83] Muâz b. Cebel, Ebû Ubeyde'yi defnettikten sonra bir mektup yazarak, ümmetin emininin vefatından Hz. Ömer'i haberdar etti. Mektup Medine'ye ulaşınca, Hz. Ömer gözyaşlarını tutamadı, orada hazır bulunan herkes o büyük insanı takdir ile yâd ederek hayır dualarında bulundu.

Evet, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, az yaşamıştı; ama öz yaşamıştı. Hayatı ile o günün insanına da bugünün insanına da yarının insanına da çok şeyler söylemişti, söylemeye de devam edecekti. Rabbim bizleri, onun ve onun gibi büyüklerin ayak izlerinden ayırmasın. (âmin)

EBÛ UBEYDE B. CERRÂH'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✱ Öyle bir davanın mensubu ol ki rehberlerini peygamberlerden, sıddıklardan, şehitlerden ve salihlerden edinebilesin.
- ✱ Emniyeti ve eminliği şahsiyetinin temel esası olarak belirle ki dostlarını hayran bırakasın, düşmanlarını ise kendine takdir ettirebilesin.
- ✱ Teslimiyeti kulluk yolunun en önemli azığı olarak edin ki korkmayasın, yorulmayasın, pazarlıklara girmeyesin, iman şerbetini başkalarına ulaştırmak için kendinden bile vazgeçebilesin.
- ✱ Ümmetin vahdetinin Allah'ın bir emri olduğunu unutma ki şahsi ihtirasların, dünyevi makam ve mevkilerin, takdir ve alkışların kurbanı olmayasın.
- ✱ Allah ile irtibatını her gün biraz daha güçlendir ki ayağını yere sağlam basasın, O'ndan başkası ile tatmin olmayasın, savrulmadan istikamet üzere kalabilesin.

[83] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Eminî Ebû Ubeyde b. Cerrâh*, s. 131.

Anadolu'nun Fatihi
İYÂD B. ĞANEM
Radiyallahu Anhu

مِنْ مَبْلَغِ الْأَقْوَامِ أَنَّ جُمُوعَنَا حَوَّتِ الْجَزِيرَةَ غَيْرَ ذَاتِ رِجَامٍ
إِنَّ الْأَعِزَّةَ وَالْأَكَارِمَ مَعَشَرٌ فَضُّوا الْجَزِيرَةَ عَنْ فِرَاجِ الْهَامِ

Bütün kavimlere ulaşsın ordularımızın kahramanlığı,
Çok çetin bir günde fethettik Cezire'yi,
İkramı bol, izzet sahibi insanlar
Temizlediler baykuş yuvalarını Cezire'den.

(Vakidi, Fütuhu'l-Cezire, s.7)

"Siz benden Allah'ın malını çalmamı istiyorsunuz? Vallahi bilsem
ki beni testere ile doğrayacaklar yine de bana ait olmayan bir tek
dirhemi zimmetime geçirip, devletin malına ihanet etmem!"

İyâd b. Ğanem (ra)

(İbn Kesir, el-Bidâye, VII, 171)

Adı	İyâd b. Ğanem
Anlamı	Karşılıksız olarak veren, hibe eden
Künyesi	Ebû Sa'd/ Sa'd'ın babası
Lakabı	Zâdu'r-Rikâb/ Yolcunun azığı
Baba Adı	Ğanem b. Züheyr b. Ebî Şeddad
Anne Adı	Tespit edilemedi.
Kabilesi	Harisoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 28/Miladî, 582
İslam'a Girişi	Nübüvvetin 5. yılı
Sohbet Süresi	18 yıl
Rivayeti	4
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Yermûk, Cezire Fetihleri vs.
Görevleri	Humus, Kınnesrîn, Cezire valilikleri vs.
Vefat Yeri	Humus/Suriye
Vefat Yılı	Hicrî, 20/ Miladî, 641
Vefat Yaşı	59

Anadolu'nun Fatihi
İYÂD B. ĞANEM
(Radiyahallahu Anhu)

“... Hem madem Risâle-i Nur'un mesleği hılettir. Ve Urfa ise İbrahim Halilullah'ın bir menzilidir. İnşallah bu meslek-i hilet-i İbrahimiye orada parlayacaktır. Hem ihtimal kavidir ki bu dehşetli semli (zehirli) hastalıktan kurtulsam gelecek kışta Urfa'ya gitmeyi cidden arzu ediyorum. Urfa taşıyla toprağıyla mübarektir. Bütün Urfa halkına, çoluk çocuğuna, mezarda yatanlarına her sabah dua ediyorum ve bütün Urfa halkına selam ediyorum. Ben çok hastayım onlar da bana dua etsinler!”^[1]

Bu sözlerin sahibinin kim olduğunu Urfalılar çok iyi bilirler. Anadolu topraklarının yetiştirdiği büyük bir dava adamı, 20. yüzyılın büyük bir alimi, iman mücadelesinin büyük bir siması Bediüzzaman'ın sözleri bunlar...

Üstad, Urfa'yı çok iyi tanıyor, Urfa toprağının değerini çok iyi biliyor; bildiği içinde ebedi âleme Urfa toprağından yürümek istedi, Allah (cc) da nasip etti.

Urfa'nın mübarek toprağı yolumuzun yegane rehberleri olan nice Peygamberleri, nice sâdıkları, nice şehitleri ve nice salihleri bağrında saklamıştır. İşte biz bugün bu mecliste o salihlerden, sâdıklardan, hayatını imanına şahit kılan şehitlerden ve hayatını Peygamber'in getirdiği davaya adanmış bahtiyarlardan birine misafir olacağız.

Onu misafir edeceğiz demiyorum, çünkü ev sahibi odur; mecliste onun adına kurulmuştur. Burada oluşan bu rahmet ondandır. Bereket onun ve-

[1] Bediüzzaman Saîd Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s. 433.

silesiyledir; dolayısı ile bütün şerefte ona aittir. Bundan dolayı nasiplen-lerden olmak için Rabbimize dua ediyor, istifademizi arttırmasını O'ndan istiyor, bizi hayır yollarından mahrum bırakmaması için yakarıyoruz.

Türkiye'nin 81 vilayetinde, bir de buna Kıbrıs'ı da ekleyerek 82 ilde, o illerle bir şekilde bağı kurulan sahâbî efendilerimizi anlamaya, topraklarımıza ektikleri iman tohumunu kavramaya çalışıyoruz. Her ilde sahâbî efendilerimizi tespit ederken bazen orada medfun olanları, bazen oranın fetihlerine katılanları, bazen makamları bulunanları, bazen oradan bir şekilde geçenleri, bazen de oranın toprağı ve halkı ile bir şekilde ilişkilendirilenlerini tespit ettik... Söz konusu yer Urfa olunca, bu mübarek toprakta ve bu mübarek beldede bu saydıklarımızın hepsini bulmak mümkündür. Şu an kabirleri bilinmese de kaynaklarımız sahâbîlerden bazılarının Urfa'da metfun olduklarını söylerler.^[2] Makam itibari ile Urfa'nın çeşitli yerlerinde makamlar olduğunu belirtirler. Bu güzel toprakların İslâm ile buluşmasına gelince çok önemli bilgilerle karşılaşırız.

Urfa'da Sahâbe İzleri

Urfa'nın kimin eliyle fethedildiğı bellidir. Miladî 639, yani Hicretin 17. yılı -dikkat edin tarihe Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden daha 6 yıl geçmemiş- 4000 ila 8000 asker olduğu söylenen İslâm ordusu Urfa'ya geliyor; komutanları İyâd b. Ğanem olan bu ordunun en az üçte biri sahâbîdir.^[3] Yani Urfa'nın toprağında yüzlerce sahâbî efendimizin ayak izleri vardır. Hal böyle olunca Urfa'ya sahâbî seçmek çok da zor değildir. Bundan dolayıdır ki Urfalılar sahâbî efendilerimizi çok seviyorlar. Çok sevmeliler; çünkü onları seven kurtulur... Efendimiz (sas) demedi mi: **"Kişi sevdiği ile beraberdir"**^[4] yani burada seven orada sevdiği ile beraber olacaktır. Bundan dolayı hepimiz sahâbeyi çok sevmeli; sevgimizin de sözde kalmamasına, hayatlarımıza sirayet etmesine çalışmalıyız. Gerçi gerçek manada sevgi, sahibini sevdiği-

[2] Abdulaziz Kutluay, *İslâm Tarihinde Şanlıurfa*, s. 86,134.

[3] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, XLVII, s. 264.

[4] Buhârî, *Edeb*, 96; Müslim, *Birr*, 165.

nin yolunda yürütür; zaten böyle bir sevgi insanı kurtarır, bizden istenen de budur.

Bundan dolayı bizler sahâbeyi çok sevmeli, her birimiz bir sahâbîyi kendimize kardeş edinmeli; bazen muhacir bazen ensâr gibi olmalı ve kardeşlik kurduğumuz sahâbî efendimiz ile aramızdaki muhabbeti çok çok ötelere taşımalıyız. Bizler her sahâbîyi sevmeli, işin başına elbette dört güzeller dediğimiz Hz. Ebû Bekir'i, Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi radiyallahu anhum ecmain'i koymalı; ama üç sahâbî var ki Anadolu insanı olarak bizler bu üç sahâbîyi daha fazla sevmeli, isimlerini yaşatmalıyız. Bizim sahâbîlerimiz diye bu üç isme sahip çıkmalıyız.

Kim bu üç sahâbî?

1- *Adiy b. Amire b. Ferve*

2- *Ziyâd b. Hanzala et-Temimî*

3- *İyâd b. Ğanem el-Fihri*

Zaten bizim asıl konumuz İyâd b. Ğanem'dir. Ama bir iki cümle ile diğer iki sahâbî hakkında bilgi vermek isterim.

Adiy b. Amire b. Ferve: Aslen Yemenli olan bu sahâbî efendimiz, Yemen'in meşhur kabilelerinden Kinde kabilesine mensuptur. Hayatı hakkında çok fazla bilgiye sahip olmasak da bu sahâbî efendimiz, Aleyhissalatu ve's-salam efendimizden bize tam 10 hadis nakletmiştir.^[5] Onun naklettiği hadisleri Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'*inde, bazılarını Müslim'in *Sahih'*inde, bazılarını İmam Nevevî'nin *Riyazü's-Salihîn'*inde görebilirsiniz. İbn Sa'd'ın ve İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre Hicretin 40. yılında Ruha'da, yani Urfa'da vefat etmiştir.^[6] Bu topraklarda medfundur, ama kabrinin yeri belli değildir; inşallah bulunur da daha fazla istifade edilmeye vesile olur.

Ziyâd b. Hanzala et-Temimî: Asr-ı Saâdet'in yiğit gençlerinden biriydi. Efendimiz (sas) onu peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'nin üzerine gönderilen orduya, yardım etmesi için gönderdi. O da Efen-

[5] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 265.

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1248.

dimiz'den bir kaç hadis rivayet etmiştir.^[7] Birçok savaşa katılan, Hz. Ali'nin yanında yer alan Ziyâd, Urfa'nın fethi sırasında, Allah adına ve Allah namına bu beldenin köpeklerini havlatan, tavuklarını korkutan ilk yiğittir.^[8] Onun atının ayaklarının sesleri dönemin Bizans İmparatoru Heraklius'u korkuya düşürmüş ve Heraklius Urfa'yı terk etmek zorunda kalmıştı. Urfa'yı terk ederken tarihe geçen sözünü bir daha yenileyecekti Heraklius... Bakacak Şam topraklarına ve: *"Elveda Suriye, ebediyen elveda..."* diyecekti.^[9] Heraklius çok iyi anlamıştı ki Ziyâd gibi, Adiy gibi, İyâd gibi yiğitler olduğu müddetçe bir daha buralara dönmek mümkün değil... Ama ne oldu? Kaybettik o yiğitleri, biz de dolduramadık onların yerlerini, adı Heraklius olmayan ama zihniyeti Heraklius olan adamlar İslâm topraklarını gaspettiler ne yazık ki... Rabbim yeniden Ziyâdları içimizden çıkarsın; nasıl ki Herakliusları bu topraklardan sürüp çıkardıkça, o zihniyette olanları da bir daha sürüp çıkarmak nasip olsun inşallah...

İşte bu iki ismi ve şimdi size hayatını kısaca anlatmaya çalışacağım üçüncü isim olan İyâd b. Ğanem'i, Urfalılar hiç unutmamalı, başta da belirttiğimiz gibi her sahâbîyi sevmeli; ama bu üçünü biraz daha fazla sevmelilerdir.

Kimdir İyâd b. Ğanem?

İyâd b. Ğanem, İslâm'ın yüz akı olan yiğitlerinden biridir. İyâd b. Ğanem'i biraz olsun tanırsak, onun bereketli hayatından çok ama çok şey öğreniriz. Özellikle şu beş temel mesajı öğreniriz.

1- Bir hayat, nasıl İslâm'a vakfedilir?

İslâm gibi aziz bir dine hayat nasıl vakfedilir, bunun en güzel örneklerinden biri olan Hz. İyâd, bizlere çok güzel bir model olarak mesajlar verir.

[7] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 283.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 637.

[9] Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrah*, s. 114.

2- Bir hayatın üçte birlik bir kısmı nasıl Allah'ın kelimesini yüceltmek için at üzerinde geçirilir?

İyâd b. Ğanem'in yaşadığı ömür sadece 60'dır. Tam 60 bile değil, 59; bu 59 yıllık hayatının son 20 yılını; yani 40 yaşından 60 yaşına kadar, hiç atının üzerinden inmemiş bir yiğittir. Dolayısı ile cihad adına, Allah'ın kelimesini yüceltmek adına çok ama çok önemli mesajlar verir.

3- Risaletin davasına nasıl hizmet edilir?

Yani hizmetin yöntemini de öğretir bize İyâd b. Ğanem... Hz. Ebû Bekir dönemi ile birlikte başladığı cihad yolculuğunda katılmadığı sefer yoktur, gitmediği toprak kalmamıştır. Onun katıldığı seferler dikkat buyurun tam 600 km'lik bir mesafedir. 600 km'lik mesafede atının üzerinde oradan oraya, oradan oraya iman adına koşup durmuş bir yiğittir. İyâd'ın adını ve hayatını duyup da öğrenip de kaç kişi içimizde hâlâ oturur, hâlâ iman davası için elini taşın altına koymaz, bilemiyorum. Ama bildiğim bir hakikat var ki İyâd demek insana heyecan verir; İyâd demek insanın dizine derman olur, diline ferman olur. İyâd demek insanı ayağa kaldırır, bu din için koşturur, ter döktürür, göz yaşı döktürür, coşturur ve Allah yolunda feda ettirir.

4- Cennet cömertlikle, keremiyetle nasıl kazanılır?

Bu önemli mesajın hakikatini de öğreniriz. İnsanlara ikram etmek, soforaları başkaları ile paylaşmak, kerim bir Allah'ın kulu olduğunu unutmadan, Allah'ın diğer kullarına kerim olmanın önemini öğretir. İyâd b. Ğanem, at üstünde iken bile nasıl kerim olunması gerektiğini hayatı ile bizlere gösterir. Bugünün insanları olarak bizlere şöyle bir mesaj verir: "Biz sahâbî nesli hayra doymayız. Bir iş yapınca sadece onu yeterli görmeyiz. Hel min mezid/ Daha ötesi yok mu bilinci ile yürür, hayırları çoğaltır, çeşitlendirir ve hep daha fazlasını yapmanın yollarını ararız."

5- Kamu malına karşı emin olmak, nasıl Allah'ın hakkına riayet etmektir?

Bugünün dünyasında ne yazık ki bir çoğumuzun irtihanı kaybettiği kamu malına emanet nazarı ile bakmanın ve bu işin sorumluluğunun ne olduğunu kavramanın yollarına dair çok önemli mesajları bizlere ulaştırır.

İyâd b. Ğanem Demek, Ne Demek?

İyâd b. Ğanem'in büyüklüğünü biraz daha kavrayabilmemiz için bir kıyaslama ve karşılaştırma yaparak onun hayatındaki yolculuğa başlamak istiyorum. Bugün ashâbı az çok tanıyan birisi Hz. Ömer'in, İslâm'ın oğlu olan Selmân-ı Fârisî'nin, Aşere-i Mübeşşere'den olan Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın ve Seyfullah lakabının sahibi olan Halid b. Velid'in değer ve kıymetini çok iyi bilir. Bu dört ismi neden verdim? Çünkü bu dört isim ile İyâd b. Ğanem arasında inanılmaz bir sevgi bağı, bir muhabbet bağı vardır. İyâd b. Ğanem'in hayatının sayfalarını çevirdiğiniz zaman bazen sanki Hz. Ömer'i okur, dinler gibi olursunuz, bazen Hz. Selmân'ın o hoş meltemi sizi sarar gibi olursunuz, bazen Ebû Ubeyde b. Cerrah gibi Eminü'l-Ümme/ Ümmetin Emni olan bir sahâbiyi okumuş gibi olursunuz. Bazen de Halid'i, Allah'ın kılıcı olan Halid b. Velid'i okur gibi olursunuz.

İyâd b. Ğanem demenin ne demek olduğunu bu dört sahâbînin örnekliğinden daha iyi anlayabiliriz. İyâd b. Ğanem demek, ne demektir?

- *İyâd demek, farukiyet kameti ile Hz. Ömer demektir*
- *İyâd demek, keremiyet kameti ile Hz. Selmân demektir.*
- *İyâd demek, emanet kameti ile Hz. Ebû Ubeyde demektir.*
- *İyâd demek, cihat kameti ile Hz. Halid demektir.*

Fârûkiyet, keremiyet, emanet ve cihat bu dört kavramı unutmadan ; İyâd b. Ğanem'in bu kavramları hayatında nasıl doğrultmuş olduğuna bir bakalım.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Tarihler miladî 582'yi gösterdiğinde İyâd b. Ğanem Mekke'de doğar. Bu tarihe göre Efendimiz'den 11-12 yaş küçüktür. Dolayısı ile nübüvvetin diriltten sedası Mekke'de duyulmaya başlandığında, İyâd 28 yaşlarında bir delikanlıdır. Asr-ı Saâdet'in dünyasında adı İyâd olan epey sahâbî vardır. İbn

Hacer'in *el-İsâbe*'sinde 25 tane ismi İyâd olan sahâbî görüyoruz.^[10] Bu 25 sahâbîden üç tanesinin hayatları ne yazık ki birbirlerine karıştırılmıştır. İyâd b. Ğanem, İyâd b. Zühayr ve İyâd b. Amr el-Eş'arî... Özellikle bu üç İyâd'ın hayatlarının birbirlerine karıştırılmasının sebebi şudur: İyâd b. Zühayr, İyâd b. Ğanem'in öz amcasıdır. İlk mü'minlerdendir; Habeşistan hicretine katılmış, Bedir'de Uhud'da yer almış bir sahâbîdir. İyâd b. Amr el-Eş'arî ise, İyâd b. Ğanem'den hadis nakletmiştir. Bu bağdan dolayı bazı kaynaklarımızda bu üç İyâd'ın hayatları birbirlerine karıştırılarak anlatılmıştır. Ama biz yine de kaynaklarımız içerisinde biraz gayret ederek İyâd b. Ğanem'in hayatını tespit edebiliyoruz.

Bazı kaynaklarımızda ismi konusunda bir ihtilaf vardır, şöyle ki: Müslüman olmadan önce isminin Abduĝanem olduğu söylenir. Bazı kaynaklarımıza göre ise ismi İyâd, babasının ismi Abduĝanem'dir, yani Ğanem'in kulu... Ğanem de biliyorsunuz koyun demek, koyunun kulu anlamında olan bu ismini ya da babasının ismini Müslüman olduktan sonra hiç kullanmamış ve İyâd b. Ğanem ismi ile meşhur olmuştur.^[11]

Onun ne zaman Müslüman olduğu ihtilaflıdır; ancak adını Hudeybiye'nin hemen öncesinden duymaya başlıyoruz siyerin sayfaları içerisinde... O zamanda da Müslüman olmuş olabilir, öncesinde de olmuş olabilir.

İyâd b. Ğanem'in kabilesi olan Fihroĝulları Mekke'nin bilinen ve soylu kabilelerinden biridir. Fihri, Kureyş'in diğer ismidir. Bu zat Kureyş'in atası olarak bilinir ve Efendimiz'in 11. göbekten dedesidir. Fihri'nin üç oĝlu vardı: *Muharib, Hâris ve Galib*... Efendimiz'in (sas) soyu Galib'ten, Ebû Ubeyde b. Cerrah ile İyâd b. Ğanem'in soyu ise Hâris'ten gelir. Dolayısı ile İyâd'ın soyu 11. göbekte Efendimiz ile birleşir. Ebû Ubeyde ile ise 5. göbekte amca çocuklarıdır.^[12]

Soy olarak Efendimiz'e (sas) bu kadar uzak olmasına rağmen İyâd'ın, Efendimiz'e (sas) bir yakınlığı vardı. O, Efendimiz'in (sas) bacanağı idi. İyâd

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1395-1400.

[11] Asri Çubukçu, "İyaz b. Ğanm" *DİA*, XXIII, 498.

[12] Soy ağaçlarını görmek için bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emni Ebû Ubeyde b. Cerrah*, s. 156-157.

b. Ğanem, Ebû Süfyan'ın kızı, annelerimizden Ümmü Habibe validemizin baba bir kız kardeşi olan Ümmü'l-Hakem bint Ebî Süfyan ile evliydi. Yıllarca evlilikleri sürdü, İslâm geldikten sonra ise bu hanım yıllarca iman etmedi. Bakara Sûresi'nin 221. ayeti nazil olunca; - bu ayet müşrik hanımlarla evliliği yasaklayan ayetti-^[13] hanımına verdiği mihri geri alarak onu boşadı.^[14] Bu evlilikten çocukları yoktu. Ondan sonraki evliliğine dair bir bilgi yok elimizde... Ama yıllar sonra Diyarbakır'ın fethini tamamladıktan sonra, yine cihad meydanlarına yürürken, ailesini orada bıraktığı söylenir. Hatta bazı tarihî kayıtlara göre çocuklarının soyu orada devam eder ve onlara Ebû Eyyüb ailesi denir.^[15] Bugün bile kendilerini Ebû Eyyüp ailesine nispet eden birçok aile vardır Diyarbakır'da...

İyâd b. Ğanem, Hudeybiye seferine katılır, o da Semure ağacının altında el uzatıp biat eden 1400 bahtiyardan biri olarak Cennetle müjdelenen o topluluğun içerisinde. O günden sonra Efendimiz (sas) ile beraber tüm seferlere, Umretü'l-Kaza'ya, Veda Haccı'na ve diğer seferlere katılır.^[16] Ama asıl İyâd'ın adını tarih Hz. Ebû Bekir devri ile birlikte yazmaya başlayacaktır. *Bir binecek atına İyâd, Hz. Ebû Bekir döneminde bir daha inmeyecek ve atının üzerindeyken cennete yürüyecektir...*

Cihad Meydanlarının Kahramanı

Önce biz onu irtidat hareketlerinde gösterdiği dirâyet ve başarısı ile görürüz. Hz. Ebû Bekir'in hilafet yıllarında -ki hilafet zamanlarının en zorlu 2,5 yıllık dönemidir- İslâm'ın ilk halifesi ona ne görev vermişse hepsini yerine getirmiş, bazen asker olarak ama çoğu zaman komutan olarak nerede görev almışsa orada o işin hakkını ödemiştir.

[13] "İman etmedikçe putperest (müşrik) kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir câriye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar (müşrikler) cehenneme çağırır. Allah ise, izni (ve yardımı) ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlasınlar diye âyetlerini insanlara açıklar." Bakara 2/221.

[14] Asri Çubukçu, "İyâz b. Ğanm" DİA, XXIII, 498.

[15] Asri Çubukçu, "İyâz b. Ğanm" DİA, XXIII, 499.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1398-1399; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, IV, 315.

Tarihler Hicret'in 15. yılını gösterdiğinde, İslâm ümmetinin başka bir Bedir savaşı sayılan Yermûk savaşı olmuştu. Ümmetin hiçbir zaman ne Bedirleri, ne Uhudları ne Hendekleri ne de Müteleri bitmedi, bitmeyecek bunu böyle bilelim. Bitmediğini bilen biri olan Mehmet Akîf, onun için Çanakkale deyince aklına Bedir geliyordu.... Onun için şarkın en sevgili sultanı olan Selahaddin-i Eyyübî'nin katıldığı Hittin savaşı (25 Rebiülahir 583/4 Temmuz 1187) o dönemin Bedir'i diye isimlendiriliyordu. İz b. Abdusse-lam'ın katıldığı Ayncalut savaşı (25 Ramazan 658/3 Eylül 1260) o dönemin Bedir'i diye isimlendiriliyordu.

Yermûk savaşı da Hicretin 15. yılının Bedir'i idi; yani bir ölüm-kalım harbi idi. O harb kazanılırsa, Şam'ın ve Anadolu'nun kapıları İslâm'a açılacak, o savaş kaybedilirse belki yıllar sonra o kapılar ya açılacak ya da açılmayacaktı. İşte bu ölüm-kalım savaşında 40.000 İslâm askerini 5 komutan idare ediyordu. Beşine de canlar fedadır; yiğitler, bahadırlar, aslanlar... Kim-di bunlar?

1. Halid b. Velid; başkomutan
2. Ebû Ubeyde b. Cerrah
3. Amr b. As
4. Şurahbil b. Hasene
5. Yezid b. Ebî Süfyân ^[17]

Halid b. Velid, müthiş bir askeri deha ile ordusunu 38 kola ayırmıştı o gün... İşte o kollardan birinin komutanı da İyâd b. Ğanem idi. O savaş gerçekten çok farklı bir savaştır; çok farklı tablolar, hatıralar içerisinde barındırmaktadır, onların hepsini elbette anlatmak mümkün değildir; ancak size o savaşın öncesinden bir tablo aktarmak isteriz. Ordular karşılıklı Yermûk'ta savaşın başlamasını bekledikleri bir anda Rumlar bir casus göndermişti, Müslümanların hallerinden haber getirmesi için... Casus, İslâm ordusunun içerisine dalıp, bazı bilgileri toplamış ve Rum tarafına dönmüştü. Heraklius sormuş: "Anlat bakalım Müslümanlar, nasıllar? Neler yaparlar?" Casus, Müslümanlara hayran olmuştur. Gerçekte Müslümanlar o dönemde tanın-

[17] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrah*, s. 107-108.

dıkça sevilen, hayran olunan ve tanındıkça yürekler fetheden insanlardı. Casus, Heraklius'a diyordu ki: *"Onlar geceleyin hepsi ibadet ediyor. Gündüzün de hepsi askerlik yapıyorlar. Yani gece rahip, gündüz asker... Hakkı yerine getirmek için hırsızlık edenler, kumandanlarının oğlu olsa bile elini kesiyorlar. Her an ve zeminde hakkın arkasında yer alıyorlar..."* Casus hayran hayran gördüklerini işte böyle anlatıyordu. Evet, gerçekten Allah Resûlü'nün ashâbı, *Ruhbanü'l-leyl fursanü'n-nehâr* idi. Yani gecenin ruhbanı/âbidi; gündüzün fursanı/mücahidi idiler. Casus, Heraklius'a bu haberleri verdikten sonra Heraklius şu itirafta bulunmak zorunda kalacaktır: *"Böyle insanlara karşı bizim galip gelmemiz mümkün değildir. Öyleyse onlarla yeryüzünde uğraşmaktansa yerin altı bize daha hayırlıdır."* [18]

O yiğitler destan yazdılar o gün Yermük'ta... Sayıca teçhizatça kendilerinden kat kat hem fazla ve donanımlı olan Bizans ordusunu darmadağın ettiler. Dağılan Bizans ordusu Anadolu'nun içlerine doğru kaçtılar. Nereye kadar, ta Malatya'ya kadar... Onların arkasında bir yiğit vardı; o yiğit, kaçan Bizans ordularının peşinden ilk kez Anadolu'ya ayak basacak ve bir daha da o ayaklarını bu topraklardan çekmeyecekti.

Yermük'un arkasından İslâm'ın yiğitleri ilk kible ve miracın ana yatağı olan Kudüs'e yöneldiler. Kudüs'ü fetheden ordunun içerisinde İyâd b. Ğanem de vardı. Oradan Halep ve Humus'a, oradan Ebû Ubeyde b. Cerrah ile beraber Antakya'ya, oradan el-Cezire'ye...

Anadolu Topraklarında

el-Cezire'ye gönderilecek ordunun kimin komutasında gideceği Irak cephesinin komutanı olan Sa'd b. Ebî Vakkâs tarafından belirlenecekti. Ancak Sa'd kimi göndereceğini tam tespit edememişti. O günlerde Halife Ömer'den bir mektup geldi. Hz. Ömer diyordu ki: *"el-Cezire'ye göndereceğin ordunun başına ya Halid b. Urfete'yi ya Haşim b. Utbe'yi ya da İyâd b. Ğanem'i komutan olarak ata."* Sa'd bu mektubu alınca hiç düşünmeden İyâd'ı komutan olarak atadı. Neden Hz. Ömer'in söylediği ilk iki ismi değil

[18] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 19.

de üçüncü ismi seçtiğini soranlara diyordu ki: “Hz. Ömer’i ben çok iyi tanıyorum. Onun yüreğindeki isim İyâd’dı; ama o haksızlık etmemek için diğer ikisini öne aldı. Ömer’in yüreğindeki isim benim de yüreğimdedir.”^[19] Sahâbedeki anlayışı görüyorsunuz değil mi?

Bunun üzerine İyâd gider ve o toprakların çoğunu İslâm ile tanıştırır. el-Cezire’den sonra oradan Rakka’ya ve oradan Ruha’ya yani Urfa’ya gelir.^[20]

Urfa’ya gelince bölge halkı önce biraz direndiyse de sonra savaşımdan barış yolu ile İslâm’ın adalet dağıtan sistemine teslim oldu. Urfa’nın fethi tamamlanınca durmak yok; burası İslâm ordularının karargâhı ve askerî bir üssü oldu, bundan sonra oradan Samsat’a, Adıyaman’a, Nasibin/ Nusaybin’e, oradan Amed’e Diyarbakır’a, Silvan’a, Bitlis’e, Ahlât’a ve daha nice yerlere... Boşuna mı dedik İyâd b. Ğanem’e Anadolu’nun Fatihi diye... Anadolu’nun dört bir tarafına atını sürdü... Ulaşamadığı yerlerde de doğuya Habib b. Mesleme’yi, Batıya Safvan b. Muattal’ı gönderdi. Öyle bir manzara oluşmuştu ki Anadolu’da Hicretin 20 yılına kadar İslâm’ın diriltene sesi ve sedası ile buluşmayan yer kalmamıştı. O güzide insanlar ne dil biliyorlardı, ne belli işlerin profesyonel yetiştirilmiş elemanlarıydılar. Bakın o gün için bölge halkı Rumca konuşuyor, Kürtçe konuşuyor, Süryanice konuşuyor. Gelen İslâm askerleri dil bilmiyorlar, insan psikolojisi adına bir şeyler talim etmemişler, çoğu Kur’ân’ın hafızı da değil, çoğu Efendimiz’in (sas) yıllarca dizinin dibinde oturmuş insanlar da değil... Ama onlar kendilerini Cahiliye’nin karanlığından İslâm’ın nuruna kavuşturan Efendimiz’den (sas) ve ilk halkanın sakinleri olan Ebû Bekirlerden, Ömerlerden, Osmanlardan, Alilerden bu din için hizmet etmenin en büyük şeref olduğunu öğrenmişler. Bir insanın hidayetüne vesile olmanın kıyıl tüylü develerden^[21] ya da üzerine güneşin doğup battığı tüm topraklardan daha hayırlı olduğunu öğrenmişler,^[22] bu dünyada Efendimiz’e (sas) doymadan gitmişler, O’nunla cennette

[19] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1399; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, s. 487.

[20] Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, s. 201.

[21] “Allah’a yemin ederim ki senin irşadınla Allah’ın bir tek kişiye hidayet vermesi, senin kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır!” (Buhârî, *Megâzi*, 39)

[22] “... Üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha kıymetli ve daha hayırlıdır!” (Hudari, *Nûru’l-Yakîn*, s. 255)

beraber olmanın yolunun dünyada O'nun sancağının boynu bükük kalması için ter dökmek, mücadele etmek olduğunu anlamışlar... Bunun içinde durmamışlar, yorulmamışlar, dil bilmiyoruz, yol bilmiyoruz, biz bu işin adamı değiliz dememişler; ellerine almışlar bir kılıç sırtlarında yamalı cübbeler, dillerinde Kur'an'dan ayetler, düşüncelerinde Sünnet -ki Sünnet Müslümanca düşünme ve Müslümanca yaşamanın adıdır- yüreklerinde büyük bir aşk ve heyecan Anadolu'nun dört bir tarafını dolaşmışlar.

Size canlar feda ey Ashâb-ı Resül! Gelmeseydiniz buralara halimiz nice olurdu? Şimdi kimimiz Yezidi, kimimiz Hristiyan, kimimiz Mecusî, kimimiz Zerdüşt olur, hidayetden mahrum olarak yaşırdık. Size nasıl dua edileceğini bilmiyoruz. Ama her halde size yapılacak en güzel dua: "Radiyallahu anhum ecmain/ Allah sizden ebeden ebeden razı olsun." duasıdır.

İyâd b. Ğanem'in cihad kameti dedik ya Halid b. Velid'e benzer, bu konuda sayfalarca yazsak yine de azdır; ama satırlar sınırlı olduğu için *cihad kameti* için bu kadarı ile iktifa edelim. Onun *farukiyet*, *keremiyet* ve *emanet* kameti ile alakalı özelliklerine dair de birkaç söz söylemek isteriz. Dedik ya, onda Hz. Ömer'in farukiyeti, Hz. Selmân'ın keremiyeti, Ebû Ubeyde b. Cerah'ın emaneti var diye... Bakın nasıl var?

Hz. Ömer'in Fârûkiyet Kameti

İyâd b. Ğanem'in, Hz. Ömer'e benzer yönleri çoktur. Ancak bir noktaya dikkatinizi çekeceğim. Hz. Ömer'in hilafet süresi tam 10,5 yıldır. Bu 10,5 yıl zarfında, Hz. Ömer İslâm devletinin sınırlarını Hz. Ebû Bekir'den aldığı dönemden neredeyse 3 katma çıkarmıştı. ^[23] Gün geçmiyordu ki bir yerden fetih haberi gelmesin. Kudüs, Mısır, Ürdün, Şam, Anadolu, Irak, İran ve daha nice yerler hep onun zamanında fethedilmişti. Ancak ne zaman bir yerin fetih müjdesi Medine'ye halife Ömer'e ulaşsa, onu bir titreme tutar, gözyaşları içerisinde: "Allah'ım bu kadar insan ile ben ne yapacağım" derdi. Onun derdi toprak fethinden ziyade gönüllerin fethi idi. Onun derdi fethedilen toprak-

[23] Hz. Ömer vefat ettiği gün (26 Zilhicce, 23/2 Kasım, 644) İslâm Coğrafyası'nın genişliği 2.251.030 mil² (5.830.167 km²) bulmuştu. Bkz. Nedvî-Ensârî, *Asr-ı Saâdet*, I, 311.

lardaki insanlara İslâm'ın mesajını ulaştırmaktı. Gelin İyâd b. Ğanem'e aynı derdi, aynı ızdırabı onda görürsünüz. Bir yeri fethettiği zaman Ömer hassasiyetinde titrer, sorumluluğun altında ezilir ve hemen o halka İslâm'ı öğretmek ve anlatmak için seferber olurdu. Onun başlattığı çok güzel bir gelenek vardı. Nereyi fethetse İyâd b. Ğanem, aynısını Urfa'da da yapmıştı; oraya askerleri içerisinde İslâm'ı en iyi bilen 10 kişi seçer ve 10 kişiyi orada bırakır, onlara halka İslâm'ı anlatma ve öğretme görevi verirdi.^[24] Bu hassasiyetle nice yürekler kazanmış, nicelerine İslâm'ın güzelliklerini anlatmış ve yeni nesiller içerisinde nicelerini imana taşımıştır. Yani şu topraklarda yaşayan bizlerin ataları, dedeleri, nineleri, hep onun vesilesi ile imanla tanışmıştır. Fârûkiyet makamı, aslanan toprak fethi değil, gönül fethidir diyen bir makam, bir kametti. Fârûkiyet makamı, iman ile inkarın, hidayet ile dalaletin, tevhid ile şirkin, hak ile batılın arasını en derin çizgiler ile ayırmaktı. Küfre, günaha, şirke düşman olmak; ama insana düşman olmamaktı. Bunun için kim olursa olsun ona el uzatmak; ama uzatırken de onunla iman edene kadar dostluk kurmamaktı. Bunların hepsi İyâd b. Ğanem'de vardı.

Keremiyet Kameti

Gelin *keremiyet* kametine... Sahâbe içerisinde bu makamın hakkını veren yiğitlerin başında Hz. Selmân gelir değil mi? Kaç kez malını tüketircesine Allah yolunda infak ettiğine tarih şahit olmuştur. Öyle çok malıda olmamıştır; ama ne olmuşsa büyük bir keremiyet ile davranmıştır. Selmân-ı Fârisî'nin çok özelliği vardır, özellikle bir özelliği bizim için çok mühim: O, tüm dünyasını bohçasında, sırtında taşıyan bir yigitti. İran'ın Medain şehrinde validir. Sel olur, su basar şehri, bütün dünyası sırtında olan Selmân, alır alacaklarını çıkar bir taşın üzerine ve malları çok olupta onları kurtarma derdine düşenlere bakarak der ki: "*Yükü az olan kurtuldu!*" Sadece bu tavrı bile Hz. Selmân'ın keremiyet çizgisinde nerede durduğunu bize gösterir.

İyâd b. Ğanem keremiyet meselesinde aynen Hz. Selmân gibiydi. Bütün sermayesi sırtındaydı. Hiç biriktirecek, bir yerlere koyacak kadar malı olmadı. Ama dikkat ettiyseniz cihad meydanlarındaki halini söyledik. O

[24] Vakıdî, *Fütuhu's-Şam*, II, 149.

günün şartlarında 20 yıl fasılasız savaş yapan bir komutan, bir asker inanılmaz bir ganimetin sahibi olmalıydı. Çünkü o yıllar yapılan savaşlarda İslâm askerleri çok büyük ganimetler elde ediyorlardı. Hatta Hz. Ömer bundan dolayı bazı askerleri geri çekmiş ve çok zenginleşmelerini istememişti.

İyâd b. Ğanem, ne zaman ganimetten bir pay alsa, hemen infak eder, o malı yanında hiç alıkoymazdı. Bu durumu bir gün birileri Hz. Ömer'e şikâyet edecekti. Diyeceklerdi ki: "Ey Emire'l-Mü'minin! İyâd malını insanlara israf eder derecesinde dağıtıyor?" Bu söz karşısında Hz. Ömer şunu diyecekti: *"Mal kendisinin malıdır, dilediği gibi dağıtabilir. Ben onun devlet malına olan hassasiyetini biliyorum, ama dağıttığı mallar kendi mallarıdır."* [25] Bu keremiyetinden ve cömertliğinden kendisine *Zadu'r-Rikab/Yolcunun azığı* denmişti. [26] Sebep şu, kim gitse onun yanına, ondan bir şey alarak gelir, kimseleri boş çevirmez, kerim olan Allah'ın kerim bir kulu olmaya çalışırdı. Kaynaklarımız kaç kez onun misafirlerini hoşnut etmek için kendi bindiği devesini kesip ikram ettiğini söylemektedir. O öylesine cömerttir ki elinde varsa verir, olmazsa neyi varsa onu verirdi. [27]

Emanet Kameti

Gelin emanet kametine... Onda da Ebû Ubeyde b. Cerrah'a benzerdi... *Ümmetin Emîni* olan Ebû Ubeyde, emanet noktasında farklı bir duruşun sahibi idi. İyâd b. Ğanem de onun gibiydi. Kendi malını elinde tutmayıp hemen dağıtan İyâd; mesele devletin, Beytülmal'ın parası olunca bir tek dirhemini dahi almaz, alınmasına müsaade etmez, göz yummaz, yemez ve yedirmezdi. Bu konuda da bir örnek vermek isterim. Rakka'da [28] vali ve ordu komutanı sıfatı ile dururken, ta Mekke'den beş kişilik bir akraba grubu İyâd'ı ziyaret etmek için gelirler. Geliş amaçları vali ve komutan olan İyâd'dan ya mal veya makam adına bir şeyler koparmaktır. Dikkat edin, bugünün insanları olarak bizlere bu örnek çok şey söylemektedir. Akrabalarını çok iyi

[25] İbn Cevzi, *Sıfatü's-Saffe*, I, 298.

[26] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1399; İbn Esîr, *Usdü'l-Gâbe*, IV, 315.

[27] İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 405.

[28] Suriye sınırları içerisine düşen tarihi bir şehirdir; Haleb'e 160 km. uzaklıktadır.

karşıl原因 İyâd, elinden geldiğince onlara kendi malından ikram ve izzette bulunur. Birkaç gün geçtikten sonra o akrabaları geri dönmek istediler. Bu sefer İyâd b. Ğanem elde avuçta bir şeyler kalmadığı için bir hizmetlisini sattı ve oradan aldığı 50 dinarı onlara, onar onar harçlık olarak verdi. Ama akrabalarının gözleri daha fazlasında olduğu için bu ikramdan ve hediyelerden pek memnun olmadılar. Dediler ki: “Ey Amcamızın oğlu! O kadar uzak yoldan geldik, o kadar zorlu bir yolculuktan sonra sana ulaştık! Senin bize yaptığın ise çocuklara verildiği gibi bize harçlıklar vermektir! Şimdi hiç oldu bu?” İyâd onların bu sözlerine üzüldü ve dedi ki: *“Ey Amcaoğulları! Uzak yollardan geldiğinizi biliyorum. Ama inanın elimde avucumda ne varsa hepsini size verdim. Hatta bir kölemi satarak aldığım parayı sizlere verdim. Ol saydı yine verirdim. Ama yok, olmayınca beni kınamayın!”* Onlar dediler ki: “Nasıl yok! Koca Şam’ın valisi, 50.000 askerin komutanı İyâd’ın, büyük bir hükümrânlığın sahibi olan valinin malı yok öyle mi?” İyâd akrabalarının derdini anlamıştır. Sözü ne olur biliyor musunuz? Der ki: *“Siz benden Allah’ın malım çalmamı istiyorsunuz? Vallahi bilsem ki beni testere ile doğrayacaklar yine de bana ait olmayan bir tek dirhemi zimmetime geçirip, devletin malına ihanet etmem!”* [29]

Emanet işte budur. Birileri alkışlasın diye birileri övsün diye, birileri memnun olsun diye kamunun malından hırsızlık mı yapacağım diyordu. Akrabaları İyâd’daki bu kararlı hali görünce bu sefer dediler ki: “Öyle ise bize bazı görevler ver. Kimimizi zekat memuru, kimimizi başka bir devlet işine koy! Hiç değilse orada hizmet edip maaş alalım!” İyâd akrabalarının bu sözlerini duyunca onları Allah ile korkutmaz, çünkü Allah’tan korkan zaten bu teklifte bulunmazdı. Ne yapar İyâd; ismini duyunca ödleri kopan birisi ile onları korkutur. Der ki: *“Sizi bir göreve atasam, Ömer sizi de beni de hesaba çeker ve sonrasında ne yapacağımı biliyorsunuz?”* Gözleri dünya hırsı ile dolmuş olan akrabalarının Hz. Ömer’den de korkuları yoktur. Derler ki: “Eğer Ömer böyle bir şeye kızsaydı, Ebû Ubeyde’ye kızardı. Sen Ebû Ubeyde’nin akrabası olmana rağmen, o seni atadı, Ömer de bunu tasdik etti. Sen de bizi ata, Ömer bunu da tastikler!” İyâd b. Ğanem dedi ki: *“Vallahi ben Ömer’in*

[29] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 171.

katında Ebû Ubeyde gibi değilim ki benim atadıklarımı Ömer tasdiklesin!”^[30] İyâd’ın demediğini biz diyelim; “Sizler de İyâd gibi değilsiniz.” Bunun üzerine akrabaları küstüler ve İyâd b. Ğanem’e biraz ağır sözler söyleyerek gittiler. Ama İyâd buna hiç üzülmeydi; kamunun malına emanet nazarı ile baktığı için, o malı gözünden aziz bildi, gereği ne ise yerine getirdi ve asla kendisinin elinin altında olan emanetlere ihanet etmedi. El, halk alkışlasın diye Hakk’ı küstürmedi. Hakkın hatırı âlîdir, hiçbir hatıra feda edilmez, dedi ve bunun gereğini yaptı. Vefat edeceği zaman geriye sadece cihad etmek için iki atı ve iki devesi kalmıştı.^[31] Onun dışında neyi varsa hepsini infak etmiş, devletin malına da hiçbir zaman el sürmemişti. İşte onun emanet kameti de böyleydi.

Vefat Yolunda

20 yıl atın sırtından inmeyen bu yüce insan, Rakka’da iken, Hicretin 20. yılında Medine’deki Halife Hz. Ömer’den bir mektup alır. Mektupta Hz. Ömer diyordu ki: “Şam cephesinin komutanı Yezid b. Ebî Süfyan çok hastadır; bir an önce oraya git ve ondan komutayı devr al!” Bunun üzerine İyâd b. Ğanem hemen yola çıktı; ama Şam’a varmadan ölüm ona Humus’ta yetişti. Humus şehrinde vefat eden İyâd b. Ğanem oraya defnedildi. Bir yıl sonra Halid de orada vefat edecek, o da oraya yakın bir yere defnedilecekti. İyâd vefat ettiğinde yaşı miladî olarak 59 civarında idi.^[32] İki komutan nasıl hayatta iken yanyana Allah adına kılıç salladıysa, vefatlarında da âdeti sırt sırta o büyük güne doğru yürüdüler. Allah ikisinden de ebeden razı olsun.

[30] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 171.

[31] Asri Çubukçu, “İyâz b. Ğanm”, *DİA*, XXIII, 499.

[32] Doğum tarihi miladî 582, vefat tarihi miladî 641 olduğuna göre, vefat ettiğinde yaşı 59’dur.

İYÂD B. ĞANEM'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✦ Bu topraklara imanın tohumunu eken İyâd b. Ğanem'lerin hakkı, onların miraslarına sahip çıkmak, yaşamak ve yaşatmaktır. Yaşa ki yaşatabilesin; yüreğini ver ki yürekler fethedebilesin.
- ✦ Bu çağda Ömer olmanın hakkı, farukiyetin gereği iman ile inkar arasını net çizgilerle ayırmaktır. Allah'tan hakkı ile kork ki ihsan şuuruna eresin ve Allah'ı görüyormuş gibi kulluk edebilesin.
- ✦ Selmân-ı Fârisî gibi İslâm'ın oğlu olmanın hakkı, neyin varsa hepsini dinine feda etmektir. Dünyalıkları sırtta taşınan bir bohça haline getir ki değişen değil, dünyayı değiştiren adam kıvamına erebilesin.
- ✦ Ümmetin emini olabilmek, elinden ve dilinden başkalarının güvende olmalarını sağlamaktır. Hududullaha/Allah'ın sınırlarına riayet et ki tüm korkulardan arınıp, güven içinde Cennet'e yürüyebilesin.
- ✦ Allah ile irtibatını her gün biraz daha güçlendir ki ayağını yere sağlam basasın, O'ndan başkası ile tatmin olmayasın, savrulmadan istikamet üzere kalabilesin.

Hakikat Yolcusu
SELMÂN-I FÂRÎSÎ
Radiyallahu Anhu

سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ

"Selmân bizdendir.

Bizim Ehl-i Beytimiz'dendir."

(İbn Sa'd, Tabakât, IV, 83)

"Eğer toprak yemeyi becerebilirsen onu ye de iki kişiye dahî olsa emir olmaktan kaçın. Mazlumun ve sıkışık durumdaki kimselerin duasından sakın. Çünkü onların duaları ile Allah Teâlâ arasında perde yoktur."

Selmân-ı Fârisî (ra)

(İbn Sa'd, Tabakât, IV, 100)

Adı	Selmân-ı Fârisî
Anlamı	Barış içinde olan, selamete eren, huzurlu
Künyesi	Ebü Abdullah/Abdullah'ın babası
Lakabı	Mevlâ Resûlullah/ Resûlullah'ın hizmetkârı
Baba Adı	Buzehmeşan b. Mürselan
Anne Adı	Tespit edilemedi.
Kabilesi	Abü'l-Mülk/İsfahan/İran
Doğum Yeri	Ramahürmüz/İran
Doğum Yılı	N.Öncesi, 34/ Miladî, 576
İslam'a Girişi	Hicretin ilk günleri
Sohbet Süresi	11 yıl
Rivayeti	60
Savaşları	Hendek, Hudeybiye, Mekke Fethi vs.
Görevleri	Kadisiye ve Medain valiliği
Vefat Yeri	Selmân-ı Pâk Kasabası/Bağdat/İrak
Vefat Yılı	Hicrî, 36/ Miladî, 656
Vefat Yaşı	80

Hakikat Yolcusu
SELMÂN-I FÂRİSÎ
(*Radiyallahu Anhu*)

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a, Salat ve Selam yolumuzun yegâne rehberi olan Efendimiz’e (sas), binlerce selam bu topraklara iman tohumunu eken ashâb-ı kirâm efendilerimize ve yine binlerce selam ashâbın sevgisi ve sevdası ile yollara düşen siz kardeşlerimin üzerine olsun.

Mardin gibi güzel, tarihî ve İslâmi bir şehirde, ‘Hakikat Yolcusu’ olan Selmân-ı Fârisî’yi anlamayı bizlere nasip ettiği için Rabbimize ne kadar şükretsek azdır.

Selmân-ı Fârisî’nin ayak izlerinin burada olmasından mıdır nedir bilmiyorum; ama Mardin, tarih boyunca her daim bir selam, esenlik ve barış şehri olmuştur. Hicretin 19. yılında yani miladî 640’da ^[1] İslâm’a teslim olunca de barış yolu ile teslim olmuş, o günden sonra Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Artuklular ve nihayet Osmanlılar döneminde de hep barış kenti olmuş, İslâm’ın engin hoşgörüsü ve müsamahası ile Ermeniler, Süryaniler, Kürtler, Araplar, Hristiyanlar, Müslümanlar; etnik ve dini unsur olarak ne varsa hepsi İslâm’ın barış dağıtan mesajları altında yaşamışlardır ve halen yaşamaya devam ediyorlar. Rabbim bu güzelliği ve cihana örnek olacak bu modellenliği son güne kadar da inşallah bu topraklarda yaşatsın.

Mardin’de Sahâbe İzleri

Anadolu’nun dört bir tarafında olduğu gibi Mardin’de de ashâbın ayak izleri oldukça fazladır. Hicretin 19. yılı, Efendimiz’in (sas) vefatının üze-

[1] Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, I, 204.

rinden daha 8 yıl geçmeden buralara gelen İslâm ordusunun 4000 ila 8000 arasında sayısı vardı; komutan İyâd b. Ğanem'di; en az üçte biri sahâbe olan o ordu Mardin'e de İslâm'ın mesajlarını ulaştırmışlardı.^[2] İlk olarak Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın komutasındaki ordu Antakya'yı/Hatay'ı fethetti; sonra İyâd b. Ğanem'in komutasındaki ordu Urfa'yı fethetti. Daha sonra İyâd b. Ğanem, el-Cezire fetihlerine başladı ve birçok yer İslâm ile tanıştı. O bölgedeki fetih hareketlerinde İslâm orduları önce Nusaybin'e ulaştı.^[3] O günkü adı ile Nasibîn'e...

Bir müddet sonra, Hz. Ömer, bölge komutanı olan Sa'd b. Ebî Vakkas'a bir mektup yazarak Abdullah b. Abdullah b. Itban el-Ensârî'yi Nusaybin'e gönderdi.^[4] Abdullah b. Abdullah'ın bir müddet orada ikamet edip, oradan İsbehan'a gittiği söylenir.^[5]

Allah Resûlü'nün sırdaşı olan meşhur sahâbî Huzeyfe b. Yemân el-Ab-sî'nin de el-Cezire fethi sırasında Nusaybin'e geldiği, orada bir müddet ikamet edip, oradan bir hanım ile evlendiği kaynaklarımızda aktarılır.^[6]

Nahle Vadisi'nde Nusaybinli Cinler

Nasibîn ya da Nusaybin; biraz sonra hayatını anlamaya çalışacağımız Selmân-ı Fârisî'nin de hakikat yolculuğunun duraklarından biridir. Bu tarihî şehrin ismini, biz siyer kaynakları içerisinde birkaç önemli hadisede görüyoruz. Onlardan biri, Efendimiz'in (sas) Taif yolculuğunun dönüşündedir. Nübüvvetin 10. yılı Efendimiz (sas) tebliğ ve davet için Taif'e gitmiş; orada taşlanmış kan revan içerisinde kalmış, kalbi kırık ve mahzûn bir halde yanında evlatlığı Zeyd b. Hârise ile birlikte önce Ninovalı Addas'ın çalıştığı üzüm bahçesinde biraz dinlenmiş, o kısacık zaman diliminde Addas'ın yüreğine iman tohumunu ekmiş, oradan Mekke'ye doğru yola koyulmuştu.^[7]

[2] Vâkıdî, *Fütühûş-Şam*, II, 89.

[3] Belâzürî, *Fütühul-Büldân*, I, 204.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1082, 1083.

[5] Ebûş-Şeyh, *Tabakâtul-Muhaddisin bi İsbehan*, I, 289.

[6] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, I, 706.

[7] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 78-79.

Mekke'ye doğru dönerlerken, Nahle vadisi denen yere geldiklerinde, Allah (cc) bir grup cin göndermişti Efendimiz'e... Âdeta bu, şu mesajı taşıyordu: "Eğer insanlar sana inanmazlarsa ey Muhammed! Üzülme Allah (cc) sana katından başka varlıkları gönderir!" O cinler gelip orada iman edeceklerdi. Sayıları muhtelif, 7 ila 9 arasında olduğu söylenir. Efendimiz (sas) kendisine gelip, iman eden o cinlere nereden geldiklerini sorar, onlarda Nasibîn'den/ Nusaybin'den geldiklerini söylerler. ^[8]

İbn Ebî'd-Dünya şöyle bir rivayet aktarır: "Efendimiz (sas) o zor zamanlarda gelip kendisine iman eden Nusaybinli cinlerden çok memnun olmuş ve onlara dua etmişti." Yapılan o nebevî dua, Mardin'deki bereketin en önemli sebebidir. Ne demişti Efendimiz: **"Ben onları görecek seviyeye kadar yükselttim ve yağmurlarının bol, ağaçlarının dolgun ve nehirlerinin sürekli akması için dua ettim."** ^[9]

İşte bu topraklardaki bereketin kaynağı Nübüvvetin 10. yılında kan ve revan içerisinde, kalbi kırık bir halde Efendimiz'in (sas) yaptığı o duadır. O duanın bir tecellisidir ki Mardin kan dökülmeden İslâm'a teslim olmuş, barış yolu ile fethedilmiştir.

Mardin'in Fethi

Meşhur tarihçimiz Vakıdî, *Fütûhu's-Şam* adlı eserinde Mardin'in fethine sayfalar ayırır. Oldukça geniş anlatılan o bahsi, biraz özetleyerek aktaralım: O günler Mardin'e Hristiyanlar hâkim, zaten oralar Bizans yönetimine dâhildir. Mardin'in meliki Arsus b. Carus'tur. Arsus'un, Mariye isminde bir kızı vardır. Mariye'nin, gayri meşru yoldan bir keşişten, erkek bir çocuğu olur. Duyulmasın diye bu çocuğu bir yerlere bıraktırır; bebeği askerler görür ve onu Musul'a gönderirler. Çocuğun sağ yanağında siyah bir ben, sağ kulağının altında da biraz et fazlalığı vardır. Çocuğu bölge valilerinden biri yanına alır ve onu evlatlık edinir. Aradan yıllar geçer çocuk büyür Amuda ismini alır. Amuda'nın babalığı olan vali, ittifaklarını güçlendirmek için Mar-

[8] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 79.

[9] İbn Ebî'd-Dünya, *el-Hevâtif*, s. 79-80.

din meliki Arsus'un kızı Mariye'yi, yaşça büyük olmasına rağmen evlatlığı Amuda'ya, yani öz annesini oğlu için ister; çünkü kimseler bilmemektedir işin aslını; Arsus da kızını verir. Birbirlerini hiç görmeyen Mariye ve Amuda için bir nişan yapılır ve o günler İslâm orduları Mardin'in yakınlarına gelirler. Önce Amuda'nın memleketine girilir ve Amuda esir alınır. Mariye nişanlısını, aslında öz oğlunu kurtarmak için bir plan yapar ve babasına bu planı söyler. Plan şudur: Gidecek İslâm ordularının içerisine, bir rüya gördüğünü söyleyecek. Rüyasında "İsa-Masih'i gördüm; git Müslüman ol dedi, ben de Müslüman olmaya geldim" diyecek sonra bir grup İslâm askerini alıp Mardin kalesine getirecek, onları rehin alarak nişanlısı Amuda'nın serbest bırakılması şartını ileri sürecekti. Mariye'nin babası çok riskli olmasına rağmen kızına bu planını yerine getirmesine müsaade edecekti. Mariye bir grup askerle beraber İyâd b. Ğanem'in bulunduğu yere gidecekti. İyâd'ı görür görmez saygı göstermek amacı ile secdeye kapanacaktı. Ama İyâd b. Ğanem buna müsaade etmeyecek, secdenin sadece Allah'a yapılacağını söyleyecekti. Bundan etkilenen Mariye, İyâd'a geliş amacını söyleyecek, güya gördüğü rüyayı anlatacaktı. Mariye sözlerini bitirince, İyâd b. Ğanem diyecekti ki: "Ben de bu gece bir rüya gördüm, onu sana anlatmak istiyorum. Ben de Peygamber Efendimiz'i rüyamda gördüm, bana senin gerçek niyetini anlattı ve bana kimselerin bilmediği bir sır verdi." Mariye dehşete düşecek ve büyük bir merak ile o sırrın ne olduğunu soracaktı. İyâd b. Ğanem, sözlerine şöyle devam edecekti: "Amuda senin nişanlın değil, senin keşişten olan oğlundur; öz evladındır." Bu söz üzerine Mariye, söyleyecek hiçbir şey bulamayacak ve Amuda'yı görmek isteyecektir. Amuda getirilecek; yanağındaki benden, sağ kulağının altındaki etten Mariye oğlunu tanıyacak, yıllar sonra anne, çocuğuna böyle bir hadise ile kavuşacaktı. Mariye ve oğlu orada Müslüman olacaklardı ve Mariye, İslâm askerlerine yardım sözü verecekti. Orada İyâd b. Ğanem ile Mariye bir plan yapacaklar ve sağlam Mardin kalesi böylece içten fethedilecek; kan dökülmeden Mardin İslâm'ın şehri olacaktı. Amacı toprak fethi değil, yürek ve gönül fethi olan İslâm askerleri, bunun âleme ilanı adına, Mariye ve oğlu Amuda'yı, Mardin'in ilk İslâm valileri olarak atayacaklardı. Bu da İslâm'ın bir güzelliği, fetih anlayışının bir işaretidir. Amuda

yıllarca bu görevi yerine getirecek, ondan sonrada başka nice valiler gelecekti. İşte Mardin'in İslâm şehri olması böyle olmuştur. ^[10]

Selmân-ı Fârisî'nin Hakikati Bulma Yolculuğu

Gelelim İslâm'dan yıllar önce bu topraklara kokusunu, ayak izlerini bırakan Selmân-ı Fârisî'ye... Selmân-ı Fârisî'yi anlatmak gerçekten kolay değil, meseleye sadece yaşadığı bereketli hayat çerçevesinden baksanız bile birkaç saat onu anlatmaya yetmez. Çok uzunca bir hayat hikâyesi var Selmân'ın; daha doğru bir ifade ile hakikat arayışının tarihi var elimizde... O öyle bir hayat yaşamıştır ki bazı kaynaklarımız böyle bir hayat ancak 150 yıla, hatta bazıları 250 yıla, 350 yıla sığar demişler ve Selmân'ın yaşını 150, 250, hatta 350 arasında göstermişlerdir. ^[11] Ancak İmam Zehebî'nin İbn Ebî Hâtim'den rivayet ettiği üzere Hicaz'a geldiğinde yaşı 40'lara, vefat ettiğinde yaşı 80'lere merdiven dayamıştı. ^[12] Bu ifadeden de şunu rahatlıkla anlıyoruz ki Selmân-ı Fârisî'nin en az 25 yılını hakikate ulaşmak için harcamış, aynen Hz. Yusuf gibi bir hayatın sonunda da istediğini elde etmiştir.

Selmân-ı Fârisî, kendi ağzından Efendimiz'e (sas) ve bir grup sahâbiye anlattığı, o anlatırken de başta Efendimiz'i (sas) ve sahâbeyi gözyaşları içerisinde bırakan bir hikâyesi var ki o hikâye hakikat adına nasıl bir bedel ödediğini bizlere göstermektedir. Bu rivayeti bizzat Selmân-ı Fârisî'den duyan İbn Abbâs bize nakletmektedir. Selmân-ı Fârisî, anlattıkça orada bulunanlar bu hakikat savaşçısı yiğit insanın ödediği bedele hayran olmuşlardı. ^[13] Bir insan nasıl bunca bedeli ödeyebilir; bu çok farklı bir şey. Çıkar savaş meydana savaşılabiliyorsunuz, yeri gelir malınızı, mülkünüzü, evladınızı inandığınızı dava uğruna feda edebilirsiniz. Ama bir ömür hakikati aramak, bir ömür hakikati bulmak için bedel ödemek, bir ömür hakikatin aşkı ile yanıp tutuşmak çok farklı bir şey; işte Selmân'ın hikâyesi böyle bir hikâye...

[10] Vakıdî, *Fütûhu's-Şam*, II, 108-114.

[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

[12] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 340; İbn Ebî Hâtim, *İlelü'l-Hadis*, II, 139; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

[13] Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, IX, 336; İbn Esir, *Usdü'l-Gâbe*, II, 510-515; İbn Hacer, İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 748-749.

Efendimiz (sas) Kubâ'ya varıp, çok coşkulu bir topluluk tarafından karşılaşınca, Yahudiler oldukça telaşlanmış, Yesrib'deki üstünlüklerini kaybetmenin korkusunu yaşamaya başlamışlardır. Bir Yahudi, büyük bir öfke ile Benû Kurayza mahallesindeki bir hurma bahçesine girmiş, bahçenin sahibi olan diğer Yahudiye olan-biteni anlatmaya başlamıştı. O anlattıkça, o anda ağacın tepesinde olan Selmân'ın ayakları titremeye başlamış: "Vallahi! Bu o..." demişti. "Bu beklediğim peygamber, bu hakikat yolunun muallimi" diye içinden geçirmişti. O kadar heyecanlanmıştı ki neredeyse ağaçtan düşecek gibi olmuş, hemen aşağı inmiş, efendisine bir şeyler sormuş, ama zaten sınırları gerilen efendisi onu tersleyerek işinin başına göndermişti. Derken Selmân bir yolunu bulmuş ve bir miktar hurma alarak Kubâ mahallesinde olan Efendimiz'i (sas) ziyaret etmeye gitmişti. Uzaktan Efendimiz'i (sas) görünce acaba bu O mu demişti? Büyük bir heyecan ile Efendimiz'in (sas) huzuruna geldiğinde elindeki hurmaları ona uzatmış, bunların sadaka hurmaları olduğunu söylemişti. Efendimiz (sas): **"Ben yemeyeyim; ama arkadaşlarıma ikram edebilirsin"** demişti. Selmân öğreneceğini öğrenmişti. O hakikat arayışında bu bilgiye vakıf olmuştu. Gelecek son elçi hakkında üç bilgisi vardı. "O sadaka kabul etmez, o kendisine ikram edilen hediyeleri geri çevirmez, onun sırtında nübüvvetin bir işareti olarak bir mühür, bir iz vardır." Şimdi Selmân bu bilgilerden birini doğrulatmıştı, geriye diğer ikisi kalmıştı. Aradan bir müddet geçince, Efendimiz (sas) Kubâ'dan Medine'ye gitmiş; orada Mescidini inşa etmiş, Muhacir ve Ensar kardeşliğini tesis etmişti. Selmân-ı Fârisî yine bir fırsatını bulmuş ve bir tabak hurma ile Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmişti. Hurmaları takdim ederken: "Bunları size hediye olarak getirdim" demişti. Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî'nin hediyelerini kabul etmiş, o hurmalardan bir tanesini almış, diğerlerini kendi elleri ile yanında bulunan sahâbeye ikram etmişti. Selmân-ı Fârisî, yanındaki bilgilerden bir tanesini daha doğrulatmıştı. 'O sadaka yemez, ama hediyeleri geri çevirmezdi' aynen bu iki bilgiye şahit olmuştu.

Selmân-ı Fârisî'nin zihninde sadece bir bilgi kalmıştı; acaba sırtında nübüvvet mührü var mıydı? Aradan bir müddet geçti. O günlerde, bir sahâbî vefat etmişti. Kaynaklarımızda vefat eden sahâbînin kim olduğu belirtilmiyor, ancak ilk günler olduğu için ya Es'ad b. Zürâre ya Osman b. Maz'un olabilir.

O anlarda Efendimiz (sas) Bakî Kabristanlığı'ndadır. Selmân-ı Fârisî de oraya gidecektir. Amacı Efendimiz'in (sas) mübarek sırtını görmek, söylenen mührün olup olmadığına şahit olmaktır. Birkaç hamle yaptı, ama göremedi, Efendimiz (sas), Selmân-ı Fârisî'nin niyetini anladı; o anda oturduğu yerden tam kalkarken sırtındaki gömleği/ridası biraz açıldı ve mübarek sırtındaki iz görüldü. Selmân-ı Fârisî o anda kendinden geçti: "Evet, O sensin!" diyerek Efendimiz'in (sas) mübarek sırtına bir öpücük kondurdu. O anda, orada Efendimiz'in (sas) ellerinden tuttu: "Ne olur Ya Resûlullah! Bana nasıl iman edeceğimi söyle, ne yapayım?" dedi. Sahâbe bu sahneyi izliyor, İranlı Selmân-ı Fârisî'nin, kendine özgü şivesi ile Efendimiz'in (sas) söylediği şهادet cümlesini Arapçası ile söyleyerek iman ediyordu. Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî'nin bu iştiağını görünce onda farklı bir şeylerin olduğunu anlıyor;yanına oturtuyor ve: **"Anlat bakalım neler oldu, neler yaşadın, buraya nasıl geldin?"** diye soruyordu. Selmân-ı Fârisî başlıyor anlatmaya; hatta bazı tarihî rivayetler şöyle bir ayrıntıyı bizlere aktarırlar: "Efendimiz (sas) Selmân-ı Fârisî'nin Arapçasını tam olarak anlayamayınca sahâbeden Farsça bilen birini çağırıyor, ona konuşmayı tercüme ettiriyordu."^[14] Selmân-ı Fârisî, o acıklı ve mücadele dolu hayatını anlattıkça, Efendimiz de sahâbe de gözyaşları içerisinde bunu dinliyorlardı.

Selmân diyordu ki: "Ya Resûlullah! Ben İran'ın İsfahan şehrinin Cayy kasabasında doğmuşum. İsmim Mabih b. Büzehmeşan'dır."

Ona Selmân ismini veren Efendimiz'dir. Bu ismi aldıktan sonra kendisine soyunu soranlara "Ben, Selmân b. İslâm'ım" demiştir.^[15] Yani İslâm'ın oğlu Selmân demiştir.

Hakikati Elde Etmek Bedel İster

Selmân-ı Fârisî devam ediyor: "Ya Resûlullah babam Mecûsî idi. Ben de böyle bir dinin içerisinde doğup, büyüdüm. Babam o şehrin lideri idi. Beni de ateşgede yani ateşin oğlu yapmıştı. Görevim, dinimizin sembolü

[14] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 338.

[15] İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, II, 510; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

olan o ateşi söndürmemek, sürekli yanmasını sağlamaktı. Babam da ailem de şehir halkı da beni çok severdi. Benim üzerime çok titrerlerdi. Beni her şeyden sakınırlardı. Ama ben bir türlü rahat değildim. Bizi yaratan, yaşatıp gözeten Allah'ın, Mecusilik gibi basit bir din değil, bunun daha ötesinde bir şeyler bizden istediğini hep düşünüyordum. Ben böyle bir halde iken şehrimizde var olan sayıları bir elin parmaklarını geçemeyen Hristiyanlar ile tanıştım. Onlara ait bir kilise vardı. O kilise de biraz onların ibadetlerini seyrettim. Bizden daha iyi halde olduklarını görünce, onlara yakınlaştım ve dinleri hakkında bilgi almaya başladım. Çok fazla bir şeyler bilmiyorlardı. Bir müddet sonra orada bulunan kilisenin papazına bu dinlerinin asıl merkezinin neresi olduğunu sordum. Suriye'de bana bir kilise olduğunu söylediler. Ben karar vermiştim, oraya gidecek ve orada işin kaynağından bu dini öğrenecektim. Babam benim bu halimi anladı ve benim gitmeme engel olmak için beni bir yere hapsedip, bağladı. -Hakikat uğruna Selmân daha o günlerde ve işin başında bedel ödemeye başlamıştı. Hakikat böyleydi, pahalıydı, bedel isterdi. Ama ona âşık olanlar o bedeli gözlerini kırpmadan her zaman ödemeye hazırlardı.- Günler böyle geçip giderken bir gün yolunu buldum ve hapsedildiğim evden kaçtım. O anda öğrendim ki bir kervan Suriye'ye/Şam'a doğru hareket ediyor. Onların içerisine dahil oldum ve Suriye'ye gidip, o söylenen kiliseyi buldum. Kilisenin rahibine neden geldiğimi anlattım ve bu dini daha fazla öğrenme arzumu söyledim. Rahip beni kabul etti ve orada Hristiyanlığı öğrenme adına o rahibin hizmetine girdim. Ancak zaman geçince gördüm ki hizmet ettiğim Rahip çok kötü birisidir. O, insanları sadaka vermeye teşvik ediyor, fakat topladığı bu sadakaları yerlerine sarf etmeyerek kendisi için biriktiriyordu. Bu ahlaki hastalığı görünce çok üzüldüm ama beklemekten başka yapacak bir şey yoktu bende bekledim. Bir müddet sonra bu rahip öldü. İnsanlar fevc fevc o rahibin cenazesine geliyorlar, ona methiyeler diziyorlardı. O anda o insanlara dedim ki "Sizin öve öve bitiremediğiniz bu adam, sizlerden insanlara dağıtmak için topladığı malları kendisi için biriktiriyor, dağıtmıyordu." İnsanlar benim bu sözlerime çok kızdılar ve benim yalan söylediğimi iddia ettiler. Onlara söylediklerimin yalan değil, doğru olduğunu söyledim ve o rahibin paraları sakladığı yeri onlara gösterdim. O rahip tam yedi büyük küpü ağzına kadar doldurmuştu. İnsanlar bunu görünce bana hak verdiler ve beni

sevmeye başladılar. Bir müddet sonra o rahibin yerine gerçekten zühd ve takva sahibi başka bir rahip geçti. Ondan çok istifade ettim. Bana çok şey öğretti. Ama o da hastalanıp yatağa düştü. Öleceğini anlayınca kendisine, vefatı sonrası nereye gideceğimi sordum. Bana Musul'da bir kilise ve oranın Rahibi olan zatı önerdi. O vefat edince bende Musul'a gittim. O kiliseyi ve o rahibi bulup, ona talebe oldum. Bir müddet de orada kalınca o zat da ölüm döşegine düştü. Ona da aynı soruyu sordum, o da bana Nusaybin'de bir rahibi tavsiye etti ve ben Musul'dan sonra Nusaybin'e gidip, o rahibi buldum. Nusaybin'deki rahibin yanında bir müddet kaldıktan sonra, onun da ölüm döşeginde yattığını görünce bu sefer ona da aynı soruyu sordum. Bu rahip bana kendi itikatlarında olan tek bir kimseyi tanıdığını ve onun Rum diyarında, Ammuriye'de -yani Afyon, Emirdağ civarında- bulunduğunu söyledi. O ölünce ben de Ammuriye'ye gittim. Ammuriye'de bir müddet, kaldıktan sonra burada yanında kaldığım rahibin ölümünün yaklaştığını hissettim, ondan da kime tabi olacağım konusunda vasiyette bulunmasını istedim. Bu rahip artık şu an yeryüzünde tabi olunabilecek bir kimsenin var olduğunu bilmediğini söyledi ve şöyle ekledi: "Ancak bir peygamberin gelmesi yakındır. O, İbrâhim'in dini üzere gönderilecek ve kavminin arasından hicret edip, içinde hurma bahçeleri olan iki harra -yani iki yanardağ- arasındaki bir yere gidecektir. Onun peygamber olduğunu belirten alâmetleri vardır: O, hediye edilen şeyleri yer, sadaka olarak hiçbir şeyi kabul etmez. İki omuzu arasında da nübüvvet mührü bulunmaktadır. Görünce onu tanırsın. O ülkeye gidip ona katılmayı başarabileceğine inanıyorsan bunu yap!"

Ben burada bir müddet kaldıktan sonra, Kelb kabilesinden bir tüccarla karşılaştım. Ondan, ülkesi hakkında bilgi aldım ve bahsedilen nebinin bu bölgedeki bir yerden çıkması gerektiğine kanaat getirerek, kendisi ile bir ücret karşılığında anlaştım. Benim bu teklifimi kabul eden Kelbli Arap, beni de yanına alarak Hicaz'a doğru yola çıktık. Ancak, Vadi'l-Kurâ'ya geldiğimizde bu kimse bana ihanet etti ve beni bir köle olarak Yahudi bir tüccara sattı. Ve Vadi'l-Kurâ'da, oranın hurmalıklarını görünce burayı siz'in geleceğiniz yer olduğunu zannettim. Özgürlükten köleliğe düşmüştüm, ama size kavuşmanın heyecanı bana her şeyi unutturmuştu. Bir müddet orada kalınca efendim olan Yahudi beni amcasının oğlu olan Kureyzaoğulları'ndan Osman b.

Eşhel isimli bir kimseye sattı; o da beni alarak buraya yani Yesrib'e getirdi. Ben buraya yani Medine'ye gelince sizin buraya hicret edeceğinize artık tam kanaat getirerek beklemeye başladım. İşte şimdi karşınızdayım Ya Resûlullah" dedi.^[16]

O ağlıyor, Efendimiz (sas) ağlıyor, sahâbe ağlıyordu... Bir ömür hakikat uğruna harcanan bir hayat herkesi hayran bırakıyordu.

İman Yolunda

Selmân-ı Fârisî, Müslüman olmuştu; ama halen yanında kaldığı Yahudi'nin kölesi idi. Köle olduğu için Bedir'e, Uhud'a katılamamıştı. Ama Uhud'un arkasından, artık dayanılmaz bir hal alan kölelikten kurtulmanın yollarını aramıştı. Efendimiz (sas) de bir an önce Selmân-ı Fârisî'nin, Müslümanların arasına katılmasını istiyordu. Bunun içinde Selmân'a bir gün: **"Git efendin ile konuş, onunla bir antlaşma yap ve özgürlüğüne kavuş!"** demişti. ^[17] Selmân-ı Fârisî efendisine gitti. Yahudi efendisi böyle bir taleple karşısına gelen Selmân-ı Fârisî'ye çok ağır şartlar ileri sürdü. Bu şartlar öyle ağırdı ki ödenmesi yerine getirilmesi pek mümkün değildi. Ne istemişti Selmân'dan? Üç yüz hurma fidanı temin edip dikmek ve bunların hepsinin tutmasını sağlamak; eğer biri tutmazsa bir daha ekmesi üzerine söz almak; ayrıca kırk ukiyye (1600 dirhem) altın ...

Bu şartları Efendimiz (sas) duyunca çok falan demeyecek, Selmân-ı Fârisî gibi bir cevheri keşfettiği için, onun İslâm'a kazandırılması için elinden geleni yapacaktı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), sahâbîlere: **"Kardeşinize yardım edin."** diyecekti. Sahâbîler güçleri miktarınca fidan temin ederek üç yüz tane fidanı toparlayarak ona verdiler. Her bir sahâbî gücü nispetinde hurma fidanı verdi. İslâm toplumu böyleydi. Resûlullah (sas), Selmân-ı Fârisî'ye: **"Selmân, git çukurlarını kaz. Fidanları dikmeye sıra geldiği zaman onları sen dikme, bana haber ver. Onları kendi ellerimle yerlerine koyayım."** dedi. Neden? Çünkü Efendimiz (sas) Yahudi'nin şartını biliyordu. Tüm fi-

[16] Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, IX, 336; İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, II, 510-515; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748, 749.

[17] İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, II, 512, 513.

danlar tutacak, yoksa bir daha diktirirdi. Selmân-ı Fârisî, çukurların kazılma işini sahâbilerin yardımıyla bitirdi. Daha sonra Resûlullah'a (sas) haber verildi, Efendimiz (sas) bahçeye giderek bütün fidanları dua ederek yerine koydu.^[18] Bu fidanlardan hiçbir tanesi kurumayacak ve hepsi de tutacaktı.

Aradan bir müddet geçtikten sonra, Resûlullah'a, (sas) ya hediye ya bir savaş ganimeti olarak yumurta büyüklüğünde bir altın gelmişti. O altın Efendimiz'in (sas) eline ulaşır ulaşmaz, Selmân-ı Fârisî'yi yanına çağırarak, efendisine ödemesi gereken kırk ukiye altını verebilmesi için, ona o altını verdi. Selmân-ı Fârisî, (ra): "Ya Resûlullah! Bu benim ödemem gereken miktarı karşılar mı?" dedi. Rasûlullah (sas) ona: "**Ey Selmân! Allah inşallah onunla senin borcunu karşılayacaktır**" dedi. Selmân-ı Fârisî, (ra) şöyle demektedir: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki o altın tam kırk ukiyeye denk geldi ve onunla ödemem gereken miktarı ödedim."^[19] Artık böylece Selmân-ı Fârisî, (ra) hürriyetine kavuşmuş, kölelikten kurtulmuştu.

Selmân kölelikten özgürlüğe yürüyüp Suffa'ya gelip dâhil olduğunda Efendimiz (sas) onu abidliği ve zahitliği ile meşhur Ebu'd-Derda ile kardeş kılacaktı.^[20] Onların kardeşlikleri bambaşka idi; birbirlerini öyle seviyorlardı ki niceleri onların bu sevgisine hayran hayran bakıyorlardı.

Selmân Bizdendir, Bizim Ehl-i Beytimizdendir

Selmân-ı Fârisî Hicretin 5. yılı özgürlüğüne yeni kavuştuğu günlerde, Mekkeliler ve Yahudiler başta olmak üzere bölgedeki tüm Arap kabilelerinin ortaklaşa büyük bir ordu hazırlayarak Medine'ye saldırı yapmak istediklerinin haberi ulaşır. Efendimiz (sas) bu büyük ordu ile nasıl savaş yapılacağını istişare etmeye başlar. Sahâbe farklı farklı görüşler söylerler. Selmân-ı Fârisî de görüşünü beyan eder, der ki: "Ya Resûlullah! Biz İranlılar eğer sayıca bizden çok bir düşman ordusu ile savaşmak durumunda kalırsak, mevzilerimizin önüne hendekler kazıp, onlara karşı savunma yapardık. Biz de böyle ya-

[18] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 90, 91; İbn Esir, *Usdül'l-Ğâbe*, II, 512, 513.

[19] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 313.

[20] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 96; İbn Esir, *Usdül'l-Ğâbe*, II, 513.

pabiliriz.”^[21] Efendimiz (sas) bölgede pek bilinmeyen bu savunma tekniğini kabul eder. Medine’nin o gün için tek giriş kapısı olan iki dağ arasındaki -ki bu mesafe yaklaşık 5.5 km’dir- hendek kazılmasına karar verilir ve 3000 kişilik ordu 30’arlı gruplara ayrılarak başlanır kazmalar vurulmaya... Uzunluğu 5.5 km, bazı kaynaklarda 2.5 km diye de geçer. Genişliği 9 metre, derinliği 4.5 metre...^[22] Sahâbenin bu din için nasıl bedeller ödediğini anlayabileceğimiz bir tablodur bu ...

Efendimiz (sas), hendek kazımı için grupları kurarken tüm muhacir ve ensâr grupları isterler ki bu fikrin sahibi olan Selmân-ı Fârisî kendileri ile beraber olsun. Herkes Selmân bizdendir deyip, onu kendi taraflarına çekmeye çalıştılar. İşte o anda Efendimiz (sas) Selmân’ın duyunca sevinçten âdeta kendinden geçeceği çok büyük bir müjdeyi verecek ve aslen İranlı ve Fars olan Selmân’ı kendinden sayacaktı. **“Selmânü minna, min ehli beyti/ Selmân bizdendir, bizim Ehl-i Beytimizdendir.”**^[23] diyecekti.

Efendimiz (sas) bu müjdesi ile İranlı Selmân’ı kendi Ehl-i Beyti’nin içrisine dahil etmişti. Artık kıyamete kadar Selmân-ı Fârisî, Selmân-ı Muhammedî diye anılacak ve Ehli Beyt’in manevi mensuplarından biri olacaktı.

Hendekler Kazılırken Gelen Müjde

O hendekler kazılırken bir yere gelindiğinde koca bir taş çıkmıştı sahâbenin önüne ... Ne yapmışlardıysa o taşı yerinden edememişlerdi. Me-seleyi Efendimiz’e (sas) intikal ettirince sahâbe, Efendimiz (sas) gelmiş; bir rivayete göre Selmân’ın elindeki balyozu almış,^[24] o kayaya, o taşa üç kez vurmuştu. Her vuruşta kıvılcımlar semaya çıkmış ve her vuruşta taş biraz kırılmış, en sonunda paramparça olmuştu. Semaya çıkan o kıvılcımlar için Efendimiz (sas) tekbir getirmiş, sahâbe de onun arkasından tekbir getirmişlerdi. Sonra Efendimiz (sas) sormuştu sahâbeye: **“Gördünüz mü o kıvılcımları?”** Gördük demişlerdi. **“Neyin habercisi idi onlar?”** Sahâbe: “Allah ve

[21] Muhammed Hamidullah, *Hz.Peygamber’in (sas) Savaşları*, s.82.

[22] Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzi*, II, 444, 445; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 178.

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 235; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 94.

[24] Taberî, *Târih*, III, 45.

Resûlü daha iyi bilir!” demişlerdi. Efendimiz (sas) müjdeyi, daha doğrusu, hedefi söylemiş, göstermişti: **“O kıvılcımlar, Hire’nin/Yemen’in, Kısra’nın ve Kayser’in topraklarının ve saraylarının fethinin haberi idi?”**^[25] Sahâbe bu hedefi duyar da durur mu? Bu hedefi duyar da duymamazlıktan gelir mi? Bu topraklara sahâbeyi getiren işte Efendimiz’in (sas) bu rüyası, bu gayey-i hayali, bu hülyası idi.

Hendeklerin kazımı bitmiş, Ahzab orduları gelip hendekleri görünce şaşırıp kalmışlardı. O zorlu ve büyük savaş Selmân-ı Fârisî’nin görüşü ile kazanılmış, her daim bu savaş hatırlanınca onun adı da hep hayırla yâd edilmişti. O günden sonra Selmân-ı Fârisî (ra), Resûlullah’ın (sas) yanından hiç ayrılmayacak, tüm savaş ve seferlere katılacak ve vefat edinceye kadar Efendimiz’i (sas) bir gölge gibi takip edecekti.

Halifeler Dönemi’nde

Selmân-ı Fârisî, Hz. Ebû Bekir’in (ra) hilafeti müddetince Medine’de bulunacak, o zorlu günlerde hep halifenin arkasında olması gereken yerde yerini alacaktı.

Hz. Ömer (ra) devrinde fetihler için İslâm ordusu seferlere çıktığında Selmân-ı Fârisî de sıradan bir asker olarak bu seferlere dahil olacaktı. İslâm ordusu İran’ın fethi için harekete geçtiği zaman Selmân-ı Fârisî (ra) de bu orduya katılacaktı. Hatırlanacağı üzere Selmân-ı Fârisî (ra) İran asıllıydı. Bundan dolayı düşman ordusunun durumunu çok iyi biliyordu. Ayrıca Farsların İslâm dinini kabul ederek dalaletten kurtulmalarını şiddetle arzulamaktaydı. Orada Selmân-ı Fârisî yi, kavmini dinine hizmet ettiren bir yiğit olarak görürsünüz.

İranlılar, Kadisiye yenilgisinden sonra Medâin’de toplanmışlardı. Müslümanlar Dicle nehrinin kenarına geldikleri zaman, karşıya geçmek için hiçbir şey bulamadılar. Ordu komutanı Sa’d b. Ebî Vakkas, karşı sahile bir öncü birliği gönderip geçiş güvenliğini sağladıktan sonra, bütün orduya nehri geçme emrini verdi. Ordu, komutanlarının emri gereği topluca, suları ka-

[25] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXX, 625; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 230; Beyhâkî, *Delâil*, III, 417.

barmış bir şekilde akan Dicle nehrine daldı. O anlarda Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (ra) yanında Selmân-ı Fârisî (ra) bulunmaktaydı. Hz. Sa'd (ra), dua ediyor ve Allah Teâlâ'nın dostlarına yardım edeceğini, dinini üstün kılacağını ve Allah Teâlâ'ya isyan eden bir topluluğun iyiliğe (İslâm'a) galebe çalamayacağını söylüyordu. Nehrin ortasında oldukça heyecanlı bir halde bulunan Sa'd'a (ra), Selmân-ı Fârisî (ra) şöyle demektedir: "Korkma Sa'd! Allah seni mahcup etmeyecektir. İslâm dipdiridir. Allah, karaları nasıl Müslümanların emrine vermişse, denizleri de nehirleri de onların emrine verecek güçtedir. Allah'a yemin ederim ki Müslümanlar nehre nasıl akın akın girmişlerse nehirden öylece akın akın çıkacaklardır." Gerçekten Selmân-ı Fârisî'nin (ra) dediği olmuş ve İslâm ordusu hiç kayıp vermeden karşı kıyıya geçmişti. İranlı askerler dehşet içerisinde, onların nehri geçişlerine bakıyorlar ve kendi kendilerine; "Bunlar insan değil, bunlar cindirler. Vallahi bizim savaştığımız bu topluluk cinlerden başkaları değildir." demektedirler.^[26]

İranlı askerler kaçarak Kısra'nın sarayına sığınıp direnmeye devam ettiler. Buraya gönderilen öncü birliğin komutanı Selmân-ı Fârisî idi. O, surun önüne geldiği zaman, İslâm'ın emrettiği şekilde onlara üç teklifte bulundu: Müslüman olmaları, kendi dinlerinde kalarak cizye vermeleri, bu ikisini kabul etmedikleri takdirde savaşacaklarını...

Selmân-ı Fârisî (ra) onlara şöyle diyordu: "Ben de aslen sizden biriyim. Size acıyor ve yumuşak davranıyorum. Eğer müslüman olursanız bizim kardeşlerimiz olarak aynı haklara sahip olursunuz. Bunu kabul etmez, dininiz de kalmak isterseniz, bize itaat ederek cizye ödersiniz. Bunu da kabul etmezseniz, diğerleri gibi sizinle savaşırız." Selmân-ı Fârisî (ra), meselenin Arapların Acemlere hâkimiyeti meselesi olmadığını onlara anlatabilmek için, "Sizden biri olduğum halde Araplar bana itaat ediyor." diyerek^[27] onları ikna etmeye çalışıyordu. Selmân-ı Fârisî (ra) ilk iki şartı kabul etmemeleri üzerine onlara üç gün düşünmeleri için mühlet verdi. Üçüncü gün sarayda bulunan askerler teslim olmayı kabul ettiler ve böylece Kısra'nın muhteşem sarayı Müslümanların eline geçmiş oldu.

[26] Taberî, *Târih*, II, 514.

[27] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 444.

Ordu komutanı Sa'd b. Ebî Vakkas, Medâin'de karargâhını kurmuştu. Ancak buranın havası, İslâm askerlerine iyi gelmemiş, iklim değişikliğinden dolayı yüzlerinin renkleri değişmişti. Bu durumdan haberdar olan Halife Hz.Ömer (ra), Sa'd'a haber göndererek, Müslümanların yaşamalarına uygun bir yer tespit edilmesi için Selmân-ı Fârisî ile Huzeyfe b. Yemân'ı görevlendirmesini istedi. Hz. Ömer, özellikle seçilecek yer ile Medine arasında ulaşım kolaylığını engelleyecek aralarında bir nehrin bulunmamasını özellikle vurguladı. Bölgede araştırmalarda bulunan Selmân-ı Fârisî ve Hz. Huzeyfe, sonunda Kûfe şehrinin yeri üzerinde karar kıldılar ve burun üzerine orada ordugâh inşa edildi. ^[28]

Medâin Valiliği

Daha sonra Selmân-ı Fârisî, Hz. Ömer tarafından Medâin valiliğine atandı. Birkaç yıl bu görevi yerine getiren Selmân-ı Fârisî akıllara durgunluk veren bir zühd ve adaletle bu valilik görevini yaptı. O günlerde, Selmân-ı Fârisî (ra), son derece mütevazî ve kanaatkar bir hayat yaşamıştır. O, Medâin'de vali bulunduğu ve çoğu devlet memurlarından daha fazla gelire sahip olduğu halde günlük yaşamı, son derece sadeydi. O, köle olduğu zaman nasıl giyinir ve nasıl gezerdiyse Medâin valisi olduğu zaman da aynı hal üzere devam etmişti. Eline geçen parayı tasadduk eder ve kendi emeğiyle ürettiği şeylerden başkasını yemezdi. Onu tanımayan birisinin, onun vali olduğunu anlaması mümkün değildi. Medâin sokaklarında yürürken Suriye tarafından gelen bir tüccar, üzerinde alelade bir aba ile gördüğü Selmân-ı Fârisî'yi çağırarak yüklerini taşımasını istedi. O, hiç tereddüt etmeden yükleri sırtına aldı ve adamları birlikte yürümeye başladı. Onu bu halde görenler, "Bu validir" dediklerinde adam; "Seni tanı mıyordum!" diyerek özür diledi. Selmân-ı Fârisî, o adama: "Tanıman şart mıdır? Beni engellesen de ben, eşyalarını evine kadar götüreceğim" diyerek yoluna devam etti. ^[29]

Bazı kimselerin giyiminden dolayı kendisine dil uzatmaları ve hafife almalarına karşı hiçbir tepki göstermemiştir. Bir defasında iki genç asker

[28] İbn Asâkîr, *Tarihu Dimeşk*, IV, 41 .

[29] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 100.

yanından geçerlerken, onu göstererek; “Emiriniz bu mudur?” diyerek gülüyorlardı. Selmân-ı Fârisî’nin (ra) yanındaki adam ona: “Ey Ebû Abdullah! Şunların ne dediğini görüyor musun?” dedi. Selmân-ı Fârisî (ra) ona şöyle dedi: *“Onları bırak! Hayır ve şer bu günden sonradır. Eğer toprak yemeyi becerebilirsen onu ye de iki kişiye dahi olsa emir olmaktan kaçın. Mazlumun ve sıkışık durumdaki kimselerin duasından sakın. Çünkü onların duaları ile Allah Teâlâ arasında perde yoktur.”* [30]

Bir müddet sonra kendi isteği ile valilik görevinden ayrıldı, bir daha da ne kadar teklif edildiyse de görev kabul etmedi. Bir gün kendisine soruldu: “Ey Selmân! Seni emirlikten nefret ettiren nedir?” Cevap gerçekten üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir cevaptır: *“Emilmesinin tatlılığı, kesilmesinin acılığı!”* [31]

Vefat Yolunda

Selmân-ı Fârisî’nin (ra), son demlerinde onun ziyaretine giden Medâin’in yeni valisi ve yanındaki adamlar, onu ağlarken buldular. Neden ağladığını sorduklarında o şöyle cevap veriyordu: “Resûlullah (sas) bizden bir ahid aldı. Hiçbirimiz onu koruyamadık. O bize şöyle demişti: “Sizin dünyadaki geçimliliğiniz bir yolcunun azığı kadar olsun! Ama ben şimdi böyle bir halde iken ölüyorum!” Sa’d b. Ebi Vakkas, onun bu sözlerini duyunca evindeki eşyalara şöyle bir baktı; hepsi bir bohçanın içine sığacak kadar olan o eşyalardan korkan Selmân’ın haline gıpta etti. [32] Zaten o dünyasını sırtında taşıyan adamdı. Zaten onun dünyalığı bir bohçaya girecek kadardı.

Medâin valisi iken bir gün Medâin’i sel basmıştı. Bütün dünyalıkları bir bohçaya sığan o büyük insan bir taşın üzerine çıkmış, eşyalarını kurtarmak için çırpınan insanlara bakarak: “Yükü az olan kurtuldu” demişti.

Hanımı Bukayre rivayet ediyor: “Vefatına yakın bana verdiği bir güzel bir koku vardı; onu istedi. Getirip o kokuyu verdim; onu güzelce kendine sürdü. Sonra dedi ki: “Bilmiyorum misafirlerim hangi kapıdan girecekler, onun için sen tüm kapıları açık bırak! Gelecek misafirlerim yemek yemezler,

[30] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 100.

[31] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 101.

[32] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 104-105.

ama güzel kokuyu çok severler.” Bu sözünden bir şeyler anlamamıştım. Denileni yaptım, kapıları açıp diğer odaya geçtim. Biraz sonra sesini duydum: “Hoş geldiniz” diyordu. Biraz sessizlik olunca içeriye girdim. Ne göreyim odada kimseler yok, Selmân’da ruhunu Rahman’a teslim etmiş...” [33] Gelen kimdi, kimlerdi, kime hoş geldin dedi bilmiyoruz, ama bildiğimiz bir şey var ki insanlar ölüm yolculuğuna en çok sevdikleri ile birlikte çıkarlar, her halde Selmân-ı Fârisî o yola çok sevdiği, bir ömür onu aramak için yollara düştüğü Efendimiz (sas) ile birlikte ve meleklerin refakatinde yürümüştür. Allah kendisine ebeden razı olsun, ona ve onun yolundan yürüyenlere rahmet eylesin. Kabri Irak’ın başkenti Bağdat’a yakın, adı ile anılan kasabadadır, halen ziyaret edilmektedir. [34]

Selmân İbnü’l-İslâm

Selmân-ı Fârisî’nin bereketli hayatı, elbette bizim burada aktardığımız kadar değildir tabi, biz burada ancak o hayatın kısa bir özetini verebildik. Hayatına şöyle toplu bir şekilde bakarsak, Selmân-ı Fârisî’nin Müslüman olduktan sonra, adı Selmân olduktan sonra; Selmân-ı Fârisî isminin dışına beş ayrı şekilde isimlendirildiğini daha görürüz. Nasıl?

1- *Selmân İbnü’l-İslâm*

2- *Selmân-ı Muhammedî*

3- *Selmânü’l-Hayr* [35]

4- *Selmânü’l-Hakîm*

5- *Selmân-ı Pâk*

Neden bu ifadeler onun hakkında kullanılmıştır birer cümle ile açıklamaya çalışalım.

- Ona *Selmân İbnü’l-İslâm* dediler; çünkü o kavmini mensubiyetini asla dininin önüne geçirmedi. Birini birine feda etme durumu ortaya çıktığında, hiç çekinmeden neyi varsa İslâm’a feda etti. Bir gün otur-

[33] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 7/439.

[34] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 105.

[35] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 748.

muşlar tanışıyorlar. Herkes ailesini, kavmini, kabilesini birazda övünerek söylüyor. Sıra Selmân'a gelince; Selmân; "Ben İbnü'l-İslâm'ım" diyor; İslâm oğlu Selmân'ım diyor. Hz. Ömer bu sözü duyunca o kadar seviniyor ki kendisi de o günden sonra böyle diyor, ne zaman Selmân'ı görse, "Gel İslâm'ın oğlu" diyerek onu taltif ediyordu. [36]

- Ona *Selmân-ı Muhammedî* dediler; çünkü o yoluna baş koyduğu Efendimiz'i (sas) sadece kelimelerle sevmeydi. Ona ulaşmak için neyi varsa terk etti. Şam, Musul, Nusaybin, Ammuriye, Vadi'l-Kur'a ve Yesrib'i bu maksatla dolaştı durdu. Hiçbir olumsuzluğa takılmadı, sevdi ve sevgilisinin yolunda oldu. Gerçekten sevdiği için de Beni Haşim'den olmadan, Beni Abdulmuttalib'ten olmadan, Abdullah'ın ve Amine'nin oğlu olmadan, Fatıma'nın ve Ali'nin oğlu olmadan, Hasan'ın ve Hüseyin'in kardeşi olmadan, Ehl-i Bey'ten oldu; Ehl-i Bey'in mensubu olarak Selmân-ı Muhammedî oldu.
- Ona *Selmân-ı Hayr* dediler; çünkü o hep el-Hayr olan Allah'ın yolunda oldu. Şer adına ne varsa ona düşman, hayır adına ne varsa ona dost oldu. Hayra götüren yolun yolcusu oldu. Asıl hayır olan ahiret öncelikli yaşadı; dünyasını sırtına aldı; dünyaya meyil etmedi, dünyevileşmedi, hemen elde edilenle tatmin olmadı, hayır yolunda yürüdüğü için Selmân-ı Hayr oldu. Efendimiz (sas) bir gün onun için şöyle diyecekti: "**Selmân, İran'ın (İslâm'da) öne geçeneğidir!**" [37]
- Ona *Selmânü'l-Hâkim* dediler; çünkü o hâkim bir zattı. Hikmet onun azığı idi. Hz. Ali onun hakkında ne diyordu biliyor musunuz? "Ona evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi verilmiştir. Onda bulunan bu ilme ulaşamaz. O bizim Ehl-i Beytimizdendir. Aranızdaki konumu Lokman-ı Hekim gibidir. İlk ve son kitabı okumuştur. Sonu olmayan bir denizdir." [38] Efendimiz (sas) ise bir gün onun için şöyle diyecekti: "**Selmân ilme doymuştur; o ilimle doludur.**" [39]

[36] İbn Asâkîr, *Tarihu Dımeşk*, XI, 455.

[37] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 93.

[38] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 97; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, II, 514.

[39] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 96.

- Ona *Selmân-ı Pâk* dediler; çünkü o pir-ü pak, tertemizdi. Kirilenmedi, kirletmedi. *Lâ* dedi kirli ne varsa hayatından çıkardı; *İllallah* dedi en pak olanı yüreğinde ve hayatında tesis etti. Bir daha da bunun aksine bir şey yapmadı. Pak olarak yaşadı ve pak olarak da bu dünyadan çekip gitti. Selmân-ı Fârisî'nin, Selmân-ı Pâk oluşunun en büyük delili hiç şüphesiz Efendimiz'in (sas) onun hakkında ve onunla beraber saydığı şu üç isim hakkındaki beyanıdır: **"Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti. Kendisinin de onları sevdiğini bana bizzat bildirdi."** Dediler ki: 'Kimdir onlar Ya Resûlullah! Adlarını bize söyler misin?' Buyurdu ki: **"Ali onlardandır; -Bunu üç kez tekrar etti diğerleri, Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân'dır. Rabbim bunları sevmemi emretti ve kendisinin de onları sevdiğini bana bildirdi."** [40]

Rabbim bizleri muhafaza etsin ve onların yolundan ayırmasın. Kirletirmesin, pak bir yüz ile huzuruna varmayı hepimize nasip eylesin.

SELMÂN-I FÂRİSÎ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Kavmini, kabileni, makamını, mevkiini, şanını, şöhretini, servetini, aileni, dininin önüne geçirme ki Selmân ibnü'l-İslâm olasan, onun gibi İslâm'ın evladı olabilesin.
- ✿ Her şeyden; ama her şeyden daha fazla Peygamberini sev ki Ali'nin ve Fatıma'nın evladı olmasan bile, Selmân-ı Muhammedî olasan, onun gibi Ehl-i Beyt'in manevi mensubu olabilesin.
- ✿ Attığın her adımı el-Hayr olan Allah adına at ki Selmânü'l-Hayr gibi hayrın yolcusu olasan, hayr yolunda ölebilesin.
- ✿ Mü'minin yitiği olan hikmeti, elde etme adına gayret ver ki Selmânü'l-Hakîm gibi ilmi elde edebilesin, ilimle dolabilesin.
- ✿ Elde ettiğin güzelliklerin kıymetini çok iyi bil ki pak olarak başladığın yolu, Selmân-ı Pâk gibi, tertemiz bitirebilesin.

[40] Tirmizî, *Menâkıb*, 20.

Şehadet Sevdalısı
BERÂ B. MÂLİK
Radiyallahu Anhu

رَبِّ أَشَعْتَ أَغْبَرَ ذِي طَمَرَيْنِ لَا يُؤْبَهُ لَهُ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ
لَأَبْرَهُ مِنْهُمْ الْبِرَاءُ بْنُ مَالِكٍ

"Nice saç, başı dağınık ve insanlar tarafından önemsenmeyen
kişiler vardır ki eğer bir hususta dua etseler Allah mutlaka
onları doğrular ve onların sözlerini kabul eder.
İşte Bera b. Malik onlardandır."

(Tirmizi, Menâkıb, 128)

"Ey Müslümanlar! Bugün artık sizin için Medine diye bir yer
yoktur. Yalnızca sizin için Allah ve Cennet vardır."

Berâ b. Mâlik (ra)

(İbn Sa'd, Tabakât, IV, 380)

Adı	Berâ b. Malik
Anlamı	Ayıptan, kusurdan beri olmak, uzaklaşmak
Künyesi	Ehû Enes/ Enes'in kardeşi
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Malik b. Nadr b. Damdam
Anne Adı	Ümmü Süleym/Rümeysa bint Milhan
Kabile	Neccaroğulları/ Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Nübüvvet yılı/ Miladî, 610
İslam'a Girişi	Hicrî 1. yıl
Sohbet Süresi	10 yıl
Rivayeti	Birkaç tane
Savaşları	Hendek, Hudeybiye, Yemame, İran Fetihleri vs.
Görevleri	Askerlik
Vefat Yeri	Tüster/İran
Vefat Yılı	Hicrî, 20/ Miladî, 641
Vefat Yaşı	31

Şehadet Sevdalısı BERÂ B. MÂLİK (Radiyallahu Anhu)

Berâ b. Mâlik ve Karaman

Bu bahiste Asr-ı Saâdet'in çok ama çok farklı bir simasına misafir olacağız. Karaman'ın nasibi Berâ b. Mâlik oldu. Hz. Berâ'nın Karaman için seçilmesinin elbette bazı sebepleri var. O sebepleri sizlerle paylaşmak isterim.

Birincisi: Eski ismi Larende^[1] olan Karaman'ın, kelime anlamı: “Esmer, zayıf, ama yağız delikanlı” demektir.^[2] Bugün Berâ b. Mâlik'i bize anlatan kaynaklarda aynen böyle bir tarif verirler. Esmer, zayıf; ama cesur, kahraman, korkusuz bir yiğit...^[3] Bu anlam birlikteliklerinden dolayı Karaman'da Hz. Berâ diyeceğiz.

İkincisi: Karaman çok eski bir yerleşim yeridir. Tarihçiler, yazılı tarihini M.Ö. 5000-6000 yıllara kadar götürürler.^[4] Bu kadar eski bir yerde, sahâbe-nin eskimez bir duası olan şehadet duasını bir sahâbî üzerinden anlatmak istedik. Bu iş için de en güzel isimlerden biri hiç şüphesiz Hz. Berâ olabiliirdi; bundan dolayı o seçildi.

Üçüncüsü: Karaman tarih boyunca birçok medeniyete, devlete ev sahipliği yapmış, birçok ilim ve kültürün merkezi olmuştur. Annesi Ümmü Süleym, Mersin'in nasibi oldu; istedik ki büyük oğlu Berâ'yı da hemen yanı

[1] Gümüşçü, Osman, *XVI. Yüzyılda Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, s. 32.

[2] Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 712.

[3] İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 362; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 238.

[4] Nurcan Denктаş, *Dünden Bugüne Karaman Tarihi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992 s. 10.

başında anlatalım; işte bundan dolayı da Karaman'da Berâ b. Mâlik diyeceğiz.

Rabbim hakkı ile anlatmayı/anlamayı ve aktarmayı, hepimize ise hakkı ile anlamayı ve istifade edip, hayatlarımızı bu güzel mesajlar çerçevesinde imar ve ihya etmeyi nasip etsin. Hz. Berâ'nın aşkını, aşkımız; sevdasını sevdamız, duasını duamız, yolunu ise yolumuz kılsın.

Yiğit Bir Anne, Yiğit Bir Evlat

Berâ b. Mâlik, Medineli, ensârdan... Hazrec kabilesinden, Neccaroğlu ailesinden.^[5] Neccaroğulları, Efendimiz'in (sas) babası Abdullah'ın dayılarıdır. Efendimiz'in (sas) dedesi Abdülmuttalib'in babası Haşim onlardan bir hanım olan Selma bint Amr ile evlenmiş;^[6] bu evlilikten asıl ismi Şeybe olan Abdumuttalib doğmuş; daha sonra Haşim ticari bir sefer için gittiği Gazze'de vefat etmişti. Onun için Araplar Filistin'in Gazze şehrine *Gazzet-ü Haşim* derler.^[7] Efendimiz'in (sas) dedesi olan Abdülmuttalib'in 13 oğlu olmuştu. Onlardan biri olan Abdullah, 25 yaşlarında Âmine validemiz ile evlenmiş, Âmine validemiz hamile iken, dayılarını ziyaret etmek için o günkü ismi Yesrib olan Medine'ye gelmiş ve burada hastalanarak vefat etmişti. O günler Nabîğa'ya ait bir bahçenin içerisine defnedilmişti.^[8] O bahçe şimdilerde, Mescid-i Nebevî'nin içindedir... Yani Efendimiz (sas) ile babası aynı yerde metfundurlar; bu da kader-i ilahinin bir tecelisidir. İşte Berâ, Efendimiz'in (sas) babasının dayıları olan Neccar oğullarına mensuptur.

Babası Mâlik b. Nadr b. Damdam; İslâm'ın pak mesajlarına yetişmesine rağmen inadının kurbanı olarak Müslüman olmaz. Ailesinin müslüman oluşuna da çok sinirlenir; çeker Şam'a gider. Ya Şam'da ya yolda bir saldırıya uğrayarak müşrik olarak ölür.^[9]

[5] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 161; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, I, 362; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 238.

[6] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 64, 65.

[7] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 30.

[8] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 26, 27.

[9] İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik*", *DİA*, XI, 234; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705.

Annesi, İslâm'ın yüz akı olan hanımlardan biridir. Ümmü Süleym künyesi ile meşhurdur. Asıl ismi Rümeysa bint Milhan'dır. Bambaşka bir hanımdır. Kıbrıs'ın manevi fatihi Ümmü Haram'ın kız kardeşidir. Bi'r-i Mâune hadisesinde şehit olmuş Haram b. Milhan^[10] ve Süleym b. Milhan'ın^[11] kız kardeşidir. O bir teslimiyet kahramanıdır.^[12]

Ümmü Süleym'in Mâlik Nadr'dan iki erkek çocuğu olmuştu. Bunlardan büyüğünün adı Berâ, küçüğünün adı ise Enes'tir. Enes'i tanımayanınız yoktur değil mi? Enes b. Mâlik, din binasının teşekkülünde önemli bir rolü olan çok mühim bir şahsiyettir. O, Efendimiz'den (sas) bize tam 2286 tane hadis rivayet etmiştir.^[13] İşte Berâ b. Mâlik, Enes b. Mâlik'in abisi idi. Aralarında sadece 2 yaş vardı. Berâ'nın doğum tarihi miladî 610, Enes'in doğum tarihi 612 idi.^[14]

Anneleri Ümmü Süleym, Efendimiz (sas) daha Medine'ye gelmeden kendi kabilesinden olan Es'ad b. Zürâre'nin ellerinden iman şerbetini içmişti. İmanla tanışır tanışmaz, kocasından gizli bir şekilde iki oğluna da bu yeni dini öğretmiş onları da imana taşımıştı. Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edince; Ümmü Süleym gelip ona biat etmişti. O günler bakmıştı ki o büyük teslimiyet hanımı, herkes Efendimiz'e (sas) bir şeyler hediye ediyor; ama Ümmü Süleym'in elinde avucunda hiçbir şey yok. O günler 10 yaşında olan küçük oğlu Enes'in elinden tutup Efendimiz'e getiriyor ve: "Ya Resûlullah! Bunu benim size bir hediyem olarak kabul edin. Sizin hizmetinizde bulunsun!" deyip Enes'i, Efendimiz'e (sas) hediye ediyor. Hani derler ya; 'eti senin kemiği benim' diye... Ümmü Süleym, eti de senin, kemiği de senin diyor; ama bunu laf olarak da değil, gerçekten diyor ve Hanne validemiz nasıl ki

[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 587, 588; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 363-364; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, I, 712-713; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 395-396.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 588-589; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 763; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, II, 546; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 208, 209.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 429-442; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705-2706; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, VII, 333-334; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 494.

[13] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s. 257.

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 381; V, 342; Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 402.

karnında doğmamış bebeği olan Meryem'i mabede adamıştı ise Ümmü Süleym de Enes'i öyle adıyor.^[15] O günler Enes 10, Berâ 12 yaşlarında...

Herkesin Bir Derdi Var, Berâ'nın da Bir Derdi Var

Kısa bir müddet sonra Ümmü Süleym validemiz ensârın yiğit isimlerinden biri olan Ebû Talha ile evleniyor. Berâ o güne kadar annesi ile beraberdir. Annesi evlenince Berâ da gelir Suffa'ya yerleşir ve o muhteşem mektebin talebelerinden biri olur. Daha 12- 13 yaşlarında iken yüreğine bir şehadet aşkı düşer; hele iki dayısı (Haram ve Süleym b. Milhan) Bi'r-i Mâu-ne'de şehit olunca artık Berâ için şehadet arzusu çok farklı bir noktaya varır. O her daim *Rezzak olan Allah'tan rızık olarak şehadet isteyen bir yiğit* olur.

Rabbimizin Esmâ-i İlâhiyesi içerisinde Rezzak ism-i celili aklımıza gelse; onun rızık olarak bize bahşettiği binlerce nimeti hatırlarız değil mi? İşte yediklerimiz, içtiklerimiz, giydiklerimiz, sahip olduklarımız, mal, mülk, evlat, eş, aş ne varsa binlerce şeyin bize Rezzak olan Rabbimiz tarafından bahşedildiğini hatırlarız. Peki, kaçımız şehadeti en büyük rızık olarak hatırlar ve Rezzak olan Allah'tan bu büyük rızka sahip olmak için canı gönülden gerçekten elde etmek için ister durur ve dualarının başına bu rızkı koyar.

"Allahümme erzükni's-şehadeten fi sebilik/ Allah'ım beni yolunda şehadet ile rızıklandır."^[16] Duası budur Berâ'nın. O, Rezzak olan Allah'tan rızık olarak hep şehadeti isteyip durmuştur ve işin neticesinde de daha henüz yaşı 30'a merdiven dayadığında da bu büyük sevdasına kavuşmuştur.

Bedir Gazvesi olacağı sırada Berâ 14 yaşlarındadır. Gelip Efendimiz'in (sas) önünde orduya dâhil edilmesi için gözyaşları dökmüştür.; Ama Efendimiz (sas) askerî seferlere 15 yaşından küçükleri kabul etmediği için onu da geri göndermiştir. Ağlaya ağlaya Berâ geri dönmüş; ama dilindeki şehadet duasını hiç eksik etmemiştir. Bir yıl sonra o artık 15 yaşlarında bir delikanlıdır; Uhud'un mücahitlerinden biri olacaktır ve o günden sonra Efendimiz

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 342, 343; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 79, 80; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, I, 294, 295; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 197, 198.

[16] Beyhakî, *el-İ'tikad ve'l-Hidâye*, I, 315.

(sas) hangi seferde, hangi gazvede varsa o da hep ön saflarda yerini alacaktır. Sadece savaşlarda değil, Hudeybiye’de Rıdvan beyatında el verecektir, Veda Haccı’nda o güzel manzaraya bizzat şahadet edecektir; yani Efendimiz (sas) nerede ise Berâ da Enes ile birlikte orada olacaktır. ^[17]

Aynı anneden, aynı babadan olmalarına rağmen -gerçi bazı kaynaklar babalarının bir, annelerini farklı olarak gösterirler, annesinin adının Semha olduğunu idda ederler;^[18] ama bu doğru değildir. Annesinin Ümmü Süleym olması kuvvetle muhtemeldir. Böyle olmasına rağmen, aynı babanın ve aynı annenin çocukları olmasına rağmen Berâ ile Enes birbirlerine hiç benzemezler. Enes b. Mâlik ilme düşkün biridir; bir alimdir; fetva verecek kadar ilimde derinleşmiş biridir.^[19] Ama Berâ, kifayet miktarı ilmi ancak öğrenmiştir; ama onun asıl işi askerliktir; savaş meydanlarında bir arslan gibi kükremektir. O bir rahle insanı değil, cihad insanıdır. Enes gibi ilim adamı değil, bilek adamı idi. Çok cesurdur, korkusuzdur, cengâverdir; hesap kitap yapmadan düşmanın içine dalan bir askerdir. Öyle ki Halid b. Velid Müslüman olduktan sonra Berâ hep Halid’in yanında, hep onun sağındadır; tam Halid’in isteği gibi bir askerdir. O öyle korkusuzdur ki bir gün Hz. Ömer onun hakkında Halid’e şöyle bir mektup yazmak zorunda kalacaktır: “Berâ’yı komutan olarak atama, ondan asker olarak istifade et. Çünkü onun cesareti askere zayıf verebilir.”^[20]

Cesaretine Hayranım!

Hz. Ömer, Berâ’yı çok iyi tanıyordu. Bir gün Medine’de Hz. Ömer, as-hâbın ileri gelenleri ile, komutanlık yapmış bazı askerlerle el-Cezire topraklarının fethi için istişareler yapıyor. el-Cezire malum olduğu üzere Anadolu

[17] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 380; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162, 163; İbn Esîr, *Usdü’l-Ğâbe*, I, 363, 364; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 237-238.

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 161.

[19] Sahâbe içerisinde fetva verebilecek kadar ilme sahip olanların kimler olduğu âlimlerimiz tarafından tespit edilmiştir. Bu konuda sayılarda bazı ihtilaflar olsa da yapılan bazı tespitlerde Enes b. Mâlik’in ismi vardır. Bkz. İbnü’l-Cevzî, *et-Telkîh*, s. 158; Süyûtî, *Tedribü’r-Râvî*, s. 404; Kettânî, *et-Terâttibu’l-İdâriyye*, I, 196-197.

[20] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 380.

topraklarıdır ^[21] ve Hz. Ömer döneminde İslâm'la tanışmaya başlamıştır. O günler Berâ'nın yaşı 25-26 civarındır; o da istişareden çıkacak kararı merakla beklemektedir. Mecliste bulunanlar, fikirlerini beyan ediyorlar. Genel hava biraz temkinle hareket etme yönündedir... Bir ara mecliste bir sessizlik oluyor. O anda Berâ ayağa kalkıyor ve şöyle haykırıyor: *"Niye susuyorsunuz böyle? Yoksa evlerinizde oturmak için can atan kadınlar mısınız?"* Bu sözü söyleyip, kaçıyor. Çünkü biliyor Hz. Ömer'i, belki sözünden hoşnut olmayacak ve onu iyi bir fırçalayacak... O sözü söyleyip kaçınca, Hz. Ömer arkasından ona şöyle bir bakacak: *"Allah'ım bu nasıl bir cesaret, bu nasıl bir aşk; bu gencin cesaretine hayranım!"* diye ona hayranlığını dile getirecektir...^[22] Daha sonra o heyetten el-Cezire seferleri için onay çıkacaktır.

İşte Berâ bu örnekte de görüldüğü gibi hesap kitap adamı değildir; stratejidir, plandır, bu tarz şeyler; onun işi değildir. Alır eline kılıcı, dalar düşmanın arasına, onun yaptığı ve yapmak istediği sadece budur. Peki, böyle bir tavır doğru bir tavır mıdır? Komutan olarak doğru değil; ama asker olarak doğru... Zaten Hz. Ömer de ondan asker olarak istifade etmek gerektiğini söylemişti.

Efendimiz (sas) hayatta iken, Berâ b. Mâlik hep Suffâ'da, hep O'nun (sas) arkasındadır. Çok güzel bir sesi ve şiire karşı kabiliyeti vardır. Efendimiz (sas), onu erkek askerlerin develerinin başına,^[23] Enceşe el-Esved el-Hâdi'yi de ^[24] hanımların develerinin başına koymuştur. İkisi de aynı işi yaptıkları için bazen birbirlerine nazire yaparlardı. Berâ, o güzel sesi ile develeri coşturur; Enceşe ise ona karşı şiirler okurdu. Bir gün yine aynı şeyi yapmış, sesi ile güzel bir şiir okumuş hem de nağmeli; tabi hanımlar da çok beğenmiş, hanımlar kendisini beğenince Berâ da biraz kendinden geçer gibi olmuş. O anda Efendimiz (sas) denge adına Berâ'yı uyarmış; "hanımlardan sakın ve işine bak" diyerek, onu bu konuda bazı şeylerden sakındırmıştır.^[25]

[21] el-Cezire, Fırat ile Dicle nehirleri arasında kalan ve şu an çoğu Doğu Anadolu'da olmak üzere onlarca şehri kapsayan büyük bir coğrafyanın ismidir. Bkz. İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, s. 207.

[22] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, VIII, s. 98.

[23] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

[24] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 75.

[25] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

Nebevî Medrese'den Terbiye Dersleri

Burada Efendimiz'in (sas) terbiye adına sahâbe ile kurduğu ilişki için çok şey söylenir; ama asıl konumuz bu olmadığı için oralara girmeyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki sahâbe de beşerdi. Efendimiz (sas) ise bir anne şefkati ile onların bu hallerini terbiye ediyordu, kızdırmıyor, bağırıyor, rencide etmiyor, toplum içerisinde küçük düşürmüyor; onlara alternatifler sunuyor, boş bırakmayıp hak ile meşgul ediyor ve böylece onlara seviye kazandırıyor.

Bunun nasıl olduğuna dair bir hadiseyi burada aktaralım. Şimdi aktaracağım rivayeti bize sahâbeden Zeyd b. Eslem nakletmektedir. Zeyd b. Eslem, bu hadisenin detaylarını bizzat işin faili olan Havvât b. Cübeyr el-Evsi'den duymuş ve bizlere duyurmuştur. Havvât, ensârın genç yiğitlerindendir. Evs kabilesindendir. Havvât'ı biz çok iyi tanımasak da abisi Abdullah b. Cübeyr'i çok iyi tanıyoruz. O Uhud'un okçularının komutanı idi. Uhud'da şehadet şerbetini içen 70 sahâbiden biriydi.^[26] İşte Havvât, Abdullah'ın küçük kardeşidir. Bedir'in aslanlarından biridir. Efendimiz'den (sas) bize birkaç hadis rivayet etmiştir. Hicretin 40. yılında Medine'de vefat etmiştir.^[27] Başından geçen olayı Zeyd b. Eslem'e anlatmış, Zeyd de bize nakletmiştir.

Havvât diyor ki:

“Resûlullah (sas) ile birlikte bir sefere çıkmıştık, yolda Merru'z-Zahrân'da konakladık. Bir ara dolaşmak için çadırımdan çıktım, bir de ne göreyim, bazı kadınlar oturmuş sohbet ediyorlardı. Onlardan hoşlandım ve hemen geri döndüm. Bir elbise çıkardım ve onu giyerek dışarı çıktım. Sonra da gelip kadınların yanına oturdum. Bu sırada, Resûlullah (sas) çadırından çıktı. Kendisini görünce bir anda sarsıldım, korktum, utandım elim ayağım birbirine dolandı. O'na: 'Ey Allah'ın Resûlü, bir devam huysuzlanıp kaçtı, onu bağlayacak bir bağ arıyorum' dedim. O yoluna devam etti, ben de onu

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 547-549; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1019; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, III, 194; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 14.

[27] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 549-550; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 519, 520; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, II, 189-190; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 38-39.

izledim. Sonra ridasını üzerime atarak, def-i hacet için epey benden uzaklaştı. Hacetini gördükten sonra çıkıp abdest aldı ve bana doğru gelmeye başladı. O sırada, sakalından süzülen sular göğsüne doğru akıyordu. Bana: **‘Ey Abdullah! Devenin huysuzluğu geçti mi?’** diye sordu. Ben halimi anlamadığımı sanmıştım; ama meğer Efendimiz (sas) benim asıl maksadımı anlamış, o sözü söyleyince öyle bir utandım ki hiçbir şey söyleyemedim. Derken oradan ayrıldık. Yolda, yüz yüze her geldiğimizde bana: **‘Allah’ın selâmı üzerine olsun ey Abdullah! Devenin huysuzluğu geçti mi?’** buyuruyordu. Bu iş uzayınca mescide girip namaza durdum. Resûlullah (sas) odasından çıkageldi ve iki rekât namaz kıldı. Ben de ayrılır gider de beni rahat bırakır ümidi ile namazı uzattım. O, yine: **‘Ey Abdullah! Dilediğin kadar namazı uzat. Sen bitirmedeğin sürece buradan ayrılmayacağım’** dedi. O zaman kendi kendime: ‘Allah’a and olsun ki Resûlullah’dan (sas) özür dileyeceğim ve onun gönlünü rahatlatacağım’ dedim. Namazı bitirdiğimde bana: **‘Allah’ın selâmı üzerine olsun ey Abdullah! Devenin huysuzluğu geçti mi?’** buyurdu. Ben de: **‘Seni hak olarak gönderene and olsun ki Müslüman olduğumdan beri o deve hiç kaçmamıştır’** dedim. Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem (sas), üç kere: **‘Allah iyiliğini versin ve seni muhafaza etsin’** dedi ve o günden sonra bu konuyu bir daha hatırlatmadı.”^[28]

Berâ b. Mâlik de güzel sesi ile develeri coşturup, hanımların dikkatini çekip, hanımlar da ona bakınca anında Efendimiz (sas) onu uyarmış onu başka bir iş ile meşgul etmiştir.

Bir gün yine Berâ güzel güzel şiirler okuyup develeri coşturunca, hanımların develerine bakan Enceşe de bu işte Berâ’dan geri kalmamak için, o da şiirler okumaya başlamış, tabi develer coşunca, üstlerindeki hanımlar biraz korkmuştu. O anda Efendimiz (sas) Enceşe’yi uyarma adına da: **“Ey Enceşe! Yavaş ol, billurları/kristalleri kıracaksın”** demişti ...^[29] Sözüün inceliği muhakkak anlaşılmıştır. Efendimiz’in (sas) dünyasında kadının yerini anlamak için sadece bu söz bile yetmez mi? Ona göre kadın kristal gibi güzel; ama yine kristal gibi hassas bir emanettir.

[28] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 520; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, IV, 203-204; İbn Esîr, *Usdû’l-Ğâbe*, II, 190.

[29] Buhârî, *Edeb*, 116.

Yemâme'den Yigitlerin Sesi Yükseliyor

Efendimiz (sas) ile birlikte birçok gazve ve sefere katılan Berâ, 24-25 yaşlarında iken, Efendimiz (sas) dünyasını değiştirir. Hz. Ebû Bekir hilafete geçince de tabir caiz ise kendisini yeni halifenin eline çekilmiş bir kılıç olarak verir. O ne derse, onu yapar, nereye gönderirse oraya gider. İrtidat olaylarında aktif olarak görev alır. Biz onu Yemâme'de peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylimetü'l-Kezzâb'ın karşısında görüyoruz.^[30] Malumunuz, Benî Hanife'den olan Müseylime, Efendimiz'in (sas) hayatının son demlerinde peygamberlik iddialarında bulunmuş, Efendimiz (sas) ve sahâbe ona Müslümanlık anlamında Müseylime ismini takmışlardı.^[31]

O bölge, bir fitne ve fesat yuvası haline gelince de Hz. Ebû Bekir oraya bir ordu göndermişti. Ancak, Müseylime'nin ordusu hem çok kalabalık, sayılarının 40.000 civarında olduğu söylenir^[32] hem de birbirlerine inanılmaz derece de bağlı idiler. Onlar asabiyet noktasında inanılmaz bir taassup ile birbirlerine bağlanmışlardı. Zaten Müseylime de bu alanı çok iyi kullanıyordu. O bâtil topluluğun nasıl bir asabiyet içerisinde olduklarını görmemiz için şu örneğe bakmamız yeterlidir.

Müseylime ile aynı kabileden olan Talha en-Nemrî isimli bir şahıs bir gün Müseylime'nin yanına gider: "Sen kimsin"? diye sorar: Müseylime kendini tanıtır. "Seni peygamber olarak kim gönderdi?" der. Müseylime: "Rahman" diye cevap verir. en-Nemrî: "Peki, sana Rahman aydınlıkta mı / gündüz mü geliyor, karanlıkta mı/gece mi?" diye sorar. Müseylime: "Karanlıkta" der. Talha, şöyle Müseylime'nin yüzüne bakar ve der ki: "*Ben şahadet ederim ki sen bir yalancısın; Muhammed ise haktır. Fakat bize Rebia kabilesinin yalancısı, Mudar kabilesinin sadığından/doğrusundan daha sevimlidir.*"^[33] İşte söz bu... Tüm asabiyet hastalığına tutuşanların en bariz özelliği budur. Me-sele kimin hak olduğu değildir onlar için, kimin doğru olduğu hiç değildir,

[30] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 381; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 163.

[31] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 600-601; Ahmet Önkâl, "Müseylemetülkezzâb", *DİA*, XXXII, 90.

[32] Taberî, *Tarih*, IV, 100.

[33] Taberî, *Tarih*, III, 286.

kimin güzel iş yaptığı da değildir, onlar için aslolan nedir? Bizden mi değil mi? Bizden olsun çamurdan olsun mantığıdır.

İşte Müseylime böyle bir mantık etrafında tüm kabilesini toplamıştı. Adamlar ölümüne bir taassup ile savaşıyor, seve seve canlarını veriyorlardı. Böyle olunca da Müslümanlar bunların karşısında epey zorlanıyorlardı. Hatta bir ara İslâm ordusu büyük bir sarsıntı geçirmişti. Böyle bir anda İslâm ordusunun komutanı olan Halid b. Velid, yanındaki gözde adamı Berâ b. Mâlik'e dedi ki: "Berâ! Hadi o güzel sesinle İslâm askerlerine bir konuşma yap! Onların toparlanmasını sağla" Halid b. Velid'in bu talebine karşı Berâ b. Mâlik, yaşı o günler 25-26'dır; yüksekçe bir yere çıktı ve karşısında duran İslâm askerlerine çok etkili bir konuşma yaptı. O konuşmasının bir yerinde yüzyıllardır risaletin davasına hizmet edenlere, mühim bir ilke olacak, bir söz söyledi. Ne dedi biliyor musunuz? *"Ey Müslümanlar! Bugün artık sizin için Medine diye bir yer yoktur. Yalnızca sizin için Allah ve Cennet vardır."* [34] Sadece bu söz üzerinden bizler anlayalım, Berâ b. Mâlik nasıl biridir...

Berâ b. Mâlik: Allah ve Cennet

Bu söz o kadar etkilemiştir ki *Rical Havle'r-Resûl* yazarı Halid Muhammed Halidî, Berâ'yı anlattığı bölümün başlığını: *"Berâ b. Mâlik: Allah ve Cennet"* diye koymuştur. [35] Berâ, Suffa mektebinde, risaletin davasının ahlakını, ilkelerini çok iyi öğrenmişti. O davanın ilkelerinden biri idi; arkaya bakmak yok; arkana bakarsan, 'benimle kim var' dersin, 'arkamdaki çoluk, çocuğum, işim, aşım, eşim, sevdiklerim' dersin yürüyemezsin. Bazı yerlerde arkana bakmadan yürümeyi öğreneceksin, işte Berâ bunu çok iyi öğrenenlerden biri idi.

Peki, Berâ b. Mâlik'in bu sözü size başka bir şeyi daha hatırlattı mı? Gemileri yakan adam Târik b. Ziyâd'ı [36] (v. 102/720) hatırlamadınız mı? Endülüs'ün efsanevi komutanı o büyük insana ilham kaynağı kim olmuş şimdi daha iyi öğrendik değil mi? Târik b. Ziyâd da 100 gemi ile Cebel-i Târik'tan

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 380; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

[35] Muhammed Halid, *Rical Havle'r-Resûl*, s. 338.

[36] Bkz. İsmail Hakkı Atçeken, "Târik b. Ziyâd", *DİA*, XL, 24, 25.

İspanya sahillerine varınca, 98 gemiyi Tunus'a geri gönderir; 2 gemiyi de askerlerinin gözleri önünde yakar. Sonra ne dedi:^[37] *"İşte önünüzde deniz gibi bir düşman, arkanızda düşman gibi bir deniz"* artık siz bilirsiniz.^[38] Bu ne demek: 'Ölmek var, ama dönmek yok' demek. Bu ne demek: 'Yaşatmak için ölmek' demek. Bu ne demek: 'Diriltme adına kurban olmak' demek... Ümmet-i Muhammed'e bunu sahâbe öğretti; onları iyi öğrenenler Tarık gibi yüzlerce sene sonra gelseler bile onlar gibi davranabildiler...

Berâ'nın o konuşması bir anda İslâm ordusunu ayağa kaldırdı. Yemâ-me'nin meydanı tekbirlerle inledi. Coşan İslâm ordusu, asabiyetin bir araya topladığı o cahil topluluğu önlerine katıp kovalamaya başladılar. Dağılan Müseylime ordusu daha sonra adı *Hadikâtü'l-Mevt/Ölüm Bahçesi* diye konulacak bir bahçeye sığındılar. Bu bahçe öyle sıradan bir yer değildi. Adı bahçe ama kendisi kale gibi bir yerdi. Askerlerin çıkması mümkün olmayan yüksek duvarları vardı. Mevzileri vardı, çok sağlam kapısı vardı. Tam bir kale gibiydi... Müseylime ordusu o bahçeye ya da o kaleye sığınınca kapıları kapattılar ve İslâm ordusuna ok yağdırmaya başladılar. İslâm ordusu hiçbir şey yapamadı, yapamazdı da işin tek bir çözüm yolu vardı; o da kale kapısını açıp, İslâm askerlerinin içeriye girmesini sağlamaktı. Ama kalenin kapısını açmak çok da kolay bir iş değildi.

[37] Târik b. Ziyâd'ın askerlerine vermiş olduğu o muhteşem hutbenin bir miktarını yeri gelmişken burada sizlere aktarmak isterim. Binlerce askerine hitaben o büyük komutan, şunları söylemiştir: "Ey insanlar! İşte önünüzde deniz gibi bir düşman, arkanızda düşman gibi bir deniz! Sizin için sabır ve sadakatten başka çare yoktur! Bilesiniz ki siz bu adada açların sofrasındaki yemekler gibisiniz. Düşmanınız sizi ordusu ve silahları ile karşıladı. Onların silahları fazla, erzakları bol, sayıları çok... Sizin ise, elinizdeki kılıçtan başka ağırlığınız ve düşmanın elinden alacağınız yiyeceklerden başka yemeğiniz yok! Hiçbir şey yapmadan şu durumumuz birkaç gün devam etse, kuvvetten kesilir, olduğumuz yerde kalabiliriz. Böyle olunca, bizden şu an korkan düşman da halimizi görüp, bize karşı cesaretlenir. Bu kötü akıbeti düşmekten kendinizi koruyarak, şu azgın düşmana karşı gelin görevinizi hakkınca yerine getirin... Bilesiniz ki daha zor olana azıcık sabrederseniz daha lezzetli olan refaktan daha uzun süre istifade edersiniz. Biliniz ki sizi çağırdığım şeye ilk uyacak olan benim! Canınızı düşünerek benden yüz çevirmeyin. Sizde benden daha fazla bir zorluğa katlanmayacaksınız. Sizin payınıza düşenden daha fazla benim payıma düşmeyecek. Unutmayın, şu an hepimiz aynı kaderi paylaşıyoruz... Böylelikle, İslâmiyeti bu topraklara yerleştireceğinize inanıyorum. Elde edeceğiniz ganimetin tamamını size bırakmayı Halife Velid b. Abdülmelik söz vermiştir. Allah yardımcınız olsun! İki cihanda sizin kahramanlığınız hep hayırla yâd edilsin..." İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yan*, V, 321.

[38] İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yan*, V, 321.

Berâ b. Mâlik Yine Sahnede

İşte böyle bir zorlu anda arkasına bakmayan Berâ çıktı meydana... Arkadaşlarına dedi ki: “Birimizin kendini kurban etmesi lazım, yoksa bu işin biteceği yok... Ben o kurbanım; oturacağım kalkanımın üzerine, siz mızraklarınızla beni kaldırıp kalenin içine atacaksınız. İnşallah ben size kapıyı açacağım. Siz de içeriye girer onların işlerini bitirirsiniz.”^[39] Arkadaşları yok dese de Berâ kararlılık gösterir, en son Halid’den izni koparır ve aynen dendiği gibi kalenin içine atılır. Okların, kılıçların hedefi olur; ama hiç aldırmadan yara bere içinde duvardan aşağıya atlamayı başarır ve neticesinde kalenin kapsını açar. O kapından içeriye giren Müslümanlar, *Hadikâtü’l-Mevt/Ölüm Bahçesi* olan o mevkide asabiyet ordusunu yerle bir ederler.^[40]

Giren askerlerden biride Vahşi b. Harb’tir. Elinde Uhud gününden beri sakladığı mızrak vardır. O gün Hamza’nın kefareti ve işlediği günahlarının kefareti ödeme adına Müseylime’yi öldürmeyi kafasına koymuştur. Kalenin içerisine girince gözleri hemen onu aramıştır. Peygamberlik iddiasında bulunan o yalancıyı bulunca, Uhud günü attığı mızrağını yine aynı ustalıklarla atmış, Müseylime’yi yere devirmiş, kendi de şükür adına secdeye kapanmıştı.^[41]

Enes b. Mâlik, rivayet ediyor diyor ki: “O gün Berâ’nın üzerinde 80’den fazla ok ve kılıç yarası vardı.”^[42] Ordu komutanı Halid, savaşın kaderini belirleyen bu büyük işi yaptığı için Berâ’ya olan sevgisi daha da artmış ve savaş sonrası bir ay boyunca Halid onun tedavisi ile bizzat meşgul olmuştu. Bir aylık tedavinin arkasından Berâ iyileşip ayağa kalktı. Onca yaradan sonra iyileşip ayağı kalkınca sizce sevinmiş midir Berâ?

[39] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 380-381; Zehebi, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, I, 196-197.

[40] Taberî, *Tarih*, III, 290.

[41] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2079-2080; İbn Esir, *Usdü’l-Ğâbe*, V, 409-410.

[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162; İbn Esir, *Usdü’l-Ğâbe*, I, 364.

Bu Nasıl Bir Sevdadır?

Yemame sonrasında ki bir tabloyu, başta Zehebî *Siyer*'inde, Taberânî *Mu'cem*'inde olmak üzere, birçok kaynak Hz. Enes'in rivayeti ile bize şöyle aktarıyor. Enes b. Mâlik diyor ki: "Bir gün baktım Berâ askerlerin uzağında oturuyor, yanına yaklaştım; onun bir şeyler mırıldandığını duydum. Biraz daha yaklaştım; baktım nağme ile şiirler okuyor, biraz kızdım ona ve dedim ki: "Ey Berâ! - Araplarda abi, abla diye bir ifade olmadığı için ismi ile hitap ediyor- Allah'ın kitabından bazı ayetleri okuyacağına, tutmuşsun bu nağmelerin (marşların) yakasını, bırak onları da ille de bir şey okuyacaksan Kur'ân oku." Birden başını kaldırdı; gözleri dolmuş bir halde bana baktı ve dedi ki: "Korkuyorum Enes, korkuyorum." Neden korktuğunu anlamamıştım. Merakla yüzüne baktım, o devam etti: "Yatağında öleceğim diye, şehit olmadan gideceğim diye korkuyorum." Pişman oldum ona biraz önce söylediklerimden, ben onu sıradan kendi kendine meşguliyet olsun diye bir şeyler yaptığını zannederken, demek o şehadet, şehadet diye yanıp tutuşuyormuş. Sonra gözyaşlarını sildi. Büyük bir ümit ile: "Hayır Enes, hayır! Allah beni bundan mahrum etmeyecektir. Ben şimdiye kadar yüzlerce düşman ile karşılaştım, onlarla dövüştüm ve her zaman onları ben öldürdüm. Eğer Rabbim bunca karşılaşmada beni yaşattı ise bu bana vereceği büyük bir mükâfattan dolayıdır; büyük bir rızıktan dolayıdır. O rızık şehadettir. Ben de ona işin neticesinde inşallah kavuşacağım..." [43]

Neydi bahsimizin serlevhası? "Rezzak olan Allah'tan rızık olarak şehadet isteyen bir yiğit..." İşte Berâ'nın şehadet aşkı, sevdası böyle bir sevda, böyle bir aşktı. Enes diyor ki: "O gün Berâ'nın nasıl bir şehadet aşkının olduğunu daha iyi anladım." [44]

Berâ b. Mâlik, kardeşi Enes ile konuşurken sözlerinin içerisinde şöyle bir ifade kullandı, dikkatinizi çekti mi bilmiyorum. Dedi ki: "Ben şimdiye kadar yüzlerce düşman ile karşılaştım, onlarla dövüştüm ve her zaman onları ben öldürdüm." [45] Bu ifadeye biraz dikkat etmek gerekiyor... O günlerde

[43] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 126; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, II, 27; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 382; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 238.

[44] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, III, 126; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, II, 27.

[45] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 238.

Araplarda yaygın bir savaş kuralı vardır. Savaş başlamadan önce iki taraftan bir, iki, üç; artık ne kadar ise belli bir sayıda asker meydana çıkar, önce onlar dövüşmeye başlar, artık kim kimi öldürürse, ondan sonra asıl savaş başlardı. Bu çok yaygın bir kuraldı. Hatırlanacağı üzere, Bedir savaşının öncesinde de Utbe, Velid ve Şeybe'nin karşısına Hamza, Ali ve Ubeyde çıkmıştı.^[46] Uhud'da da Abduddaroğulları'nın karşısına Hz. Ali çıkmıştı.^[47] Hendek'te de Amr b. Vûd'un karşısına yine Hz. Ali çıkmıştı.^[48] İşte, Berâ b. Mâlik, hangi savaşa katılmışsa eğer o savaşta böyle bir davet olmuşsa, kesinlikle meydana o atılmıştır. Aynen Hz. Ali gibi... Meselâ o; Yemâme'de savaşın öncesinde bölgenin en güçlü savaşçısı; *Himarü'l-Yemâme/Yemâme Eşegi* denen adamla dövüşmüş, onu da yere sermişti.^[49]

Bundan dolayı bazı tarih kitaplarında o; "*düello kahramanı*" diye tanıtılır;^[50] gerçekten de böyledir. O düellolarda, karşı tarafı öldürür ve yine o günlerde olan kural gereği, öldürülen şahsın üzerinde neyi varsa hepsini de kendisine ganimet olarak alırdı. O şahsi ganimetler, ilk vuruşan askerin olur, diğer askerle paylaşılmazdı. Berâ'nın böyle 100'ün üzerinde karşılaşmaya çıktığını ve hepsinden galip gelerek, düşman askerlerinin ganimetlerini aldığını kaydeder kaynaklarımız ...^[51] Hatta bu hal, Hz. Ömer'in kulağına girdince, Berâ'nın babalığı Ebû Talha'ya yazdığı mektupta, Berâ'dan 5'te bir pay almasını ona söylemiş, elde ettiği ganimetin çok olduğunu beyan etmiştir.^[52] Bu örnekler üzerinden onun nasıl bir asker, nasıl bir kahraman, nasıl bir yiğit olduğunu anlayabiliyoruz.

Adım Adım Şehadete

Hicretin 20. yılıdır ve sahâbe, İran'ın Tüster şehrinde, Sasanilerin en güçlü kalelerinin ve ordularının olduğu bir bölgenin önlerindedir. İslâm ordusu bu şehri kuşatmış; ama kaleler yine aşılmıyor; günler süren kuşatmalar

[46] İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 277; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 277.

[47] Taberî, *Tarih*, III, 15; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 226.

[48] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 471; Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II, 642.

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

[50] Kara, Hilal, Abdullah, *Ashâb-ı Suffe*, s. 297.

[51] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162; İbn Abdilber, *el-İstiâb*, I, 238.

[52] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 382-383.

devam ederken; Müslümanlar surların dibinde nasıl bu işin üstesinden geleceklerini hesap ediyorlar. O anda Sasaniler pek de Arapların alışık olmadığı bir iş yapıyorlar; kale surlarının üzerinden aşağılara ateşte kızgınlaştırılmış demir kancalar atıyorlar; kancaya takılan Müslüman askeri, yukarıya doğru çekiyorlar. Demirler kızgın olduğu için kimse elini de veremiyor, kimse kancaya takılan askeri de kurtaramıyor. O anda, kancalardan biri Berâ'nın kardeşi Enes'e takılıyor ve din binasının büyük bir sütünü ölüme doğru çekiliyor. Berâ durur mu; ağâbeydir o... Enes diyor ki: "...Koşup geldi ve kızgın demiri elleri ile tuttuğu beni oradan kurtardı; ama elleri gitmişti. Elleri demire değer değmez eriyip, yanmıştı. Öyle ki biz bakmaya korktuk, o ise beni kurtarmanın sevinci içinde idi..." [53]

Günlerce ellerinin iyileşmesini bekledi. O günler halen kuşatma devam ediyordu. Artık takatler tükenmek üzeredir; o anda Ebû Musa el-Eş'arî, karşı taraftan biri ile gizli görüşmeler yaptı, ona emân verileceği vaadi ile anlaştı ve o İranlının göstermesi ile kaleye giren gizli bir yol buldu. Şimdi birisi lazımdı; o gizli yoldan geçip, gitsin ve kale kapılarını İslâm askerlerine açsın. Peki, kim o yoldan geçip, kale kapılarını açmaya cesaret edebilir ki? Ebû Musa el-Eş'arî, düşündü ve en sonunda: 'Bu işi yapsa yapsa Berâ yapar' dedi ve bu zorlu görevi Berâ'ya söylemeye karar verdi. Ebû Musa, bu görevi Berâ'ya söyler söylemez; Berâ yine sağına soluna bakmadan meydana atılma büyüklüğünü gösterdi. Yanına aldığı Mecze b. Sevri ile beraber o gizli yoldan geçerek ve kale kapısını Müslümanlara açmaya muvaffak oldu. [54]

Müslümanlar açılan kale kapısından içeri girdiler ve o anlarda çok şiddetli çarpışmalar oldu. O çarpışmaların devam ettiği bir anda, sahâbeden biri Berâ'nın yanına geldi ve ona dedi ki: "Ey Berâ! Hatırlıyor musun, sen bir gün üstün başın toz toprak içerisinde, saçların dağınık bir halde Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmiştin. Herkes o halinden dolayı seni yadırgarken Efendimiz (sas) sana bakmış ve şöyle demişti: "Nice saç, baş dağınık, üzeri toz toprak içinde olan ve insanlar tarafından önemsenmeyen kişiler vardır ki eğer bir hususta yemin etseler, bir hususta dua etseler Allah mutlaka onları

[53] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

[54] eş-Şâmî, *Sübü'l-Hüdâ*, X, 98.

doğrular ve onların sözlerini kabul eder. İşte Berâ onlardandır.”^[55] Sahâbî diyor ki: “Hatırladın mı Ey Berâ bu sözleri” Berâ diyor ki: “Nasıl unuturum o sözleri hayatımın en güzel hatırası o, onu nasıl unuturum?” O sahâbî der ki: “O zaman Rabbimize dua et de bize zafer bahşetsin ve bizi bu zor durumdan kurtarsın.” Berâ; “Tamam; ama bir şartla siz de gönülünden benim yapacağım duaya âmin diyeceksiniz.” dedi. Orada bulunanlar, ‘tamam’ dediler. Berâ b. Mâlik o esnada ellerini açıyor: *“Allah’ım! Sana yemin ederek dua ediyorum. Bizlere zafer nasip et. Düşmanı bizlerin elleri ile kahret ve bana bu sefer, ne olur ya Rabbi bu sefer şehadet nasip et ve beni bu sefer özlediğim Nebi’ne kavuştur.”* diye dua etti. Askerler duaya âmin derler.^[56] Amin diyenlerden biri de Enes b. Mâlik’tir. Diyor ki Enes: “Duasını yaptı, herkes amin dedi; ben de dedim. Sonra göz göze geldik. Bana şöyle bir baktı, tebessüm etti. Ben anladım ki o bakış Berâ’nın son bakışı idi.” Gerçekten de öyle oldu. Savaşın sonlarına doğru kahramanca savaşırken, kılıç darbeleri altında Berâ yıllardır özlemini çektiği, Rezzak olan Allah’tan rızık olarak dilendiği şehadete kavuştu.^[57]

Şehit Olurken

Berâ b. Mâlik’in nasıl şehadet şerbetini içtiğini kaynaklarımız şöyle anlatır: “Kalenin içerisinde aradı, aradı İranlıların komutanı Merzibân ez-Zâre’yi buldu. Onu düelloya davet etti. Merzibân ez-Zâre geldi; başladılar dövüşmeye... Birkaç dakika sonra Berâ, Merzibân ez-Zâre’yi yere devirdi. Komutanlarının öldüğünü gören İranlı askerler hepsi birden Berâ’nın üzerine saldırdılar. Berâ onlarla savaşırken, ortalarında şehadete kavuştu.”^[58] O, böylece Tüster’de özlediği şehadete, mü’minler de günlerdir bekledikleri zafere erişti.

Tarihler Hicretin 20. yılını gösteriyordu. Berâ, o gün 31 yaşlarında gençliğinin baharında idi. Ama kurban olmuştu risaletin davasına, şehit

[55] Tirmizî, *Menâkıb*, 54; Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî, *Müsned*, III, 369.

[56] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162.

[57] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 383; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162; İbn Esîr, *Usdül’l-Ğâbe*, I, 366; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 239.

[58] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 162; İbn Esîr, *Usdül’l-Ğâbe*, I, 364.

olarak bu dünyadan gitmiş, az yaşamış, az konuşmuş; ama çok şeyler miras olarak bırakıp gitmişti.

Berâ b. Mâlik, dedik ya söz adamı değil, iş/eylem adamıdır diye... Sözlerine, rivayetlerine değil, hayatına hayran olduğumuz birisidir. Ama buna rağmen Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize aktarılan bazı hadislerin ya bizzat aktörü veyahut şahidi olmuştur. O hadislerden bir tanesi kendi hakkında idi; onu biraz önce size aktardım. Size onun şahit olduğu bir diğer hadisi daha nakletmek istiyorum. Bu hadis üzerinden de siz Berâ'nın şahsiyetinin anahtarlarına dair çok önemli ipuçları yakalayabilirsiniz.

Diyor ki: “Bir gün Efendimiz (sas) bizlere hutbe irad etmek için minbere çıktı. Ama o gün Efendimiz'de (sas) farklı bir hal vardı. O kadar yüksek sesle, bağıra bağıra konuşuyordu ki biz hiç o halde Efendimiz'i (sas) görmemiştik. Sonra anladık ki Efendimiz (sas) söylediklerini dışarıda olan insanlara da duyurmak istemiş, zaten onun o ses tonu ile evlerinde olan kadınlar bile bu hutbeyi duymuşlardı. Efendimiz (sas) demişti ki: **“Ey dili ile ikrar edip de kalbine iman girmeyenler! Müslümanların gıybetini yapmayınız. Onların ayıplarını araştırmayınız. Kim Müslüman kardeşinin ayıbını araştırırsa Allah da onun ayıbını araştırır. Allah kimin ayıbını araştırırsa, onu evinin içinde bile rezil eder.”**^[59]

Bu önemli, önemli olduğu kadar da dehşetli hadisi bize nakleden Berâ'dır. Nakledenin bu hadisten ne kadar istifade ettiği ortadır. İnşallah bizler de istifade edenlerden oluruz. Çünkü gerçekten bu alanda ciddi eksiklerimiz vardır. Herkes bu manada kendini sorgulamak zorundadır.

Rabbim yollarından, arkalarından, onların mekteplerinden ayırmasın; bizleri de aynı cadde de yürütsün. Son nefesimize kadar bizlere istikamet ve istikrar nasip etsin. Berâ b. Mâlik'in aşkı olan şehadeti, aşkımız kılsın. Bizlere de Rezzak olan Allah'tan rızık olarak şehadet istetsin. Berâ b. Mâlik'in izlerini taşıyanlarımızın sayısını çoğaltsın. Annelerimizi onun annesi Ümmü Süleym gibi birer teslimiyet kahramanı, bizleri de bir şehadet sevdalısı eylesin.

[59] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIII, 20; Tirmizi, *Birr*, 82.

BERÂ B. MÂLİK'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✦ Ada! Evlatlarını Ümmü Süleym gibi Peygamberin Mektebine, biri Enes gibi âlim, biri Berâ gibi Mücahid olsun.
- ✦ Yürü! Arkana bakmadan risalet davasının zorlu yollarını, adımların küçük, işlerin az olsa bile Allah bereketini ihsan etsin.
- ✦ Bul! kendine Halid gibi bir yol rehberi ve hayat arkadaşı, eksiğini tamamlasın, noksanını gidersin ve sana cennetin kokusunu hissettirsin.
- ✦ Yaşa! Şehit gibi hayatını, imanın hayatına, hayatın imanına şahitlik yapsın; söyleminle eylemin birbirini tamamlasın.
- ✦ İste! Rezzak olan Allah'tan şهادeti, bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün; ama bir gün mutlaka gelip sana kavuşsun.

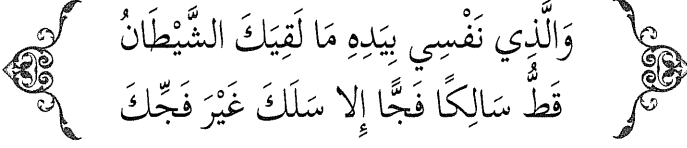

Adalet Timsali

HZ.ÖMER

Radiyallahu Anhu

“(Ey Ömer!) Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim
ki şeytan sana bir yolda rastlarsa, mutlaka yolunu değiştirip
başka bir yola sapar.”

(Buhârî, Fezâilü’l-Ashâb, 9)

“Herhangi bir sünneti uygulamada mutedil davranmak,
herhangi bir bidatle amel etme konusunda gayretli
davranmaktan daha hayırlıdır.”

Hz. Ömer (ra)

(el-Meydânî, Mecmaü’l-Emsâl, II, 534)

Adı	Ömer b. Hattab
Anlamı	Ömür sürme ve yaşama
Künyesi	Ebû Abdullah/Abdulah’ın babası
Lakabı	Farûk/Hak ile batılı birbirinden ayıran
Baba Adı	Hattab b. Nüfeyl
Anne Adı	Hanteme bint Hişam
Kabilesi	Adiyyoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 27/ Miladî, 584
İslam’a Girişi	Nübüvvetin 6. yılı
Sohbet Süresi	17 yıl
Rivayeti	539
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere tüm gazveler ve birkaç seriyeye
Görevleri	Halifelik
Vefat Yeri	Hücre-i Saâdet/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 26 Zilhicce 23 Miladî, 3 Kasım 644
Vefat Yaşı	61

Adalet Timsali
HZ. ÖMER B. HATTÂB
(Radiyahallahu Anhu)

Rabbimize ne kadar hamd etsek azdır. Karaman’da Bera b. Mâlik dedik; Konya’da Bera’ların da hayran olduğu bir sahâbî olan Hz. Ömer (ra) diyoruz. Elhamdullillah ki onları anıyoruz, onları anlamaya çalışıyoruz, onları seviyoruz. Başka dertlerimiz, davalarımız da olabilirdi; ama Allah (cc) bu güzel işe bizi sevk etti, bizi sevmeye çalışanlardan etti. Değil mi sevgi kurtuluştur, değil mi ki yolumuzun yegâne rehberi olan Efendimiz (sas): “**Kişi sevdiği ile beraberdir**”^[1] demiştir; biz de yeterli olmasa bile Allah (cc) biliyor ya sevmeye çalışıyoruz. Rabbim sevgi iddialarımızın altını doldurmayı bizlere nasip eylesin, sadece sözde bırakmasın özlerimize hayatlarımıza sirayet ettirsin inşallah...

Hz. Ömer ve Konya

82 İl 82 Sahâbî dedik yola çıktık, 10. programımızı Konya’da icra ediyoruz.

Konya için sahâbî efendimizi seçerken de şu noktalara dikkat ettik:

Konya yüzölçümü olarak yurdumuzun en büyük ilidir, kadîm bir tarihi olan Anadolu’nun en eski bir yerleşim yerlerinden biridir. Ayrıca Hz. Ömer (ra) döneminde buraya İslâm elçileri gelmiştir, üstelik burası Emeviler devrinden beri hep İslâm şehri olmuş; onlarca yüzlerce âlim, salih ve şehit yetiştirmiştir.^[2] O halde burada öyle bir isim anlatılmalıdır ki Konya’nın bu mümtaz özelliklerine uygun olsun. Bu vesile ile İslâm’ın yüz akı olan, ikinci

[1] Buhârî, *Edeb*, 96; Müslim, *Birr*, 165.

[2] Bkz. Tuncer Baykara, “Konya”, *DİA*, XXVI, 182-187.

halife, Efendimiz'in (sas) solunun adamı ve yaşadığımız dünyada o ruha çok muhtaç olduğumuz bir ismi seçelim dedik; bu vesile ile Hz. Ömer (ra) dedik. Allah anlamayı, kavramayı, o ruhu taşımayı ve temsil etmeyi hepimize nasip eylesin.

Hz. Ömer'i (ra) Anlatmak Kolay mı?

Hz. Ömer'i (ra) anlamak/anlatmak kolay olmadığı gibi, her şeyden öte o ruhu yeniden diriltmek de gerçekten zor bir iş ...

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman Cahiliye'de geçen 33 yıllık samimi bir hayat demiş olursunuz. “Allah'ım! İki Ömer'den (Ömer b. Hattab ve Amr b. Hişâm) biri ile Sen İslâm'ı aziz kıl, güçlendir” demişti.^[3]

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman İslâm yolunda geçen 28 yıllık bir hayat demiş olursunuz. O hayat öyle bir hayattı ki 6 yıl geç gelmişti; ama o geç kalışını basamakları ikiye ikiye çıkararak arayı kapatmış, geç kalmasına rağmen Efendimiz'in (sas) soluna geçmiş, o makamın hakkını ödemiş, hep Efendimiz'i (sas) kendinden razı etmişti. Ne kadar Cahiliye yolunda gayret etmiş, mücadele vermişti ise daha fazlasını İslâm için vermiş, hayatının boşa geçen zamanlarının kefareti ödemiş biri idi.

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman 2,5 yıl Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilafet günlerinde nasıl halifeye vezir olunur, bunu hayatı ile göstermiş biri demiş olursunuz. Ridde olaylarında, Kur'ân'ın mushaf haline getirilmesinde, fetih hareketlerinde her hayırlı işte öncü olan biri demiş olursunuz.

Hz. Ömer (ra) dediğiniz zaman 10,5 yıl hilafet günlerinde adalet, izzet, fetih adına çok şey söylemiş olursunuz. O öyle bir yönetim tarzı ortaya koymuştu ki değil sadece dostları düşmanları bile kendisine hayran bırakmış, her işi ile her adımı ile İslâm'ın en büyük mucizesinin insan yetiştirme olduğunu âleme göstermiş: “Mucize istersen eğer İslâm'dan önce Ömer, İslâm'dan sonra Ömer” dedirtmiştir.

[3] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 95; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 83.

İşte böyle bir şahsiyet olan Hz. Ömer'i (ra) anlatmak gerçekten kolay değildir. Neyi anlatacak neyi anlatmayacaksınız? Neyi öne çıkarıp, neyi geri bırakacaksınız? Hayatının tamamını anlatmak mümkün olmayacağı için acaba sadece Hz. Ömer (ra)'ın devlet idaresini mi anlatsak... Yoksa onun hilafet günlerinde zirvelere çıkan fetih hareketlerini mi anlatsak... Yoksa onun sosyal ve kültürel hayattaki ilklerini, yeniliklerini mi anlatsak... Yoksa dini sahada her biri bizim için çok önemli olan içtihad ve görüşlerini mi anlatsak... Onun dostları ile olan ilişkilerini mi, düşmanları ile olan münasebetlerini mi anlatsak... Ve daha neler neler... Bahse konu olan şahsiyet İslâm'ın yüz akı olan bir kamet olunca konu seçmek de kolay olmuyor... ..

HZ. ÖMER (RA) HAKKINDA DOĞRU BİLDİĞİMİZ YANLIŞLAR

Nihayetinde şunda karar kıldık: *Adalet Timsali Hz. Ömer (ra) hakkında doğru bildiğimiz yanlışlar...* Böyle yanlışlar mı var? Ne yazık ki birçok İslâm şahsiyeti hakkında olduğu gibi Hz. Ömer (ra) hakkında da bazı yanlış bilgi ve kanaatlerimiz var.

Nedir peki Hz. Ömer (ra) hakkında doğru bildiğimiz yanlışlar? Bu konuyu şu beş başlık altında değerlendirebiliriz:

1. Hz. Ömer (ra), gerçekten kendi elleri ile kız çocuğunu toprağa gömdü mü?
2. Hz. Ömer (ra), gerçekten kırkinci Müslüman mıydı?
3. Hz. Ömer (ra), gerçekten Efendimiz'i (sas) öldürmek için çıktığı yolda mı dirildi, iman etti?
4. Hz. Ömer (ra), gerçekten İslâmî sahada istediği gibi maslahatı önceleyen bir duruş mu ortaya koydu?
5. Hz. Ömer (ra), gerçekten sadece celâl sıfatının sahibi biri miydi?

Buyurun bu maddeleri birer birer ele alalım.

1- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Kendi Elleri İle Kız Çocuğunu Toprağa Gömdü mü?

Hz. Ömer'in (ra) İslâm öncesi hayatı anlatılırken en fazla gündeme getirilen mesele kendi elleri ile kız çocuğunu gömmesidir. Ancak bu konuda kaynak niteliğinde olan eserlerimizin hiçbirinde böyle bir rivayet geçmemektedir. İnsanların dillerinde dolaşan ve bazı kitaplarda zikredilen o rivayetin aslı yoktur. Anlatılan rivayet şudur: Hz. Ömer (ra), bir gün şöyle demiştir: *"Cahiliye hayatı hakkında iki şey aklıma gelince birine güler, birine ağlarım. Güldüğüm şey kendi ellerimizle helvadan put yapar sonra acıkınca o putları yerdik. Ne zaman bu aklıma gelse gülerim. Ağladığım şey ise kız çocuklarımızı dayıya gidiyoruz diye yanımıza alır götürür, şehrin dışında bir yerde kendi ellerimizle toprağa gömerdik. Bunu da ne zaman hatırlasam ağlarım."* [4]

Yine bir gün genç Müslümanlara hilafet günlerinde Cahiliye ile İslâm arasındaki farkları anlatıyor ve diyor ki: *"Biz öyle insanlardık ki kendi ellerimiz ile helvadan putlar yapar sonra acıkınca onları yerdik. Kız çocuklarımızı dayıya gidiyoruz diye evden alır, kendi ellerimizle diri diri toprağa gömerdik!"* Bu sözleri duyan gençler, Hz. Ömer'in (ra) hep aklını, anlayışını, ince düşüncelerini bildikleri için: *"Ey Mü'minlerin Emiri! Siz bunları nasıl yapabildiniz? Bunları yaparken aklınız yok muydu?"* diye sordular. Bu soruya Hz. Ömer (ra) şöyle karşılık verdi: *"Ya Buneyye! İndena aklun, velakin lem tekun indena hidaye/ Ey Oğulcuğum! Aklımız vardı, ama hidayetimiz yoktu."* [5] Hidayet olmadıktan sonra akıl tek başına ne işe yarar. Akıl gözdür, hidayet ise nur, yani ışıktır. Işık olmayınca göz görür mü? Bugün binlerce insanın aklı olmasına rağmen, akılsızca davranmalarının tek bir izahı vardır, o da Hz. Ömer'in (ra) dediği gibi hidayet mahrumiyetidir.

Dolayısı ile Hz. Ömer'in (ra) Cahiliye'ye dair söylediklerinin üzerinden kendi elleri ile kız çocuğunu gömdüğü fikri çıkarılmaz. Kaldı ki bunun çıkarılmayacağına dair elimizde iki delil daha var. Bunlardan ilki; o günün sosyal yapısıdır. O günün sosyal yapısı içerisinde gördüğümüz bir hakikat var ki her Mekkeli doğan kız çocuğunu öldürmüyor, eğer böyle olsaydı nesil

[4] Bkz. Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadımla Evlilik*, s. 35.

[5] el-Bikâi, *Nazmü'd-Dürer fi Tenâsübi'l-Âyi ve's-Süver*, I, 117.

diye bir şey kalmazdı. Genelde ne için öldürüyorlar kız çocuklarını? Bazı aileler başkalarına gelin gitmesinler diye, bazıları savaş ve benzeri durumlarda karşı tarafın eline esir olarak düşüp aile ve kabile onurunu lekelemesinler diye ve bazıları da kendilerine yük olmasınlar diye bazen doğar doğmaz, bazen yürüyecek yaşa gelinceye kadar, bazen 5-8 yaşlarında dayıya gidiyoruz diye kandırılarak diri diri toprağa gömerlerdi. Bunu yapan aileler genelde iktisad bakımından zor durumda olanlardı. Yoksa hali vakti yerinde olan, asalet anlamında belli bir noktada olan aileler çoğu bunu yapmaktan geri dururlardı.^[6]

Hiz. Ömer (ra)'in ailesine baktığımızda o; Adıyoğulları'ndan, babası Hattab b. Amr çok bilinen biri ... Zengin, kültürlü bir aile ... Hiz. Ömer (ra) okuma-yazma bilenlerden ... Ayrıca Dâru'n-Nedve'ye girme yaşı 40 olmasına rağmen ^[7]Hiz. Ömer (ra) 26-27 yaşlarında orada^[8] ve bugün dışişleri bakanlığına denk gelen *Sefaret* olarak adlandırılan bir görev icra etmektedir.^[9] Dolayısı ile sosyal anlamda Hiz. Ömer'in (ra) böyle bir şey yapması pek imkan dahilinde görünmemektedir.

İkinci delil ise şudur: Bugün elimizdeki mevcut ensap kitapları Hiz. Ömer'in (sas) gerek Cahiliye döneminde, gerek İslâm döneminde yaptığı tüm evlilikleri ve bu evliliklerden olan tüm çocuklarını bize verirler. Hiz. Ömer (ra), tam 10 evlilik yapmış, bu evliliklerden 3 kız, 8 oğlu olmuştur.^[10] Bu kızlardan en büyüğü Hafsa validemizdir; onun doğum tarihi ise miladî 604'dür, yani nübüvvetten tam 6 yıl önce doğmuştur.^[11] Eğer Hiz. Ömer (ra) böyle bir şey yapsaydı, Hiz. Hafsa'ya da yapardı. Hiz. Hafsa doğduğunda Hiz. Ömer (ra) 20 yaşlarında idi. İşte bu bilgiler de gösteriyor ki Hiz. Ömer (ra) için kız çocuğunu gömdü iddiası doğru değildir.

[6] Bkz. Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadımla Evlilik*, s. 9-44.

[7] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 132.

[8] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli, Dâru'l-Erkâm*, s. 51.

[9] el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 100.

[10] Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 367-369.

[11] Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 106-107.

2- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Kırkıncı Müslüman mı?

Bugün birçok siyer kitabımızda ne yazık ki bu bilgiyi görmekteyiz: Birincil kaynağı İbn Hişâm'ın *es-Sire*'sinde olan bu bilgi, eksik bir bilgidir.^[12] Malum olduğu üzere, Hz. Ömer (ra) Nübüvvetin 6. yılı Müslüman oldu.^[13] Eğer Hz. Ömer'in (ra) 40. Müslüman olduğunu kabul edersek, altı yıl boyunca Müslümanların sadece 39 kişi olduklarını söylemiş oluruz ki bu iddia ise söz konusu yıllarda pek çok sahâbînin Müslüman olduğu gerçeğini görmezlikten gelmemiz demektir.^[14] Daha da ötesi bugün yine bazı siyer kitaplarımızda aktarıldığı gibi sanki Efendimiz (sas) bir örgüt mantığı ile çalışmış, gizli saklı bir davet çalışması yapmıştır. Halbuki kaynaklarımızda zikredilen Mekke dönemine ait rivayetleri bütüncül bir okumaya tabi tutarsak görürüz ki Efendimiz (sas) hiçbir zaman gizli bir davet çalışması yürütmemiştir. Onun ilk yıllarda yaptığı *özel davettir*. Yani muhataplarını birer birer belirlemesidir. Özel davette kısmî bir gizlilik olsa da bu bir örgüt mantığı ile yürütülmemiştir. Bunun en büyük delili ilk günlerde başlayan sıkıntılar ve Mekke'nin tamamında tartışılan bu yeni mesajdır. Eğer gizli olsaydı ilk günlerde ailelerin baskıları, tehditleri ve işkenceleri olur muydu? ^[15]

Efendimiz (sas), nübüvvetin ilk gününden itibaren özel bir davete başlamış çok geçmeden yiğitlerin yetiştirilmesi için bir potaya ihtiyaç duyulmuş, bunun üzerine Hz. Ömer'in (ra) anne tarafından akrabalarından yani dayısının oğlu sayılan Erkâm b. Ebi'l-Erkâm'ın evi bir pota olarak edinilmiş, tam 6 yıl burada davet çalışmaları yürütülmüştür.

Bu davet çalışmalarının neticesinde kazanılan insan sayısı 128'e varmıştır. Hz. Ömer (ra) ile birlikte sayı 129 olmuştur.^[16] İbn Hişâm'ın naklettiği 40 sayısını ise şöyle anlamak mümkündür: O gün için *Dâru'l-Erkâm*'da bulunan sahâbî sayısı 39'du; Hz. Ömer (ra) ile birlikte bu sayı 40 oldu; do-

[12] İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 459; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 308.

[13] Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, V, 293; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, IV, 162.

[14] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dâru'l-Erkâm*, s. 82, 83.

[15] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dâru'l-Erkâm*, s. 65-68.

[16] M. Asım Köksal, "Hz. Ömer (ra) 40. Müslüman mı?" *İslâm Mecmuası*, sayı: 17, s. 41.

layısı ile Hz. Ömer (ra) o gün Dâru'l-Erkâm'ın 40. talebesi; ama 129. Müslümanıdır.

3- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Efendimiz'i (sas) Sadece Öldürmek İçin Çıktığı Yolda mı Dirildi, İman Etti?

Bugün Hz. Ömer'in (ra) nasıl Müslüman olduğunu sorduğunuz zaman hemen hemen herkesin söylediği rivayet şu olacaktır:

Dâru'n-Nedve'de Efendimiz'in (sas) Mekke'de oluşturduğu tesir konuşulurken, Ömer hiddetlenir: “Öldürelim Muhammed'i! Bu işi de kökten halledelim!” der. Kılıcını kuşanır nerde olduğunu bilmediği ama duyduğu Safa tepesindeki bir evde O'nu aramaya doğru yola çıkar. Yolda akrabalarından Nu'aym b. Abdullah ile karşılaşır. Nu'aym, Hz. Ömer'in hiddetli halinden bir şeyler olduğunu anlar. O günlerde Müslüman olan Nu'aym, Hz. Ömer'e (ra) nereye gittiğini sorar, aldığı cevap üzerine Efendimiz'i (sas) koruma adına onu bu hareketinden vazgeçirmek için hedefi değiştirir ve o ana kadar Hz. Ömer'in (ra) bilmediği bir şeyi ona söyler: “Sen Muhammed'in peşine düşeceğine, önce enişten ve kız kardeşine bak!” der ve onların Müslüman olduklarını söyler. Hz. Ömer (ra) ilk kez duyduğu bu bilgiyi doğrulamak için hemen kız kardeşi Fatıma bint Hattab'ın ve eniştesi aynı zamanda amcasının oğlu olan Saîd b. Zeyd'in evine doğru yönelir. Eve yaklaştığında, içeriden bazı sesler geldiğini duyar. O anda da Habbab b. Eret, evin saklılarına yeni nazil olan Kur'ân ayetlerini okumaktadır. Hz. Ömer (ra) hiddetle kapıyı çarpar ve içeriye girer, Habbab evin bir köşesine saklanır, okunan ayetleri ortadan kaldırır. Hz. Ömer (ra), onlara ne okuduklarını sorar, Müslüman olup olmadıklarını sorgular; önce eniştesine, sonra kız kardeşine bir tokat patlatır. Kız kardeşinin ağzından süzülen kan bir anda Ömer'i sakinleştirir ve o anda okuduklarının ne olduğunu sorar. Okunanlar Tâhâ Sûresi'nden birkaç ayettir. Bu ayetler o huzurda tekrar okunur ve Hz. Ömer (ra) imana doğru yürümeye başlar. Tüm bu hadiseler gizlendiği yerden tanık olan Habbab, ortaya çıkar ve: “Vallahi! Ey Ömer! Ben, Resûlullah'ın (sas) senin için dua ettiğini işittim” der. Bunun üzerine, Hz. Ömer (ra), Efendimiz'in

(sas) yerini sorar; Habbab tarif eder ve o da dirilmek için Erkâm'ın evinin yolunu tutar.^[17]

Genelde yaygın olarak ifade edilen rivayet budur; ki bu rivayet doğrudur. Başta İbn Hişâm ve İbn Sa'd olmak üzere birçok kaynağımızda da bu rivayet aktarılır. Ancak farklı kaynaklarda Hz. Ömer'in (ra) Müslüman olması değişik şekillerde de rivayet edilir ve bazı tarihçiler bu rivayetlerden birini tercih ederek, diğerini yanlış görürler. Ancak bu doğru bir yaklaşım değildir. İşin aslı Hz. Ömer'in (ra) Müslüman oluş sürecinin üç basamağı vardır. Yukarıda aktarılan rivayet işin üçüncü ve son basamağıdır. Nasıl mı?

İlk olarak Hz. Ömer (ra), nübüvvetin 5. yılı I. Habeşistan hicretine katılmak için hazırlık yapan antlaşmalı köleleri Âmir b. Rebîa ve hanımı Leyla bint Ebî Hasme'nin yanına gelir. Hz. Ömer (ra) bunlara ve kölesi Zinnûre'ye Müslüman oldukları için çok işkence yapmıştır. Onları öyle döver, öyle döverdi ki sonra yorulur biraz ara verir. Ara verince de onlara derdi ki: *"Sanmayın size acıdığım için durdum, yoruldum onun için durdum. Biraz dinleneyim yine başlayacağım sizi dövmeye..."* İşte Âmir ve hanımı Leyla bu işkencelerden bitap düşüp, hicret etmeye karar verince, Hz. Ömer (ra) onların yanına gider. Âmir yoktur o anda evde; Leyla onu karşılar. Hz. Ömer (ra) hazırlıkları görünce: "Bir yere mi gidiyorsunuz?" diye sorar; Leyla da: "İşkencelerinizden bıktık, sizin yüzünüzden çıkıp Habeşistan'a gideceğiz" der. O anda Hz. Ömer (ra) duygulanır, sesi titrer ve der ki: "Gidin Allah yardımcınız olsun!" Leyla, Ömer'in o haline şaşar. Biraz sonra kocası Âmir gelince ona der ki: "Az önce Ömer buradaydı, şöyle şöyle oldu. Ben öyle tahmin ediyorum ki Ömer Müslüman olacak!" Âmir güler ve der ki: "Ömer'in babası Hattab'ın ölmüş eşiği kalkar Müslüman olur, Ömer Müslüman olmaz." Âmir, ümidi kesmiştir. Ama Hz. Ömer'in (ra) gerçekten o gün yüreğine iman tohumu az da olsa düşmüştür. Bu onun imana yürüyüşünün ilk basamağıdır.^[18]

Sürecin ikinci basamağı ise şudur: Hz. Ömer (ra) bir gece Kâbe'ye doğru gelirken, Efendimiz'in (sas) orada ibadet ettiğini görür. Gizlice Efendimiz'e (sas) doğru yaklaşır ve ne yaptığını merak eder. O anda Efendimiz

[17] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 458, 459; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 85-86; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 308-309.

[18] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 457, 458.

(sas), Hâkka Sûresi'nden ayetler okumaktadır. Sözün değerini çok iyi bilen Hz. Ömer (ra), içinden *"Bunlar olsa olsa bir şair sözüdür"* diye bir şey geçirir. O anda Efendimiz (sas) Hâkka Sûresi'nin 41. ayetini okuyor: *"Ve mâ huve bi kavli şairin, kalilen ma tu'minûn/ O bir şair sözü değildir; ne de az iman ediyorsunuz?"* Bu ayeti duyunca Hz. Ömer (ra) şaşırır, *"Benim içimi mi okuyor bu adam, yoksa o bir kâhin mi?"* der. Bu sırada Efendimiz (sas) bir sonraki ayeti okumaktadır: *"Ve lâ bi kavli kâhinin, kalilen ma tezekkerûn/ O bir kâhin sözü de değildir ne kadar az düşünüyorsunuz?"* Bu ayet karşısında bir kez daha sarsılır Hz. Ömer (ra) ve der ki: *"Bu sözler Muhammedin uydurması mı?"* O anda bir sonraki ayeti okur Efendimiz (sas): *"Velev tekavvele aleynâ ba'da-l-ekâvîl, Le-ehaznâ minhu bilyemin, summe lekata'nâ minhu'l-vetin/Eğer bu sözleri Muhammed uydurmuş olsaydı onu kısıkrak yakalardık. Sonra onu can damarından koparırdık!"*^[19] Bu ayeti de duyunca Hz. Ömer (ra) daha da sarsılır ve hemen orayı terk eder. Ama günlerce duyduğu o ayetlerin tesiri altında ezilir. İşte bu da ikinci süreçtir. ^[20]

Bu iki süreci yaşadıktan sonra üçüncü ve son süreç şöyle gelişmiştir: Kız kardeşi Fatıma'nın evinde yaşanan o malum hadisenin akabinde Hz. Ömer (ra), Dârü'l-Erkâm'a doğru yürümüş, evi bulup kapıyı çalmış, içerideki Müslümanlar gelenin Ömer olduğunu duyunca korkuya kapılmışlardı. Hz. Hamza, birkaç gün öncesinde iman etmişti ve o an o evdeydi. Hz. Hamza, korkan sahâbîlere demişti ki: *"Açın kapıyı hayra gelmişse hoş gelmiş, şerre gelmişse kılıcımızla ona gereken cevabı veririz."* Kapı açılmış daha Hz. Ömer (ra) hiçbir şey demeden Efendimiz (sas): *"Gel Ey Hattab'ın oğlu gel!"* demiş Hz. Ömer'i (ra) huzuruna çağırmıştı. Hz. Ömer (ra), gidip huzura oturunca, Efendimiz (sas) hiç kimseye yapmadığı bir şeyi ona yapmıştı. İki yakasından tutarak, silkelemiş ve: *"Müslüman olacağın gün gelmedi mi? Neyi bekliyorsun Allah'ın Ebû Leheb'i andığı gibi seni de kitabında anmasını mı bekliyorsun?"* demişti. O anda Ömer'in ağzından şehadet cümlesi dökülmüş ve Erkâm'ın evi tekbirlerle inlemişti. Hz. Ömer (ra) daha sonra bu olayı

[19] Hakkâ 69/44, 45, 46.

[20] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 518; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, IV, 147.

anlatırken diyecekti ki: “Efendimiz yakamı tutup silkelediğinde imanın yüreği-me düştüğünü hissettim.” [21]

Hiz. Ömer (ra) orada iman eder etmez, tabiatı gereği diyecekti ki: “Ya Resûlullah! Ne zamana kadar böyle kapalı kapılar ardında imanımızı saklayacağız. Çıkalım Mekke’nin sokaklarına ve haykıralım imanlarımızı!” [22] İlk gün ve ilk an iman eder etmez bu heyecan ve bu aşk... Ne dersiniz kaybettiğimiz şey bu değil mi? İman et, ama yat! Lâ de, ama hiçbir şey değişmesin hayatında... İllallah de; yine hiçbir şey oturmasın hayatına, böyle şey olur mu? Olmadığını söylüyor Hiz. Ömer (ra) ve gerçek manada iman edenler...

Efendimiz (sas), iman eder etmez iman yolunda bir şeyler yapmak isteyen Hiz. Ömer’e (ra) o gün ve o an kıyamete kadar iftiharla taşıyacağı bir lakap verecekti: “Sen bugünden sonra Ömerü’l-Farûk’sun!” diyecektir. [23]

el-Farûk, fark eden, ayıran, kesip koparan... Neyi neyden ayırır farûk... Hakkı batıldan, imanı inkardan, hidayeti dalaletten, adaleti zulümden, hayrı şerden çok net çizgilerle ayıran... Hiz. Ömer (ra) o ilk gün aldığı lakaba son güne kadar en ufak bir leke sürmedi, hep hakkın yanında yer aldı, hep hakkı söyledi, hep hakkı memnun etti. Öyle ki şeytanlar onu gördüklerinde yollarını değiştirirlerdi. Çünkü onun yürüdüğü yolda şeytan yürüyemezdi. Bu, Efendimiz’in (sas) onun hakkında söylediği bir sözdü. [24] Bu hadisten yola çıkarak Abdullah b. Mes’ûd ne diyordu: “Hiz. Ömer (ra)’in hilafet günlerinin hepsi sanki Ramazan günleri gibiydi. Nasıl ki Ramazan ayında şeytanlar zincire vurulurdu; Ömer’in hilafet günlerinde de şeytanlar zincirlere vurulmuştu.” [25]

İşte Hiz. Ömer (ra)’in Müslüman oluş süreci böyleydi.

[21] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 86; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 80, 81.

[22] İbn Esîr, *Usdû’l-Gâbe*, IV, 150; Ebû Nu’aym, *Delâil*, I, 242.

[23] “Fe semmâni Resûlullah yevmeizin el-fârûka/İşte o gün Resûlullah berni Fârûk diye isimlendirilmişti.” İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1308.

[24] “Nefsîm kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki Ey Ömer! Şeytan sana bir yolda rastlasa, mutlaka yolunu değiştirip başka bir yola sapar.” Buhârî, *Fadâilu’l-Ashâb*, 6; Müslim, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 22.

[25] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, XLIV, 90.

4- Hz. Ömer (ra), gerçekten İslâmî sahada istediği gibi maslahat öncelikli bir duruş mu ortaya koydu?

Ne yazık ki bazı çevreler özellikle bunu söyler ve Hz. Ömer'i (ra) zihin dünyalarında "reformist" gibi düşünür ve onun dinî sahada çok rahat davrandığını iddia ederler. Ancak bu konuda da onun hayatını dikkatlice okunduğunda başta Kur'ân ve Sünnet'e ve o dönemde yaşayan fakih sahâbîlerin görüşlerine de ne kadar bağlı olduğu görülür. Mesala, Hz. Ömer (ra)'ın teravih namazını cemaatle kaldırmaya başlaması, Müellefe-i Kulûb yani kalpleri İslâm'a ısındırmak için zekâtta pay alanların bu paylarını vermeyi durdurması, cenaze namazlarındaki tekbir sayısını dört ile sınırlandırması, gayr-i müslimlerin cizyeleri için çeşitli düzenlemelerde bulunması ve daha birçok alandaki uygulamaları, Kur'ân ve Sünnet'e rağmen bir içtihad değil, onların ruhuna uygun birer adımdı. Şurası bir gerçektir ki o günler Hz. Ömer'in (ra) yerinde Hz. Ebû Bekir de olsaydı aynı şeyler olacaktı. Nübüvvet medresesinde yetişen o yiğitler Efendimiz'den (sas) aldıkları derse göre amel edeceklerdi. Zaten Hz. Ömer'in (ra) Müellefe-i Kulûb'un paylarını durdurması Hz. Ebû Bekir (ra) döneminde ve onun onayı ile olmuştu.

Hz. Ebû Bekir'in (ra) hilafet günlerinde, Hz. Ömer (ra), Beytü'l-Mal sorumlusudur. O günler zekâtta paylarını almak için gelen Uyeyne b. Hısn ile Akra b. Habis'in paylarını Hz. Ebû Bekir (ra) bir kâğıda yazar ve Hz. Ömer'e (ra) ödemesi için gönderir. Kâğıdı Hz. Ömer'e (ra) uzattıklarında, Hz. Ömer (ra) bu iki zatın yüzüne şöyle bir bakar, ardından o kâğıdı yırtıp atar ve: "Size pay vermiyorum" der. Nedenini sorduklarında der ki: "Allah Resûlü ve O'nun halifesi Ebû Bekir bu payları size kalpleriniz ısınsin diye verdi. Ama hâlâ sizin kalpleriniz ısınmadı. Ben de bundan dolayı vermiyorum!" Bu iki şahıs hemen Hz. Ebû Bekir'in yanına dönerler ve Hz. Ömer'i (ra) şikâyet ederler. Hz. Ebû Bekir neden vermediğini öğrendiğinde: "Ömer haklı" der. O anda bu iki şahıs: "Vallahi bilmiyoruz sen misin halife yoksa o mu?" derler. Bu söz tam bir ortalığı karıştırma nedenidir. Kimseler kolay kolay bu sözü kaldıramaz. Ama Hz. Ebû Bekir (ra) büyük bir olgunlukla: "İn şae'llallahu hüve/ İnşallah o dur halife" der. ^[26] Görüldüğü gibi Hz. Ömer'in

[26] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, IX,194; Ali Muhammed Sallâbi, *Hz. Ömer*, s. 94.

(ra) bu uygulaması Hz. Ebû Bekir tarafından da onaylanmıştır. Dolayısı ile bazı uygulamalara bakarak Hz. Ömer'in (ra) Kur'an ve Sünnet anlayışının diğer ashâbdan farklı olduğunu söylemek çok doğru bir iddia değildir.

Hz. Ömer (ra) halife olduğu için karşısına gelen yeni meselelerde elbette bazı içtihatları olmuştur. Ancak bir mesele hakkında içtihat bulunsa ve bu konuda daha sonra bir ayetin veya bir hadisin olduğunu duysa anında görüşünden vazgeçer ve Kur'an ile Sünnet'e sıkı sıkıya sarılırdı. Bu konuda biri Kur'an'a bağlılığına, diğeri ise hadise bağlılığına örnek olmak üzere aşağıdaki iki örneği verebiliriz:

Hilafet günleridir; genç Müslümanlar bir şikâyet için onun huzurundadırlar. Gençler diyor ki: "Ya Emire'l-Mü'minîn! Hanımlar mihr oranlarını artırdıkça artırdılar. Birbirleri ile âdeta yarışır gibi davranıyorlar. Biz de bundan dolayı evlenemiyoruz. Hanımları bu konuda uyarsanız da böyle yapmasalar!" Hz. Ömer (ra) gençlerin bu makul taleplerini hoş karşıladı ve o gün Mescid-i Nebevî'de bir hutbe verdi; hutbesinde bu meseleye değindi. O anda hanımlar bölümünden bir ses yükseldi. Seslenen hanım diyor ki: "Ey Mü'minlerin Emiri! Sen nasıl Allah'ın bize verdiği hakkı bizden esirgiyorsun. Allah Kur'an'da: **'Onlara kantar kantar, yüklerle mehir verseniz bile geri almayın...'**^[27] demiyor mu?" Bu itiraz karşısında Hz. Ömer'in (ra) tavrı nasıldır? Maslahatı mı konuşmuştur, yoksa anında geri adım atarak bu sözünden vaz mı geçmiştir? Halife, Allah'ın kitabına rağmen konuşmamak için: *"Esabet imraetün ve ahta Ömer/ Kadın isabet etti, Ömer ise hata etti!"* demiş ve kendisini Allah'ın kitabını o kadın kadar bilmemekle kınamıştır. Bu tavır bize çok şey söylemelidir.^[28]

Hadis ve Sünnet karşısında tutumuna gelince, bir mesele hakkında eğer Efendimiz (sas) konuşmuşsa Hz. Ömer (ra) anında onu uygulamış, eğer duymamışsa kendi içtihadına uygun hareket etmiştir. Kendi içtihat edip de sonradan Efendimiz'in (sas) o mesele hakkındaki hükmünü duyunca anında geri adım atmış ve Efendimiz'in (sas) dediğini şartlar ne olursa olsun uygulamıştır. Örneğin: Hilafeti günlerinde parmakların diyeti ile alakalı bir

[27] Nisa 4/20.

[28] Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 28; Tirmizî, *Nikâh*, 22.

tartışma olmuştu. Efendimiz'den (sas) bu konuda bir şey duymamıştı, kıyas yolu ile bir içtihatla bulunmuş ve her parmağın aynı olmadığından hareketle her parmağın ayrı bir diyetinin olması gerektiğini söylemişti. Başparmak için 15 deve, işaret, orta ve yüzük parmağı için 10 deve, serçe parmak için ise 6 deve diye diyet bedeli belirlemişti. Ama sonra bir sahâbîden duydu ki Efendimiz (sas); tüm parmaklara 10 deve diyet bedeli belirlemiş, artık orada bana göre diye bir söz söylemeden anında bu görüşünden vazgeçmiş ve tüm parmakların diyet bedelinin 10 deve olduğunu söylemişti. ^[29]

Bunun yanı sıra Hz. Ömer (ra)'ın bazı konularda ilk olma özelliği taşıyan yeniliklerini de görmemezlikten gelemeyiz. Gerçekten o her alanda Müslümanlara çığır açacak nitelikte miraslar bırakmıştır. Meselâ; hicrî takvim onun bir hediyesidir. Efendimiz'in (sas) temellerini attığı *hisbe* teşkilatı bugünkü ifade ile zabıta teşkilatının düzenlenmesi onun bir adımıdır. Nüfus sayımı yaptırması, İslâm coğrafyalarının sınırlarını tespit ettirmesi, divanlar teşkil ettirmesi hep onun birer adımıdır. İslâm şehirciliği konusunda bugün bile belediyelerimize örnek teşkil edecek adımlar hep onun birer mirasıdır. Hz. Ömer (ra), ordugâh olarak kullanılan yerlerin birer şehir olarak istihdam edilmesini isterdi. Bu manada Basra, Kûfe ve Fustat böyle bir vesile ile kurulmuştu. Bu şehirleri kurarken, yol emniyetini sağlamak için aldığı tedbir ve düzenlemeler, yolların genişliği, evlerin katları ve daha birçok alandaki düzenlemeleri bugünün dünyasına bile çok şey söyler. Meselâ Hz. Ömer (ra), şehri kurmak istediği zaman ilgili bölgenin altı farklı yönlerine birer okçu gönderir, onların bir merkeze oklarını atmalarını isterdi. Okları düştüğü yer şehrin tam ortası olduğu için cami oraya yani merkeze inşa edilir, onun etrafına evler yapılırdı. Yine o bir şehre hastane yapmak istediğinde bir koyun kestirir, onu da altı parçaya ayırır, şehrin altı noktasına gönderirdi. Etin en son koktuğu yere hastaneyi yaptırırdı. ^[30] Çünkü etin en son koktuğu yer, havanın en güzel olduğu yerdir. Havanın güzel olduğu yer hastaları iyileştireceği için hastane orada yapılır.

[29] Buhârî, *Diyât*, 20,30; Ebû Dâvûd, *Diyât*, 18; eş-Şâfi, *el-Müsned*, II, 110.

[30] el-Kuraşı, *Evveliyâtü'l-Fârk fi'l-İdâre ve'l-Kadâ*, I, 123-187.

Yukarıda kısaca değinmeye çalıştığımız örnekler ve daha niceleri, Hz. Ömer'in (ra) bereketli yaşamından günümüze miras kalan değerlerdir.

5- Hz. Ömer (ra), Gerçekten Sadece Celâl Sıfatının Sahibi Biri miydi?

Evet, o gerçekten celâl sıfatlı idi. Biz onu hep elinde kılıç, yanlış bir iş yapının kafasını kesmeye hazır bekleyen biri olarak görürüz. el-Hak böyledir de... Hz. Ömer'in (ra) genel hali budur. Ama celâl sıfatı asla zulme, haksızlığa dönüşmemiş, bilakis Hz. Ömer'in (ra) adı hep adalet ile anılır olmuştur. Peki, celâl sıfatı nasıl olmuştur da zulme değil, hakkaniyete dönüşmüştür.

Hz. Ömer'in (ra) şahsiyetinin üç temel esası vardı. Bunlar, *adalet*, *kuvvet* ve *rahmet* idi. Adaletin tesisi için kuvvet şarttır. Kuvvet olmazsa, güç olmazsa otorite sağlanmaz, zaafiyet baş gösterebilir. Ancak kuvvetin hemen karşısına rahmet konmazsa, o kuvvet Allah korusun zulme, haksızlığa dönüşebilir. İşte Hz. Ömer (ra) celâl sıfatı ile adalet terazisini hayatında kurarken bir kefesine kuvveti, bir diğer kefesine de rahmeti koydu. Böyle olunca da o adaletin timsali, örneği ve rehberi oldu.

Hatırlanacağı üzere, Hz. Ebû Bekir (ra), kendinden sonra Hz. Ömer'i (ra) halife olarak atamak istediğinde, Ömer'i hep celâl sıfatı ile tanıyan bazı sahâbiler itiraz ettiler. Dediler ki: "Ömer gibi en ufak bir şeye sinirlenen kızan biri nasıl halife olabilir. O halife olursa nasıl adalet tesis edilebilir!" Hz. Ebû Bekir böyle diyenlere karşı şu cevabı veriyordu: "Siz Ömer'i tanımamışsınız, Ömer öyle biridir ki ondaki rahmet damarı en az kuvvet damarı kadar güçlüdür." [31] Tabi insanlar bunu o zamanlarda bilmiyorlardı. Hz. Ebû Bekir (ra) vefat edip, hilafet makamına Hz. Ömer (ra) geçince yaptığı o ilk konuşmada şöyle bir cümle kullanıyordu: "Ey İnsanlar! Ben şimdiye kadar Efendimiz'in ve Ebû Bekir'in elinde çekilmiş bir kılıç gibiydim. Kendimi onların eline vermiştim. Onlar ister beni kullanır, ister beni kınına koyarlardı. Ama şimdi iş başa düştü, bundan böyle ben rahmet ile sizlere muamelede bulunacağım!" [32]

[31] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 79.

[32] İbnü'l-Cevzi, *Menâkıbü'l-Ömer*, s. 170.

Öyle de oldu... 10,5 yıllık hilafet günlerinde sadece dostlar değil, düşmanlar bile adaleti, kuvveti ve rahmeti en üst düzeyde ondan gördüler.

Şehadete Doğru

Selmân-ı Farisî onun son haccında Arafât'ta şöyle ağladığını görüyor: *"Vallahi! Halife miyim, sultan mıyım bilemiyorum. Eğer halife isem rahmeti elde edebilirim, eğer sultan isem vay halime..."* [33]

Selmân-ı Farisî bu sözleri duyunca: *"Ömer korkma! Sen haksız yere bir tek dirhem yemedin, haksız yere bir tek dirhem yedirmedin; sen Resûlullah'ın raşid halifesisin"* diyecekti. [34]

Ama Hz. Ömer (ra) Arafât'ta dilinden şu duayı düşürmeyecekti: *"Allah'ım! İslâm coğrafyası genişledi, riayetimin altındaki insanlar çoğaldı, artık ben bu yükü taşıyamıyorum, ne olur beni artık al katına ve beni iki aziz dosta kavuştur."* [35]

Hac dönüşünde bir gün bir rüya gördü. Rüyasında bir horoz etinden bir parça koparıyor ve yiyordu. O günün sabahı, namazın sonrasında cemaate söyleyeceklerini söylüyor, sonra sözü gördüğü rüyaya getiriyor ve di-yordu ki: *"Ey Müslümanlar! Ben şöyle bir rüya gördüm. Burun gerçek tabirini Allah bilir; ama bir manası da şu olsa gerek: Yakın bir zamanda biri beni öldürecek, beni öldürmek isteyen ise Arap değil, Acem olacak."* Bu sözler üzerine mescit bir anda karışacak, orda bulunanlar Hz. Ömer'e (ra) şehirdeki tüm acemleri toplayıp onları cezalandırma teklifinde bulunacaktır. O gün için zaten Medine'de birkaç tane acem köle vardır. Hz. Ömer (ra) tarihe geçecek bir söz söyleyecek: *"İslâm'da fiiliyata dökülmemiş bir şeye suç vermek var mı?"* diyecek, yani günümüz kavramlarıyla ifade edecek olursak: *"Düşünceye suç olur mu, potansiyel suç olur mu?"* diyecektir. Sonra da diyecek ki: *"Siz onu bunu bırakın ben kendime bir dua edeyim, siz o duama amin deyin."* Aka-binde Hz. Ömer (ra) ellerini kaldırır ve şöyle dua eder: *"Allahümme'r-zuknî*

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 356.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 356.

[35] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 393.

şehadeten fî sebîlik ve mevten fî beledi Resûlik /Allah'ım bana yolunda şehadeti ve Resûlü'nün şehri Medine'de ölmeyi nasip et!"^[36]

İnsanlar 'âmin' dediler; ama kimseler bu duanın nasıl kabul göreceğini bilmiyorlardı. Mü'minlerin annesi Hafsa validemiz ve bazı sahâbiler diyorlardı ki: "Hem Medine'de ölmek hem şehit olmak; olmayacak duaya âmin istemek gibi bir şey...

Bir sabah namazı, Medine'de Peygamber'in mescidinde ve mihrabında, en kutlu bir cemaatin önünde Allah ona şehadet nasip edecekti.^[37]

Rabbim ona rahmet eylesin ve yolunda yürümeyi hepimize nasip eylesin.

Hiz. Ömer (ra)'in hayatında yanlış bildiğimiz beş husus üzerinden doğruları dile getirmeye çalıştık. Son olarak Hiz. Ömer'in (ra), kametini ve kıymetini anlamamız adına Asr-ı Sâadet dünyasından bir hatırayı paylaşmak isteriz.

Eyne Ömer?/Ömer Nerede?

Allah Resûlü (sas) bir gün Mescidi Nebevî'ye girdi ve şöyle dedi: "Eyne Ebâbekir?/ Ebû Bekir nerede?" Hiz. Ebû Bekir (ra) anında Efendimiz'in (sas) huzuruna geldi, Efendimiz onu sağ tarafına çağırarak: "Teale bi civarî/ Yanıma gel!" dedi ve Hiz. Ebû Bekir'i sağma aldı. Sonra Ömer'i sordu: "Eyne Ömer?/Ömer nerede?" Hiz. Ömer (ra) de anında geldi; Efendimiz ona da: "Teale bi civarî/ Yanıma gel!" dedi ve onu da soluna aldı. Sonra ikisinin de ellerini tuttu ve havaya kaldırdı. Mescit'te bulunan onlarca sahâbeye yönelerek: "Hakeza nüb'asu yevme'l-kıyame/İşte biz kıyamet günü böyle kalkacağız, böyle haşr olacağız." dedi.^[38]

Bu tablodan dolayı biz hep Hiz. Ebû Bekir'e (sa), Efendimiz'in sağının adamı; Hiz. Ömer'e (ra) ise Efendimiz'in (sas) solunun adamı diyoruz. Çün-

[36] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 394.

[37] Hiz. Ömer, hicrî 26 Zilhicce, 23'de vefat etti. Bu tarihin miladî karşılığı 3 Kasım 644'dür. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz.Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 369.

[38] Tirmizi, *Menâkıb*, 16.

kü onların sağda ve solda olmaları sadece bu dünya ile alakalı bir durum değil, Efendimiz'in (sas) beyanı ile öte taraf/ahiret ile de alakalı bir hâldir.

Bu rivayette bizim dünyamıza yönelik, şöyle önemli bir mesaj vardır:

Tabloyu hatırlarsak ortada Efendimiz (sas), sağ tarafta Hz. Ebû Bekir (ra), sol tarafta Hz. Ömer (ra), birer elleri Efendimiz'in (sas) ellerinde, ya diğer elleri nerede? Diğer elleri havada, o ellere el uzatacak Konya'dan "Biz de varız!" diyecek başka eller bekliyor. O elleri havada boş bırakmamak için, aynı caddenin sakini olmak için ve o ellere el uzatacak hayatların sahibi olmak için gayret göstermek gerekiyor değil mi?

Gelin öyleyse o gayret adına şu mesajlara kulak verelim. Dikkat ettiyseniz konunun ana temasında Hz. Ömer (ra)'ın hayatı üzerinden beş kavrama dikkatlerinizi çekmiştik. Neydi bunlar: *Samimiyet, Fârûkiyet, Adalet, Kuvvet ve Rahmet...* Bu beş kavram üzerinden şu beş mesajı iyice kavramalı ve hayatlarımıza taşımalıyız.

Hz. ÖMER'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Samimiyet, kalbinin esası olsun ki salihlerin duasını alabilesin.
- ✿ Fârûkiyet, aklının esası olsun ki hakkın yanında yer alıp, batılın karşısında durabilesin.
- ✿ Adalet, eylemlerinin esası olsun ki hak edene hak ettiğini verebilesin.
- ✿ Kuvvet, elinin esası olsun ki hakkın ikamesi adına otorite sağlayabilesin.
- ✿ Rahmet, hayatının esası olsun ki merhamet gösterip, merhamet bulabilesin.

Şehadet Aşığı

ABDULLAH B.CAHŞ

Radiyallahu Anhu

اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي غَدًا رَجُلًا شَدِيدًا بِأَسْهُ شَدِيدًا حَرْدُهُ، فَأَقَاتِلْهُ وَيَقَاتِلْنِي، ثُمَّ
يَأْخُذْنِي فَيَجِدْ عُنْفِي وَأُذْنِي، فَإِذَا لَقَيْتُكَ غَدًا قُلْتُ لِي: يَا عَبْدَ اللَّهِ فِيمَنْ
جُدَّ عُنْفُكَ وَأُذْنُكَ؟ فَأَقُولُ: فِيكَ وَفِي رَسُولِ اللَّهِ [ص] فَيَقُولُ: صَدَقْتَ

Abdullah b. Cahş, Uhud Gazvesinin öncesinde şöyle dua ediyordu:

“Allah’ım! Yarın benim karşıma güçlü bir düşman askeri çıkar. Senin yolunda ben onunla savaşıyım, o da benimle savaşsın. Sonra o beni öldürsün; burnumu, kulağımı keşsin. Ben o halde sana kavuşayım. Sen bana: ‘Ey Abdullah! Ne yaptın burnunu ve kulağın!’ diye sorduğunda, ben sana diyeyim ki: ‘Senin ve Resulün için feda ettim!’ Sen de diyessin ki: ‘Doğru söyledin!’”

(İbn Hacer, el-İsâbe, II, 1020)

“Hanginiz şehid olmayı ister ve o makamı özlerse benimle gelsin;
kimde ölümden hoşlanmazsa işte yol, hemen geri dönsün.”

Abdullah b. Cahş (ra)

(İbn Esir, el-Kâmil, II, 113)

Adı	Abdullah b. Cahş
Anlamı	Allah’ın kulu
Künyesi	Ebü Muhammed / Muhammed’in babası
Lakabı	el-Mücedda fillah / Allah yolunda burnu kesilmiş
Baba Adı	Cahş b. Riyab
Anne Adı	Ümeyme bint Abdülmuttalib
Kabilesi	Esedoğulları / Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 25 / Miladî, 585
İslam’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	10 yıl
Rivayeti	2
Savaşları	Nahle seriyyesi, Bedir ve Uhud
Görevleri	Askerlik
Vefat Yeri	Uhud Şehitliği / Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 11 Şevval 3 Miladî, 27 Mart 625
Vefat Yaşı	40

Şehadet Aşığı
ABDULLAH B. CAHŞ
(*Radiyallahu Anhu*)

Allah’a hamd, Resûlü’ne salât ve selam, O’nun (sas) pak ellerinde yetişen ashâbına selam olsun.

Selam olsun, Allah’a (cc) kul olmayı kendilerine en büyük şeref kabul edenlere...

Selam olsun, Allah’ın (cc) dinini kendilerine dert edinenlere, ‘dinim derdim, derdim dermanım’ diyenlere...

Selam olsun, ideal kulluğun en zirve hâlleri olan ashâbı sevip onlar gibi yaşamaya gayret edenlere...

Selam olsun ‘kişi sevdiği ile beraberdir’ nebevî müjdesine nail olmak için sevmeye gayret edenlere...

Selam olsun hayatına misafir olacağımız, Peygamber ikliminin mühim siması olan Abdullah b. Cahş’ın (ra) sofrasından istifade etmeye çalışan, tüm mü’min ve mü’minelere...

Rabbim hepimizi bu onun sofrasından nasipdar eylesin, eli boş olarak gidenlerden değil; elleri, yürekleri, akılları dolu dolu istifade edenlerden eylesin inşallah...

Abdullah b. Cahş ve Eskişehir

Bu projede, Eskişehir ilimizin nasibi çok farklı bir sahâbi oldu. Bir şehadet aşığı olan Abdullah b. Cahş bu toprakların payına düştü. Demek ki na-

sipli topraklarmış buralar, demek ki burada Abdullah b. Cahş'ın adını anmak gerekiyormuş, Rabbim de bizlere nasip eyledi Elhamdullilah...

Peki, neden Eskişehir'de Abdullah b. Cahş anlatılacak? Sebebi şu: Eskişehir, adı eski olduğu gibi tarihi de oldukça eskidir. Zaten böyle kadim bir tarihten dolayı bu topraklara Eskişehir denmiştir. Bazı tarih kitaplarında Milattan Önce 4000 yıllarına kadar götürürler buranın tarihini...^[1] Milattan Önce 4000 demek, 6000 yıllık bir tarih demektir. Bazı arkeolojik kazılarda ise burada bulunan çeşitli kalıntılardan bu tarih, daha da ötelere götürülebilir.^[2] Bu kadar eski olan bir yerleşim yerinde hiç eskimeyen bir hakikatten bahis açmak gerekiyordu. Bunun için dedik ki madem burası Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir; burada eskimeyen bir hakikat olan Abdullah olmak, yani Allah'a kul olmak gündeme getirilmelidir. Çünkü yaşadığımız dünya ne kadar eskirse eskisin, kulluk hep taptaze kalmalı, dünya ihtiyarladıkça, Allah'a (cc) kul olma arzusu gençleşmelidir. Değil mi ki Allah (cc) insanları ve cinleri sadece kendisine kulluk için yarattı,^[3] değil mi ki en büyük şeref ve izzet Allah'a kul olmaktır,^[4] değil mi ki insanın son nefesine kadar vazgeçemeyeceği ve bırakamayacağı aslı rolü kulluktur;^[5] değil mi ki insanın varacağı en ideal hürriyet ve özgürlük seviyesi kulluktur^[6] ve değil mi ki insanın kazanacağı en büyük saâdet ve mutluluk kulluktur;^[7] öyleyse zaman ne kadar eskirse eskisin, yaşadığımız coğrafyanın tarihi ne kadar eskirse eskisin, biz bu eskimeyen hakikati hep hatırimızda tutmak zorundayız.

İşte bundan dolayı istedik ki Eskişehir'imizde, adı Abdullah olduğu gibi tadı da Abdullah olan bir sahâbî efendimizi anlatalım. Bundan dolayı da

[1] Yusuf Oğuzoğlu, Feridun Emecen, "Eskişehir" DİA, XI, 398.

[2] Yusuf Oğuzoğlu, Feridun Emecen, "Eskişehir" DİA, XI, 398.

[3] "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât 51/56.

[4] "... Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir." Nisâ 4/139.

[5] "Ve sana yakın/ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk yapmaya devam et!" Hicr 15/99.

[6] "Kendi nefsinin (hevâlarının) arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? O'na sen mi vekil olacaksın? Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten (söz) dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir; hatta onlar yolca daha da sapıktırlar." Furkan 25/43-44.

[7] "Allah, şekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler." Zümer 39/29.

Allah'a (cc) kul olmanın ne demek olduğunu çok iyi kavramış olan, kul olduğu için kulluğunu yerine getirme adına çırpınan, neyi var neyi yoksa hepsini kul olduğu kapıya kurban eden bir sahâbî efendimiz olan Abdullah b. Cahş'a misafir olalım. Rabbim hepimizi onun bereketli hayatından istifade ettirsin, Abdullah olmayı ve Abdullah kalmayı bizlere ve bir buçuk milyarlık tüm İslâm ailemizin fertlerine nasip eylesin.

İlklerin Adamı

Abdullah b. Cahş'ı anlamaya çalışmak, inanın bize çok farklı duygular yaşatacak... Onun kısa ama bereketli hayatı bize kulluk adına, mücadele adına, cihad adına, ilim adına, irfan adına, hikmet adına ve tabi ki şehadet adına çok şey söyleyecek. Biz bunların ne kadarını anlatacağız, anlatmayı becereceğiz bilmiyorum; ama bildiğim bir şey var ki Abdullah b. Cahş demek insanı sarsacak, insana kulluğunu hatırlatacak, insanın yürümesi gereken ahsen-i takvim çizgisine, yani yaratılmışların en güzeline varma idealini zihinlere nakşettirecektir.

İslâm tarihi ve siyerin sayfaları açısından Abdullah b. Cahş'ın hayatına şöyle bir baksak, kendi es-sâbıkûne'l-evvelûn'dan olduğu gibi yani ilk iman etme şerefine nail olan sahâbîlerden olduğu gibi, birçok alanda da sâbık/öncü, ilk olma şerefini elde ettiğini görürüz. Onun hayatında çok ilkler vardır da özellikle ben sizin nazarlarınıza birkaçını vermek istiyorum.

- O, iman adına evini barkını terk edip iki hicrete de katılan ilklerden biridir. İki hicretten kasıt Habeşistan ve Medine'dir; Abdullah b. Cahş iki hicrette de hep en öndedir.
- O, Hz. Peygamber (sas) adına ilk kez eline sancak alan kişidir.^[8]
- O, mü'minler tarafından ilk kez *Emiru'l-Mü'minin* diye isimlendirilmiş komutandır.^[9]

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020.

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020.

- O, Efendimiz (sas) tarafından ilk kez kendisine gizli bir emirname yazdırılmış bir askerdir.
- O, Mü'minlerin eliyle ilk kez bir müşriğin öldürüldüğü, kanının akıldığı askeri birliğin komutanı olan bir yiğittir.
- O, İslâm adına ilk kez ganimet alan bir komutandır.
- O, İslâm adına ilk kez esir ele geçiren biridir.
- O, daha ortada ayet yokken ilk kez ganimetlerin beşte birlik kısmını Hz. Peygamber'in (sas) hakkı diye ayıran birisidir.
- O, Allah (cc) adına ve Allah (cc) namına ilk kez hareket eden bir seriyyenin komutanıdır. Ve daha neler neler...

Bu kadar özelliği olan bir sahâbî efendimize bu bahiste misafir olmak da büyük bir nimet olsa gerek bizlere... Öyleyse gelin bu büyük nimetten istifade etmeye çalışalım.

Bir Yiğit, Bir Mücahid ve Bir Şehid

Abdullah b. Cahş'ın kabilesi Esedoğulları'dır. Esed, Kureyş'in ya da diğer ismi ile Fihri'nin oğludur. Efendimiz (sas) ile soyları 10. göbekte baba Galib'de birleşir.^[10] Mekke'nin kabileleri içerisinde uzaklık itibarı ile Efendimiz'e (sas) soyu en uzak olan aile Esedoğulları'dır.^[11] Çok fazla diğer ailelerle soy itibarı ile yakınlıkları olmadığı için Abdüşşemsoğulları ile antlaşmalı idiler. Ama antlaşmalı bir kabile olması sakın zayıf ve asalet itibarı ile düşük bir aile olarak anlaşılmamasın, nasıl bir aile olduğu ve nasıl saygınlıkları bulunduğu gerek Cahş'ın Ümeyme validemiz ile evlenmesinden, gerek o evin çocuklarının Ebû Süfyan'ın damadı oluşundan anlayabiliyoruz.^[12]

[10] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 24.

[11] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 23.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1019, 1020; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 97, 98.

Babası Cahş b. Riyâb'dı; bu zat büyük ihtimalle İslâm'ın mesajlarına yetişmeden vefat etmiştir. Çünkü adını İslâm'ın mesajları geldikten sonra hiç duymuyoruz.^[13]

Annesi; -bu isme dikkat edelim- Ümeyme bint Abdülmuttalib'tir. Efendimiz'in (sas) öz halasıdır. ^[14] Malumunuz, Efendimiz'in (sas), altı tane halası var: *Safîyye, Âtike, Berre, Ümeyme, Beyzâ ya da Ümmü Hâkim ve Ervâ...* ^[15] İşte Abdullah'ın annesi Ümeyme bu halalardan biridir. Efendimiz'in (sas) bu halası Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiş ve Medine'de vefat etmiştir.^[16] Dolayısı ile Abdullah b. Cahş, Efendimiz'in (sas) öz halasının oğludur...

Peki, Abdullah b. Cahş'ın dayısı/dayıları kim? Hani derler ya; oğlan dayısına, kız halasına çeker diye... Onun dayıları çok da; ama asıl bir dayısı var ki o dayı; Allah'ın aslanı, o dayı *seyyidü's-şüheda/ şehitlerin efendisi*, o dayı risalet davasının sarsılmaz bir dağı, o dayı Uhud'un sakini ve şehidi; o dayı, Hz. Hamza... Tabi belirttiğimiz gibi Abdullah'ın dayısı sadece o değildi, onun çok dayısı vardı, çok da dayısının oğlu vardı; ama onun için bir dayı çok özel, iki dayıoğlu da çok özeldi. Dayı Hz. Hamza, dayıoğulları ise Hz. Ca'fer ile Hz. Ali idi. Bu üç isimle Abdullah b. Cahş'ın çok farklı bir münasebeti vardı. Abdullah kendinden yaşça küçük olmasına rağmen, Mekke'nin zorlu yollarını Hz. Ali ile, Habeşistan'ın zorlu yollarını Hz. Ca'fer ile, Medine'nin zorlu yollarını ise Hz. Hamza ile yürümüşü. Yolculuğunu ise yine Uhud'da dayısı Hz. Hamza ile sonlandıracaktı. ^[17]

Biliyorsunuz, Uhud'da Ayneyn Tepesi'nin yani Okçular Tepesi'nin hemen karşısında bir şehitlik var. Uhud'da şehit olan 70 sahâbînin kaç tanesi Baki Kabristanlığı'nda, kaç tanesi orada tam bilemiyoruz. Bunun üç sebebi var. Birincisi: Bazıları şehitlerini hemen Medine'ye götürdüler, daha sonra Efendimiz (sas) götürülmemesini söyleyince diğerleri orada kaldı.

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1019, 1020; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, III, 195.

[14] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 236, 237.

[15] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 230-241.

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2430.

[17] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020.

O ilk anda kim gitti kim kaldı bunu tespit edemiyoruz. İkincisi: Sahâbîlerden bazıları yaralı idi. Yaralı olarak Medine'ye taşındılar; ama ya yolda ya Medine'de vefat ettiler. Böyle olanlarda Baki Kabristanlığı'na defnedildiler. Bunlarında tam isimlerini bilemiyoruz. Üçüncüsü: Uhud'un arkasından 46 yıl sonra büyük bir sel oldu ve bu sel sırasında şehitlerin kabirleri de zarar gördü, bazılarının mezarları açıldı. Bu esnada bazı sahâbîler Baki Kabristanlığı'na götürüldü.^[18] Götürülenlerden bazılarını bilsek de kim gitti, kim kaldı bunu da tam olarak bilemiyoruz. Ama bildiğimiz bir hakikat var. Bugün Uhud şehitliğinde üç sahâbînin koyun koyuna, yan yana yattığı kesindir. Bunlar Hz. Hamza, Abdullah b. Cahş, Mus'ab b. Umeyr'dir. Başka isimler de var orada yatan, ama bu üçü kesin olanlardır.

Orada Hz. Hamza ile Abdullah b. Cahş koyun koyuna yatmaktadırlar. Abdullah b. Cahş, dayısını o kadar çok seviyordu ki kabirde de onunla beraber olacaktı. Peki, neden Efendimiz (sas) bu iki aziz şehidi koyun koyuna yatırmıştı? Bunun tek sebebi onların dayı-yeğen olmaları mıydı? Yoksa birbirlerini çok sevmeleri miydi? Bu ikisi de var, ama bir üçüncü sebep daha var ki onu bahsin sonuna doğru göreceğiz.

Aileye Bakın, Aileye!

Abdullah b. Cahş'ın kardeşlerine de bir bakalım. Kardeşleri de çok önemlidir çünkü ... İki erkek, üç kız toplam beş kardeşi var. Erkeklerin adı Ubeydullah ve Ebû Ahmed künyeli Abd, kızların adı Zeyneb, Hamne ve Ümmü Habibe... Birer cümle ile de olsa, bu isimler hakkında biraz bilgi verelim.

Çocukların en büyüğü Abdullah'tı; onun doğum tarihi miladî 585 yani, nübüvvetten 25 yıl önce idi, dolayısı ile Efendimiz'den (sas) 15 yaş küçüktü... Ubeydullah, Abdullah'tan 2 yaş küçüktür. İslâm öncesi hanif bir yapısı vardı. Aynen Zeyd b. Amr b. Nüfeyl gibi, Varaka b. Nevfel gibi... Ümmü Habibe validemiz ile evli idiler. İlk günlerde de İslâm'ın mesajları ile tanışıp Müslüman oldular. Ebû Süfyan'ın damadı olduğu için işkenceler, baskılar artınca hanımı ile birlikte Habeşistan'a hicret ettiler. Ama gelin

[18] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, III, 433.

görün ki iman adına çıktığı hicreti Ubeydullah b. Cahş iman ile tamamlamamıştı. Habeşistan'da dinini değiştirip Hristiyan oldu, içki müptelası oldu ve bu hâl üzere bir gün suya düşüp, boğularak öldü.^[19] Daha sonra biliyorsunuz Efendimiz (sas), kocası irtidat etmesine rağmen sabitkadem olup dinini ve iffetini muhafaza eden Ümmü Habibe validemiz ile ta Habeşistan'da nikâhlanacak, nikâhlarını mü'min bir devlet başkanı olan Necâşi kıyacak, bir müddet sonra da Ümmü Habibe Medine'ye gelip Hücre-i Saâdet'in bir hanımı, bizim de bir annemiz olacaktı.^[20]

Erkek kardeşlerinden diğeri ise asıl ismi Abd olan, ama künyesi ile bilinen Ebû Ahmed'dir. O da Ebû Süfyan'ın damadıdır, onun kızı Fâriâ bint Ebî Süfyan ile evlidir; dolayısı ile Efendimiz'in (sas) bacanağıdır. İlk günlerde o da iman etmiştir. Habeşistan'a abileri ile hicret etmiştir. Sonra Medine'ye gelip, hicretin 20. yılında ablası Zeyneb bint Cahş'ın vefatının hemen arkasından vefat etmiştir.^[21] Ebû Ahmed'in adını andığımızda şu rivayeti de hemen aktarmamız gerekecektir. Zeyneb validemiz vefat etmiş, kardeşi Ebû Ahmed cenazesinin önüne oturmuş, hıçkırıklarla ağlıyor. Halife, Hz. Ömer'dir o günler... Ebû Ahmed'in o halini görünce biraz teskin etmeye çalışmış ve onu oradan uzaklaştırmak istemiş. Ebû Ahmed o anda Hz. Ömer'e demiş ki: *"Ey Ömer! Bırak beni burada kalayım ve ağlayayım. Vallahi biz her türlü hayır ve bereketi onun sayesinde kazandık. Onun arkasından akıtılan gözyaşı, yüreklerdeki ateşi dindiriyor!"* Bu sözler üzerine Hz. Ömer de gözyaşlarına boğulmuş ve: *"Öyleyse ağlamaya devam et!"* demişti.^[22] İşte Ebû Ahmed böyle biridir...

Kız kardeşlerine gelince Zeyneb bint Cahş, mü'minlerin annesi, Aişe annemizin deyimi ile "Hepimizin nikâhı yerde kıyıldı, onun nikâhı gökte kıyıldı"^[23] dediği annemizdir.^[24]

[19] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 340, 341; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 253.

[20] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 116, 117.

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2146; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, VI, 433; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, VI, 156.

[22] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 119.

[23] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 106-107.

[24] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 112, 113.

Zeyneb validemizin bir küçüğü ikinci kız kardeşi Ümmü Habibe bint Cahş'tı. O da ilk günlerde iman edenlerdendir. Aşere-i Mübeşşere'nin gözde isimlerinden Abdurrahman b. Avf'ın hanımıdır. Çocuğu olmamıştır.^[25]

Diğer kız kardeşi; Mus'ab b. Umeyr'in hanımı Hamne bint Cahş'tır... Biliyorsunuz onun Mus'ab b. Umeyr ile olan evliliğinden Zeyneb isminde bir kızı olacak, Hz. Mus'ab, Uhud'da şehit olunca Aşere-i Mübeşşere'den Talha b. Ubeydullah ile evlenecek, ondan da iki tane oğlu olacaktı.^[26]

İşte Abdullah b. Cahş'ın kardeşleri böyledir. Ubeydullah'ın bahtsızlığını saymazsanız, o kardeşlerin hepsi ilk günlerde iman eden ve yine her biri diğerinden üstün olan, ama en üstünleri hiç şüphesiz mü'minlerin annesi olma şerefini kazanmış olan Zeyneb validemizin içinde bulunduğu bir ailedir, o aile...

Bir Yiğit, Bir Muhacir ve Bir Mücahid

Abdullah b. Cahş böyle bir ailede doğuyor ve böyle bir aile içerisinde büyüyor. Nübüvvetin sesi Mekke sokaklarında duyulduğu zaman, o 25 yaşlarında bir delikanlıdır. O günler evli olup olmadığını tam bilemiyoruz. Ama onun iki evlilik yaptığını biliyoruz. Hanımlarından birinin adı Fatıma bint Ebî Hubeys, diğeri ise Abdullah'ın şehadetinden sonra Peygamber evine gelip bir başka annemiz olacak olan Zeyneb bint Huzeyme'dir. Zeyneb validemizden Abdullah'ın çocuğu olmamıştır. Ama Fatıma'dan Muhammed ve Osman adında iki çocuğu olmuştur.^[27]

İlk günler iman edip Dârü'l-Erkâm'da yerini aldığını biliyoruz. Hatta bazı kaynaklar derler ki o iman ettiğinde Müslümanların sayısı hâlâ otuzlara varmamıştı.^[28] O zor zamanlarda iman etmek insana ciddi bedeller ödetiyordu. Allah'a kul olmak, *Lâ* demek bir şeyleri hayatın dışında itmek, *Lâ* demek bir şeyleri imha etmek, *Lâ* demek Allah'tan gayri ne varsa, O'nun

[25] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 344, 345.

[26] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 346, 347.

[27] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 338.

[28] İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, III, 195.

(cc) alanına giren hepsini temizlemek insana ciddi bedeller ödetiyordu. Abdullah b. Cahş da tam 6 sene çok ağır şartlar altında bu bedelleri ödemişti. 5. sene Efendimiz (sas) Müslümanlara deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'ı işaret ediyordu. İlk Habeşistan hicretine bir avuç Müslüman, Hz. Osman'ın rehberliğinde gidiyorlardı. Bir müddet sonra duyulan yalan bir haber üzerine gidenler geri gelince işkenceler, baskılar çoğalıyor, bu sefer daha büyük bir kabile Hz. Ca'fer'in rehberliğinde Habeşistan'a gidiyorlardı. O kabile 83 erkek, 18 kadın; 101 kişiden oluşuyordu. Bu kutlu kabilenin içerisinde üç erkek kardeş de vardı. Abdullah, Ubeydullah ve Ebû Ahmed ... Abdullah b. Cahş, 6 veya 7 sene iman adına Habeşistan'da kalacak, Mekke döneminin sonlarına doğru doğup büyüdüğü topraklara ancak dönebilecekti.^[29]

Nübüvvetin 12. yılı gibi Mekke'ye döndüğünde yavaş yavaş Yesrib'in Medine olma yoluna girdiğini görünce, Efendimiz'den (sas) aldığı izin ile tüm aile fertleri ile beraber Yesrib'in yollarını tutacaktı. Evlerini, baskılarını kapatıp iman adına yola çıktıklarında, Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Utbe b. Rebia ve Mekke'nin diğer büyükleri onların oturdukları mahalleye geldiler. Bir de ne görsünler o mahallede hiç kimse kalmamış, tüm aile fertleri evlerini bırakarak hicret yollarına düşmüşlerdi ... Utbe biraz duygulanmış, Abdullah'ın babası Cahş ile iyi dost olan Utbe orada: "Güllük gülistanlık olan bir mahalle ne hale gelmiş, nasıl buralara bir felaket ulaşmış" dedi. O anda Ebû Cehil, Utbe'ye kızarak; "Adı, sanı bilinmeyen adamların arkasından gözyaşımı döküyorsun; giderlerse gitsinler" demiş ve o evlere el koyduğunu söylemiştir. Utbe ise o anda Efendimiz'e (sas) kötü sözler söyleyerek bu işleri başımıza hep o açtı demiştir.^[30]

Ebû Cehil ve Ebû Süfyan onların evlerine el koymuş, hatta daha sonra o evleri büyük paralarla başkalarına satmışlardı. Evlerinin satıldığını duyan Abdullah ve kardeşleri üzülmüşlerdi. Meseleden Efendimiz'i (sas) haberdar ettiklerinde Efendimiz (sas) Abdullah'a ve kardeşi Ebû Ahmed'e demişti ki: "Üzülmeyin! O evlerinize karşılık Allah'ın size cennette daha güzelini vermesini istemez misiniz?" Abdullah ve Ebû Ahmed: "Nasıl istemeyiz Ya

[29] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 195.

[30] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 132-133.

Resûlullah!” demişler, Efendimiz (sas) de onlara cennette bir köşk müjdesi vermişti.^[31] Tabi bu müjde çok büyük bir müjde idi; verilen müjde sadece cennetteki köşk değil, o köşkte oturma müjdesiydi de; yani cennet müjdesiydi de... Abdullah b. Cahş da kardeşi Ebû Ahmed de daha dünyadayken cennete uzanan bahtiyarlardan olmuş, cennetin kokusunu duyanlardan olmuşlardır.

Hicret Yurdu Medine’de

Medine’ye hicret edince Abdullah b. Cahş için de yepyeni bir hayat başlamıştı. Mescid-i Nebevi’nin inşasında o da terlemiş, o da takva üzere kurulan o mescidin temellerine taş taşımıştı. Mescid-i Nebevi’nin inşası bitince Efendimiz (sas) tarihte şu ana kadar ikinci bir örneği olmayan, ensâr-muhacir kardeşliğini tesis etmişti. O gün İbn Sa’d’a göre 50’şer kişiden 100 kişi,^[32] Makrizi’ye göre 93’er kişiden 186 kişi birbirleri ile kardeş kılınmıştı.^[33] Efendimiz (sas) bu eşleştirmeyi yaparken muhacir-ensâr arasında bir denge gözetmiş; tabiri caiz ise birbirlerini tartacak insanları birbirleri ile kardeş kılınmıştı.

Abdullah b. Cahş’ın nasibine düşen ensâr kimdi?

Onun nasibine düşen öyle biri olmalıydı ki en az Abdullah kadar risalet davasının aşığı olmalıydı. En az Abdullah kadar bir sevda insanı olmalıydı. En az Abdullah kadar yiğit, cesur, korkusuz, hasbî biri olmalıydı. En az Abdullah kadar şehadete sevdalı ve âşık olmalıydı. Öyle de olacaktı... Zaten eşleştiren Efendimiz (sas) değil miydi, elbette güzeli güzele verecek ve seçtiklerini birbirlerine yakıştırtacaktı. Onun kardeşi: “Allah’ım! Bana müşrik eli değdirme!” diye dua eden, duası kabul olduğu içinde Recî’ kuyularının başında şehit olduğu zaman, Allah’ın (cc) arılar göndererek onun cesedini müşriklerden koruduğu Âsım b. Sâbit’ti.^[34] Efendimiz (sas) bir yiğidi, baş-

[31] Vâkıdî, *Kitabü’l-Meğâzî*, II, 840.

[32] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 238.

[33] Makrizi, *İmtaü’l-Esmâ*, I, 69.

[34] İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 72; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 98.

ka bir yiğide kardeş kılmıştı. İkisinin kardeşlikleri de herkese bambaşka bir örnek olmuştu.

Efendimiz (sas) Medine'ye varıp, menzilini, mescidini, mektebini kurup, sonra muahâtı yani kardeşliği de tesis ettirdikten sonra bir istihbarat ağı kurmuş, devlet olmanın gereği bölgenin tamamından haberdar olmaya ve bu vesile ile hicretin üzerinden 6-7 ay geçmeden askeri birlikleri sağa-sola göndermeye başlamıştı. ^[35]

İlk Sefer, İlk Ganimet, İlk Esir

Hicretin 2. yılı Recep ayının sonlarına doğru gelindiğinde Efendimiz (sas) Mekkelilerden haberdar olmak için bir askeri birlik çıkaracağını sahâbeye söyledi. Dedi ki: **“Yarın sizin içinizden bir grup asker seçecek ve Kureyş’ten haber getirmeleri için onları göndereceğim. O askerlere açlık ve susuzluğa en fazla dayanacak birini komutan olarak seçeceğim.”**^[36] Sahâbe merakla yarın Efendimiz’in (sas) kimleri seçeceğini ve kimi komutan olarak belirleyeceğini beklemeye başladılar. Sa’d b. Ebî Vakkas diyor ki: “Ertesi gün Efendimiz (sas) on kişi belirledi,^[37] bir başka ve daha sağlam rivayete göre 12 kişi seçti,^[38] içlerinde ben de vardım; bize komutan olarak da Abdullah b. Cahş’ı seçti ve sancağı ona verdi. O sancak İslâm askerlerine verilen ilk sancaktı.”^[39] Böyle bir söz ve arkasından Abdullah’ın seçimi, onun Efendimiz (sas) nazarında nasıl bir yerde durduğunu yine bize öğretmektedir.

Demek ki sefer çok zorlu bir sefer olacaktı ki Efendimiz (sas) özellikle açlığa ve susuzluğa dayanacak bir komutan seçmişti. Sa’d b. Ebî Vakkas, anlatmaya devam ediyor: “Ertesi gün Efendimiz (sas) askerleri seçip, komutan olarak da Abdullah’ı belirledikten sonra, Abdullah b. Cahş’a bir mektup verdi ve dedi ki: **“Ey Abdullah! İki gün çok az durarak yolunuza devam edin ve ikinci günün sonunda nereye vardıysanız orada bu mektubu açın okuyun!**

[35] el-Mâğlûs, *Siyer Atlası*, s. 193-198.

[36] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 271.

[37] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 6.

[38] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 252.

[39] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020.

Mektubu okuduktan sonra gereği ne ise onu yaparsın; ama arkadaşlarını zorlamayacaksın, seninle gelen gelir, gelmeyen geri döner!” [40]

Sa’d b. Ebî Vakkas anlatmaya devam ediyor: “Hepimiz çok merak etmiştik Efendimiz’in (sas) o mektupta neler yazdığını; ama iki gün sonra açıp okuyun dediği için sabırla yolumuza devam ettik. İkinci günün sonunda Abdullah mektubu açıp okumaya başladı. Efendimiz (sas) diyordu ki: **“Bu mektubu okuduğun zaman neredeyse, yoluna devam et ve Nahle vadisine kadar git. Orada bir müddet konaklayarak Kureyş’i gözetle ve edindiğin haberleri iyice belle ve bunları bize bildir!”** [41]

Nahle vadisi Taif ile Mekke arasında bir yerdir. Kureyş kervanlarının uğrak yeridir. Abdullah b. Caş mektubu gür bir seda ile okuduktan sonra: **“Semi’na ve ata’na/işittik ve itaat ettik”** diye haykırdı. [42] Efendimiz’in (sas) mektubu onlara verirken iki gün sonra açmalarını istemeleri aslında askeri bir taktikti. Olur ki bir engel çıkar yol alamazlarsa hiç değilse kimseler giden askeri birliğin hedefinin neresi olduğunu bilmesin taktiğini taşıyordu. Efendimiz (sas) Abdullah’a, arkadaşlarını zorlama demişti ya, bundan dolayı Abdullah b. Caş, mektubu okuduktan sonra arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Konuşmasında diyordu ki: **“Hanginiz şehid olmayı ister ve o makamı özlerse benimle gelsin; kimde ölümden hoşlanmazsa işte yol, hemen geri dönsün.”** [43]

Orada bulan 7 kişiyi hepsi: “Hepimiz, şehadet için buradayız Ey Abdullah! Sen ne istiyorsan biz de aynısını istiyoruz, yürü seninle beraberiz” dediler. [44] O anda Sa’d b. Ebî Vakkas ile Utbe b. Gazvan’ın nöbetleşe bindikleri deve kayboldu. Bu iki sahâbî develerini aramaya başladılar. Onlar develerini bayağı geç bulacaklar ve sonra Medine’ye ayrıca döneceklerdi. [45] Komutan Abdullah, seferin gecikmemesi için yola diğer askerle devam etti ve Nahle vadisine gelip ulaştı. Oraya tam gelip konakladıklarında, Mekke’nin bir ticari kervanı da oradan geçmek üzereydi. Kervanın içerisinde

[40] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 252; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113; Taberî, *Tarih*, II, 262.

[41] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 252; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113; Taberî, *Tarih*, II, 262.

[42] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 248, 249.

[43] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 252; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113; Taberî, *Tarih*, II, 262.

[44] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 252; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113; Taberî, *Tarih*, II, 262.

[45] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 248-249; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113.

Amr el-Hadramî, Osman b. Abdullah, kardeşi Nevfel b. Abdullah ve azatlı köleleri Hakem b. Keysan bulunuyordu. O anda komutan Abdullah, kervana saldırmak için arkadaşları ile istişare etmeye başladı. Diyordu ki: “Arkadaşlar şu an biz Haram ay olan Recep’in son günündeyiz. Eğer onlarla savaşırsak haram ayı çiğnemiş oluruz. Eğer savaşmayıp bırakırsak onlar yarın Harem bölgesine girecekler, onları elimizden kaçırmış oluruz. Ne diyorsunuz bu konuda?” Sahâbîler saldırma konusunda görüş birliğine vardılar. Bunun üzerine Müslümanlar, kervana saldırdılar; o anda Amr el-Hadramî çıkan çatışmada öldürüldü, Nevfel kaçıp Mekke’ye gitti. Osman ile Hakem de ticari kervan malları ile beraber esir alındılar.^[46] İslâm tarihinde, savaş esnasında ilk kez bir müşrik öldürülüyordu ve ilk kez esir alınıyordu. Tabi ilk kez de ganimet alınıyordu. Abdullah, esirleri ve ganimetleri alarak yola çıktı. Yolda arkadaşları ile şunu kararlaştırdılar. Daha ortada ganimet ile alakalı hiçbir hüküm yokken, Abdullah dedi ki: “Arkadaşlar gelin elde ettiğimiz ganimetin beşte birini Resûlullah’a (sas) vermek için ayıralım!” Onlar da: “Tamam” dediler.^[47] O zamana kadar, kim savaşa katılmışsa elde edilen ganimetin tamamı katılan askerlerindir. Ama Abdullah b. Cahş, daha Kur’ân nazil olmadan, Kur’ân’ın muradına uygun bir şekilde konuşmuş, söylediği o söz daha sonra bir hüküm olarak Kur’ân’a girmiştir.^[48] Nasıl ki muvafakât-ı Ömerler varsa^[49] Kur’ân içerisinde, bu da muvafakât-ı Abdullah b. Cahş olmuştur.

Mücahitler Birliği Medine’de

Abdullah b. Cahş ve askerleri büyük bir sevinç ile Medine’ye geldiler ve başlarından geçenleri Efendimiz’e (sas) anlattılar, aldıkları ganimetin beşte birlik kısmını da Efendimiz’e (sas) verdiler. Ama Efendimiz (sas) yapılan bu işten hiç memnun olmadı, onların haram aya hürmet etmemelerini kınadı ve verdikleri ganimeti de almadı. Mekke tarafı da Medine’de bulunan

[46] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 253, 254; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 248-249.

[47] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 113; Taberî, *Tarih*, II, 262.

[48] “Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir...” Enfâl 8/41.

[49] Buhârî, *Tefsir*, 1,9.

Münafıklar ve Yahudiler de bu işi kullanmaya başladılar ve: “Muhammed ve adamları haram ayları ihlal etti, haram aylara hürmetsizlik yaptı” diye bir propaganda başlattılar.^[50] Efendimiz (sas) bu olanlardan oldukça rahatsız oldu. Çünkü O (sas) çok hassastı ve asla kâfirlerin diline ve eline, onları haklı çıkaracak malzeme verilmesinden hoşnut olmazdı. Olay bu noktaya varınca başta Abdullah b. Cahş olmak üzere sefere katılan diğer askerler de çok üzüldüler ve müşriklere saldırdıkları için pişman oldular. Aslında onlar çok büyük bir iş yaptıklarını zannedip sevinerek Medine’ye gelmişlerdi; ama şimdi yaptıklarına çok pişman olmuşlardı.

Hadisenin üzerinden çok fazla bir zaman geçmeden semanın kapıları açıldı ve Cibril-i Emin, Muhammedü'l-Emin'e, Muhammedü'r-Resûlullah'a Bakara Sûresi'nin 217. ayetini indiriyordu. İnən ayet, başta Abdullah b. Cahş olmak üzere tüm Mü'minleri ve Efendimiz'i (sas) sevindiriyor, kâfirleri ve münafıkları ise yerden yere vuruyordu. Rabbimiz diyordu ki: ***“Sana haram ayı ve onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Evet, o ayda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak, insanları Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır.”***^[51]

Ayet inince Efendimiz (sas) Abdullah'ı çağırdı, ona bir müjde verir edası ile okudu bu ayetleri, verdikleri ganimeti aldı ve hükmü açıkladı: ***“Fidye alarak, esirleri salıverebiliriz.”***^[52] Hakem b. Keysan bu süre zarfında iman etti,^[53] Osman b. Abdullah ise fidye karşılığında serbest bırakıldı; o da Mekke'ye döndü ve müşrik olarak öldü.^[54] Ayetlerin ve verilen hükmün Abdullah b. Cahş'ta nasıl bir sevinç ortaya çıkardığını tahayyül edebiliyor musunuz? İşte bu sefer böyle güzel hayırlara vesile olmuştu. Hem Allah yolunda ilk kez bir müşrik öldürülmüş hem esir alınmış hem ganimet alınmış hem de bu mesele hakkında Rabbimiz ayet nazil etmişti.

[50] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 254; Taberî, *Tarih*, II, 263; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 249, 250.

[51] Bakara 2/217.

[52] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 254; Taberî, *Tarih*, II, 263; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 249, 250.

[53] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 250.

[54] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 255; Taberî, *Tarih*, II, 263.

Arsılanlar Bedir Yolunda

Bu hadisenin üzerinden bir buçuk ay geçmemiştii ki Efendimiz (sas) 313 yiğidi ile Bedir Gazvesi için Medine'den yola çıkmıştı. Yola çıkanlar içerisinde hem Abdullah b. Cahş hem de onun ensâr kardeşi Âsım b. Sâbit de vardı. Yol boyunca iki kardeşin sohbeti ne üzereydi biliyor musunuz? Şehadet, şehadet... Başka ne olacak; ikisi de şehadete aşık yüreklerdi, dertleri o, sevdaları o, aşkları o idi... Ama Bedir'de ikisine de nasip olmayacaktı. İki si de kahramanca savaşacaktı Bedir'in meydanında... Allah (cc) o gün Müslümanlardan 14 kişiyi şehadet ile taçlandıracaktı. ^[55] Ama ne Abdullah ne de Âsım o 14 kişinin içerisinde olmayacaklardı.

Bedir'de Abdullah b. Cahş için çok şey söylenir, bu konuda sadece iki noktaya dikkatlerinizi çekeceğiz. İbn Hacer, el-İsâbe'de İbn Abdilberr, *el-İstiâb*'da naklediyor: Abdullah b. Cahş, Bedir'in meydanından korkusuzca savaşırken bir anda elindeki kılıç kırıldı ve savaşın meydanında kılıçsız kaldı. Efendimiz (sas) onun bu halini görünce elindeki hurma dalını Abdullah'a uzattı. Abdullah o dalı alıp savaşmaya devam etti. Allah (cc) Abdullah'ın elindeki hurma dalını, bir kılıca çevirecekti. Birçok sahâbî bu hadiseyi görmüş ve o kılıcın hatırasını zihnine nakşetmişti. Yıllar sonra o kılıcı *Buğ'a-i Türkî* diye bu toprakların insanlarından biri 200 dinara satın alacaktı. ^[56]

Abdullah b. Cahş hakkında Bedir için anlatacağımız ikinci hatıra Bedir esirleri konusunda Efendimiz'in (sas) istişare ettiğii dört isimden biri olmasıdır. İlk kez bir seferde bu kadar çok savaş esiri alan Müslümanlar, bu esirlerin ne yapılacağı meselesini Efendimiz'in (sas) talebi ile istişare edeceklerdi. Sahâbe içerisinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Abdullah b. Cahş ve Abdullah b. Revaha bu konuda görüşlerini beyan edeceklerdi... ^[57] O istişarede Abdullah b. Cahş'ın bulunması onun değerini anlamamız için çok önemlidir.

Bedir'de istediğine kavuşamayınca Abdullah b. Cahş, bu sefer şehadet aşkını daha da ziyadeleştirecek, her gün duasının başına yine şehadeti koya-

[55] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 364, 365; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 15.

[56] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 15.

[57] İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 297; Beyhakî, *Delâil*, II, 475; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 30, 31.

çaktı. Çoğu gece, teheccüt namazlarında bunu Rabbinden isteyecek ve bu arzu ile yanıp tutuşacaktı.

Samimice Yapılan Dualar ve Arkasından Gelen Şehadet

Abdullah b. Caşş, Bedir'den bir yıl sonra Uhud'un meydanına doğru yürürken de dilinde hep şehadet arzusu olacaktı. Uhud'un meydanına gelince Abdullah b. Caşş'ın gözleri, Sa'd b. Ebî Vakkas'ı aradı. Neden mi? Bunun bir sebebi vardı. Abdullah Bedir'in sonrasında Sa'd'ın bir hatırasına şahit olmuştu. Sa'd b. Ebî Vakkas, bir gün gelmiş ve yoluna baş koyduğu Efendimiz'den (sas) bir dua istemişti. Demişti ki: *"Ya Resûlullah! Bana dua eder misin, benim de dualarım müstecâb olsun! (El- Mucib olan Allah katında kabul görsün.) Ellerim ilahi dergâha doğru açıldığı zaman boş dönmessin."* [58]

Bu duaya bizim de çok ihtiyacımız var değil mi? Biz de ne kadar isteriz kabul edilen bir duanın sahibi olabilmek... İlahi dergâhta boş çevrilmeyen çağrı ve davetlerin sahibi olabilmek... Bunun için Efendimiz'in (sas) vereceği cevap bizim için de çok ama çok önemlidir. Bu talep karşında Allah Resûlü (sas) dayısına döndü ve dedi ki: **"Ey Sa'd! Helal lokma yedikçe Allah'ın izni ile senin duan kabul görecektir..."** [59]

Helal lokma ve duanın makbuliyeti... Belki bir anda ilişki kuramayabiliriz; ama Allah (cc), kanına haram karışmış birinin duasını asla kabul etmez. [60] Çünkü insanın ruh hali ile yedikleri arasında yakın bir bağ vardır. Bu bağ bugün modern tıbbın da ilgilendiği bir alandır. Modern tıp, "Kimyasal elementlerden kaynaklanan ruhi belirişler" adı ile insanın yediği ile ortaya çıkan ruh hali arasında yakın bir bağ olduğunu söyler. [61] Yediği lokmada haram olan, onun bunun hakkı ve emeği olan, onun bunun gözyaşı ve fer-

[58] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 321, 399.

[59] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/321, 399.

[60] Peygamberimizin (sas) Sa'd b. Ebî Vakkas'a söylediği sözün tamamı şöyledir: *"Ey Sa'd! Temiz (helal) şeyler ye! Duası kabul olunan bir kimse olursun. Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki kişi haram bir lokmayı midesine indirir de bu sebepten kırk gün (duası) kabul olunmaz. Hangi kulun eti (bedeni) haram, murdar ve faizden büyüyüp gelişirse ateş ona daha layıktır."* Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 321, 399.

[61] Muhammed Emin Yıldırım, *İnsani İlişkilerde İlahî Ölçü*, s. 41, 42.

yadı olan bir insan hiçbir zaman ruh saffetine kavuşamayacak, ruhen safi olamayanların duaları da Allah (cc) katında kabul görmeyecekti. İşte Sözü'nün Sultanı olan Efendimiz (sas) bu hakikati, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın şahsında tüm Müslümanlara öğretiyordu. Bu uyarıyı yaptıktan sonra o elleri hiçbir zaman boş dönmeyen Âlemlerin Sultanı ellerini kaldırıyor ve diyor ki: **"Allah'ım! Sen, Sa'd'ın dualarını boş çevirme. Sen, Sa'd'ın dualarına icabet et. O, dua ettiği zaman duasını kabul buyur!"** ^[62]

Allah Resûlü'nden (sas) böyle bir duayı almıştı Sa'd b. Ebî Vakkas... Bu duayı bir kez de Uhud'da alacaktı. ^[63] Artık dost düşman herkes Sa'd'ın havaya kalkan elinden korkmaya başlamış, onun lisanından çıkan sözlerin ilahi dergâhta karşılık bulacağından endişe duymadan, Sa'd b. Ebî Vakkas'tan hayır duaları almak için yarışmışlardı.

Dua ki Ne Dua!

İşte Abdullah b. Cahş, Sa'd'ın bu özelliğini bildiği için özellikle Uhud'un meydanında ondan dua almak istiyordu. Bu maksatla da onu arıyordu. Aradı, aradı, sonunda buldu. Sa'd'ı görünce: "Ey Sa'd! Gel sana diyeceklerim var" demişti. Bu iki yağız delikanlı birbirlerinin arkadaşlarıydı. Sa'd, Allah Resûlü'nün (sas) dayızadesi, Abdullah ise halasının oğluydu. Abdullah duasının makbuliyetinden zerre miktarı şüphe duymadığı Sa'd'ın elini tutmuş, Uhud'un yamaçlarında bulunan bir kayanın arkasına getirmiş ve şöyle demişti: "Ey Sa'd! Biraz sonra harp başlayacak gel önce sen bir dua et ben amin diyeyim, sonra ben bir dua edeyim sen amin de olur mu?" Sa'd: "Tamam" dedi ve başladı dua etmeye: "Allah'ım! Biraz sonra savaş başlayacak. Ne olur benim karşıma güçlü bir düşman askeri çıkar. Ben onunla vuruşayım, o da benimle vuruşsun. Sonra ben onu öldüreyim. Üzerindeki her şeyini ganimet olarak alayım ve bu halde Allah Resûlü'nün yanına varayım. Başımdan geçenleri ona anlatıp, Allah yolunda vermiş olduğum bu gayretten onu haberdar edip, memnun edeyim. O da benim bu halime baksın ve tebessüm etsin." Abdullah İbn Cahş, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın duasına gönülden bir amin

[62] Tirmizî, *Menâkıb*, 62.

[63] Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II, 504.

dedi. Dua sırası Abdullah da idi. Şimdi Abdullah dua etmek için ellerini kaldırmış ve demişti ki: *"Allah'ım! Biraz sonra harp başlayacak, ben de Sa'd'ın istediği gibi güçlü bir düşman askeri karşıma çıkarmanı istiyorum. Ben onunla savaşıyım, o da benimle savaşsın; ama en sonunda o beni öldürsün ve yıllardır hasretini çektiğim şehadete beni kavuştursun. Sonra gelip bedenimde müsl*^[64]*e yapsın; kulağımı, burnumu kessin; gözlerimi çıkarsın. Sonra ben böyle bir halde senin huzuruna geleyim. Sen, bana: 'Ey Abdullah! Ne yaptın benim sana verdiğim azaları' diye sorduğunda, ben sana diyeyim ki: 'Ya Rabbi! Onları Senin ve Resûlü'nün yoluna feda ettim!' Sen de bunu kabul edip, doğru söylediğimi tasdik et!"*^[65]

Bir başka rivayette duanın son kısmı şöyle geçmektedir: *"Düşman benim azalarımı kessin ve ben senin huzuruna onlarsız geleyim. Sen bana: 'Ey Abdullah! Ne yaptın azalarını' dediğinde ben de diyeyim ki: 'Ya Rabbi! Sen verdin; ama ben kullanamadım. Ben onları kirlettim, günahlarla kararttım. O halde senin huzuruna gelmeye haya ettim ve günahlarımın bir keffâreti olarak Uhud'da Senin Peygamberinin sancağının selameti uğruna feda ettim. Sen de bana doğru söyledin diyerek beni affedip, katına alasın!"*^[66]

Abdullah'ın duası bitmiş; ama Sa'd'ın dilinden bu duaya amin diyecek hal kalmamıştı. Abdullah kolu ile Sa'd'a vurdu: *"Hani sözleşmemiz, nerde âmin deyişin?"* dedi. O tablonun sonunda Sa'd istemeyerek, o duaya âmin dedi.^[67]

Sonrasını yine Sa'd b. Ebî Vakkas anlatır: *"Vallahi! Uhud'un sonunda ben duama, o da duasına kavuşmuştu. Ben azılı bir düşman askerini katledip, her şeyini ganimet olarak getirip Efendimiz'in (sas) önüne serince, Allah Resûlü sevinmiş beni kutlamıştı. Sonra şehitler arasında Abdullah'ı aramış ve onu da aynen duada istediği hal üzere bulmuştuk."*^[68] Yanına varmış

[64] Cahiliye döneminin kötü adetlerinden biri olan müslle yapmayı, Hz. Peygamber (sas) tamamen yasaklamış, ne olursa olsun, uygulanmaması konusunda mü'minleri uyarmıştır. *"Ben ona müslle yapmam, peygamber bile olsam Allah da beni aynı şekilde cezalandırır!"* Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, I, 107; *"Öldürme konusunda insanların en çekingeni ve şefkatli davrananı inananlardır."* Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 110.

[65] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 239.

[66] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 15.

[67] İbn Esir, *Usdû'l-Gâbe*, III, 195.

[68] Uhud günü, Abdullah b. Cahş'ı öldürüp, lime lime doğrayan Mekkeli müşrik, Ebû'l-Hakem b.

uzuvları kesilmiş bu bedene bir öpücük kondurmuş: ‘**Kardeşim! İstedğin sana verildi. Allah şهادetini mübarek etsin**’ demişti.” [69]

Neden Hz. Hamza ile Aynı Kabirde?

Abdullah b. Cahş, yıllardır özlemini çektiği şهادete Uhud’un meydanında işte böyle kavuşmuştu. Başta dedik ya, Efendimiz (sas), Abdullah b. Cahş’ı, dayısı Hz. Hamza ile aynı kabre defnedecekti. İki sebep söylemiştik; biri dayı-yeğen olmaları idi. Diğeri birbirlerini çok sevmeleri idi. Üçüncüsü ise şu idi: İki de o gün vücutlarının azalarını dünyada bırakmışlardı. Allah yolunda gözlerini, kulaklarını, dillerini, ciğerlerini feda etmişlerdi. Bundan dolayı Efendimiz (sas) bu iki aziz insanı tek mezara defnedecekti.

Rabbim o iki aziz şehide de o günden bu güne, bu günden son güne risalet davası uğruna şهادete yürüyecek tüm şehitlerimize rahmet eylesin ve bizleri onların şefaatinden mahrum etmesin. Onların şefatine muhatap olmak, ancak onların davalarına sahip çıkmakla olur. Hepimize o büyük davaya sahip çıkacak liyakat ve ehliyet nasip etsin.

Abdullah b. Cahş, yaşadığı kısa ama bereketli hayatı ile bize çok önemli dersler ve mesajlar verdi. Elbette bunların üzerinde birer birer durmak gerekir, ama acizane ben özellikle Allah’a (cc) kul olma noktasında, onun hayatının üzerinden ilham olarak şu 10 maddeyi paylaşmak istiyorum.

el-Ahnes b. Şerir es-Sakafî idi. İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 100; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1020.

[69] Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid*, IX, 302.

ABDULLAH B. CAHŞ'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Abdullah olmak; Allah'tan başkasını ilah ve Rab, İslâm'dan başkasını din ve yol olarak edinmemektir. (Furkân 25/17)
- ✿ Abdullah olmak; Rabbini kendisine şah damarından daha yakın olarak görmek/bilmek, başkasından bir şeyler isterken, Allah'tan ister gibi istememek ve duayı sadece ve sadece O'na has kılmaktır. (Bakara 2/186)
- ✿ Abdullah olmak; dinin direği, mü'minin miracı, cennetin anahtarı ve gözlerin nuru olan namazı, hakkı ile ikame etmek ve onu hayatın esası yapmaktır. (İbrahim 14/31)
- ✿ Abdullah olmak; Allah'ın kendisine bahsettiği tüm nimetlerden, gizli-açık O'nun yolunda infak etmektir. (İbrahim 14/31)
- ✿ Abdullah olmak; Şeytan ve yandaşlarının hiçbir şekilde etkisine girmemek ve onların telkinlerine kulak asmamaktır. (Hicr 15/42)
- ✿ Abdullah olmak; Allah'ın Ğafûr/çok bağışlayan ve Rahim/çok merhamet eden bir Rab olduğunu hiç unutmadan yaşamaktır. (Mü'minûn 23/ 109)
- ✿ Abdullah olmak; ihlâsı kulluğun esası, özü ve temeli kılarak, ihsan suuru ile muhlislerden olmaktır. (İsra 17/65)
- ✿ Abdullah olmak; fısıktan ve fasıktan, nifaktan ve münafıktan, küfürden ve kâfirden yüz çevirip, asla onlarla dost olmamaktır. (Kehf 18/102)
- ✿ Abdullah olmak; yolunun rehberleri olan büyüklerin (nebiler/ Resûller, sıddıklar/ sâdiklar, şehitler ve salihler) ayak izlerini takip ederek, onların iman adına söyledikleri her şeyi kayıtsız ve şartsız kabul edip, teslim olmaktır. (Taha 20/77)
- ✿ Abdullah olmak; Abdullah b. Cahş gibi şehadetin sevdalısı ve aşığı olarak, bir ömür duaların başına onu koymak, ölümlerin en güzeli olan şehadete kavuşmak için hayatını imanına şahit kılmaktır.

İslâm'ın Mesihi
EBÛ ZER el-ĞIFÂRÎ
Radiyallahu Anhu

يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ يَمْشِي وَحْدَهُ
وَيَمُوتُ وَحْدَهُ وَيُيَعَّثُ وَحْدَهُ

“Allah Ebû Zer’e rahmet eylesin. O tek başına yürür,
tek başına ölür ve tek başına haşredilir.”

(Hâkim, el-Müstedrek, 4373)

“Eğer bu sarayı Müslümanların parası ile yaptırdınsa bu
bir ihanet, sen ise bir hainsin, eğer bu sarayı kendi paranla
yaptırdınsa bu bir israf, sen ise bir müsrifsin!”

Ebû Zer el-Ğifârî (ra)

(Taberî, Tarih, IV, 259)

Adı	Cündeb b. Cünâde
Anlamı	Bir nevi çekirge ve yağmacı
Künyesi	Ebû Zer/ Yayanın, saçanın babası
Lakabı	Mesihu'l-İslam/ İslam'ın Mesihi
Baba Adı	Cünâde b. Süfyân
Anne Adı	Remle bint Vakiâ
Kabilesi	Ğifaroğulları/Rabiğ
Doğum Yeri	Rabiğ
Doğum Yılı	Bilinmiyor.
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	Aralıklarla 23 yıl
Rivayeti	281
Savaşları	Hudeybiye, Mekke Fethi, Huneyn, Ammûriye vs.
Görevleri	Kabilesinin sancaktarı
Vefat Yeri	Rebeze/Suudi Arabistan
Vefat Yılı	Hicrî, 32/ Miladî, 653
Vefat Yaşı	Bilinmiyor.

İslâm'n Mesîhi
EBÛ ZER el-ĞİFÂRÎ
(Radiyallahu Anhu)

Rabbimize yüz binlerce kez hamdolsun ki bizi yine sahâbenin ayak izlerinin bulunduğu bir şehrimiz olan Afyon'umuza kavuşturdu. 82 İl 82 Sahâbî diyerek çıktığımız bu yolculuğun 12. programında yüzlerce sahâbînin ayak izleri bulunan Afyon'da, Asr-ı Saâdet'in çok farklı bir simâsı olan Hz. Ebû Zer'i (ra) anlamaya çalışacağız.

Hz. Ebû Zer ve Afyon

Neden Afyon için Hz. Ebû Zer seçildi? Çünkü onun ayak izleri var bu topraklarda... Emirdağ ilçesinin 12 km. doğusunda Hamzahacılı ve Hisar köylerinin yakınlarında bugün kalıntıları ortaya çıkmış olan Ammuriye şehri, Ortaçağ tarih kitaplarında adını çokça duyduğumuz bir yerleşim yeridir.^[1] Burasının adını biz ilk kez sahâbenin büyüklerinden Selmân-ı Farisî ile birlikte duyuyoruz. Biliyorsunuz bir hakikat savaşçısı olan Selmân-ı Farisî, İran'ın İsfahan şehridir. Sonra hakikati bulma adına uzunca bir yolculuğa çıkıyor... Önce Şam'a, sonra Musul'a, sonra Mardin Nusaybin'e -bunun için biz Hz. Selmân'ı Mardin'de anlattık- sonra Ammuriye'ye yani buraya Afyon'a, buradan da Vadi'l-Kur'a'ya yani Tebûk'a, oradan da Yesrib'e, yani Medine'ye gitmişti. Selmân-ı Farisî'nin bu topraklarda yıllarca kaldığını biliyoruz.^[2]

Daha sonraları Afyon'un daha doğrusu Ammuriye'nin adını hicretin 23. yılında bu topraklara düzenlenen askeri seferlerde tekrar görüyoruz.

[1] "Ammuriye", DİA, III, 79.

[2] Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid, IX, 336.

Dikkat buyurun hicretin 23. yılı demek, Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden daha 12 yıl geçmiş olması demektir. Hz. Ömer'in hilafetinin son günleri, Hz. Osman'ın hilafetinin başlangıcı binlerce İslâm askerleri buradadır ve bu askerlerin azımsanmayacak kadarlık bir kısmı sahâbîdir. İşte o seferler sırasında Hz. Ebû Zer buralara gelmiş, o güzel kokusunu ve havasını bu topraklara bırakmıştır.^[3] O günden sonra İstanbul'u fethetmek için gidip gelen tüm İslâm askerleri buradan geçmişlerdir. En son hicretin 49. yılında içlerinde İstanbul'un manevi fatihi olan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu ordu tarafından buralar tamamen fethedilmiş ve İslâm toprağı olmuştur.^[4] O günden sonra birkaç kez el değiştirse de en sonunda yine İslâm toprağı olmuştur, inşallah kıyamete kadar da olmaya devam edecektir.

Bundan dolayı ben Afyonlu kardeşlerime şunu söylemek isterim; toprağınızın değerini bilin, burada Selmân-ı Farisi'nin hakikat aşkı var, burada Ebû Zer el-Ğifari'nin zühdü ve takvası var, burada Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin cihad ve mücadelesi var, burada Fedale b. Ubeyd'in atının nallarının sesi var, burada Abdullah b. Abbâs'ın ilim ve fıkıh anlayışının kokusu var, burada Abdullah b. Ömer'in ibadete ve sünnete bağlılığının havası var, burada yüzlerce sahâbînin adı var, tadı var, hayatı var, hatırası var. Sahip çıkın ve onlar gibi risaletin davasına hizmet edin. Rabbim hepimizi bu manada nasipdar eylesin inşallah...

Hz. Ebû Zer dediğimiz zaman nasıl bir İslâm şahsiyeti ve nasıl bir sahâbî ile karşı karşıya olduğumuzun farkına varmak için şu hususları unutmamamız gerekir:

1. O, bu ümmetin mesihidir.

Çünkü Efendimiz (sas); Tirmizî ve diğer birkaç hadis kitabının naklettiği bir hadiste diyor ki: “Ebû Zer, İsa b. Meryem gibidir. İsa b. Meryem'in tevazuuna bakmak isteyen Ebû Zer'e baksın. Zühdü ve ibadeti İsa b. Meryem'e

[3] İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 44; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 123.

[4] Halife b. Hayyat, *Tarih*, s. 211; Ya'kûbî, *Tarih*, II, 240.

en çok benzeyen Ebû Zer'dir. Ebû Zer yeryüzünde İsa b. Meryem'in zühdüyle yürür.”^[5]

Dolayısı ile dünyada doğmuş; ama ahirete göre yaratılmıştı.

2. O, bu ümmetin zühd ve takva âbidesidir.

Ona verilen görev bu idi, ona biçilen rol buydu. İstihdam-ı İlahiyye ve İstihdam-ı Nebeviyye ona bu alanda âbidevi bir şahsiyet olmasını yüklemişti. Özellikle ashâb içerisinde bir alanda âbideleşen, o alanda rakipsiz olmalı ve herkesi bir adım geride bırakmalı idi. Ebû Zer'in yaptığı da bu idi. O zühd ve takva da diğer sahâbîden hep bir adım önde idi.

3. O, bu ümmetin her işinin adamı değil; ama kendisine biçilen rolün tam adamıdır.

Ona biçilen rol neydi, zühd yani zahitlik ... Ben zühdün zirvesindeyim, o halde her işi de yapabilirim diye düşünseydi, buna yakın bir şey düşündü değil mi? Ama Efendimiz (sas): “Hayır!” dedi. “Sen her işin adamı değilsin. Senin işin bu! Sen bu ümmete zühd ve takva öğreteceksin ...”^[6]

4. O, bu ümmetin en doğru sözlüsü ve en korkusuz yiğitlerindendir.

Ne demişti Efendimiz (sas) onun için: “Ne gök, altında ne de yer, üstünde peygamberlerden sonra Ebû Zer'den daha doğru sözlüsünü barındırmamıştır.”^[7]

Onun iman ettiği gün ortaya koyduğu o korkusuzluğu hatırlarsanız, bu sözün ne anlama geldiğini daha iyi anlarsınız.

5. O, bu ümmetin mazeret adamı değil, eylem/iş adamıdır.

Özellikle bu maddenin, bizim dünyamıza söylediği çok sözler vardır değil mi? Mazeret üretmek, bahaneler dizmek bizim en fazla yaptığımız şeydir. Bu konuda bayağı mahiriz. Ancak Ebû Zer, haklı mazereti bile, bir

[5] Tirmizî, *Menâkıb*, 35; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 258.

[6] Bkz. Müslim, *İmâre*, 3-4.

[7] Tirmizî, *Menâkıb*, 5; Hâkîm, *el-Müstedrek*, III, 342, 343.

Müslümanın yapamayacağı bir iş olarak görür, son ana kadar eylem/amel noktasında çaba içerisinde olması gerektiğini hayatı ile gösterir.

6. O, bu ümmetin, sosyalisti ya da komünisti değil, Müslüman'dır.

Özellikle bu bahis, Hz. Ebû Zer'i gerçek manada anlayabileceğimiz bir noktadır. Eğer Hz. Ebû Zer, birilerinin iddia ettiği gibi özel mülkiyetin düşmanı olsa idi, bunu gerek Efendimiz (sas) döneminde, gerekse ilk iki halife döneminde de devam ettirirdi. Ama biz bugün özellikle Ebû Zer'in Efendimiz (sas) ile geçirdiği yıllara baktığımızda, peygamber zamanında zengin olan birçok sahâbe ile Ebû Zer'in hiçbir probleminin olmadığını görürüz. Problemi olsaydı; hiç Hz. Osman'a ilk günlerde biat eder miydi? Ebû Zer'in neye düşman olduğuna kısmen değineceğiz; ama anlamamız gereken bir husus var ki Ebû Zer, meşru ve helal dairede kazanılmış, özel mülkiyeti olanlara düşmanlık yapan biri değil, haksızca mal elde edip, onu yığıldıkça yığanların düşmanıdır.

7. O, bu ümmetin, isteyeniyi değil; sahip olduğu neyi varsa her şeyini verenidir.

Hayatı boyunca kimselerden bir şey istememiş, kimselere el açmamış, kimselere yük olmamış, kimselere yaslanmamış, devesinin kamçısını yere düşürse bile onu inip kendisi almıştır.^[8] Ebû Zer olmanın en önemli yolu budur. Yani kimselerden istememektir, istememektir, istememektir... Ebû Zer olmanın en önemli yolu, isteyene vermektir, isteyene vermektir, isteyene vermektir.

[8] Hz. Ebû Zer'in ve diğer sahâbenin bu halleri şu hadise dayanıyordu: Ebû Abdurrahman Avf b. Mâlik el-Eşca'î şöyle dedi: "Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grub Resûlullah (sas) yanında oturuyorduk. Bize: "Allah'ın elçisine biat etmez misiniz?" buyurdu. Oysa biz, yeni biat etmiştik. Bu sebeple: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat ettik ya!" dedik. Sonra tekrar: "Allah'ın elçisine biat etmeyecek misiniz?" buyurdu. Bu defa biat için ellerimizi uzatarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edeceğiz?" dedik. "Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşturmak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek - sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve - kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz!" buyurdu. Avf b. Mâlik diyor ki: "Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını gördüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi." Müslim, Zekât, 108; Ebû Dâvûd, Zekât, 27; Nesâî, Salât, 5.

8. O, bu ümmetin, kaderi yalnızlık olanıdır.

Tek olmak, çok kolay bir iş değildir. Ama tek başına bile nasıl ümmet olunacağını da Allah (cc) bu ümmete birinin hayatı ile göstermeliydi, işte gösterdiği numune yine Ebû Zer oldu. O, tek başına yaşadı, tek başına öldü ve tek başına dirilecek ...

Hayatına Kısa Bir Bakış

Gelin böyle hususiyetleri olan bu büyük İslâm şahsiyetini biraz anlamaya çalışalım. Hz. Ebû Zer; Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye yaklaşık 250 km, Medine'ye ise yaklaşık 200 km'lik bir mesafede Bedir ile Rabîg'in tam ortasında bir yerde yaşayan Ğifar kabilesine mensuptur.^[9] Bu kabile İslâm öncesi dönemde sabıkah bir kabiledir. Ticaret kervanlarının geçiş yolunda olan bu kabile, gelen geçen kervanları soymakta, yağmacılık ve eşkıyalıkta sınır tammamaktadır. Hatta öyle ki tüm Arap kabileleri haram aylara hürmet gösterip, bu aylarda herhangi bir saldırıya girişmiyorlardı ise de Ğifar kabilesi ne Haram ay tanıyor ne de başka bir şey; önüne geleni soyuyor, önüne gelen kervanı vuruyordu.^[10] İşte Ebû Zer böyle bir şakî kabileye mensuptu, kendisi de şakilikte zirvelerde olan biriydi. Hatta o, şakilerin reisi ve lideri konumundaydı. Gün gelip Ebû Zer, Efendimiz'in (sas) önüne oturduğu zaman, Allah Resûlü onun Ğifar kabilesine mensup olduğunu duyunca şaşırmış, işin başında böyle bir kabileye mensup birinin iman etmesini Rabbimizin, hidayet yollarını bir insana açmasına yormuş ve şöyle demişti: "Allah dilediği kimseye hidayet eder."^[11]

Ebû Zer onun künyesidir; bu isimde kızı mı oğlu mu olduğu ihtilaflıdır; ama bu isimde bir çocuğu vardır. Asıl ismi konusunda kaynaklarımızda biraz ihtilaf vardır. İsminin *Berir*, *Büreyr*, *Seken* ya da *Cündeb* olduğu rivayet edilmiştir.^[12] İbn Esîr annesinin künyesinin Ümmü Cündeb olmasından

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 246.

[10] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 248, 249.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 251.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 246.

dolayı, isminin Cündeb olduğunu söylemektedir.^[13] Ama biz onu hep Ebû Zer olarak biliriz. Babası, Cünade b. Süfyan, annesi, Remle bint Vakîa'dır.^[14]

Doğum tarihini net bilemiyoruz; ama takriben Efendimiz (sas) ile aynı yaşlarda olduğunu söyleyebiliriz. Miladî 607 yani daha Kur'ân'ın nazil olmasına tam 3 sene kala, o güne kadar Ebû Zer eşkıyalık yapmış, kervanlar vurmuş, yağmalamış, hırsızlık yapmış, cahiliyenin karanlık işlerinin hemen hemen hepsine bulaşmıştı. Ama yüreğinde hep bir sancı vardı. Bir gece bu sancı ile kavminin taptığı en büyük put olan Menat'ın karşısına geçmiş, "bu mu benim ilahım?" demiş. Eline bir taş almış, hızlıca karşısında duran o taş yığınının, karşısında duran puta elindeki taşı atmış, sanki Ebû Zer Mina'da şeytanları taşıyor; taş süratlice gidip putun orta bir yerine çarpmış ve büyük bir ses çıkmış, o ses ile Ebû Zer sarsılmış: "Kendini savunmaktan aciz, insanların elleriyle yaptıkları bu taş yığını nasıl benim ilahım olabilir ki?..." demiş. Kendini çöllere bırakmış, o gün sabaha kadar çölün karanlığında Allah'a yalvarmış: "Ya Rab! Bana bir çıkış yolu göster!" diye dua etmiş. Sabaha karşı gözyaşları içerisinde secdeye kapanmış ve dakikalarca o halde kalmış. Secde hali Ebû Zer'e öyle tatlı gelmiş ki o günden sonra bir daha bu eylemi terk etmemiş. Üç sene sonra Dârü'l-Erkâm'da iman ettiğinde Efendimiz (sas) ona imandan sonra en büyük hakikat olan namazı öğrettiğinde demiş ki: "*Ya Resûlullah! Ben üç senedir sizden habersiz zaten namaz kılıyordum. Böyle secde ediyordum!*"^[15] Bu üç sene boyunca çöl Ebû Zer'in Hıra'sı, yüreğindeki fırtınalar Ebû Zer'in Cebraîl'i, secdesi ise ona inen ayetler olmuş. Ebû Zer daha Efendimiz'in (sas) yanına gelmeden "La ilahe illallah" demişti. Ama bu kelimenin "Kelime-i Tayyibe/En güzel kelime" olabilmesi için "Muhammedün Resûlullah" cümlesine ihtiyaç vardı. İşte üç senelik böyle bir hayatla Ebû Zer takvayı yani fitratı diriltmiş, vicdanın sesine kulak vermiş, fitratı ve vicdanı ona takvayı, takvası ise ona hidayet kaynağı olan Kur'ân'ı ve en büyük hidayet öğretmeni olan Efendimiz'i (sas) kazandırmıştı.

[13] İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, VI, 96.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2217; İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, VI, 96.

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 246.

Hız. Ebû Zer Mekke'de

Ebû Zer böyle bir halde iken, Mekke'den gelip, Şam'a giden bazı kafilelerden Mekke'de yeni bir peygamberin ortaya çıktığını ve o şahsın çok şairane sözler söylediğini duymuş. Çok meraklanmış hemen iyi bir şair olan kardeşi Üneys'i Mekke'ye gönderip, bu olay hakkında kendisine bilgi getirmesini istemişti. Üneys Mekke'ye varmış; ama Efendimiz'i (sas) görememiş, sadece etrafta o konu hakkında konuşulan bazı sözleri duymuş ve onları Ebû Zer'e anlatmak için geri dönmüştü.^[16] Ebû Zer, kardeşinin söylediklerinden tam tatmin olamamış, kendisi bizzat görüp bu konu hakkında daha fazla bilgi almak için Mekke'ye gelmişti. Kâbe'nin bir köşesinde kendine bir mesken tutmuş, orada Efendimiz'i (sas) beklemeye başlamıştı. Bazı rivayetler bir ay boyunca beklediğini söylerler.^[17] Kimselere sormadan, azığının zemzem kılarak, beklemiş, beklemiş ... Ali o günler 10 yaşında bir çocuk ... İlgisini çekmiş bu yabancı adam; yanına varmış, kendini tanıtmış ve o yabancıyı evine davet etmiş ... Üç gün Ali'nin babasının evine gidip gelmesine rağmen, ne o Ali'ye ne Ali ona Efendimiz (sas) ile alakalı bir şeyler sormamıştı ... Üçüncü gün Ali: "Amca! Ne arıyorsun buralarda söyler misin, belki sana yardımcı olabilirim?" demişti. Ebû Zer kimselere söylememe sözünü aldıktan sonra: "Ben yeni bir din iddiasında bulunan o peygamber denen şahsı görmek için geldim" demiş. Hz. Ali: "Tam yerine gelmişsin, ben seni ona götürürüm" demiş. Ebû Zer heyecanla: "Sen onu tanıyor musun?" demiş. Ali: "Nasıl tanımam, o benim amcamın oğludur" demiş. Bunun üzerine Hz. Ali, bir plan yapmış, demiş ki Ebû Zer'e: "O şimdi Safa tepesinde bir evdedir. O evi kimseler bilmiyor. Seni benimle de kimseler görmesin. Yoksa senin de Müslüman olduğunu zannederler, sana da bana da zarar verirler. Ben önden yürüyeceğim, sen biraz arkadan beni takip edersin. Bir tehlike olursa ben eğilir, ayakkabımla uğraşır gibi yaparım, sen arkana bakmadan çekip gidersin. Bir sorun olmazsa benim girdiğim eve sen de girersin"^[18] demiş ...

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 246.

[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 247.

[18] İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 86; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 382.

Ebû Zer, Ali'ye niye âşıktır? Şimdi daha iyi anlıyoruz değil mi? Sizi üç gün boyunca tanımamasına rağmen biri evine götürse, izzet ve ikram da bulursa, sonra işin sonunda sizi imana taşısa, siz o adama âşık olmaz mısınız? Ebû Zer'in yüreğine Ali'nin aşkı ta ilk günlerde atılmış, sonra Ali'yi tanıdıkça işte aradığım adam demişti. Ebû Zer kolay kolay kimseleri beğenmezdi; ama Ali'yi bırakın beğenmeyi, ona âşık olmuştu.

Böylece Dârü'l-Erkâm'a doğru yürürler; bu iki yiğit... Sağ-salim o eve girerler. Efendimiz (sas), Ali'nin yanında gelen yabancı adama bakar: **"Hoş geldin Arap kardeş!"** demişti. ^[19] Ebû Zer ise, daha ortada selam falan yokken: *"Es-selamu aleyküm"* diyerek, selam vermişti. Efendimiz (sas) bu selama karşılık vermişti. Yıllar sonra Ebû Zer bu olayı bize anlatırken: *"Vallahi ben, İslâm'ın selamını ilk kez verdim"* diyecektir. ^[20]

Selamlaşmadan sonra Ebû Zer, neden Mekke'ye geldiğini anlatır ve Efendimiz'den söylediği şiirlerden bazılarını dillendirmesini ister. Efendimiz (sas) kendisinin şair olmadığını, okuduğu şeylerin de şiir olmadığını söyledikten sonra, Kur'an'dan bazı ayetler okumaya başlar. Efendimiz okudukça Ebû Zer mest olur ve orada şehadet cümlesi Ebû Zer'in dilinden dökülür. Böylece üç senedir, tevhid üzere yaşayan Ebû Zer, sonunda imanın o büyük şerefine kavuşur. ^[21] Efendimiz (sas) ta Ğifar kabilesinden gelen Ebû Zer'i bir müddet Mekke'de misafir etmek ister. Ebû Zer de kabul eder; ama Ebû Zer, diğer sahâbiler gibi çok da rahat durmayacaktır.

Ebû Zer okunan ayetlerden öyle bir etkilenmişti ki: **"Ya Resûlullah! İzin ver gidip Kâbe'de bu ilahi hakikatleri haykırayım"** dedi. Efendimiz: **"Ey Ebû Zer! Kavmimin sana zarar vermesinden korkuyorum"** dedi. Ebû Zer dedi ki: **"Ya Resûlullah! Bana ne yapabilirler, en fazla beni öldürürler, varsın öldürsünler, bu hakikatler uğruna ölmeyip de ne yapacağım."** Efendimiz baktı ki Ebû Zer çok kararlı ve dediğini yapacak: **"Tamam dedi, git; ama dikkatli ol."** Ebû Zer bu, ne şartları düşünür ne işin maslahatını ne de başka bir şeyi...

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 251.

[20] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 132.

[21] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 132; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 253.

Ebû Zer vardı Kâbe'ye, baktı ki Mekke'nin büyükleri bir yerde toplanmışlar, onlara yakın bir yerde durdu ve en gür seda ile öğrendiği hakikatleri haykırdı. Ebû Zer'in bu cesur tavrı Mekkelileri telaşlandırdı, bir anda onun üzerine saldırdılar ve yumruklarla tekmelerle aralarına alarak, epey dövdüler. Onlar vurdukça Ebû Zer haykırıyor, Ebû Zer haykırdukça onlar iyice hırçınlaşıyorlardı. Artık dayanılmaz bir hale gelip, düşüp bayıldığında Mekkeliler öldüğünü zannedip, bıraktılar. Tam o anda daha Müslüman olmamış Efendimiz'in (sas) amcası Abbâs geldi ve Mekkelilere: "Siz ne yaptınız" dedi. "Eğer o ölürse siz nasıl Şam'a giden kervanlarınızı Ğifar kabilisinin elinden kurtaracaksınız. Tanımadınız mı o Ğifarlı Ebû Zer'dir" dedi. Hz. Abbâs birkaç kişinin yardımı ile Ebû Zer'i Kâbe'nin dışına çıkardı. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) olayı haber aldı ve Ebû Zer'in yanına geldi. Ebû Zer'i kan revan içerisinde görünce üzüldü: "**Ben sana demedim mi böyle yapma diye**" dedi. Ebû Zer: "Ya Resûlullah! Eğer bana bir daha izin verirsen vallahi aynısını yeniden yaparım" dedi. Efendimiz: "**Hayır!**" dedi. [22]

Ebû Zer birkaç gün daha kaldı. O günlerin birinde bir gece vakti, Kâbe'ye doğru gidince, baktı Mekke'li bazı hanımlar İsa ve Naile putuna tazim ediyorlar. Onlara acıyarak baktıktan sonra, biraz alaycı bir tavırla: "Neden onları birbirleri ile evlendirmiyorsunuz? Evlendirin de bir hayra vesile olun!" dedi. Putları ile dalga geçildiğini anlayan hanımlar çığlık atıp, bağırmağa başladılar. O anda Mekkeliler yine Ebû Zer'i ortalarına alıp dövdüler. [23] Efendimiz (sas) baktı ki Ebû Zer Mekke'de rahat durmayacak, ona dedi ki: "**Şimdi biraz dinlen, kendine gelince de artık buralarda durma doğruca kabilene dön, onları İslâm'a davet et ve ben seni çağırmadıkça da gelme!**" [24]

Neden Efendimiz (sas) böyle dedi? Kalsaydı Ebû Zer, Dârü'l-Erkâm'da bir müddet orada talebe olup öyle gitseydi daha iyi olmaz mıydı? Hayır, olmazdı. Efendimiz (sas) çok iyi biliyordu ki Ebû Zer Mekke'de kalsa, yine rahat durmayacak hem kendine hem işin başında davete sıkıntı verecekti. Ebû Zer gider ve birkaç kez Mekke'ye Efendimiz'i (sas) kısa süreli ziyaretler

[22] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 132; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 251.

[23] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 247, 248.

[24] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 253.

dışında bir daha gelmez. Ama ne yapar Ebû Zer? Ğifar ve Eslem kabileleri içerisinde bir davet ve tebliğ çalışması başlatır. Başta annesi Remle bint Vakia ve kardeşi Üneys olmak üzere onlarcasını imana taşır.

Davet Yolunda Gayretleri

Ebû Zer, Müslüman olduktan sonra tam 18 yıl, yani Hicretin 5. yılına kadar kabilesi içerisinde kalır. ^[25] Ebû Zer'in bu yıllarına dair çok fazla bir şey bilmiyoruz. Sadece kabilesi içerisinde yaptığı davet ve tebliğ çalışmalarını biliyoruz. Bir de İbn Sa'd'ın verdiği bir bilgi var; eğer o bilgi doğru ise; kabilesinden Müslüman olanlarla bir grup kurar; gelen giden Mekke kervanlarını durdurur, eğer içlerinde Müslüman olan varsa onlara karışmaz, Müslüman yoksa o kervanı vurur, elde edilen malları da Müslüman olanlara dağıtır. ^[26]

Hendek gazvesinin sonrasındır; Efendimiz (sas) Medine'de bir grup sahâbî ile oturmaktadırlar. Bakarlar ki çok uzaklardan bir toz bulutu yükselir, sonra büyük bir kalabalığın kendilerine doğru geldiklerini görürler. Bazıları endişelenir, acaba bir düşman birliği mi gelenler... Gelenler yaklaştıkça, tekbir sesleri duyulmaya başlanır. Gelenler Ğifar ve Eslem kabilelerine mensup Müslümanlardır, başlarında ise Ebû Zer vardır. Efendimiz (sas) öyle bir sevinir ki hemen Ebû Zer'e sarılır, hasret giderir. Ebû Zer der ki: *"Efendimiz (sas) bana çok kez sarılmıştır da iki sarılışını hiç unutmuyorum. Biri, kabileden Müslüman olanlarla Medine'ye geldiğim ilk gün, diğeri ise vefatına yakın olan günler..."* Efendimiz (sas) sonra Ebû Zer'e sordu: **"Ey Ebû Zer! Bunlar kim?"** Ebû Zer: "Ya Resûlullah! Bunlar benim kabilem olan Ğifar kabilesidir." Efendimiz (sas) sevinir, Ğifar gibi bir kabilenin iman edişine çok sevinir ve isimlerini hayra yorarak: **"Allah Ğifar'a mağfiret etsin, bağışlasın"** diye dua eder. Sonra o topluluğun içerisinde olan diğerlerini sorar; "Bunlar kim?" diye... Ebû Zer: "Onlar da Eslem kabilesinin adamlarından" olduğunu söyler. Bu sefer Efendimiz (sas) onları da isimleriyle ilişkilendirerek: **"Allah Eslem'i salim kılsın, kurtarsın"** diye dua eder. ^[27]

[25] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 254.

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 253, 254.

[27] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 249.

Bazı Hatıralar

Artık Ebû Zer için yepyeni bir hayat başlamıştı. Efendimiz (sas) ile beraberce geçireceği yaklaşık altı yıllık bir hayat ... Altı yıllık hayat içinde yaşanan birçok hatıra... Bunlardan bir kaçını aktaralım.

Medine'ye gelir gelmez Ebû Zer, Suffa'nın bir talebesi olur. Gecesi, gündüzü mescitte Allah Resûlü'nün yanında, kayıp olan günlerinin telafisi için çalışır durur. O Suffa'da öyle bir yer kazanır ki onun ilmini bize anlatan sahâbîler şöyle bir tespitte bulunurlar: *"Ebû Zer ilimde Abdullah b. Mes'ûd gibiydi."* ^[28] Hz. Ali, Ebû Zer'in ilminin boyutunu bize öğretme adına şöyle der: *"Ebû Zer ilimle dolu bir kaptır. O kendinden ilmin gitmemesi için o kabın ağzını sıkıca kapatmıştır."* ^[29]

Hz. Ebû Zer'in şahsiyetini anlayabileceğimiz iki örnek, iki tablo... İslâm devleti gün geçtikçe büyüyor, her geçen gün Efendimiz (sas) bir sahâbî-yi ya davet mektubu ile bir yere gönderiyor, ya ordu komutanı olarak bir yere atıyor ya davetçi olarak bir yerlere vazifedar kılıyor. Ama Efendimiz (sas) bu sayılan görevlerden hiç birine Ebû Zer'i görevlendirmiyor. Artık bir gün dayanamıyor Ebû Zer ve Efendimiz'in (sas) huzuruna geliyor: "Ya Resûlullah! Herkesi bir görev ile bir yerlere gönderdiniz. Beni de bir valilik ile bir yerlere gönderseniz, ben de gitsem oralarda hizmet etsem olmaz mı?" Efendimiz, Ebû Zer'e şöyle bir bakar ve tebessüm ederek der ki: **"Ey Ebû Zer! Sen zayıf kalplisin. Emirlik ise mutlak bir emanettir. Emaneti yerine getiremeyen ve emirliğin gereklerini yapmayanlar kıyamet günü pişman olur ve hüsrana uğrarlar."** ^[30] Efendimiz (sas) sonra sözlerini şöyle tamamlar: **"Ey Ebû Zer! Sen o işlerin adamı değilsin. Ben kendim için istediğimi ancak senin için isterim. Altında kalacağın bir görevi sana vermem."** ^[31] Bu nasıl müt-hiş bir insan tanıma kabiliyetidir Ya Rabbi! Haklıydı değil mi Efendimiz? Eğer Ebû Zer bir yerlere vali, yönetici olsaydı, ne yapardı? O tek başına bir ümmetti; ama o cemaatle yaşamayı pek kaldıramazdı. Yöneticilik, idarecilik

[28] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2218.

[29] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, II, 60.

[30] Müslim, *İmâre*, 3-4.

[31] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 538.

herkesin yapacağı bir iş değildi, o özel bir kabiliyet isterdi, Efendimiz (sas) çok iyi fark etmişti ki Ebû Zer o işi yapamazdı. Ama Efendimiz (sas) bunu bildiği gibi bir gün Ebû Zer'e şunu da diyecekti: **"Ne gök, altında ne yer, üstünde peygamberlerden sonra Ebû Zer'den daha doğru sözlüsünü barındırmamıştır."** [32] Görüyorsunuz değil mi? Bu söz neyin işareti: "Herkes her işi yapamaz; ama herkesin yapacağı bir iş vardır" ilkesinin bir işaretidir değil mi? Efendimiz'in (sas) Ebû Zer'e biçtiği rol buydu, o zühdün ve zahitliğin âbidevi şahsiyeti olacaktı.

Ebû Zer, Efendimiz'in (sas) kendisine özel bir durum ile yasakladığı emirlik ve idareciliği ne yazık ki biraz farklı anlamıştı. O, kendisinin şahsiyetinden kaynaklanan sebeplerden dolayı idareciliğe getirilmemesini, genel bir hüküm olarak anlamış, kim vali ya da emir olmuşsa, onlara karşı oldukça soğuk davranmıştır. Meselâ; Ebû Musa el-Eş'arî; Hz. Osman döneminde vali olduğu günler bir gün Ebû Zer'i ziyaret eder, selam verir, Ebû Zer selamını alır: "Kardeşim! Nasılsın?" der. Ebû Zer sinirli bir ses tonu ile: "Ben senin kardeşin değilim!" der. "Neden?" diye sorar Ebû Musa el-Eş'arî. Ebû Zer, şöyle karşılık verir: *"Sen vali olmadan önce benim kardeşimdin; ama şimdi artık valisin, benim kardeşim değilsin."* [33]

Son anları kendisine kefen olabilecek bir şey yok; yanına gelenlere diyor ki: "İçinizden emirlik ya da valilik yapmamış birinin vereceği kefen ile beni kefenleyin." O grup içerisinde ensârdan bir genç kendisinin idarecilik yapmadığını söylemesi üzerine o gencin verdiği bir kefen ile kefenlenecekti. [34] Ebû Zer, Efendimiz'in (sas) kendine yaptığı o özel durumu böyle anlamıştı...

Ebû Zer'i, Ebû Zer yapan bir örnek ise şudur: Bu hadise bize, Ebû Zer'in yaptığı bir hata karşısında nasıl bir büyüklük örneği ortaya koyduğunu öğretecektir. Asıl meselenin hata yapmamak değil, asıl meselenin hatayı savunmamak, hata olduğunu anlayınca hatadan dönmek olduğunu bize gösterecek... Bir gün Medine'de aslında çok sevdiği Bilal-i Habeşi ile arala-

[32] Tirmizî, *Menâkıb*, 5; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/342, 343.

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 260.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 266.

rında bir mesele hakkında tartışma olur; sonra bu tartışma biraz uzayınca Ebû Zer sinirlenir ve Bilal'e: *"Uskut yebne's sevda/Sus, ey siyah kadının oğlu!"* der. Hz. Bilal, bu sözden çok kırılmıştır. Ebû Zer'e hiçbir şey demez, hemen her derdinin dermanı olan Allah Resûlü'ne gider: "Ya Resûlullah! Ebû Zer ile aramızda şöyle bir tartışma çıktı ve Ebû Zer bana: 'Sus, ey siyah kadının oğlu!' dedi" der. Allah Resûlü, rahmet peygamberi gadaplandır, sinirlenince mübarek alındaki damar şişerdi ya, yine o damar şişer ve: **"Bana çabuk Ebû Zer'i çağırın"** der. Ebû Zer huzura gelir Allah Resûlü kızgın bir ses tonu ile der ki: **"Ey Ebû Zer! Sen halen Cahiliye'nin kokusunu üzerinden atmadın mı? Senin Bilal'e söylediğin bu sözden ötürü senden Cahiliye'nin kokusu geliyor!"** Ebû Zer söylediği sözün yanlışlığını anlamıştır. O anda Efendimiz'in (sas) huzurunda hiçbir şey söyleyemedi. Boynunu büktü, suçunu kabul ettiğini hali ile beyan etti; ama Bilal'den özür dilemeliydi, özü de sahâbice olmalıydı. Orada hiçbir şey demedi. Çıktılar huzur-u risaletten. Ebû Zer, Bilal'in evine gitti. Başını Bilal'in evinin eşğine koydu: *"Vallahi Ey Bilal! Eğer ayağını Allah Resûlü'nü gadaba getiren, o sözü söyleyen şu ağza basmazsan başımı eşğinden kaldırmam"* dedi. Bilal sahâbice yapılan bu özürden hoşnut olmuştu: "Tamam dedi, seni affettim kalk" dedi. Ebû Zer: "Hayır, ayağını ağzıma koymayana kadar kaldırmayacağım" diyordu. Bilal, Ebû Zer'in kararlılığını görünce ayağını yavaşça Ebû Zer'in ağzının üzerine koydu. Ebû Zer öylece kalktı ve iki dost birbirlerine sarılıp, kucaklaşıp, helalleştiler.^[35] Bu Ebû Zer'e bir özürdü; o bize hatadan nasıl dönüleceğini de anlatmış oldu.

Medine'ye gelişinin üzerinden daha bir yıl geçmemiş, Efendimiz (sas) onu Ğâbe denen mevkiye, ganimet develerine bakmak üzere görevlendirmişti. Ebû Zer, yanına oğlunu ihtimaldir ki oğlunun adı Zer'di, hanımı Ümmü Zer'i de alarak bu develere bakmak üzere Gabe'ye gitmişti. Bedevi liderlerden Uyeyne b. Hısn o develeri gasp etmek için saldırı düzenlemiş, bu saldırı sırasında da Ebû Zer'in küçük oğlu şehit edilmiş, hanımı ve develeri de kaçırılmıştı. Efendimiz (sas) bu saldırıyı haber alınca hemen bir sefer

[35] Buhârî, İman, 22; İtk, 15; Edeb, 44; Müslim, Eymân, 10; Kastalânî, İrşadü's-Sârî, I, 113.

düzenlemiş, develeri de Ümmü Zer'i de kurtarmış, ama oğul Zer bu olayda şehit olmuştu. Ebû Zer, Medine'de şehit babası da olmuştu. ^[36]

Tebûk Yolunda

Ebû Zer'in Tebûk gazvesi sırasındaki hatırasına gelince, o tablo bambaşka bir tablodur. Tebûk biliyorsunuz bir zorluk seferi idi. Bir imtihan seferi idi. Bir ayırıştırma ve saflaştırma seferi idi. Hicretin 9. yılı aylardan Recep, miladî olarak Kasım 630'du. Mevsimler tam da Medine'nin hurmalarının hasat mevsimi idi. Büyük bir imtihan vesilesi ile Allah, böyle bir zamanda peygamberine Medine'ye tam 780 Km. uzaklıkta ve güçlü bir düşmanın sahip olduğu bir bölge olan Tebûk'a gidilmesi emrini vermişti. Yol uzun, düşman kavi/güçlü, imkânlar ise oldukça yetersizdi. Zaten imtihan olması da bundan kaynaklanıyordu. Efendimiz (sas) günler öncesinden sefer hazırlıklarına başlamış, herkesten bu konuda zorluk ordusunu donatmak için infakta bulunmaya çağırmıştı. Olanlar vermiş, münafıklar vermemiş, verenlere de engel olmaya çalışmışlardı. O günler zengin Müslümanlar vardı. Hz. Osman gibi, Abdurrahman b. Avf gibi, Talha b. Ubeydullah gibi, Zübeyr b. Avvam gibi; yine ensar içerisinde hali vakti yerinde olanlar vardı; Sa'd b. Ubâde gibi, Ebû Talha gibi, bunların hepsi ellerinden geldiğince infakta bulunmuşlardı. Ama hiçbirinin infakı Hz. Osman'a yetişememiş, Hz. Osman 30.000 kişilik zorluk ordusunun 10.000 askerini donatmış; böylelikle *Ceyşü'l-Usra/Zorluk Ordusu*, *Ceyşü'l-Osman/Osman'ın Ordusu* olmuştu. ^[37] Verenler verdi, bir de veremeyenler vardı. Veremeyenler olduğu gibi, bir de yüreği cihad aşkı ile yanıp tutuşan; ama elde avuçta hiçbir şeyi olmadığı için sefere katılması zor olanlarda vardı. İşte Ebû Zer böyleydi. O Tebûk seferini duyunca, hazırlığa girişmiş, hayatı boyunca hiç kimseden en küçük bir yardım almadığı için o gün de kimsenin yardımını kabul etmemişti. Ama zorluk seferine çıkması biraz zor olacaktı. Evde yaşlı bir devesinden başka bir şeyi yoktu. Bundan dolayı 30.000 kişilik İslâm ordusu Medine'den çıkınca o biraz geç kalmıştı. Sonra yaşlı deve ile yola koyulunca aralarındaki mesafe daha da uzamıştı. ^[38]

[36] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 548.

[37] eş-Şâmî, *Sübü'l-Hüdâ*, V, 467.

[38] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 386.

Efendimiz (sas) ashâbı ile yürürken, bazı isimleri sahâbe aralarında konuşuyorlardı. Diyorlardı ki: “Falanca sefere katılmadı” Efendimiz (sas) bunu duyunca: **“Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa, Allah onu size kavuşturur, eğer onda bir hayır yoksa Allah onu sizden uzaklaştırır.”** Sahâbe konuşmaya devam ediyor: “Herkes neyse de ya Ka’b b. Mâlik niye gelmedi” diyorlar. Efendimiz (sas) aynı sözü söylüyor. Biraz sonra başka biri: “Ya biliyor musunuz Ebû Zer de gelmedi” Efendimiz (sas) biraz duraksıyor, sonra yine aynı sözü söylüyor: **“Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa, Allah onu size kavuşturur, eğer ondan bir hayır yoksa Allah onu sizden uzaklaştırır.”** [39]

Müslümanlar bunları konuşurlarken Ebû Zer, yaşlı devesi ile Müslümanlara yetişmeye çalışıyor, bakıyor ki devesi ile bu iş olmayacak, devesini salacak çölün ortasına, alacak heybesini sırtına ve yürüyerek Efendimiz’e (sas) ve Müslümanlara yetişmeye çalışacaktı. Ebû Zer, orada geriye dönebilir, güçlü bir mazereti vardır, devesi yaşlıdır, yolun büyük bir bölümünü yürümesine rağmen Müslümanlara yetişememiştir. Geri dönüp, mazeretini Efendimiz’e (sas) bildirebilirdi. Ama Ebû Zer kendine asla mazereti yakıştırmıyor, elinden ne geliyorsa son noktaya kadar yapmaya çalışıyordu. Çölün ortasında yaşı o günler neredeyse 62-65 olan bu yaşlı delikanlı nifakın tarafında değil, imanın tarafında olduğunu gösterme adına Tebûk’un zorlu yollarını yürüyerek aşmaya çalışıyor.

Efendimiz (sas) ashâbı ile bir yerde konaklanmış dinleniyorlardı; o anda biri uzaklardan gelen birinin çıkardığı toz bulutunu görüyor: “Biri geliyor Ya Resûlullah!” diyordu. Herkes kim acaba diye meraklanırken, birileri bir haberci mi, birileri bir düşman mı, dost mu diye tahminlerini söylerlerken, Efendimiz (sas): **“Kun Eba Zer / Gelen Ebû Zer olsun!”** diyordu. [40]

Gelen yolcu yavaş yavaş yaklaşıncı, onun Ebû Zer olduğu anlaşılıyor. Ashâbdan biri: “Evet, evet, gelen Ebû Zer’dir” diyor. Efendimiz (sas) o anda Ebû Zer’in kim olduğunu, kim olacağını tarihe silinmez harflerle yazmak için diyor ki: **“Rahime’lallahu Eba Zer, yemşi vahdehu ve yemutu vahdehu**

[39] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 280.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2220; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 280.

ve yü'basü vahdehu/ Allah Ebû Zer'e rahmet etsin, o yalnız yürür, yalnız ölür ve yalnız haşredilir.” ^[41]

Yani o tek başına bir ümmettir... Ğifar kabilesinin içerisinde eşkıyalık yaptığı zaman da hep tekti, hele hanıflığa dönünce çöllerin tek adamı oldu, sonra Müslüman oldu. Efendimiz (sas), onu Dârü'l-Erkâm'a alabilirdi; almadı, yine tek kaldı, kavmi içerisinde döndü; yine tekti; Medine'ye geldi, Suf-fa'nın ashâbından oldu; ama yine tekti, herkes davetlere icabet ederken o hep tek kalmayı tercih etti. Şimdi 30.000 kişi beraberce Tebûk yolunda ilerlerken o tek başına gelip orduya yetişecekti. Efendimiz (sas) onun tek başına da öleceğini söylüyordu. Bu sözü söylediğinde tarihler hicrî 9'u gösteriyordu; aradan tam 23 sene geçecek, Hicretin 32. senesi Rebeze denen yerde vefat edeceği sırada yanında sadece hanımı olacaktı. Sonradan yetişen bir grup Müslüman o olaya şehadet edince, Rebeze'nin meydanından Abdullah b. Mes'ûd'un sözü yankılanacaktı: *“Sadakte Ya Resûlullah/ Doğru söyledin Ya Resûlullah! İşte Ebû Zer tek başına Rebeze'de vefat ediyor.”* ^[42]

Hiz. Ebû Zer'in Tebûk yolunda aldığı büyük müjde buydu. Bundan sonraki hayatında da hep Efendimiz (sas) ondan razı olacaktı. O, Veda Haccı'na katılacak, o Efendimiz'in (sas) son günlerinde hep yanı başında olacak, son günlerinde Efendimiz (sas) Ebû Zer'e sarılarak, ona hayır dualarında bulunacaktı. ^[43]

Halifeler Döneminde Hiz. Ebû Zer

Efendimiz'in (sas) vefatından sonra Ebû Zer için yepyeni bir dönem başlayacaktı. Yaklaşık 21 yıl, o peygambersiz günlerde yaşayacaktı. Ebû Zer'in o günlerin başında kendisi için belirlediği hedefin ne olduğunu anlamamız lazım.

Kendisine belirlediği hedefin ne olduğunu, bir Efendimiz'in (sas) hadisi üzerinden bir de Ebû Zer'in kendi sözünün üzerinden anlamaya çalış-

[41] Hâkîm, *el-Müstedrek*, III, 50,51; Beyhakî, *Delâil*, V, 222.

[42] İbn Sa'd, *Tabakat*, IV, 264.

[43] Vâkidi, *Kitâbü'l-Megâzi*, II, 386.

şalım. Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurmuştu: **“Kıyamet günü bana en yakın olanınız, onu dünyada nasıl bırakmışsam o haliyle dünya hayatından ahirete göçen, bana kavuşanınızdır.”**^[44] Bu hadis Ebû Zer’in en büyük hedefi idi. O diyordu ki: *“Efendimiz (sas) böyle buyurdu. Ben kıyamet günü Efendimiz’e (sas) yakın olmak istiyorum. O halde beni hangi halde bırakmışsa ben o halden kesinlikle farklı bir hale girmem; elime ne kadar imkân geçerse geçsin, ben peygamber dönemindeki Ebû Zer olarak kalacağım.”*

Gerçekten de 21 yıllık o zorlu ve imtihanı çok çetin olan o süreç Ebû Zer’den hiçbir şey eksiltmemişti. Hz. Ali bunu beyan etme adına bir gün eliyle Ebû Zer’in karnına dokunarak: *“Dünya hepimizi değiştirdi; ama içimizden hiç değişmeden kalan sadece Ebû Zer oldu!”* diyecekti.^[45]

Hz. Ebû Zer, ta Efendimiz (sas) döneminde Medine dışında küçük bir ev yapmıştı kendisine ... O evde hanımı Ümmü Zer ile birlikte kalıyordu. Bir gün ashâbtan biri Ebû Zer’i ziyarete gitti. Evine girince çadırı andıran o evde eşya namına hiçbir şey olmadığını gördü. Biraz da Ebû Zer’e acıyarak: “Ya Ebû Zer! Biraz evine baksan, bazı eşyaları alsan, hanımda rahat etse olmaz mı?” dedi. Ebû Zer, tebessüm ediyor ve diyor ki: *“Bizim öyle bir evimiz var ki biz değerli eşyalarımızı önceden oraya göndeririz.”* Sahâbî önce anlamaz, Ebû Zer’in başka bir evi olduğunu zanneder, ama sonra anlar ki Ebû Zer’in kastı bu dünya değil, ahirettir; evden kastı başka bir ev değil cennettir.^[46] İşte o böyleydi, hep aynı istikamet ve istikrar çizgisinde devam etmiş, kendisine biçilen zühd çizgisini benzetildiği Hz. İsa’ya layık bir biçimde temsil etmiş, böylelikle de *Mesihü’l-İslâm/İslâm’ın Mesihi* olmuştu.^[47]

Hz. Ebû Zer, 2,5 yıl sürecek olan Hz. Ebû Bekir döneminde, ilk günlerde Üsâme ordusu dâhil, tüm savaşımlara sıradan bir asker olarak katılmıştır. O 2,5 yıl boyunca cepheden cepheye koşmuştur. Hz. Ebû Bekir, döneminde ne İslâm toplumu değişmiş, peygamberin mirasına aykırı bir hal oluşmuştu, ne Ebû Zer değişmiş ne de onda farklı bir hal oluşmuştu. Değişmeyen

[44] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2219.

[45] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[46] Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 156.

[47] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, LXVI, 190.

dünyada Ebû Zer de değişmemişti. 2,5 yıl sonra , Hz. Ebû Bekir vefat etmiş, yerine Hz. Ömer atanmıştı.

Ömerli günler, izzetli günlerdi... Kaç yıl tam 10,5 yıl... Bu 10,5 yıl zarfında İslâm dünyası neredeyse iki kıtanın hepsine hâkim olmuştu. İslâm coğrafyalarının bir ucu Yemen’de bir ucu Anadolu’da, bir ucu Irak’da, bir ucu Mısır’da... Develer yükü ile ganimetler Medine’ye taşıyor, imkânlar çoğalıyor; ama ne Ömer değişiyor ne Medine değişiyor ne valiler değişiyor ne de Ebû Zer değişiyordu... Hz. Ömer hayatta iken valilerin yöneticilerin değişmesi mümkün müdür? Niye Ebû Zer’in elinde ilk iki halife döneminde taş yoktur? Hz. Peygamber’in temellerini attığı nebevi çizgiden zerre miktarı bir sapma yoktur da onun için ...

Hz. Ömer döneminde Ebû Zer’i, biz Kudüs’te görüyoruz. Hicretin 18. senesi Kudüs fethedildiği zaman, o da o askerlerin içerisindeydi. Daha sonra Medine’ye dönmemiş, oradan başka seferlere katılmıştır. Meselâ hicrî 20’de Amr b. Âs’ın komutasındaki Mısır fethinde o da vardır.^[48] Mısır fethi tamamlanınca orada fazla kalmaz ve Medine’ye döner. Medine’de bir ya da iki yıl ancak kalmıştır ki Firüz isimli Ebû Lülü’e künyeli Mecusi köle, namazda Hz. Ömer’i yaralar; Ömer yatağa düştüğünde en fazla üzülenlerden biri de Ebû Zer olur. Hz. Ömer’in yaralı olduğu günler, Ebû Zer de hep Hz. Ali’nin hilafete geçeceği ümidi taşır; ama Hz. Ömer 6 kişilik bir heyet seçer ve şehit olarak bu dünyadan çeker gider. O heyetin başkanı olan Abdurrahman b. Avf da Hz. Osman’ı üçüncü halife olarak seçer. Ebû Zer’in gönlü Ali’de olmasına rağmen, istişare heyetinin kararına uyarak, Hz. Osman’a ilk biat edenlerden biri olur.^[49] Tarihler o zaman hicrî 23’ü, miladî 644’ü göstermektedir.

İmtihan Günleri

O günler Hz. Ebû Zer takriben; 74-75 yaşlarındadır... Bu yaşma rağmen Ebû Zer bir dakika yerinde durmamaktadır. Zaten durmak Ebû Zer’in kitabında yazmaz; gerçi durmak ashâbın tamamının kitabında da yazmaz ...

[48] Abdullah Aydın, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, 267.

[49] Abdullah Aydın, “Ebû Zer el-Gıfârî”, *DİA*, X, 267.

Hız. Osman'a biat edilir edilmez Ebû Zer, Şam'dadır; Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan'nın tertiplediği Ammuriye'ye kadar ulaşan İslâm askerlerinin içerisinde. [50] Aradan 5 yıl geçmemiştir ki miladî 649'da Ebû Zer ilk Kıbrıs seferine de katılır. Yani Ebû Zer'in ayak izleri Anadolu'nun dört bir tarafında olduğu gibi ta Kıbrıs'ta da vardır. [51]

Bu seferden dönüp Şam'a geldiğinde tarihler 650'yi gösteriyordu. Hız. Osman 6 yıldır hilafette idi. Ebû Zer cepheden cepheye koştuğu için Şam'ın da Medine'nin de ne halde olduğunu pek bilmiyordu. Ama Şam'a dönünce işlerin pek de istenilen gibi gitmediğini gördü. Nebevi siyasetin yerini, fetbettikleri topraklarda gördüğü gibi sultanların, meliklerin siyaseti almıştı. Şam'a döndüğünde, binlerce kilometre genişleyen İslâm coğrafyalarına rağmen halkın zayıf ve güçsüz; ama yöneticilerin ise şatafat ve israf içerisinde olduğunu gördü. Muaviye b. Ebî Süfyan, valilik görevini daha iyi yapmak için, büyük bir saray inşa etmiş, Bizans krallarının saraylarını bile gölge de bırakan bu Yeşil Saray, Şam'da nelerin değiştiğini özetliyordu. Ebû Zer'in bu sapmaya tahammül etmesi mümkün değildi. Vardı Yeşil Saraya, onlarcasının huzurunda Muaviye'ye: *"Ey Muaviye! Eğer bu sarayı Müslümanların parası ile yaptırdımsa bu bir ihanet sen ise bir hainsin, eğer bu sarayı kendi paranla yaptırdımsa bu bir israf, sen ise bir müsrifsin"* dedi. [52]

Bu sözleri Şam'ın sarayında ancak 80 yaşlarında ihtiyar bir delikanlı olan Ebû Zer söyleyebilirdi. Muaviye'yi uyardı, kendine gel dedi. Burası Beni Ümeyye'nin babasının çiftliği değil dedi. Ya Ebû Bekir'in ve Ömer'in zamanındaki gibi bu vilayeti yönetirsin ya da bu sarayı senin başına yıkarım dedi. Ebû Zer, Şam'da kaldığı günler içerisinde hep bunun mücadelesini verdi. Onun mücadelesi asla helal ve meşru yollarla kazanılmış mallara karşı bir mücadele değildi. Onun mücadelesi özellikle Müslümanları yönetmeye aday olanların bu konuda ortaya koymaları gereken nebevi siyasetin gereklerini yerine getirme mücadelesi idi. Ebû Zer iki şeyi hazmedemiyordu:

[50] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 44; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 123.

[51] Taberi, *Tarih*, IV, 259; İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 48.

[52] İbn Fakih, *Muhtasar Kitabü'l-Büldân*, s.156.

1. Valilerin tebaalarından daha üst bir seviyede yaşamaları

Çünkü ona göre vali demek, ne demek idi? *“Tebaasından önce acıkan, tebaasından sonra doyan adamdı!”* Yani o önce halkı doyuracak, bütün halk doyunca ancak o doycak... Bütün halkın doyması da pek mümkün olmadığı için, vali demek Ebû Zer’e göre: *“Aç adam demektir”* Onun kitabında yazan bu... Çünkü o bunu görmüş Peygamberden... Bunu görmüş Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’den...

2. Sahâbenin Hz. Peygamber döneminden farklı yaşamaları

Ebû Zer bunu da hazmedemiyordu... O kendisine Efendimiz’den duyduğu bir hadisi hedef olarak belirlediği için istiyordu ki bütün sahâbî de böyle olsun... Meşru ve helal dahi olsa, sahâbîye mal biriktirmeyi yakıştıramıyordu. Bu Ebû Zer’in içtihadıdır; bu da bir içtihatıdır... İşte Ebû Zer, bu iki şeyi hazmedemediği için mücadelesi hep bunun üzerinden yürüyordu.

Şam’da kaldığı süre içerisinde bazen sokaklarda, bazen mescid de bazen çarşı-pazar da bazen de Muaviye’nin sarayında hep aynı şeyleri söylüyor, hep aynı mücadeleyi veriyordu. Dilinde Tevbe Sûresi’nin 34. ayeti insanların dünyaya olan meyillerini kendisine biçilen rol gereği ahirete çevirmeye çalışıyordu. Bu ayet, Ebû Zer’in ayeti diye meşhur olmuştur. Ayetin Ebû Zer ile doğrudan bir alakası yoktur; ama Ebû Zer, özellikle Şam’da gelişen olaylar üzerine bu ayeti kendisine ser levha yapmıştı. Ne diyordu bu ayet: *“Ey İman Edenler! Biliniz ki hahamların ve rahiplerin bir çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!”* [53]

Ebû Zer bu ayeti okuyor ve insanları servetin tekelleşmesi konusunda uyarıyordu. Tabi bu ayet ashâbın birçoklarına göre zekâtı verilmeyen mallar içindi. [54] Ama Ebû Zer böyle anlamıyordu, ona göre ihtiyaç fazlası her mal bu kapsama giriyordu.

[53] Tevbe 9/34.

[54] Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 333.

Hız. Ebû Zer bir müddet sonra Şam'daki muhalefetini daha da sertleştirdi. Bir gün sokaklarda şöyle haykırıyordu: *"Evinde yiyecek ekmeği olmadığı halde kınından ayrılmış bir kılıç gibi isyan etmeye ne şaşarım!"* [55] Bu halkı isyana çağırın, kıyama çağırın bir davetti. Gerçi Ebû Zer, hiçbir zaman Müslümanlara karşı kılıç eline almamıştır; hayatının sonuna kadar da buna asla fırsat vermemiştir. Ama o bir hakikati ifade ediyordu: İsyân/kıyam zalime karşı yapılır; bunun yolu sadece kılıç değildir; bazen bir taş, bazen taştan da etkili bir kelime, bir söz; zalime karşı verilmiş bir cevaptır. O insanların haklarını istemelerini istiyordu. Bunu da yaparken kılıçla değil, yeri geldiğinde sıkılmış bir yumrukla, yeri geldiğinde söz ile kelimeler ile bunu yapmalarını öğütüyordu.

Ebû Zer'in Şam'daki bu çıkışı, bir anda Şam'ı karıştırmış, zayıf ve fakir halkın yanında toplanmasına sebep olmuştu. Gelişmeleri dehşetle izleyen Benî Ümeyye mensupları çok iyi anlamışlardı ki bu ihtiyar delikanlı Şam'da olduğu müddetçe onlara rahat yoktu.

Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan baktı ki hiçbir şekilde Ebû Zer'i susturmak mümkün değil, kontrol altına almak da mümkün değil... Ne yaptı? Halife Hız. Osman'a bir şikâyet mektubu yazdı. Ebû Zer'in Şam ahalisini valiliğe karşı kışkırttığını, insanları isyana teşvik ettiğini söyledi. Mektubu devletin genel sekreteri olan Mervan b. Hakem, Hız. Osman'a okuyunca, Hız. Osman hemen cevabî bir mektup yazarak, Ebû Zer'in derhal Medine'ye gönderilmesini istedi. Hız. Osman'ın mektubu Şam'a ulaşınca, Muaviye sevindi ve bunu Ebû Zer'e iletti. Hemen küçük bir birlik oluşturdu, Ebû Zer'i çabucak Medine'ye gönderdi. [56]

Hız. Ebû Zer, 80 küsur yaşında zorlu bir yolculuktan sonra Medine'ye ulaştı. Medine'ye ulaşır ulaşmaz Ebû Zer, Hız. Osman'ın huzuruna geldi. Aslında ikisi de birbirlerini çok severlerdi. Tatlı acı onlarca hatıraları olmuştu; Hız. Osman'a ilk biat edenlerden biriydi. Hilafetinin ilk yıllarında Beni Ümeyye'den bazı akrabalarını Hız. Osman devletin belli kademelerinde görev getirince Hız. Ebû Zer de buna çok üzölmüş, rivayetlerin bize aktardı-

[55] Yâkûbî, *Tarih*, II, 172.

[56] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihî'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1034-1035.

ğına göre Hac'da gözyaşları içerisinde Hz. Osman için dua etmişti.^[57] Ebû Zer'in derdi şahıslarla değildi, onun iki önemli derdine dikkat çekmiştik: Devlet kademelerinde görev yapanların sade yaşamaları, ikincisi ise sahâbenin Efendimiz (sas) döneminde nasılsalar öyle yaşamaları idi. Hz. Osman'ın karşısına gelince de bunları söyledi. Hz. Osman, Ebû Zer'i dinledi; sonra ona dedi ki: *"Ey Ebû Zer! Sen nasıl Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılar-sın?"* Bu söz Ebû Zer'in o kadar zoruna gitti ki gözyaşlarını tutamadı: *"Ey Os-man! Ben nasıl Allah'ın helal kıldığını haram edebilirim? Sen nasıl bu sözü bana söylersin. Benim derdimin ne olduğunu sen benden daha iyi anlayan gerekirdi. Efendimiz (sas) böyle mi yaşadı, bize böyle mi yaşamamızı emretti. Şam'da se-nin valin tebaası açken saraylar yapıyor, fetihlerden gelen ganimetleri mazlum ve mustazaflara dağıtacağı yerde kendi yandaşlarına peşkeş çekiyor, benim isyanım bunadır. Madem sen beni anlamayacaksın, o halde ben de son nefesime kadar bunlarla mücadele edeceğim"* dedi.^[58] Hz. Osman'ın yanından ayrılınca dev-letin genel sekreteri olan Mervan, Hz. Osman'ı kışkırtmaya çalıştı: *"Amca! Eğer Ebû Zer Medine'de kalırsa asla bize rahat vermeyecek. Nasıl Şam'ı ka-rıştırdıysa, buraları da karıştıracaktır. Nasıl Şam'da halkı isyana teşvik ettiyse burada da edecektir. Gel beni dinle biz Ebû Zer'i başka bir yere gönderelim."* dedi. Hz. Osman bu teklife şöyle karşılık verir: *"Hayır! Ben nasıl Ebû Zer gibi sâbikûndan olan bir zatı Medine'den çıkarırım, nasıl ona kendi isteme-diği bir şeyi yaptırırım. Kalsın Medine'de bakalım, Allah bize nasıl bir kapı açacak..."*^[59]

Böylelikle Ebû Zer Medine'de kalmaya başladı. Ama Medine'de eski Medine değildi. Beni Ümeyye bütün devlet imkânlarını eline geçirmiş, Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişen o ilk nesil âdeti devre dışı bırakılmış, Hz. Ali sessiz bir tavra bürünmüş, meydan da bunlara kalmıştı. Ama Ebû Zer asla sessiz kalamazdı. Dün Şam'da yaptığını şimdi Medine'de yapıyordu. Çarşı, pazarda dolaşüyor; peygamberin miras bıraktığı nebevi çizgiden en küçük bir sapma görse anında onu düzeltmek için uyarıyor, bu

[57] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihi'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1035.

[58] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihi'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1035.

[59] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihi'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1035.

konuda tevillerle sözü geçirmeye çalışanları ise sözleri ile âdeta yerden yere vuruyordu.

Rebeze Yılları

O günlerin birinde Ebû Zer, Hz. Ali'nin, Hasan, Hüseyin'in ve Ammâr b. Yâsir'in yanında oturduğu bir anda Hz. Osman'ın habercisi geldi ve Ebû Zer'i, Hz. Osman'ın çağırdığını söyledi. Bu haber gelince Ali ile Ammâr birbirlerine baktılar, çünkü bu hayra alamet bir şey değildi. Bu haberin arkasından başka bir şey geleceğini anlamışlardı. Ebû Zer, gelen haberci ile birlikte Hz. Osman ile görüşmek üzere yola çıktı. Ali, Ammâr, Hasan ile Hüseyin de merakla neler konuşulacağını beklemeye başladılar. Ebû Zer, Hz. Osman'ın yanına varınca Hz. Osman, Ebû Zer'e: "Senin bundan sonra Medine'de kalman pek doğru olmayacaktır. Seni ben hacıların uğrak bir durağı olan Rebeze'ye göndermek istiyorum" dedi. ^[60]

Buranın seçilme sebebi ise hem Ebû Zer'in kabilesine yakın hem de bir dönem Ebû Zer, orada ganimete ait mallara baktığı için o mekâna alıştıktır.

Ebû Zer, Hz. Osman'a: "Peki! Madem benim hakkımda bunu uygun gördün ben de buna rıza göstereceğim" dedi. Ebû Zer, Hz. Osman'ın yanından çıktığında, Hz. Hüseyin koşa koşa geldi, -onlar Ebû Zer'e amca derlerdi- ... "Amca ne oldu" deyince; Ebû Zer gözyaşlarını tutamadı ve dedi ki: "Osman beni hicretten sonra tekrar bedevi yaptı." ^[61]

Hz. Ebû Zer, hazırlıklarını yaptı. Hz. Osman ona binecek bir deve, bir miktar koyun keçi hazırlamıştı, yanına askerler de vererek onu Rebeze'ye doğru gönderdi. Onu yolcu edenler kimdi? Ali, Ammâr, Hasan, Hüseyin ve diğer birkaç sahâbî... Hz. Ali, Ebû Zer'i Rebeze'ye yolcu ederken, aynen Efendimiz (sas) gibi ona sıkı sıkıya sarılmış: "Ey Ebû Zer! Sen Allah'ın rızasını kazanmak için öfkelenдин, şimdi de Allah'ın rızasını kazanmak için sürgüne gidiyorsun. Bundan sonra da Allah'ın rızasını kazanmak için gayret et"

[60] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 263.

[61] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, V, 52.

diyordu. ^[62] Hz. Ali ağlamamak için kendine zor tutuyordu; ama o tabloyu görenler gözyaşları içerisinde o iki aziz dostu seyrediyorlardı.

Ebû Zer, yalnız adam; kendisine çizilen kaderini oynamak için Rebeze'nin toprağına yürüyordu. Yalnızlık onun kaderi idi. Efendimiz (sas) ta Tebûk günü: **“O, tek başına yaşar, tek başına ölecek ve tek başına dirilecek”**^[63] demişti ya; şimdi Ebû Zer, 80 küsur yaşma kadar tek başına yürüyen Ebû Zer, tek başına ölmek için Rebeze'ye gidiyordu.

Hz. Ebû Zer'in Rebeze hayatı yaklaşık iki sene sürecektir. Bu iki sene zarfında birkaç kez Medine'ye gelip gidecek, bazen de onu görmeye gidenler olacaktı. Meselâ, Mısır tarafından Halife Hz. Osman'ı devirmek için gelen asi gruplar Ebû Zer'e: “Seni bu hale sokan Osman'dır, gel başımıza geç ona isyan edelim” dediklerinde Hz. Ebû Zer asla böyle bir şeye taraftar olmayacak, onları bile bu işten vazgeçirmeye çalışacaktır. Onlara diyecekti ki: *“Vallahi! Osman beni değil Rebeze'ye, dünyanın öbür ucuna sürseydi, ben yine benim hakkımda bu hayırlıdır ki Osman böyle yaptı der, onun emrine itaat ederim.”*^[64] Bu tavır Hz. Ebû Zer'i anlamamız için önemli bir noktadır.

Vefatı

Hz. Ebû Zer, hanımı Ümmü Zer ve bir kızı ya da hizmetlisi ile beraber Rebeze'de iki yıl yaşadıktan sonra tarihler hicrî 32'yi, miladî 653'ü gösterdiğinde hastalanır ve yatağına düşer; baş ucunda Ümmü Zer, gözyaşları içerisinde ağlamaya başlar. Ümmü Zer o ara der ki: “Ben yaşlı ve kadınıym ya sana hak vaki olsa ey Ebû Zer! Ben bu halim ile sana ne yapabilirim ki? Ne seni yıkayabilirim ne seni kefenleyebilirim ne seni defnedebilirim!” Ümmü Zer bunları söylerken Ebû Zer şöyle diyordu: “Üzülme ey Ümmü Zer! Biz bir gün beş-on sahâbî Efendimiz'in (sas) yanında oturuyorduk. Efendimiz (sas) bizim hepimize baktı, sonra dedi ki: **‘İçinizden biri çölün orta bir yerinde tek başına vefat edecek ve onun cenazesini mü'minlerden bir topluluk**

[62] İbn Şebbe, *Kitâbü Tarihi'l-Medineti'l-Münevvere*, III, 1035.

[63] Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/50,51; Beyhakî, *Delâil*, V, 222.

[64] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 263.

ve o topluluk içerisinde salih bir adam kaldıracak!’^[65] Ben şimdi şöyle bir bakıyorum da o gün orada bulunanlardan sadece ben hayatta kalmışım, çok büyük ihtimalle Efendimiz (sas) beni kastetmiş, göreceksin şimdi mü'minlerden bir topluluk buradan geçecek ve beni onlar defnedecekler.”^[66]

Ümmü Zer, halen gözyaşları içerisinde; “Ey Ebû Zer! Kim gelir bu ıssız çöle, hacılar döndü, kervanlar bitti, kim geçer buralardan” dedi. Ama Ebû Zer: “Hayır sabret, Allah Resûlü her sözünde sâdıktır, her sözü doğrulanmıştır, bu sözü de doğrulanacaktır” dedi.

Beklemeye başladılar; bir ara Ümmü Zer, çölün ortasından yükselen bir toz bulutu gördü, yavaş yavaş kendilerine yaklaşan bir kabileyi görünce, Ümmü Zer heyecanla, “Evet, gelenler var!” dedi. Ebû Zer: “Ben sana dememiş miydim, işte onlar Efendimiz’in (sas) haberini verdikleri topluluktur, onların içerisinde salih bir adam vardır, o da beni defnedecektir” dedi.

İbn Abdilber o kafilenin 14 kişiden oluştuğunu söylemektedir.^[67] Topluluk yaklaştı; yaşlı ufak tefek bir zat atından aşağıya indi ve Ümmü Zer’e: “Siz kimsiniz, çölün ortasında ne işiniz var” dedi. Ümmü Zer kendisini tanıttı, dizlerinin üzerinde yatanın Allah Resûlü’nün ashâbından Ebû Zer olduğunu söyledi. Ebû Zer’i duyunca o yaşlı zat; bir anda sanki gençleşti, ta Tebûk’a gitti, Efendimiz’in (sas) 23 yıl önce söylediği sözü tekrar etti ve çölün ortasında: “Allah Ebû Zer’e rahmet eylesin. Tek başına yaşadı, tek başına ölecek ve tek başına dirilecek”^[68] diye haykırdı. Bu sözü haykıran Abdullah b. Mes’ûd’dan başkası değildi. Gözyaşları içerisinde Ebû Zer’e sarıldı: “Efendimiz’in dediği çıktı Ey Ebû Zer! Tek başına yaşadın, şimdi de tek başına ölüyorsun, yarın tek başına dirileceksin” dedi. Ebû Zer, Abdullah’ı tanımıştı, ona dedi ki: “Beni sen defnedeceksin, çünkü Efendimiz (sas) bunu da bize söylemişti. Ama ey Abdullah! Beni kefenleyeceğiniz kefeni öyle birinden al ki o küçük büyük hiçbir devlet görevi, idarecilik, emirlik almamış olsun.”^[69] O topluluk

[65] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 264.

[66] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 264.

[67] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[68] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[69] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 265.

içerisinde ensârdan bir delikanlı vardı; o dedi ki: “Ben hiç görev almamışım, annemin de bana verdiği şöyle bir elbise var, onu kefen olarak verebilirim.” Ebû Zer bu sözlerle sevindi ve çölün ortasında böylece gözlerini bu dünyaya kapadı. Abdullah b. Mes’ûd, o gencin verdiği elbise ile Ebû Zer’i kefenledi, cenaze namazını kıldırdı ve çölün ortasında yalnız bir mezar kazarak Ebû Zer’i oraya defnetti. [70]

Yalnızlık onun kaderi... Issız çöllerin yalnız adamı, kıyamete kadar da yalnız kalacak, hiç kimseler onun mezarını bile bilmeyecek... Abdullah b. Mes’ûd, daha sonra Ümmü Zer’i de yanına alarak Medine’ye doğru yola çıktı.

İşte Ebû Zer’in hayatı, işte onun bize bıraktığı miras... O, Hz. İsa’nın zühdü üzere yürüyerek, *Mesihü’l-İslâm/İslâm’ın* mesihi olarak bize çok şey öğretti. Allah duyanlardan etsin, Allah hepimizi Ebû Zer’in; zühd dolu, mücadele dolu, aşk dolu, sevdâ dolu, istikamet dolu, istikrar dolu, ilim dolu hayatından nasiplendirsın.

Hadis Rivayetleri

Hz. Ebû Zer bize böyle bir hayat bırakmasının yanında Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından tam 281 tane hepsi de kendi mizacına uygun olan hadisler rivayet etmiştir. [71] O hadislerden iki tanesini naklederek sözlerimizi nihayete erdirelim.

Hz. Ebû Zer ne zaman bir hadis rivayet etse; sözü şudur: “Dostum/halilim bana şöyle dedi...” [72] Ona, Efendimiz’in (sas) yakınlığı böyleydi. Yine bir gün dedi ki: “Dostum bana yedi şeyi emrederek, şöyle vasiyette bulundu” dedi. Neymiş o yedi vasiyet? Dikkat edelim ve bu yedi nebevî vasiyet üzerinden hem Hz. Ebû Zer’i anlayalım hem de kendi hayatlarınıza taşımak için bu mesajları üzerimize alalım:

[70] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 266, 267.

[71] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sire*, s. 258.

[72] Nesâî, *Siyam*, 81; Müslim, *Bir*, 142; Tirmizî, *Et’ime*, 30; İbn Mâce, *Et’ime*, 58.

1. Zayıf ve miskin olanları sevmemi
2. Kendimden daha düşkünlere bakıp, daha iyi durumda olanlara imrenmememi
3. Hiç kimseden bir şeyler istemememi
4. Akrabalarım ile, onlar ilişkiyi kesseler bile ilişkimi sürdürmemi
5. Ne kadar acı olsa da hakikati söylememi
6. Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan hakkı haykırmamı
7. La havle ve la kuvvete illa billah sözünü dilimden hiç düşürmemeyi^[73]

Hız. Ebû Zer'in dilinden düşürmediğı bu yedi nebevî tavsiye inşallah bizlerin de hayatlarının esas! olur.

Diğerk hadis ise şudur: Hız. Ebû Zer bir gün Efendimiz'in yanına geliyor ve diyor ki: "Ya Resûlullah! Bu zenginler var ya, hepsi sevapları silip süpürdüler ve bize bir şey bırakmadılar. Onlar bizim gibi namaz kılıyorlar ve oruç tutuyorlar, sevap alıyorlar. Onların malları var, mallarını Allah yolunda infak ediyorlar, sevap alıyorlar, ama bizim verecek mallarımız yok, bu bize haksızlık değil mi?" Efendimiz (sas) tebessüm ediyor; "Ebû Zer! Gel sana bazı kelimeler, cümleler öğreteyim, sen onları söyle zenginlerin infakla kazandıkları sevaptan daha fazla sevap kazan. Eğer bu cümleleri sen söylersen, söylemeyen herkesi sen sevap itibari ile gerilerde bırakırsın." Hız. Ebû Zer heyecanlanır; "Söyle Ya Resûlullah! Bana sevap kazandırtacak o kelimeleri, cümleleri bana öğret!" der. Efendimiz, buyurur ki: "Bundan sonra her namazın ardından otuz üç defa Sübhanallah der Allah'ı tespih edersin, otuz üç defa Elhamdullilah der Allah'a hamd edersin, otuz üç defa Allahu Ekber der onu yüceltirsin. Sonra bunları; 'Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâşerike leh, lehu'l mülkü ve lehu'l hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr.' cümleleri ile bitirirsin. Böyle yaparsan günahın denizin köpükleri kadar da olsa bağışlanır ve çok çok sevap kazanırsın." Hız. Ebû Zer sevinç içinde bu tesbihatı alır gider. Ama

[73] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 159; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 159, 160.

bir müddet sonra yine Efendimiz'in huzuruna gelir, yine üzgündür. Der ki: "Ya Resûlullah! Zengin kardeşlerimiz -ifade aynen böyledir- bu tesbihatı bizden duydular onlar da yapmaya başladılar. Bir bu kalmıştı elimizde onu da bizden aldılar. Efendimiz (sas) yine tebessüm etti ve dedi ki: "Ebû Zer! Korkma Allah'ın ikramı geniştir. O dilediğine dilediği kadar verir!"^[74]

Nasiplemek duası ile ...

EBÛ ZER EL-ĞİFÂRÎ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Zühdü kendine azık olarak edin ki imtihanlarla dolu kulluk yolunu yürüyebilesin, şartlar ne kadar ağırlaşırse ağırlaşsın, yanlış yollara düşmeyesin.
- ✿ Ehliyeti kendine azık olarak edin ki kazanımlara ihtiram gösterebilesin, her işi değil, hakkını vereceğin işi yapma adına gayret içerisinde olabilesin.
- ✿ Sadakati kendine azık olarak edin ki doğruluktan hiçbir şekilde sapmayasın ne kazanacaklarına ne kaybedeceklerine takılmadan hep doğru olanı söyleyebilesin.
- ✿ Vefayı kendine azık olarak edin ki en zorlu zamanlarda dostlarının yanında durabilesin, yapılan iyilikleri unutmadan daha güzel karşılıkları ortaya koyabilesin.
- ✿ Sabrı kendine azık olarak edin ki musibet ve belalara karşı direnebilesin, en küçük sarsıntıda kayıp gitmeyesin, gelen her imtihan ile seviyeni biraz daha yükseltebilesin.

[74] Müslim, *Mesâcid*, 142; Ebû Dâvûd, *Vitr*, 24, Darimî, *Salât*, 90.

Helal Kazanç Örneği
CÂBİR B. ABDULLAH
Radiyallahu Anhu

إِسْتَغْفَرَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَيْلَةَ الْبَعِيرِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً

“Efendimiz (sas) leyletü'l-ba'ir/ deve gecesi tam yirmi beş defa
benim için istiğfar etti.”

(İbn Esir, Usdül-Gabe, I, 494)

“Zalimlerin zulümlerini görmemek için Allah gözlerimi aldı.
Keşke gözümün gittiği gibi kulaklarım da gitseydi de onlara
dair haberleri de ne işitseydim, ne de bilseydim!”

Câbir b. Abdullah (ra)

(İbn Sa'd, Tabakât, IV, 439)

Adı	Câbir b. Abdullah
Anlamı	Zorla yaptıran, galip gelen
Künyesi	Ebû Abdullah/ Abdullah'ın babası
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Abdullah b. Amr b. Haram
Anne Adı	Enise bint Aname b. Adîyy
Kabilesi	Selemeoğulları/ Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 3/ Miladî, 607
İslam'a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Süresi	11 yıl
Rivayeti	1540
Savaşları	Hamrâülesed, Hendek, Hayber vs.
Görevleri	Komutanlık, muallimlik
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 78/ Miladî, 697
Vefat Yaşı	90

Helal Kazanç Örneği
CÂBİR B. ABDULLAH
(Radiyallahu Anhu)

Allah'a hamd, O'nun Resûlü'ne salât ve selam, tüm mü'minlere de selam olsun.

O'na (cc) yine sonsuz hamdler olsun ki yüreğimize yeterli olmasa bile Efendimiz'in, O'nun pak ellerinde yetişen ashâbın sevgisini ve sevdasını koydu. O sevda olmasa yürümeye takati olur mu insanın ... Ashâbı sevenlere; Allah sevdiklerinin hatırına güçlerine güç katıyor, enerjilerine enerji katıyor, ihlâslarını ziyadeleştiriyor, sözlerini güzelleştiriyor, amellerini kaliteleştiriyor... İnşallah biz de sevenlerden oluruz da bu güzel mükâfatların sahiplerinden birileri de biz oluruz.

82 İl 82 *Sahâbi* deyip yola çıktık; gaye ve amaç belli, istedik ki kulluğun en hasını ve en güzelini ortaya koyan o güzide insanlardan Allah'a (cc) kul olma adına yürüdüğümüz bu kulluk yolunu biraz daha kaliteleştirmek, imanlarımıza ve amellerimize sahâbenin rehberliğinde seviye kazandırmaktı. Bilinen bir gerçek var ki *muhabbet marifet ile akalı bir durumdur. Yani sevmek tanımakla olur.* Öyleyse insan ne kadar tanırса o kadar sever ne kadar severse o kadar da onların yolunda olur. Bugün kendisine misafir olacağımız isim Saâdet asrının çok özel ve güzel bir ismi olan Câbir b. Abdullah'tır. Câbir b. Abdullah'ı biz Zonguldak ile ilişkilendirdik.

Câbir b. Abdullah ve Zonguldak

Câbir b. Abdullah'ın Zonguldak için seçilmesinin sebebi ise şu oldu: Zonguldak ilimiz başta madencilik olmak üzere, tarım, hayvancılık ve ba-

lıkçılık gibi zorlu şartlar altında evlerine helal lokma götürmenin derdinde olan insanların yoğunlukta olduğu bir şehirdir. Özellikle madenlerde yerin yüzlerce metre altında, her gün ölümle burun buruna bir mücadele vererek, başka iş dalları ile mukayese edilse pek de hak ettikleri bedelleri almamalarına rağmen; yine elin/başkalarının emeği ile değil, kendi ellerinin emeği ile alınlarının teri ile helal lokma kazanmanın gayretini verenlerin çok olduğu bir şehirde, anlatılacak en güzel isim Câbir b. Abdullah olmalıydı. Bundan dolayı biz de onu seçtik ve onun hayatının üzerinden bazı hakikatleri duymak istedik.

Sahâbeyi Tanımanın Yolları

Bir noktaya dikkatlerinizi çekerek Câbir b. Abdullah'ın hayatına geçmek istiyorum. Ashâb-ı Kirâm efendilerimizi tanımanın birkaç farklı yolu vardır. Meselâ, onların hayatlarını bize anlatan kitapları okuyarak biraz olsun onları tanıyabiliriz. Onların kendi sözlerinin üzerinden onları tanıyabiliriz. Onlar hakkında söylenmiş sözler üzerinden onları tanıyabiliriz. Meselâ; bir sahâbî hakkında Efendimiz'in (sas) bir beyanı, ona verdiği bir lakabı, yaptığı bir duası o sahâbînin tanınmasına büyük katkı sağlar. Ayrıca başka hususlar da vardır; bunların hepsini bir araya getirdiğinizde tanımak istediğiniz sahâbî efendimiz hakkında bir malumat sahibi olabilirsiniz. Onları tanımanın bir yolu da hem de mühim bir yolu da o sahâbî efendimizin naklettiği hadislerdir. Bu gün adını bildiğimiz 10.000 sahâbî efendilerimizin ancak yüzde 10'u yani 1000 tanesi Efendimiz'den hadis rivayet etmişlerdir.^[1] Kimi çok etmiş: Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Hz. Aişe ve Câbir b. Abdullah gibi, kimi de az rivayet etmiştir ya da bir iki rivayette bulunmuştur. Az ya da çok, rivayet edilen o hadisin üzerinden, o nebevî mesajların ilk ravisi, işiteni olan sahâbî efendimizin şahsiyetini tanıma noktasında ipuçları yakalarız. Çünkü genelde insan karakter, mizaç ve kabiliyeti nispetinde duyduğu sözleri zihninde tutabiliyor ve bunları başkalarına aktarabiliyor. Özel olarak hadis nakli için istihdam edilenler dışında, birçok sahâbî efendimiz kendi ile alakalı rivayetleri zihinlerinde tutuyor; karakter

[1] Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 145.

ve mizaçlarına uygun düşen rivayetleri hafızalarında daha iyi saklıyor, yeri gelince de bunu ümmet ile paylaşıyorlardı.

Câbir b. Abdullah da zihnine, hafızasına kayıt ettiği nebevî sözleri bu ümmet ile paylaştı hem de çokça paylaştı. Müksirûn, yani çok hadis rivayet eden 9 sahâbînin altıncısıdır. Bilindiği üzere, en fazla hadis rivayet eden sahâbî Ebû Hureyre'dir; o 5374 hadis rivayet etmiştir. İkinci sırada 2630 hadis ile Abdullah b. Ömer, üçüncü sırada 2286 hadis ile Enes b. Mâlik, dördüncü sırada 2210 hadis ile Hz. Aişe, beşinci sırada 1660 hadis ile Abdullah b. Abbâs gelmektedir. Sonra altıncı sırada Câbir b. Abdullah 1540 hadis ile o kutlu silsilede yerini almaktadır.^[2] Onun rivayet ettiği 1540 hadis bugün akaid, ibadet, ahlak ve muamelat sahalarında bizim dertlerimize derman olacak nice hakikatler sunmaktadır.

Câbir b. Abdullah'ın Rivayet Ettiği Üç Hadis

Câbir b. Abdullah'ın aktardığı 1540 hadisten üç tanesini size aktarmak istiyorum. Siz bu hadisler üzerinden de neden Zonguldak'ta meclisimizin sahibi o, buradan daha iyi anlayacaksınız. Diyor ki Câbir b. Abdullah: "Efendimiz (sas) bir gün bize çok önemli şeyler söyledi ve sözlerini şöyle bitirdi: **"Helal olan dünyalığı alınız ve haram olanı terk ediniz."**^[3] Yani helal ile yettiniz. Bugün bazı cahillerin dediği gibi, ille de bunu söz ile demeleri de gerekmiyor, fiilî olarak dedikleri gibi: *"Helal, haram ver Allah'ım; garip kulun yer Allah'ım!"* demeyiniz. Helal ile yettiniz, unutmayınız ki: *Helal dairesi geniştir, keyfe de kâfidir.*

Efendimiz (sas), helale sahâbîyi teşvik ederken onun nasıl elde edileceğini de bize beyan ediyor. Aişe annemizin ve Câbir b. Abdullah'ın naklettiği bir hadiste: **"Hiç kimse kendi elinin emeğinden daha temiz, daha helal bir kazanç elde edemez!"**^[4] diyor. İnsanın elinin emeğiyle, alının teriyle elde edilen kazancın en temiz kazanç, en bereketli sermaye olduğunu beyan ediyor.

[2] Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 146-149.

[3] İbn Mace, *Ticarât*, 2.

[4] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 466.

Üçüncü rivayeti de şudur: Sahâbe içerisinde çok mühim simalardan biri de şüphesiz Muaz b. Cebel'dir. Sahâbe nesli içerisinde 10 âlim sayılacaksa, onun adı en üstlerdedir. Büyük bir fakih, âlim ve kâdı olan Muaz, bu ilmi elde ederken, farklı mecralardan temin ettiği kaynaklarla hayatını sürdürmemiş, babasının ve dayısının malı üzerinden zahmetsizce bir ömür yaşamamıştır. Ya nasıl elde etmiştir o büyük ilmi? Elinin emeği ile çalışmış hem de ne çalışma; sonrada ilim tahsil etmiştir... Ödediği emek büyük olduğu için Allah (cc) onun işine de ilmine de çok az yaşamasına rağmen ömrüne de büyük bir bereket vermiştir...^[5] Hayatının bu alanı anlaşılсын diye bir rivayet aktaracağım zaten... O büyük insan, tarlada bahçede çok çalıştığı için elleri nasırlaşmıştır. Bir gün Efendimiz'in (sas) huzuruna geldiğinde, Efendimiz (sas) ellerini uzatmış ama Muaz ellerini O'na doğru uzatmakta biraz tereddüt etmiştir.^[6] Efendimiz (sas) bu tereddütünün sebebini sorunca; "Ya Resûlullah! Tarla bahçe işlerinde çalışmaktan ellerim nasır tuttu. Sizin ellerinizi incitmek istemediğimden ellerimi size uzatmadım!" demişti. Efendimiz (sas): **"Uzat ey Muaz uzat o ellerini!"** demiş, sonra o ellerin nasır bağlayan avuç içlerini öpmüş ve demişti ki: **"Bu el Allah ve Resûlü'nün sevdiği eldir. Bu ele cehennem azabı dokunmayacaktır!"**^[7]

Câbir b. Abdullah o günden sonra ne zaman Muaz'ı görse o ellerini öpecek ve kendi nasırlaşmış ellerini de ona gösterecekti. İşte o güzide insanlar, dünyaya meydan okuyan o yiğitler, dünyaya hidayet nurunu taşıyan o bahtiyarlar; o kadar çok iş yaptılar ki saatlerce anlatsak bitiremeyiz; o kadar işi yaparlarken de hep helal kazandılar, kimselere yaslanmadılar, helal daire içerisinde kalabildiler.

İşte biz bugün sahâbe içerisinde bu yönü ile öne çıkmış bir isim olan Câbir b. Abdullah'ı tanımak, onu hayatının bereketli sayfalarından hayatla-

[5] Muaz b. Cebel, Hicret'ten 18 yıl önce, yani miladî 603 yılında Medine'de doğmuş, 18 yaşlarında iken iman etmiş ve Hicret'in 17. yılında, miladî olarak da 638'de 35 yaşlarında Amevâs taununda vefat etmiştir. Kabri, bugün Ürdün içerisinde kalan Ağvarüşşimâliye'dedir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847, 1848; İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, V, 187-190.

[6] Bazı rivayetlerde bu olayın kahramanı Sa'd b. Muaz'dır. Bkz. Ebû Dâvûd, *Buyû*, 4; Tirmizî, *Buyû*, 4.

[7] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 405, 416.

rımıza izler taşımak için buradayız. Öyleyse gelin o bereketli hayatın sayfalarını beraberce çevirelim.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram, Medineli ensârdan Selemeoğulları'ndadır. Babası Abdullah b. Amr, sahâbenin yiğitlerinden biridir. Es'ad b. Zürrâ'e'nin vesilesi ile imana yürümüştü, Akabe Biatları'nda bulunmuş, bir şehadet sevdalısı ve aşığı olmuş bir yiğittir. O güzel sahâbî Bedir'de şehadet aşkı ile yanıp tutuşmuş, ama istediği o şehadete Uhud'da kavuşmuştur. ^[8]

Annesi Nüseybe bint Akabe b. Adiyy^[9] ya da bir diğer rivayete göre Enise bint Aname b. Adiyy'dir. O da babası gibi Medine'nin ilk iman edenlerindendir. ^[10]

Hız. Câbir'in bir rivayete göre 7, diğer bir rivayete göre ise 9 kız kardeşi vardır. ^[11] 10 kişilik bu ailenin çalışanı sadece baba Abdullah b. Amr olduğu için epey zorlanıyor, ailesini geçindirmek için ciddi gayretler sarf ediyor. Kendilerine ait küçük bir bahçede gece-gündüz demeden çalışarak evlerine helal lokma götürmenin mücadelesini vermektedir. ^[12]

Böyle bir zeminde Câbir b. Abdullah, miladî 607'de yani nübüvvetten 3 yıl önce Medine'de doğuyor. Mus'ab b. Umeyr, Kur'an öğretmeni olarak Medine'ye geldiğinde Câbir 15 yaşlarında bir delikanlıdır. Onun nurlu yüzüne ve dilinden dökülen Kur'an ayetlerine vurulmuş ve babası gibi iman etmiştir. Nübüvvetin 13. yılında rivayetlerdeki sıralamaya göre ikinci, farklı bir sıralamaya göre üçüncü ve sonuncu Akabe Biati'na, o da babası ile katılmıştır. O önemli ve son biata, Mus'ab b. Umeyr, 73 erkek, 2 kadın; 75 kişi ile gelmişti; o 75 kişiden biri Câbir'in babası Abdullah, bir diğeri de o günler

[8] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099, 1100; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 343, 344.

[9] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 292.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2435; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 432.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 433.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 343.

16 yaşlarında olan Câbir'in kendisi idi. Hatta yıllarca bunu bir gurur nişanesi olarak dile getirecek: *"O topluluğun en genci bendim"* diyecekti. ^[13]

Yapılan bu Akabe Biatı'ndan sonra artık Yesrib imana bağrını açmaya başlamış, Müslümanlar da gruplar halinde hicret etmişlerdi. İman adına evlerini, barklarını, işlerini aşılarını hatta bazıları eşlerini bile terk ederek Medine'ye gelmiş, ensâr da neleri var neleri yoksa her şeylerini bu iman kardeşleri ile paylaşmışlardı. Abdullah b. Amr, çok istemesine rağmen 10 çocuklu evinde kimseyi misafir edememişti. Bunun ızdırabını da yüreğinden hiç düşürmemişti. ^[14]

Mescid-i Nebevi'nin inşası bitince Efendimiz (sas) hemen, aynı mekanda bir mektep inşa etmişti. Adı Suffa olan bu mektep, sahâbenin ilim kalelerini yetiştiren bir pota olmuştu. O potada pişen belli bir kıvama gelen isimlerden biri de Câbir b. Abdullah idi. Belki orada gecelemlerden biri değildi; ama o tarladan bahçeden fırsat bulduğunda, yorgunluğunu bir hurma ağacının altında oturup dinlenerek atmıyor, bağ ve bahçelerin serinlikleri altında da zaman geçirmiyor; koşa koşa mescide geliyor, ruhunun açlığını dinlediği sohbetlerle gideriyordu. Bugünün insanına bu hal çok şeyler söyler değil mi! Bakın bugün 12 saatini, 14 saatini, 16 saatini işte geçiren insanlar olarak bizler gerçekten yoruluyoruz, yorgun ve argın bir şekilde evlerimize gidiyoruz. Peki, nasıl dinleniyoruz evlerimizde... Oturuyoruz televizyonun karşısına, elimize alıyoruz sihirli alet olan kumandayı, biz onu kumanda ettiğimizi zannediyoruz; ama o, sihirli kutu oradan oraya bizi götürerek saatlerimizi işgal ederek, bizi kumanda ediyor. Sonra kalkıp bu halde yatağa giriyoruz. İki, üç saat zihnimizi, yüreğimizi, gözlerimizi kirletip yatağa girdiğimiz için de tam anlamı ile ne uyuyabiliyor ne dinlenebiliyoruz. Ama bu kadar yorgunluğun altında kalkıp bir sohbete gitsek, belki bize garip gelecek ama yine de söyleyeceğim; orada uyuklasak hatta uyusak, yine de istifade etmiş oluruz. Çünkü Allah (cc) için bir araya gelen o topluluğa, melekler rahmet edecektir, velev ki orada yatsa bile... ^[15]

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 432.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099.

[15] Bu konuda hadis kitaplarımızda geçen birçok rivayet vardır. Onlardan bir tanesini örnek olsun diye burada aktarmak istiyoruz. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Efendimiz (sas) buyurmuş-

İşte Câbir b. Abdullah gerçek manada dinlenmenin nasıl olduğunu bilen biri olarak, Peygamber'in mescidinde ruhunun açlığını gidererek dinleniyor, doyuyor.

Bedir'e Doğru

Günler böyle geçerken Bilal'in sesi duyuluyor. Bilal, Bedir için asker istiyor. O gün Câbirlerin evinde bir tartışma başlıyor. 50 yaşlarında olan baba Abdullah b. Amr: "Ben gideceğim" diyor Bedir'e; 18 yaşlarında bir delikanlı olan oğul Câbir: "Hayır, ben gideceğim" diyor. Baba Abdullah en sonunda diyor ki: "Oğlum bir sürü kız kardeşin var, ikimizden birinin kalıp burada ailemiz ile ilgilenmesi lazım. Bu sefer ben gideyim, bir dahaki sefer sen gidersin!" Böylelikle Câbir ikna oluyor: "Tamam" diyor. Babası oğluna sarılıyor; diyor ki: "Oğlum baban dönmek için gitmiyor, Allah ve Resûlü uğrunda ölmek için gidiyor, sen de babana dua et, bana şahadet Bedir'de ulaşsın! Eğer ben şahadete ulaşırsam, kardeşlerin sana emanettir." Câbir, hiçbir şey diyemiyor; sarılıyor babaya ve gözlerinden yaşlar boşanıyor.^[16] Bir şahadet sevdalısı olan baba Abdullah b. Amr, Bedir'e doğru yürürken hep Mübeşşir

lardır ki: "Allah Teâlâ'nın yollarda dolaşıp Allah'ı ananları tespit eden seyyah melekleri vardır. Bunlar Cenâb-ı Hakk'ı anan bir topluluğa rastladıkları zaman birbirlerine: "Gelin! Aradıklarımız burada!" diye seslenirler ve o meclistikeleri dünya semâsına varıncaya kadar kanatlarıyla çevirip kuşatırlar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, meleklerden daha iyi bildiği halde yine de onlara "Kullarım ne diyor?" diye sorar. Melekler: "Sübhânallah diyerek, seni ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan tenzih ediyorlar, Allâhü ekber diyerek tekbir getiriyorlar, Elhamdullillah diyerek sana hamdediyorlar ve senin yüceliğini dile getiriyorlar, derler. Konuşma şöyle devam eder: "Peki onlar beni gördüler mi ki?" Hayır, vallahi seni görmediler. "Beni görselerdi ne yaparlardı?" Şayet seni görselerdi sana daha çok ibadet ederler, şânını daha fazla yüceltirler, ulûhiyyetine yakışmayan sıfatlardan seni daha çok tenzih ederlerdi. "Kullarım benden ne istiyorlar?" Cennet istiyorlar. "Cenneti görmüşler mi?" Hayır, yâ Rabbi! Vallahi onlar cenneti görmediler. "Ya cenneti görseler ne yaparlardı?" Şayet cenneti görselerdi onu daha büyük bir iştiaqla isterlerdi, onu elde etmek için büyük gayret sarfederlerdi. Bunlar bana neyden sığınıyorlar?" Cehennemden sığınıyorlar. "Peki, cehennemi gördüler mi?" Hayır, vallahi onlar cehennemi görmediler. "Ya görseler ne yaparlardı?" Şayet cehennemi görselerdi ondan daha çok kaçarlardı, ondan pek fazla korkarlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerine: "Sizi şahit tutarak söylüyorum ki ben bu halde olan kullarımı bağışladım" buyurur. Meleklerden biri: "Onların arasında bulunan falan kimse esasen onlardan değildir. O buraya bir iş için gelip oturmuştu, deyince Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Orada oturanlar öyle iyi kimselerdir ki onların arasında bulunanda asla şâki olmaz. (Lâ yeşkâ bihim celisühüm!)" Buhârî, Daavât, 66; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 251-252, 358-359.

[16] İbn Hacer, el-İsâbe, II, 1099; İbn Esir, Usdül-Ğâbe, III, 343-344.

b. Abdülmünzir'in yanındadır. Zaten ikisi birbirini çok severlerdi. Mübeşşir, büyük sahâbî Ebü Lübabe'nin kardeşidir.^[17] Yol boyunca sohbet etmişlerdir ve sohbetlerinin konusu ise hep şehadet olmuştur... Birbirlerine sen şehit olursan şöyle olur, ben şehit olursam böyle olur diye bir şeyler anlatıp durmuşlardır... Ama Bedir'de şehadet o gün Mübeşşir'e nasip olacaktır, Abdullah b. Amr ise Medine'ye sağ-salim dönecektir. Baba ile oğul Medine'de buluşunca, Câbir babasının sağ-salim dönüşüne seviniyor ağlıyor; baba Abdullah ise: "Olmadı oğlum olmadı, babana bu seferde şehadet nasip olmadı; Mübeşşir gitti o şerefe nail oldu, ama bana olmadı" deyip ağlayacaktır.^[18] Sahâbenin bu sevdasını gerçekten anlamakta zordur, anlatmakta...

Bedir'den döndükten sonra Abdullah b. Amr'ın dualarında hep şehadet olacaktı. Yatarak bu duayı yapmayacaktı, yine tarlada, bahçede çalışacak; ama dilinden de bu duayı düşürmeyecekti. Bir gün rüyasında Mübeşşir b. Abdülmünzir'i görecekti. Mübeşşir'i cennette oradan oraya dolaşarak görecekti ve merakla: "Ey Mübeşşir! Sen Bedir'de ölmedin mi? Şimdi nasıl cennete girdin ve orada dolaşmaya başladın" diye soracaktı. Mübeşşir diyecekti ki: "Allah beni diriltti ve beni cennetine aldı. Hiç tahmin edemediğim rızıkların ve nimetlerin sahibi kıldı, şimdi ben cennette isteğim yerden, istediğim yere gidip duruyorum!" Bu halde uyandı Abdullah ve koşup bu rüyasını Efendimiz'e (sas) anlattı. Efendimiz (sas) rüyayı dinleyince dedi ki: "Müjde ey Ebû Câbir! Bu sana ulaşacak şehadetin haberidir!" Abdullah bunu duyunca ağlamaya başladı ve dedi ki: "Ya Resûlullah! Yani şehadet bana ulaşacak mı?" Efendimiz: "İnşallah" dedi.^[19]

İmtihan Meydanı Uhud

Bedir'in arkasından bir yıl geçince Uhud'a doğru yürüyeceklerdir Müslümanlar... Yine Câbirlerin evinde bir tartışma vardır. Baba ben gideceğim diyor, Câbir ben gideceğim diyor. Câbir babasına diyor ki: "Babacığım! Sen demedin mi bir sen bir ben gideceğiz cihada... Sen Bedir'e gittin, sıra bende; şimdi de ben gideceğim!" Baba Abdullah diyor ki: "Evet oğlum dedim, halen sözümün arkasındayım, ama ben senden bu seferlik hakkından vazgeçmeni

[17] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, V, 53.

[18] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 343.

[19] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 343.

istiyorum. Bu sefer hakkını bana ver, bir dahaki sefere sen gidersin!” Câbir yok diyor. Başka bir şey olsaydı baba, kesinlikle seni nefsim tercih ederdim, ama bu meselede benden fedakârlık bekleme! Bu sefer ben gideceğim!” Abdullah b. Amr, bir türlü oğlu Câbir’i ikna edemeyince diyor ki: “Gel o zaman gidelim Efendimiz’e... Onun yanında halimizi dile getirelim, O’nun verdiği hükme de rıza gösterelim.” Tamam diyorlar ve Efendimiz’in (sas) huzuruna gidiyorlar. Efendimiz (sas) ikisini de dinliyor, ikisinin de cihad ve şehadet aşkına hayran oluyor, ama herhangi bir hüküm vermiyor, çünkü ne dese biri kırılacak, bunun üzerine diyor ki: **“Ben sizin işinize karışmam! Gidin bu meseleyi kendi aranızda halledin, karara bağlayın!”**^[20] Dışarı çıkıyorlar; Baba Abdullah, oğlu Câbir’in ellerinden tutuyot: *“Ey Oğulcuğum! Biliyorsun sen bana Allah’ın dünyalık olarak en büyük armağanı ve nimetisin. Allah seni bana 9 kız çocuğundan sonra nasip etti. Vallahi Ben dünyada Resûlullah’tan sonra insanlar içerisinde en fazla seni seviyorum. Ama ikimizden biri ailemizin yanında kalmalı, kız kardeşlerin bakıma muhtaç, onlara sahip çıkmalı. Eğer işin sonunda şehadet olmasaydı vallahi ben seni nefsim tercih eder, seni gönderirdim. Ama Mübeşşir beni çağırıyor, gel dedi. Ne olur bırak beni ben gideyim”* dedi ve oğluna gördüğü rüyayı, bu rüyayın Efendimiz (sas) tarafından yapılan tabiri anlattı. Bunun üzerine Câbir, artık söyleyecek bir söz bulamadı ve “peki” dedi. Baba sevincinden sarıldı oğluna ve ağlamaya başladı.^[21] Böylece Câbir, Uhud’un meydanına o günler 51-52 yaşlarında olan babasını dönmek üzere yolcu etti. Gerçekten Abdullah b. Amr, o gün çok istediği şehadete o meydanda kavuşacak, Uhud’un 70 şehidinden biri de o olacaktı. Hem de nasıl biliyor musunuz! Uhud’un ilk demlerinde, Müslümanların ilk şehidi olarak, şehadete yürüyecekti.

Savaşın neticesini sabırsızlıkla Medine’de bekleyen Câbir, Uhud’un o zor hallerini haber alınca Uhud’a doğru koşmuş, gördüğü manzara karşısında sarsılmıştı. O gün o meydanda yaralanmayan yoktu, Efendimiz de yaralanmıştı; içlerinde Hz. Hamza’nın, Abdullah b. Cahş’ın, Mus’ab b. Umeyr’in, Sa’d b. Rebî’nin, Câbir’in halası Hind’in kocası olan Amr b. Cemuh’un ve babası Abdullah b. Amr’ın bulunduğu 70 kişi şehit olmuştu. Câbir b. Abdullah,

[20] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 343.

[21] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 344.

o meydanda babasının cesedini aramaya başladı. Bir yere geldi, ama sahâbe bırakmıyordu oraya Câbir gitsin. Neden? Çünkü babası oradaydı ama müşrikler onun cesedine müslâ yapmışlardı; yani organlarını kesmişlerdi, o halde babasını görmesini istemedikleri için Câbir'i alıkoymaya çalıştılar; ama Câbir ısrar edip babasının paramparça olmuş cesedinin başına gitti. Kaldırıp başını dizlerine koyduğunda: *"Rüyan gerçek oldu babacığım, özlediğin şehadete Allah seni kavuşturdu"* dedi. Câbir b. Abdullah orada ağlamaya başladı. Sonra akrabalarından bazıları geldi onlar da ağlamaya başladılar. Efendimiz (sas) onları uzaktan seyrediyordu. Bir müddet sonra onların yanına gitti; Câbir'e sarıldı ve dedi ki: **"Onun için ister ağlayın, ister sevinin; şu an melekler arşa kadar onu kanatları ile gölgelemektedirler!"** Bu sözler biraz teskin etti Câbir'i... Efendimiz (sas) oradan ayrıldı. Câbir yine oturdu, babasının bedeninin yanına sessizce ağlamasını sürdürdü. [22]

O esnada kız kardeşlerinden biri ona bir deve getirdi, babasının cesedini Medine'ye, kendi mahalleleri olan Selemeoğulları'nın mezarlığına getirmesi için... Câbir de babasının cesedini yükledi deveye; tam gidecekken münadinin sesi duyuldu. Diyordu ki münadi: *"Resûlullah! Şehitlerin götürülmemesini emrediyor, şehit öldüğü yere defnedilir diyor. Her kimin şehidi varsa, yerinde bıraksın ve Efendimiz'i beklesin!"* O anda Câbir, bu emir gereği babasını deveden indiriyor ve Efendimiz'i bekliyor. Efendimiz (sas) şehitler için mezarlar kazılmasını istiyor; mezarlar kazılınca; şehitlerin sayısı çok, mezarlar az olunca, ikişer ikişer defnedilmesini istiyor. Sahâbe her seferinde soruyor; *"Ya Resûlullah! Falancayı kim ile defnedelim? Kimi üste kim alta koyalım!"* Efendimiz'de (sas) isimlere bakıyor ve ona göre yönlendirme yapıyordu. Meselâ diyordu ki: **"Hz. Hamza'yı yeğeni Abdullah b. Cahş ile defnedin. O çok iyi Kur'ân bilen sahâbiyi alta, daha az bilen üste koyun!"** Sahâbe, Efendimiz'in (sas) dediği gibi defnediyorlardı. [23]

Sıra Amr b. Cemuh'a gelmişti. . Bu sahâbînin bir ayağı sakattır, topaldır; böyle olduğu için Efendimiz (sas) onu Bedir'e almamıştır, ama Uhud'a o zorla gelmiştir. Çok uzun boylu olduğu için onun mezarını biraz uzun kaz-

[22] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 344.

[23] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 19; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 336.

miştir sahâbe... Onu mezara koyduktan sonra sahâbe sordu: “Ya Resûlullah! Amr uzun boyludur, ona uzunca bir mezar kazdık, onun yanına onun gibi uzun olan birini mi defnedelim?” Efendimiz (sas) dedi ki: **“Kısa boylu olmasına rağmen Abdullah b. Amr’ı oraya koyun; çünkü onlar dünyada birbirlerini çok severler, birbirlerinden ayrılmazlardı; mezarda da beraber olsunlar!”** Efendimiz’in (sas) bu sözünün üzerine denilen yapıldı ve bu iki dost aynı mezara kondu. Şehitlerin defni bittikten sonra Câbir b. Abdullah babasının kabri başına oturdu ve ağlamaya başladı. Onu uzaktan seyreden Efendimiz (sas) de ağlıyordu. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) geldi ve Câbir’in kollarından tutarak ayağa kaldırdı ve ona sarılarak teselli etti. ^[24]

Zorlu Bir Hayat

Câbir b. Abdullah, Uhud’da babasını kaybedince, bir taraftan şehit olmasına seviniyor, bir taraftan da üzülyordu. Çünkü babası ona 9 kız kardeşini emanet etmiş, bir de ciddi oranda bir borç bırakarak gitmişti. Şimdi Câbir hem kız kardeşlerine bakmak hem de babasının borçlarını ödemek durumundaydı. Bu da çok kolay değildi. O günlerin birinde Efendimiz’in (sas) yanına gelmişti. Efendimiz (sas) onu çok düşünceli görünce: **“Ne oldu Câbir? Bir sıkıntın mı var?”** diye sormuştu. Câbir b. Abdullah: “Ya Resûlullah! Babam şehit oldu, geriye bakmam için 9 kız kardeş, bir de bayağı bir borç bıraktı. Ben şimdi ne yapacağım!” dedi. Efendimiz (sas): **“Babanın ahiretteki durumunu sana bildireyim mi?”** dedi. Câbir heyecanla “evet” dedi. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Allah babanla perdesiz bir şekilde cennette konuştu. Onu diriltti ve ona sordu: ‘Ne istersin benden?’ Baban dedi ki: ‘Ya Rabbi! Şehit olmak ne güzel bir duyguymuş ne olur beni bir daha öldür; gideyim senin için savaşayım öleyim, bir daha senin huzuruna geleyim. Yine beni öldür, gidip yine geleyim ve bu hal hep devam edip dursun!’ Rabbimiz babana dedi ki: ‘Hüküm verilmiştir, bir daha dünyaya dönmek yoktur!’ Rabbinin bu sözü üzerine baban dedi ki: ‘O zaman Ne olur Ya Rabbi! Şehitlerin elde ettikleri bu güzellikleri bunlardan habersiz olan kardeşlerimize bildir!’** Bunun üze-

[24] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 344.

rine Rabbimiz, Âl-i İmrân Sûresi'nin 169. ayetini indirdi.^[25] **“Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin, bilakis onlar diridirler ve Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar!”**^[26] Câbir b. Abdullah bu sözleri duyunca tüm dertlerini unuttu, sevinç içerisinde Efendimiz'in (sas) dediklerini dinledi. Sonra Efendimiz (sas), Câbir'e borçları konusunda dua etti. Daha sonra Efendimiz (sas), hem sahâbeye bu konuda Câbir'e yardımcı olmalarını istedi hem de bizzat kendisi alacaklıları dolaşarak, Câbir'i sıkıştırmamalarını onlardan talep etti. Alacaklılardan büyük bir kısmı Yahudi olduğu için pek de yardımcı olmamışlardı.^[27]

Câbir b. Abdullah da gayretini biraz daha arttırdı, tarlada biraz daha terledi; çünkü borç konusunda Efendimiz'in (sas) beyanlarını çok iyi biliyordu. Borçlu olarak Allah'ın huzuruna gitmemek için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Beşer olarak elinden geleni yaptı; hasat zamanı mahsulü topladı. Efendimiz (sas), ona: **“Mahsulü topladığında bana haber ver, alacaklılarına ben dağıtayım”** demişti. Hemen Efendimiz'i (sas) çağırdı. Efendimiz (sas) toplanan o hurmaların başına geçti ve alacaklıları çağırdı. Allah, Peygamberinin elinin dediği o mahsulü bereketlendirmişti, her gelen borcunu alıp gidiyordu. Mahsul bitti, borçta bitmişti. O gün Câbir için bir bayramdı. Sordu Efendimiz'e: “Ya Resûlullah! Bu bir mucize, bu mucizeyi anlatayım mı başkalarına?” Efendimiz: **“Anlat”** demişti.^[28] İzni alınca anlatmış, bizim de böyle haberimiz olmuştu.

Hendek Gazvesi'ndeki Hatıraları

Uhud gazvesinden sonra Câbir b. Abdullah, bu kadar sorumluluğu ve sıkıntıları olmasına rağmen Efendimiz (sas) ile beraber tüm gazve ve seriyelere katılmıştı. Kendi ifadesi ile: **“Ben, Resûlullah ile beraber tam 19 gazveye katıldım”** diyecekti.^[29]

[25] Tirmizî, *Tefsirü'l-Kur'an*, 18.

[26] Âl-i İmrân 3/169.

[27] Mâlik, *Muwatta*, Cihad, 49; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 432.

[28] Buhârî, *Vesâyâ*, 36.

[29] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243.

Uhud'un hemen arkasından meydana gelen ve sadece Uhud'a katılanların katılması emredilen Hamraü'l-Esed'e Câbir b. Abdullah, Efendimiz'in (sas) özel izni ile katılmış, sonra Hendek, Hudeybiye, Hayber, Zatü'r-Rika, Mekke Fethi, Tebûk ve daha niceleri onun hep içinde bulunduğu gazveler olmuştu. ^[30]

Câbir b. Abdullah'ın Hendek Gazvesi sırasındaki hatırası çok güzeldir. Olayı bizzat kendisi anlatır. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, onlarca hadis ve siyer kaynağında da bu hadise nakledilir. Der ki Câbir b. Abdullah:

“Hendek Gazvesi'nin öncesinde Selmân-ı Farisi'nin görüşü üzerine Hendekler kazılmaya başlanmıştı. Efendimiz (sas) de bizimle beraber kazmalar savuruyor, topraklar taşıyordu. Günler geçmişti, doğru dürüst yemek yiyememişti. Açlıktan takatinin kesildiği anlardı. Eve gittim, hanıma sordum: ‘Evde bir şey var mı?’ diye... Hanımım [bir rivayete göre] bir tavuk, [başka bir rivayete göre bir oğlak] olduğunu söyledi. Dedim ki: “O oğlağı kesip pişirsen, biraz da yanına arpadan şehriye yapsan, Efendimiz'i (sas) yemeğe davet etsek ne kadar güzel olur. Hanımın tamam dedi, hemen oğlağı kestik yemeği tencerenin üzerine koyduk ve ben hendeğin olduğu yere geldim. Bir fırsatını kollayıp, kimselere belli etmeden Efendimiz'i (sas) yemeğe davet edecektim. Bir aralık baktım Efendimiz tek başına... Hemen koştum yanına; “Ya Resûlullah! Evde bir oğlağımız vardı onu kesip yemek yaptık, seni yemeğe davet etmek için geldim!” Bunu Efendimiz'e (sas) söylediğimde bir anda Efendimiz (sas) Hendek'te çalışan sahâbîlere baktı, isârın zirvesinde duran Efendimiz (sas) dedi ki: **“Beni yalnız mı davet ediyorsun!”** Utandım ve dedim ki: “Ya Resûlullah! İstersen Ebû Bekir ile Ömer'i de davet edebiliriz.” Efendimiz (sas) bir daha bana: **“Ey Câbir! Bizi tek mi davet ediyorsun?”** dedi. Ben daha fazla utandım ve dedim ki: “Ya Resûlullah! Ne yapalım yemek az, ancak birkaç kişiye yeter!” Efendimiz (sas) o anda dedi ki: **“Ey muhacir ve ensâr topluluğu kardeşiniz Câbir sizi yemeğe davet ediyor!”** [Câbir b. Abdullah diyor ki:] Ne yapacağımı şaşırdım ve **“İnna lillah ve inna ilahi raciûn”** dedim. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Git hanıma söyle geliyoruz! Tencereye karışmasın ben gelene kadar...”** Câbir b. Abdullah

[30] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 433.

koşa koşa eve geldi. Hanımına dedi ki: “Hanım, Efendimiz (sas) geliyor, arkasında da bir ordu, hepsi yemeğe geliyorlar, ne yapacağız biz şimdi...” [Hanımım] dedi ki: “Sen Efendimiz’e (sas) ne kadar yemeğimizin olduğunu söyledin mi?” Ben de “Evet!” dedim. O da: “O halde niye endişeleniyorsun, Efendimiz (sas) işini bilir!” [Hanımın bu sözleri Câbir’i biraz olsun rahatlatıyor. Efendimiz (sas) geliyor, arkasında bir ordu...] Efendimiz (sas) bana dedi ki: **“Kapıda nöbet tut ve onar onar sahâbiyi içeriye al!”** Ben de öyle yaptım. On kişi giriyor, yemek yiyor çıkıyor, her çıkana soruyorum: “Doydunuz mu?”, “Evet” diyorlar, “Elhamdullillah” diyorlar. Tüm sahâbe yedi o yemekten sonra içeriye ben girdim, ne göreyim yemek aynen duruyor. Efendimiz (sas) beni sofraya davet etti ve dedi ki: **“Ey Câbir! Yemeğinizi yeyin, sonra komşularınızla paylaşın, açlık insanları perişan etti! Allah yemeğinizi, evinizi bereketlendirsın ve bereketini daim kılsın”** [Câbir diyor ki:] Bolca yedik o yemekten, sonra komşularımıza ikram ettik! Allah için atılan bir adımın nasıl bereketlendiğine hep beraber şahit olduk. ^[31]

Câbir b. Abdullah böyle bir güzelliğin yaşanmasına da vesile olmuştu. Onu biz Zatur-Rika gazvesi sırasında yine Efendimiz’in (sas) yanında görüyoruz.

Nebevî Müjdelers

Zaturrika Gazvesi Hicretin 7. yılında bölgenin en meşhur ve güçlü Arap kabilesi Gatafanlılara karşı yapılmıştı. Bu savaşın nasıl cereyan ettiğine dair en güzel rivayetleri de bize yine Câbir b. Abdullah aktarır. Meselâ bu savaş sırasında kılınan korku namazını, Gavres isimli zatın Efendimiz (sas) ile hatırasını ve daha nice şeyleri... ^[32] Savaşın sonrasındır, Müslümanlar Medine’ye dönüyorlar... Câbir b. Abdullah’ın devesi yaşlı olduğu için hep geride kalıyor. Efendimiz (sas) bunu fark edince, Câbir’in yanına geliyor, geride kalma sebebinin devesi olduğunu anlayınca, Câbir’e diyor ki: **“Çöktür deveni!”** Câbir b. Abdullah çöktürüyor, Efendimiz elindeki sopa ile deveye hafifçe dokunuyor ve devesi için dua ediyor. O anda deve canlanıyor ve genç bir deve gibi hızlıca koşmaya başlıyor. Öyle ki Câbir bir anda ordunun en

[31] Buhârî, *Meğâzi*, 29; Müslim, *Eşribe*, 141.

[32] Buhârî, *Meğâzi*, 32; Müslim, *Salâtü’l-Müsafirîn*, 310.

mamaktır. Küçüklük ise kendini olduğundan büyük göstermektir. Pazarlık yapılır, en son bir fiyatta anlaşılır. Medine'ye gidince para ödenecek, deve teslim edilecektir. Medine'ye gidilince Efendimiz (sas) o parayı Câbir b. Abdullah'a öder, deveyi ondan alır; sonra deveyi yeniden ona hediye eder. ^[36]

O sefer sırasında bu devenin pazarlığı, satışı çok uzun sürdüğü için o geceye *Leyletü'l-Bair* denmiştir. Deve gecesi anlamında... Ve o gece Efendimiz (sas) hiç kimseye yapmadığı bir şeyi Câbir'e yapar. Adını anarak tam yirmi beş kez Câbir b. Abdullah için istiğfarda bulunur. ^[37] Bu ne demek biliyorsunuz değil mi? Peygamber'in istiğfarı cennet müjdesidir. 25 defa O'ndan istiğfar almak herkese nasip olan bir nimet değildir. Allah, Câbir b. Abdullah'ın samimiyet, ihlâs, fedakârlık, zor şartlar altında helal lokma kazanma hassasiyeti ve ailesine karşı sorumluluğunu yerine getirme azmi sebebiyle böyle bir mükâfata onu erişirmiştir.

Halifeler Döneminde

Câbir b. Abdullah o günden sonra da Efendimiz'i (sas) hep bir gölge gibi takip etmiştir. Efendimiz (sas) ondan razı olarak bu dünyadan gitmiştir. Onun Halifeler dönemindeki hayatı da oldukça hareketli ve bereketlidir. Onun cihad sahasındaki hali bir başka, ilim sahasındaki hali ise daha başkadır. Hayatının bu iki sahası içinde biraz özet niteliğinde bilgileri sizlere vermek isterim.

O, Halifeler döneminde hep cihad meydanlarındadır. Hz. Ömer zamanında Şam fetihlerine katılmış, Rumlarla yapılan savaşlarda bulunmuştur. O seferlere ait şöyle bir hatıra anlatılır. "Ravi diyor ki: Mâlik b. Abdullah el-Has'âmî'nin kumandasında bir bölük askerdik. Rum topraklarından geçtiğimiz sırada Mâlik, bineğinin yanında yürümekte olan Câbir b. Abdullah'a yaklaşarak: 'Ey Ebû Abdullah, atına binsene, Allah onu sana binesin diye verdi,' dedi. Câbir de: 'Bineğimi dinlendiriyorum, insanlara da yük olmuyorum. Hem ben Resûlullah'ın (sas): **"Ayakları Allah yolunda tozlanan kimseye**

[36] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 434, 435.

[37] "Resûlullah (sas) leyletü'l-ba'ir/deve gecesinde tam yirmi beş defa benim için istiğfar etti." İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 243; İbn Esîr, *Usdû'l-Gâbe*, IV, 494.

önüne geçiyor. Efendimiz (sas) bu hali görünce mübarek dişleri görünene kadar gülüyor. [33]

O yol sırasında, Efendimiz (sas) Câbir ile sohbet ediyor. Bir ara söz evlilikten açılıyor. Efendimiz (sas) diyor ki: **“Câbir sen bir müddet önce evlendin değil mi?”** “Evet Ya Resûlullah” diyor. Efendimiz (sas): **“Kiminle evlendin, kız mı, dul bir hanım mı?”** Câbir: “Ensârdan dul bir hammla” diyor. Efendimiz (sas) diyor ki: **“Senin gibi genç, güzel ve yakışıklı bir adam niye dul bir hanım ile evlensin. Genç ve doğurgan bir kadın ile evlenseydin ya; onunla şakalaşır, daha fazla neşelenirdin ...”** Bunun üzerine Câbir diyor ki: “Ya Resûlullah! Biliyorsun bir sürü kız kardeşim var. İstedim ki olgun bir hanım ile evleneyim, onları idare etsin. Genç biri ile evlenseydim belki sıkıntı olacaktı.” Efendimiz (sas) bu sözü duyunca çok memnun oldu ve Câbir’e yaptığı bu fedakârlıktan dolayı dua etti. [34]

Asıl dua bu konuşmanın arkasından gelecekti. Câbir b. Abdullah’ın evlendiği bu hanım Mâlikoğulları’ndan Süheyme bint Mes’ûd adında bir hanımdı. O da gerçekten çok farklı bir hanımdı. Daha önce bir evlilik yapmıştı. Câbir ile evlendiğinde birçok sorunun yaşandığı bir eve geldi. Ama hiçbir zaman o sorunları asli işinin önüne geçirmedi. Ne Câbir’in kız kardeşlerini ne Câbir’in maddi sorunlarını kendine dert edinmedi. O kız kardeşlere anneleri gibi davrandı. Câbir de ondan çok razı ve memnun oldu, her daim bu hanımını iyilikle andı. [35]

Yolculuk devam ediyor, Câbir’in devesi tüm develeri geri de bırakıyor. Efendimiz (sas) bunun üzerine Câbir’den o deveyi kendisine satmasını istedi. Câbir devesinin çok değerli olduğunu söyleyerek - değeri ona kazandıran Efendimiz’dir (sas) biliyorsunuz- çok yüksek bir fiyat istedi. Efendimiz (sas) onunla pazarlığa başladı. Sahâbe ile Efendimiz (sas) arasındaki bu insani ilişki o kadar güzeldir ki zaten sahâbeyi sahâbe yapan, Efendimiz’in (sas) onlara sağladığı bu ortamdır. Şimdilerde büyük gözükmek için rol yapanların kulakları çınlasın. Asıl büyüklük, büyük olmasına rağmen kibir yap-

[33] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 435.

[34] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 441.

[35] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2545.

Allah cehennem ateşini haram kılmıştır” buyurduğunu işittiğim için ayaklarımı Allah yolunda yürütüyorum.’ dedi. Mâlik onu geride bırakarak yoluna devam etti. Bir müddet yüründükten sonra Mâlik baktık ki Câbir halen yayan yürüyor. Sesini Câbir’e duyurabileceği bir mesafeye kadar yaklaştıktan sonra durdu ve yüksek sesle: ‘Ey Ebû Abdullah, artık atına bin. Allah onu sana binmen için vermiştir!’ diye bağırdı. Câbir böyle yapmaktaki amacını bir kez daha sesini yükselterek dedi: ‘Atımı dinlendiriyorum, kavmime de yük olmuyorum. Resûlullah’ın (sas): **“Ayakları Allah yolunda tozlanan kimseye Allah cehennem ateşini haram kılmıştır.”** buyurduğunu işittiğim için ayaklarımı tozlandırıyorum.’ dedi. Bu sözü askerler duyunca hepsi atlarından aşağıya indiler ve yürümeye başladılar.” Ravi sözün devamında diyor ki: “Hayatım boyunca böyle bir manzara görmemiştım, binlerce asker atlarının iplerini tutmuş, yayan bir biçimde yürüyorlardı.” [38]

Hiz. Ali döneminde Câbir b. Abdullah, Hiz. Ali’nin saflarındadır. Cemel’de Sıffin’da, Nehveran’da o hep Hiz. Ali’nin yanındadır. Hiz. Ali şehit olunca, Medine’ye geri dönmüştür. O yıllarda Muaviye b. Ebî Süfyan, Medine halkından biat almak için Büsr b. Ebî Ertat’ı oraya göndermiştir. Büsr, Medine’ye gelince Câbir b. Abdullah için bir ferman yayınlar. Der ki: “Câbir b. Abdullah gelip biat etmeyinceye kadar kimselerden biat alınmayacaktır.” Câbir’in biat etmeye pek niyetinin olmadığı anlayan Muaviye böyle bir yol kullanacaktır. Olayı Ümmü Seleme validemiz ile istişare eden Câbir b. Abdullah, karışıklığa sebep olmamak için daha sonra gelip biat edecektir. [39]

Hicretin 49. senesine gelince, Medine’ye aşırı bir yağmur yağmış, sel suları Uhud şehitlerinin kabirlerinin üzerlerini açmıştı. Dönemin valisi şehit yakınlarını çağırmış gelin sizin de rızanız ile bu kabirleri başka bir yere nakledelim demişti. Câbir b. Abdullah diyor ki: “Biz de gittik, herkes kendi şehidinin başucunda idi. Allah’a yemin ederim ki 46 sene sonra babamın cesedini gördüğümde sanki yeni şehit olmuş gibiydi. Sakalının ıslaklığı, bedeninde ki kanların canlılığı bizi âdeta sarsmıştı. Sanki uyuyor gibiydi.” [40] Bu hadise

[38] İbn Hibban, *es-Sahih*, 2/396; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 5/286.

[39] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 437, 438.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1099; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, III, 433.

sırasında Câbir b. Abdullah babasının cesedini getirip Baki Kabristanlığı'na defnedecekti.

Bir Âlim Olarak Hz. Câbir

Câbir b. Abdullah'ın ilmi hayatına gelince, onun Suffa'da yetişen biri olduğunu ve 1540 hadis rivayet ettiğini söylemiştik. O sahâbenin fakihlerinden sayılır, fetva için kendisine müracaat edilirdi. Yıllar yılı kurduğu ders halkaları ile nice âlimlerin yetişmesine vesile olmuştu. Tabiîn âlimlerinden hangisini hatırlarsak, o isim bir şekilde Câbir b. Abdullah'ın ilim halkalarından nasiplenmiştir. Saîd b. Müseyyeb, Ata b. Ebî Rebah, Hasan-ı Basrî, Mücahid, Şâ'bi, Tavus b. Keysan, Muhammed el-Bakır ve daha niceleri hep onun ilim meclislerinde bulunmuşlardır. [41]

Onun sahâbî içerisinde en önemli konumlarından biri de birçok sahâbî gibi hadis rivayetindeki hassasiyetidir. Meselâ onun, bizzat kendisinin Resûlullah'tan (sas) işitmediği, fakat ravisinin Abdullah b. Üneys olduğunu öğrendiği bir hadisi kaynağından öğrenmek için Şam'a bir ay süren yolculuk yaptığını görüyoruz.

Bu olayı kendisi şöyle nakleder: “Ravisi olan sahâbînin hayatta olduğunu bildiğim bir hadis işitmiştim. Derhal bir deve aldım, ona binerek bir ay süren bir yolculuktan sonra Şam'a geldim. Bir de baktım ki Abdullah b. Üneys ordadır. Kapıcısına: “Câbir'in kapıda olduğunu ona söyle” dedim. Abdullah çıktı, evin kapısında karşılaştınca: “Câbir b. Abdullah!” dedi ve hemen boynuma sarıldı. “Evet, benim bilmediğim bir hadisi, senin Resûlullah'tan işitmiş olduğunu öğrenince sana geldim” dedim. Bunun üzerine o, Allah Resûlün'den duyduğu: “**Üzerinde mazlum bir kimsenin hakkının olduğu kişinin cennete giremeyeceği**” hadisini nakletti. [42]

Yine başka bir seferde, onun bir tek hadisi öğrenmek için Mısır'da bulunan Ukbe b. Âmir'in yanına gittiği ve o hadisi öğrendikten sonra tekrar

[41] M. Yaşar Kandemir, *DİA*, “Câbir b. Abdullah”, VI, 531.

[42] Buhârî, *İlim*, 19; Ebû Ğudde, *Abdulfettah, Sâfâhât min Sabri'l-Ulema*, s. 44.

Medine'ye döndüğü bilinir. Bazı kitaplarda ona nispet edilen şahsi sahifelerden bahsedilir.^[43]

Vefatı

Câbir b. Abdullah'ın ilim, cihad, takva, zühd ve mücadele ile geçen ömrünün son demleri biraz sıkıntılıdır. Özellikle Haccac-ı Zalim'in Medine'ye saldırısı sırasında, onlara karşı gelmesi ve ilerleyen yaşına rağmen ellerinin kurşunla damgalamasına sebep olmuştur. Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybeden Câbir b. Abdullah, buna şükredecek: *"Zalımlerin zulümlerini görmemek için Allah gözlerimi aldı. Keşke gözümün gittiği gibi kulaklarım da gitseydi de onlara dair bu haberleri ne işitseydim ne de bilseydim!"* diyecektir.^[44]

Hicretin 78. yılında, miladî 697'de; hastalandığında çocuklarına ve talebelerine: "Ne yapıp yapın, cenaze namazımı Haccac'a kaldırmayın" diye vasiyet etmişti. Vefat edince, onun vasiyeti gereği o günler Medine valisi olan Hz. Osman'ın oğlu Eban cenaze namazını kıldırarak ve Baki Kabristanlığı'na, babasına yakın bir yere defnedilecekti.^[45] 90 yıllık uzun ve bereketli bir ömür böylece nihayete erecekti. Allah, ondan da babasından da halasının kocası olan Amr b. Cemuh'tan da hanımı Süheyme'den de tüm ashâbdan da ebeden razı olsun; olmuştur da...

Allah, ashâbdan razıdır; Kur'ân bunun ispatıdır.^[46] İstiyor musunuz Allah sizden ve bizden razı olsun? Bunun iki yolu var.

Birincisi: Sen Allah'tan razı ol ki o da senden razı olsun. Önce razı ol, verdiği vermediği her şeye; razı ol aldığı, almadığı her şeye; işin bu noktadan başladığını unutma!

[43] İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm*, I, s.94.

[44] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 439.

[45] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 443.

[46] "İslâm dinine girme hususunda öne geçen ilk muhacirler ve ensâr ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur." Tevbe 9/100.

İkincisi; Allah'ın senden razı olması için, salih amellerini çoğalt. Duy Câbir b. Abdullah'ın hayatının üzerinden alınan şu mesajları ki yolun sahâbenin yolu olsun, imanın kalitesine ashâb seviyesi gelsin.

CÂBİR B. ABDULLAH'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✦ Başkalarının emeği ile değil, ellerinin emeği ile geçin ki Allah ve Resûlü o elleri sevsin ve cehennem azabı o ellere haram olsun.
- ✦ Helal dairesi geniştir, keyfe de kâfidir; bahanelere sığınıp haramları meşru görme ki işin, gücün, imanın bereketlensin.
- ✦ Mideni doyurduğun gibi ruhunu da sohbetle, kelimelerle doyur ki gerçek manada dinlenebilesin, yüreğinin ve gözünün açlığını giderebilesin.
- ✦ Beşer olarak elinden gelen ne var ise onları ortaya koy ki elinden gelmeyenler için rahmete muhatap olasın, ilahi teveccühlere mazhar kılınabilesin.
- ✦ Helal lokma hassasiyetin, ilim azığın, mücadele azmin ve Allah yolunda cihad en büyük emelin olsun ki Câbir gibi, Peygamberden dua alsın, istiğfar kazanasın, cennette onlara komşu olabilesin.

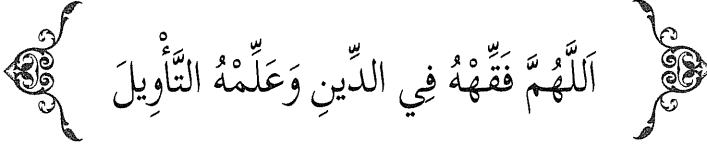

Kur'ân Tercümanı

ABDULLAH B. ABBÂS

Radiyallahu Anhu

“Allah’ım! Onu dinde fakîh kıl ve ona tevili öğret”

(Buharî, İlim, 17)

“Biz, bize indirilen kitabı okuduk, anladık; ayetlerin neden indirildiklerine vakıf olduk ve bunlarla amel ettik. Ama daha sonra gelecek olanlar, Kur’an’ı okuyacaklar ama anlamayacaklar; bu sefer her biri bana göre deyip kendilerine göre görüşler oluşturacaklar. Böyle olunca da ihtilafa düşüp, birbirlerine girecekler.

Abdullah b. Abbâs (ra)

(İbn Esîr, *Usdül-Gabe*, III, 293)

Adı	Abdullah b. Abbâs
Anlamı	Allah’ın kulu
Künyesi	Ebü'l-Abbâs/Abbâs’ın babası
Lakabı	el-Bahr/İlimde derya
	Tercümanü'l-Kur'an/Kur'an'ın tercümanı
Baba Adı	Abbâs b. Abdülmuttalib
Anne Adı	Lübbabetü'l-Kübra bint Hâris
Kabile	Haşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Sonrası, 8/ Miladî, 618
İslam'a Girişi	Doğuştan
Sohbet Süresi	3
Rivayeti	1660
Savaşları	Cemel, Sıffin, İstanbul seferleri vs.
Görevleri	Basra Valiliği ve Hac Emirliği, Muallimlik
Vefat Yeri	Taif
Vefat Yılı	Hicrî, 68/Miladî, 688
Vefat Yaşı	70

Kur'ân Tercümanı
ABDULLAH B. ABBÂS
(Radiyallahu Anhu)

Hepimizin yakından tanıdığı Alvarlı Efe Hazretlerinin (v. 1956) dilinden düşürmediği bir duasının şöyle olduğunu söylerler: *“Allah bizi insan eyleye!”* İlk anda neden böyle bir dua diye insan düşünebilir, ama gerçekten bütün mesele insan olma meselesidir. Allah insanı insan olarak yaratmıştır da insan insan olduğunu unutmuştur. İnsan olmak, iki ayağı, iki eli olmak demek değildir; insanın insanlığını devam ettirmesi, ancak kulluk ile mümkündür. Allah’a (cc) kul olmak, Abdullah olmak, insanın insanlığını devam ettirir. Zaten bütün dertte budur; insan olduğumuzu hatırlamak, Allah’a kul olma nimetinin farkına varmak, Allah’a kul olup başka kapıların kulu ve dilencisi olmamak, yani Abdullah olmak...

Bizler de istedik ki insanlık tarihinin en bahtiyar cemaati olan ve kulluk kaliteleri Allah tarafından onaylanan^[1] sahâbe nesli ile biraz daha yakından tanışabilelim. İstedik ki bu topraklara imanın tohumlarını eken, hidayet mesajlarını taşıyan o güzel rehberlerle hemhal olalım. İstedik ki toprağımıza ekilen iman tohumunun farkına vararak, o tohumları zayi etmemek için, bu çağın mü’min ve mü’mineleri olarak kulluk kalitemizi, ashâb kalitesine vardırmak için gayret gösterelim.

Abdullah b. Abbâs ve Kocaeli

Neden Kocaeli’ne Abdullah b. Abbâs’ı seçtik? Çünkü burada, bu topraklarda onun ayak izleri var da onun için ... Bu ayak izlerinin nasıl olduğu-

[1] *“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya (ensar), işte gerçek mü’minler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.”* Enfal 8/74.

nu birazdan göreceğiz. Ancak öncesinde bir noktaya dikkatlerinizi çekmek istiyorum.

Efendimiz (sas) Hicretin 5. yılı, Hendek Gazvesi sırasında, hendekler kazılırken, önlerine çıkan koca bir taş parçasını kırarken, yakın bir zamanda Kisra'nın, Kayser'in ve Yemen'in İslâm ile tanışacağına müjdesini vermişti. ^[2]Aynı yıl, o gün için çok önemli bir nokta olan ve Bizans'ın dini, siyasi ve ekonomik merkezi olan Kostantiniye'nin fethedileceğinin müjdesini de verdi. ^[3]Bu müjdeyi duyan sahâbe artık durur mu? Hedeflerini belirleyen Efendimiz'in (sas) hiçbir sesini ve sedasını sessizliğe mahkûm etmedikleri gibi bu büyük ve zorlu hedefi de duymamazlıktan gelmediler, gelemediler. Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden 10 yıl geçmeden İslâm orduları el-Cezire'ye yani Anadolu'ya gelip dayandılar. Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden 17 yıl geçmeden Kıbrıs'ı fethettiler. 20 yıl geçmeden Sasanî devletini tarihe gömdüler. Mısır, Yemen, İfrikiyye yani Libya, Tunus, Fas'a ulaştılar. ^[4]Tüm bu seferlerin ortak bir arzusu vardı, o da Kostantiniye'ye İslâm'ın diriltlen mesajlarını ulaştırmaktı. Ancak bu sefer, ilk olarak hicrî 48'de olacaktı. Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden 37 sene geçmişken, Muaviye b. Ebî Süfyan döneminde, Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî kumandasında öncü birlik sayılacak bir orduyu kara yolu ile Şam'dan İstanbul üzerine gönderildi. Bu ordu kayda değer bir engelle karşılaşmadan Anadolu'yu baştan başa geçerek, Eskişehir, Afyon, Bilecik, Kocaeli'den İstanbul'a, Kadıköy'e ulaştı. İslâm ordusunun Kadıköy'e ulaştığı günler kıştı, soğuktu ve epey kar vardı, bu sahâbenin pek alışık olmadığı bir iklimdi. Bundan dolayı kışın geçmesini beklediler ve neredeyse 5-6 ay Kadıköy'de ikamet ettiler. Bir müddet sonra Süfyan b. Avf el-Eslemî kumandasında ikinci bir ordu gönderildi ve iki ordu İstanbul önlerinde birleşti. O gün için yaklaşık 1700 parça gemiden oluşan İslâm donanması da Ege üzerinden ve Çanakkale boğazından geçerek Marmara denizine girdi. Baharla birlikte İstanbul karadan ve denizden kuşatıldı.

[2] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 230; Beyhâkî, *Delâil*, III, 417.

[3] "Ümmetimden Kayser'in şehrinde savaşılan ilk ordu bağışlanacaktır." Buhârî, *Cihâd*, 93; "Kostantiniye bir gün mutlaka fethedilecektir. Orayı fetheden kumandan ne iyi bir kumandandır! Onun ordusu da ne güzel bir ordudur!" Ahmed b. Hanbel, *el- Müsned*, IV, 335.

[4] Bkz. İbn Abdülhakem, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, s. 53-204; Ethar Mübârekbü'rî el-Hindî, *el-Arab ve'l-Hind fî Ahdi'r-Risâle*, s. 137-138.

Taraflar arasında zaman zaman kara ve deniz savaşları oldu. Ancak muhkem surlara sahip olan şehri fethetmek mümkün olmadı. Kuşatma uzayıp tekrar kış mevsimine girilince, sıcak iklimin insanları olan İslâm askerleri buranın soğuğuna tahammül edemedi. Zaten ilk defa bu savaşta kullanıldığı söylenen ve denizin üzerinde yanıp sönmeyen Grek ateşi^[5] yüzünden donanma da büyük zarar görmüştü. Bundan dolayı kuşatma kaldırıldı. ^[6] Savaşın detayları bir yana, kaynaklardaki bilgilere göre bu seferde ordu içerisinde 63 civarında sahâbî vardı. ^[7] Bu 63 sahâbîden birisi, fethin manevi fatihi sayılan Ebû Eyyûb el-Ensârî'ydi. Biri, şu an İstanbul Ayvansaray'da medfun Ebû Şeybe el-Hudrî idi. Bu sahâbîlerden ikisi, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer idi. Bazı tarihi kaynaklara göre bir diğeri Hz. Hüseyin idi. ^[8] Bu sahâbîlerden bir diğeri de bu gün hayat defterinin sayfalarını çevireceğimiz Abdullah b. Abbâs idi. ^[9]

İşte Kocaeli'de Abdullah b. Abbâs dememiz bundan dolayıdır. Madem onun ayak izleri var bu topraklarda o halde meclis onun adına kurulmalı ve onun atını sürdüğü bu toprakların insanı olarak bir vefa gereği onu tanımalı ve onun ektiği tohumları zayi etmemeliyiz. Rabbim bundan da geri koymasın; bizi kul olarak kabul etsin, kulluğun hakkını yerine getiren bahtiyarlarından etsin inşallah...

İlim Denizi

Abdullah b. Abbâs dediğimiz zaman aklımıza ilk gelen kavramlardan biri hiç şüphesiz ilim kavramı olacaktır. Neden ilim kavramı onun adı ile özdeşleşmiştir? Çünkü, Abdullah b. Abbâs âdeta sahâbe içerisinde ilim için seçilmiş, o alanda istihdam edilmiş, başından sonuna kadar elinden tutulup bu iş için yetiştirilmiş birisidir.

[5] Bkz. Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, *el-Emeviyyûn beyne's-şark ve'l-garb*, I, s.63-65.

[6] Abdüşşâfi Muhammed Abdüllâtîf, *el-Âlemü'l-İslâmî fî'l-asri'l-Emevî*, s. 249; Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, *el-Emeviyyûn beyne's-şark ve'l-garb*, I, 58-59; Yusuf el-Aşş, *ed-Devletü'l-Emeviyye*, s. 157.

[7] İmam-zâde Es'ad Efendi, *Feth-i Kostantiniyye*, s. 19.

[8] İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, s. 476; İbn Asâkîr, *Tarihu Dimâşk*, XIV, 111.

[9] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 459.

Kaynaklarımızın bize aktardıkları kadarı ile biz birçok sahâbînin lakabının ve künyesinin ne olduğunu biliriz; bu o bölgenin bir hususiyeti ve özelliğidir. İbn Abbâs'ın şöyle lakaplarına, onun hakkında kullanılan ifadelere baktığımızda, ilimden başka bir şey göremeyiz. .

Ona; *Hibrü'l-Ümme* denir; Ümmetin dâhisi...^[10]

Hibrü'l-Arab denir; Sasanî hükümdarı bunu demiştir; Arab'ın dahisi...^[11]

Tercümanü'l-Kur'ân; Kur'ân'ın tercümanı denir.^[12] Bunun anlamı nedir? Abdullah b. Abbâs, Arapça olan Kur'ân'ı başka bir dile mi çevirmiştir? Elbette ki hayır. O, Arapça olan Kur'ân'ı, Arap olan muhataplara en ince detayına kadar anlatmıştır ve bundan dolayı böyle bir lakabın sahibi olmuştur...

Bahrü'l-Ümme: Ümmetin ilim denizi...^[13]

Rabbâniyü'l-Ümme: Ümmetin Rabbânî alimi^[14]

Fakîhü'l-Ümme: Ümmetin Fakîhi...^[15]

İmamü'l-Ülema; Âlimlerin İmamı^[16]

Sultanü'l-Müfessirin: Müfessirlerin sultanı

Bu lakabı Abdullah b. Abbâs'a veren, kendisi de büyük bir ilim âbidesi olan Abdullah b. Mes'ûd'dur.^[17]

Ve daha neler neler... O her lakabı ile kendisine söylenen her ifade ile ilim adına nerede durduğunu göstermiş, bu alanda nasıl bir konum elde ettiğini yansıtmıştır.

[10] Nesâî, *Fezâilü's-Sahâbe*, 23.

[11] Zehebi, *Tezkîretu'l-Hüffaz*, I, 40.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 330.

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 330.

[14] Nesâî, *Fezâilü's-Sahâbe*, 23.

[15] Beyhakî, *Delâil*, VI, 193.

[16] Zehebi, *Tezkîretu'l-Hüffaz*, I, 40.

[17] İsmail Yiğit, "Emeviler", XI, 97.

Abdullah b. Abbâs'ı Bu İlmî Seviyeye Çıkaran Neydi?

Peki, Abdullah b. Abbâs bu büyük şerefi nasıl elde etmiştir? Ne yaptı ki İbn Abbâs böyle bir ilmin sahibi oldu? Gerçekten bu önemli bir sorudur. Bugünün dünyasında da alim olmak, alim yetiştirmek arzusunda olan insanların kendi dünyalarına mesajlar alması içinde çok önemli bir sorudur. Bu soruya doğru cevaplar bulabilmemiz için meseleye üç noktadan cevap verebiliriz.

1- Allah'ın seçmesi

2- Zeminin uygunluğu

3- Kişinin durumu

1. Allah'ın Seçimi

Öncelikle şunu söyleyelim ki Peygamberin varisi olan bir âlim olmak Allah'ın seçimi ile olur. İstihdam-ı İlahiye dediğimiz, Allah'ın istihdam etmesi meselesi, mühim bir meseledir; bu olmazsa mümkün değil hiçbir şey olmayacaktır. Belki şahıs, iyi bir bilim adamı olur, hoca olur, entelektüel olur, şu olur bu olur; ama alim olmaz. Olabilmesi için Allah'ın o zatı o iş için seçmesi şarttır.^[18] Elbette ki Allah'ın seçmesinin de bazı yasaları, kanunları vardır; o yasaların gereklerinin ortaya çıkması o seçim sürecini başlatır. Biz İbn Abbâs'ta böyle bir seçimin var olduğunu görüyoruz. Eğer böyle bir seçim olmasa idi dünyaya gelir gelmez, âlemlerin sultanının kucasına getirilip de: **“Allah'ım onu dinde fakih kıl ve ona te'vili öğret!”**^[19] duasına mazhar olmazdı. Hatta bazı kaynaklarda şöyle bir bilgi vardır: Abdullah daha doğmadan Mekke'deyken Efendimiz, Abdullah'ın annesi Lübage'ye, çocuğunu doğurunca bana gönder demiş, doğar doğmaz Efendimiz'e (sas) getirilmişve ona bu duayı orada yapmıştır.^[20] Allah seçti ki Peygamberine o duayı yaptırdı; neden başka biri değil de İbn Abbâs bu duanın sahibi oldu, burada seçimin, istihdamın varlığı ortaya çıkmaktadır.

[18] “Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.” Bakara 2/269.

[19] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 674.

[20] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 113.

2. Zeminin Uygunluğu

Alim olmak, alim yetiştirmek için zeminin uygun olması şarttır. Zemin, ailedir, muallimdir, mekteptir, mesciddir ve çevredir. Beş önemli husus: *Aile, muallim, mektep, mescid ve çevre*.... Bu beş şey de İbn Abbâs'ta vardı; hem de en üst düzeyde vardı; olduğu için netice böyle oldu.

Onun ilme sevdalı hem babası hem annesi vardı. Baba alim olsun derken, annesi mühendis olsun demiyordu. Baba da anne de aynı sevdada idi.

Onun Efendimiz (sas) gibi bir muallimi vardı. Meymûne validemiz gibi - neden özellikle Meymûne ona geleceğiz- bir muallimi vardı. Hz. Ali, Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd ve daha niceleri böyle muallimleri olan bir talebe elbette İbn Abbâs gibi bir alim olacaktır...

Onun Suffa Mektebi gibi bir mektebi, medresesi vardı. Cebrail'in gidip geldiği bir mektep, Allah rızası dışında hiçbir mülahazanın karışmadığı bir mektep, ilmin hakikatin hakim olduğu bir mektep, zararlı hiçbir unsurun olmadığı ve barınmadığı bir mektep, işte böyle bir mektepte yetiştiği için İbn Abbâs, *Habrü'l-Ümme/Ümmetin Dahisi* oldu.

Onun Mescid-i Nebevi gibi bir mescidi, camisi vardı. Sadece namaz kılınan bir mabed değil; gecesi gündüzü ile hayatın kalbi olan bir mescit... Hayatın kalbi olduğu için, hayata dair ne varsa onları öğrendiği bir mescid... Mihrabında, minberinde Peygamber olan bir mescid... Dünyanın dört bir tarafında binlerce kardeşinin kanı akıtılırken, ağaçtan, böcekten bahsetmeyip, kardeşleri için gözyaşı dökülen bir mescid... Böyle bir mescidin cemaati olunca İbn Abbâs *Fakihü'l-Ümme/Ümmetin Fakih*i oldu...

Onun Medine gibi bir çevresi vardı. Televizyondan, internetten, dedikodudan, gıybetten, yalandan, dolandan, şantajdan, uzak bir çevre... Sokaklarında sahâbenin meleklerle kol kola gezdiği bir çevre... Caddelerine vahyin sağanak sağanak yağdığı bir çevre... Elbette bu çevrede yetişen İbn Abbâs olacaktır.

Şimdi bu tespitleri paylaşınca hemen akıllara: "Bizim ne böyle bir aile-miz, ne böyle bir muallimiz ne böyle bir mektebimiz ne böyle bir mescidi-

miz ne böyle bir çevremiz var; olmadığı için de ne biz İbn Abbâs olabiliriz, ne de İbn Abbâslar yetiştirebiliriz?” diye gelebilir... İlk bakışta normal bir itiraz gibi gözükse de aslında bu bir bahanedir. O günün dünyasının insanları Mekke gibi zorlu bir hayatı yaşadıkları için Medineleri oldu. Medineler gökten yere inmeyecek senin, benim çabamla Medine olacak. Bizler bir başlasak kimselerden bir şeyler beklemeden evlerimizi Medine kılmaya; mesele hal yoluna girecek. O halde evlerimizi vahyin evi yapalım, kurtaralım boş ve anlamsız şeylerden göreceksiniz birçok şey değişecek.... Meselenin zemin uygunluğu da böyle; gelelim üçüncü alana...

3. Kişinin Durumu

Kişinin durumu tespitinden kastımız, âlim olacak kişinin buna uygun olup olmadığıdır. Öteden beri yapılan yanlışlık nedir bizim toplumumuzda? Ne kadar zeki çocuk varsa başka alanlara yönlendirmek, ne kadar artık yapacak başka bir şeyi olmayan çocuk varsa onları da dini alanlara yönlendirmek... Çocukların en zekilerini, mühendis, doktor, hukukçu yapmaya çalışmak zekâ itibari ile en altta olanları ise İslâmî ilimlere yönlendirmek...

Hiz. Adem'in çocukları olan Habil ile Kabil kıssasını hepimiz çok iyi biliyoruz. Habil elindeki en güzel şeyi Allah'a kurban etmiş, Kabil ise gözünden çıkardığı şeyi kurban olarak takdim etmişti. Bizler de her bu kıssayı okuduğumuzda Habil'i övmüş, Kabil'i kötülemişizdir; ama iş kıssadan hisseye dönünce, yani kıssadan hayata dönünce ne yazık ki Kabil gibi davranmışız.

Hiz. Meryem'i okumuşuz; annesi Hanne'nin nasıl adadığını gözyaşları içerisinde dinlemişiz, ama hayata dönünce hiçbirimizin aklına değil doğmamış tek çocuğumuzu, doğmuş üç, dört çocuğumuzdan bir tanesini adamak aklımıza gelmemiş...

Neden adamadın diye soranlara da 'mabed mi var ki adayalım?' diye bahaneler söylemişiz... Allah aşkına Meryem'in adandığı mabed, Mescid-i Nebevî miydi? Hayır! Yahudilerin ciddi sıkıntılar yaptıkları bir yerdi. Buna rağmen Meryem'in annesi Hanne, adağını yerine getirdi, Allah (cc) da Zekeriya gibi bir peygamberi ona vekil kıldı.

Dolayısı ile kişi, âlim olmaya, ilim adamı olmaya, talebe olmaya uygun olacak... Bundan sonrası ise talebenin kendine düşüyor. Soruyorlar İbn Abbâs'a, diyorlar ki: 'Sen nasıl böyle bir ilim elde ettin? Binlerce sahâbî içerisinde sen ne yaptın ki böyle bir ilmin sahibi oldun? Cevaba dikkat edelim: *"İki şeyle elde ettim: Biri, güçlü bir arzu diğeri, düzenli bir çalışma..."*^[21] İlim elde etmenin en önemli iki yolunu söyledi bize İbn Abbâs: Güçlü bir arzu, istek, emel ve düzenli bir çalışma...

İşte İbn Abbâs'ı ortaya çıkaran üç faktör, unsur bunlar... Buraya kadar aktardıklarımızı İbn Abbâs'tan alacaklarımızın alt yapısı olarak kabul edelim ve böylece onun hayat defterinin sayfalarını çevirmeye başlayalım. Bakalım hayat defterinin sayfalarından bizim zihinlerimize, akıllarımıza, elbette hayatlarımıza neler dökülecek...

Hayatına Kısa Bir Bakış

Tarihler; -biraz ihtilaflıdır ama bazı noktaları dikkate alarak en doğrusunun bu olduğunu söyleyebiliriz- miladî 618 veya 619'u gösterdiğinde,^[22] nübüvvetin mesajları 9-10 yıldır Mekke sokaklarında duyulmaya başladığı bir dönemde ve Şib-i Ebî Talib denen Mekke döneminin en zorlu günlerinde, biliyorsunuz muhasara günleridir o günler... Efendimiz'in (sas) çok sevdiği amcası Abbâs'ın evinden bir bebek sesi yükselir.^[23] Doğan çocuğa Abdullah ismi verilir. Babası Efendimiz'in (sas) amcası Abbâs, annesi, Lübbetü'l-Kübra bint Hâris el-Hilaliyye'dir. Bu büyük kadın, Hz. Hatice'den ve Peygamber evinin kızlarından sonra iman eden ilk hanımdır.^[24] Biliyorsunuz, Hz. Abbâs yıllarca imanını ikrar etmedi, ta Mekke fethine kadar da Mekke'de kaldı; ama bu hanım ilk günlerde iman etti ve mü'mine bir hanım olarak Mekke'de yaşadı, fetihten sonra Hz. Abbâs ile birlikte Medine'ye hicret etti.^[25]

[21] İbn Kesir, *el-Bidd'ye*, VII, 82.

[22] Abdullah b. Abbâs'ın doğum ve vefat tarihleri konusunda bazı ihtilaflar vardır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1074,1080; İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 292,295; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 66,71.

[23] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, III, 332.

[24] İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 247; Kettâni, *et-Terâtibu'l-Idâriyye*, II, 469.

[25] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2623-2624; İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 246-247; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 461, 462.

Söz Lübabe validemize gelince, önemli bir noktaya dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Hz. Lübabe, damatları ile meşhur Hind bint Amr'ın kızıdır. Bu hanımın tam dokuz kızı vardı. Dokuzu da iman etmişti. Bundan dolayı onlara imanlı kız kardeşler denirdi.^[26] Bu dokuz kız kardeşi burada birer birer anlatmaya imkan yoktur; ancak İbn Abbâs'ın teyzeleri olan bu hanımlar; İbn Abbâs'm yetişmesinde de önemli katkıları olduğu için, bazıları hakkında kısa bilgiler vermemiz yerinde olacaktır. İbn Abbâs'm o teyzelerden biri Esmâ bint Ümeys'ti. Esmâ bint Ümeys, ilk önce Hz. Ca'fer ile onun Mûte'de şehid olmasının ardından Hz. Ebû Bekir ile onun vefatının ardından ise Hz. Ali ile evlenen büyük bir İslâm kadını idi.^[27] Hz. Esmâ, İbn Abbâs'ın teyzesi olduğu için, İbn Abbâs bu üç eve de destursuz girer çıkardı. O teyzelerden biri Selmâ bint Ümeys'ti; o Hz. Hamza ile evliydi. Bir diğeri Halid b. Velid'in annesi Lübabe es-Suğra Asma bint Hâris idi. O teyzelerden ikisi Peygamber evinin sultanları idi. Önce Zeyneb bint Huzeyme, Efendimiz'in (sas) hanımı olmuştu. O vefat edince Efendimiz (sas) bu sefer anneleri bir, babaları ayrı olan Meymûne bint Hâris ile evlenmişti ki Meymûne validemiz İbn Abbâs'm öz teyzesi idi. Dolayısı ile İbn Abbâs hem Efendimiz'in (sas) amcasının oğlu hem de hanımı Meymûne'nin yeğeni idi.^[28]

Hz. Abbâs ile Lübabe validemizin ikinci çocukları idi; Abdullah... Abdullah'ın abisi Fadl b. Abbâs'ı çok duymuşsunuzdur.^[29] Fadl ve Abdullah'tan sonra da o evin birçok çocuğu olacaktı; Ubeydullah, Kusem, Abdurrahman, Mabed ve kız olarak Ümmü Habib...^[30] Tabi Hz. Abbâs'ın diğeri hanımlarından da çocukları var; ama biz özellikle Lübabe validemizden olan çocukları bunlar... Bu çocuklar üzerinden iki hususa dikkatlerinizi çekeceğim.

Birincisi; altı erkek çocuktan, ikincisi olan Abdullah'ın ilim alanında istihdamı Efendimiz'in (sas) ilk gün yaptığı dua ile, dolayısıyla Allah'ın (cc) seçimi ile olmuştur. Bunun nasıl olduğuna önceki sayfalarda değindik.

[26] İbn Habib, *el-Muhabbar*, s. 109.

[27] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2417, 2418; İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, VII, 12, 13; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 347-348.

[28] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 120, 121, 302, 303.

[29] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 300-301.

[30] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 300-321.

İkincisi: Bu altı kardeşin her biri Allah'ın (cc) kelimesini yüceltme adına dünyanın dört bir tarafına yayılmış, her biri başka bir yerde bedenini toprağa emanet bırakmıştır. Bundan dolayı tarihçiler derler ki: *"Biz hiçbir ananın çocuklarının kabirlerini Abbâs'ın Ümmü Fadl'dan olan çocuklarının kabirleri kadar birbirlerinden uzak görmedik. Fadl Şam'da, Abdullah Taif'te, Ubeydullah Medine'de Kusem Semerkant'ta (Şah-ı Zend/ Yaşayan Sultan), Mabel ile Abdurrahman İfrikiyye'de... (Tunus ile Fas arasında)"* [31]

Ana dediğiniz böyle olur; doğuracak ve dünyanın dört bir tarafına, yaşamak için değil, yaşatmak için gönderecek evlatlarını... Allah böyle annelerimizin sayısını çoğaltsın...

İşte Abdullah b. Abbâs, böyle bir zeminde Müslümanlar ambargo altına iken bir sevinç ve neşe vesilesi olarak miladî 618'de doğuyor; mü'mine olan annesinin yanında mü'min olarak yetişiyor.

Medine'ye Hicreti

Abdullah b. Abbâs, kendisi nasıl Medine'ye hicret ettiğini şöyle anlatıyor: *"Biz Medine'ye Hendek Gazvesi'nin yapıldığı sene Kureyş ordusunun içerisine gizlenerek geldik. Ben kardeşim Fadl ve hizmetlimiz Ebû Rafi ile birlikte onların içine karışarak geldik. Arç denen mevkie gelince içlerinden ayrıldık ve Medine'ye doğru gittik. Yolumuzu kaybettik; dolaşa dolaşa çok zor şartlarda Medine'ye vardık. Biz Medine'ye geldiğimizde hendeklerin kazılması bitmek üzere idi. O günler Fadl 13, ben ise 8 yaşlarındaydım."* [32]

Bu rivayet üzerinden İbn Abbâs'ın yaşını daha iyi tespit edebiliyoruz; Hicretin 5. yılı; miladî 627 olduğuna göre, o tarihlerde 8 yaşlarında ise, 619 veya 618 olmalı doğum tarihi... Demek İbn Abbâs Medine'ye geldiğinde 8 yaşlarında bir çocuk... Nerede kalacak peki? Bir ayağı Suffa'da, bir ayağı Mescid'de... Tertemiz bir dimağ olarak nübüvvetin iklimine girecek ve oradan çok şeyler öğrenerek çıkacak... Biliyorsunuz İbn Abbâs, müksirindendir; yani çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biridir. O sıralamada beşincidir.

[31] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 6.

[32] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II, 391, 392.

İlk sırada 5374 hadis ile Ebû Hureyre, İkinci sırada 2630 hadis ile Abdullah b. Ömer, üçüncü sırada 2286 hadis ile Enes b. Mâlik, dördüncü sırada 2210 hadis ile Hz. Aişe ve beşinci sırada 1660 hadis ile İbn Abbâs gelir.^[33] İbn Abbâs ile Hz. Aişe validemizin ortak bir hususu vardır; ikisi de gözlerini ve rüyalarını başka şeylerle bulandırmadan safî bir dimağ ile peygamberin sofrasına oturmuşlardır. Böyle olduğu için sahâbe içerisinde naklin yanında, fehmin yani anlayışın, fikhın yani derin kavrayışın bu iki isimde biraz daha farklı bir noktada durmaktadır.

Aradan 2 yıl geçtikten sonra Hicretin 7. yılı Kaza Umresi'nin arkasından Efendimiz (sas) İbn Abbâs'ın teyzesi olan Meymûne validemiz ile evlenir.^[34] O günden sonra Peygamber'in hanesinin kapıları İbn Abbâs'a daha da fazla açılır ve kaç gecesini teyzesinin yanında Efendimiz (sas) ile birlikte geçirir.^[35] Siz Meymûne validemizin yerinde olsaydınız, o günler 10 yaşında olan yeğeninizi odanıza alır mıydınız? Düşünün o hanede 8-9 hanım var o günlerde; siz ancak 8-9 günde bir Efendimiz (sas) ile baş başa kalacaksınız; hayatta kimse istemez o gece kimsenin odada olmasını... Odaların nasıl olduğunu da biliyorsunuz. İnanın Meymûne validemiz de istemiyor; peki kim istiyor? İbn Abbâs istiyor, Efendimiz (sas) müsaade ediyor. Neden peki? Şahit olsun o temiz bir dimağ ve nakletsin nesillerden nesillere peygamberin gecelerini, uykularını, yatışını, son tesbihatını, kalkışını, abdest alışını, gece kıyama duruşunu, kıraatini, Rabbine karşı yakarışını... Bugün hadis kitaplarımızda bu saydıklarımızı en güzel bir şekilde bize iki isim aktarır; onlardan biri Hz. Aişe ve diğeri İbn Abbâs'tır...

O gecelerden bir tanesine bizlerde misafir olalım ... İbn Abbâs, kendisi bize naklediyor, diyor ki:

“Bir gece teyzem Meymûne'nin misafiri idim. Kaldığımız odada bir yer yatağı vardı. Yatacağımız sırada teyzem iki parça örtü getirdi. Onlardan birini başucumuza koydu, diğeri ise açtı; bir parçasını bizim yatacağımız yerin altına serdi, diğeri parçasını da üstümüze... Ben yatağın sağ tarafında uzanmı-

[33] Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 146-149.

[34] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 120-121.

[35] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 320, 321.

şım. Teyzem beni yatırmaya çalışıyor, ben de yatıyormuş gibi yapıyorum; ama yatmıyorum. Yatar mıyım, Resûlullah'ın ne yapacağını gözleyeceğim. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) geldi. Eğildi bana baktı ben yatıyormuş gibi yaptım. Sonra ona ayrılan örtüyü aldı; kendisine sardı ve elbiselerini öyle çıkarttı. Sonra teyzemin bulunduğu tarafa uzandı. Gecenin ilerleyen kısmında; üzerine örttüğü örtüyü kendine sarmış bir halde kalktı. Abdest almak için su tulumuna uzanınca, ben de kalkmak istedim; sonra kendi kendime dedim ki: 'Kalkma Abdullah! izle bak ne yapacak' ve izledim. Çok güzel bir abdest aldı ve elbiselerini giyerek örtüyü üzerinden açtı. Sonra da namaza durdu. Baktım "*Velillahi Mülkü's-semavati ve'lard*" ayetinden^[36] başladı okumaya... Hemen kalktım, ben de abdest aldım ve Efendimiz'in (sas) bir adım arkasında sola doğru namaza durdum. Efendimiz (sas) benim namaza durduğumu görünce eliyle beni sağına ve yanına doğru çekti. Ben yine soluna ve arkasına geçtim. Böylece ikiye ikiye, en son tek olmak üzere tam 13 rekat namaz kıldık. Sonra döndü bana dedi ki: "**Neden yanımda durmadın namazda?**" Dedim ki: "Ya Resûlullah! Sen Allah'ın Resûlü'sün ben nasıl senin yanında durabilirim ki?" Bu sözüm çok hoşuna gitti ve orada dedi ki: "**Allah senin ilmini ve fehmini/anlayışını artırsın.**" Namazı bitirdikten sonra oturdu Efendimiz (sas), ben de oturdum. Yanağını yanağıma dayadı. Öyle bir sevinmişim ki bu hale, bir müddet sonra baktım öylece uyudu. Ben de rahatsız olmasın diye nefesimi bile tutmaya çalıştım. Aradan bir müddet geçmişti ki Bilal'in sabah namazına uyandıran sesi duyuldu. Hemen kalktı, abdest aldı ve mescide gitti. Ben de onunla beraber gittim."^[37]

Arkasındaki Nebevî Dualar

Efendimiz (sas) çeşitli zamanlarda İbn Abbâs'a bazı olaylar üzerine dualar yapmıştır. Bugün hadis kitaplarımıza bu göz ile baktığımızda karşımıza çıkan şudur:

Biri biraz önce söylediğim dua idi. Diğeri, Müslim'de geçen: "**Allah'ım! Onun anlayışını artır!**"^[38] duasıdır.

[36] Âl-i İmrân, 190.

[37] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 321; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1075; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 81, 82.

[38] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 30.

Yine Buhârî'de geçen başka bir rivayette der ki İbn Abbâs: "Efendimiz (sas) bir gün beni kolları arasına aldı. Başımı tam mübarek göğsünün üzerine koydu ve dedi ki: **"Allah'ım ona hikmeti/[³⁹]kitabı öğret!"** [⁴⁰]

Buhârî'nin abdest babında yer alan başka bir hadiste ise İbn Abbâs der ki: "Bir gün Efendimiz (sas) ihtiyacını gidermek için bizden uzaklaşmıştı. Dönüp geldiğinde ben abdest suyunu hazırlamıştım. Suyu orada hazır görünce sevindi: **"Kim hazırladı?"** dedi. İbn Abbâs dediler. Orada dedi ki: **"Allahümme fa'kihhu fi'd-din/Allah'ım! Onu dinde fakih kıl!"** [⁴¹]

Ahmed b. Hanbel'de ve İbn Hibban'ın *Sahih*'inde ise bu dua şu şekilde geçer: **"Allahümme fa'kihhu fi'd-din ve allimhu't-te'vil/Allah'ım! Onu dinde fakih kıl ve ona te'vili öğret!"** [⁴²]

Bu duaların hepsi birbirinden önemlidir. Ancak bu dualardan bir tanesinin üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Bu: **"Allahümme fa'kihhu fi'd-din ve allimhu't-te'vil /Allah'ım! Onu dinde fakih kıl ve ona te'vili öğret!"** [⁴³] Ne demek bu? Bunu anlamı şudur: "Allah'ım onu dinde derin anlayış sahibi kıl! Sadece rivayet aktaran değil, o rivayetleri en ince detayına kadar anlayan, incelikleri fark eden, manasını anladığı gibi maksadını da anlayan biri eyle! İşin te'viline yani en derinine, görünene ve görünmeyenlere de onu muttali eyle!"

İbn Abbâs'ın hayatını biraz biliyorsanız bu duanın onun hakkında nasıl kabul olduğunu çok iyi anlarsınız. Bugün hangi tefsir, hadis, fıkıh, akaid, kelam, kıraat, şiir, ensâb kitabını açarsanız açın, ona dair bir söze rastlar, kim-selerin görmediği fark etmediği incelikleri, size anlattığına şahit olursunuz. Dinde fakih olan, te'vilde ehil olan birinin lisanından hakikatlere dair şeyler okursunuz. Bakın hadis kitaplarına onun sadece Efendimiz'den (sas) duyduğunu aktaran biri olmasının ötesinde o sözün mana, maksat ve hikmetine dair de hayatından izler bulursunuz.

[39] Buhârî, *Fezâilü Ashâbi'-Nebî*, 24.

[40] Buhârî, *İlim*, 17; İbn Mace, *Fezâil*, 165.

[41] Buhârî, *Vudû*, 10.

[42] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 674; İbn Hibban, *Sahih*, IX, 98.

[43] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 674; İbn Hibban, *Sahih*, IX, 98.

Meselâ; Tabîin neslinin büyük simalarından Âmir b.Vasile (Ebû Tufeyl) naklediyor diyor ki: İbn Abbâs'a sordum dedim ki: "Senin kavmin Resûlullah'ın (sas) Safa ile Merve arasındaki Say'ı, deve üzerinde yaptığını söylüyor ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyorlar, ne dersin bu konuda?" Cevabı nedir biliyor musunuz? "*Söylenen hem doğru hem yanlıştır.*" Bu cevap karşısında Ebû't-Tufeyl sarsılır, İbn Abbâs sözüne şöyle devam eder: "Evet, Efendimiz (sas) deve üzerinde Sa'y yaptı. Sebebine gelince insanlar sorular soruyorlardı, etrafı sarılmıştı; görünebilsin ve sesini insanlara işittirebilsin diye böyle yaptı." [44] Bakın işin hikmet ve maksadını anlatarak izah ediyor ve bu konuda doğru olanı insanlara gösteriyordu.

Yine, bir gün birisi İbn Abbâs'a şöyle bir soru sordu: "Cuma günü gusletmek vacip midir?" "Hayır, vacip değildir, ancak dileyen gusleder, sevabını alır" dedi. Sonra neden Efendimiz'in (sas) ısrarla Cuma günleri gusül alınması gerektiğini belirten sözler söylediğini açıkladı. Dedi ki: "Peygamber zamanında insanlar Medine dışından da Cuma namazı için gelirlerdi. Zorlu şartlar, elbiselerin az olması ve bazılarının yünden elbiseler giymesi mes-cidde koku yapardı. Efendimiz de (sas) bundan dolayı ısrarla gusül edilip gelinmesini, güzel kokular sürünülmesini istemiştir." [45] İşte yine hikmete bağlı olarak yapılan bir açıklama...

İlim Yolunda Derin Bir Hırs

İbn Abbâs, Efendimiz (sas) ile yaklaşık 6 yıl geçirir. Çok şeylere şahit olur, birçok hadiseyi bizzat görür. Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 13-14 yaşlarında halen bir çocuktur. Efendimiz'in (sas) vefat günü bize bir tablo aktarır ki bu tablo onun ilimde nasıl bir hırs içerisinde olduğunu ve ilmin asla fasıla kabul etmeyeceği hakikatini bizlere gösteren çok önemli bir örnektir. İbn Abbâs diyor ki: "Efendimiz (sas) vefat ettiği gün hepimizde derin bir üzüntü vardı. Ama o gün Medine'nin dışında olan sahâbîler de bu büyük hadiseden dolayı Medine'ye gelmişlerdi. Ashâbın tamamını bir arada görünce duyduğum bazı hadisleri onlardan doğrulamak istedim. Yanımda

[44] Müslim, *Hac*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 233 .

[45] Ebû Dâvûd, *Kitabu't-Taharet*, 130.

ensârdan bir arkadaşım vardı. -Kim olduğunu söylemiyor, ihtimal Câbir b. Abdullah'tır, çünkü o da bir ilim âbidesidir- dedim ki: 'Gel gidelim, bir daha bu fırsat ele geçmez, dışarıdan gelen sahâbeye aklımızdaki soruları yönelte- lim.' Ensârdan olan o arkadaşım bana kızdı, bugün bunun yerimi dercesine dedi ki: 'Sana hayret ediyorum doğrusu... Bu kadar sahâbî hayatta iken sanki insanlar sana ve bana mı muhtaç kalacaklar ki sen bu konuda çırpınıp duru- yorsun?' Kızdı bana ve gelmedi. Ama ben durmadım, gittim. Usulüne uygun bazı sahâbîlere sorular sordum ve cevaplarını aldım." [46]

İşte ilimde hırs budur. Babanız vefat eder, evladınızın başına iş gelir, ha- nımız hastalanır, siz hastalanırsınız yine de istikrar ile ilme devam edersiniz, eğer ilim talibi iseniz. Yok eğer sadece öğrenci iseniz hafif esen bir rüzgar ile işi bırakabilirsiniz. Öğrenci başka, talebe başkadır çünkü... İbn Abbâs talebe idi; ilmin talibi idi, bundan dolayı da dur durak demeden, gece gündüz de- meden o yolda ter dökerdi.

Yine kendisi anlatıyor: "Duysam ki ashâbdan birinde bende olmayan bir hadis var. Koşa koşa onun yanına gider onu ondan öğrenirdim. Medi- ne'nin dışında olsa bile bundan geri durmazdım. Bazen gittiğim evde vakit öğle ise, o sahâbînin kapısının önünde oturur, uyanmasını beklerdim. Nice sonra o sahâbî uyanır, beni kapıda bekler görünce üzülür: 'Neden geldin buralara kadar ey Peygamber'in Amcasının oğlu!' dediklerinde, derdim ki: "Ben sizdeki ilmi almaya geldim. İlim ayağa gitmez, ilmin ayağına gidilir." [47]

İhtiyarların Genci

Böyle bir hırs olduğu için çok değil, 16-17 yaşlarında fetva sorulacak bir konuma gelir. Hz. Ömer ondaki bu cevheri fark edince onu hiç meclisin- den ayırmaz. Ashâbın büyükleri ile beraber aynı mecliste oturtturur, içinden çıkılmayacak meseleler olunca: "*Hadi ihtiyarların gencine soralım*" derdi. [48] İhtiyarların Genci; Hz. Ömer'in ona taktığı lakaptı. Bir gün Hz. Ömer, onu yine ashâbın büyüklerinin oturduğu bir mecliste hemen yanı başına oturt-

[46] Dârimî, *Mukadîme*, I, 467; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1076.

[47] İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, I, 749-750.

[48] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 86.

muştı. Sahâbîlerden biri -onun Abdurrahman b. Avf olduğu söylenir- Hz. Ömer'e: "Bu gencin burada ne işi var. Eğer o gelecekse bizim de onun yaşlarında çocuklarımız var, o zaman söyleyelim onlardan da gelsin" dedi. Hz. Ömer: "Bu genç sizin gençlerinize benzemez! Onda farklı bir kabiliyet var" dedi.. Bilenler bilir, bilmeyenler merak eder. Bunun üzerine Hz. Ömer, ortaya şöyle bir soru atar: "Söyleyin bakalım Nasr Sûresi'nin anlamını?" Orada bulunanlar hep lafzi anlamlar üzerinde yoğunlaşırlar. Hz. Ömer bu sefer İbn Abbâs'a sorar. İbn Abbâs, dinde derin, anlayışta keskin olan o güzel sahâbî, hiçbirinin bakmadığı yerden meseleye bakar ve der ki: "Bu sûrede *'İza cae nasrullahi ve'l feth, ve raeyte'n-nase yedhulüne fi dinillahi efvace'* ifadesinden maksat, Allah Resûlü'nün vefatıdır. Çünkü insanlar fevc fevc bu dine girmiş, din kemale ermiş, nimet tamamlanmış artık Efendimiz'in (sas) Rabbini hamd ile tespih ederek, ona doğru gitme vakti gelmiştir."^[49] Bu cümleler İbn Abbâs'ın dilinden dökülünce sahâbe sevinç ve şaşkınlık içerisinde bu genci takdir eder ve Hz. Ömer'in neden onu getirdiğini daha iyi anlarlar...

Hz. Ömer bir gün ümmetin sırdaşı olan Huzeyfetü'l-Yemani'den fitnelere dair bazı hadisleri duyar. Derin derin düşünmeye başlar. O, o halde iken İbn Abbâs, yanına girer. Hz. Ömer'i böyle bir halde görünce İbn Abbâs sorar: "Ne bu halin Ey Emire'l-Mü'minin! Çok düşüncelisin." Hz. Ömer der ki: "Ey İbn Abbâs! Söyler misin bu ümmetin kitabı bir, Peygamberi bir ve kiblesi bir olduğu halde nasıl olur birbirlerine düşebilir ve fitne kapılarını kırabilir?" Bu soruya İbn Abbâs bir cevap verecek, o cevap sadece Hz. Ömer'e verilmiş bir cevap değil, aslında kıyamete kadar tüm mü'minlere verilmiş bir cevap olacaktır. Diyecektir ki: "Ey Mü'minlerin Emiri! Biz, bize indirilen kitabı okuduk, anladık, ayetlerin neden indirildiklerine vakıf olduk ve bunlarla amel ettik. Ama daha sonra gelecek olanlar, Kur'ân'ı okuyacaklar, ama anlamayacaklar; bu sefer her biri bana göre deyip kendilerine göre görüşler oluşturacaklar. Böyle olunca da ihtilafa düşüp, birbirlerine girecekler."^[50] Bu sözler Hz. Ömer'i daha da dehşete düşürecek. Haksız mı İbn Abbâs!? Bugün ümmet olarak başımıza gelenlerde hep Kur'ân'a sırt dönmemizden kaynaklanmıyor mu?

[49] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 325.

[50] İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 293.

Ashâbın birçok büyüğü ondaki ilmi seviyeyi ve derin anlayışı takdir edeceklerdi. Hz. Aişe annemiz bir hac sırasında insanların onun etrafında halkalar yapıp ondan bir şeyler sorduklarını görünce sevinmiş ve demişti ki: *"Vallahi! Ashâbdan hayatta kalanlar içerisinde Haccın menasikini en iyi bilen odur."*^[51]

Sa'd b. Ebî Vakkas ise: *"İddia ederim ki ben, İbn Abbâs'tan daha anlayışlı, daha akıllı, daha bilgili ve daha ahlaklı hiçbir kimse görmedim."*^[52] diyecekti.

Abdullah b. Mes'ûd ise bir gün şöyle diyecekti: *"Eğer o yaşça bizimle aynı olsaydı, nicelerimizi ilimde geçerti."*^[53]

Aranan Adam

Böyle bir ilmin sahibi olduğu için Hz. Ömer devrinden itibaren hep aranan adam olmuştur. Genişleyen İslâm coğrafyasının dört bir yerinden ondan ilim almaya, fetva sormaya gelen insanlar olmuştur. İbn Abbâs ise tam bir alim olarak, öyle kendini ağırdan satmaz, millete hava atmaz, ilminden dolayı büyüklenmez, satmaz, cömertçe ilminden insanları nasiplendirirdi.

Talebelerinden Ebû Salih naklediyor:

"Bir gün İbn Abbâs'ın evine doğru geldim, ne göreyim yüzlerce insan evin kapısında durmuş, ondan bir şeyler öğrenmek için bekliyorlar. İçeriye girdim, dışarıda olanları ona haber verdim. Kalktı abdest aldı, evinin büyük odasının üst köşesine oturdu. Dedi ki: "Çık dışarı! Kur'ân'ın te'vili ve tefsiri için soruları olanları içeriye al!" Çıktım dışarı: "Kur'ân konusunda sorusu olan gelsin dedim" onlarca insan içeriye girdi. Hepsinin soruları vardı; sordular, hepsine cevaplar verdi. Onlar çıktı; "Şimdi helal, haram -yani fıkıh- konusunda soruları olanları içeriye al" dedi. Onlar geldi. Sonra: "ferâiz (miras hukuk) hakkında sorusu olanları" dedi. Onlar geldi ve çıktılar. Sonra:

[51] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 332.

[52] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 87.

[53] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 330; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1076.

“Arapça ve şiir hakkında soruları olanları al” dedi. Onlar da geldi ve sordular. Ben onun ilmine, zekâsına, hafızasına hayran kalmıştım.^[54]

İşte İbn Abbâs böyle biri idi; her dönemin aranan adamı idi. ...

Zor Günlerde, Zor İşlerde

Hız. Osman, muhasara altında iken onu hac emiri olarak gönderiyor; bu da onun Hız. Osman katındaki değerin ne olduğunu bize gösteriyor. Hız. Ali'nin hilafet yılları gelince o zorlu yıllarda hep amcasının oğlu Ali'nin yanında yer alıyordu. Cemel'de Sıffin'da, Hakem olayında Nehveran'da ve Hız. Ali'nin şehit edilişinde... Hız. Ali'nin İslâm tarihinin en zorlu topluluklarından biri olan Haricilerle mücadelesinde hep İbn Abbâs en öndedir.

Biliyorsunuz, bidâyette Haricilerin büyük kısmı Hız. Ali'nin taraftarlarıydılar. Sıffin savaşının sonlarında galibiyete an kala, Şam tarafı Kur'an sayfalarını mızraklarının ucuna takıp Kur'an'ın hakemliğine çağrıda bulunduklarında, Hız. Ali askerlerine: “İnanmayın onlara, biz Kur'an'ın anlaşılması için mücadele veriyoruz” dedi, ama ne yazık ki cehaletin gözlerini kapattığı Kufeliler bu hakikati göremediler. Bunun üzerine iki tarafın hakem tayin etmesi ve hakemlerin bu sıkıntılı hali çözmesi kararlaştırıldı. Muaviye b. Ebî Süfyan kendisine Amr b. Âs'ı hakem tayin etti. Hız. Ali ise kendisine İbn Abbâs'ı hakem tayin edecekti; ancak Kufeliler, İbn Abbâs senin amcanın oğludur; o olmaz deyip Ebû Musa el-Eş'arî'nin hakem olmasını dayattılar; Hız. Ali onların dediğini istemeyerek kabul etti.^[55] Hakemler seçilip, mesele o anlık sükûnete erince bu sefer, aynı adamlar “*Hüküm yalnız Allah'ındır*”^[56] ayetini dillerine^[57] dolayarak, ‘Allah’tan başka hüküm verecek yokken Ali ve Muaviye hakem tayin ederek küfre girmiş, -hâşâ- kâfir olmuşlardır’ demeye başladılar. Hız. Ali, ne yaptıysa bu cahil topluluğu ikna edemedi. En son İbn Abbâs, bunlara gidip görüşmek istedi; Hız. Ali önce göndermek istemedi, çünkü umudu kalmamıştı onların hakikate ulaşması adına, ama İbn Abbâs

[54] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 87.

[55] Taberî, *Tarihü'l-Ümem*, V, 663.

[56] Yusuf 12/40.

[57] Suyutî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, I, 40.

ısrar edince izin verdi. İbn Abbâs'ı Haricilere gönderirken dedi ki: *"Onlarla Kur'ân üzerinden değil, sünnet üzerinden deliller ver, çünkü ayetlerin çeşitli manaları vardır, onlar seninle bu manalar üzerinden tartışıp dururlar."*^[58] İbn Abbâs: "Ey Emire'l-Mü'minin! Biz ki Ehl-i Beytiz, Allah'ın kitabında hangi ayet, ne için, ne zaman, kimin üzerine indiğini bilenleriz. Nasıl olur bizlerle bu konuda tartışılır" dedi.^[59] Hz. Ali harici zihniyeti çok iyi tanıdığı için bu uyarıyı tekrarladı. Neticede İbn Abbâs, onların yanına gitti ve onlara neden Hz. Ali'yi tekfir ettiklerini sordu. Onlar dediler ki:

"Biz, Ali'yi şu üç şeyden dolayı tekfir ediyoruz:

1- O, hüküm sadece Allah'ın olmasına rağmen, hakem tayin ederek küfre girmiştir.

2- Birileri ile bizi savaştırdı; ama karşı tarafın ne malını ganimet saydı, ne onları esir aldı. Eğer onlar kafir idiyseler, malları ve canları bize helaldi, eğer kafir değillerse onlar mü'min idiyseler, bir mü'mini kasten öldürmek küfürden daha beterdir. Ali bunu yaparak da küfre girmiştir.

3- Hakem olayında Mü'minlerin Emiri sıfatı kendisinden kaldırılmıştır. Mü'minlerin emiri olmayan kafirlerin emiri olmuştur.^[60]

İbn Abbâs bunların hepsini dinledi sonra dedi ki: Bunlar dışında bir sözünüz var mı? Onlar yok dediler. Bu sefer İbn Abbâs dedi ki:

1- Kur'ân'da onlarca ayet hakem tayinini söyler. İhramda iken avlanan hacının kefareti, iki adil hakemin avladığı hayvanın mislini tespit etmeleri gerekir ayetini^[61] okudu. Karı-koca arasında anlaşmazlık olursa iki tarafın ehlinde birer hakem tayin edilsin ayetini^[62] okudu. Bu ayetlerde gösteriyor ki hakem tayin edilir; hakem tayin etmek, Allah'ın hükmüne karşı gelmek demek değildir.

[58] Hz. Ali, Haricilerin delil olarak getirdiği ayeti duyunca şöyle söylemişti: *"Kelimetü hakk üride biha batıl/Kendisiyle batılın murad edildiği hak bir söz!"* Müslim, *Kitabü'z-Zekât*, 48.

[59] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 339.

[60] İbn Kayyim, *I'lâmü'l-Muvakkı'in*, I, 163.

[61] Maide 5/95.

[62] Nisâ 4/35.

2- Ali, kafirlerle savaşmadı ki onların kanları ve malları size helal olsun. Cemel’de Ali, Hz. Aişe’yi esir alsaydı, hanginiz peygamberin hanımını kendisine cariye alacaktı. -Bunu deyince gözyaşları sel oldu.- Ali, hata eden mü’min kardeşleri ile savaşmak zorunda kaldığı için ne onların mallarını ganimet, ne onların kendilerini esir olarak gördü.

3- Ali, Emire’l-Mü’minin ifadesinden vazgeçtiği için küfre girdi, diyor-sunuz. Efendimiz de (sas) Hudeybiye günü Resûlullah ifadesinden vazgeçmişti; -hâşâ- Efendimiz (sas) ne oldu şimdi?

Bu sözler öyle bir etkilemişti ki Haricileri, tarihçiler diyor ki 2000 kişi neredeyse tamamı söyledikleri sözlerden vazgeçerek, tevbe etmiş ve tekrardan gelip Hz. Ali’ye biat etmişlerdi. ^[63]

İşte bu hadise de İbn Abbâs böyle kilit bir rol oynamıştı.

İlim-Cihad Bütünlüğü

İbn Abbâs’ın ilmi kişiliğinin yanında gözden kaçırmamız gereken bir husus var ki bu tüm ilim taliplerine örnek olmalıdır. O ilim tahsil ederken, kendisine sadece kürsülerden, kütüphanelerden bir dünya kurup dış âlem ile bağını kesmez; çevresi ile ilgilenir, hele hele cihadı hiç terk etmezdi. Bakın biz onu ta Kuzey Afrika seferlerinde görüyoruz. Oradan Azerbeycan ve İran topraklarına, Cürcan seferlerinde, Taberistan’da ve İstanbul kuşatmasında.... ^[64] Yani o, onca ilminin yanında aynı zamanda elinde kılıç, altında at, dünyanın dört bir tarafına i’la-yı kelimetullahı götürmek için gayret eden bir mücahiddir de ... Hz. Ali döneminde bir müddet Basra valiliği yaptığına da şahit oluyoruz. ^[65]

İbn Abbâs’ın çevresine karşı nasıl duyarlı olduğuna dair kaynaklarımızda şöyle bir rivayet aktarılır: Günler Ramazan’ın son on günü yani itikaf günleridir. İbn Abbâs da Mescid-i Nebevî’de itikaftadır. O günlerde Müslümanlardan biri mescide girer, selam verir İbn Abbâs’ın yanında oturur. İbn Abbâs bakar ki adamın hiç keyfi yok, yüzünden büyük bir üzüntü emaresi

[63] Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, III, 85.

[64] İ. Lütü Çakan - Muhammed Eroğlu, “Abdullah b. Abbâs”, *DİA*, I, 76.

[65] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1079.

var; hemen adama sorar: “Ey Kardeşim! Nedir bu halin? Seni bu hale sokan bir sıkıntın mı var?” Adam der ki: “Evet, Ey Resûlullah’ın amcasının oğlu! Falanca Müslümana borcum vardı. Günü geldi, ama ne yaptımsa ödeyemedim. Şu kabirde yatan zatın hakkı için o borcu ödemeye şu an için imkânım yok! Ama o kardeşime de bunu söyleyecek yüzüm yok! Ne yapacağımı bilmiyorum, bunun için üzgünüm” diyor. İbn Abbâs, bir alim, yüzlerce işi var ve itikafta; ama duyarlı, ama sevap kapma adına hassasiyeti var, diyor ki: “Benim gidip alacaklınla konuşup, borcunu ileri bir tarihe ertelememi ister misin?” Adam sevinçle: “Evet!” der; sonra der ki: “Ama sen itikaftasın, çıkarsan mescitten itikafın bozulur.” İbn Abbâs der ki: “*Şu kabirde yatan zat bir gün demişti ki: ‘Bir Müslüman’ın sıkıntısını giderip, onun ihtiyacını karşılayan kimse 10 sene itikâfta kalmış gibi sevap kazanır. Ben bir itikâfımı bozup, on itikâf sevabı almak isterim.*”^[66] Hasassiyet budur işte; gider alacaklıyı bulur ve borcun vadesini uzatarak mescide geri döner. Âlim bu, rehber bu, önder bu...

Vefatına Doğru

Tarihler Hicretin 61. yılını gösterdiğinde İbn Abbâs, Hz. Hüseyin’in karşısında onu Kûfe’ye gitmemesi için ikna etme adına çırpınmaktadır. Ama Hz. Hüseyin, ümmetin kefareti olarak Kербela’ya gidecek orada şehit olacaktı. O elim haberi alan İbn Abbâs günlerce ağlayacak; öyle ağlayacak öyle ağlayacaktı ki gözleri ağlamaktan görmez olacaktı. 7 sene İbn Abbâs, Kербala Kербala, Hüseyin Hüseyin deyip gözyaşı dökenecekti.

O günler Taif’e gitmişti. Vefatına yakın bir zaman bir göz hekimi onun yanına gelmişti. Gözlerini tedavi etmiş; ‘eğer bir hafta yataktan kalkmaz, namazlarını da ima ile kıalarsan, yapacağım tedavi gözlerini iyileştirir’ demişti. Ama İbn Abbâs: “*Hayatımın son devresinde üzerimde namaz borcu olarak ölmek istemem demiş*”^[67] ima ile namazlarını kılmak istememişti. Aslında ruhsat vardı; olduğunu o herkesten daha iyi biliyordu; ama o ruhsatı son demlerinden kullanmak istemiyordu. Bu da ona has bir hassasiyetti. O da bu

[66] Beyhâkî, *Şu’abü’l-İmân*, III, 424, 425.

[67] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 293.

manada bir namaz kahramanı idi; diğer sahâbîler gibi... Netice de Hicretin 68. yılında, 70 yaşlarında Taif'te vefat edecekti. Cenazesine binlerce insan katılacak, namazını Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye kıldıracak ve Taif'te toprağa verilecekti.^[68] Kabri oradadır; adına yapılmış bir mescidin hemen yanı başındadır.

Vefat anlarını anlatan kaynaklarımız^[69] şöyle bir bilgi verirler. Abdullah b. Abbâs vefat edince beyaz bir kuş (güvercin) gelip, onun na'sının içersine girdi ve sonrasında kayboldu. Kabrine konulduğu zaman, birinin şu ayeti okuduğu duyuldu: **"Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"**^[70]

Geriye inanılmaz bir ilim, yüzlerce talebe, naklettiği 1660 hadis ve örnek alınması gereken bir hayat bırakarak gidecekti. Allah ondan ebeden ebeden razı olsun.

Onun vefatını duyunca Câbir b. Abdullah şunu diyecekti: *"İnsanların en alimi, en halimi vefat etti. Bu ümmet onun vefatı ile yeri doldurulamayacak bir insan kaybetti."*^[71]

Tabiînin büyük imamlarından ve İbn Abbâs'ın ise gözde talebelerinden Mesrûk ise İbn Abbâs için şöyle diyecekti: "Ben İbni Abbâs'ı gördüğümde 'İnsanların en güzeli', konuşmaya başladığında 'İnsanların en fasihi', bir konu hakkında açıklamalarda bulunduğunda da 'İnsanların en bilgili odur' dedim."^[72]

Onun hakkında çok şey söylenir de onun kendisi hakkında söylediği bir söz ile sözlerimizi nihayete erdirelim, ancak bu sözün mesajını inşallah hepimiz üzerlerimize alalım. Diyor ki o büyük sahâbî: *"Bazen Kur'an'dan okuduğum bir ayet beni öyle sarsar ki anında derim ki keşke diğer mü'min kardeşlerim de bu mesajları anlasalardı. Bir kardeşimin bahçesine yağmur yağsa, bereket hasıl olsa ve o çok mahsul alsa öyle sevinirim ki sanki ben o mahsulü elde*

[68] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 342.

[69] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1081; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 347.

[70] Fecr 89/27-30.

[71] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 93.

[72] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1080.

etmiş gibi olurum. Duysam ki falanca yerde adil bir hâkim var, adaletle hükümler veriyor, öyle bir sevinirim ki sanki benim hakkımda adilce hükümler verilmiş gibi olurum." [73]

Bu sözlerinin temel mesajı umarım iyice anlaşılmıştır? İbn Abbâs, aslında yüreğindeki hased duygusunu tamamen çıkarttığını söylüyor ve bu kötü hasletten kurtulduğu için İbn Abbâs olduğunu âleme duyuruyordu. Allah'tan hakkı ile korkan asla hasedi yüreğinde barındırmaz. İşte İbn Abbâs gerçek bir âlim olarak büyük bir haşyet ile hasede dair ne varsa yüreğinden atıp çıkarmış, bunu da bizlere tavsiye etmiştir.

Rabbim bizlere de gerçek manada ilimler nasip eylesin. İbn Abbâs gibi hakikatin yolcusu etsin. Fehmimizi, anlayışımızı, kavrayışımızı, yaşayışımızı güzelleştirsın.

ABDULLAH B. ABBÂS'IN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Peygamberinin rüyasını ve hedefini, kendine emel olarak belirle ki O'nun sesini ve sedasını, sessizliğe mahkûm etmeyesin.
- ✿ İlme karşı derin bir iştiağın, ihsan şuurundan kaynaklanan sarsılmaz bir ihlâsın, şartlara takılmadan düzenli ve istikrarlı bir çalışman olsun ki gerçek manada talebe olabilesin.
- ✿ Salihlerin meclislerinden ve onların ayak izlerinden ayrılma ki onlar tarafından fark edilebilesin ve onlardan dua alabilesin.
- ✿ Gözünü haramlardan, kulağını dedikodulardan, yüreğini kötü duygulardan arındır ki safi bir dimağ ile Kur'ân ve Sünnet rahlesinin önüne oturabilesin ve gerçek manada istifade edebilesin.
- ✿ Hasedin Allah'a karşı haddi aşmak olduğunu unutma ki her durumda Allah'tan razı olasan ve her durumda Allah'ı razı etmek için gayret gösterebilesin.

[73] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1080.

Cennetin Özlediği Sahâbî
AMMÂR B. YÂSİR
Radiyallahu Anhu

وَيَحْ عَمَّارُ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ
يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ

“Vahî Ammâr’a! Onu bağı/azgın bir topluluk öldürecektir.

O, onları cennete çağıracak; onlar ise onu cehenneme
çağıracaklardır.”

(Buhârî, Cihad, 17)

“Toplanın Ey Müslümanlar toplanın! Bakın ben Ammâr’ım!

Size cennetten davet var!”

Ammâr b. Yâsir (ra)

(İbn Sa’d, Tabakât, III, 290)

Adı	Ammâr b. Yâsir
Anlamı	İmar eden, memur kılınan
Künyesi	Ebû'l-Yakzân/Yakzân'ın babası
Lakabı	Tayyibi'l-Mutayyeb/Temizliği tasdik edilen kişi
Baba Adı	Yâsir b. Âmir
Anne Adı	Sümeyye bint Habbat
Kabilesi	Ansoğulları/Yemen
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 46/ Miladî, 564
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	62
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Cemel, Sıffin vs.
Görevleri	Kûfe valiliği, komutanlık, mimarlık
Vefat Yeri	Sıffin/Suriye
Vefat Yılı	Hicrî, 37/ Miladî, 657
Vefat Yaşı	93

Cennetin Özlediği Sahâbî
AMMÂR B. YÂSİR
(Radiyahallahu Anhu)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam, hayat defterinin sayfalarını çevireceğimiz Asr-ı Saâdet'in önemli siması olan Ammâr b. Yâsir'e (ra) selam olsun.

Selam olsun, yaratılışının gayesi olan kulluğu kendine dert edinenlere...

Selam olsun, derdi kulluk olduğu için nasıl daha iyi bir kul olabilirim diye yeryüzünün en has, en ideal kulları olan sahâbeyi daha fazla tanıma adına gayret gösterenlere...

Selam olsun, sahâbenin değer ve kıymetini öğrenip, onlar nerde biz nerde demeyip, onlar orada çok büyük bir yerde, biz ise burada onların izlerinin üzerinde deyip, gayret içerisinde olanlara...

Selam olsun, seven, sevmeye çalışan, sevmeyi beceren, tüm muhabbet insanlarına...

İnşallah hepimiz, bu selamların muhatabıyız; Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi, atıfeti, nimeti, hikmeti, mağfireti hepinizin ve hepimizin üzerine olsun.

Kütahya ve Ammâr b. Yâsir

Bu büyük sahâbînin bu topraklarda anlatılmasının sebebine gelince, bunun birkaç sebebi var da biz bu sebeplerden iki tanesine burada yer verelim. Bunlardan birincisi; Kütahya ilimiz Malazgirt seferlerinden sonra hep

İslâm şehri olmuştur, inşallah kıyamete kadar da böyle kalacaktır. O yıllardan sonra gerek Selçuklu dönemlerinde, gerek Germiyanogulları zamanlarında, gerekse Osmanlı dönemlerinde burada birçok mescid ve cami inşa edilmiştir. Mescidlerinin ve camilerinin çok olduğu bu ilimizde istedik ki yeryüzünün en değerli üç mescidinden biri olan^[1] Mescid-i Nebvînin inşaat ustası olan Ammâr b. Yâsir'i burada anlatalım.

İkincisi: Hicretin 23. yılında, İslâm askerlerinin o günkü adı Ammuriye olan, Afyon yakınlarına düzenlenen seferde olduğu için Hz. Ebû Zer'i Afyon'da, bir şehadet aşığı olan Abdullah b. Cahş'ı Eskişehir'de anlattık. İnşallah birkaç program sonra Uşak'ta Mikta b. Amr'ı gündem edeceğiz. Hz. Ebû Zer'in, Abdullah b. Cahş'ın, Mikta b. Amr'ın ve Ammâr b. Yâsir'in birbirlerine karşı muhabbetleri çok farklıdır. Efendimiz (sas) birbirlerini seven bu sahâbileri birbirlerinden hiç ayırmazdı; onun ayırmadıklarını biz de ayırmayalım dedik, bu dört ismi birlerine yakın bu dört şehirde anlatalım diye karar verdik. Bundan dolayı da Kütahya'da Ammâr b. Yâsir dedik; Rabbim hakkı ile anlamayı hepimize nasip eylesin.

Öyleyse gelin bu büyük insanın, saâdet asrının çok önemli bir siması olan bu büyük sahâbinin hayat defterinin başına bir oturalım bakalım bizlere ne söyleyecek, hayatının üzerinden bizlere nasıl mesajlar verecek...

Kimdir Ammâr b. Yâsir?

Ammâr b. Yâsir'in anne ve babasını, siyerdan az bir şey haberdar olan herkes çok iyi tanır. Onun babası Yâsir b. Âmir, Annesi, Sümeyye b. Habbat...^[2]

Babası Yâsir b. Âmir aslen Yemenlidir. Yemen'in en meşhur kabilelerinden biri olan Ans kabilesindendir. Nübüvvetten yıllar önce Mekke'ye gelmiştir. Ne için Mekke'ye geldiğine baktığımızda, sevk-i ilahinin ne demek olduğunu daha iyi kavramış oluruz. Ammâr b. Yâsir'in babası olan Yâsir

[1] "İbâdet için şu üç mescidden başkasına yolculuk edilmez: el-Mescidü'l-Haram, Mescidü'r-Rasûl (Mescid-i Nebvî) ve Mescidü'l-Aksâ." Buhârî, *Enbiyâ*, 8; Müslim, *Mesâcid*, 2.

[2] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 280.

b. Âmir'in, üç erkek kardeşi daha varmış, bu kardeşlerden biri Yemen'den Şam'a ticari bir sefer için gitmiş ve bir daha da kendinden haber alınamamış. Bunun üzerine üç kardeş, bu kayıp kardeşlerini bulmak için yola çıkmışlar, araya araya Mekke'ye kadar gelmişler. Mekke'de de bulamayınca, diğer iki kardeş Yemen'e dönmeye karar vermiş, ama Yâsir Mekke'yi çok sevmiş, Mekke'de kalmaya karar vermiş. O günün sosyal yapısı gereği Mekke'de kalabilmesi için birinin himayesine girmesi gerekirdi. O da Ebû Cehil'in ve Halid b. Velid'in amcası Ebû Huzeyfe b. Muğire'nin himayesine girmiş ve o günden sonra Mekke'de yaşamaya başlamış ...^[3]

Anne Sümeyye b. Habbat'a gelince, bir rivayete göre o da Yemenli, Muhammed Hamidullah'a göre ise Türk asıllı bir köledir. Hamidullah Hoca, onun asıl isminin Bamih olduğunu, Bamih'in aslının da Pamuk olduğunu, İran topraklarında yaşayan bir Türk ailesine mensup olduğunu, önceleri hediye yolu ile Taif'e geldiğini, daha sonra Mekke'ye köle olarak satıldığını ve onu en son Ebû Huzeyfe b. Muğire'nin aldığını söylemektedir.^[4]

Görüldüğü üzere, sevk-i ilahi bu iki insanı Mekke'de Ebû Huzeyfe'nin evinde buluşturur ve bir müddet sonra Ebû Huzeyfe bunları evlendirir. Allah bu evlilikten o haneye, üç erkek çocuk nasip eder. Bunlar; Hureys, Ammâr ve Abdullah'tır ...^[5] Hureys hakkında fazla malumat yoktur, İslâm öncesi dönemde, Diloğulları kabilesi tarafından öldürüldüğü söylenmektedir.^[6] Ama Ammâr ile Abdullah, iki mü'min kardeş olarak elele cennete yürüyeceklerdir.

Çağrı filminin etkisi ile midir, nedir bilemiyoruz, biz hep Ammâr b. Yâsir'i, İslâm'ın ilk günlerinde, Ali gibi, Sa'd gibi, Zübeyr gibi, Talha gibi gencecik bir delikanlı olarak zihnimizde tasvir ederiz. Ama işin hakikati böyle değildir. O miladî 610'da Müslüman olduğunda tam 46 yaşında idi; yani

[3] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 280, 281.

[4] Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 662.

[5] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 280, 281.

[6] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 151.

Efendimiz'den (sas) 6 yaş büyüktü. Dolayısı ile onun doğum tarihi miladî olarak 564'dür.^[7]

46 yaşma kadar Mekke'de mevcut dini hayatın içerisinde büyüyen Ammâr b. Yâsir, babası ve annesi ile birlikte putlara pek itibar etmeyen, Mekke'nin o dini yapısını kabul etmeyen biridir. Sosyal anlamda ise azat edilmiş köleler olan Yâsir ile Sümeyye'nin çok sevdikleri evlatları olarak hayatını geçirdiğini görmekteyiz. Efendimiz (sas) ile Nübüvvet öncesi tanışıklığının ve dostluğunun olduğunu bazı rivayetlerde görmekteyiz. Hatta, Efendimiz'in (sas) Hz. Hatice ile olan evliliğinde ve düğününde, Ammâr b. Yâsir'in de Efendimiz'in (sas) arkadaşı olarak hazır bulunduğu rivayet edilir.^[8]

İmana Yürüyüşü

İnsanlık tarihinin en büyük olaylarından biri olan son vahyin nuzûlü ile birlikte, Mekke'de bu yeni din konuşulmaya başlandığında, Efendimiz (sas) daha birkaç gün olmuştur ki Erkâm b. Ebi'l-Erkâm'ın evini bir pota, bir zemin olarak edinmeye başlamıştı. O günlerin birinde Ammâr b. Yâsir, Efendimiz'in (sas) dilinden bazı Kur'ân ayetleri duymuş, bunlardan çok etkilenmiş, daha fazla bilgi almak için Erkâm'ın evine doğru yürümüşü. O evin kapısına geldiğinde birini daha, o evin kapısının önünde bulacaktı. Birbirlerine işin başında neden orada olduklarını söylemek istemeyen o iki yabancı, -yabancı diyorum çünkü ikisi de aslen Mekkeli değil- bir müddet ayaküstü sohbet edecekler. Sonra yaşça büyük olan Ammâr b. Yâsir, Süheyb-i Rûmî'ye soracak: "Ne arıyorsun burada?" diye, Süheyb-i Rûmî: "Sen ne arıyorsan ben de onu arıyorum" diyecek; bunun üzerine ikisi beraber Dârü'l-Erkâm'a girecek ve ikisi beraber iman şerbetini o gün içeceklerdir.^[9] O günler iman edenlerin sayısı halen 30'a varmamıştır.

Ammâr b. Yâsir, iman ettiği o ilk gün sabahından akşamına kadar Erkâm'ın evinden ayrılmayacak; o gün öğrendiği hakikatlerle hayatı değişecek, o günden sonra da o ev onun hep gidip geldiği bir menzil olacaktı.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1300.

[8] İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 459-460.

[9] İbn Sâ'd, *Tabakât*, III, 257, 258.

Efendimiz (sas) Dârü'l-Erkâm'da inen Kur'ân ayetleri ile elinin altındaki yiğitleri yetiştirirken, Ammâr da bundan nasiplenecek, ilk günlerden itibaren Kur'ân'ın elmas hakikatleri onun yüreğini ve hayatını değiştirecekti.

Anne ve babası, Ammâr'daki bu değişikliği fark edecekler, bir müddet sonra Ammâr, ailesine de açacak bu önemli meseleyi ve onları da imana taşıyacaktı. Kardeşi Abdullah'ın iman edip etmediği biraz tartışmalıdır. Bir rivayete göre iman etmiş, o da işkenceler altında can vermiştir. Bir diğer rivayete göre ise işkenceler görmüş, Mekke döneminin sonlarında vefat etmiştir. ^[10]Başka bir rivayete göre ise iman etmeden Mekke'de vefat etmiştir. Allahu âlem ama en doğrusu, iman edip işkenceler altında can vermesidir. ^[11]

Ammâr b. Yâsir, anne, baba ve kardeşi ile Efendimiz'den (sas) sonra iman eden ilk İslâm ailesinin mensubudur. Aklınıza hangi sahâbî gelirse gelsin, Ammâr için söylediğimiz bu özellikten mahrumdur. Meselâ; Hz. Ali; annesi iman etmiş ama babası iman etmemiştir. Kardeşi Akil nice sonraları gelmiştir. ^[12]Meselâ; Hz. Ebû Bekir'in annesi Selma Ümmü'l-Hayr ilk günler iman etmiş, ama babası Ebû Kuhafe nice sonraları iman etmiştir. ^[13]Aynı şey Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Mus'ab b. Umeyr ve daha niceleri için geçerlidir. Ancak Ammâr, annesi, babası ve kardeşi ile iman eden hem de işin başında iman eden ilk iman ailesi olacaktır. Bu da çok büyük bir şereftir.

Baskılar, İşkenceler ve Şehadet

Bu ailenin iman ettiği duyulunca; tehditler, baskılar, en sonunda da işkenceler başlamıştır. Öyle işkenceler ki anlatılması ve aktarılması bile takatleri zorlayacak işkenceler... Aklınıza gelen en ağır işkencelere bu iman ailesi günlerce muhatap olmuştur. Akrabaları, aileleri olmadığı için Mekke'de onları savunacak kimseler de olmadığından, Mekkeliler diğer kölelere ibret ol-

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1141.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 281.

[12] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1276; Yıldırım Muhammed Emin, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 286-287.

[13] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1236.

sun diye onlara, akılların almayacağı işkenceler yapıyorlardı.^[14] Başta Efendimiz (sas) olmak üzere tüm mü'minler yürekleri kan ağlamasına rağmen ellerinden bir şeyler gelmiyor, sadece onlara dua ediyorlardı. O işkenceler devam ederken Efendimiz (sas) bu fedakâr aileyi ziyaret ediyor ve onlara şunu diyordu: **"Sabredin Ey Yâsir Ailesi! Görüşmemiz cennette, cennet sizi bekliyor!"**^[15] Onlar da bu söz karşısında teskin oluyor, sabrı kuşanarak küfür karşısında direnmeye devam ediyor ve *ahad ahad* sloganını en gür seda ile o zalimlerin yüzlerine karşı haykırıyorlardı.

O günlerin birinde Ammâr'a yine çok büyük ve ağır işkenceler yapılmıştı. Güneşin altında kızdırılan demir bir zırh giydirilmiş, o kızgın zırhın içerisinde âdeti pişirilmişti. Efendimiz (sas) Ammâr'ın bu haline şahit olunca, ellerini tutmuş, gözlerinde yaşlar akarak: **"Allah'ım! Nasıl ateşi İbrahim'e serin ve selamet kıldınsa, Ammâr'ın ateşini de ona serin ve selamet kıl!"**^[16] diye dua etmiştir.

Ammâr b. Yâsir, her gün biraz daha şiddeti artan işkenceler altında dayanmaya çalışıyordu. Gözlerin önünde yaşlı babası ve annesine Ebû Cehil neler neler yapmıştı. İşkencelerin en ağır, en dayanılmazı neydi biliyor musunuz? İnsanın gözü önünde sevdiklerine işkence yapılmasıydı. İşte Ammâr gözlerinin önünde annesine ve babasına hatta kardeşi Abdullah'a yapılan işkencelere şahit oluyordu.

Bir gün öyle bir hale geldi ki artık dayanamadı ve müşriklerin memnun olacağı bazı sözleri söyledi. Lat'ı, Uzza'yı övdü, Efendimiz'e (sas) karşı kötü sözler söyledi. Müşrikler bundan memnun olmuşlardı. Bunun üzerine onu serbest bırakmışlardı. Ammâr anında gözyaşları içerisinde Efendimiz'e (sas) gelmiş: **"Ya Resûlullah! Ben çok büyük bir suç işledim. Onları memnun edecek sözler söyledim. Rabbimi ve seni hoşnut etmeyecek sözler söyledim"** demişti. Efendimiz (sas) mübarek elleri ile Ammâr'ın gözyaşlarını silmiş, başını göğsüne doğru yaklaştırmış: **"Sen o sözleri söylerken kalbin ne diyordu"** diye sormuştu. Ammâr: **"Ya Resûlullah! Vallahi kalbim iman ile do-**

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 281.

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 283; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IX, 293.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 283.

luydu” demişti. Efendimiz (sas) bu cevap karşısında memnun olmuş: “**Sen söylediklerinden mesul değilsin, aynı işkenceleri bir daha görsen, yine aynı sözleri söyleyip, onların baskılarından kurtulabilirsin**” demişti. ^[17] Efendimiz (sas) Ammâr’a bu sözleri söyledikten sonra Nahl Sûresi’nin 106. ayeti nazil olmuştu. Bu ayette Rabbimiz diyordu ki: “**Kalbi iman ile dolu olmasına rağmen işkencelerle inkâra zorlanan kişi müstesna, iman ettikten sonra her kim Allah’ı inkâr ederse, kalbini inkâra açarsa, o Allah’ın gazabını hak etmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır.**” ^[18]

Efendimiz (sas) ona ruhsat vermesine rağmen, Ammâr sadece bir kez bu ruhsatı o zaman kullanmış bir daha da asla kullanmamıştı. Her gün daha da şiddetlenen o işkencelerin sonunda bir gün Ebû Cehil önce annesi Sümeyye’yi çok feci bir şekilde öldürmüş, ^[19] aynı günün akşam saatlerinde ise baba Yâsir şehadet kervanına katılmıştı. ^[20] Sonra Abdullah... ^[21] Yâsir ailesinden geriye sadece Ammâr kalmıştı, böylelikle Ammâr b. Yâsir İslâm’ın ilk şehitlerinin değil, ilk şehit ailesinin çocukları olmuştu. Neden bu ifadeyi böyle kullandım? Sebebi şu: İbn Hacer *el-İsâbe*’sinde der ki: İslâm’ın ilk şehidi, Hz. Hatice’nin ilk evliliğinden olan oğlu Hâris b. Ebî Hâle’dir. ^[22] O ilk günlerde Kâbe’de yaşanan bir arbedede, şehit edilmiş ve böylelikle ilk şehit Peygamber’in hanesinden biri olmuştur. ^[23] Dolayısı ile Hâris ilk şehit ise Yâsir ailesi de aile olarak İslâm’ın ilk şehit ailesidir. Ammâr da bu şehit ailenin şerefli bir ferdidir.

Ammâr b. Yâsir yıllarca bu baskıları gördü; bazı siyer âlimlerimize göre ikinci Habeşistan’a hicret etti, ^[24] bazılarına göre ise 13 yıl boyunca Mekke’de kaldıktan sonra Medine’ye hicret etti. Onun Mekke hayatında yaptığı

[17] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 284.

[18] Nahl Sûresi, 16/106.

[19] Ebû Cehil, Sümeyye validemizin bir ayağını bir deveye, öteki ayağını başka bir deveye bağlamış, saatlerce öyle işkence ettikten sonra, elindeki mızrağı göğsünün üzerine saplayarak, onu şehit etmişti. Bkz. Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 160, Beyhaki, *Delâil*, II, 82.

[20] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 151; X, 286.

[21] Belâzürî, Abdullah’ın okla vurulup şehit edildiğini söylemektedir. Bkz. Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 160.

[22] Bkz. Yıldırım Muhammed Emin, *Hz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 286, 287.

[23] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 333, 334.

[24] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 285.

önemli bir işe daha şahit olmaktadır. Evinin bir odasını risaletin davasına açmış, aynen Dârü'l-Erkâm gibi, risaletin davasına bir hizmet alanı açmıştır. Yıllarca o evde, cemaatle namazlar kılınmış, Allah'ın ayetleri okunmuş, Müslümanların bir araya gelerek sohbet edecekleri bir mekân olmuştur. [25]

Medine'ye Hicreti

13 yıllık Mekke hayatının ardından Ammâr b. Yâsir, Hicretin o zorlu yollarını, yine büyük zorlukla yürümüştü. Medine'ye vardığında, ileri de Bedir'in şehitlerinden biri olacak olan, bir tevbe kahramanı olan Ebû Lübabe'nin kardeşi Mübeşşir b. Abdülmünzir'in evine misafir oldu. [26] Sonra Efendimiz'in (sas) yanına gitti ve takva üzere kurulan ilk mescit olan [27] Kubâ mescidinin inşaat ustası oldu. [28] O çok kabiliyetli bir usta idi. Ne güzel bir tevafuk ki Ammâr'ın kelime anlamlarından biri de imar eden demektir. Bir diğer anlamı ise bir işe memur kılınandır. O gerçekten mescitler imar eden biriydi. Kubâ'daki o ilk mescidi inşa edildikten sonra da sıra Mescid-i Nebevi'nin inşasına geldi. İnşa sürecinde de onun çok büyük emek ve gayretleri oldu. Şimdi o günlere ait yani mescidin inşaatının devam ettiği günlere ait bir hatırayı sizlerle paylaşacağım. Çok önemli olan bu hatıra bir ihbar-i gaybiyi de bize bildirecek...

Seni Bağlı Bir Topluluk Öldürecek!

O günler 59-60 yaşında olan Ammâr b. Yâsir, Efendimiz'in (sas) devesi Kusvâ'nın [29] işareti ile Sehl ve Süheyl isimli iki yetim çocuğunu arsasını satın almasına şahit olmuş ve bir plan doğrultusunda bu mescidin inşaatının hazırlıklarına başlamıştı. [30] Neredeyse 1-1,5 ay mescidin arsasının temizlenmesi ile geçmişti. Çünkü arsanın üzerinde ciddi bir çöp, arka tarafında eskiden kalma on-on beş mezar ve bakımsız bir hale giren çalı-çırpı vardı. Arsanın hazır hale gelmesinden sonra aynen Kubâ'da olduğu gibi, Efendi-

[25] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 285.

[26] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 285.

[27] Tevbe 9/108.

[28] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 285, 286.

[29] Semhûdi, *Vefâü'l-Vefâ*, I, 256.

[30] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 285,

miz (sas) kendi mescidinin de temellerini çizdi, taşlar, kerpiçler, keresteler hazırlandı ve temele ilk taşı koyan kendisi oldu. Sonra Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra Ali ve diğerleri... [31]

Büyük bir gayret ve çaba ile mescid yapılmaya başlandı. Efendimiz (sas) ilk günden inşaat tamamlanana kadar bilfiil bu inşaatla çalıştı. Mescidin yapımında her sahâbî de elinden geldiğince çalıştı. O çalışanlardan birisi de Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Hz. Ali böyle şeylere alışıktır da Hz. Osman pek alışık değildir. Biliyorsunuz; zengin bir ailenin çocuğudur; tüccardır; nazik biridir; öyle inşaat işlerinden pek anlayan biri değildir. Böyle olmasına rağmen mescidin inşaatında o da vardır, o da çalışmaktadır. Ancak taşları götürürken, şöyle biraz kendinden uzak tutar, elbisesine değdirmemek için, bir de taşı yerine koyunca birkaç dakika elleriyle elbisesini temizlerdi. Böyle yapınca da Hz. Ali dört taş taşırken, Hz. Osman halen bir taş ancak taşımış olurdu. O anda Hz. Ali, Hz. Osman'a takılmak için şaka yollu ile bir şiir okur; şairdir ya ... Şiirinin bir yerinde der ki: *"Mescitleri inşa etmede onun tozundan kaçanlarla, o tozu yutanlar hiçbir olurlar mı?"* Bu şiiri Hz. Ali okuyunca, Hz. Osman'ın biraz zoruna gider ama Hz. Ali'ye bir şey demez. O anda şiirin kimin hakkında söylendiğini bilmeyen Ammâr, o şiiri Hz. Ali'den duyar; zaten Hz. Ali'nin yarenleridir onlar; Hz. Ali'nin gölgesi gibi hep onu takip ederler. Ammâr şiiri duyunca, hoşuna gider; taşları taşırken bir taraftan da bu şiiri okur. *"Mescitleri inşa etmede onun tozundan kaçanlarla, o tozu yutanlar hiçbir olurlar mı?"* O anda Hz. Osman, bu şiiri bir de Ammâr'ın dilinden duyunca sinirlenir; *"Ey Ammâr! Bu şiiri benim hakkımda mı söylüyorsun. Bir daha söyle de şu sopayı kafanda kırayım"* der. Sahâbe arasında geçen bu tarz hadiseler, onların doğru anlaşılması için bizlere birer imkândır. Bizler onlardan bahsederken, Meleklerden bahsetmiyoruz onlar beşer olarak neler yapmışlar, nerelere varmışlar bu daha iyi anlaşılсын diye bahsediyoruz. Hz. Ammâr, Hz. Osman'dan böyle bir tepki görünce şaşırır, neden Hz. Osman'ın bu şiire kızdığını anlamaz, çünkü Hz. Ali'nin şiiri ilk onun hakkında söylediğini bilmiyordu.

[31] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 325.

Hiz. Osman, Ammâr'a: "Şu sopayı kafanda kırayım!" sözünü söylerken Efendimiz de (sas) bu sözü duyar ve çok üzülür. Bir anda yüzünün rengi değişir, hoşnutsuz olduğu anında belli olur. Ammâr da fark eder, Efendimiz'in (sas) üzüldüğünü, o da Efendimiz'i (sas) üzdüm diye çok üzülür ve o anda: "Acaba ne yapsam da Allah Resûlü'nü (sas) güldürsem, memnun etsem" diye düşünmeye başlar. Aklına şöyle bir şey gelir: "İyisi mi iki taş taşıyayım ve hızlı hızlı taşıyayım; belki benim bu halimi görürse, en azından O'nu sevindirmiş olurum hem bana sorarsa neden iki taş taşıdığımı, derim ki biri benim için biri senin için Ya Resûlullah! derim böylece O'nu (sas) sevin-diririm" der. Böyle de yapar Ammâr; iki taş alır eline koşa koşa bırakılması gereken yere bırakır; bir daha aynısını yapmaya koyulur. Efendimiz de (sas) anında Ammâr'ın bu halini fark eder. Taşları bıraktığı anda, Efendimiz (sas) der ki: "Ey Ammâr! Ne yapıyorsun böyle! Bir yerini inciteceksin. Neden ikişer ikişer taşıyorsun? Öyle yapma herkes gibi birer birer taşı!" [32] Bu söz karşısında Ammâr der ki: "Ya Resûlullah! Arkadaşlarım beni öldürecekler, kendileri birer birer taş taşıırken, bana ikişer ikişer taş taşıttırıyorlar." Ammâr, Efendimiz'i (sas) güldürmek için böyle bir latife yapmak ister; Efendimiz'in (sas) güleceğini zannederken, birden o mübarek veche, yine hüzünlere kapı açar, şekli bir daha değişir; gaybın perdeleri kalkar ve o kutlu Nebi'nin (sas) lisanından şu cümleler dökülür: "Hayır Ammâr, seni bu kardeşlerin öldür-meyecek. Seni bağı/ isyankâr bir topluluk öldürecek [33] ve senin bu dünyadan son nasibin bir kâse süt olacak." [34]

Bu nebevî hakikatin ne anlama geldiği anlaşıldı mı? Efendimiz (sas) ne demiş oldu: Ammâr'ın doğru ile yanlış birbirinden ayıran bir mihenk taşı olduğunu söyledi. Yani: "Ammâr nerede ise hak orada, hak nerede ise Ammâr oradadır" demiş oldu. Böylelikle Efendimiz (sas) ileride ortaya çıkacak olan fitnelerde kim haklı kim haksız bunu anlamak için Ammâr'ı bir mihenk taşı gibi kıldı. Ammâr b. Yâsir'in bu özelliğinden dolayıdır ki Tirmizî de geçen bir rivayette Hiz. Aişe validemiz onun hakkında şöyle diyecekti: "Ammâr ne

[32] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 91.

[33] Hadisin Buhârî'de geçtiği üzere metni şöyledir: "Vah Ammâr'a! Onu bağı bir topluluk öldürecektir. Oysa o, onları cennete çağıracak, onlar ise onu cehenneme çağıracaklardır." Buhârî, *Cihad ve's-Siyer*, 17.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 294-295; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 142.

zaman iki şey arasında seçim yapmak üzere muhayyer bırakılsa, o hep zor ama doğru olanı tercih etmiştir.” ^[35] İnsanların çoğu bunu bildiği için Ammâr’ın bir mesele hakkındaki reyî/fikri onlar için çok önemli olmuştur.

Mescidin inşasında bu sözleri Efendimiz (sas) söyler, onlarca sahâbî de bu sözleri orada duyar; aradan tam 36 yıl geçer; hicrî 37. yılda, Ammâr b. Yâsir, 93 yaşındadır; Hz. Ali’nin saflarındadır; imametın saltanata karşı mücadelesinde, karşı taraftan bir nasipsizin kılıçlarının hedefi olarak yaralanır ve gerçekten bu dünyadan son nasibi bir bardak süt olarak, şehadet şerbetini içer. ^[36]

İşte Ammâr b. Yâsir’in Mescid-i Nebevi’deki hatırası ve aldığı müjde, neticesinde de gelen şehadet böyledir. Onun Sıffin’daki şehadeti bir mihenk taşı olacak, o ana kadar kim haklı sorusuna cevap bulamayan niceleri için hakkın kimin yanında olduğuna dair ip uçları verecektir. Yani Ammâr şehit olurken bile sadece kendi yanındaki dostlarına değil, karşıındaki düşmana bile hakkı gösteren bir rehber olacaktı.

Medine Yılları

Mescid- Nebevi’nin inşası bitince, Efendimiz Mekke’den gelen muhacirleri, Medineli ensâra kardeş kılacaktı. Bir rivayete göre 50, ^[37] bir başka rivayete göre 93 kişiyi birbirleri ile kardeş edecekti. ^[38] Bu kardeş kılınma da Ammâr’m nasibine düşen isim, ümmetin sır küpü olan Huzeyfe b. Yemân olacaktı. ^[39] Âdeta Efendimiz (sas) ümmetin sırlarını sakladığı Ebû Huzeyfe’yi, yıllar sonra şehadeti ile hakkın mihenk taşı olacak olan Ammâr’a kardeş kılarak ikisinde var olan ihbar-i gaybilere işarette bulunuyordu. Bu iki kardeş birbirlerini çok sevecek, hayatlarının sonuna kadarda birbirlerinden ayrılmayacaklardı. Hatta Tebûk Gazvesi dönüşü, Münafıklar Efendimiz’e (sas) suikast yapacakları haberi Cebrail tarafından Efendimiz’e (sas) bildi-

[35] Tirmizî, *Menâkıb*, 34; Zehebî, *Siyeru Âlîlâmi’n-Nübelâ*, III, 89.

[36] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 301-302.

[37] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 238.

[38] Makrizî, *İmta’ül-Esmâ*, I, 69.

[39] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 285.

rilince, Efendimiz'in (sas) hemen yanı başında olan bu iki isim gerekli tedbirleri alacaklardı. O gün Efendimiz (sas), bu iki kardeşe münafıkların isim ve özelliklerine dair bilgileri verecek, ama bunu sır olarak saklamalarını söyleyecekti. [40]

Mescid-i Nebevi'nin ve kardeşlik olayının gerçekleşme gününden sonra Ammâr b. Yâsir'in Medine hayatı hep Resûlullah'ın (sas) arkasında, iş için, görev için, hizmet için bekleyen biri olarak geçecektir. Efendimiz (sas) nerede ise, o orada olacak, gazvede ise Ammâr da o gazve de yerini alacak, sefer de ise o da sefer de yerini alacaktır. Sefer ya da gazve yoksa, bu sefer de Suffa Mektebi'nde ya da Mescid-i Nebevi'de ilim adına nasibini artıracaktır. Biz onu Bedir'de Uhud'da, Hendek'te, Hudeybiye'de Hayber'de Mûte'de Tebûk'ta, tüm gazvelerde görüyoruz; biz onu Batn-ı Nahle'de Zul'-Üşeyre'de Zatü'r-Rika'da ve daha nice seriyyelerde görüyoruz. [41]

Onun Bedir gazvesindeki haline ait iki tablo aktarmak isterim. Kahramanca savaşmış o gün Bedir'in meydanında, üç ya da dört müşriği o öldürmüş; savaşın sonlarıdır haber alınır ki Ebû Cehil öldürülmüştür. Efendimiz (sas) olayı doğrulatar, sonra der ki: **"Bana Sümeyye'nin oğlunu çağırın!"** O gün orada, o meydanda Sümeyye'nin adı anılacaktı, çünkü ona işkence eden ve onu öldüren zalim bugün öldürülmüştü. Ammâr b. Yâsir hemen Efendimiz'in (sas) huzuruna geldi, hiçbir şey söylenmeden, gözlerden akan yaş her şeyi söyledi. Efendimiz (sas) yaşlı gözlerle Ammâr'a bakmış ve demişti ki: **"Ammâr! Anneni öldüren kişiyi, Allah bugün Bedir'de öldürmüştür!"** [42] O gün Sümeyye'nin ve Yâsir'in intikamını Allah mü'minlerin eliyle almıştı.

Diğer tablo ise bizzat kendi bize anlatmaktadır. Diyor ki Ammâr b. Yâsir: "Resûlullah (sas) ile beraber cinlere ve insanlara karşı savaşım. Beni Bedir kuyusuna gönderdi, insan şeklinde şeytana rastladım. Kapıştık, ben onu yendim. Yanımdaki mızrağımla ona vuruyordum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: **"Ammâr kuyunun yanında şeytana rastladı ve**

[40] Bkz. İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 261; Beyhakî, *Delâil*, V, 257.

[41] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 286; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1299; İbn Esir, *Usdü'l-Gâbe*, IV, 122, 123.

[42] İbn Hacer, *el-İsâbe*, XXIV, 2542.

onunla çarpıştı.” Çok geçmeden dönüp ona durumu bildirdiğinde, şöyle dedi: “İşte o çarpıştığın kişi, şeytanın ta kendisiydi.” [43]

Cennet’in Özlediği Sahâbî

Efendimiz (sas) ile Ammâr b. Yâsir’in hatıraları çoktur. Meselâ; bir gün Efendimiz (sas) onun için şöyle buyuracaktır: “**Cennet şu üç kişiye müştaktır; yani üç kişiyi özlemektedir: Ali, Selmân ve Ammâr!**” [44]

Bir insanı cennet özler mi? Ya da bir insanı, cennet nasıl özler? Vallahi bunu bizim anlamamız çok da mümkün değil... Bu sözü ancak, cenneti çok iyi tanıyan biri söyleyebilir. Ancak bu sözü cennetin hangi insanlara kapılarını ardına kadar açıp: “gel gel” diyeceğini, gelmesi gecikince bekleyebileceğini bilen biri söyleyebilir. O biri kimdir? Sadece ve sadece Efendimiz’dir. (sas) Ondan başka kim bilebilir ki? Ona da Allah (cc) bildirmeseydi nereden bilecekti ki? Bilen biri olarak Efendimiz (sas) Ammâr’ın değerini böyle ifade ediyor.

O ne zaman huzur-u risalete girmek için izin istediğinde, Efendimiz (sas) ona izin vermiş ve Hz. Ali’nin rivayeti ile: “*Merhaba, Ey Tayyibi’l-Muttayyeb! /Ey temiz ve temizliği tasdik edilen kişi!*” [45] diye karşılamıştır. Hz. Ali bu söze şahit olduğu için ne zaman Ammâr’ı görse, onu bu sözlerle karşılamıştır. İfadenin güzelliğini görüyor musunuz?

Yine bir gün Efendimiz (sas) Ammâr’a şöyle bir bakmış, sonra: “**Ey Ammâr! Vallahi sen kemiklerine, iliklerine kadar iman kesilmişsin**” demiştir. [46] Yani “iman sadece senin dilinde kalmamış, tüm benliğine sirayet etmiştir” demiştir. İşte imanı tüm kemiklerine ve hücrelerine kadar yayan biri olan Ammâr’dan, Efendimiz (sas) böyle razı ve memnun bir şekilde gitmiştir. Öyle razıdır ki biri O’nun (sas) yanında Ammâr’a bir şey söylense, hemen Efendimiz (sas) Ammâr’ın yanında yer alır ve o söz sahibini uyarırdı.

[43] Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid*, IX, 293.

[44] Tirmizî, *Menâkıb*, 33; Zehebî, *Siyeru Âlâmi’n- Nübelâ*, III, 89.

[45] Tirmizî, *Menâkıb*, 34; Zehebî, *Siyeru Âlâmi’n- Nübelâ*, III, 89.

[46] Nesâî, *İman*, 17; Zehebî, *Siyeru Âlâmi’n- Nübelâ*, III, 89.

Meselâ bir sefer sırasında Halid b. Velid ile Ammâr arasında bir hadise üzerine tartışma yaşanmıştı. Olay Efendimiz'e (sas) intikal edince, Efendimiz (sas), Ammâr'ı öven ve haklılığını dile getiren sözler söylemişti. Efendimiz (sas) buyurmuşlardı ki: "Kim Ammâr'ı hakir görürse, Allah da onu hakir görür. Kim Ammâr'a hakaret ederse, Allah da ona kötü muamele yapar. Kim Ammâr'ın eksliğini çıkartmaya çalışırsa Allah da onun eksliğini meydana çıkartır!" [47] Bunun üzerine Halid b. Velid, hemen Ammâr'dan özür dilemiş ve helallik almıştı. [48] Onun Efendimiz (sas) ile hayatı hep böyleydi.

Halifeler Döneminde

Biz Ammâr b. Yâsir'i, Hz. Ebû Bekir döneminde irtidat hareketlerinde ve peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme ile yapılan Yemame savaşında görüyoruz. O savaş esnasında Ammâr, kulağının birini kaybetmiştir. Kopan kulağını eline almış ve o esnada asabiyetin bir araya getirdiği Müseyleme ordusu tarafından dağıtılan İslâm ordusunu yeniden toparlamak için yüksek bir yere çıkmış, kopan kulağım havaya kaldırmış şöyle haykırmıştır: *"Toplanın Ey Müslümanlar toplanın! Bakın ben Ammâr'ım! Size cennetten davet var!"* [49] Neden böyle diyor Ammâr? Çünkü o gün için yaşayan insanların çoğunun bildiği bir hakikat var ki Ammâr'ın olduğu yerde batıl olmaz, Ammâr'ın olduğu yerde sadece hak olur. Hakka davet ise aslında cennete davettir. Bundan dolayı da Ammâr b. Yâsir, kendini nazara vererek insanları hak adına sebata çağırmıştır. Netice de İslâm askerlerinin lehine olmuştur. O günden sonra Ammâr'ın bir kulağı yoktur. Bir gün cahillerden biri Ammâr b. Yâsir'e, kesik kulak, kulaksız diye kınayıcı bir söz söyler. Bu söz üzerine Ammâr der ki: *"Ey Falan! Beni öyle bir şey ile kınadın, ayıpladın ki ben o kesik dediğin kulağı Allah ve Resûlü uğruna feda etmişim. Eğer bu bir ayıpsa, ben bu ayıbı taşımakla iftihar ediyorum!"* [50]

Hz. Ömer döneminde de o hep en ön saflardadır. Bira ara Hz. Ömer onu Kûfe'ye vali olarak tayin etmiştir. Sonra çeşitli mülahazalarla onu az-

[47] Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IX, 294.

[48] Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 12; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1300.

[49] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 290.

[50] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 290-291.

letmiştir. Hz. Ömer, Ammâr'ı azlettiği günlerde karşısına gelince: “*Seni azlettiğime kızmadın değil mi?*” demiştir. Ne demiş biliyor musunuz Ammâr b. Yâsir: “*Beni valiliğe atadığın zaman sevinmedim ki azlettiğine de üzüleyim!*”^[51] İşte Ammâr'ı, Ammâr kılan bir hususiyette bu olsa gerek...

Hz. Osman döneminde de o hep gözdedit, hep hayırlı işlerin önündedir. O günler Emevilerin devlete hâkim olmasını en sert eleştiren isimlerden biri de odur. Hz. Osman, onu Mısır'daki olayları araştırması için bir müfettiş olarak gönderecektir. Ama ne yazık ki olaylar durulmayacak ve en son Hz. Osman'ın şehadeti ile iş neticelenecektir.^[52]

Zor Günlerde Hz. Ali'nin Yanında

Asıl biz Ammâr b. Yâsir'i ilerleyen yaşına, dikkat edin o günler yaşı 90'na merdiven dayamıştır; buna rağmen Hz. Ali'nin yanında görüyoruz. Ammâr, Hz. Ali'nin o zorlu hilafet döneminde daha aktif bir şekilde, İslâm toplumunun ıslahı adına çırpınışlarına şahit oluyoruz. Onun Hz. Ali'ye karşı çok farklı bir muhabbeti vardır. O hep Hz. Ali'nin arkasındadır, yanındadır. Aralarında 36 yaş olmasına rağmen, Ammâr b. Yâsir bu kadar yaş Hz. Ali'den büyük olmasına rağmen, Hz. Ali onun için çok farklı bir noktada durmaktadır. Neden böyledir? Bunun sebebini anlayacağımız bir hadisi Ammâr bizzat kendisi bize nakleder. Der ki Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurmuşlardır: “*Ey Ali! Hak Teâlâ sana herkeste bulunmayan bir zînet vermiştir ki bu, zühddür. İşte bu zühd sende olduğu müddetçe, ne sen dünyadan ve ne de dünya senden hiçbir şeye erişemeyecektir.*”^[53] Bu sözü duyan Ammâr b. Yâsir, Hz. Ali'nin yanında yer almayacak da nerede alacak değil mi? Kendisi de bir zühd kahramanı olan Ammâr, zühdün muallimi olan Hz. Ali'ye karşı hep sadâkat içerisinde olacaktır.

Onu biz, bir kardeş kavgası olan Cemel'de görüyoruz. Gözünde yaş, Aişe annemizin karşısında ona olan saygısını ifade ediyordu. Sonra Kûfe'ye gittiğinde bazı cahiller Hz. Aişe hakkında ileri geri konuştuklarını duyunca

[51] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 293.

[52] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 291.

[53] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 12.

onlara diyor ki: “Vallahi Aîşe tüm mü’minlerin annesidir. Ne yapalım ki Allah bizi onunla, onu bizimle imtihan ediyor! Sizi de bizlerle imtihan ediyor! Allah’a mı itaat edeceksiniz yoksa şahıslara mı görmek istiyor!” [54]

Sıffin savaşında Ammâr b. Yâsir, yine Hz. Ali’nin saflarındadır. Yaşı, hicrî olarak 96, miladî olarak 93’dür. [55] Bir insan bu yaşta ne işi vardır savaş meydanında ... Bu akıl işi değildir değil mi? Bakın anlayamıyoruz, 60 yaşında, 70 yaşında evine kapanan tek işi evden camiye camiden eve gitmek olan bugünün insanları olarak, 93 yaşında bir insanın Medine’den kalkıp ta Suriye’ye, Sıffin denen yere gelmesini ... [56] Ama anlayalım; eğer yapılan iman hakiki bir iman ise ortaya çıkacak olan netice budur. Çünkü hakiki iman, insanı yatırmaz; hakiki iman, insanı hakikatin yolunda mücadeleye zorlar. Ammâr b. Yâsir hakiki imanı elde etmiş biri olarak hakkın, hakikatin Hz. Ali’nin yanında olduğunu görmüş, durur mu artık? Son nefesine kadar hak adına gayretini devam ettirecektir.

Şehit olacağı günün sabahı Hz. Ali’ye sarılmıştır, âdeta vedalaşır gibi ... Demiştir ki: “Ey Ali! Bugün Allah Resûlü’ne (sas) kavuşma günüdür, O’na kavuşmak beni sevindirirken, senden ayırmak ise beni üzmektedir.” Hz. Ali bu sözleri duyunca, duygulanmış, âdeta beni nereye bırakıp gidiyorsun diye ona sarılmıştır. O anlara askerlerden biri elinde bir kâse ile Ammâr’a, süt ikram etmiştir. O sütü içince Ammâr şunu diyecektir: “İşte bu benim dünyadan son nasibimdi!” [57] Bilenler biliyordu bu sözlerin anlamını; ama bilmeyenler bir şeyler anlamıyorlardı.

Sütü içtikten sonra Ammâr b. Yâsir, kılıcını eline aldı, atının üzerine bindi; saltanat ve dünyevi menfaat için oraya gelen Şam ordusunun üzerine daldı. Yiğitçe savaştı. Savaşın bir yerinde, Şam ordusu içerisinde bulunan bir nasipsiz arkadan yaklaşarak, Ammâr b. Yâsir’e kılıç darbelerini indirdi. [58] O anda yere yıkılan Ammâr, çok özlediği Efendimiz’e (sas) doğru yürüdü.

[54] Buhârî, *Kitabü’l-Fiten*, 18.

[55] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 301-302.

[56] Sıffin, Fırat nehrinin batı kıyısında, o günlerde Halep toprakları içinde Rakka ve Menbec şehirleri arasında bulunan, İranlılara ait eski bir şehirdir. Bkz. el-Hamevî, Yakût, *Mu’cemü’l-Büldân*, III, 414.

[57] Belâzürî, *Ensabü’l-Eşrâf*, III, 96; İbn Kuteybe, *İmâme*, I, 110.

[58] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 301-302.

Ammâr b. Yâsir'in yere düşmesi ile savaş meydanında o günden 36 yıl önce Efendimiz'in Medine'de verdiği haber, bilenlerin dili ile yankılanmaya başladı. Neydi o nebevî haber: **"Ammâr, seni bağı/ isyankâr bir topluluk öldürecek ve senin bu dünyadan son nasibin bir kâse süt olacak!"** ^[59]

Tüm hayatı hakkın yanında olmak olan Ammâr, Sıffin'da da amacı sadece ve sadece akide olan, hak olan hakikat olan Hz. Ali'nin saflarında cennete yürüyordu. O haliyle de: "Sadakte Ya Resûlullah!" diyerek bu dünyadan çekip gidiyordu. Araplar derler ya: "Her insana isminden bir nasibi vardır." diye... Dedik ya Ammâr'ın kelime manalarından biri "bir iş için vazifelen-diren, yani memur kılınan" diğeri ise "bir yeri imar eden, hatta mamur eden" demektir. Gerçekten o risalet davası için memur kılınan bir yığitti ve hayatı imar etmek için ciddi gayret gösteren bir usta olmuştu.

Sıffin'ın meydanına onun kanlı bedeni düşünce, Hz. Ali hemen koşup gelmiş, gözyaşları içerisinde Ammâr'ın başını göğsünün üzerine bastırılmış, orada gözyaşları dökmüştü. 93 yıllık uzun ve bereketli bir hayat böylece Sıffin'ın meydanında nihayete ermişti.

Hadis Rivayetlerindeki Yeri

Ammâr b. Yâsir (ra) bize çağın Ebû Cehillerinin karşısında Ammârca duruşun ne olduğunu hayatı ile öğreterek gitti. Hayatı bize örnek olduğu gibi kendi sözleri ve Efendimiz'den (sas) bize aktardığı hadisleri de örnek oldu. Sözlerine ve rivayet ettiği hadislerine dair birer örnek size verip, onun hayatından alacağımız mesajlarla sözlerimi noktalamak istiyorum.

Bugün kaynaklarımızda Ammâr b. Yâsir'in kendi sözlerine dair birçok rivayet görmekteyiz. Onlardan birini İmam Buhârî *Sahih*'inde bize aktarır. Söz kişinin aynasıdır ya, bu sözünün üzerinden Ammâr'ın nasıl bir şahsiyeti olduğunu da anlarız. Der ki: *"Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse, hakiki imamı elde etmiş olur."* Nedir bunlar?

1- Kendi aleyhine de olsa insaflı elden bırakmamak

2- Selamı hiç kimseden esirgememek

[59] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 294-295; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 142.

3- Yoklukta da varlıkta da sadaka vermek, infak etmek ^[60]

Bir tek bu sözü bile Ammâr b. Yâsir'in şahsiyetini anlamamız bakımından bize yeterli ip ucu olmaz mı? *Adalet, Selam ve İnfak...* Daha ne olsun değil mi?

Onun rivayet ettiği hadislerle gelirsek, bugün hadis külliyyatımız içerisinde, onun bize aktardığı hadis sayısının 62 olduğunu görürüz.^[61] Çok değişik konular da Ammâr b. Yâsir, bize Efendimiz'den (sas) duyduğu hakikatleri aktarır. Onun bize aktardığı hadislerden biri teyemmüm hadisidir. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere onlarca kaynakta geçen bu rivayette Ammâr b. Yâsir diyor ki: "Resûlullah (sas) beni bir vazifeyle yola çıkarmıştı: Sefer esnasında cünüp oldum, su da bulamadım. O güne kadar böyle bir durum ile karşılaşınca ne yapılacağına dair Efendimiz (sas) bize herhangi bir şey söylememişti. Bunun üzerine ben de kendimi yere attım toprakla temizlenmeye çalıştım. Sonra Resûlullah'a (sas) gelip durumu, kendisine arz ettim. Bana: '**Öyle yapmasaydın da şöyle yapsaydın kâfi idi!**' dedi ve ilk kez teyemmümü bize gösterdi. İki avucuyla yerde ki toprağa bir vurdu, sonra avuçlarını çırpı, sonra soluyla (sağ) avucunun sırtını veya sol avucunun sırtını (sağ) avucuyla mesh etti. Sonra da onunla yüzünü de mesh etti."^[62]

İbadet hayatımız için önemli olan teyemmümü böylece Efendimiz (sas) öğretti, Ammâr b. Yâsir de bu hadiseyi ölümsüzleştirerek bizlere nakletti.

Onun 93 yıllık bereketli hayatının bir bölümünü burada sizlere anlatmaya çalıştık. Onun bereketli hayatının birçok sayfasını aktaramadığımızı da itiraf edelim. Rabbim azımızı, çoğa saysın ve aktarılan hakikatlerden hepimizi nasiplendirsin.

[60] Buhârî, *Kitabü'l-İman*, 19.

[61] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 260.

[62] Buhârî, *Teyemmüm*, 7,8; Müslim, *Hayd*, 110; Ebû Dâvûd, *Kitabu't-Tahâret*, 123; Nesâî, *Tahâret*, 201.

AMMÂR B. YÂSİR'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✦ Allah'ı ve Resûlü'nü sevindirecek, memnun ve razı edecek salih amellerin sahibi ol ki cennet seni özlesin, sana kavuşacak günün hasreti ile beklesin.
- ✦ Her daim hakkın ve hakikatin yanında yer al ki adın hakikat ile anılsın; dost-düşman herkes seni hakikatin mihenk taşı olarak tanınsın.
- ✦ İmanının hakikatlerini sadece dilde bırakmayıp, yüreğinin derinliklerine iyice yerleştire ki kemiklerine, iliklerine kadar iman kesilesin; yatanlardan değil, iman davası uğruna koşanlardan olasın.
- ✦ Ne elde ettiğin makama, ne kaybettiğin dünyalığa takılma ki gerçek manada zahitliği elde edesin, büyüklerin azığı olan zühdü hayatına hâkim kılasın.
- ✦ Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakma, selamı hiç kimseden esirgeme, yoklukta da varlıkta da infakına devam et ki Ammâr gibi risalet davasının memuru, hayatın ise mimarı olabilesin.

İnfak Kahramanı

EBÛ TALHA B. SEHL

Radiyallahu Anhu

لَصَوْتُ أَبِي طَلْحَةَ
فِي الْجَيْشِ خَيْرٌ مِنْ فِتْنَةٍ

“Ordunun içerisinde Ebû Talha’nın sesinin bulunması, bir birli-
ğin bulunmasından daha hayırlıdır.”

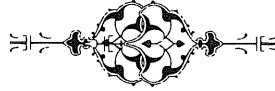
(Hâkim, el-Müstedrek, III, 353)

“Demek ki cihad sadece genç işi değil, iman işidir. O halde ben
son nefesime kadar cihad meydanında olacağım.”

Ebû Talha b. Sehl (ra)

(İbn Sa’d, Tabakât, III, 581)

Adı	Zeyd b. Sehl
Anlamı	Artan, çoğalan, ziyadeleşen
Künyesi	Ebû Talha/ Talha’nın babası
Lakabı	Tespit edilemedi.
Baba Adı	Sehl b. Esved
Anne Adı	Übade bint Mâlik
Kabilesi	Neccaroğulları/ Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 25/ Miladî, 585 (?)
İslam’a Girişi	Nübüvvetin 12. yılı
Sohbet Süresi	11 yıl
Rivayeti	25
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn vs.
Görevleri	Hiz. Ömer’in seçtiği şurayı kontrol
Vefat Yeri	Akdeniz Adaları
Vefat Yılı	Hicrî, 34/ Miladî, 655
Vefat Yaşı	70 (?)

İnfak Kahramanı
EBÛ TALHA B. SEHL
(*Radiyallahu Anhu*)

Yolumuzun yegâne rehberi olan Efendimiz (sas): “İman etmedikçe cennete girmezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Size birbiriniz arasındaki sevgiyi sağlayacak şeyi söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız!”^[1] dedi. O’nun (sas) buyruğu gereği selamı aramızda iyice yaymalıyız; bu güzel şiarımızı her tarafa ulaştırmalıyız. Rabbim bizlere *es-Selam* ismi ile muamelede bulunsun. Selamı aramızda yaysın. O selamlar da bize *Dâru’s-Selâm* olan cennetin kapılarını açsın inşallah...

82 İL 82 *Sahâbî* projesinin, 16. Programına bizleri eriştiren, bu güzel zemine bizleri kavuşturan, getiren, dize derman veren, dile ferman veren Rabbimize sonsuz hamdler olsun. Tamamına erdirmeyi bizlere nasip eylesin.

Hız. Ebû Talha ve Muğla

Muğla’da bir yönü ile ilişkilendirdiğimiz illerden biri oldu. Bir yönü ile diyorum, çünkü bu topraklarda Hız. Ebû Talha demenin çok farklı bir anlamı ve farklı bir mesajı var. Nasıl mı?

Hız. Ebû Talha, hicrî 34, miladî 655’de dikkat buyurun tarihe daha Hız. Osman döneminde, İslâm orduları ile beraber deniz seferlerine katılır ve bu seferler sırasında gemi içerisinde vefat eder.^[2] İslâm askerleri onun mübarek cesedini denize atmaya kıyamazlar ve tam yedi gün boyunca bir toprak parçası ararlar ki oraya defnetsinler. En son adını bilmedikleri bir ada önlerine çıkar ve oraya defnederler.^[3] O adanın neresi olduğunu bilmiyoruz. Ancak

[1] Müslim, *İmân*, 93-94; Tirmizî, *Et’ime*, 45; İbni Mâce, *Mukaddime*, 9.

[2] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 123.

Kıbrıs olmadığı kesin, çünkü sahâbe Kıbrıs adasını biliyor, daha önce Kıbrıs seferi olmuş Hicretin 28. yılında... Eğer oraya defnetselerdi, bunu beyan ederlerdi. O günlerde İslâm ordusunun gemilerinin nereye kadar gittiği de bellidir. O sınırlar içerisinde konuşursak, Ebû Talha'nın kabri, ya Rodos'ta, ya Girit'te ya da ikisinin arasındaki küçük adacıkların birindedir. Dolayısı ile Hz. Ebû Talha'nın kabri Muğla'ya çok yakın bir yerdedir. Böyle olduğu için biz de Muğla'da bir infak kahramanı olan Ebû Talha'yı gündeme getirelim dedik ve onun adına bu meclisi kurduk. İnşallah onun hayatını biraz olsun tanıyarak, o bereketli hayattan hayatlarımıza izler taşımaya çalışacağız.

Kimdir Hz. Ebû Talha?

Hz. Ebû Talha'nın hayatı, çok bereketli ve farklı bir hayat olduğu için fazlaca zaman kaybetmeden, gelin hayat defterinin önüne oturalım.

Ebû Talha, onun künyesi, asıl adı Zeyd b. Sehl... Neden böyle bir künye ile anıldığını bilmiyoruz. Onun yaptığı bir evlilik ve bu evlilikten de iki oğlu olduğunu biliyoruz, oğullarının içerisinde Talha isminde bir çocuğu yok; [4] büyük ihtimalle cömertliğinden ve mertliğinden dolayı Talha'nın babası diye künyelenmiştir. Araplar akasya ağacına Talha dedikleri için, cömert insanlara da bu ismi bir sıfat olarak kullanırlardı. [5]

Asıl adı Zeyd... Zeyd'in anlamı ise, artan, çoğalan, ziyadeleşen demektir. [6] O bir infak kahramanı olarak hep vermiş, Allah (cc) için verdiğinden de hem malı hem imanı hem ömrü hep ziyadeleşmiş, artmıştır. Çünkü, Allah (cc) adına verilen mal bir eksiklik değil, bir kazançtır. İsmi ile müsemma olarak, işte Zeyd b. Sehl ya da bilinen künyesi ile Ebû Talha'da böyledir. Kendisini şöyle tanıttı:

Ben Ebû Talha'yım, adım Zeyd'dir.

Her gün silahımda (yeni) bir av vardır. [7]

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, II, 361.

[5] Muhammed Emin Yıldırım, *Yaşayan Şehit, Talha b. Ubeydullah*, s. 25.

[6] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 398-399.

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 578; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

Babası, Sehl b. Esved, Annesi Übade bint Mâlik; ikisi de nübüvvete yetişmeden vefat ediyorlar. Kabilesi Hazrec; ailesi Neccaroğulları... ^[8] Neccaroğulları dediğimizde, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin, Es'ad b. Zürâre'nin ve nice sahâbînin kabilesi demiş oluruz. Neccaroğulları dediğimizde Efendimiz'in (sas) babası Abdullah'ın dayıları demiş oluruz. Bilindiği üzere, Efendimiz'in (sas) dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selma bint Amr Neccaroğulları'ndan-
dı. ^[9] Bundan dolayı Efendimiz Neccaroğulları'nı çok sever, onlara dayı-
rım derdi. Hâkim'in *el-Müstedrek*'inden öğrendiğimize göre kaç kez bizzat Ebû Talha'ya da Efendimiz: “**Halî/Dayım**” diye hitap etmiştir. ^[10]

Doğum tarihi miladî 585'dir. Yani nübüvvetten 25 yıl önce... ^[11] Es'ad b. Zürâre, İslâm'ın mesajlarını o günkü adı Yesrib olan, o güzel beldeye götürdüğünde Ebû Talha 35 yaşlarda idi. Onun 35 yaşına kadar ki hayatı konusunda çok fazla bir malumata sahip değiliz. O yaşa kadar başka bir evlilik yapmış mıdır bunu da bilmiyoruz. Bildiğimiz, çok zengin biri olduğu, çok yakışıklı ve güzel biri olduğu, birkaç hurma bahçesinin sahibi olduğu, Bir-u Hâ diye bilinen su kuyusunun sahibi olduğudur. Ayrıca yine bildiğimiz o yaşa kadar şirk içerisinde yaşadığı, Medine'nin o günkü dini yapısını kabullendiği, içkiye ve eğlenceye biraz düşkün olduğudur. O günkü dini yapısında, var olan bir durumu şöyle bir hatırlarsak, Medine'de Yahudiler var, bir de puta tapan müşrikler vardı. Müşriklerin zengin olanları kendi evlerinde, kendilerine özel putlar edinirlerdi. Toplu tazimlerin dışında, evlerinde bulunan tahtadan, taştan yapılmış bu putlara da taparlardı. Ebû Talha'da zengin biri olduğu için evinde put bulundurur, ara ara ona tazimde bulunurdu. ^[12]

Dünyaları Bana Versen Yine de Seninle Evlenmem!

Ebû Talha'nın ve Medine'nin hali böyle iken, miladî 610'da Mekke'de doğan İslâm güneşi 10 yıl sonra, 6 delikanlının eliyle Yesrib'e girmişti. Halka halka bu yeni din Yesrib'de yayılırken, Neccaroğulları'ndan Ümmü Süleym

[8] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 578; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[9] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 64, 65.

[10] Hâkim'in *el-Müstedrek*, III, 351.

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 581.

[12] İbnü'l-Kelbi, *Kitâbu'l-Asnâm*, s. 21.

künyeli Rümeyssa validemizde Enes ile Berâ isimli iki oğlu ile beraber iman şerbetini içmişti. Hanımı Ümmü Süleym'in ve oğulları Enes ile Berâ'nın iman edişine çok sinirlenen baba Mâlik b. Nadr, önce onları tehdit etmiş, onları bu yeni dinden vazgeçiremeyince sinirlenmiş, onlara küserek çıkıp Şam'a doğru gitmiş ve yolda öldürülmüştü. Onun ölüm haberi Medine'ye gelince, Ümmü Süleym'in dul kaldığı anlaşılmıştı. Bir müddet Ümmü Süleym, dul kalacak ve bu süre zarfında 8-9 yaşlarında olan iki çocuğu ile ilgilenenecekti.^[13]

O ana kadar evlenmemiş ve evliliği düşünmemiş olan Ebû Talha, Ümmü Süleym'e evlilik teklifinde bulunmak için onun evine gitmişti. Çünkü Ümmü Süleym gerçekten çok farklı bir hanımdı; onun bu farklılığını bilen Ebû Talha, onunla evlenmek istiyordu. Gelip, o halde Ümmü Süleym'e talip olunca, Ümmü Süleym'in cevabı ret olmuş; evlilik teklifini geri çevirmişti. Ebû Talha kimin kapısına gitse asla ret edilmeyecek birisiydi. Böyle olduğu için, Ebû Talha şaşırır, neden cevabının ret olduğunu sorar. Ümmü Süleym cevap vermek istemez. Bunun üzerine Ebû Talha: "Eğer benimle evlenmek istemeyişin çocuklarınsa, onlar benim çocuklarımdır, onlara iyi bakacağıma söz veriyorum. Eğer sebep mihr ise, iste benden ne istersen, ne kadar istersen sana vermeye hazırım" der. Bunun üzerine Ümmü Süleym der ki: "Ey Ebû Talha! Şüphesiz sen ret edilmeyecek bir erkeksin. Benim derdim ne çocuklarım ne de senden isteyeceğim mihrdir." Ebû Talha, iyice meraklanır, ama hiç aklına Ümmü Süleym'in söyleyeceği gelmez, o şöyle düşünür, her halde Ümmü Süleym mihr miktarını fazlalaştırmak için nazlanıyor. Çünkü Medineli hanımlar bunu hep yaparlardı, önce yok der, erkek tarafının biraz fazla mihr vermelerini sağlarlardı. Bunun üzerine Ebû Talha biraz daha ısrarcı oldu; ama Ümmü Süleym'in ciddi olduğu anlaşıldı. Bu sefer Ebû Talha dedi ki: "O zaman söyle işin gerçek sebebini neden benimle evlenmek istemiyorsun?" Ümmü Süleym der ki: "Ey Ebû Talha! Bizler Es'ad b. Zürâre'nin bize öğrettiği din olan İslâm'a girip Müslüman olduk. Kocam Mâlik'te biz Müslüman olduğumuz için bizi terk etti. Şimdi sen de bir müşrik olarak gelip bana talip oluyorsun? Ben asla bir müşrik ile evlenmem.

[13] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 395-404; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705-2706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 494; İbn Esir, *Udû'l-Ğâbe*, VII, 333-334.

Sana söyleyeceğim son söz; eğer Müslüman olursan senden tek bir dinar, tek bir dirhem mihr almadan seninle evlenirim. Ama Müslüman olmazsan, dünyaları bana versen seninle evlenmem!" [14]

Ebû Talha hiç beklemediği bu söz karşısında sarsılır; o sarsıntı içerisinde iken, Ümmü Süleym sözlerine şöyle devam eder: "Ey Ebû Talha! Sen akıllı bir adamsın. Söyler misin cansız putlara tapmaya daha ne kadar devam edeceksin. Ağaçtan yontup oluşturduğunuz o putlar, kendilerine bir fayda veriyorlar mı ki size de bir fayda versinler. Düşün, aynı ağaçtan alıp bir parçasını put yapıyorsunuz, diğer parçasını yakıyorsunuz? Bu nasıl bir akıl? Bu nasıl bir din?" Ebû Talha bu sözler üzerine söyleyecek hiçbir söz bulamıyor, orayı terk edip, düşünmeye başlıyordu...

Adım Adım İman'a Yürüyüşü

Bir taraftan Ebû Talha, Ümmü Süleym'in söylediklerini düşünürken, bir taraftan da sadece imanı karşılığında mihr bedelinden vazgeçmesini düşünüyordu. Çünkü, Medineli kadınlar öyle kolay kolay mihr bedelinden vazgeçmezlerdi. Bu nasıl bir din ki bir kadının o günkü şartlar çerçevesinde en önemli sosyal güvencesi olan mihri bile gözden çıkarttırabiliyor diye düşünüyordu. Ebû Talha, bunları düşünüyor, düşünüyor, kendi dini hayatını sorguluyor, Ümmü Süleym'den duyduklarını sorguluyor; en sonunda gidip Hz. Mus'ab'ın karşısında oturuyor ve ondan İslâm hakkında bilgiler aldıktan sonra iman ediyordu. Sonra bu müjdeyi gelip Ümmü Süleym'e veriyor ve onunla evlenmek istediğini tekrar ediyordu. Ancak Ebû Talha diyordu ki: "Ey Ümmü Süleym! Senin sözlerin benim imanuma vesile oldu. Bundan dolayı iste ne kadar mihr istersen! Sana istediğin kadar mihr vereceğim!" Ümmü Süleym, Ebû Talha'nın evlilik teklifini kabul ediyor ve tarihe geçen o sözünü söylüyor: "Benim mihrim, senin İslâm'ındır!" [15] Ümmü Süleym, böyle söyleyerek, mihr bedeli almayacağını bir kez daha tekrar ediyordu. Böylelikle, Ümmü Süleym, Ebû Talha'nın imanına vesile olarak, onunla evleniyordu. Bu evlilik Medine'de gündem oluyor; insanlar: "Ümmü Sü-

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[15] Nesâî, *Nikâh*, 63.

leym'in mehrinden daha kıymetli bir mehir duymadık" diyorlardı. Çünkü o mihr karşılığında, bir insanın hem de Ebû Talha gibi önemli bir insanın hidayetne vesile oluyordu. ^[16]

İman Yolunda Kurulan Bir Aile

Bu imana ailesi böylece Medine'de kuruluyordu. O günler Ebû Talha, bir taraftan Enes ile abisi Berâ'ya da babalık yapıyor, bir taraftan da Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr'e tebliğ ve davet çalışmalarından yardımcı oluyordu. Günler böyle geçerken, son Akabe Biatı için 73 erkek, 2 kadın Mekke'ye doğru Mus'ab'ın rehberliğinde yola çıkıyorlardı. Çıkanlardan biri de Ebû Talha idi. O da o biatta söz verip el uzatan 75 yiğitten biri olacaktı ve o da Allah Resûlü'ne âşık yüreklerden biri olacaktı. ^[17]

Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edip geldiğinde, Mescid-i Nebevi'nin inşaatı bittiğinde, ensâr-muhacir kardeşliği sırasında bu iman evine çok farklı bir muhaciri kardeş kılacaktı. Gerçi bu konuda iki rivayet var, bir rivayet göre Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı, ^[18] diğer bir rivayete göre Dârü'l-Erkâm'ın sahibi Erkâm b. Ebî'l-Erkâm'ı kardeş kılıyordu. ^[19] Biz ikinci rivayeti esas alıyoruz, çünkü Ebû Ubeyde b.Cerrah'ın, Muhammed b. Mesleme ile kardeş kılınması daha güçlü bir ihtimaldir. ^[20]

Ebû Talha'nın o günden sonra Efendimiz (sas) ile geçirdiği 10 yıllık hayat içerisinde birçok hatırası, adının karıştığı birçok hadisesi olmuştu. Bu hatıra ve hadiselerden bir miktarını anlamaya çalışacağız.

Bedir'den Uhud'a

Hicretin 2. yılı iman ile inkârın ilk büyük karşılaşması olan Bedir'e katılan 313 yiğitten biri de odur. O da iman adına Bedir'e yürüyecek ve o

[16] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2705; Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, II, 501.

[17] Belâzürî, *Ensabü'l-Eşraf*, I, 242; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 167.

[18] İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, II, 361.

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 578; İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 73.

[20] İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 75.

meydanda kendine yakışır bir kamet ile kılıç sallayacaktı.^[21] Bir yıl sonra Uhud'un yamaçlarında yine o vardır. Uhud'un en zorlu süreçlerinden biri olan, Efendimiz'in (sas) yaralanıp Uhud Dağı'nın yamaçlarındaki mağara-ya sığındığı, müşriklerin ise Efendimiz'in (sas) ölmediğini anlayınca son bir darbe vurma maksadı ile orayı ok yağmuruna tuttukları o zorlu anlarda Ebû Talha, yine olması gereken yerdedir. O anda bir avuç yiğit canları pahasına Efendimiz'i (sas) savunuyorlardı. O yiğitlerden bir tanesi de Ebû Talha idi. Ebû Talha, o anlarda Efendimiz'in (sas) tam önünde durmuş, durmadan ok atıyordu. Bazen Efendimiz (sas) merak edip mübarek başını kaldırıp savaş meydanına baktığında, Ebû Talha: "Ya Resûlullah! Ne olur kendini gösterme! Bu zalimlerin sana zarar vermesinden korkuyorum. Ben sana siperim. Göğsüm göğsüne, boynum boynuna, kanım kanına feda olsun! Ne olur, yeter ki sana bir şey olmasın!" diyordu.^[22] Efendimiz (sas) de onun yiğitliğine bakıp hayran oluyor, yanındaki sahâbîlere: "**Ebû Talha'ya ok yetiştirin! Ebû Talha'ya ok yetiştirin! Vallahi o çok yiğitçe savaşıyor!**" diyordu. Çünkü ona o gün ok dayanmıyordu. Efendimiz'i (sas) koruma adına kendinden geçmiş, elinden ne geliyorsa onu yapma adına gayret ediyordu.^[23]

Büyük İnfakı

Uhud'un ardından biz onu Mescid-i Nebevî'de bir ayeti duyar duymaz, bana ne demeyip, üzerine alıp gereğini yerine getirme noktasındaki hassasiyetine şahit oluyoruz. Bugün en büyük sorunlarımızdan birisi, Kur'ân ve Sünnet hakikatlerini duyduğumuzda gereğini yerine getirme konusundaki gevşekliklerimizdir değil mi? Bu konuda yapılan en büyük yanlışlık da bir hakikat duyduğumuzda onu üzerimize almayıp, başkalarına havale etmemizdir. Ama Ebû Talha bu konuda çok önemli bir mesaj bize verecektir.

O, Mescid-i Nebevî'de otururken, Efendimiz (sas) mübarek lisanında şu ayet süzülecekti: "**Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça/infak etmedikçe gerçek iyiliğe (yani kâmil imana) eremezsiniz! Her ne infak ederseniz**

[21] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[22] Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 18.

[23] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 580;

muḥakkak Allah onu çok iyi bilir!^[24] Âl-i İmrân Sûresinin 92. ayeti olan bu hakikati duyar duymaz, Ebû Talha, acaba benim sevdiğim şeyler ne diye sormaya başlamıştı. Çünkü Rabbimiz: “Ey Müslümanlar! Evde kullanmadığınız eşyalarınızı infak edin veya gözden çıkardığınız şeyleri Allah yolunda verin” dememişti. Nasreddin Hoca gibi, yere dökülen yoğurdu artık toplama imkânı olmadığı için “Bu da benim sadakam olsun” gibi verilmesini de istememişti. Neydi Rabbimizin istediği? Sevdiğiniz şeylerden infak edin demişti. Bu ayeti kendi üzerine aldığı için Zeyd b. Hârise çok sevdiği *Sebel* isimli atının yularını tutup Mescid’e getirmiş: “Ya Resûllah! Allah sevdiğiniz şeyi infak edin dedi, ben de bu atımı çok seviyorum, şahit ol infakımdır” deyip oraya bırakmıştı.^[25] Hz. Ömer bu ayeti duyunca çok sevdiği cariyesini azat etmiş,^[26] Abdullah b. Ömer bu ayeti duyunca kölesi Nafi’yi,^[27] cariyesi Mercane’yi infak etmişti.^[28] Bu ayeti yıllar sonra duyan Ömer b. Abdulaziz ise, çuvallara şekerler doldurup dağıtmaya başlamıştı. Birileri demişti ki: “Ey Ömer! Şeker dağıtacağına, para dağıtsan daha iyi olmaz mı?” Ömer b. Abdulaziz demişti ki: “Allah para dağıtın demedi, neyi seviyorsanız onu dağıtın dedi; ben de şekerini çok seviyorum, bunun için şeker dağıtıyorum!”^[29]

Ebû Talha da bu ayeti duyar duymaz kendini sorgulamıştı. En çok neyi seviyorum diye ve bulmuştu. Medine’nin sıcaklarında oturup gölgelendiği, suyundan içtiği, o su ki Medine’nin en güzel ve en tatlı suyu idi; orası Bi’r-u Hâ kuyusunun bulunduğu bahçesi idi. Efendimiz (sas) de o kuyuyu ve o bahçeyi çok sever ve bazen dinlenmek için oraya giderdi. Ebû Talha işte o bahçesini infak edecekti. Hemen geldi Efendimiz’in (sas) huzuruna ve dedi ki: “Ya Resûlûllah! Allah sevdiğiniz şeylerden infak edin ki gerçek iyiliğe eresiniz buyurdu. Benim de en çok sevdiğim şey Bi’r-u Hâ’dır; sen şahit ol ki o benim infakımdır.”

Ne dedi Efendimiz (sas) bu büyük infak karşısında? “Beğ, beğ... **Zalike malün rabih, Zalike malün rabih/ Peh, peh... İşte kâr eden mal budur,**

[24] Âl-i İmrân Sûresi, 3/92.

[25] Suyûti, *Dürri’l-Mensûr*, II, 260, 261.

[26] Suyûti, *Dürri’l-Mensûr*, II, 260.

[27] Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmî’l-Kur’ân*, IV, 274.

[28] Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, VI, 326.

[29] Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmî’l-Kur’ân*, IV, 274.

işte kâr eden mal budur.” [30] Ne demiş oldu Efendimiz? Gerçek ticaretin, kazancın nasıl olduğunu söyledi. Akıllı tüccarın kim olduğunu gösterdi.

Ebû Talha’nın ticareti, infakı halen kâr ediyor biliyor musunuz? Bana bir ticaret söyleyin 1500 senedir kesintisiz kâr etmiş olsun? Kıyamete kadar da kâr edecek olsun? Ayrıca işin güzel tarafı her gün biraz daha bu kâr çoğalsın? Var mı dünyada böyle bir ticaret? Kârın oranından hiç bahsetmiyorum, onu hesap etmeye hesap makineleri yetmez, sadece işin sürekliliği böyledir. Ebû Talha’nın vakfettiği su kuyusu şu an Mescid-i Nebevî’nin içerisinde. İnşallah yolunuz düştüğünde o can feda peygamber şehrine 21 numaralı merkez kapıdan girilip, hafifçe sola dönünce tam karşınıza çıkacak yer Bî’ru Hâ’nın olduğu yerdir. Milyonların, milyarların namaz için baş koydukları yerdir. Kim başını orada secde için koyuyorsa, Ebû Talha’nın hesap defterine bir şeyler yazdırmaktadır. O akıllı tüccar olmasında kim olsun Allah aşkına?

İnfak’tan Başka Bir İnfak’a

Hiz. Ebû Talha, bir gün yine Mescid-i Nebevî’ye yakın, başka bir bahçesinde namaz kılıyor; o anda bahçeye inanılmaz güzellikte bir kuş giriyor... Bahçe güzel, kuş güzel; oradan oraya kuş öterek konunca, Ebû Talha’nın dikkati dağılıyor, o kuşa ve bahçeye takılıyor ve kaç rekât namaz kıldığını unutuyor. Bu o kadar onu derinden etkiliyor ki namazını iade ediyor, hemen soluğu Efendimiz’in (sas) yanında alıyor. Bizimde bu manzara çok başımıza gelmiştir değil mi? Namazda her iş aklımıza gelir, bu meselede biz bayağı maharetliyiz. Bizi bırakında ne yapmıştır Ebû Talha? Hemen koşmuş Efendimiz’in (sas) huzuruna; başından geçenleri Efendimiz’e (sas) anlatmış ve sonra demiş ki: “Ya Resûlullah! Bana namazımın rekâtlarını unutturan, bana namazımın hususunu bozduran bu bahçemi Allah (cc) yolunda infak etmek istiyorum. Sen nasıl istersen o bahçeyi öyle kullan!” Yiğitliği, infakı görüyor musunuz; Efendimiz (sas) onun bu infakını kabul etti ve o bahçeyi Ebû Talha’nın yakın akrabaları olan bazı sahâbîler arasında taksim etti. [31] Namazının hususunu bozduğu için buna sebep olan bahçesini infak etmesi... Bu

[30] Buhârî, *Zekât*, 44.

[31] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 123.

tablonun içerisine dâhil olmak içimizden birilerine nasip olur mu bilemem?
Ama bildiğim bir hakikat var; Ebû Talha gerçekten bir infak kahramanıdır.

Vermeye Doymayanların İmtihanları

Hiz. Ebû Talha'ya infak kahramanı diyoruz ya, burada bir hakikatin altını daha çizmemiz gerekecek ... Bu hakikatte şudur ki infak sadece mal ile olmaz, Allah'ın (cc) sana verdiği her nimetin, yine Allah adına ve Allah namına verilmesi ile olur. Her nimet, mal, evlat, sağlık, ilim, irfan, hikmet, ne ise artık, nimet olarak bildiğimiz her şey, bunları Allah yoluna infak etmek, verenin Allah olduğunu unutmadan, verenin razı olacağı duruşlar sergilemek ...

Hepimizin havsalasını zorlayacak, “Bu kadar da olur mu?” dedirtecek bir infak örneğinden daha bahsetmek istiyorum. Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in evliliklerinin üzerinden 2-3 yıl geçmeden, Allah o haneye Ebû Umeyr isminde bir erkek çocuk bahşetmişti. Ümmü Süleym'in önceki evliliğinden Berâ ve Enes vardı; ama Ebû Talha ilk kez baba oluyordu. O bu oğlunu çok seviyordu. Ebû Umeyr'i Efendimiz (sas) de çok seviyordu. Ebû Umeyr biraz büyüyüp, 3-4 yaşlarına gelince kendine bir kuş edinecek; kuşunun adını ise Nuğayr koyacaktı. Efendimiz (sas) ne zaman bu eve gitse, Ebû Umeyr'i görecekti, onunla ilgilenecek ve bazen kuşunun hatırını da soracaktı: “Ya Ebâ Umeyr, ma faale nuğayr? /Ey Ebû Umeyr, ne yapıyor senin nuğayr?” diyecekti. O da o küçük hali ile “Bi hayr ya Resûlullah!” deyip, kuşuna ait hatıralar anlatacak, Efendimiz de tebessüm içerisinde bunları dinleyecekti. Bir gün Ebû Umeyr'in kuşu Nuğayr ölecek, tabi Ebû Umeyr çok üzülecekti. Olayı Ebû Umeyr'in üvey kardeşi Enes b. Mâlik bize anlatıyor: “Efendimiz (sas) bunu duyunca, 3-4 yaşındaki bu çocuğu teskin etmek için onca işinin arasında kalkıp, Ebû Umeyr'in yanına gelecekti.” Rahmeten lil âlemin bu olsa gerek? Rahmetinden nasiplenmeyen mi var? Ancak nasipsizler nasiplemezdi. Ebû Umeyr'in yanında oturacak ve ona tabir caiz ise taziye verecek ve onun o küçük kalbinin hüznünü giderecekti. ^[32]

[32] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 580.

Asıl Ebû Talha'nın ve Ümmü Süleym'in infakını şimdi okuyacağız. Ebû Hureyre'nin nakline göre hadise şöyledir: Medine'nin kıtlık günleri, dışarıdan bir misafir gelmiş. Efendimiz'in elinde, avucunda hiçbir şey yok; bu halde iken: "Bu misafirimizi, evinde ağırlayarak, Allah'ın rahmetini elde edecek kimse yok mu?" diyor. Ebû Talha durur mu? Anında ayağa kalkacak: "Ben Ya Resûlullah! Onu ben misafir ederim" diyecek. Alıp o misafiri evine getirecek, hanımı Ümmü Süleym'e diyecek ki: "Bu Resûlullah'ın misafiridir, onu bu gece biz ağırlayacağız. Ona ikram edeceğimiz bir şey var mı?" Ümmü Süleym diyecek ki: "Sadece evde, çocukların yiyeceği kadar yemeğimiz var, başka da evde hiçbir şeyimiz yok!" Ebû Talha diyecek ki o zaman çocukları oyala ve onlara yemek vermeden uyut, sonra sofrayı kur, lambayı da söndür; biz yer gibi yapar, oyalanırız; misafirimizin karnını böyle doyurmuş oluruz." Böyle yaptılar, kendi çocuklarını aç yatırdılar, kendileri sofraya oturdu yer gibi yaptılar, ama misafirlerinin karınlarını doyurdular. Sabah namazı vakti, Ebû Talha, misafirini alıp mescidin yolunu tuttuğunda, Efendimiz (sas) mübarek dişleri görünürcesine gülüyor: "Ebû Talha! Yine ne yaptın Rabbin bu kadar hoşnut oldu?" deyip Haşr Sûresi'nin 9. ayetini okudu. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, onlarca hadis ve tefsir kitabında bu hadise anlatılır.^[33] O ayette Rabbimiz: "... Kendileri zaruret içerisinde olsalar bile kardeşlerini kendi nefislerine tercih ederler! Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"^[34] diyerek, bu infakı övmüştür. Zor değil mi anlamak? Daha da zorlayayım akıllarımızı? Aslında zorlayan ben değilim, zorlayan sahâbedir, zorlayan Ebû Talha'dır. Ben onların hayatlarını okurken, araştırırken çok kez şunu demişimdir: "Bu nasıl bir iş, bu nasıl bir iman; siz hiç mi bizi düşünmediniz bunları yaparken? Öyle hayatlar yaşadınız ki ortaya yaşanmaz örnekler koydunuz."

İman'a Bakın, İman'a

İşte o örneklerden birini şimdi anlatacağım size: Ebû Umeyr, 3-4 yaşlarında iken hastalanacak, çok şiddetli bir rahatsızlığa kapılacak ve o günler

[33] Buhârî, *Tefsir*, 6; Müslim, *Eşribe*, 172-173.

[34] Haşr Sûresi, 59/9.

de Ebû Talha da ticari bir maksatla ya Medine'nin dışında, ya da tarla, bahçe işleri için bir müddet evinden uzak kalacak ... Ebû Talha'nın evine döneceği gece, oğlu Ebû Umeyr vefat edecekti. Ümmü Süleym, evladının acısı ile yüreği yanan anne, şimdi bizim anlamakta çok zorlanacağımız bir kamet/duruş ortaya koyacak. Anlamak da anlatmak da zor olsa da yine de anlatacağız. Kendi kendine diyecek ki Ümmü Süleym: "Kocam günlerdir evinden uzak, yorgun, bitkin; şimdi eve gelince ona evladımızın vefatını söylesem, daha da perişan olacak; iyisi mi, yatsın biraz istirahat etsin, sabah namazına kalktığına ona söylerim." Bu kararı alınca, evdekilere de tembih de bulunur, kimselerin bir şey söylememesini öğütler. Sonra minik yavrusunu yıkar; kefenler... Bir müddet sonra Ebû Talha gelir; gelir gelmez de çok sevdiği yavrusunun halini sorar. Anne Ümmü Süleym der ki: "Huve eskenü ma kane/ O şimdi önceki haline göre daha sakın, daha rahat." Bu sözde hâşâ yalan var mı? Yok; ama Ümmü Süleym tevriye yapıyor, o başka bir mana da bu sözü söylüyor, Ebû Talha başka bir manada sözü anlıyor. Yemekler yeniyor, biraz istirahat ediliyor, Ümmü Süleym kocasının rahat etmesi için elinden geleni yapıyor. Sonra yatmaya geçiliyor, kocası hanımı ile beraber olmak istiyor, Ümmü Süleym buna da icabet ediyor. Sabah namazına kalkılınca, Ümmü Süleym diyor ki: *"Ey Ebû Talha! İnsan komşusuna bir şey emanet etse, sonra gitse o emanetini geri istese, komşusu o emaneti geri vermek istemezse, sen böyle bir komşuya ne dersin?"* Ebû Talha: "Böyle bir komşu mu olur, nasıl insan kendi yanındaki emaneti sahibine vermek istemez!" der. İşte o anda Ümmü Süleym diyor ki: *"Ey Ebû Talha! Allah bize emanet verdiği oğlumuz Ebû Umeyr'i yanına aldı."* Ebû Talha bir anda sarsılıyor; "Ey Ümmü Süleym! Neden gecedен beri bana söylemedin, bu yaptığın oldu mu şimdi?" Bunları konuşurken, Bilal'in ezan sesi duyuluyor ve Ebû Talha gözünde yaş namaza doğru gidiyor. Çocukları ölmüş, tavırları görüyor musunuz? Zor değil mi anlamak...

Namazlar kılınıyor, Ebû Talha yaşlı gözlerle Efendimiz'in (sas) huzurunda, olanları anlatıyor, biraz da Ümmü Süleym'den şikâyetçi bir tarzda anlatıyor. Efendimiz (sas) ise hem çok sevdiği Ebû Umeyr'in vefatına üzülüyor hem de teslimiyet kahramanı Ümmü Süleym'in metanetine, sabrına, kocasına olan itaatine hayran oluyor, Ebû Talha'yı biraz teskin ediyor ve ora-

da bir müjde geliyor: **“Barekellahu le kuma fi leyletikuma/ Allah ikinizin bu gecesini mübarek kılsın, bereketlendirsın!”** [35]

Sonra Efendimiz (sas) o eve gidiyor, Ümmü Süleym'i de teskin edip, taziye veriyor ve Ebû Umeyr'i Baki Kabristanlığı'na defnediyor.

Nasıl mübarek kılınıyor o gece? O gecenin bir meyvesi olarak Allah (cc) onlara bir erkek çocuk daha veriyor. O gece, Ümmü Süleym, Ebû Umeyr'i toprağa tevdi ederken, hamile kalmıştır. O günler, tarihler Hicretin 8. yılını göstermektedir. Ümmü Süleym hamile haliyle Uhud'a katılmıştı. Şimdi yine hamile haliyle Mekke fethine, arkasından Huneyn'e katılacaktır. Tabi Ebû Talha da o savaşta yerini alacaktı. Kaynaklarımız der ki: “Ebû Talha! Huneyn günü aynen Uhud'da olduğu gibi Efendimiz'i (sas) korumuş ve tam 20 müşriki o gün öldürmüştü.” [36]

Huneyn dönüşü Ümmü Süleym, doğum yapar: “Bu çocuk özel bir gecenin çocuğudur, bunu direk Efendimiz'e (sas) göndermeliyiz” der. Enes'e o çocuğu vererek, Efendimiz'e (sas) gönderir. Efendimiz (sas) o özel gecenin bebeğini kucağına alır; sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur; ismini Abdullah koyar. Sonra, tahnîk denen sünneti yapar. Nedir tahnîk? Mübarek ağzında iyice bir hurmanın parçasını yumuşatır, sonra oru bebeğin ağzına koyar. Abdullah'ın ağzına hurmadan bir parçayı koyunca Abdullah hemen emmeye başlar; Efendimiz (sas) o kadar keyiflenir, o kadar keyiflenir ki: **“Bakın bakın, nasıl da hurmayı emiyor, bu çocuk tam Medinelidir, hurmayı çok seviyor. Bakın şu ensârın hurma sevgisine!”** der. [37]

Ne olur biliyor musunuz Abdullah'a? Özel bir gecenin özel bir mükâfatıdır ya? Çok büyük bir âlim olur... Allah, Abdullah'a 10 tane erkek çocuk bahşeder. 10'u da âlim, fakih ve hafız olur. Hele onlardan biri var ki bu ismi biraz araştırın kim olduğunu daha iyi anlayacaksınız; İshak b. Abdullah b. Ebû Talha ... [38] O, Tabiînin en meşhur âlimlerinden biri olacaktır. [39] Ne

[35] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2706; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 494; İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, VII, 333,334.

[36] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 579.

[37] Buhârî, *Zekât*, 69; Müslim, *Âdâb*, 22-23.

[38] İbn Esîr, *Usdül-Gâbe*, VII, 333.

[39] İbn Hacer, *Takribü't-Tezhib*, II, 101.

olmuş netice; Ümmü Süleym'in ve Ebû Talha'nın kadere rıza göstermesi, kocasına itaat etmesi bir çocuğunun vefat edişine gösterdiği metaneti, ona böyle güzel neticeler kazandırmıştır.

Peygamberimizin (sas) Sevgisi

Böyle bir evi, böyle bir evin oluşturduğu yiğitleri Efendimiz (sas) sevmeydi? Çok seviyordu; bundan dolayı Ebû Talha için bir gün Efendimiz (sas) şöyle diyecekti: **“Ebû Talha'nın sesinin asker/ordu içerisinde bulunması, 100 kişiden (başka bir rivayette bin kişiden) daha hayırlıdır.”**^[40] Anladınız değil mi sözü? Efendimiz (sas) Ebû Talha'yı 100 kişiye, ya da 1000 kişiye bedel görüyor...

Efendimiz'i (sas) böyle adım adım takip eden Ebû Talha, onun kutlu lisanında bir sayıma göre 92,^[41] daha doğru bir tespite göre ise 25 hadis rivayet etmiştir.^[42] O hadislerden bir tanesini yüreklerimize su serpmesi için size nakletmek istiyorum. Bir gün Ebû Talha, Efendimiz'i (sas) görmek için Mescid-i Nebvî'ye doğru gider, giderken de hep Efendimiz'e (sas) salât ve selam getirir. Efendimiz'in (sas) yanına girince, Efendimiz'i çok sevinçli bir halde görür. Efendimiz'in (sas) o haline çok sevinen Ebû Talha: “Ya Resûlullah! Çok sevinçli bir haliniz var. Sizi hiç böyle görmemiştim. Sizi bu kadar sevindiren şey nedir?” diye sorar. Efendimiz (sas) der ki: **“Niye sevinmeye-yim ey Ebû Talha! Biraz önce Cibril geldi ve bana dedi ki: ‘Ya Resûlullah! Allah seni bir müjdeci olarak gönderdi. Ümmetinden her kim sana bir kez salât getirirse, Allah ve melekleri ona on kere salât getirirler’ Bunu Cibril bana haber verince çok sevindim.”**^[43] Bu sözleri Ebû Talha duyunca, sevinçten uçacak gibi olur ve bu hadisi oğulluğu Enes üzerinden bize ulaştırır.

Efendimiz (sas) ile tüm gazve ve seferlere katılan Ebû Talha en son Veda Hacci'na da hanımı Ümmü Süleym ile birlikte katılır. Bu hac sırasında da Efendimiz'i (sas) adım adım takip eden Ebû Talha, en son Efendimiz

[40] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 579; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[41] M. Yaşar Kandemir, “Ebû Talha el-Ensârî”, *DİA*, X, 237.

[42] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s. 262.

[43] Nesâî, *Sehi*, 55; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/29.

(sas) ihramdan çıkmak için tıraş olurken de hemen yanı başındadır. Efendimiz'in (sas) berberi, O'nun mübarek saçlarını kesiyor; sağ tarafı keserken Efendimiz (sas) yere düşen saçlarının tellerini yanındaki sahâbîlere birer, ikişer olarak teberrüken veriyor. Berber sol tarafa geçince, sol taraftan düşen saçlarını Efendimiz (sas) avuçladığı gibi hepsini Ebû Talha'ya veriyor. Ebû Talha, bir ömür bu saç tellerini saklayacak, bazen de çok sevdiği bazı kardeşleriyle onları paylaşacaktı. ^[44]

Halifeler Döneminde

Efendimiz'in (sas) vefatının o derin acısını, Ebû Talha'da da yüreğinin ta içlerinde hissedecektir. O hüzünlü günde Hz. Ali, onu çağırtacak ve Efendimiz'in (sas) mezarını ona kazdırtacaktır. Ebû Talha âdeta o gün gözyaşları ile kabrin içerisini yıkamış, sonra Efendimiz'in (sas) kabrine koyulmasına yardımcı olmuştur.

Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden bir müddet geçtikten sonra Ebû Talha, Efendimiz'in (sas) ayrılığının acısına daha fazla dayanamaz Şam'a gider ve bir müddet orada kalır. Hz. Ömer'in hilafet günlerinde Medine'ye geri döner. Hz. Ömer ondaki kararlılığı ve dirayeti bildiği için yaralanıp yatağa düştüğünde, yeni halifenin seçim işini havale ettiği şura heyetini gözleme ve üç gün içerisinde halifenin seçiminin tamamlanmasını kontrol etme görevini ona verir. Der ki: "Ensârdan 50 tane savaşı al yanına ve şura heyetini bekle! Eğer onlar halifeyi üç gün içerisinde seçmezlerse, onların başını vur!"^[45] Bu sözler ümmetinin vahdetini bozmamak için halife seçiminin ne kadar mühim olduğunu belirtmek için söylenmiş sözlerdir. Ama bu göreve Hz. Ömer'in özellikle Ebû Talha'yı seçmesi çok manidardır.

Hz. Osman'ın hilafet günlerinde ilerleyen yaşına rağmen hep cihad meydanlarındadır. Yaşı 70'lere merdiven dayadığında halen cihad için yerinde duramayınca, oğlu Abdullah ve torunları; onu ikna etmek için şöyle derlerdi: "Ey Babacığım, dedeciğim! Sen Allah Resûlü ile onlarca sefere

[44] Müslim, *Hac*, 326; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 579; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 649.

[45] İbn Esir, *el-Kâmil*, III, 72; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 429.

katıldın. Sonra Ebû Bekir ile Ömer ile Osman ile seferlere katıldın, onların emirleri ile birçok savaşa iştirak ettin. Ama artık yaşlandın. Sen evde dur ki biz hem senin adına hem kendi adlarımıza cihada katılalım!” Bu söz karşısında Ebû Talha dedi ki: “Evlatlarım! Rabbimiz Tevbe Sûresi’nin 41. ayetinde, ‘Ey Mü’minler! Gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak cihada çıkın!’^[46] diyor; Ayette geçen “hifafen ve sikalen, genç-yaşlı demektir. Demek ki cihad sadece genç işi değil, iman işidir. O halde ben son nefesime kadar cihad meydanında olacağım.”^[47]

Bu sözler üzerine çocukları diyecek bir şey bulamıyor ve o yıl yani Hicretin 34. yılı İslâm orduları ile beraber Akdeniz adalarının fethine katılıyor. O seferler sırasında geminin içerisinde vefat ediyor. En başta dediğimiz gibi bir Akdeniz adasına defnediliyor. İnşallah çıkar bir Akşemseddin Hazretleri, nasıl Ebû Eyyüp el-Ensârî’nin kabri keşfedildiyse, onun kabrini de keşf yolu ile ortaya koyar. Bu proje vesilesi ile Muğla’da Ebû Talha’yı gündem etmeyi nasip eden Rabbimiz, inşallah salih bir adamın eliyle de onun kabrinin ortaya çıkmasına vesile olur.

Meclislerin Hakkı

Ebû Talha’nın rivayet ettiği iki hadis ile sözlerimizi nihayete erdirelim. Diyor ki Ebû Talha: Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurdu: “Bir Müslümanın şerefi ile oynandığı, onun aleyhinde konuşulduğu yerlerde, kim ona yardım ederse, Allahü teâlâ da yardıma muhtaç olduğu gün kendisine yardım eder. Bir kimse, din kardeşini insanlar içinde aleyhinde konuşarak rezil edip, kusurlarını teşhir etmeye kalkarsa, yardım edilmeye muhtaç olduğu günde, Allahü teâlâ da onu rezil eder.”^[48]

Ebû Talha’nın rivayet ettiği diğer hadis ise şudur. Diyor ki: “Bir gün arkadaşlarımızdan bazıları ile oturmuş sohbet ediyorduk. O esnada Efendimiz (sas) geldi, selam verdi, hepimiz selamını aldık. Sonra bize dedi ki: ‘Ne yapıyorsunuz burada?’ Dedik ki: “Ya Resûlullah! Oturmuş sohbet edi-

[46] Tevbe 9/41.

[47] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 581.

[48] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 288.

yoruz.’ Efendimiz (sas) dedi ki: ‘Bir arada oturduğunuz meclislerin hakkım veriniz!’ Merakla dedik ki: ‘Ya Resûlullah! Meclisin hakkı nedir ki?’ Dedi ki: “Meclisin hakkı üçtür. Bir, gözü yummak, yani arkadaşlarının kusurunu görmemek; iki, selama güzelce karşılık vermek; üç, güzel söz söylemek” [49]

İnşallah bizler bundan sonra, Ebû Talha’nın bize ulaştırdığı bu nebevî mesaj çerçevesinde, gözlerimizi arkadaşlarımızın ve birbirlerimizin kusurlarını görmemek için kapamalı; selama hakkı ile karşılık vermeli ve söyleyeceğimiz sözü en güzel şekli ile söylemeliyiz.

EBÛ TALHA B. SEHL’İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Gözden çıkardığın mallardan değil, sevdiğin şeylerden infak et ki gerçek manada iyiliğe ve kâmil manada imana erebilesin.
- ✿ Ticaretindeki yatırımlarında öyle alanları seç ki dünya döndükçe sana kâr sağlayabilsin ve hiçbir alış-verişin kazanamayacağı kadar sana kazanç getirebilsin.
- ✿ Mü’min kardeşlerini nefesine tercih et ki yaşamak için değil, yaşatmak için yaşayasın; Rabbinin takdir ve sevgisini kazanabilesin.
- ✿ Sana verilen nimetlerin, hepsinin birer emanet olduğunu unutma ki emanetin gerçek sahibi verdiğini senden alınca isyan etmeyesin, kadere rıza gösterebilesin.
- ✿ Yaşına, cinsiyetine, sağlığına ya da bahanelere sığınmadan Allah yolunda cihad et ki kabrinin yeri belli olmasa bile, kıyamete kadar gelecek tüm mü’minlere ilham kaynağı olabilesin.

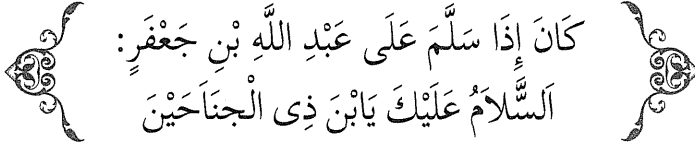
[49] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 287.

Cömertlik Deryası

ABDULLAH B. CA'FER

Radiyallahu Anhu

"Efendimiz (sas), Abdullah b. Cafer'e selam verdiği zaman: 'Ey İki Kanatlının Oğlu! Allah'ın selamı üzerine olsun' derdi."

(İbn Hacer, el-İsâbe, I, 273)

"Biz iyiliği para ile satmayız!"

Abdullah b. Ca'fer (ra)

(İbn Hacer, el-İsâbe, II, 1024)

Adı	Abdullah b. Cafer
Anlamı	Allah'ın Kulu
Künyesi	Ebû Cafer/ Cafer'in babası
Lakabı	Bahrü'l-Cûd/ Cömertlik deryası
Baba Adı	Cafer b. Ebî Talib
Anne Adı	Esma bint Ümeys
Kabilesi	Haşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Habeşistan
Doğum Yılı	H. Öncesi, 7/Miladî, 616
İslam'a Girişi	Doğuştan
Sohbet Süresi	3 yıl
Rivayeti	23
Savaşları	Sıffin
Görevleri	Komutanlık, Danışmanlık
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 80/ Miladî, 700
Vefat Yaşı	84

Cömertlik Deryası
ABDULLAH B. CA'FER
(*Radiyallahu Anhu*)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selâm, o Resûl'ün mübarek ellerinde yetişen tüm Ashâb-ı Kiram efendilerimize selam olsun.

Selâm olsun, Anadolu'nun her karış toprağına imanın mesajını ulaştıran İyâd b. Ğanemlere, Halid b. Velidlere, Muaz b. Cebellere, Ebû Ubeyde b. Cerrahlara, Saîd b. Zeydlere, Furat b. Hayyanlara, Safvan b. Muattallara, Habib b. Meslemelere ve diğer tüm sahâbilerimize...

Selâm olsun, bugün burada adına meclis kurduğumuz Abdullah b. Ca'fer'e, onun babasına, annesine, amcalarına, amcasının çocuklarına, teyzelerine, halalarına...

Selâm olsun, bu topraklarda ilk günden bu tarafa köklerinden kopmadan imanlarını temsil etme adına gayret gösteren yiğitlere...

Selâm olsun, bin bir zorluğa rağmen, Rabbim Allah'tır dedikleri için başlarına gelmeyen kalmamalarına rağmen Peygamberin sevdasını, sahâbenin sevdasını yüreklerinden eksik etmeyenlere...

82 İl 82 Sahâbî projesinin 17. programına bizleri eriştiren, bu güzel beldeye bizleri kavuşturan, sizlerle buluşturan, bu güzel mecliste bizleri bir araya toplayan Rabbimize hamdolsun.

Abdullah b. Ca'fer ve Batman

Bugün bu mecliste "Cömertlik Deryası Abdullah b. Ca'fer" diyeceğiz ve onu anlamaya, onun hayatı üzerinden hayatlarımıza iz taşımaya, anlam taşımaya gayret edeceğiz. İllerde gündem edeceğimiz, anlatacağımız sahâbî

efendilerimizi seçerken bazı hususlara dikkat etmiştik. Kabirleri olanları, makamları olanları, kabirler nispet edilenleri, o bölgenin fetihlerine katılanları, bir müddet ikamet edenleri ve benzeri özellikleri dikkate alarak sahâbî efendilerimizi seçmiştik. Abdullah b. Ca'fer'in Batman'da seçilmesinin nedeni de Hasankeyf'te^[1] ona nispet edilen bir kabrin bulunmasıdır.

Halk arasında çeşitli menkıbe ve efsaneler var, onları bir tarafa bırakıp tarihi vesika niteliğinde olan kitaplarımıza müracaat edersek, İmam Abdullah türbesinin ilk kez, Eyyübî devletinin Meliki, el-Melikü'l-Muvahhid Takıyyeddin Abdullah (647-693 /1249-1294) tarafından yaptırıldığı bilgisine rastlarız. O gün tarihler, miladî olarak 1250 civarlarıdır. Yani yaklaşık, 760 küsur senedir orası, İmam Abdullah türbesi olarak bilinir. Bu bilgiye göre Takıyyeddin Abdullah'ın Kâfur adındaki hizmetçisi, rüyasında İmam Abdullah'ın şehit düştüğü yeri görmüş, bu rüya üzerine İmam Abdullah'ın türbe ve zaviyesinin yapılmasına karar verilmiştir.^[2] Sonra da ilk olarak Akkoyunlular döneminde olmak üzere defaatle onarılmış^[3] ve bugüne kadar gelmiştir.

Ancak, bugün bize sahâbe hakkında bilgiler veren kitaplara, İbn Hacer'in el-İsâbe'sine, İbn Esîr'in *Usdü'l-Ğâbe*'sine, İbn Abdilberr'in *el-İstiâb*'ına, İsfehânî'nin *Marifetü's-Sahâbe*'sine ve diğer kaynaklara baktığımızda ya da başta İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ı olmak üzere diğer tüm tabakât ve ensab kitaplarına müracaat ettiğimizde Abdullah b. Ca'fer'in uzunca bir ömrün ar-

[1] Hasankeyf, adının menşei ve anlamı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden en fazla dile getirileni, Hasankeyf adının ilk defa Asur yıllıklarında geçtiği iddiasıdır. Ortaçağ İslâm kaynaklarında ise burası için yaygın olarak 'Hısn Keyfa' adının kullanıldığı görülür. 'Hısn' kelimesi Arapça kökenli olup, 'kale' anlamına gelmektedir. 'Keyfa' kelimesinin ise 'kaya' manasına gelen, Süryanice kökenli 'kifo' dan türediği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla 'Hısn Keyfa' Türkçe, 'kaya kale' anlamını taşımaktadır. Şehirdeki kalenin, yüz metre yüksekliğindeki yalçın ve yekpare bir kaya kütesinin üzerine kurulması sebebiyle bu adı aldığı tahmin edilmektedir. Bkz. Ali Miynat, *Bir Ortaçağ Kenti Hasankeyf*, s. 9, 12 <http://www.academia.edu>

[2] Ali Miynat, *Bir Ortaçağ Kenti Hasankeyf*, s. 180.

[3] Bu onarmalar sırasında türbenin giriş kısmına bir kitabe asılmıştır. O kitabede şunlar yazılıdır: "Bu mübarek yapının yenilenmesini Osman'ın oğlu Ali'nin oğlu Hasan'ın oğlu Sultan Halil, Rahman ve Rahim olan Allah'ın (mükâfatını) umarak emretti. Allah onların amellerini doğrulukla tamamlasın. 878 hicri yılının Zilhicce ayında (Nisan-Mayıs 1474)" Ali Miynat, *Bir Ortaçağ Kenti Hasankeyf*, s. 180.

dından eceli ile vefat ettiği bilgisine rastlarız. Hatta cenaze namazını kimin kıldırıldığı bilgisine varıncaya kadar, Bâki Kabristanlığı'nda nereye defnedildiğine varıncaya kadar Abdullah b. Ca'fer'in vefatının anlatıldığını görürüz. ^[4]

Dolayısı ile bu bilgiler ışığında Hasankeyf'teki türbenin kabir olarak değil, makam olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Net olarak tespit edilemese bile Abdullah b. Ca'fer, el-Cezire fetihleri sırasında bu topraklara gelen İslâm orduları içerisinde yer almış olabilir, süreç içerisinde bölge halkı da ona olan sevgisinden dolayı böyle bir makam oluşturmuş olabilir, o sevginin bir işareti olarak Allah (cc), Kâfur isimli zatın rüyasına bunu düşürmüş olabilir Allahu âlem...

Bölge Halkının Tarafı İslâm'dır

Ancak burada dikkatlerinizi başka bir noktaya çekmek istiyorum; bu bölgede Efendimiz'in (sas) Ehl-i Beyt'inden birinin makamının oluşturulması bölge halkının Ehl-i Beyt'e duydukları muhabbetinin hem bir nişanesi hem de tarih boyunca bu muhabbetin ziyadeleşmesinin vesilesi olmuştur. Başta Batman olmak üzere tüm bölgede, buraya İslâm'ın adaletle girdiği için birilerinin iddia ettiği gibi kılıç zoru ile değil; miladî 628-629'dan beri bölge halkı birçok zorluk ile karşı karşıya kalmasına rağmen hiçbir zaman bu beldelelerde Yezidlerin, İbn Ziyadların, İbn Zilcevşenlerin taraftarları ve sevenleri olmamıştır. Kim ne derse desin, Kürt halkının tarafı İslâm'dır, Kur'ân'dır, Peygamber'dir, Ehl-i Beyt'tir, inşallah kıyamete kadar da böyle kalacaktır.

Şarkın en sevgili sultanı Selahaddîn-i Eyyübîleri, Ahmed-i Hanileri, Mele-i Cizireleri, Şeyh Saidleri ve Bediüzzamanları yetiştiren bu bereketli topraklar, şimdilerde de ümmetin umudu olmaya başlamıştır, yakın bir zamanda inşallah bu ümitler daha da yeşerecektir. Yapılması gereken, herkes elinden geldiğince toprağında var olan iman tohumlarına sahip çıkmaları, kurda-kuşa yem etmemeleri, izzeti kendisine elbise edinen Ehl-i Beyt mensupları gibi ne kadar zor Kerbalalar yaşanırsa yaşasın, istikametten vazgeçmemeleridir. Rabbim hepimize, hepimize bu istikameti nasip eylesin. Bu gi-

[4] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 474, 486; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1022.

rizgâhtan sonra gelin bir Ehl-i Beyt imamı olan, Abdullah b. Ca'fer'in hayat defterinin önüne oturalım.

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Abdullah b. Ca'fer demek, çok farklı şeyleri bizim zihin dünyamıza düşürecektir. Öyle ki bizi bir alıp Mekke'ye götürecektir, bir alıp Habeşistan sahillerine vardırarak, bir alıp Hayber'e götürecektir, bir alıp Mûte'nin arkasından gözyaşı döktürecek, bir alıp Cemel'e, Sıffin'a götürecektir, bir alıp Neh-veran'a, Kûfe'ya vardırarak. Bir alıp Kerbala'nın arkasından gözyaşı döktürecek, bir alıp Medine'nin hüznü dolu sokaklarında dolaştıracaktır...

Abdullah b. Ca'fer demek, bize yüzlerce şahsı hatırlatacaktır. Babası Ca'fer b. Ebî Talib'i, annesi Esmâ bint Ümeys'i, dedesi Ebû Talib'i, babaannesi Fatıma bint Esed'i, amcası ve bir yönü ile babası - neden böyle dediğimi ilerleyen sayfalarda göreceksiniz- Hz. Ali'yi, diğer amcası Akil'i, halası Ümmü Hanî'yi, teyzeleri Selma bint Ümeys'i -ki o Hamza'nın hanımı idi, Meymune validemizi, Lübbetü'l-Kübra'yı yani İbn Abbâs'ın ve Fadl'ın annesini yani Hz. Abbâs'ın hanımını, Lübbetü'l-Sügra'yı yani Halid b. Velid'i annesini ve daha nice teyzelerini bize hatırlatacaktır. Onun dokuz tane teyzesi var ki her biri diğerinden daha farklıdır.^[5] Onlardan iki tanesi de annemizdir; Meymune validemiz, Zeyneb bint Huzeyme...^[6] Onlarca amcasının oğlunu, Beni Haşim'in diğer mensuplarını, hepsinden önemlisi Efendimiz'i (sas) bize hatırlatacak, onun bu kutlu aileye nasıl bir ilgi duyduğunu bize gösterecektir.

Öyleyse gelin, Abdullah b. Ca'fer'in hayat defterinin sayfalarını babası Ca'fer b. Ebî Talib ^[7] ile annesi Esmâ bint Ümeys'ten ^[8] başlatarak aralamaya başlayalım. Efendimiz'in (sas) çok sevdiği amcası Ebû Talib'in oğlu

[5] İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 109.

[6] Haklarında daha fazla bilgi için bk: Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 108, 109, 120, 121.

[7] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 34-43; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 272-273; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, I, 541-545; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 312.

[8] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 302-308; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2417, 2418; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, VII, 12-14; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 347-348.

olan Ca'fer, 10 yaş Hz. Ali'den büyüktü. ^[9]O günler Efendimiz'in (sas) yanında olan Hz. Ali, nübüvvetin ilk günlerinde iman etmiş, abisi Ca'fer de çok geç kalmadan o kervanda yerini almıştı. Nübüvvet güneşinin Mekke'de doğduğu günler, Ca'fer b. Ebî Talib 20 yaşlarında, daha yeni evlendiği hanımı Esmâ bint Ümeys ise 16-17 yaşlarında idi. Kendisi iman etmemesine rağmen, yeğenine karşı çok farklı duygular besleyen amca Ebû Talib, bir gün küçük oğlu Ali'yi, Efendimiz'in (sas) hemen yanında namaz kılariken görmüştü. Bu manzaradan çok etkilenen Ebû Talib hemen oğlu Ca'fer'e: *"Koş Ca'fer koş! Sende git Muhammed'in solunda dur. Vallahi o sizi asla dalalete, kötü yola götürmez!"* ^[10] demişti. Ca'fer b. Ebî Talib hemen koşup, Efendimiz'in (sas) arkasında yerini almıştı. O öyle bir yer alacaktı ki artık bir daha o istikametinden asla şaşmayacaktı.

Ca'fer b. Ebî Talib'in iman ediş sırasında yaşının 25 veya 32 olduğu söylenir. ^[11] Yani ilklerden, sabikundandır, o da hanımı Esmâ bint Ümeys de... İman eder etmez, bu genç aile Dârü'l-Erkâm 'da yerlerini alacaklar, 6 yıl boyunca o nebevi potada tabir caiz ise pişecekler, orada kıvama geleceklerdir. 6. yıl, baskılar; işkenceler artık dayanılmaz boyuta gelince; Efendimiz (sas) bir yıl önce Hz. Osman'ın rehberliğinde küçük bir kafilenin gidip, sonra geri döndükleri Habeşistan'a yeniden hicret izni verecektir. Bu sefer daha kalabalık bir grup gidecekti. 85 erkek, 16 kadın; tam 101 kişi; ^[12] Ca'fer b. Ebî Talib'in rehberliğinde, heybelerine azık olarak Meryem Sûresi'ni alarak Habeşistan'a doğru hicret edeceklerdi. Esmâ bint Ümeys de bu kafilenin içerisinde, eşi Ca'fer b. Ebî Talib ile beraber, o zorlu hicret yollarını yürüyecekti. ^[13]

Bu 101 kişiye daha sonra eklenenler de olacaktır; süreç içerisinde o hicrete katılan bazı sahâbîler dönecek, bazıları da orada kalacaklardır. Hicret yolcularının bazılarının kimi 2 yıl, kimi 5 yıl, kimi 7 yıl Habeşistan'da kala-

[9] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 130; Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 288, 289.

[10] İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, I, s.541.

[11] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 130.

[12] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 434-435.

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 476.

cak; daha sonra bazıları Mekke'ye, bazıları ise Medine'ye döneceklerdi. Ca'fer b. Ebî Talib ve hanımı Esmâ bint Ümeys de ara ara dönmek isteyecekler; ama her seferinde Efendimiz'e (sas) haber gönderdiklerinde; Allah Resûlü: **"Hayır, şimdi değil biraz daha bekleyin!"**^[14] deyip onları Habeşistan'da tutacaktı. Efendimiz'in (sas) onları orada tutması büyük bir stratejiye dayanıyordu. Aslında Allah Resûlü (sas) bunu yapmakla hep şu tedbiri alıyordu: "Olur ki bir sıkıntı baş gösterir, Allah korusun Medine'nin başına bir iş gelir; savaş kaybedilir, işgale uğrayabilir, ihanet ile arkadan vurulabilir. Hiç değilse Müslümanların gideceği bir yer olsun." Elbette gidilecek yerde Habeşistan'dan başka bir yer değildir. Bu düşünce ile Ca'fer b. Ebî Talib; Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiğinde bizi çağırır zannetti; Efendimiz (sas) çağırmadı. Bedir kazanılınca çağırır dedi; Efendimiz (sas) çağırmadı. Hudeybiye sonrası çağırır dedi; Efendimiz çağırmadı. Ne zaman Allah Resûlü (sas) izin verdi; bölgenin ihanet ve fesat yuvası haline gelen Hayber fethedilince; artık iş kemale ermiş, taşlar yerine oturmuştu; o günler başta Ca'fer b. Ebî Talib ve hanımı Esmâ bint Ümeys olmak üzere, 16 kişi gelip Hayber'in dönüş yolunda Efendimiz'e (sas) kavuşacaklardı.^[15] Dolayısı ile kaç yıl kalmışlardı o hicret kahramanları Habeşistan'da; tam 14 yıl...

Kolay mı Allah aşkına 14 yıl yabancı bir memlekette sadece ve sadece iman adına kalabilmek... Para kazanmak için değil, daha iyi şartlara kavuşmak için değil, dünyalık her hangi bir menfaati sağlamak için değil; ya ne için Allah (cc) için, peygamberi için, risaletin davası için...

Hiz. Ca'fer ile Hiz. Esmâ'nın 14 yıllık Habeşistan hayatları birçok hatıra ile doludur. Meselâ; biz Habeşistan hicreti der demez aklımıza ne gelir, Ca'fer b. Ebî Talib'in o hoş sedası ile Necaşi ve Hristiyan din adamlarının huzurunda okuduğu Meryem Sûresi gelir... Amr b. As'ın, Müslümanları geri getirmek için Necaşi'ye söyledikleri sözler gelir. Ca'fer b. Ebî Talib'in büyük bir vakarla orada nasıl Müslümanları savundukları gelir... Ve daha neler neler gelir.^[16] Tüm bu hatıralarda baş aktör Ca'fer b. Ebî Talib ve ha-

[14] Ya'kûbî, *Tarihü'l-Ya'kûbî*, II, 56.

[15] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 35.

[16] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, s.357-362; Ebû Nu'aym, *Delâil*, I, 247-250; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 72-75.

nın Esmâ bint Ümeys'tir. O süreç içerisinde orada geçen tüm rivayetlerde onların isimleri vardır. ^[17]

Bu kutlu yuvanın Habeşistan'da çocukları da olur. Hem de üç tane oğulları olur; sırası ile Abdullah, Muhammed ve Avn... ^[18] Çocuklardan ortancası Muhammed, çok farklı biridir. Efendimiz (sas) onu çok sever, ne zaman onu görse; **“Muhammed dedesi Ebû Talib'e benziyor”** ^[19] deyip, bağrına basardı. Muhammed b. Ca'fer, hicrî 61'de Kerbala'nın toprağında amcasının oğlu Hz. Hüseyin ile beraber şehit olacaktır. ^[20] Çocuklardan en küçüğü olan Avn b. Ca'fer ise Efendimiz'e (sas) çok benzeyen Haşimoğulları'ndan biridir. Ahlakının ve cemalinin güzelliği ile meşhurdur. Tüster savaşına katılmış ve orada şehit olmuştur. ^[21]

Hicretin Çocuğu Abdullah

Bu kutlu ailenin Habeşistan'a gitmesinin üzerinden bir yıl geçmemiştir ki Esmâ validemiz hamile kalmış ve miladî 616'da bir erkek çocuk dünyaya getirmiştir. Ca'fer b. Ebî Talib bu oğluna hem Efendimiz'in (sas) çok sevdiği bir isim olan ^[22] hem de Efendimiz'in babasının ismi olan Abdullah ismini koymuştur. Aynı günler, Allah (cc) Habeşistan Meliki Necaşi'ye de bir erkek çocuk bahşetmiştir. Necaşi hemen Ca'fer b. Ebî Talib'i huzuruna çağırılmış; yeni doğan oğluna ne isim verdiğini sormuş, Ca'fer: “Abdullah” deyince, Necaşi “Benim oğlumun ismi de Abdullah olsun” demiştir. Sonra Ca'fer b. Ebî Talib'e demiş ki: *“Hanımın Esmâ'ya söyle; eğer emzirirse, Abdullah'ı ona göndereyim o emzirsin. Böylece biz de peygamberin ehli beyti ile sütkardeşi olalım.”* Ca'fer b. Ebî Talib, hanımı Esmâ'ya Necaşi'nin bu talebini söylemiş, Esmâ

[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 34-38; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 272-273.

[18] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 288-289.

[19] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 278.

[20] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VIII, 161, 162.

[21] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 315.

[22] “Allah'ın en ziyade sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahman'dır.” Müslim, *Âdâb*, 2; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 69; Tirmizî, *Edeb*, 64.

bint Ümeys kabul etmiş; böylelikle iki Abdullah'ı beraberce emzirerek, Ne-caşı'nın oğlunu, kendi oğlu ile sütkardeşi kılmıştır. ^[23]

Bundan dolayı âcizane ben ne zaman bir Habeşli (Etiyopyalı) görsem; ne zaman onlara ait bir hatıra zihnimde belirse; onlara hep: "*Ehl-i Beyt'in sütkardeşleri*" olarak bakarım. Onlar peygamberin davasına hiç kimseler yokken sahip çıktılar, herkes kapılarını kapatırken, onlar açtılar; böyle yaptıkları içinde büyük şereflere nail oldular. İşte o şereflerden bir tanesidir, Ehl-i Beyt'e sütkardeş olmaları...

Abdullah böylece Habeşistan'da doğdu ve orada büyüdü. 12-13 yaşlarına kadar Habeşistan'da, Efendimiz'i (sas) görmeden büyüdü. ^[24] Ama onun anne ve babası, özellikle annesi, zaten "analar medreselerimizdi" değil mi? annesi başta Abdullah olmak üzere, çocuklarına Efendimiz'i (sas) öyle bir anlatmıştı ki onlar görmeden âşık olmuş, görmeden sevmişlerdi.

Medine Hatıraları

Hicretin 7. yılı, Hayber seferinin olduğu günler; Hz. Ca'fer, hanımı Hz. Esmâ, üç oğluyla ve 16 kişilik bir kabile ile bir de buna Eşarilerden oluşan 52-53 kişilik bir kabile daha eklenmişti; bunların hepsi ile beraberce Efendimiz'e (sas) gelip kavuştular. ^[25] Eşariler kim? Meşhur sahâbî Ebû Musa el-Eş'arî'nin kabilesi... ^[26] Bunlar aslen Yemenli, Yemen'den bir gemiye binmiş, Medine'ye doğru geliyorlar. Gemi, havanın elverişsiz oluşundan dolayı sürüklene sürüklene Habeşistan'a doğru geliyor; orada Ca'fer b. Ebî Talib bunları görüyor, tanıyorlar; kendisinin peygamberin amcasının oğlu olduklarını duyunca çok seviniyorlar; bir müddet beraberce orada kaldıktan sonra yine beraberce Hayber'e doğru geliyorlar. ^[27]

Allah Resûlü, yıllardır görmediği amcasının oğlu Ca'fer b. Ebî Talib'i karşısında görünce çok seviniyor; Ca'fer'in alnından öpüyor, sarılıyor:

[23] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 476; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1022.

[24] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 476.

[25] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 35.

[26] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 348, 349.

[27] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 35; İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, VII, 240.

“Vallahi! Bilmiyorum, Hayber’in fethine mi sevineyim, yoksa Ca’fer’in gelişine mi”^[28] diyordu. Sonra Efendimiz (sas) çok sevdiği Esmâ’ya hal hatır soruyordu. Ondan sonra başta Abdullah olmak üzere, Muhammed ve Avn gelip Efendimiz’e (sas) sarılıyorlar, Efendimiz de üçünü birden bağrına basıyor ve orada üçü için de hayır dualarında bulunuyordu.^[29]

Hayber’den sonra Hz. Ca’fer ve çocukları için yepyeni bir hayat başlıyordu Medine’de ... Efendimiz (sas) bu iman ailesine birev hediye ediyor,^[30] onları hemen hemen her gün ziyaret ediyordu. Ama aradan çok zaman geçmeden, daha Medine’ye gelişlerinin üzerinden sadece 13 ay geçmişken sevk-i ilahi Ca’fer b. Ebî Talib’i Mûte’ye doğru sevk ediyordu. Allah Resûlü (sas) şehit edilen elçisi Hâris b. Ümeyye’nin kanının hesabını sormak için Mûte’ye ordu gönderecekti. 3000 kişilik bir ordu hazırlanmasının emri ni verdi. Ordu bir taraftan hazırlanırken, Efendimiz de o güne kadar hiç yapmadığı bir işi yapacaktı. Mescid-i Nebevi’de ordunun komutanlarını belirtme adına diyecekti ki: **“Ordunun komutanı Zeyd b. Hârise’dir, eğer Zeyd şehit olursa komutan Ca’fer b. Ebî Talib’dir; eğer Ca’fer şehit olursa komutan Abdullah b. Revaha’dır, eğer Abdullah da şehit olursa, Müslümanlar kendi aralarında birini seçip komutan tayin etsinler.”**^[31]

Efendimiz (sas) bu üç ismi birbirleri arkasına sayması; bir anda Mescid’in havasını değiştirmişti. Bu sözlerdeki mesajları anlayanlar, ağlamaya başlamışlardı. Çünkü Allah Resûlü (sas) hiçbir zaman böyle bir atama yapmamıştı. Hep bir komutan atar, eğer onun başına bir iş gelse, Müslümanlar kendi içlerinden birini komutan olarak seçerlerdi. Ama bu sefer farklı idi, üç isim arka arkaya sayıldı; bu onların şehadet müjdesi idi. Efendimiz (sas) minberden inince kaynaklar kim olduğunu söylemez; ama ihtimal Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ya da bir başka büyük sahâbi gözyaşları içerisinde: *“Ya Resûlullah! Keşke sağ kalsalardı da onlardan biraz faydalansaydık. Ca’fer’e*

[28] İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 238; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 35.

[29] İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 238; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 34,35.

[30] İbn Esir, *Usdü’l-Ğâbe*, I, 543; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 312.

[31] Buhârî, *Cenâz*, 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, III, 278; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 131.

doynamadan, onu şehadete gönderiyoruz” ^[32] dedi. Efendimiz (sas) hiçbir şey diyemeden, ağlamamak için kendini zorlayarak hücreğine çekildi.

O günler Yahudi bir âlim var Medine’de ... Adı Nu’mân b. Funhus; bu hadiseyi duyuyor, anında Efendimiz’e (sas) gelerek diyor ki: “Eğer Ebû’l-Kasım gerçekten sen bir peygamber isen, söylediğin üç isimde ölürlersin. Çünkü Beni İsrail’in peygamberlerinden biri, bir komutanın yerine başka bir komutan atamışlarsa, asla o komutan sağ olarak savaştan geri dönmemiştir.”^[33] Efendimiz (sas) bu Yahudi âlime de hiçbir şey söylemiyor; çünkü Efendimiz de bunun böyle olacağını çok iyi biliyor... O isimleri Efendimiz’e (sas) söylettiren Allah’tır. Yoksa Efendimiz (sas) bir beşer olarak nereden bilecek bunu ...

O Yahudi âlim daha sonra Zeyd b. Hârise’ye gidiyor, aynı sözü ona da söylüyor ve onu vazgeçirmeye çalışıyor; ama mümkün mü? Zeyd ölüme güle oynaya giden bir yiğittir; diyor ki: “Ben şehadet ederim ki O şüphesiz Allah’ın peygamberidir. Bizim hakkımızda ne demişse o haktır, en hayırlısıdır.” Sonra Yahudi âlim; sırası ile Ca’fer b. Ebî Talib’e gidiyor, Abdullah b. Revaha’ya gidiyor, onları da gitmeme konusunda ikna etmeye çalışıyor, ama ikisinden de aldığı cevap aynı oluyor, her birini bir şehadet aşığı olarak, ölme gitmek için can atıyor olarak buluyordu. ^[34]

Peki, ne oldu Mûte’de? Aynen Allah Resûlü’nün (sas) dediği gibi oldu; atana üç komutan da arka arkaya Mûte’de şehit oldular; sonra komutayı Halid b. Velid aldı ve 3000 kişi ile 100.000 kişilik orduyu büyük bir taktik ve strateji ile Rum ordusunu püskürtmeyi başardı ve öylece orduyu Medine’ye geri getirdi. ^[35]

Bu savaşın tüm tablolarını Allah, peygamberine Medine’de gösterdi. Efendimiz (sas) üç komutanın da arka arkaya şehit olduğunu gördü ve bundan ashâbını haberdar etti. Efendimiz (sas) bir taraftan anlatıyor, bir taraftan

[32] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 199.

[33] Vâkıdî, *Kitabü’l-Meğazî*, II, 207.

[34] Vâkıdî, *Kitabü’l-Meğazî*, II, 207.

[35] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 278; İbn Kesîr, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, III, 389.

gözyaşlarına hâkim olamıyordu; ashâb da büyük bir heyecan ile olanları, o kutlu lisandan işitiyorlardı. ^[36]

Ca'fer Şehit, Hanımı Dul, Çocukları Yetim

Bir müddet sonra Efendimiz (sas) yanına ashâbından birkaç kişiyi alarak; Ca'fer b. Ebi Talib'in evine doğru yöneldi. Eve yaklaştığında, evin üç oğlu; "amca, amca..." diyerek Efendimiz'in (sas) önüne doğru koştular. Efendimiz (sas) onlara sarıldı ve ağlamaya başladı. Sonra Esma validemiz dışarıya çıktı, onları o halde görünce; "Anam, babam sana feda olsun Ya Resûlullah! Neden ağlıyorsunuz? Yoksa Ca'fer'e bir şey mi oldu?" dedi. Efendimiz (sas) gözyaşlarını silerek: "Evet, Esma! Onlar bugün şehit oldular!"^[37] dedi. Esma validemiz, bir anda sarsıldı; çok sevdiği eşini kaybetmenin acısını yüreğinde duydu. Efendimiz (sas) ona sabır tavsiye etti; Ca'fer b. Ebi Talib'in kahramanlığından bahsetti. Onun cennette iki kanadının olduğunu söyledi. Onun tayyar olduğunu, zü'l-cenaheyn/iki kanatlı olduğunu söyledi ^[38] ve orada daha fazla kalamadan geri döndü. ^[39]

O anları bize anlatan Abdullah b. Ca'fer diyor ki: "Resûlullah (sas) bize sarıldı ve ağlamaya başladı. Sonra dedi ki: '**Bundan sonra sizlerin sahibi benim, dünyada, ahirette de sizlerin velisi benim!**'"^[40] Bu sözün değerini çok iyi anlayan Abdullah, babasının firakı ile yansa bile kalbi çok sevinmiş ve bu sözleri bir gurur nişanesi olarak aktarmıştır.

O hüznün günlerine ait bir hadiseyi de İbn Sa'd *Tabakât*'ında bize şöyle aktarır: O günlerde Efendimiz (sas), sahâbeden üç gün boyunca Esma'nın evine yemek götürülmesini istemişti. ^[41] Şimdi bizim de devam ettirmeye çalıştığımız bu gelenek, aslında Efendimiz'in (sas) o örnekliliğinden kaynak-

[36] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 132.

[37] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 477.

[38] "Kardeşiniz Ca'fer için mağfiret dileyin. Zira o şehittir ve cennete girmiştir. O, orada; cennetten istediği yerde yakuttan iki kanatla uçmaktadır." İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 39.

[39] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 477; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir*, I, 375.

[40] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1022; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 478.

[41] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 477.

lanmaktadır. Taziye evine yemekler pişirilip gönderilmesi sadece bizim bir âdetimiz değil, aslında kaynağı Efendimiz (sas) olduğu için sünnettir.

Abdullah b. Ca'fer yine o günlerden bir hatırayı şöyle nakleder: “Babamın şehadetinin üzerinden birkaç gün geçmemişti ki Efendimiz (sas) birini göndererek: **‘Kardeşim Ca’fer’in çocuklarını bana getirin’** demişti. Biz üç kardeş yavru kuşlar gibi koşa koşa Efendimiz’e (sas) gittik. Bizi kolları arasına aldı, kokladı öptü. Sonra bir berber çağırttı ve başlarımızı traş ettirdi. Sonra kardeşim Muhammed’e döndü dedi ki: **‘Muhammed aynen amcam Ebû Talib’e benziyor.’** Avn’a baktı ve ona da dedi ki: **‘Avn’a gelince, onun huyu huyuma, ahlakı ahlakıma, vücudu ise vücuduma benziyor.’** -Abdullah anlatmaya devam ediyor- sonra benim elimi tuttu, birazda sıkarak benim de kendisine benzediğini söyledi. Dedi ki: **‘Abdullah da ahlaken ve bedenene bana çok benzer. Allah’ım! Ca’fer’in geri de bıraktıklarına hayırlar ihsan et. Allah’ım! Abdullah’ın yapacağı alış verişleri karlı ve bereketli eyle!’** Bu duayı Efendimiz (sas) tam üç kez tekrar etmiştir.” [42]

Buna benzer bir duayı Efendimiz (sas) o günlerin arkasından bir kez daha yapacaktır. İbn Ebî Şeybe, Ebû Yâlä ve Beyhakî, Amr b. Hureys’ten rivayet ederler. O şöyle demiştir: “Abdullah b. Ca’fer, bir gün çocuklarla beraber Medine sokaklarında oyun oynuyordu. Oyunda o bir tüccar olmuş, çocuklara bir şeyler satıyordu. O esnada oradan geçmekte olan Efendimiz (sas) onları uzaktan biraz seyretti. Sonra yanlarına gelerek ne yaptıklarını sordu. Abdullah, dükkâncılık oynadıklarını söyledi. Efendimiz (sas) biraz onunla şakalaştıktan sonra onun hakkında şöyle dua etti: **‘Allah’ım! Sen Abdullah’ın ticaretini hayırlı ve bereketli eyle! Allah’ım! Sen Abdullah’ın ticaretini hayırlı ve bereketli eyle!’**” [43]

Abdullah b. Ca’fer, kendisi için yapılmış dualar için şöyle diyecektir: “Hz. Peygamber (sas) bana o duaları yaptıktan sonra neye elimi attıysam, hep bereketlendi hep ziyadeleşti.” [44]

[42] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 477; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1023.

[43] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 204; Suyûtî, *Cem’u’l-Cevâmî*, III, 239; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1023.

[44] İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 477.

Cömertlik Deryası/Cömertlik Kutbu

Hız. Peygamber (sas) bir insana böyle bir dua ederse ne olur netice? Ne olacak Abdullah b. Ca'fer olur... O hayatının büyük bir kısmını ticaretle geçirmiştir. Neye elini atsa bereketlenir ne ile uğraşsa çok kâr elde eder... Ama o kârın hayırlı olabilmesi için bir şey daha yapması gerekir. Nedir o? Elde ettiği kazancı Allah'ın (cc) memnun ve razı olacağı şekilde harcamaktır. Peki, bunu Abdullah yapmış mıdır? Evet, yapmıştır; hem de dillere destan olabilecek şekilde yapmıştır. Bakın onu bize anlatan kitaplara, onun hakkını da iki ifadeye rastlarsınız: *Bahrü'l-Cüd/Cömertlik Deryası* ve *Kutbü's-Seha/Cömertler Kutbu, Abidesi...* ^[45]

Allah (cc) ticaretine, kazancına büyük bir bereket vermiş, o da kazandığını Allah (cc) yolunda infak etmiş, insanlara el uzatmış, hayır ve hasenat yollarında harcadır. Kaç kez malının tamamını infak ettiğini kayıtlar eder kitaplarımız... Kaç kez Medine'ye dışarıdan gelen hacılara binlercesine yemekler ikram ettiğini kayıtlar eder kitaplarımız... Kaç kez onun yanına bir ihtiyacı için gelenin asla boş dönmediğini aktarır kitaplarımız... ^[46] Cömertlik insana cennet kazandıran bir vesile ve köprü idi ya, ^[47] Abdullah b. Ca'fer de cömertliği hayatında diriltten biri olarak, dünyadan cennete uzanan yigitlerden biri olmuştur.

Mesela bir gün Medine'de tüccarlardan biri şekerleri depolamış satmıyor ve pahalılaşması için bekletiyor. İnsanlar şeker istiyorlar, tüccar satmıyor. Bunu duyunca Abdullah b. Ca'fer, gidip o tüccardan tüm şekerleri satın alıyor ve halka bedava dağıtıyor. ^[48]

Abdullah b. Ca'fer'in çok meşhur olmuş bir sözü vardır, der ki: “Biz iyiliği para ile satmayız!” ^[49] Yani birine iyilik yapmışsak onun karşılığını asla beklemeyiz. Karşılık gelirse onu da hemen dağıtırız.

[45] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1023; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 17.

[46] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1024; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 484, 485; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 455.

[47] “Cömert; Allah'a, cennete ve insanlara yakın, ama cehenneme uzaktır. Cimri ise; Allah'tan uzak, cennetten uzak, insanlardan uzak, ama cehenneme yakındır. Cömert cahil, Yüce Allah katında cimri âbiden daha sevimsilidir.” Tirmizî, *Birr*, 40.

[48] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1024; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 452.

[49] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1024.

Onun cömertliğine dair bir hatırayı daha aktarmak istiyorum: Abdullah b. Ca'fer, sıcak bir günde, Medine'de bir kabilenin hurmalığına inmişti. Burada dinlenirken, hurmalıkta çalışan köleye, yemek vakti üç parça ekmek geldiğini gördü. Adam ekmeklerden birini ağzına götürmek üzereydi ki birden önünde açlığı her halinden belli olan bir köpek belirdi. Köle elindeki ekmeği köpeğin önüne attı. Köpek ekmeği derhal yedi. Köle ekmeğin ikinci parçasını yemek için ağzına götüreceği sırada, köpeğin doymadığını fark etti ve o parçayı da ona attı. Köpek bunu da bir kerede kapıverdi ve yedi. Köle bunun üzerine üçüncü parçayı yemeğe hazırlanırken, köpek yine doymamıştı, böylece üçüncü parçayı da köpeğe verdi. Köle sonra kalkıp, aç bir şekilde yeniden işine dönmek üzereydi ki olup biteni uzaktan seyreden Abdullah b. Ca'fer, köleye yaklaşıp sordu:

-Ey Falan! Bugünkü yiyeceğin ne kadardı?

Köle sıkılarak cevap verdi:

-Üç parça ekmek!

-O halde neden kendine hiç ayırmadın?

-Baktım ki hayvan çok aç. Onu o halde bırakmak istemedim.

-Peki, sen ne yiyeceksin şimdi?

Köle: "Oruç tutacağım."

Bunun üzerine, Abdullah b. Ca'fer, köleden sahibinin evinin nerede olduğunu sordu. Sonra da gidip adamdan bu hurmalığı içindeki köleyle birlikte satın aldı. Sonra döndü, köleye bu tarlayı ve kendisini sahibinden satın aldığını söyledi ve ekledi: *"Seni azad ediyorum. Bu hurmalığı da sana hediye ediyorum."* [50]

İşte cömertlik, işte sehavet...

Cömertliğiyle meşhur Abdullah b. Ca'fer, kendisinden daha cömert birini tanıyıp tanımadığı sorulduğunda, bu olayı anlatırdı. O'na: "Ama o köpeğe topu topu üç parça ekmek vermiş; sense ona koskoca bir hurmalığı ve hürriyetini vermişsin" dediklerinde, şu karşılığı verirdi:

[50] İmam Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûmî'd-Din*, III, 230.

"Ama o elindeki her şeyi verdi; ben ise elimdekinin bir kısmını ancak verebildim." [51]

Şairler onun cömertliğini şöyle dile getirdiler:

Ey Ca'fer'in oğlu! Sen ne güzel delikanlısın!

Gelen-giden yolcuların ne iyi barınağısın!

Kapına, mekânına nice misafirler gelip, geçti!

Kim geldiyse senden ancak kerem ve güzellik elde etti! [52]

İki Kanatlının Oğlu!

Cömertlikte böyle zirve olan Abdullah b. Ca'fer, babasının şahadetinden sonra bir müddet Efendimiz'in (sas) terbiyesi altında büyüdü. Efendimiz (sas) kaç kez onu bineğinin arkasını oturmuş ve öylece Medine'ye girmişti. O hatıralardan birini şöyle anlatıyor Abdullah: "Resûlullah (sas) bir seferden geldiği zaman Ehl-i Beyt'inin çocukları tarafından karşılanırdı. Bir defasında yine bir seferden geldi. Ben hemen O'na doğru koştum. Resûlullah (sas) de beni alıp, bineğinin önüne bindirdi. Sonra Hz. Fatıma'nın iki oğlunun biri de getirildi; Hasan mı Hüseyin mi tam hatırlayamıyorum. Resûlullah (sas) onu da terkisine bindirdi. Bu suretle bir hayvan üzerinde üç kişi olduğumuz halde Medine'ye girdik." [53]

Efendimiz (sas) ne zaman onu görse: **"Ey İki Kanatlının Oğlu! Allah'ın selâmı üzerine olsun"** [54] diye selâm verir bağrına basardı.

Birkaç kaynakta geçen bir rivayette ise şöyle bir bilgi vardır. Der ki Abdullah b. Ca'fer: "Efendimiz (sas) bir gün beni bineğinin arkasına bindirdi. Öylece Medine'ye girdik. Yolda bana kimselere söylememek şartı ile bir sır verdi. Vallahi o sır halen benimle birlikte ve benimle kabre girecektir." [55]

[51] İmam Gazzâlî, *İhyâ'ü Ulûmî'd-Din*, III, 230.

[52] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1024.

[53] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 478.

[54] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 484; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 452.

[55] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 479; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 452; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1023.

Efendimiz (sas) vefat ettiğinde o 15 yaşlarında bir delikanlı idi. Babasından sonra annesi Esmâ validemiz Hz. Ebû Bekir ile evlenmişti. O günden sonra Abdullah b. Ca'fer, Sıddık-ı Ekber'in terbiyesine girecekti. O, Hz. Ebû Bekir'den çok şey öğrenecekti. Hz. Ebû Bekir'in şehadetinden sonra Esmâ validemiz Hz. Ali ile evlenecekti. Hz. Ali onun amcası idi; bir de annesi ile evlenince babası oldu ve o günden sonra Hz. Ali'nin dizlerinin dibinde yetiştirdi; ilim, irfan, hikmet adına ondan çok şey öğrendi. ^[56]

Abdullah b. Ca'fer, Hz. Ali'nin yanında iken; küçük kardeşi Muhammed ile annesinin Hz. Ebû Bekir'den olan kardeşi Muhammed arasında geçen güzel bir hatıra bize nakledilir. "Esmâ bint Ümeys'in iki oğlu Muhammed b. Ca'fer ve Muhammed b. Ebû Bekir birbirine karşı övündüler. İkisinden her biri, 'Ben senden daha kerimim (asilim), babam da senin babandan daha hayırlıdır!' dedi. Ali, Esmâ'ya, 'İkisi arasında hüküm ver!' dedi. Esmâ, 'Araplarda ne Ca'fer'den daha hayırlı bir genç gördüm, ne de Ebû Bekir'den daha hayırlı bir olgun kişi gördüm!' dedi. Ali, 'Bizim için bir şey bırakmadın!' dedi. Bunun üzerine, 'Vallahi senin de içlerinde/aralarında olduğun üç kişi, doğrusu en iyi kimselerdir!' dedi. Ali ona, 'Şayet bundan başkasını deseydin, elbette senden hoşlanmazdım!' dedi." ^[57]

Hz. Zeyneb İle Evliliği

Hz. Ali onu çok seviyordu. Yıllar sonra bu sevgisini kızı Zeyneb'i ona vererek de göstermiş oldu. Ehli Beyt evinin izzet kahramanı Zeyneb validemiz hayatını Abdullah b. Ca'fer ile birleştirecekti. ^[58] Zeyneb bint Ali dediğimiz zamanda nasıl birinden bahsettiğimiz iyice anlaşılсын diye bir cümle söylememiz gerekecek: *O konuştuğunda babası Ali'yi, sustuğunda annesi Fatıma'yı,* ^[59] *yürüdüğünde abisi Hasan'ı, haykırdığında diğer abisi Hüseyin'i andırıyordu.* ^[60] O, Kerbala'nın en önemli şahidi idi; şahitlik izzet elbisesi ile

[56] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 42; VI, 480.

[57] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 42, 43.

[58] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 474.

[59] "Zeyneb, fesâhat, belâgat, takva ve ibadette babası Ali ve annesi Fatıma gibiydi." Seyyid Haşim Resûlî-yi Mahallati, *Zeyneb-i Kübra*, s. 30.

[60] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 190-191.

olurdu. O da öyle bir o elbiseyi giymişti ki kıyamete kadar gelen tüm Müslümanlara izzetin nasıl bir tavır olduğunu kendi mektebinde yani Zeyneb'in mektebinde öğretiyordu. Onun mektebi izzet üzerine kurulduğu için sabır ve sebat onun en önemli azıkları olmuştu.

Zeyneb validemiz amcasının oğlu olan Abdullah ile evlenmeye karar verince, ona bir şart koşacaktı. Neydi bu şartı? Hatırlanacağı üzere, Hz. Fatıma validemizin, Hz. Ali'den sırası ile Hasan, Hüseyin, Muhassin, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında beş çocuğu olmuştu. ^[61]Muhassin bebekken vefat etmiş, diğer çocuklar ise beraberce büyümüşlerdi. Fatıma annemiz vefat ettiğinde Hasan 9 yaşlarında, Hüseyin 8 yaşlarında, Zeyneb 6 yaşlarında, Ümmü Gülsüm ise 4 yaşlarında idi. Anneleri vefat ederken, Zeyneb yaşça abilerinden küçük olmasına rağmen onlara sahip çıkması konusunda vasiyet etmişti. ^[62] Âdeta demişti ki: *"Kızım, ben babam Resûlullah'ın kızı olmama rağmen ona annelik yaptım, sen de abilerinden küçük olmana rağmen onlara annelik yapacaksın."* Bundan dolayı o abilerinin annesidir.

Hız. Zeyneb böyle bir vasiyet gereği amcasının oğlu olan Abdullah b. Ca'fer ile evlenirken kocasına şu şartı koşmuştu: *"Asla kardeşlerim ile arama engel koymayacaksın."* ^[63] Abdullah b. Ca'fer de bu şartı kabul etmiş böylelikle evlenmişlerdi. Allah bu evlilikten onlara Ali, Avn, Muhammed, Abbâs ve Ümmü Gülsüm isimlerinde çocuklar nasip etmişti. Bu çocuklardan Avn ile Muhammed, *Kerbela* hadisesinde şehit olacaktı. ^[64]

İmtihan Günlerinde

Abdullah b. Ca'fer'i biz ilk üç halife devrinde pek hadiseler içerisinde göremiyoruz. Ancak Hz. Ali'nin hilafet görevine gelmesi ile birlikte onu çok aktif bir biçimde olaylar içerisinde görmekteyiz. Cemel'de Sıfın'da, Nehveran'da, Hakem olayında amcası Hz. Ali'nin hemen yanı başındadır. Bazen komutan olarak bazen asker olarak hep işin içindedir. Hz. Ali'yi şehit eden

[61] Muhammed Emin Yıldırım, *Hız. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 146-147.

[62] Ömer Rıza Kehhâle, *Âyânü's-Şiâ*, VII, 137.

[63] Ömer Rıza Kehhâle, *Âyânü's-Şiâ*, VII, 137.

[64] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 474.

harici Abdurrahman b. Mülcem'in cezasını da o uygulamıştır.^[65] Hz. Ali'nin şahadetinden sonraki dönemlerde Abdullah b. Ca'fer Medine'ye dönmüş ve hayatının kalan zamanlarını Peygamber şehrinde geçirmiştir.

İslâm tarihinin ve Ehli Beyt'in en ağır imtihanı olan Kerbela hadisesine katılmamıştır. Hz. Hüseyin'in Kûfelilerin sözüne inanıp gitmemesi konusunda ona epey ısrar etmiştir. Ama Hz. Hüseyin gitme konusunda kararlılığını gösterince kendisi çeşitli mülahazalarla gitmemesine rağmen, hanımı Hz. Zeyneb'i ve Avn ile Muhammed isminde iki oğlunu Hz. Hüseyin ile birlikte Kûfe'ye doğru göndermiştir. Daha sonra yine dayanamamış Abdullah b. Ca'fer, oğulları ile bir mektup göndermiştir Hz. Hüseyin'e... Mektubunda diyordu ki: *"Allah rızası için senden istiyorum ki Ey Hüseyin! Bu mektup eline ulaştığında yolculuğundan vazgeçesin! Yöneldiğin o Allah'ın rızası için, sana şefkat besliyor, bu yolculukta öldürülmenden ve ailenin perişan olmasından korkuyorum. Sen öldürülecek olsan, yeryüzünün nuru söner. Çünkü sen hidayete erenlerin bayrağı ve iman edenlerin ümidisin. Dolayısıyla, hareket etme hususunda acele etme! Ben de müteakiben sana ulaşacağım. Vesselâm."*^[66]

Hz. Hüseyin mektubu okuyunca, duygulanacak; ama o yolculuk boyunca söylediği sözü bir daha tekrar edecekti: "Gitmem lazım!" Sonrasını biliyorsunuz, Hz. Hüseyin Kerbela'da, birkaç kişi dışında diğer Ehli Beyt mensubu ve mahbubu ile birlikte şehit edilecek, kadınlar ve çocuklar yani şahitler kervanı ise esirler gibi önce Kûfe'ye İbn Ziyad'ın huzuruna, sonra Şam'a Yezid'in huzuruna götürülecek, bir müddet sonra da Medine'ye gönderileceklerdi.^[67]

Kerbela ve sonrasındaki hadiselerden Medine'de olan Abdullah b. Ca'fer haberdar olunca çok üzülmüş günlerce oğulları ve Hz. Hüseyin için gözyaşı dökmüştür. O günlere ait bir tabloyu Taberî *Tarih*'inde bize şöyle nakleder:

[65] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 41.

[66] İbn Kesir, *el-Bidâye*, VIII, 144; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 434.

[67] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 459.

Hız. Hüseyin'in ve iki oğlunun şehadet haberi Medine'ye ulaşınca, insanlar bölük bölük Abdullah b. Ca'fer'e taziye için geldiler. Gelenlerden bir tanesi şöyle bir laf etti: *"Bu başımıza gelenler hep Hüseyin'in yüzündendi. O gitmeseydi, ne kendisi şehit olurdu ne de senin iki oğlun!"* Bu söze öyle bir kızdı ki Abdullah b. Ca'fer, hemen gözündeki yaşları sildi ve o sözün sahibine dedi ki: *"Sen bu sözü nasıl söylersin? Keşke ben de onun yanında bulunsaydım ve onunla birlikte Kerbala'nın meydanında kılıçlar altında doğransaydım. Ne yapayım ki ben iki oğlum kadar cesur davranamadım. Yine de Rabbime hamdolsun ki Hüseyin ve oğullarımın şehadetinin üzerine bana taziyeler yapılıyor. Onların arkasından bana taziye verme şerefi bahşolunuyor. Allah'a yemin olsun ki ben Hüseyin'den sadece saygı gördüm."* ^[68]

Abdullah b. Ca'fer daha sonra Şahitler Kervanı dediğimiz hanımı Zeyneb ve İmam Zeynelabidin'in rehberlik ettiği kafilenin yolunu gözledi. Onlar Medine'ye gelince de onlarla beraber günlerce gözyaşı döktü. ^[69]

Vefatı

Kerbela hadisesinden sonra da Medine'de yaşayan Abdullah b. Ca'fer, siyasi zorluklarla geçirdiği ömrünü hicrî 80, miladî 700'de Medine'de miladî olarak 84 yaşında tamamladı. Cenaze namazını dönemin Medine valisi Hz. Osman'ın oğlu Eban b. Osman kıldırdı ve onu Cennetü'l-Baki'ye defnetti. ^[70]

Gidenler hatırlayacaklardır; *Baki Kabristanlığı*'na girip annelerimizin kabirlerini geçip sola döndüğünüzde önünüze çıkan ilk yerde iki kabir vardır. Bunların ikisi birbirlerinin amca çocuklarıdır, dolayısı ile Efendimiz'in de amcasının oğullarıdır. Biri şair Ebû Süfyan b. Hâris, diğeri ise Abdullah b. Ca'fer'dir. Allah hepsine rahmet eylesin.

Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize 25 tane hadis rivayet eden ^[71] Abdullah b. Ca'fer, hayatı ile bize çok şey söyleyerek gitmiştir. O rivayet etti-

[68] Taberî, *Tarih*, VI, 268; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 460.

[69] Taberî, *Tarih*, VI, 270.

[70] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 486; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1022.

[71] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 261.

gi hadislerden bir tanesini size aktarmak istiyorum.^[72] Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçtiği üzere demiştir ki: "Allah Resûlü (sas) bir gün bana dedi ki: 'Ey Abdullah! Her hangi bir güçlkle, zorlukla karşılaştığında şöyle dua et, bende bu duayı okuyorum: La ilahe illallahu'l-Halimü'l-Kerim, Sübhannallahi Rabbi'l-Arşî'l-Azim, Elhamdullilahi Rabbi'l-Âlemin/ Halim ve Kerim olan Allah'tan başka ilah yoktur. Yüce arşın Rabbi her türlü noksanlıktan uzaktır. Bütün övgü âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."^[73]

Abdullah b. Ca'fer (ra) işte kendinden sonrasına böyle bir hayat ve o hayattan alınması gereken yüzlerce mesaj bırakıp gitmiştir. Rabbim nasiple-
nenlerden etsin. Özellikle, onun hayatın var olan; cömertlik, izzet, muhab-
bet, şehadet ve teslimiyet azığınız/azığımız olsun inşallah...

ABDULLAH B. CA'FER'İN HAYATINDAN MESAJLAR

- ❖ Cömertliği hayatının esası olarak belirle ki cennete dünyadan uzanabilesin; orada Peygamberle kol kola, yan yana yürüyebilesin.
- ❖ İzzeti kendine elbise olarak edin ki savrulmadan dîmdik durabilesin, Hz. Zeyneb gibi İbn Ziyadların, Yezidlerin saraylarında hakkı Hakk'a yaraşır bir biçimde haykırabilesin.
- ❖ Muhabbeti sadece sözde bırakmayıp öze taşı ki dilin, ırkın, kabilen, aşiretin farklı bile olsa, Peygamberle bağını güçlendirebilesin, O'na yakınlaşabilesin.
- ❖ Şehadeti bir özlem ve sevdâ haline getir ki bu güzel yüzlü ölüme kavuşabilesin, geride bıraktıklarını Allah'ın himayesine ve Resûlün gözetimine terk edebilesin.
- ❖ Teslimiyeti aklının ve kalbinin eksenine yerleştir ki Kerbela gibi facialar yaşasan bile kadere rıza gösterebilesin, beşer zulüm eder, ama kader adalet eder diyebilesin.

[72] İbn Sa'd, bu duanın Hz. Ali tarafından, Abdullah b. Ca'fer'e öğretildiğini nakletmektedir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 480.

[73] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 285, 286.

Ümmetin Hakîmi
EBU'D-DERDÂ
Radiyallahu Anhu

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
عُوَيْمِرُ حَكِيمُ أُمَّتِي

Allah Resûlu buyurdular ki:

“Uveymir (Ebu'd-Derda) ümmetimin
en hâkîmi/ hikmet sahibidir.”

(İbn Esir, Usdül-Ğabe, VI, 94)

“Cahile, bilmeyene bir kez yazıklar olsun, bilip de gereğini
yerine getirmeyene ise yedi kez yazıklar olsun.”

Ebu'd-Derdâ (ra)

(İbn Sa'd, Tabakât, IV, 406)

Adı	Uveymir b. Âmr
Anlamı	Küçük Ömer, Ömercik
Künyesi	Ebu'd-Derda/ Derdâ'nın babası
Lakabı	Mukrîi/Okuyucu
Baba Adı	Âmr b. Malik b. Zeyd
Anne Adı	Mehabbe bint Vâkıd b. Amr
Kabile	Harisoğulları/Hazrec
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	N. Öncesi, 20-23/ Miladî, 587-590 (?)
İslam'a Girişi	Hicretin 2. yılı
Sohbet Süresi	9 yıl
Rivayeti	179
Savaşları	Hendek, Yermûk, Suriye Fetihleri, vs.
Görevleri	Kadılık, Muallimlik
Vefat Yeri	Dimaşk/Şam/Suriye
Vefat Yılı	Hicrî,32/ Miladî, 652
Vefat Yaşı	62-65 (?)

Ümmetin Hakîmi
EBU'D-DERDÂ
(Radiyahallahu Anhu)

Allah'a (cc) hamd, O'nun Resûlü'ne, salât ve selam; ilk günden bu güne, bu günden son güne Allah'a (cc) kul olmayı en büyük sorumluluk ve şeref olarak kabul eden tüm mü'min ve mü'minlere selam, ashâbın gözde isimlerinden biri olan Ebu'd-Derdâ hazretlerine selam, onun hayatını öğrenip, öğrendikleri ile de hayatlarına yön vermeye çalışan tüm mü'min ve mü'minlere de selam olsun.

Sahâbenin rehberliğinde yürünen bu güzel yolda şimdi 18. durakta, Mevlâmız bizleri çok farklı özellikleri olan bir sahâbî efendimizi tanımak adına, onun hayat defterinin sayfalarının başına getirdi. Sözlerimizin hemen bidâyetinde, Ebu'd-Derdâ hazretlerinin hepimizi sarsması gereken bir sözünü size aktarmak istiyorum. O diyor ki: *"Cahile, bilmeyene bir kez yazıklar olsun, bilip de gereğini yerine getirmeyene ise yedi kez yazıklar olsun."* [1]

Demek biz Ebu'd-Derdâ'nın hayatını öğrendiğimizde aslında başımıza iş açacağız. O örnek hayatı bilmeseydik bir kez yazıklar olsun hitabının muhatabı olacaktık; ama öğrenip de yapmamak 7 kez o hitabın muhatabı bizi kılacak... Allah bizleri bundan korusun. Bizi cahillerden etmesin, hakikatin peşinde olanlardan kılsın. Öğrenip yaşayanlardan, amel edenlerden eylesin, öğrenip de yatanlardan etmesin inşallah...

Ebu'd-Derdâ ve Bartın

82 İl 82 Sahâbî projesinde, o illerde anlatılacak olan sahâbî efendilerimiz çeşitli sebeplerden dolayı tespit edildi. Bartın'da Hz. Ebu'd-Derdâ'nın

[1] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406.

seçilme sebebi ise burada onun adına bir türbe/kabir bulunmasından dolayıdır. Ancak bu türbenin/kabrin gerçekten bizim bildiğimiz ve şimdi hayatını biraz olsun öğrenmeye çalışacağımız meşhur sahâbi Ebu'd-Derdâ'ya ait olmadığı kesindir. Çünkü Ebu'd-Derdâ hazretleri ne Anadolu fetihlerine katılabilmiş ne İstanbul kuşatmaları için buralara gelebilmiştir. O Hicretin 28. yılındaki Kıbrıs fethine katılmış ve Hicretin 32. yılında ^[2] yani ilk İstanbul kuşatmasından yaklaşık 16, 17 yıl önce Şam'da Suriye'de vefat etmiş, oraya da defnedilmiştir.^[3] Kabri halen bilinir ve şu an bile ziyaret edilir.

Böyle olmasına rağmen bugün İstanbul Eyüp'te ve Karacaahmet'te,^[4] bir de burada Bartın'da, Ebu'd-Derdâ'ya nispet edilen üç kabir ya da makam vardır. Hal böyle olunca akla şu soru gelmektedir: "Acaba İstanbul fetihlerine katılan sahâbî içerisinde –malumunuz İstanbul kuşatmalarına katılan sahâbî sayısı 63'tür.^[5] adı veya künyesi Ebu'd-Derdâ olan, bilinen Ebu'd-Derdâ'nın dışında biri daha mı vardı?" Allahu a'lem/Allah daha iyi bilir; ama mümkündür. Gerçi bugün sahâbe hakkında yazılmış en temel kaynaklarda, yani *el-İsâbe*'de^[6] *Usdül-Ğâbe*'de *el-İstiâb*'da, *Marifetü's-Sahâbe*'de *Tecrid*'de ya da *Siyerü A'lami'n-Nübelâ*'da veya İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında sadece bir tane Ebu'd-Derdâ'dan bahsedilir. Bir de künyesi Ebû Dâvûd olan, asıl ismi Umeyr b. Âmir b. Mâlik isimli sahâbî efendimiz vardır. Belki Ebû Dâvûd künyesi, sehven Ebu'd-Derdâ diye okunmuş olabilir. Bu ihtimale karşılık Ebû Dâvûd'un, hayatına baktığımız zaman, başta Bedir ve Uhud olmak üzere birçok gazveye ve seriyye katıldığını görmekteyiz; ancak onun el-Cezire ve İstanbul seferlerine katıldığına dair bir bilgiye rastlayamamaktayız.^[7]

[2] İbn Sa'd, Ebu'd-Derdâ'nın ilk biyografyasını verdiği yerde onun hicrî 31. yılda vefat ettiğini söyler; ama Şamlılar bölümünde ona ayırdığı yerde, vefat tarihinin hicrî 32 olduğunu belirtir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406; IX, 398.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1394; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, IV, 308; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 300.

[4] Abdullah Aydınli, "Ebû'd-Derdâ" *DİA*, X, 310.

[5] İmam-zâde Esad Efendi, *Feth-i Kostantiniyye*, s. 19.

[6] İbn Hacer, *Ebu'd-Derdâ* künyeli bir sahâbiden kısaca bahsetse de hayatı ve aile nispetine dair malumat vermez, sadece bazı hadis alimlerinin ona nispet ettikleri bir rivayetten bahseder. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2216.

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 591; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, VI, 92; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 209; Zehebi, *Tecridü Esmâ's-Sahâbe*, II, 163.

Ancak burada bir hakikate daha dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bugün bize sahâbeyi anlatan kaynaklarımızdan biz ancak 10.000 sahâbî efendimizin isim ve hayatlarını okuyabiliyoruz. Ama bilinen bir hakikat var ki Veda Haccı'nda Efendimiz'i (sas) dinleyen, yani gören, yani o nefesi bizzat işiten sahâbî sayısı, başka sayılar verilse de^[8] en fazla kabul görülen görüşe göre 124.000 civarında idi.^[9] O 124.000 sahâbînin hepsinin ne isimlerini ne hayatlarını bilmiyoruz. O güzide insanlar Efendimiz'in (sas) vefatının ardından, onun öğrettiği o aziz dinin dünyanın dört bir tarafına duyurulması adına evlerini, barklarını, çocuklarını, eşlerini terk ederek, dağıldılar. Kimi Anadolu'ya, kimi Balkanlara, kimi Azerbeycan'a, Ermenistan'a, kimi İran'a, Horasan'a, Afganistan'a, kimi Çin'e, Hindistan'a, kimi Afrika'ya, Mısır'a, Libya'ya, Tunus'a ve daha nice yerlere nerelere gittiler. Kim bilir o güzide insanlardan kaç tanesi bu topraklardan geçtiler, buralara iman tohumunu ektiler. İşte o bahtiyarlardan biri de burada yatan ve adı, künyesi Ebu'd-Derdâ olan bir sahâbî olabilir. Bu konuda net bir şey söylememiz elbette mümkün değildir. Biz dedi ki madem Bartın'da Ebu'd-Derdâ'nın adına bir kabir var, madem onun adı ile burada bir türbe var, o halde, bu projede Bartın'da o anlatılmalıdır. Allah (cc) hepimizin bu manada istifadesini çoğaltsın ve gerçek manada anlamayı, kavramayı hepimize nasip etsin.

Çocukluğu, Gençliği ve İslâm Öncesi Hayatı

Ebu'd-Derdâ el-Ensârî dediğimiz zaman aklımıza onunla alakalı birçok şey gelir... O gerçekten ashâb içerisinde ilim, irfan, ibadet, hikmet, cihad ve daha birçok alanda adından söz ettiren biridir. Âlim'dir, arifdir, abiddir, amildir, muttakidir ve hakîmdir. Bu sözleri söyleyen de ne sadece tarihtir, ne de sadece kitaplardır... Bu sözleri onun hakkında söyleyen iki cihan serveri Efendimiz'dir. Efendimiz (sas) onun hakkında diyor ki: **"Ümmetimin en abidi, en muttakisi, en en hakîmi Ebu'd-Derdâ'dır."** ^[10] İşte Efendimiz'in (sas) onun değerini beyan etme sadedinde söylediği söz budur. Bu nebevi

[8] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?* S. 125-126.

[9] Hâtîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-Ahlâkî'r-Râvî*, II, 293.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 14; İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 112.

sözden ilham alarak biz de ser levhamızı *Ümmetin Hakîmi Ebu'd-Derdâ* diye belirlemiştik. Öyleyse gelin bu serlevha altında onun hayat defterinin sayfalarını şöyle bir çevirmeye başlayalım.

Doğum tarihi çok net olarak bilinmese de meşhur sahabî Abdullah b. Revâha ile akran, yaşıtı olduğu söylenir. O halde, doğum tarihi takriben 587-590'dur. Yani İslâm güneşi Mekke'de parladığında 20-22 yaşlarında, İslâm'ın mesajları Medine'ye ulaştığında 32-35 yaşlarındadır. Asıl adının Amr veya Üveymir olduğu söylenir;^[11] Derdâ büyük kızıdır;^[12] o salih kızımdan dolayı bu künyeyi almış ve bu künyesi, isminden daha fazla meşhur olmuştur. Ebu'd-Derdâ Medinelidir, Hazrec'tendir, Hârisoğulları kabilesindendir.^[13] İslâm öncesi hayatına şöyle bir baktığımızda onunda birçokları gibi şirk içerisinde olduğunu görmekteyiz. O günlerde Medine'de ticaret yapmaktır. Hatta Medine'nin en iyi koku satan dükkânın sahibi dir.^[14] Çok iyi bir tüccardır; Medine'de kendine ait o dükkânda alış-veriş yapmakta, dürüst ve güvenilir olduğu için insanların çoğu onu tercih etmekte; o da işini severek yaptığı için her geçen gün işleri daha iyi olmaktadır.

Ebu'd-Derdâ kendini o kadar ticarete kaptırmıştır ki Efendimiz (sas) Mekke'de 13 yıl iman adına bir mücadele vermiş, arkasından Yesrib'in kapıları imana açılmış, birçok insan bu yeni dinden haberdar olmuş veya bu dini kabul etmiş, daha sonra Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edip gelmiş, Mescid-i Nebevi inşa edilmiş, birçok hadise yaşanmış ve aradan tam 2 yıl geçmiş, ama Ebu'd-Derdâ ne gidip Efendimiz'i (sas) görmüş ne bir Müslümandan bu yeni din hakkında bilgi alma ihtiyacı duymuştur. Onun o günler aklı, fikri işinde; hep ticaretindedir.

Ancak, arkadaşı olan Abdullah b. Revâha, ara ara onu ziyarete geldiğinde ona bir şeyler söylemeye çalışmış, ancak Ebu'd-Derdâ, her seferin-

[11] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, IV, 306; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 298.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402.

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Esîr, *Usdû'l-Ğâbe*, IV, 306; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 298.

[14] Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 15; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 403.

de meseleyi ticaretin üzerine getirerek, onu tam anlamı ile dinlememiştir.^[15] Abdullah b. Revâha, gerçek bir dost ve arkadaş olarak, Ebu'd-Derdâ'yı kazanmak için çok gayret sarffemiştir. Abdullah b. Revâha'nın bu tavrı, dostunu ve arkadaşını iman ile buluşturma noktasındaki gayreti çok önemlidir ve buradan gerekli dersler çıkarılmalıdır.

Sâdık Dostu, Onu Hidayete Taşıyor

Hicretin 2. senesi; Bilal'in sesi Bedir'e katılacak askerlerin daveti için yankılandığında Abdullah b. Revâha, hemen dostunun yanına gitmiş; cihad için çıkacağı bu yolda belki dönemem, hiç değilse giderken onun imanına vesile olayım diye, Ebu'd-Derdâ'nın yanına varmış, orna imana dair bazı sözler söylemişti ... Ebu'd-Derdâ, dostu Abdullah'ın söylediklerini hiç duymamıştı bile; onun amacı da Abdullah'ı Bedir'e gitmekten vazgeçirmek olmuştu. Tabi ikisi de istediğini elde edememiş; ne Ebu'd-Derdâ Abdullah'ı Bedir'e katılmaktan vazgeçirebilmiş ne Abdullah Ebu'd-Derdâ'yı imana taşıyabilmişti.

Abdullah b. Revâha, bakmış ki Ebu'd-Derdâ'da İslâm'a karşı hiçbir meyil yok, biraz sinirlenerek; "Ben gidiyorum, ama Bedir'den sağ dönersem; ben biliyorum sana yapacağımı" diyerek gitmişti^[16] ... Abdullah; Bedir'e giderken hep dostunun imanını için dua etmiş; Ebu'd-Derdâ ise Abdullah dönene kadar, hep Abdullah'ın sağlığına dua etmişti.

İşin neticesinde Bedir, büyük bir galibiyet ile sonuçlanmış ve Abdullah b. Revâha sağ-salim Medine'ye dönmüştü. Ebu'd-Derdâ, onun sağ olarak gelişine o kadar sevinmiş ki dostuna sarılıp hasret gidermişti.

Bedir Gazvesi'nin ardından bir müddet geçince, Abdullah b. Revâha bir gün Ebu'd-Derdâ'yı; evinde ziyaret etmek istemiş, eve gidince hanımı halen dükkânda olduğunu söylemiş; ama gelmek üzere olduğunu söyleyip, Abdullah'ı içeriye davet etmişti. Abdullah içeriye girmiş, odada oturup onu beklerken, Ebu'd-Derdâ'nın putu gözüne ilişmişti. Medine'deki Araplar ken-

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

dilerine yakın olan Menat putuna tazimde bulunurlardı. Ancak hali vakti yerinde olanlar, özel putlar edinir ve bu putlar için evlerinde özel köşeler oluştururlardı. Ebu'd-Derdâ da hali vakti yerinde bir tüccardı. O, çok özel bir ağaçtan yapılmış bir put edinmişti ve bunu da evinin en güzel köşesine yerleştirmiş, sabah evden çıkarken, akşam eve gelince bu putun önünde tazimde bulunuyordu. Abdullah b. Revâha odanın köşesinde cansız ve tahtadan yapılmış o putun karşısına geçince bir anda sinirlenmiş, akıllı ve ahlaklı olan arkadaşı Ebu'd-Derdâ'nın nasıl halen bu puta tazim ettiğine anlam verememişti.

Abdullah b. Revâha'nın içinde o anda fırtınalar kopmaya başlamıştı. İç dünyasında bunlar olurken bir anda elinin tersi ile karşısında duran cansız puta vurmuş, tahtadan olan put büyük bir hızla yere düşmüş ve paramparça olmuştu. O anlarda, Abdullah b. Revâha, şöyle diyordu:

*Şeytanların isimlerinden arın artık tümüyle,
Bil ki Allah ile beraber çağrılan her şey batıldır.*^[17]

Abdullah b. Revâha, çok sevdiği arkadaşına bir şeyler hatırlatmak için o kırılan putun her bir parçasını alıp odanın başka bir yerine koymuştu. Bunu yaptıktan sonra Ebu'd-Derdâ'nın gelişini de beklemeden çekip gitmişti... Bir müddet sonra Ebu'd-Derdâ eve gelince hanımı Ümmü'd-Derda; Abdullah'ın içeride olduğunu ona söylemişti. Ebu'd-Derdâ dostunu göreceği sevinci ile odaya girince, o anda karşılaştığı manzara karşısında sarsılmıştı. Odada Abdullah yoktu ve her gün önünde tazim ile eğildiği putu ise paramparça bir vaziyette idi. Bu manzara Ebu'd-Derdâ'yı çılgına çevirmişti; büyük bir sinir ile Abdullah'ı bulup, ona yaptığı bu işin bedelini ödetmek için evinden çıkmıştı. Abdullah b. Revâha'nın evine doğru yürürken bir taraftan da evdeki manzara aklına gelmişti. Tazim ettiği put, her zaman onlarla dalga geçen Abdullah tarafından paramparça edilmiş ve saygı duyduğu putu da buna karşı hiçbir şey yapamamıştı. Abdullah her zaman onunla konuşurken, ona diyordu ya: "Bu putlar, kendilerine gelen zararı bile engelleyemiyorlar, nasıl başkalarına gelen zararı bertaraf edebilirler. Bu putların kendilerine bir faydası yok nasıl başkasına faydası olacak..." Şüpheler, tereddütler, sorgular

[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406.

ve derken Abdullah'ı bulana kadar yüreğinde dönen fırtınalar; işin sonunda ise durulan ve imana ulaşan Ebu'd-Derdâ...

İman İnsanı İnsan Eder, Belki İnsanı Sultan Eder

Ebu'd-Derdâ, arkadaşı ve can dostu Abdullah'ı ararken, muhasebe yapmaya başlamış ve işin neticesinde Abdullah'ın yanına gelip, aklından geçenleri ona söylemiş, böylece iman etmişti. O iman edince; dünyalar Abdullah İbn Revâha'nın olmuştu. Abdullah b. Revâha büyük bir sevinçle: *"Ben bir gün imana kavuşacağımı biliyordum, benim akıllı dostumun bir gün iman edeceğini çok iyi biliyordum; Ey Ebu'd-Derdâ bu güne kadar sadece dostum ve arkadaşımydın, şimdi artık benim kardeşim oldun"* ^[18] diyecekti. Abdullah b. Revâha hemen onu aldı ve Efendimiz'e (sas) götürdü. Efendimiz'in (sas) önünde bir kez daha imanını ikrar eden Ebu'd-Derdâ, o gün sanki yeni doğmuş gibiydi ^[19]

Eve gelir, bu sevincini hanımı Ümmü'd-Derda ile paylaşır, Ümmü'd-Derda onun iman edişine çok sevinir ve gizlediği bir hakikati orada açıklar. Nedir o hakikat biliyor musunuz? Ümmü'd-Derda çoktandır iman etmiş, ama imanını korkudan gizlemiş, kocasının iman edeceği günün hasreti ile Allah'a (cc) yakarıp durmuştu. Ebu'd-Derdâ hanımından bunu duyunca daha da sevinmiş ve iman yolunda beraberce yürümenin sözünü birbirlerine vermişlerdi. ^[20] Ebu'd-Derdâ o kutlu halkaya biraz geç katılınca, Efendimiz (sas) yine mecburiyetten dolayı geç gelen Selmân-ı Fârisî'yi ^[21] ona kardeş kılmıştı. ^[22] Onların kardeşliği de gerçekten anlaşılmaya ve anlatılmaya değerdir. Nasıl birbirlerini desteklediler, nasıl kulluk yolunda birbirlerini iteklediler, nasıl birbirlerini frenlediler, buna dair örnekleri kaynaklarımızda okumaktayız.

[18] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[20] İbn Esir, *Usdü'l-Gâbe*, VII, 316; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2688.

[21] Avf b. Mâlik el-Eşca'ya kardeş kılındığı da söylenmiştir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402.

[22] İbn Habib, *el-Muhabbâr*, s.75; İbn Esir, *Usdü'l-Gâbe*, IV, 307; Zehebi, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, IV, 17.

Aradan çok fazla bir zaman geçmemişti ki Ebu'd-Derdâ o kutlu halka-ya geç katılmasını telâfi etmek için Mescid-i Nebevi'ye ve Suffa mektebine daha fazla gidip gelmeye başlamıştı. Daha düne kadar ticaretten başka gözü bir şey görmeyen bu büyük insan her öğrendiği yeni bir şey ile Allah'a (cc) daha fazla yaklaşır, her öğrendiği yeni bir şey ile İslâm yolunda daha da ilerler... Bir gün çok önemli bir karar verir: *"Ben ticareti bırakıp, tamamen ilme yönelmeliyim. Ben ailemin geçimini sağlayan küçük bir iş yapıp, diğer tüm mesaimi ilim yolunda geçirmeliyim"*^[23]

Büyük Karar

Bu karar, çok büyük bir karardır; 'ticarette başarılı olamadım, hiç değilse ilime yöneleyim' şeklinde bir adım değil, tabir caiz ise para basan bir ticareti var Ebu'd-Derdâ'nın... Ve daha fazla ilimden nasiplenmek adına böyle bir adımı atıyor ve gerçekten de bunu yapmaya başlıyor. Ebu'd-Derdâ bu kararı alınca bazıları onu bu kararından vazgeçirmeye çalışıyorlar, işleyen bu ticaretini bozmasını istemiyorlar. Ona diyorlar ki: "Hem ticaretini yap hem ibadetini; neden dükkânını elden çıkaracaksın?" Bu söze karşı Ebu'd-Derdâ'nın verdiği cevap şudur: *"Bir kalpte iki sevda olmuyor. Ben size ticaret haramdır demiyorum; ama ben hem ticareti hem ilim yolunda yürümeyi beraberce götüremiyorum. Bundan dolayı da ilmi tercih ediyorum."*^[24]

Ebu'd-Derdâ aldığı bu kararı uygulamaya geçirerek, ticaretini oldukça kısıtlayıp, kendini ilim ve ibadete vermeye başladı. Çok kısa bir zaman içerisinde inen ayetlerin hemen hemen hepsini ezberledi ve sahâbe içerisinde ilim noktasında parmakla gösterilen biri oldu. O öyle bir konum elde etti ki ashâbın büyüklerinden kimileri onun bu konumunu çok farklı tespitlerle dile getirdiler. Meselâ, bu ümmetin mesihi olan Hz. Ebû Zer onun hakkında şöyle diyecektir: *"Ey Ebu'd-Derdâ! Ne yeryüzü şu an senden daha âlimini üzerinde taşıyor ne gökyüzü senden daha âlimini altında gölgelendiriyor."*^[25] İşte Hz. Ebû Zer'in, Ebu'd-Derdâ hakkındaki sözü bu şekildedir.

[23] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 403; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1394.

[24] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299.

[25] Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, IV, 18; İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 112.

Kendisi de büyük bir âlim olan Abdullah b. Amr b. Âs ise şöyle diyecektir: “Bana hem âlim hem de ilmiyle amil olan şu iki kişiden hadis nakledin: Muâz b. Cebel ve Ebu'd-Derdâ!” [26]

İbadette Zirvelerde

Ebu'd-Derdâ bir müddet sonra ilim ile birlikte ibadet sahasında da çok ileri seviyede bir kamet yakaladı. Öyle bir kamet/duruş ki bu, Efendimiz (sas) onu ve onun gibi olan Osman b. Maz'ûn, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer ve Selmân-ı Farisî'yi uyarmak zorunda kalmıştı. Bu sahâbîler birgün, Hz. Peygamber'in (sas) ibadet hayatını annelerimize sormuş, onlardan aldıkları bilgilerle de şöyle demişlerdi: “Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki tüm günahları bağışlanmıştır! Dolayısı ile biz daha fazlasını yapmalıyız!” İçlerinden biri: “Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım” dedi. Bir diğeri: “Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim” dedi. Üçüncü sahâbî de: “Ben de sağ olduğum sürece, kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim!” diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz (sas) onların bu sözlerinden haberdar oldu, onların yanlarına geldi ve şunları söyledi: “**Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki ben sizin Allah'tan en çok korkanımız ve O'na en saygılı olamızı. Fakat ben bazen oruç tutuyor, bazen tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir...**” [27]

Bu sözlerini başka bir sefer, yine aynı şekilde itidal çizgisini zorlayan Abdullah b. Amr'a karşı şöyle söyleyecekti: “Böyle yapma! Şüphesiz senin üzerinde vücudunun bir hakkı vardır, iki gözünün hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerinin hakkı vardır. Sen her hak sahibine hakkını ver!” [28]

[26] İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dımeşk*, XLVII, 134.

[27] Buhârî, *Nikâh*, 1; Müslim, *Nikâh*, 5; Nesâî, *Nikâh*, 4.

[28] Buhârî, *Enbiyâ*, 37; Müslim, *Sıyâm*, 181, 193.

Bu ve buna benzer hadiseler olunca Efendimiz (sas) yaptığı uyarılardan sonra Ahzâb Sûresi 21. ayetini sahâbeye okur, en güzel örneğin kendisi olduğunu hatırlatır, onların da en güzel örnekler olmalarını isterdi. O ayette Rabbimiz şöyle buyuruyordu:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Andolsun ki sizin için, Allah’a ve ahiret gününe (Allah’a ulaşma gününe) ulaşmayı dileyen ve Allah’ı çok zikredenler için, Allah’ın Resûl’ünde güzel bir örnek vardır.”^[29]

Şimdi bu çağın insanları olarak bizler, bu ayeti okuduğumuz zaman amacımız, seviyemizi yükseltip; adımlarımızı Efendimiz’in (sas) adımlarına uydurmaktır. Ancak bu ayetin ilk muhatapları olan sahâbeye verdiği mesaj ise onların seviyesini makul bir noktaya çekip, Efendimiz’e (sas) uydurmaktır. Bizim ile sahâbe arasındaki farkı buradan anlayabiliriz. Biz okunan ayetlerle aşağıdan yukarıya doğru bir seviye yakalamaya çalışırken, onlardan bazıları okunan ayetlerle yukarıdan aşağıya bir seviye yakalamaya çalışıyorlardı.

Efendimiz (sas) Ebu’d-Derdâ’yı ibadet konusunda böyle itidale davet etmesine rağmen, ibadetin neşvesini alan biri olarak o, bir türlü doymuyor, yine bazen çizgiyi zorluyordu. Birgün, kardeşi Selmân-ı Fârisî, onu ziyarete gelmişti. O ziyaret esnasında Selmân-ı Fârisî, Ebu’d-Derdâ’nın hanımı Ümmü’d-Derdâ’yı oldukça eskimiş elbiseler içinde gördü. Ona: ‘Bu halin nedir?’ diye sorunca, Ümmü’d-Derdâ: ‘Kardeşin Ebû’d-Derdâ dünya malı ve zevklerine önem vermez, onun için bende bu haldeyim!’ dedi. Bir müddet sonra Ebû’d-Derdâ eve geldi ve hazırlattığı yemeği Selmân’a ikram edip: ‘Buyurun, yemeğinizi yiye, ben oruçluyum!’ dedi. Selmân: ‘Sen yemedikçe ben de yemem!’ diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebû’d-Derdâ sofraya oturup yemek yedi. Gece olunca Ebu’d-Derdâ teheccüd namazı kılmaya hazırlandı. Selmân ona: ‘Uyu!’ dedi. Ebu’d-Derdâ uyudu, bir müddet sonra

[29] Ahzâb 33/21.

tekrar kalkmaya davrandı. Selmân yine: ‘Uyu!’ diyerek onu kaldırmadı. Gelenin sonlarına doğru Selmân: ‘Şimdi kalk!’ dedi ve her ikisi birlikte namaz kıldılar. Sonra Selmân, Ebû'd-Derdâ'ya, Efendimiz'den (sas) duyduğu bir hadisi hatırlattı: ‘Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Hak sahiplerinin her birine haklarını ver!’ Sonra Ebû'd-Derdâ, Peygamber'e (sas) gidip olup biteni anlattı. Efendimiz (sas) bunları dinledikten sonra: “Selmân doğru söylemiş, doğru yapmış!” buyurdu.^[30]

Ebû'd-Derdâ, Efendimiz'in (sas) bu uyarıları gereğince biraz daha itidal ile davranmaya çalıştı; ama o dünyayı elinin tersi ile itmiş; “**Dünyada garip bir yolcu gibi ol!**”^[31] nebevî ilkesini hayatının esası kılmıştı. Onun Müslüman olduğu sene takriben hicrî 3'tür; hemen Uhud'un öncesidir. Kaynaklarımız derler ki Ebû'd-Derdâ geç gelmesine rağmen öyle kendini verdi ki çok değil 5-6 sene sonra Kur'an'ın tamamını ezberledi. Efendimiz (sas) vefat etmeden önce de baştan sona Kur'an'ı O'na okuyarak, arzım biz-zat Efendimiz'e (sas) yaptı ve O'ndan bu konuda tasdik aldı.^[32]

Hem Âlim Hem Mücahid

Uhud dâhil, daha sonra Efendimiz (sas) ile beraber tüm gazve ve seferlere katılmıştı.^[33] Uhud günü, atının üzerinde kahramanca savaş meydanında savaşan Ebû'd-Derdâ'yı Efendimiz (sas) görünce şöyle demişti: “**Üvey-mir ne güzel bir süvari, ne güzel bir savaşçıdır.**”^[34]

O günden sonra, Efendimiz'in (sas) hemen yanı başında olan, Mescid-i Nebvî'de O'nu (sas) bir gölge gibi takip eden Ebû'd-Derdâ'dan, Efendimiz (sas) razı ve memnun olarak gitmişti. Efendimiz (sas)'den sonra Hz. Ebû Bekir döneminde de onu hep aynı çizgi üzerinde görüyoruz. Hz. Ebû Bekir,

[30] Buhârî, *Savm*, 51; *Edeb*, 86.

[31] Buhârî, *Rikâk*, 3; Tirmizî, *Zühd*, 18.

[32] Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 14.

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 403; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, IV, 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299, 300.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 398; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 18.

ona ve ilmine o kadar güveniyordu ki onu ilk kez İslâm tarihinde ortaya çıkacak bir göreve getiriyordu. Bu görev *Kâdi'l-Cünd/ Ordu Kâdısı*, ordu imamı idi.^[35] Osmanlıda ki Kazasker'e benzer bir görevdi bu... İlk kez Yermük savaşında ortaya çıkan bu görevi Ebu'd-Derdâ yerine getirmiş, sefer sırasında ordunun ihtiyaç duyduğu tüm dini işlerde rehberliği o yapmıştı. Daha sonra gerek Hz. Ömer döneminde, gerek Hz. Osman döneminde birkaç savaşta yine onu bu görevde görmekteyiz.^[36]

Hz. Ömer döneminde bir müddet Medine'de kaldıktan sonra, Hz. Ömer onu Şam'a vali olarak göndermek istedi. Ebu'd-Derdâ böyle ağır bir görevi üstlenmek istemedi.. Hz. Ömer, bu konuda çok ısrar edince, Ebu'd-Derdâ der ki: *"Beni vali olarak atama! Ama ben yine Şam'a gideyim. İnsanlara ilim öğreteyim. Allah'ın kitabını ve Resûlullah'ın sünnetini onlara talim edeyim."* Hz. Ömer, Ebu'd-Derdâ'nın bu talebini kabul eder ve onun Şam'a bu amaçla gitmesine izin verir.^[37]

Şam'da Esen İlim Rüzgârı

Ebu'd-Derdâ Şam'a varınca, bir de bakar ki insanlarda dünyaya karşı müthiş bir meyil oluşmuş, herkes ticaret, mal, para, güzel ev vs. gibi işlerle meşguller... Ebu'd-Derdâ bu tabloya çok üzülür, onları hemen mescide toplar ve bir hutbe irad eder. O hutbenin bir kısmı elimizde mevcuttur, gerçekten insanı sarsacak ifadelerle Şam halkını uyarır.^[38] Önce Şam halkının

[35] Abdullah Aydın, "Ebu'd-Derdâ" *DİA*, X, 310.

[36] İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, IV, 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1393; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 299, 300; Belâzürî, *Fütûhu'l-Bıldân*, s. 143.

[37] İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dımeşk*, XLVII, 135.

[38] Hutbe çok önemli mesajlar içerdiği için burada bir kısmını aktarıyoruz: "Ey Şam halkı! Tükete-meyeceğiniz şeyleri biriktirmeye, içerisinde oturamayacağınız binalar inşa etmeye, ulaşamayaca-ğınız emeller peşinde koşmaya utanmıyor musunuz? Sizden öncekiler de habire mal yığıyorlar, uzun emeller peşinde koşup sağlam binalar inşa ediyorlardı. Ama ne oldu? Sonunda helak oldu-lar; besledikleri emel ve ümitleri yıkıldı, o sağlam binaları virane haline geldi. Bildiğiniz gibi Ad kavmi Aden ile Umman arasını mal ve evlatlarıyla doldurmuşlardı. Peki, söyleyin bakalım bugün içinizden kim onların mirasını benden iki dirheme satın alır? Ey mal sahipleri! Kendisine karşı sizinle bizim aramızda hiç bir farkın kalmayacağı gün gelmeden önce kendinizi mallarınızla se-rinletiniz. Ey insanlar! Sizler için, sizi gafflete düşürecek, nimetteki gizli şehvetten korkuyorum. Bu da tıka-basa yeyip karnınızı doyurduğunuz halde ilimce aç olduğunuz zamandır. En hayırlınız,

değerini dile getirir ve der ki: “Ey Şam halkı! Sizler dinde bizim kardeşlerimiz, yaşadığımız bu topraklarda bizim komşumuz ve düşmanlara karşı bizim en büyük yardımcımız ve desteklerimizsiniz...” Sonra onların dünyaya dalmalarına sözü getirir ve dünyanın geçici oluşunu, asıl olanın ahirete hazırlık olduğunu belirtir. Sonra onlara Ad kavmini hatırlatır ve der ki: “Şimdi ben size Ad kavminin tüm bıraktıklarını iki dirheme satıyorum desem, hanginiz alırsınız? Hiç biriniz değil mi? İşte dünya malı budur.”^[39] Bu sözler Şam halkını sarsacak, onları kendilerine getirecekti.

Başka bir gün onlara şöyle diyecekti: “İlim öğrenin, eğer öğrenemeyecekseniz, ilim adamlarını sevin. Eğer sevemeyecekseniz onlardan nefret etmeyin.”^[40] O bu sözü söyledikten sonra, sözüne gerekçe olan Efendimiz’in (sas) bir hadisini de rivayet edecekti. Neydi o hadis: “Ya öğrenen ol ya öğretene ol ya dinleyen ol ya bunları seven ol, sakın beşincisi olma yoksa helak olursun.”^[41]

Ebu'd-Derdâ, çok geçmeden Şam'da bir ilim seferberliği başlatacak; halka halka, yüzlerce ilim halkası kuracaktı. Onun ilim halkalarını anlatıyor kitaplarımız diyorlar ki: “Onar kişilik halkalar oluşturur; her birinin başına bir muallim koyar, kendisi de tüm bu halkaları kontrol ederdi. Sabah namazından sonra başlayan bu süreç, bazen öğle namazına kadar devam ederdi. Onun ders halkalarının sayısı bazı günler 160'a varırdı.”^[42] 160 halka, 10'ar kişiden 1600 kişi... Bereketeye bakın, ilme bakın, ilmin; bir âlimin elinde neye dönüştüğüne bakın...

Yıllarca bu hizmetini sürdürdü Ebu'd-Derdâ... Âdeta Şam'ın o büyük mescidinde Suffa Mektebi'ni yeniden diriltmiş ve yaptığı bu ilmi faaliyet, Şam'ın Suffalarını oluşturmuştu. Onun yaptığı şey, aslında Efendimiz'den (sas) öğrendiği şeydi; o yeni bir şey yapmıyor, gördüğünü öğrendiğini uyguluyordu.

arkadaşına “Gel ölmeden önce oruç tutalım”, en kötünüz de arkadaşlarına “Gelin, ölmeden önce yiyip içelim ve eğlenelim” diyen kişidir...” İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 133; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[39] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 133; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[40] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 405.

[41] Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağır*, II, 63.

[42] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, XLVII, 328; Abdullah Aydın, “Ebû'd-Derdâ” *DİA*, X, 311.

Uygulamada yaptığı şu idi; *bilgi öncelikli bir ilim değil, amel öncelikli bir ilim öğretmektir*. O ders halkalarında da hep kifayet miktarı ilmi esas almış, herkese her şeyi öğretme yerine, kimin neye ihtiyacı varsa, onu onlara öğretmiş, öğrenilen hakikatlerinde hayata taşınmasını öğütlemiştir.

İlim-Amel Dengesi

Günün birinde adamın biri Ebu'd-Derdâ'ya gelir, peşi sıra sorular sormaya başlar. Ebu'd-Derdâ bir kaçına cevap verir; ama adamın susacağı yoktur. Soru üstüne soru yağdırır; şu nasıl, bu nasıl, niye böyle, neden böyle falan filan... En sonunda Ebu'd-Derdâ dayanamaz adama der ki: "Sen bu sorduğun ve cevabını aldığın her soru ile amel ediyor musun?" Adam; "Hayır, sadece öğrenmek istiyorum, merak ettim de!" diyor. Ebu'd-Derdâ diyor ki: "Madem amel etmiyorsun, o halde kendi aleyhine neden delilleri çoğaltıyorsun. Yarın Allah sana sormayacak mı bildiğin halde neden amel etmedin diye?"^[43] İşte bu sahâbece bir hassasiyettir... Öyle ya madem amel etmeyeceksin ne diye sorup duruyorsun. Bu sözler aslında bize ne kadar önemli mesajlar verir değil mi?

Talebelerine yaptığı en önemli tavsiyelerinden biri şudur: "Müslümanın kendi evi, camiden sonra en güzel ibadet mahallidir. İnsan kendi evinde diline, namusuna ve gözüne sahip olur. Aman ha sokaklarda, yol kenarlarında oturmayın. Oralar sizi meşgul eder, gözünüzü, zihninizi kirletir; kirlenen hafıza ise zayıflar."^[44] Çok önemli tavsiyeler bunlar...

Başka bir gün talebelerine ve insanlara, Müslümanın; günaha düşman olup, günahkâra merhamet göstermesi gerektiğini öğretecekti. Yoldan geçerken bakacaktı ki gencin birini başka gençler ortalarına almış dövüyorlar. Anında Ebu'd-Derdâ müdahale edecek ve o dayak yiyen genci diğerlerinin ellerinden alacaktı. Sonra onlara neden o genci dövdüklerini soracaktı. Onlarda: "Çok büyük bir suç işledi. -Artık ne yapmışsa bilemiyoruz- Şu suçu işledi, biz de bundan dolayı onu cezalandırıyoruz!" diyeceklerdi. Ebu'd-Der-

[43] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406.

[44] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

dâ, o gençlere/talebelerine diyecekti ki: “Arkadaşınız bir çukura düşseydi, siz onu o halde bırakıp, ona söver ve çekip gider miydiniz? Yoksa onu çukurdan çıkarmaya mı çalışırdınız?” Talebeler: “Elbette çukurdan çıkarırdık” dediler. Ebu'd-Derdâ dedi ki: “İşte arkadaşınız o suçu işleyerek bir çukura düşmüştür. Ama sizler el uzatıp onu kurtaracak yerde onu dövüyorsunuz, ona sövüyorsunuz.” Talebeler daha da şaşırırlar ve derler ki: “Yani Hocam! Sen ona o suçtan dolayı kızmıyor musun?” Ebu'd-Derdâ der ki: “Ben onun şahsına kızmıyorum. Onun yaptığı o suça kızmıyorum. Siz de böyle yapın!”^[45] Verdiği bilinci anladınız değil mi? Günahkâra değil, günaha düşman olmak...

Kalbin Dağınıklığı

Ebu'd-Derdâ'nın dilinden düşürmediği bir duası var, o öyle bir dua ki bizim de o duayı yapmaya çok ihtiyacımız var. Ne diyor biliyor musunuz? “Allah'ım! Kalbimin dağınıklığından sana sığınırım!” Talebeleri merak ediyor ve soruyorlar: “Ey Ebu'd-Derdâ! Kalbin dağınıklığı ne demektir?” Diyor ki: “Her vadide malım olsun düşüncesidir, her işte parmağım olsun arzusudur.”^[46] Bugünün insanın en önemli hastalıklarından biri bu değil mi? Her işi yapma arzusu ve hiçbir işi yapamama gerçeği, çok şey yapma isteği ve bunun getirdiği dağınıklık...

Efendimiz (sas) onu Ümmetin Hakîmi diye vasfettiği için gerçekten çok hakîmane ve hikmetli sözleri vardır. Sadece onun sözleri üzerinde dursak, bize sayfalar lazım... Onun sözlerinden bir tanesini daha üzerimize alarak size aktarmak isterim. Diyor ki: “İnsanları sorumlu olmadıkları şeylerle sorumlu tutmayınız. Hiç kimseyi de Rablerinden önce hesaba çekmeye kalkışmayınız. Siz kendinize bakınız, çünkü kim insanlarda gördüğü her şeyi araştırırsa, onun üzüntüsü hiç bitmez!”^[47]

Ebu'd-Derdâ bu hizmeti Şam'da yürütürken dünyaya, dünyalıklara tenezzül etmeden istikamet ile ilim yolunda yürüyordu. Onun istikametini anlayacağımız bir örneğe dikkat edelim. Şam'da olduğu günler, Şam'ın

[45] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 218; İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dimeşk*, XLVII, 177.

[46] İbn Asâkir, *Tarihü Medineti Dimeşk*, XLVII, 156.

[47] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 218.

valisi Muaviye b. Ebî Süfyan'dır, Muaviye bir gün oğlu Yezid'e, Ebu'd-Derdâ'nın büyük kızı Derdâ'yı ister. Birçoklarının rüyalarını süsleyen bu teklifi, Ebu'd-Derdâ reddeder. Muaviye'nin kolay kolay peşini bırakmayacağını da bildiği için hemen kızını çok fakir ama salih bir talebesi ile evlendirir. Kendisine niçin böyle yaptığını soranlara verdiği cevap çok manidardır: *"Kızımın önünde arkasında hizmetçiler olup, saraylar içerisinde yaşayıp, dinini kaybedip dünyasını bulacağına, bir çadırın içerisinde yaşamasını, ama dünyasını kaybetse de dinini muhafaza etmesini tercih ederim."* [48]

Anne ve babalara, evlenecek gençlere ithaf olunur... Ölçü ne olmalı? Nelere dikkat edilmeli? Ebu'd-Derdâ bunu anlayabileceğimiz, çok önemli bir örnek koydu ortaya...

Ebu'd-Derdâ'nın iki oğlu iki kızı olmuştu. Oğulları Bilal ile Yezid, kızları Derdâ ile Nesibe... [49] Çocukları da iki hanımı da –ki iki hanımının künyesi de Ümmü'd-Derdâ'dır, [50] bundan dolayı küçük ve büyük diye ayrılırlar- ilim evinin, ilim meyveleridirler... Hepsi de bir âlim ve âlime olmuşlardır. Meselâ; Bilal, babasından sonra [51] Şam'ın kadısı olacak kadar ilimde zirve olmuştur. [52]

Bir Mesaj ki Ne Mesaj!

Ümmetin Hakîm'i olan Ebu'd-Derdâ ilim sahasında böyle bir yerde dururken cihad sahasında da kendine yakışan bir tavır sergiliyordu. Onun katıldığı en önemli seferlerden birisi hiç şüphesiz Hicretin 28. yılında gerçekleşen Kıbrıs seferidir. O sefer sırasında yaşanmış bir hatırayı, üzerinde tefekkür etmek ve gerçekten ders çıkarmak amacı ile okuyalım.

[48] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımeşk*, LXIX, 115.

[49] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402.

[50] Bilal ve Yezid'in annelerinin ismi, Ümmü Muhammed bint Ebî Hadred b. Eslem, Derdâ ve Nesibe'nin annelerinin asıl ismi ise, Mahabbe bint er-Rebi b. Amr b. Ebî Züheyr'dir. İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 402.

[51] Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan, Ebu'd-Derdâ'nın vefatına yakın: "Senden sonra kadılık işi kimin olsun?" diye sorduğunda, aldığı cevap: "Fedâle b. Ubeyd olsun!" olmuştu. Bkz. Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, I, 420.

[52] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımeşk*, X, 526.

Fetih bitmiş, Akdeniz'in o güzel adası İslâm ile tanışmış, o anlarda Cübeyr b. Nüfeyr,^[53] diyor ki: "Fetih tamamlanınca baktım Ebu'd-Derdâ bir köşeye çekilmiş ağlıyor. Merak ettim yanına gittim ve dedim ki: 'Ey Ebu'd-Derdâ! Allah Müslümanları aziz kılıp, kâfirleri zelil kılmışken ve bizlere zafer bahşetmişken sen niçin ağlıyorsun?' Eliyle gözyaşlarını sildi ve bana dedi ki: 'Ey Cübeyr! Bugün biz Allah'a kul olmayı terk eden bir topluluğun, nasıl zelil bir duruma düştüğünü gördük. Korkarım ki yarın kulluğu gerçek manada yerine getiremeyelim de onların durumuna düşen biz olalım.'^[54] Hassasiyeti görüyor musunuz? İşte ümmetin hakîmi olmak budur. Herkes zafer kutlarken o ümmet adına, onların gelecekleri adına ızdırap duyması, kâfirin düştüğü durumu bile ibret nazarı ile okuyabilmesi, işte bu tavır insanı hayran bırakan bir tavidir.

Hadis Rivayetindeki Yeri

Ebu'd-Derdâ'nın, Efendimiz'in (sas) mübarek lisanından duyup, bizlere rivayet ettiği hadis sayısı 179'dur.^[55] Rivayet ettiği hadislerle bakıyoruz; tam da şahsiyetini yansıtan bir tablo ile karşılaşılıyor. Rivayet ettiği hadislerin genel konuları; ibadet ve faziletleri, ahlak ve onun muhafaza ve tesisi, Kur'an ve Kur'an'ın faziletleri, ilim ve ilim elde etmenin faziletleri...

Onun rivayet ettiği birkaç hadisi burada nakledelim. Tirmizî'de geçen rivayette Efendimiz (sas) buyuruyorlar ki: "Kıyamet günü insanın mizanında, en ağır basan şey; güzel ahlaktır."^[56]

Yine Tirmizî'de geçen diğer bir hadiste ise Efendimiz (sas) şöyle buyurur: "Kim bir mü'min kardeşinin aleyhinde konuşulduğunda, onun şeref ve namusunu savunursa; Allah da kıyamet günü onu Cehennem azabına karşı savunur."^[57]

[53] Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadramî, Hz. Peygamber (sas) döneminde yaşamış olmasına rağmen, Hz. Ebû Bekir döneminde Müslüman olmuş, mühim bir zattır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 445, 446.

[54] İbn Asâkîr, *Tarihü Medineti Dimeşk*, XLVII, 186; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 469; Taberî, *Tarih*, IV, 262.

[55] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 258; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 14.

[56] Tirmizî, *Birr*, 60.

[57] Tirmizî, *Birr*, 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 528.

Ebu'd-Derdâ'nın kendisinin de nasıl ilimden nasiplendiğine işaret olması açısından rivayet ettiği şu hadis çok önemlidir. Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştu:

“Bir insan ilim kazanmak için bir yola girerse, Cenâb-ı Hak ona cennete doğru bir yol açar. Melekler ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına gererler. İlim sahipleri için yerdekiler ve göktekiler mağfiret niyaz ederler... Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir.”^[58]

Kendi Sözlerinden

Ebu'd-Derdâ'nın birçok hikmetli sözleri vardır. Onlardan bazılarını önceki sayfalarda aktardık. Şimdi birkaç tane daha önemli sözünü paylaşmak istiyoruz. Ümmetin Hakîm'i diyor ki: *“Halkın hoşlanmadığı üç şey vardır ki ben onları çok severim. Nedir o üç şey: Fakirlik, Hastalık ve Ölüm...”*^[59] Gerçekten insanlar bu üç şeyi fazla sevmez ve kendilerine ulaşmasını istemez. Ama Ebu'd-Derdâ bu üç şeyi sevdiğini söylüyor, sonra sözünün devamında diyor ki: *“Rabbime kavuşmayı arzu ettiğimden ölümü, beni kibirden koruyup mütevazı yaptığı için fakirliği, günahlarıma kefaret olduğu için de hastalığı severim.”*^[60]

İbadetin insana neler kazandırtacağına dair Ebu'd-Derdâ şöyle diyecektir: *“Kul Allah'a ibadetle meşgul olunca, Allah onu sever ve mahlûkatına da sevdilir.”*^[61]

Başka bir sözünde ise çok önemli bir husus olan kadere rıza meselesine değinir ve şöyle der: *“İmanın zirvesi başa gelene sabır, kadere rıza, samimi bir tevekkül ve Allah'a boyun eğmektir.”*^[62]

[58] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 128.

[59] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 408; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[60] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 408; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[61] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/218.

[62] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/216.

İlim hakkında ise Ebu'd-Derdâ şöyle demiştir: “İlim ancak arayıp öğrenmekle olur. İlim için sabah çıkıp akşam dönmenin cihad olmadığını sanan kimsenin aklı eksiktir.” [63]

Bir gün oğullarına şöyle bir vasiyette bulunuyor: “Evlatlarım! Geniş zamanında Allah’ı unutmayın anın ki Allah da zor ve dar zamanlarında sizi ansın. Ben Peygamberimiz’den; “Mescitler bütün müttakilerin evidir” sözünü işittim. Sizler de mescitleri kendilerinize ev edinin ki Allah’ın rahmet ve mağfi-retini kazanasınız.” [64] Söz budur... İşte büyüklere ait sözler de böyle büyük oluyor. Zaten sözlerin büyükleri, büyüklerin sözleri değil midir?

Kardeşi Selmân-ı Fârisî’ye Mektubu

Ebu'd-Derdâ'nın Medine'deki kardeşi olan Selmân-ı Fârisî ile aralarında çok farklı bir muhabbet ve yakınlık vardı. Bunun nasıl olduğunu anlayabilmemiz için Ebu'd-Derdâ'nın Şam'da iken kardeşine hitaben yazdığı şu mektuba bakmamız yeterlidir. Mektupta bizler içinde çok önemli mesajlar yer aldığı için dikkatle okunması gerekir. Mektup şöyledir:

“Ey kardeşim! Başına geldiğinde kulluk yapamayacağın belalara duçar olmazdan önce boş zamanlarını değerlendir ve musibete uğramış kimsele-rin duasını ganimet bil.

Ey kardeşim! Mescidi kendine ev edin. Çünkü ben Hz. Peygamber’in (sas): “Mescitler müttakilerin evleridir” buyurduğunu işittim. Allah Teâlâ mescitleri ev edinenlere bu dünyada rahat ve huzuru, öteki âleme doğru yürürken de köprü (sırat) üzerinde Rabb’in rızasına doğru girmeyi va’detmiştir.

Ey kardeşim! Yetime merhamet göster. Onu kendine yaklaştırıp başını sıvazla! Ona kendi yemeğinden yedir; çünkü ben, Hz. Peygamberin, kalbi-nin katılığından şikâyet eden bir kişiye şöyle buyurduğunu işittim: “Kalbi-

[63] İbn Abdilberr, Câmî’ül-Beyanî’l-İlim, I, 31, 32.

[64] Zehebi, Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ, IV, 21.

nin yumuşamasını istiyorsan yetimi kendine yaklaştırıp başını sıvazla! Ona kendi yemeğinden yedir!”

Ey kardeşim! Sakın çok şükrünü eda edemeyeceğin dünya mallarını yığayım deme! Çünkü ben Hz. Peygamber’in (sas) bu konuda: “**Dünyada mal ve servet sahibi olup da Allah’a itaat etmiş olan kişi, kıyamet gününde malları önünde olduğu halde gelir. Sıratın geçtiği sırada köprünün her esneyişinde mal kendisine: “Yürü, korkma! Çünkü sen üzerine farz kılınan hakkı eda ettin!” der. Dünyada Allah’a itaat etmeyen mal sahipleri de malları omuzlarında olduğu halde gelir. Üzerinden geçtiği sırada sıratın her sarsılışında malı ona: ‘Dünyada iken Allah Teâlâ’nın benim hakkımda sana yüklediği şeyleri yerine getirmediğin için vay başına geleceklere der’** buyurduğunu işittim.

Ey kardeşim! Duyduğuma göre bir hizmetçi satın almışsın. Hz. Peygamber (sas): “**Kendisine hizmet edilmediği sürece kul Allah’tan, Allah da kuldandır. Ama kendisine hizmet edildiğinde o kul üzerine hesap (sorguya çekilme) vacip olur**” buyurmuşlardır. Bir keresinde hanımım Ümmü’d-Derdâ benden bir hizmetçi istedi. O sırada bir hizmetçi alabilecek durumda olmama rağmen Hz. Peygamber’den (sas) işittiğim bu sözlerden dolayı almadım.

Ey kardeşim! Kıyamet gününde hesaba çekilmeyeceğimizi kim garanti edebilir?

Ey kardeşim! Sakın Hz. Peygamber’in (sas) arkadaşımı, sahabisiyim diye aldanma! Çünkü biz ondan sonra nice yıldır yaşıyoruz ve bu arada neler yaptığımızı da Allah Teâlâ daha iyi bilir...” [65]

Vefatı

İlim, irfan, ibadet, takva, marifet ve vefa yolunda geçen 60 küsur yıllık bir ömür; hicrî 32/miladî 652 yılında, Şam’da nihayete eriyor. O çok sevdiği ve bir ömür toprağına ilim ve ahlak tohumu ektiği Şam’da vefat ediyor. [66]

[65] Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 214; Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-Ummâl*, VIII, 224.

[66] İbn Sa’d, *Tabakât*, IX, 398; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1394; İbn Esir, *Usdü’l-Gâbe*, IV, 308; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 300.

Dostları onun vefat anını bize rivayet ediyorlar. Son anları dostlarından biri soruyor: “Ey Ebu'd-Derdâ! Rahatsızlığın mı var, şikâyetin nedir?” “Günahlarımdan çok şikâyetçiyim!” diyor. Diyorlar ki: “Gönlün ne istiyor?” Diyor ki: “Allah'ın rahmetini ve cennetini!” Diyorlar ki: “Sana doktor çağıralım mı?” Diyor ki: “Bana şifa verecek olan zaten beni yatağa yatırdı. Kim onun dışında şifa verebilir ki?”^[67] O anda hanımı Ümmü'd-Derda şöyle dua etti: “Allah'ım! Ebu'd-Derdâ beni dünyada istedi, sen beni ona nasip ettin ve o benimle evlendi. Şimdi ben de onu senden öte tarafta istiyorum. Ne olur Cennet'te beni ona nasip et!”^[68] Ebu'd-Derdâ hanımının bu duasını duyunca, sevindi, duyulandı ve dedi ki: “Benden sonra evlenme! İnşallah cennette beraber olalım!”^[69]

Bu konuşmaların ardından Ebu'd-Derdâ kelime-i şehadeti getirerek vefat etti. Lokman b. Âmir diyor ki: Ebu'd-Derdâ'nın vefatından sonra Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyan, Ümmü'd-Derda ile evlenmek istedi. Ona birçok şey vaat etti, binlerce dinar mihr teklif etti; ama Ümmü'd-Derda cennette Ebu'd-Derdâ ile beraber olma arzusu ile bu teklifleri kabul etmedi.^[70]

Büyük sahâbî Ebu'd-Derdâ'nın bereketli hayatından bir miktar beraberce tatmaya çalıştık. Bazı şeyler belki tatlı idi, bazıları ise acı... Zaten tat hep tatlı da değildir, bazen tadı acı şeyler de aramak gerekir...

Ebu'd-Derdâ'nın hayatının bir miktarını aktarmaya çalıştığımız bu bahiste, Efendimiz'in (sas) çok önemli bir uyarısını sizlerle paylaştım. Neydi o nebevî uyarı? “**Her hak sahibine hakkını verin!**”^[71] Her şeyin, her işin, her halin bir hakkı vardır; Müslümana düşen de bu hakları istenilen düzeyde yerine getirmesidir.

Hz. Ebu'd-Derdâ'nın hayatının üzerinden 5 temel hakka dikkatlerinizi çekeceğim. Nedir bu beş hak?

1- İlmin hakkı

2- Muallimliğin hakkı

[67] İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 398.

[68] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, LXX, 152.

[69] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 406.

[70] İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dimeşk*, LXX, 152.

[71] Buhâri, *Savm*, 51; *Edeb*, 86.

3- Talebeliğin hakkı

4- Dostluğun hakkı

5- Babalığın hakkı

Bu beş hakka dair Hz. Ebu'd-Derdâ bize çok önemli mesajlar verdi. İnşallah bunları anlamaya, kavramaya ve tabi ki hayatlarımıza taşımaya çalışalım. Rabbim bu yolda bizlere yardım etsin ve bizlere her daim haklara riayet edecek bir şuur nasip eylesin.

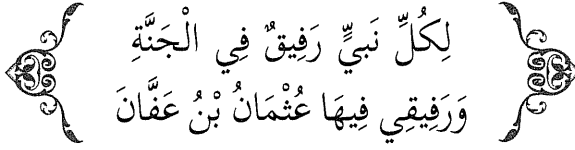
EBU'D-DERDÂNIN HAYATINDAN MESAJLAR

- ❖ İlimin hakkı, ameldir; öğrendiklerinle amel et ki bilginin hamalı değil, sahibi olabilesin.
- ❖ Muallimliğin hakkı, merhamettir; talim ve terbiyenin temeline merhameti yerleştir ki adam gibi adamlar yetiştirebilesin.
- ❖ Talebeliğin hakkı, istikrar ve azimdir; kalbini, aklını, bedenini dağınıklıktan kurtar ki basamakları birer birer çıkabilesin.
- ❖ Dostluğun hakkı, sadakattir; ne olursa olsun dostuna el uzat ki onu düştüğü yerden kaldırıp, cennete beraberce yürüyebilesin.
- ❖ Babalığın hakkı, evlatlarının istikbali için yanmaktır; istikbali malda, soyda, güzellikte, şanda, şöhrette arama ki yanlışa düşmeyesin.

Müslüman Tüccar
OSMAN B. AFFÂN
Radiyallahu Anhu

"Her peygamberin Cennet'te bir arkadaşı vardır. Benim Cennet'teki arkadaşım ise Osman'dır.

(Tirmizi, Menâkıb, 60)

"Kan dökülmeden önce öldürülmem, kan döküldükten sonra öldürülmemden bana daha sevimlidir. "

Osman b. Affân (ra)

(el-Meydânî, Mecmaü'l-Emsâl, II, 534)

Adı	Osman b. Affan
Anlamı	Yılan yavrusu
Künyesi	Ebû Abdullah / Abdullah'ın babası
Lakabı	Zinnureyn/ İki nur sahibi
Baba Adı	Affan b. Ebî'l-Âs
Anne Adı	Erva bint Küreyz
Kabilesi	Ümeyyeoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Taif
Doğum Yılı	N.Öncesi, 33/ Miladî, 577
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	146
Savaşları	Bedir dışındaki tüm gazveler birçok seriyye.
Görevleri	Halifelik
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 18 Zilhicce 35, Cuma Miladî, 17 Haziran 656
Vefat Yaşı	80

Müslüman Tüccar
OSMAN B. AFFÂN
(Radiyahallahu Anhu)

82 İl 82 Sahâbî projesinin Kayseri durağında bizleri buluşturan Rabbi-mize hamd olsun.

Bize doğru yolda nasıl doğru yürünür bunu hayatı ile sünneti ile gösteren Efendimiz'e salât ve selam olsun.

Peygamberin mübarek ellerinde yetişip en güzel örneğin, en güzel örnekleri olan sahâbe efendilerimize selam olsun.

O sahâbî efendilerimizin en büyüklerinden biri olan Hz. Osman'a binlerce selam olsun.

Hz. Osman ve Kayseri

Kayseri'de Hz. Osman'ın gündem edilmesinin sebebi malum... Kayserililer bu memleketin medar-ı iftiharı olarak gerçekten ticaret konusunda kabiliyeti olan insanlardır. Ticarî anlamda kabiliyeti olan insanlara, Asr-ı Saâdet'ten bir tüccar anlatılmalıydı. Bundan dolayı da Hz. Osman seçildi. Hz. Osman, gerçekten bu dünyanın en ideal tüccarlarından biriydi. Onun ticaretinden hem Allah hem Resûlü hem de mü'minler razı idi. Böyle olunca da düşündük ki: Kayseri'de Hz. Osman dersek; onun şahsının üzerinden ideal bir ticaret adamına dair çok şeyler duyar, bu hakikatlerle de hayatımıza yeniden bir ayar verir, bazı şeylerin muhasebesini yaparak kendimizi toparlarız. Rabbimiz bunu bize nasip etsin. Hz. Osman'ın bize söyleyeceği, göstereceği örnekliği anlayıp, hayata taşımayı bizlere kolaylaştırsın.

Ticari Bir Merkez Olarak Mekke

Hz. Osman'ın ticari anlamdaki rehberliğine geçmeden bir hakikate dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Efendimiz'in (sas), söz söylemeye başladığı özeldi Mekke ve Medine şehirleri, genelde ise Hicaz toprakları o günün dünyasında dinî bir merkez olmanın yanında, ticarî bir merkezdi de... Özellikle Mekke ekseninde bir değerlendirme de bulunsak, Hz. İsmail çocukları Nebatilerden ki onlar Cürhümî idiler aslında,^[1] Kureyş'e gelene kadar bölgenin tek geçim kaynağı ticaretti, ondan sonra da böyle oldu. Mekke, 12000 volkanik dağ ile çevrili idi, tarım konusunda pek elverişli bir yer değildi.^[2] Tarıma elverişli olmadığı için hayvancılıkta oldukça azdı. O gün Yesrib'de ve başka yerlerde deri işletmeciliği, demir sanayisi ve çeşitli iş dallarına ait bazı şeyler vardysa da Mekke'de bunların hiçbirisi ileri düzeyde yoktu. Mekke'de olan tek iş ticaretti. Hatta Kureyş Sûresi'nden de öğrendiğimize göre yaz ve kış ticaretleri yapılır,^[3] halk ticaretle hayatlarını devam ettirirdi. Bundan dolayı Mekke dini bir merkez olduğu gibi ticarî bir merkezdi de... Hatırlanacağı üzere, bugünün dünyasında uluslararası ticaret fuarlarını andıran panayırların hemen hemen hepsi Hicaz ve Mekke civarında kurulurdu. Ayrıca, başta Mina olmak üzere, Ukaz, Mecenne ve Zü'l-Mecaz panayırları hep o bölgede idi.^[4] Dolayısı ile Efendimiz'in (sas) muhatap çevresinin büyük bir bölümü tüccarlardan oluşuyordu. İslâm, mesajlarını iletmeye başladığı zaman, özellikle de Medine'de İslâm devlet olup, çarşıya pazara müdahale etmeye başladığı zaman, şöyle bir itiraz ile karşılaşmadı? "Ey Peygamber! Her alanda konuş, ama ticaret alanında dur! O alan bize ait bir alan, biz o alanı çok iyi biliriz. Dolayısı ile sen o alanda bize karışma!" Böyle bir söz demediler, diyemediler. Neden mi? Çünkü kendisi de çok iyi bir tüccar olan Efendimiz (sas) ticarete öyle bir ufuk kazandırttı ki ne müşteriye, ne mal sahibini, ne alıcıyı ne satıcıyı ne devleti ne halkı asla mağdur etmedi. Ya da daha doğru bir ifade kullanalım; ne bir mağdur etti, ne de bir kesimi mağrur etti. Ya ne yaptı? Herkese hakkını teslim etti.

[1] Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 22.

[2] el-Hanefî, *İfâdetü'l-En'am bi-zikri Ahbari Beledillahi'l-Haram*, II, 28.

[3] Kureyş 106/1-4.

[4] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 30.

Bu alanda öyle düzenlemeler yaptı ki inanın değil dostları düşmanlarını bile kendine hayran bıraktı. Şöyle bir bakın bizim fıkıh kitaplarımıza bunun ne demek olduğunu anlarsınız. Özellikle İslâm, tüccar ahlakına, ticaret ahlakına ve mesken ahlakına dair çok önemli şeyler söyledi bu üç alanında hukukunu belirledi.^[5]

İnsanlığa Hediye Edilen Bir Kurum: Hisbe

Bugün Batı dünyasının zorlanarak kabul ettiği bir hakikat var ki Hisbe teşkilatı denen ve İslâm'ın insanlığa kazandırdığı kurumlardan sadece biri olan, sadece biri diyoruz çünkü yine kendi itirafları: "İnsanlık İslâm medeniyetinden rasathaneyi, hastaneyi ve üniversiteyi öğrendi"^[6] diyorlar; öğrendikleri bir kurumda hisbe teşkilatıdır. Bu kurumu Müslümanlara mal etmek istemeyen bazı batılı araştırmacılar; aslında bu teşkilatın Roma mahsulü olduğunu iddia ederler. Onlara göre Romalıların bulup, uyguladığı bu teşkilat, fetihler sonucu Müslümanlarla tanışmış ve daha sonra Müslümanlarla tanınmıştır. Ancak bu doğru değil, insafli Batılı araştırmacılarının da itiraf ettikleri gibi Hisbe teşkilatı İslâm Medeniyeti'nin beşeriyete armağan ettiği önemli bir kurumdur ve bunun ilk banisi, hamisi Hz. Peygamber'dir.^[7]

Nedir Hisbe? Hisbe, kamu düzenini korumak için devlet tarafından kurulan bir denetleme teşkilatıdır.^[8] Bunun bugünkü karşılığı polis veya daha doğru bir ifade ile zabıta teşkilatıdır. Özellikle çarşı-pazar denetimi için görevlendirilen mühtesibler yani zabıtalılar, toplumun selameti açısından çok önemli bir vazife yerine getirmişlerdir.

Efendimiz (sas) biraz sonra kısmen detaylarına gireceğimiz, Medine çarşısını kurduktan sonra, o çarşıda ticareti kontrol altına almak için değil; tüccar, ticaret ve mesken ahlakını yaygınlaştırmak için bir denetleme mekanizması olan hisbe teşkilatını kurmuş, burada bazı erkek ve hanım sahâbîleri

[5] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 11.

[6] <http://www.sorularlaİslamiyet.com/article/5290/ilk-universite.html>, Ayrıca bkz. "Les Arabes ont-ils inventé l'Université?" in *Le Monde de l'Education*, No:20 (september 1976), pp 41-42.

[7] İbnü'l-Uhuvve, *Mealimu'l-Kurbe fi Ahkâmı'l-Hisbe*, s. 36.

[8] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 58.

görevlendirmiştir. Hz. Ömer, Saîd b. Âs, Abdullah b. Saîd, Şifa bint Abdullah ve Semra bint Nühayk bu alanda görevlendirilen isimlerdir.^[9]

Hz. Osman'ın Bereketli Hayatına Kısa Bir Bakış

Bu ön bilgiden sonra gelin Hz. Osman efendimizin hayatına şöyle bir göz atalım. Tabii biz onun uzun ve bereketli hayatının tamamını anlatacak değiliz, buna ne zaman kifayet edebilir, ne takat ... O öyle bir hayat yaşamıştır ki onun İslâm'dan önce yaşadığı cahiliyedeki 34 yıllık hayatı gerçekten anlatılmaya değerdir. Bu 34 yıllık hayat için çok şey söylenebilir. Müslüman olup 23 yıl Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip ettiği İslâm hayatı için çok şey söylenebilir. Biliyorsunuz o başkasına nasip olmayan bir nimet ile peygamber evine iki kez damat olmuş ve bu yüzden Zinnureyn yani iki nur sahibi lakabını almıştır.^[10] Efendimiz'den (sas) sonra 2,5 yıl Hz. Ebû Bekir döneminde, 10, 5 yıl Hz. Ömer döneminde hep devletin sekreteri ve hep bu iki halifenin baş danışmanıdır. Hz. Ömer'den sonra halife olan Hz. Osman 12 yıl boyunca İslâm'ın üçüncü Raşit halifesi olarak görev yapmış, ilk altı yılda fetihlerle İslâm ordusu Ermenistan, Azerbaycan, Kıbrıs, Nijerya, Tunus, Fas ve İspanya sahillerine ulaşmış,^[11] ikinci altıncı yılda ise Emevilerin devlet kademelerine girmeleri ile birlikte fitne kapıları kırılmış ve en sonunda Hz. Osman'ın evi muhasara altına alınarak Kur'an'ın üzerinde şehit edilmiştir.^[12] Görüldüğü gibi 82 yıl süren bu uzun ve bereketli ömür, birçok farklı açıdan ele alınarak incelenebilir, onun bu bereketli hayatı saatlerce izaha ihtiyaç duyar. Bundan dolayı biz sadece 'Müslüman Tüccar' başlığında Hz. Osman'ın ticarî yönünü anlamaya çalışacağız. Ancak, yine de kısaca bazı bilgileri hatırlamakta fayda var.

Hz. Osman Benî Ümeyye'ye mensup biridir. Babası Affân b. Ebî'l-As, annesi Erva bint Küreyz'dir. Babası Hakem b. Ebî'l-As'ın öz kardeşi, Ebû Süfyan'ın ise amcaoğludur. Annesi Erva ise Efendimiz'in (sas) halası Beyza

[9] Kettâni, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, s. 448-449.

[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1238.

[11] İsmail Yiğit, "Osman", *DİA*, XXXIII, 439.

[12] Şehadetine dair olayları görmek için bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 78-82.

bint Abdülmuttalib'in kızıdır. ^[13]Yani Hz. Osman Efendimiz'in (sas) halasının torunudur. Hz. Osman'ın babası Affân da çok büyük bir tüccardı. Nübüvvet gelmeden önce Şam'a ticarî bir sefere gitmiş, orada hastalanarak vefat etmişti. Vefat ettiğinde geriye tam 3 milyon dirhem değerinde bir sermaye bırakmıştı. ^[14] Babası Affân'ın soyundan başka erkek kardeşi olmadığı içinde bu sermayenin hepsi Hz. Osman'a kalmıştı.

Dolayısı ile Hz. Osman, Müslüman olduktan sonra zenginleşen, halife olduktan sonra katları, yatları, fabrikaları olan biri değildi. İslâm öncesi ciddi bir zenginliği olan biriydi. Müslüman olunca zenginliğine zenginlik katan bir değil, hep imanının bedelini ödeyen biriydi. Baba Affân vefat edince 20-25 yaşlarında bir delikanlı olan Hz. Osman, babasının başlattığı ticareti devraldı. Çok kısa bir zamanda kendini kabul ettirdi. Dürüstlüğü ile hayâsı ve edebi ile, cahiliye hayatında olmasına rağmen ağzına içki koymaması, ifetine düşkünlüğü ile tanınan ve sevilen biri oldu. ^[15]

İman Yolculuğu

Hz. Osman'ın yaşı 34 olunca, İslâm'ın güneşi Mekke'de parladı ve ilk günlerde Hz. Osman çok sevdiği beraberce birkaç kez ticaret yaptığı o günlerde 38 yaşında olan Hz. Ebû Bekir'in vesilesi ile imanla tanıştı, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelerek iman şerbetini içti. O ilk günlerde mü'minlerin yaşlarını (Hz. Ömer 6 yıl sonra iman edecektir) bir daha hatırlayalım: Efendimiz (sas) 40, Hz. Ebû Bekir 38, Hz. Ömer 27, Hz. Osman 34, Hz. Ali ise 10 yaşlarındadır.

Hz. Osman Beni Ümeyye'den ilk Müslüman olan insan olacaktı. ^[16] Müslüman olması ailesi tarafından çok sert bir biçimde karşılandı. Gerek amcası Hakem, gerek aile reisi sayılan Ebû Süfyan, Hz. Osman'a çok tepki gösterdiler. ^[17] Daha ilk günler amcası onu eve hapsedti, girdiği inancı red-

[13] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 238.

[14] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 121.

[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 64.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.

[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.

detmesi için baskı yaptı, ancak Hz. Osman'ın sebat göstermesi üzerine bu baskıları biraz gevşetti. Ama asıl bardağı taşıran şey Hz. Osman'ın, peygamber kızlarından birine talip olması oldu.

Efendimiz'in (sas) Hz. Hatice annemizden dört kızı olacaktı. Bu kızlardan büyük olanı Zeyneb, Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hale'nin oğlu Ebû'l-As ile evlenmişti. Kızlardan Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ise Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile sözlenmişlerdi.^[18] Fatıma ise o günler beş yaşlarında baba evindeydi. İslâm'ın mesajları Mekke sokaklarında yayılıp, hak ile batıl birbirinden ayrılmaya başlayınca, Ebû Leheb düne kadar ahlakına hayran olduğu ve hep övgü ile bahsettiği yeğeni Muhammed'in aleyhinde sözler söylemeye ve O'na karşı durmaya başlamış, Allah da o aileyi Tebbet Sûresi ile yermiş, o sûrenin inişi ile ipler kopmuş, Ebû Leheb çocuklarına bu sözden vazgeçmelerini söylemiş, onlar da babalarının isteğine uyarak bu sözlerden caymışlardı. O günler Peygamber'in evinde iki genç kızın böyle bir sorunu konuşuluyordu. Bu durum hem Hatice annemizi hem Efendimiz'i (sas) çok üzüyordu. Bu durumdan haberdar olan Hz. Osman, Mekke'nin en zengin, en soylu adamı; yaşı 36-37, o güne kadar hiç evlenmemiş, iffetini hep muhafaza etmiş, böyle bir irade ortaya koyduğu için Allah temizi temize, tahiri tahire muhatap kılmişti. Hz. Osman şunu düşünmüştü: "Acaba gitsem Resûlullah'a (sas) o kızlardan birine talip olduğumu söylesem biraz olsun Efendimiz'in (sas) hüznünü giderebilir miyim?" Bu maksatla Efendimiz'in (sas) huzuruna çıkan Hz. Osman, düşüncesini açınca, Efendimiz (sas) sevinç içerisinde kabul etmiş ve kızlardan büyük olanı yani Rukiyye validemizi ona vermişti.^[19]

Bu evlilik gerçekleşince Benî Ümeyye âdeti cılgına dönmüş, Ebû Leheb'in hanımı Ümmü Cemil, o ki Hz. Osman'ın halasıdır: "Biz, Muhammed'e zorluk olsun diye onun kızlarını oğullarımızdan ayırdık. Osman gitti o kızlardan birini aldı" diyerek ortalığı velveleye vermişti.^[20] Bu psikolojik

[18] Beyhakî, *Delâil*, II, 339.

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.

[20] Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, I, 446.

baskılar bir müddet sonra fiilî baskılara dönmüş ve Mekke'nin en zengin adamı işkencelere muhatap olmuştı.

Habeşistan Yollarında

O günlerde ortaya çıkan durumu daha iyi anlamamız açısından şunları hatırlamalıyız: Hz. Osman ki pazara inmeyene kadar pazarın kapısı açılmaz, o alış-verişi başlatmadıkça alış veriş başlamaz, böyle bir insan inancının bedelini ödemek durumunda kalıyor ve bir müddet sonra Mekke'yi terk etme noktasına geliyordu. İşkenceler, baskılar çoğalınca Nübüvvetin 5. yılı bu iman ailesi Habeşistan'a hicret ediyorlardı. 12 erkek, 4 hanım, Hz. Osman'ın rehberliğinde bilmedikleri tanımadıkları o ülkeye doğru yola çıkıyorlardı.^[21] Nasıl bir bedel ödenmiş iman adına anlaşılıyor değil mi?

İlk Habeşistan hicretine katılanlar köleler değil, gidenler maaşla çalışan işçiler, memurlar değil; o 12 erkek içerisinde Hz. Osman gibi bir tüccar var. Benî Ümeyye'den olan Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe var, Zübeyr b. Avvam var, Mekke'nin en zengin kadının oğlu olan Mus'ab b. Umeyr var, yine Mekke'nin en zengin tüccarlarından biri olan Abdurrahman b. Avf var...^[22] Dolayısı ile o ilk günlerde en büyük bedelleri ödeyen bu isimler olmuştur. Kim demiş, İslâm fakirlerin, kölelerin sırtında yükseldi diye.... Hayır, böyle bir şey yok... Bu dine girenler sosyal konumları ne olursa olsun eşit seviyede muamele gördüler. Ama Efendimiz'e (sas) iman edenler sadece kölelerden, zayıflardan, fakirlerden oluşmuyordu. Bu bazılarının siyeri yanlış yorumlamasından kaynaklanan bir durumdur.^[23]

İşte bunun en büyük delili Habeşistan hicretidir, bunun en büyük delili Dârü'l-Erkâm'da talebe olan sahâbîlerin kimler olduğu bilgisidir.^[24] Hz. Osman'da Mekke'nin en zengin insanı olarak, büyük bir ticaretini arkasında bırakarak iman yolunda ailesi ile hicret ediyordu. Efendimiz (sas) onu ve kızını Habeşistan'a gönderirken yaşlı gözlerle ne diyecekti biliyor musunuz?

[21] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 344.

[22] İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 76.

[23] Heykel, Muhammed, Hz. Muhammed Mustafa, s. 140; Hodgson, M.G.S. *İslâm'ın Serüveni*, s. 106.

[24] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, s. 84-92.

“Selam olsun Osman’a ve ailesine! Vallahi onlar Lut’tan sonra iman adına hicret eden bir iman ailesidir.” [25]

Hız. Osman hanımı Rukiyye validemiz ile Habeşistan’a gidecek, üç ay sonra duyulan yanlış bir haber yüzünden Mekke’ye geri dönecek, bir yıl sonra bir daha Habeşistan’a giderek, tam 7 yıl orada yaşamak zorunda kalacaktı. Allah (cc) o yıllarda bu güzel aileye bir meyve, bir çocuk bahşedecek, ikisi de çocuklarına; “Resûlullah en fazla erkeklerden Abdullah ismini severdi” diyerek Abdullah ismini vereceklerdi. Abdullah 9 yaşlarında iken Medine’de bir horozun yüzünü gagalamasından sonra hastalanıp vefat edecekti. [26]

Habeşistan’dan Medine’ye gelecek olan Hız. Osman, Mescid-i Nebi’nin inşasına yetişecek pek alışık olmasa bile oranın inşaatında çalışacak, bir taraftan da Medine’ye alışmaya çalışarak ticaretini devam ettirecekti.

Medine Günlerinde

Efendimiz (sas) Medine’ye hicret edip gelince, Medine’deki İslâm medeniyetini 7 temel üzerine bina edecekti. Neydi bunlar? 1- Mescid 2- Menzil 3-Mektep 4- Muahât 5- Çarşı 6- Medine Vesikası 7- Askeri Birlik ... [27]

Bu atılan adımların hepsinde Hız. Osman vardı, hele bu süreç içerisinde iki hadise var ki Hız. Osman o iki olayında tabir caiz ise baş aktörlerindendir. Nedir bu iki hadise? Biri Rûme kuyusunun alınışı, diğeri Medine çarşısının tesisi ...

Efendimiz (sas), mescidini inşa ederken, kendisine iki oda hemen mescidin bitişiğinde yaptı; o odalardan biri Sevde annemize, diğeri ise Âişe annemize aitti ki bu menzildi. Sonra mescidinin hemen arka tarafında bir mektep inşa etti ki o mektep binlerce sahâbînin yetiştirileceği Suffa mektebi idi. Sonra muahât yaptı; yani ensar-muhacir kardeşliğini tesis etti. Hız. Osman’ın nasibi Medineli bir tüccardı. Efendimiz (sas) bir tüccarı başka bir tüccara

[25] Beyhakî, *Delâil*, II, 297; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 66.

[26] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hız. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 182-183.

[27] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 43-48.

kardeş kılıyordu. Meşhur sahâbî peygamber şairi Hassan b. Sabit'in kardeşi Evs b. Sabit, Hz. Osman'ın ensâr nasibi idi. [28]

İşte o günler Efendimiz (sas) daha işin başında iken bir şeyi fark etti. Müslümanlar içme suyu gibi asli bir ihtiyaçlarını Yahudilere bağımlı bir şekilde karşılıyorlardı. Medine'nin içme suyu kuyuları sınırlı, hepsi de Yahudilerin elinde, istedikleri zaman açıyor ve istedikleri paraya da satıyorlardı. Efendimiz (sas) bu tehlikeli durumu fark edince daha hicretin ilk günlerinde, mescidinde şunu diyecekti: **“Kim cennet karşılığında Rûme Kuyusu'nu satın alır!”**[29] Hz. Osman bir tüccardı, akıllı ve Müslüman bir tüccar... Akıllı tüccar kimdir? Kârın, kazancın olduğu yerde gerekli adımı atandır. Cesaretli olan, kapasitesini iyi tespit edip, gerekli yerde kullanan dır. Kısa ve küçük hesaplara takılmayan, uzun ve büyük işlerin arkasında durandır. Resûlullah ne dedi? Bir kuyuya karşı cennet dedi. Durur mu akıllı tüccar? Kimselere bu ticareti, bu kârı kaptırmamak için hızlı adımlarla Mescid-i Nebevî'ye 3-4 km. uzaklıktaki Rûme kuyusuna gitti. Kuyunun sahibi olan Yahudi Rûme el-Ğıfarî'yi buldu ve o kuyuya talip olduğunu söyledi: “Satar mısın?” dedi bu kuyuyu bana? Yahudi: “Evet, satarım” dedi. “Kaça?”, “50.000 dirheme” dedi. Çok büyük bir para? Gerçi 100.000 istese de Hz. Osman verecek. Ancak akıllı ve Müslüman bir tüccar ya, bize bir hakikati daha beyan edecek. Hz. Osman orada heyecana gelip malını israf etmeyecek, heyecana kapılıp, düşmana fazla para kaptırmayacak. Böyle yapmakla da bize âdeta diyecek ki: “Ey Müslüman! Yaptığın iş İslâmi bir hizmet olsa dahi, yaptığın iş sana yüzde yüz cennet kazandırtsa dahi senin o işi yaparken israf etmeye hakkın yok. Çünkü senin elindeki mal senin değil, ümmetin tamamınındır.”

Ne yaptı Hz. Osman? Baktı ki Yahudi ederinin çok üstünde bir fiyat istedi. Dedi ki: “Gel sen kuyunun tamamını bana satma, işletmesinin yarısını bana sat. Bir gün sen işlet, bir gün ben?” Yahudi bu teklifi kabul etti. Öyle ya hem kuyuyu tamamen elden çıkarmayacak hem para alacak hem de yine işletmesinden para kazanmaya devam edecek. Bunun üzerine kuyunun işletmesi için pazarlığa giriştiler. Yahudi 25.000 istedi, Hz. Osman 8.000 verdi.

[28] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 59.

[29] Buhârî, *Vasâyâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.

O, 20.000 indi, Hz. Osman 10.000 çıktı, işin neticesinde 12.000 dirheme anlaşıldı. Hz. Osman bu şekilde kuyuyu satın alınca hemen mescide koştu ve Müslümanlara dedi ki: “Ey Müslümanlar! Ben Rûme kuyusunu aldım. Ama şu şekilde aldım. Bir gün işletim hakkı bizim, diğer gün Yahudinin. Siz işletim hakkı bizde olduğu gün gidin ve iki günlük suyunuzu alın, sakın ertesi gün gidip para ile su satın almayın.” O günler Müslümanların söz birliği vardı. Denilen yapıldı. Su sırası Müslümanlarda olduğu gün gidip sularını aldılar, ertesi gün Yahudi su satmak için bekleyip durdu, gelen giden yok...

Bazı sahâbiler bize şunu da rivayet ederler. Derler ki: “Kuyunun sahibi Hz. Osman olmasına rağmen bazı günler sıradan birisi gibi su kuyruğuna girer ve sıranın kendisine gelmesini beklerdi.”^[30] Bu da Hz. Osman’a has bir durumdur. Ne oldu sonra? Birkaç gün sonra Yahudi kendi gelip, Hz. Osman’a teklif etti ve kuyunun diğer günkü işletmesini de satmak istediğini söyledi. Hz. Osman “olur alırım” dedi. “Kaça?” Yahudi aynı paraya dedi. Hz. Osman: “Olmaz” dedi, pazarlık ede ede diğer yarısını da 8.000 dirheme aldı. Yahudinin 50.000 dirheme satmak istediği kuyuyu böylelikle Hz. Osman 20.000 dirheme almış oldu. Bu ticareti Efendimiz (sas) duyunca hem bu işi Hz. Osman’ın yapmasından dolayı hem de akıllıca davranıp o fiyata almasından dolayı çok memnun oldu ve Hz. Osman için hayır dualarında bulundu.^[31]

Medine Çarşısının Tesisi

Hz. Osman’ın aktif olarak işin içinde bulunduğu diğer mesele ise Medine’nin çarşısının tesisi idi. Biliyorsunuz o gün için Medine’de üç büyük Yahudi kabilesi vardı. Bunlar; Benû Kaynuka, Benû Nadir ve Benû Kurayza idi. Bu üç kabile âdetâ şehrin ticaretini ellerinde paylaşmış bir halde idiler. Şöyle ki: Benû Kaynuka, isminden de anlaşılacağı üzere kuyumculuk ile uğraşırlardı.^[32] Bunlar genellikle altın ticareti yapar; ama bununda ötesinde tefecilik yaparlardı. Çok yüksek faizlerle özellikle Araplara borç para verir ve

[30] Buhârî, *Müsâkât*, 1.

[31] Semhûdî, *Vefai’l-Vefa*, III, 970, 971.

[32] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 39.

onları bir ömür sömürürlerdi. Benû Kaynuka'nın yaptıkları iş, bugünün lisanı ile konuşursak bir yönü ile para borsasını ellerinde tutmak ve bu borsayı lehlerinde kullanmaktı.

İkinci büyük kabile olan Benû Nadir'e gelince, onlar ise tarım ile uğraşır-
şır. Özellikle Medine'nin en önemli geçim kaynağı olan hurma üreticiliği yaparlardı. Büyük hurma bahçelerinin sahipleri olarak o gün bile dışarıya ihracat edecek düzeyde bir pazar oluşturmuşlardı.^[33]

Benû Kurayza'ya gelince bunlar ise debbağdılar; yani deri üretimi ve işletimi yaparlardı. Onlar bu alanda o kadar kendilerini geliştirmişlerdi ki başta çizme olmak üzere birçok mamulün üretimi ile uğraşırlardı.^[34] Bunlar-
da ürettikleri bu deri ürünlerini hem Medine pazarına hem de başka yerlere satarlardı.

Yahudiler bu üç farklı alanda ticareti ellerinde tutukları için, ticarî saha-
da da söz onlarındı. Onlar pazarın kurallarını koyar, fiyatları belirler, tabî ki şartları hep kendi çıkarları doğrultusunda oluşturlardı. O gün için Medi-
ne'de insanların ticaret yaptıkları dört büyük çarşı vardı.^[35] Bu çarşıların ya
da pazarların tüm ipleri de elbette Yahudilerin ellerinde idi. Meselâ; orada
ki dükkânların en işlek olanlarını ellerinde tutar, işe yaramaz kıyıda köşe de
olanları ise Araplara yüksek paralarla kiraya verirlerdi. Pazardaki malların sa-
tış bedellerini kendi istedikleri şekilde belirler; satarken de alırken de onlar
kazançlı çıkarlardı.

Efendimiz (sas) Medine pazarının bu halini çok iyi gözlemledi. Tabi
sadece işin mahiyetini anlamakla kalmadı, kesinlikle bazı alternatiflerin ge-
liştirilmesi için başta Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Ebû Talha ve ensâr
içerisindeki tüccarlarla bu işin istişaresini yaptı. Efendimiz (sas) çok iyi fark
etmişti ki eğer ticaret Medine'nin var olan, dört büyük çarşısında devam et-
tirilse, asla ipler Yahudilerin ellerinden alınamayacaktı. Çünkü işin başında
pazarın şartlarını onlar oluşturmuşlardı. Onların ellerinden bu şartları alıp,

[33] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 39.

[34] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 43-48.

[35] es-Semhûdi, *Vefâu'l-Vefâ*, I, 347.

Müslümanların lehlerine dönüştürmek çok da kolay değildi. Bu gerçeği çok iyi gözlemleyen Efendimiz (sas) ticarî sahadaki mücadeleye yeni bir pazar oluşturarak başlanması gerektiğinin kararına vardı. Bunun üzerine sahâbenin içerisindeki tüccarlarla istişare ederek Müslümanlara has bir çarşı oluşturmak için seferber olundu.

Tabi bu ilk çarşı öyle çok büyük ve kapsamlı değildi; Yahudilerin çarşılarına yakın Bakîyü'z-Zübeyr diye bilinen bir bölgede idi. Efendimiz (sas) buraya büyük bir çadır kurdurarak, orasını Müslümanların pazarı olarak ilan etti.^[36] Artık Müslümanlar ticaretlerini bu yeni çarşıda yapacaklardı. Çok kısa bir zaman zarfında bu çadırda kurulan çarşı, kendinden söz ettirmeye başlamıştı. Medine'de yıllardır Arapları sömürmeye alışmış Yahudiler, böyle bir gelişme karşısında büyük bir şaşkınlık geçirdiler. Bir müddet bu yeni olayı sessizce; ama sinsice izledikten sonra, kendilerine alternatif olacak olan bu pazarın bir an önce ortadan kaldırılması gerektiği kararına vardılar. Çünkü onlar çok iyi biliyorlardı ki Müslümanlar, ticarî sahada kendi ayakları üzerine durmaya başladıkları gün sosyal ve siyasal hayatta da bunu başaracaklar ve artık kimselere ipleri vermeden izzet ve şeref üzere yaşayacaklardı. Böyle bir durum ise elbette Yahudileri oldukça endişelendiriyordu.

Bu endişe ilerleyen günlerde büyük bir öfkeye dönüşmüştü. Yahudilerin en meşhur şair ve savaşçılarından biri olan ve ilerde Müslümanlar tarafından yaptığı ihanetlerin bir karşılığı olarak öldürülecek olan Ka'b b. Eşref bir gece adamlarını da yanına alarak Müslümanların pazar olarak kullandıkları bu çadırı yıkmak için harekete geçtiler. Onlar gecenin karanlığından istifade ederek önce çadırın iplerini keserek, sonra orayı ateşe vermiş, sonra o çarşayı yerle bir etmişlerdi. Efendimiz (sas) sabahın erken saatlerinde bu durumdan haberdar olunca, herkesin öfke ile ellerini sıktıkları bir zamanda, tebessüm etmişti. Sahâbe merakla bu tebessümün sebebini sorduklarında; Efendimiz (sav) demişti ki: **“Yaptığımız bu iş Yahudileri kızdırdı. Demek ki biz doğru bir iş yapmışız. Bundan sonra kendi çarşımızı öyle bir yere taşıyacağız ki onlar bu sefer daha fazla kızacaklar.”**^[37]

[36] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 41.

[37] Semhüdi, *Vefai'l-Vefa*, III, 539, 540.

Efendimiz (sas) bu olay üzerine ileride Hz. Ebû Bekir'in halife seçileceği yer olan Benû Saide Sakîfesi'nin hemen yanı başında büyükçe bir arsa satın aldı. Bu arsayı kıyamete kadar Müslümanlara bu iş için vakfetti. ^[38] Bugün Medine'ye gittiğinizde burayı görebilirsiniz. Hemen Hz. Ali mescidine yakın üzerinde Suku'l-Kadim/Eski Çarşı yazan duvarların içerisinde kalan yer. Burada kalıcı bir çarşı inşa ederek, tüm Müslüman tüccarları buraya davet etti ve bu çarşının kurallarını bizzat kendisi koydu. Bu kuralların bazılarını burada aktaralım:

1- Pazar da tekelleşmeye son verdi.

Efendimiz (sas) kurdurduğu Medine çarşısında gücün, sermayenin bir elde toplanmasına engel olmak için, sabit dükkânlar yerine, tatlı bir rekabet sistemi ile erken gelen güzel yeri alır yarışını başlattı. Bunu da son güne kadar, büyük bir karalılıkla uyguladı. Meselâ; sahâbeden biri çarşı içerisinde kendisine sabit bir çadır kurdurduğunu öğrenince, o çadırı yıktırdı ve asla pazar içerisinde tekelleşmeye meydan vermedi. ^[39]

2- Pazar vergisini kaldırdı.

O gün için ister Mekke'de ister Medine'nin diğer çarşılarında esnaftan işgaliye bedeli gibi bir pazar vergisi alınır. Efendimiz (sas) ne yaptı? Bu vergiye son verdi ve bir emirname yayınlayarak: ***"Burada hiç kimseden hiç bir şey karşılığında vergi alınmayacaktır"*** dedi. ^[40]

3- Faizin her çeşidini yasakladı.

O zamanda ticaretin en belirleyici faktörü olan faizi, Efendimiz (sas) Allah'ın haram kılması ile beraber tamamen toplumdan sökülüp atılması için çok önemli adımlar attı. Borçlu ile alacaklı arasında hukuku yeniden tanzim ederek, bir tarafın suistimal etmemesini, diğer tarafın fırsatçılık yap-

[38] Semhûdi, *Vefai'l-Vefa*, III, 539.

[39] Semhûdi, *Vefai'l-Vefa*, III, 540.

[40] Semhûdi, *Vefai'l-Vefa*, III, 540.

maması için ne gerekiyorsa onları yaptı. Öyle bir duruma geldi ki faiz üzerine yürüyen sistem, çok değil hicrî 6. yıl sonlarında tamamen toplumdan sökülüp atıldı.

4- İhtikâr yani stokçuluğun her türünü kaldırdı.

O günün dünyasında da çokça yapılan stoklama ve bunun arkasından karaborsacılık denen, malı ederinin daha üzerinden satma işini Efendimiz (sas) yasakladı. Böyle yapanları sert bir şekilde uyardı, bazen fiilî müdahalelerde bulundu. Onların halini Efendimiz (sas) şöyle beyan ediyordu: “Stokçu/karaborsacı ne fena bir kuldur; fiyatların düştüğünü öğrenince üzülür, yükseldiğini duyunca sevinir.”^[41] Yine başka bir hadisinde: “Uzak yerden bedeller ödeyerek mal getiren tüccar rızıklandırılmış, malı stoklayıp ondan haksızca kazanç elde etmek isteyen ise lanetlenmiştir.”^[42]

5- Piyasanın serbest rekabetini sağladı, haksız rekabeti ise yasakladı.

İslâm, ticaretin serbest rekabetini engellemedi; Pazar içerisinde mağduriyete yol açmamak üzere bu rekabetin devamiyetini sağladı. Ancak, ortaya haksız bir rekabet girince, anında ona müdahale etti. Bu o günün dünyasında nasıl oluyordu? Meselâ; Medine’nin köylerinden pazara çeşitli ürünler satmak için gelen köylüler vardı. Bunlar Medine’nin dışında oldukları için fiyatlardan haberleri yoktu. Ne yapıyordu tüccar ya da simsarlar? Köylüyü pazara gelmeden yolda yakalıyor; ellerindeki malları ucuza kapatıyor; getirip pazara çok büyük kârlarla satıyorlardı. Efendimiz (sas) bundan haberdar olunca, yolda köylüden mal alımını yasakladı: “Bırakın gelsinler pazara, fiyatları görsünler, öylece talip olun mallarına.”^[43] dedi.

6- Malın mal ile eşyanın eşya ile takasını yasakladı.

Bu uygulamayı da Efendimiz (sas), yine mağduriyetleri önlemek için yaptı. ‘Ortada iki mal varsa, önce birinin satışı gerçekleşsin parası belli olsun. Sonra diğerinin satışı gerçekleşsin, onun da parası belli olsun’ dedi. Malı mal

[41] Zebidî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, ter: Ahmet Naim, Kamil Miras, VI, 449.

[42] İbn Mace, *Ticârât*, 12; Dârimî, *Buyû*, 12.

[43] Buhârî, *Buyû*, 72; Nesâî, *Buyû*, 57.

ile değiştirmek, taraflardan birini mağdur edebilir endişesi ile takası yasakladı. Yine Efendimiz (sas), mülkiyetinde olmayan bir malın satımını, mahsulü kaldırmadan faraza satışı ve alışı da yasakladı. ^[44]

7- Devletin piyasaya müdahalesini yasakladı.

Devletin piyasaya müdahale ederek, bir malın alt ve üst fiyatlarını belirmesini Efendimiz (sas) yasaklamıştır. Buna fıkhıta, “narh” denir. Devletin piyasaya müdahale ederek, bir malın taban ve tavan fiyatlarını sabitleyerek kârlara belli oran getirilmesini Efendimiz (sas) hoş karşılamamış, çok zaruri durumlarda bile asla bunu yapmamıştır. Çünkü bu, mal sahibinin mağduriyetine yol açabilirdi. İslâm sadece müşteriye düşünmedi, ne yaptı satıcıyı da mağdur etmedi, onun da hakkını korudu. Bundan dolayı ne zaman Efendimiz’e: “Ya Resûlullah! Falanca mal da sıkıntı var, fiyatlar aşırı arttı, buna bir sınır koysanız” diye bir talep gelse Efendimiz (sas) bunu asla tasvip etmemiş ve pazara devlet müdahalesini asla izin vermemiştir. ^[45] Aynen halifeler de bunu uygulamışlardır.

Tabi, İslâm’ın ticarî alana kazandırdıkları bunlara sınırlı değil, biz burada en temel yedi maddeyi paylaştık. Böyle bir ahlak ve hukukla Müslümanlar arasında tatlı bir yarış oluştu, Yahudilerin ellerinde olan ticaret hacmi de kademeli olarak Müslümanların eline geçti. Yavaş yavaş Yahudiler ellerinde ki imkânları kaybetmeye başladılar ve çok değil dört yıl içerisinde Medine’nin tüm ticarî ipleri Müslümanların eline geçti. Bu geçiş sürecinde Hz. Osman’ın payı gerçeğten büyüktür.

Hudeybiye’de Hz. Osman

Onun nasıl akıllı bir tüccar olduğunu gösteren üç önemli hadise vardır ki İslâm tarihinde onları anlatmadan Hz. Osman’ı anlamamız mümkün değildir. Bu üç hadiseden biri Hudeybiyede’dir.

[44] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 68; Tirmizî, *Buyû*, 19.

[45] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 49; Tirmizî, *Buyû*, 73.

Hudeybiye Hicretin 6. yılında Efendimiz'in (sas) rehberliğinde 1400 sahâbînin sadece Umre maksadı ile Mekke'ye doğru yola çıkıp, Mekke'ye 22 km. uzaklıkta olan Hudeybiye denilen yere gelip konakladıklarında, Mekkelilerin Müslümanlara müsaade etmeyip belli şartlarla antlaşma ile neticelenen çok önemli bir hadisedir.^[46] Müslümanlar orada konakladıklarında elçiler gidip gelmeye başlayacaktı. Efendimiz de Mekke'de güçlü bir ailesi olan ve o an Mekke'nin siyasi lideri olan Ebû Süfyan'ın çok yakın akrabası olmasından dolayı Hz. Osman'ı Mekke'ye elçi olarak gönderecekti. Efendimiz (sas) Hz. Osman'a bu görevini söyleyince, o hiç tereddüt etmeden kabul etmiş ve o görevi yerine getirmek için Mekke'nin yolunu tutmuştu. Hz. Osman atına binip Mekke'ye doğru giderken sahâbîlerden biri demişti ki: "Ne mutlu Osman'a ki bizden önce Kâbe'ye kavuşacak, bizden önce tavaf edecek!" Bu sözü Efendimiz (sas) duyunca ne diyecekti biliyor musunuz: **"Eğer Osman benim tanıdığım Osman ise, ben Kâbe'yi ziyaret etmeden o asla ziyaret etmeyecektir."**^[47] Evet, Osman gerçekten Resûlullah'ın (sas) tanıdığı Osman'dı.

Ne olur bu tabloyu biraz tefekkür edin? Hz. Osman doğup, büyüdüğü, para kazanıp itibar elde ettiği o toprakları iman ettikten sonra terk etmek zorunda kalmış ve 13 senedir de Mekke'ye ve Kâbe'ye gidememişti. O nübüvvetin 6. yılı Habeşistan'a gitmiş, oradan Medine'ye gelmiş, o günler Hicretin 6. Yılı; tam 13 senedir her gün Kâbe'nin özlemi ile yanıp tutuşmuştur. Şimdi Kâbe'nin hemen yanı başında, Efendimiz'in (sas) kendi arkasından söylediği sözden habersiz bir şekildedir. Hz. Osman Mekke'ye varınca Ebû Süfyan onu çok iyi karşılamış, ağırlamış ve ona: "Kâbe'yi sen ziyaret edebilirsin; ama Muhammed ve adamlarına izin yok" demişti. Ne demişti bu söz karşısında Hz. Osman: *"Vallahi Ey Ebû Süfyan! Allah Resûlu ve Müslümanlar gelip Kâbe'yi ziyaret edene kadar ben asla Kâbe'yi ziyaret etmeyecek, bu gözlerle Kâbe'ye bakmayacağım!"*^[48] Hz. Osman'ın bu sözü Ebû Süfyan'ı sarsacak, Hz. Osman'ın yüreğindeki aşkı ve dilindeki o sözü o gün için anlayamayacaktı.

[46] Bkz. İbn Hişam, *es-Sîre*, III, 321-324; Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzi*, II, 571-573; Beyhâkî, *Delâil*, IV, 90-92.

[47] İbn Hişam, *es-Sîre*, III, 329; Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzi*, II, 601, 602.

[48] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 324.

Hız. Osman birkaç gün Mekke’de alıkonacaktı. Onun dönüşü gecikince bir haber yayılacaktı Müslümanlar arasında ... Hız. Osman öldürüldü diye... Bu haberi Efendimiz (sas) duyar duymaz harekete geçecek ve asıl maksatları Umre olmasına rağmen, üzerlerinde bir tek kılıçtan başka savaş malzemesi olmamasına rağmen, Osman’ın kanının bedelini sormak için ayaklanacak ve tüm Müslümanlara Semûre ağacının altında biat etmeye çağıracaktı. 1400 sahâbî tek tek o ağacın altında biat edip Kur’an’a övgü ile gireceklerdi.^[49]

Tüm sahâbenin biatı bitince, Efendimiz (sas) sağ elini uzatacak, sonra sol elini havaya kaldıracak: **“İşte bu benim elim, bu da Osman’ın eli, şahit olun ki ben de Osman adına biat ediyorum”**^[50] diyerek, biat edecekti. Bu manzarayı seyreden sahâbe gözyaşları içerisinde şunu diyecekti: “Keşke öldürülen biz olsaydık da Resûlullah bizim adımıza biat etseydi!”^[51] Hız. Osman’a böyle bir şerefi kazandırtan en önemli vesile,^[52] arkasından ne söylendiğini bilmemesine rağmen, yüreğindeki sevdanın derinliğinden dolayı Resûlullah’ın (sas) sözünü doğrulatmasıydı değil mi?

Zorluk Ordusu, Osman’ın Ordusu Oluyor

Hız. Osman’ın hayatının en önemli sayfalarından biri de hiç şüphesiz zorluk seferi olan Tebûk’tur. Hicretin 9. yılı Efendimiz, Bizans üzerine büyük bir sefer hazırlığına girişir. Bu sefer aslında iman ile nıfakın birbirinden tamamen ayrılma imtihanıdır. Düzenlenecek ordu 30.000 kişilik bir ordu olduğu için Efendimiz (sas) hayatında çokça yapmadığı bir işi yapacak ve insanlardan açıkça bu sefer için infakta bulunmalarını isteyecekti. Olanlar zaten vermişti; ama Efendimiz (sas) özellikle yüreklerinde halen nıfak bulunan bazılarının infak ile tedavi olmalarını sağlamak maksadı ile onları vermeye teşvik ediyordu. Çıkış minberine o hiç kimselerden bir şeyler

[49] “Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.” Fetih 48/10.

[50] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 120.

[51] Vâkıdî, *Kitabü’l-Meğâzî*, II, 605.

[52] Abdullah b. Ömer, bu olayı naklederken şöyle der: “Resûlullah’ın (sas) Osman için uzattığı eli, Osman’ın kendisi için uzattığı elinden daha hayırlı idi!” İbn Abdilberr, *el-İstiab*, III, 158.

istemeyen Efendimiz: **“Kim cennet karşılığında zorluk ordusunu donatır”** diyor,^[53] kimselerden ses gelmiyor, peygamberin sesini sessizliğe mahkum etmemek için Hz. Osman’ın sesi yükseliyor: “Ben Ya Resûlullah!” diyor; “Benden üzerindeki askerlerin masrafları dahil tam 100 deve” diyordu. Efendimiz (sas) ona dua ediyor; ama istemeye de devam ediyordu. Yine ses yok, yine Osman’ın sesi, yine 100 deve... Efendimiz yine ona dua ediyor ve istemeye devam ediyor. Yine Hz. Osman’ın sesi yine 100 deve daha... Efendimiz (sas) o kadar memnun oluyor ki Hz. Osman’ın bu infakından... Gözlerinde yaş olduğu bir halde elini kaldırıyor ve diyor ki: **“Allah’ım Osman günahlarını bağışla! Allah’ım Osman’ın yaptığı ve yapacağı tüm hataları affet!”** Ondan sonraki söz: **“Ma darra Osman! Ma amile bade’l yevmi/ Osman’a bundan sonra yaptıklarından dolayı bir sorumluluk yoktur?”**^[54] Neden? Çünkü infak insanın hatalarının kefaretidir. Hz. Osman ise öyle bir vermiştir ki ömrünün sonuna kadar yapacağı hatalarının tüm kefaretinin kendi eliyle ödemiştir. Ölünün arkasından günahlarının kefareti olsun diye ıskat verilir ya, Hz. Osman âdeti ıskatını kendi elleriyle vermiş biridir.

Efendimiz (sas) o günden sonra da insanları bu hayra teşvik etmeye devam edecekti. Hz. Osman akıllı bir tüccar olarak işin neticesinde elde-avuçta ne varsa ne olduğunu kaynaklar bize verirler: ‘700 ukiyye altın ve 10.000 dinar.’^[55] Bunları doldurur bir çuvala getirip Efendimiz’in (sas) önüne koyar. Resûlullah (sas) o çuvalı boşatıp içindekileri avuçlayıp, avuçlayıp yere bırakırken dua dua Hz. Osman için hayır temennilerinde bulunur. Bu verdiklerinin yanında, öncesinde 950 deve 50 at ve ne kadar da savaş teçhizatı vermişti. Verilenlerin hepsi 30.000 kişilik İslâm ordusunun üçte birini yani 10.000 kişisini donatmaya yetmişti. Böylelikle *Ceyşü’l-Usra/Zorluk* ordusu, *Ceyşü’l-Osman/Osman’ın Ordusu* diye isimlendirilmişti.^[56]

[53] Buhârî, *Vasâýá*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.

[54] Tirmizî, *Kitabü’l-Menâkıb*, 18.

[55] Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-Evliya*, I, 59.

[56] eş-Şâmî, *Sübülü’l-Hüdâ*, V, 467.

İnfaka Doymayan Tüccar

Hız. Osman'ın hayatından size aktaracağım üçüncü ve son tablo Hız. Ebû Bekir dönemindedir. O yıllar, İslâm ordularının bir anda 14 farklı cep- hede savaş yapmak zorunda kaldığı yıllardır ve Medine'de ciddi bir kıtlık vardır. Öyle ki artık insanlar yiyecek bulmakta zorlanıyorlar, temel ihtiya- çlarını bile göremiyorlardı. İşte o günlerde Hız. Osman'a ait 1000 develik büyük bir kervan Medine'ye gelmek üzeredir. Kervan gıda maddeleri ile doludur. Şam'dan gelecek, Medine pazarında satılacaktır. Burada bir parantez açarak bir hakikate daha dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bakın bahsettiğimiz olay Hicretin 12. yılının başlarıdır. Tebûk Gazvesi Hicretin 9. yılın sonlarında olmuştur. Hız. Osman o gazve sırasında nasıl bir infakta bulunduğú biraz önce gördük. Bu nasıl bir ticaret ki malının neredeyse tamamını infak etmiş, aradan 2 yıl geçmeden 1000 develik koca bir kervanı Medine'ye getirecek kadar büyük bir sermayenin sahâbi olmuş... Eee Allah bire yedi yüz vere- ceğini vaat etmiyor mu?^[57] Hız. Osman verdikçe bereketleniyor, verdikçe artıyordu.^[58]

1000 develik kervan Medine'ye giriyor. Halkta büyük bir sevinç, tüc- carlar da büyük bir heyecan oluşuyor. Tüccarlar Hız. Osman'ın kapısının önünde ondan mal almak için sıraya giriyorlar ve o anda tüccarlar Hız. Os- man arasında pazarlık başlıyor. Tüccarlar diyorlar ki: "Ey Osman! Şam'dan kaçá aldınsa tam yüzde on fazlasına bize sat, yani 10 dirheme aldığını 11 dir- heme bize sat!" Hız. Osman diyor ki: "Sizden daha fazla veren var, niye size satayım ki?" Bunu duyunca tüccarlar yüzde yirmiye çıkarıyorlar. Hız. Osman yine sizden daha fazla veren var diyor. Hız. Osman böyle dedikçe tüccarlar

[57] "Mallarını Allah yolunda harcıyanların durumu, her sünbülünde (baş ağında) yüz adet tane (tohum) olmak üzere, yedi sünbül (başak) veren bir tek tohumun durumu gibidir. Allah, dilediği kimse için (onun rızkını) kat kat artırıp verir. Ve Allah Vâsîdir, Alîm'dir." Bakara 2/ 261.

[58] Defaatle malını sıfırlayacak kadar infak eden Hız. Osman, asiler tarafından şehit edildiğinde insa- nı hayrete düşürecek kadar bir mal geriye bırakmıştı. 30.500.000 dirhern ve 150.000 dinar şehit edildiği gün yanındaydı. Asiler bu paranın hepsini yağmalayıp götürmüşlerdi. Bunların dışında, Rebeze denilen yerde 1.000 deve bırakmıştı. Ayrıca, Medine'de Bî'rü Erîs kuyusunu , Hayber ile Vâdilkurâ'da bulunan ve verdiği sadakalardan oluşan 200.000 dinar değeriindeki mallar, onun va- rislerine bıraktıklarıydı. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 72, 73.

oranı arttırıyor, en son yüzde 70 kadar, yani 10 dirheme alınan malın 17 dirheme verilmesine kadar iş çıkıyor. Hz. Osman her seferinde sizden daha çok veren var demeye devam ediyor. En son tüccarlar diyorlar ki: “Osman sen fırsatçılık yapıp fiyat yükseltiyorsun, Medine’de bu fiyattan daha fazlasını sana verecek birini biz tanımıyoruz. Şimdi gidip seni Halife Ebû Bekir’e şikâyet edeceğiz.” Hz. Osman bir şey demiyor. Tüccarlar gidip olanları Hz. Ebû Bekir’e anlatarak, ondan şikâyetçi oluyorlar. Hz. Osman’ı çok iyi tanıyan Hz. Ebû Bekir, Osman’ın karaborsacılık ya da fırsatçılık yapmayacağını çok iyi bildiği için bu işte bir iş olduğunu tahmin ediyor. Yanına Hz. Ömer’i de alarak Hz. Osman’ın evine geliyor ve tüccarların söylediklerini sorguluyor. Hz. Osman diyor ki: “Ey Allah Resûlu’nün Halifesi! Ben tüccarların verdiklerinden daha fazla veren bir ticaret buldum. Niye ona vermeyeyim ki?” Hz. Ebû Bekir merakla: “Kim o der?” Hz. Osman: “Allah” der. “Medine’nin halkı bu kıtlık günlerinde bu zorlukları çekerken ben nasıl olur bu işe seyirci kalırım. Ey Ebû Bekir! Sen ve tüm mü’minler şahit olun ki bu 1000 deve üzerindkilerle beraber Medine halkına infaktır.” [59]

Bu sözlere şahit olanlar gözyaşlarını tutamayacak ve Hz. Osman’ın büyüklüğünü bir kez daha itiraf edeceklerdir. İşte Hz. Osman böyle bir kamet? Böyle bir tüccar... Böyle bir rehber...

Bu hadiseyi bize nakleden İbn Abbâs şöyle güzel bir anekdot daha aktaracaktır: “Osman’ın bu büyük infakının olduğu günün gecesinde rüyamda Resûlullah’ı (sas) gördüm. Alacalı bir devenin üzerindeydi. Üstünde nurdan bir giysi, ayağında nurdan bir ayakkabı, elinde nurdan bir asa vardı ve çok acele ediyordu. Dedim ki: “Ya Resûlullah! Seni ve sohbetini çok özledim, biraz dursan da seninle sohbet etsem. Ne bu acele böyle?” Dedi ki: “Ey İbn Abbâs! Osman çok büyük bir sadaka verdi ve Allah da bu sadakayı kabul edip onu Cennet’te evlendirdi. Biz de düğününe davet edildik, ben de şimdi oraya gidiyorum.” [60]

[59] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve’l-Bükâ*, s. 190.

[60] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve’l-Bükâ*, s. 190.

Meleklerin Kendisinden Hayâ Ettiği Sahâbî

Hız. Âişe (rh) validemiz anlatıyor: “Bir gün Efendimiz (sas) ile beraber evde bulunduğumuz bir zamanda, babam Ebû Bekir, Resûlullah’ın (sas) yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resûlullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hız. Ebû Bekir gitti. Bir müddet sonra Hız. Ömer girmek için izin istedi. Resûlullah (sas) aynı halini hiç değıştirmeden ona da izin verdi. Ömer’in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti. Bir müddet sonra Osman içeriye girmek için izin istedi. Bu sefer (aleyhissalâtu vesselâm) yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzelitti. Bana da: “Elbiseni üzerine topla!” diye emretti. Sonra ona da girmesi için öylece izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti. O gidince ben dayanamayıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelince halinizi hiç değıştirmedığınız halde, onlarla görüştünüz. Ama Osman gelince kendine çeki düzen verdin. Sebebi nedir?” diye sordum. Dedi ki: “**Osman çok utan- gaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde, arzusunu açmadan gideceğinden korktum.**”

Bir diğeri rivayette: “Kendisinden meleklerin hayâ duydukları bir kimseden ben hayâ duymayayım mı?” demiştir. ^[61]

Allah böyle tüccarlarımızın sayısını çoğaltsın. Allah adına ve Allah namına vermenin mutluluğunu bizlere yaşatsın. İnfak hasleti ile yüreklerimizde var olan, her an olması imkan dahilinde olan nifak hastalıklarımızı gidersin inşallah...

[61] Müslim, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 36.

HZ. OSMAN B. AFFÂN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ "Cennet karşılığında infak" sözünü duyduğunda, az ya da çok elini cebine at ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ✿ Yaptığın iş, İslâmî bir hizmet, hayırlı bir eylem, takdir gören bir amel olsa bile israf etme ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ✿ Hududullah'a/ Allah'ın sınırlarına ve Hukukullah'a/Allah'ın hukukuna riayet et ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ✿ Iskâtını, hayırlarını ve infakını varislerine bırakmayıp, kendi ellerinle ver ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- ✿ Küçük hesapların, biter korkusunun, korkak adımların sahibi olma ki Müslüman bir tüccar olabilesin.

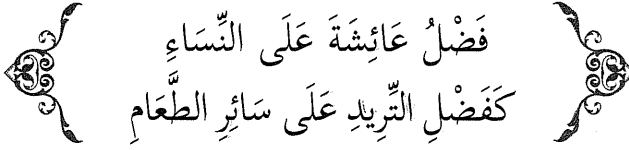

Efendimiz'in (sas) Sevgilisi

HZ. ÂİŞE

Radiyallahu Anhâ

"Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir"

(Buhârî, Kitâbü'l-Enbiya, 27)

"Resûlullah (sas) hayatı boyunca ne bir hanımına, ne bir cariyesine, ne de bir hizmetçisine bir fiske dahi vurmadı, kötü bir söz söylemedi, onları rencide etmedi."

Hız. Âişe (ra)

(Ebû Dâvûd, Edeb, 4)

Adı	Âişe bint Ebi Bekir
Anlamı	Yaşayan ve ömür süren
Künyesi	Ümmü Abdullah/Abdullah'ın annesi
Lakabı	Haliletü Resûlullah (sas)/Resûlullah'ın (sas) sevgilisi Hümeýra/Pembe yanaklı
Baba Adı	Ebû Bekir b. Ebî Kuhafe
Anne Adı	Ümmü Ruman bint Âmir
Kabilei	Teymoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 5/Miladî, 605
İslam'a Girişi	Çocukluktan itibaren
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	2210
Eşi/Eşleri	Cübeyr b. Mut'im (nişanlı) Muhammed b. Abdullah (sas)
Vefat Yeri	Medine/Baki Kabristanlığı
Vefat Yılı	Hicrî, 58/Miladî, 678
Vefat Yaşı	74

Efendimiz'in (sas) Sevgilisi

Hz. ÂİŞE

(*Radiyallahu Anhâ*)

Allah'a (cc) hamd, Resûlü'ne salât ve selam, hayat defterinin sayfalarını çevireceğimiz anaların anası Hz. Aişe annemize de selam olsun.

82 İl 82 *Sahâbî* projesinin, 20. yıldızı, Nübüvvet evinin sultanlarından biri olan Hz. Aişe annemizdir. Elhamdullilah, bugün 20. Programda, Niğdeli kardeşlerimle beraber Hz. Aişe diyeceğiz ve onun hayatını biraz olsun anlamaya çalışacağız. Onun hayatı ile hayatlarımızı yeniden tamir etmeye, adımlarımıza yeniden ayar çekmeye, sorumluluklarımızı hatırlayıp kendimize gelmeye gayret edeceğiz.

Hz. Aişe ve Niğde

Niğde'de Hz. Aişe'nin seçilmesinin birkaç sebebi var. Bunlardan biri, projenin ilk programı Adana'da yapılmıştı, ilk olmasından dolayı sahâbenin dibacesi, besmelesi, serlevhası olan Hz. Ebû Bekir orada anlatılmıştı. Babasına yakın bir yerde Aişe annemiz diyelim dedik, bundan dolayı Niğde'de Hz. Aişe'yi seçtik. İkinci bir neden ise, Niğde'nin Ortaçağ İslâm Tarihi kaynaklarında adı Maşukiyye'dir. Maşukiyye'nin anlamı, çok sevilen ve gönül çelen demektir.^[1] Aişe anamız demek, Resûlullah (sas) tarafından çok sevilen ve O'nun (sas) gönlünü çelen bir anne demektir. Böyle olunca da Niğde'de Hz. Aişe demek istedik. Allah hayırlara vesile kulsun ve o büyük İslâm annesinin ve hanımının hayatından bizleri nasiplendirsin.

[1] Mustafa Oflaz, "Niğde", *DİA*, XXXIII, 92.

Nasıl bir sahâbînin hayat defterinin başındayız anlaya bilmemiz için size tabî'n neslinin büyük isimlerinden birinin bir sözünü aktaracağım. Sözünü aktaracağım isim onlarca sahâbîye talebelik yapmış biri ... Sözünü aktaracağım isim Hz. Aîşe'nin en gözde talebelerinden biri ... Onunla Aîşe annemiz arasında öyle bir sevgi bağı var ki yıllar sonra evlenip bir kız çocuğu sahibi olunca hemen hiç düşünmeden kızına hocasının ismi olan Aîşe ismini vermiş, kendisi de bundan dolayı Ebû Aîşe künyesini almış ... Bahsettiğim âlim Mesrûk b. Ecda'dır. (v.63/683) [2]

Mesrûk b. Ecda bir sözünde der ki: *"Ben Efendimiz'in (sas) ashâbının birçoğunu gördüm ve onlarla beraber zaman geçirdim. Onların hali aynen şuna benzer: Hani susuzluktan sinesi çatlayan toprağa yağmur yağar da o toprak alabilmişince suyu içerisine alır, gerisi ise tertemiz bir halde toprağın üstünde kalır. Sonra o kalan su, suya ihtiyacı olan canlılardan birini, ikisini, onunu, yüzünü sular. Hatta onlardan bazılarının üstlerindeki su arzın tamamını yetecek gibi olur. İşte sahâbe nesli böyle bir nesildir. Onlar Efendimiz'den (sas) aldıkları mesajları önce içlerine almış, o mesajları içselleştirmiş, sonra da durumlarına göre ümmeti o mesajlarla sulamışlar yani nasiplendirmişlerdir."* [3]

Siz bu söz üzerinden bugün nasıl bir annemize konuk olacağız anlayın.

Öyle Birine Misafir Olacağız ki ...

Öyle birine misafir olacağız ki Kur'an'ı ve Sünneti onun kadar içselleştirip, onun kadar anlayan çok az isim var ashâb içerisinde ...

Öyle birine misafir olacağız ki onun vahyin suyu ile sünnetin iksiri ile sulamadığı zaman ve mekân yok, ilk günden bu tarafa milyonlarca mü'mini ve mü'mineyi sulayıp, nasiplendiren birisi ...

Öyle birine misafir olacağız ki Kur'an'ın her sûresini, her ayetini, hatta her harfini en ince detaylarına kadar bilen birisi ...

[2] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 178-187; Bünyamin Erul, "Mesrûk b. Ecda", *DİA*, XXIX, 336-337.

[3] Zehebî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirîn*, I, 36.

Öyle birine misafir olacağız ki iffeti, namusu Kur'an tarafından tessillenmiş,^[4] hakkında onlarca ayet nazil olmuş,^[5] kendisi ise onlarca ayetin sebep-i nüzûlü^[6] olmuş,^[7] Cebraîl Hücre-i Saâdet'e gelince onun hanesine gelmiş, selam getirmiş, selamı işitmiş biri ...^[8]

Öyle birine misafir olacağız ki Resûlullah'ın (sas) hayatının her karesine ondan daha fazla vakıf biri yok... Belki Efendimiz'in (sas) hanesine, Medine döneminde girdi doğru ama merak ve dikkati ile Mekke dönemine ait en önemli şeyleri bize öğreten yine o... Dolayısı ile o Efendimiz'i (sas) yansıtan bir ayna, hücre-i saâdet ile o gün Hicaz ahalisi ve arasında, bugün çağlar arasında bir köprü olmuş biridir o...

Öyle birine konuk olacağız ki Efendimiz'in (sas) kutlu sözlerinden tam 2210 tanesini bize ulaştırmıştır o...^[9] Onun diğer annelerimizden en büyük farklarından biri de rivayetlerinin bu düzeyde olmasıdır. Aişe annemiz 2210 hadis rivayet ederken, onu ikinci sırada takip eden annemiz Ümmü Seleme'dir, onun rivayetleri ise 378'dir.^[10] Sadece bu fark bile Aişe annemizin konumunu anlamamız açısından çok mühimdir.

Öyle birine konuk olacağız ki o sahâbenin en âlimlerinden, en fakihlerinden, en müçtehitlerinden ve dirayetlilerindendir. Düşünebiliyor musunuz; Ebû Hureyre gibi, Abdullah b. Ömer gibi, Abdullah b. Abbâs gibi her biri sahasında bir dağ, bir dev olan bu isimlerin yanlışlarını düzeltmiş, onlara işin doğrusunu göstermiştir. Merak eden Zerkeşi'nin *el-İcâbe li îrâdi mâ'stedrekethu Âişe alâ's-Sahâbe* isimli kitabına baksın orada Hz. Aişe'nin

[4] Nûr 24/11, 12.

[5] Nûr 24/1-26; Ahzab 22/28, 29; Tahrim 66/1-3.

[6] Teyemmüm ayeti olan Nisa Sûresi, 43. ayetin sebep-i nüzulüne Hz. Aişe annemiz vesile olunca, ensârın büyüklerinden Useyd b. Hudayr, Hz. Ebû Bekir'e şöyle dedi: "Ey Ebû Bekir ailesi! Bu sizin ilk bereketiniz değil ki? Siz nice bereketlere vesile oldunuz!..." Buhârî, *Teyemmüm*, 1; Müslim, *Hayz*, 108.

[7] Bakara 2/158, 224; Nisâ 4/43, 85, 89, 112; Maide 5/6; Hucurât 49/11; Mücadele 58/8.

[8] Hz. Aişe annemiz anlatıyor: "Resûlullah (sas) bana: 'Şüphesiz ki Cibril sana selam söylüyor!' deyince, ben de: 'Allah'ın selamı ve rahmeti onun üzerine olsun!' karşılığını verdim." İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 68.

[9] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 257.

[10] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 258.

onlarca rivayet ve fetvaya nasıl karşı çıkıp, yanlış ve eksik anlayışları düzelttiğini göreceksiniz. ^[11]

Öyle birine konuk olacağız ki yine size Mesrûk b. Ecda'nın başka bir sözünü aktarayım: "Aîşe annemiz, Allah'ın sevgilisinin sevgilisi idi." ^[12] Yani o, Hz. Ali'nin ifadesi ile "Haliletü Resûlillah/Resûlullah'ın Sevgilisi" idi. ^[13] Hz. Hatice annemizden sonra, Efendimiz'in (sas) dünyasında bambaşka bir yeri olan bir annemiz idi.

Öyle birine konuk olacağız ki 23 yıllık nübüvvet tarihinin tamamını, 2,5 yıl babası Hz. Ebû Bekir'in hilafet günlerinin tamamını, 10,5 yıl Hz. Ömer'in hilafet günlerinin tamamını, 12 yıl Hz. Osman'ın hilafet günlerinin tamamını, 5,5 yıl Hz. Ali'nin hilafet günlerinin tamamını yaşamış ve şahit olmuş birisi o... ^[14]

Dolayısı ile Hz. Aîşe demek, tefsir, hadis, fıkıh, akaid, kıraat demek olduğu gibi; Hz. Aîşe demek, siyer, meğazi ve tarih demektir. Bugün siyer ilminin ilk ustası kabul edilen Urve b. Zübeyr, Aîşe validemizin yeğenidir; Hz. Aîşe onun teyzesidir, dolayısı ile Urve, bu yakınlıktan dolayı onun yanından bir ömür ayrılmamış ve nice tarihi bilgiyi bize aktarmıştır. ^[15]

Allah aşkına böyle bir ismi, birkaç sayfa içerisinde anlatmak mümkün müdür? Hz. Aîşe'yi tüm boyutları ile anlatmak imkân dahilinde midir? Elbette değildir. Bundan dolayı biz burada Hz. Aîşe'nin hayatının sadece bir bölümünü o da yine her boyutu ile değil ancak zamanın kıfayet ettiği kadarı ile anlatmaya çalışacağız.

Aîşe Annemiz Nasıl Bir Eştir?

Aîşe annemizin hayatının hangi alanını burada aktaralım diye epey gayret sarfettim.

[11] Zerkeşî, *el-İcâbe*, s. 67-161.

[12] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 178-187.

[13] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 64; Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, II, 177.

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 57-83; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2573-2576; İbn Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 186-189.

[15] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 67; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliya*, II, 50; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 242.

Dedim ki *Sıddık'ın kızı Sıddıka*^[16] diyeyim ve annemizin babası Hz. Ebû Bekir ile ilişkilerini, nasıl sıdk ortamında yetişip, geliştiğini anlatayım, ama sonra bundan vazgeçtim.

Huri kızı Aişe diyeyim, Efendimiz'in (sas) beyanı ile “**Her kim cennetten yeryüzüne inmiş bir hanıma bakmak istiyorsa Ümmü Ruman'a baksın**”^[17] deyip, değer ve kıymetine işaret ettiği annesi üzerinden anne-kız ilişkilerini size anlatayım dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

Yiğitlerin kardeşi Aişe diyeyim dedim; hicretin nazlı kızı ve *Zatu'n-Nitakeyn* lakablı Esmâ'ya, kahramanlığı dillere destan olan Abdurrahman'a, Taif kuşatmasında yaralanıp şehit düşen Abdullah'a, yiğit oğlu yiğit Muhammed'e olan kardeşliğini anlatayım, onlarla münasebetlerine dair size bir şeyler söyleyeyim dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

Ümmetin Annesi Aişe diyeyim dedim ve size Efendimiz'in (sas) beyanı ile “**Dininizin yarısını, [başka bir gün] üçte birini şu Hümeýra'dan alın**”^[18] deyip bize işaret ettiği ve gerçekten ümmete analık yapıp, ilim, irfan, dirâyet, hikmet konusunda çok önemli şeyler öğreten Aişe annemizi bu yönü ile anlatayım dedim, sonra ondan da vazgeçtim.

Bu dediklerim ve daha saymadığım farklı birçok alan gerçekten önemlidir ve anlatılmaya, anlaşılmaya değerdir. Ben bugün size bunları değil de her gün biraz daha yıprattığımız karı-koca ilişkilerine ideal bir örnek olması açısından, annemizin hanımlığı üzerinden bir şeyler anlatmak istiyorum.

Aişe annemiz nasıl bir eşi? Efendimiz (sas) ile nasıl bir münasebeti vardı? Aralarında var olan sevginin boyutu neydi? Bugün biz onların sevgisinden, onların hanımlara, beylere örnekliğinden ne kadar istifade edebiliriz? Bunlara dair bazı bilgileri sizlerle paylaşacağım.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 66.

[17] Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/538; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 299.

[18] Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, I, 399.

Evliliğe Giden Yol

Bilindiği üzere, Efendimiz (sas) 25 yaşlarına kadar evlenmedi. 25 yaşında kendinden 15 yaş büyük ve kendinden önce iki kez evlenip, iki erkek, bir kız üç çocuk doğurmuş olan, Mekke'nin zengin, güzel ve soylu bir hanımı olan Hz. Hatice annemiz ile evlendi. Bu evlilik 15 yıl nübüvvetten önce, 10 yıl nübüvvetten sonra olmak üzere tam 25 yıl sürdü.^[19] Efendimiz'in (sas) nazarında Hatice annemizin yeri hep farklı oldu. Hatta şöyle bir cümle kullanalım mesele daha iyi anlaşılsın: *"Aişe annemiz hücre-i saâdete giren 12 hanımdan hep bir adım öndeydi; ama Hatice annemiz, Hz. Aişe'den hep bir adım öndeydi; vefatından sonra bile bu böyleydi."*

Hatice annemiz vefat edince, Efendimiz (sas) iki yıl dul kalmıştı. Bu süre zarfında evlenmeyi düşünmeyen Efendimiz, başta Müslim olmak üzere birçok kaynaktan öğrendiğimize göre bir gün bir rüya görmüştü. Rüyasında bembeyaz, başka bir zaman yemyeşil ipekten bir elbise içerisinde bir hanımı Cebrail, Efendimiz'e (sas) göstermiş: "Bu senin dünya ahiret eşindir" demiş, Efendimiz (sas) yüzü kapalı bu hanımı çok merak etmiş, varıp yanına yüzünü açınca, onun Ebû Bekir'in kızı Aişe olduğunu görmüştü. Bu rüya birkaç kez tekrar etmesine rağmen, Efendimiz (sas) hiç kimselere bir şey dememiş, yıllar sonra Aişe annemiz ile evlenince ona bunu anlatmış, o da büyük bir sevinç ile bize bu rüyayı nakletmiştir.^[20]

Efendimiz (sas) bu ruh halinde iken çok sevdiği sahâbîlerden biri olan Osman b. Maz'ûn'un hanımı Havle bint Hâkim bir gün yanına gelmiş: "Ya Resûlullah! Artık evlenmeyi düşünmüyor musun?" demiş, Efendimiz (sas): **"Haticemin üzerine mi?"** diye karşılık vermiş, Havle ısrar edince de: **"Peki, kiminle evleneyim?"** diye sormuştu. Efendimiz'den (sas) bu cevabı bekleyen Havle validemiz demişti ki: "Sen bana söyle bekâr birini mi istersin dul birini mi?" Efendimiz Havle'den bu cümleyi duyunca onun hazırlıklı olduğunu anlamıştı; bunun üzerine demişti ki: **"Söyle bakalım bekâr kim, dul kim?"** Havle validemiz demişti ki: "Bekâr senin arkadaşın Ebû Bekir'in kızı Aişe,

[19] Muhammed Emin Yıldırım, Hz. Peygamber'in (sas) Albümü, s. 104-105.

[20] Buhârî, Menâkıbül'Ensâr, 42; Tirmizî, Menâkıb, 62.

dul ise kocasını Habeşistan hicretinde kaybedip, Mekke'ye dul olarak dönen Sevde bint Zem'â?" Efendimiz (sas) iki isminde uygun olduğunu gördü. Yüreğinden geçen Sevde validemiz ile hemen evlenmek, daha yaşı küçük olan Aişe ile de nişanlanmaktı. Bundan dolayı dedi ki: **"Öyleyse konuş bakalım onlarla, ne diyecekler!"** ^[21]

Hz. Aişe Annemizin Yaşı

Burada bir noktaya dikkatlerinizi çekmek isterim. Biliyorsunuz öteden beri Aişe annemizin evlilik yaşı tartışılır durur. Büyük çoğunluğa göre nişanlandığında 6 yaşında, evlendiğinde 9 yaşlarındadır. ^[22] Öncelikle şunu söyleyelim ki eğer böyle olsaydı ve Efendimiz (sas) 5-6 yaşında bir kız ile evlenseydi, biz bir mü'min olarak bunu sorgulamaz, bu konuda şu an modern dünyanın bize telkin ettiği bazı düşüncelerden etkilenerek asla konuşmazdık. Ancak bu konuda yaptığımız araştırmalara göre Aişe annemiz nişanlandığında 15-16 evlendiğinde 18-19 yaşlarındadır. Biraz teknik bir konu olan bu mevzuya, burada fazlaca girmeden, bazı verileri sizlerle paylaşmak istiyorum.

Diri diri kız çocuklarını toprağa gömen cahiliye Arapları genel itibari ile kız çocuklarının yaşlarını tutmazlardı. Toplumun tüm kınamasına rağmen kızlarını gömmeyip onları büyütenler, çocukları buluşa erdiklerinde Dâru'n-Nedve'de bir tören düzenler ve kızlarının artık büyüdüğünü halka ilan ederlerdi. Eğer bu uygulamayı esas alırsak, Hz. Aişe'nin 9 yaşında evlendiği iddiasını, "9 yıldır ay hali görüyordu" şeklinde anlamak gerekecektir. 9 yıldır ay hali görmesi ve bir 9 yılda çocukluk dönemini dikkate alınca, Hz. Aişe validemiz evlendiğinde 18 yaşlarında bir genç kız olduğu anlaşılacaktır. ^[23]

Hz. Aişe validemiz yıllar sonra Mekke'nin ilk dönemlerinde inen bir sûre olan, Kıyamet Sûresi'nin iniş zamanı sorulduğu zaman: *"Ben Mekke'de sokaklarda oynayan bir çocuk iken Kıyamet saatinin dehşetini anlatan şu ayetler*

[21] İbn Esir, *Usdül-Gâbe*, VII, 93,94.

[22] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 57.

[23] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 174.

(Kamer Sûresi, 54/46) nazil oldu”^[24] diye cevap vermesi, onun yaşını tespit etmemiz açısından önemli bir işarettir. Bu sûrenin nübüvvetin 3. ya da 4. yılında nazil olduğunu hatırlarsak, Aişe validemizin de oyun oynayacak ve dile getirilen sûreyi aklında tutacak bir yaşta olması gerektiğini de dikkate alırsak; o günlerde en az 6–7 yaşlarında olması icap edecektir. Hz. Aişe’nin Efendimiz (sas) ile evliliğinin nübüvvetin 13. yılında gerçekleştiğini hatırlarsak, demek ki bu evlilik Kamer Sûresi’nin nazil olmasından yaklaşık 10 yıl sonra olduğunu kabul etmek zorunda kalacağız. Böyle olunca da Aişe validemizin evlendiği zaman yaşının en az 17 ya da 18 olduğu anlaşılacaktır.

Birçok tarihi kaynak Aişe validemiz ile ablası Esmâ arasındaki yaş farkının 10 olduğunu söylerler.^[25] Hicretin 73. yılında 100 yaşında vefat etmiş olan büyük İslâm kadını Hz. Esmâ hicret sırasında, 27-28 yaşlarında idi. Eğer o bu yaşlarda idiyse ve Aişe validemizden de 10 yaş büyük idiyse, demek ki Hz. Aişe’de hicret sırasında 18 yaşlarında idi.

Bugün hadis kitaplarımızda yer alan ve Hz. Aişe validemizin Mekke yıllarıyla ilgili olarak anlattığı bazı rivayetler, onun yaşını tespit edebilmemize yardımcı olacak niteliktedir. Bunlardan birkaçına değinirsek, mesela; risâletten kırk yıl önce gerçekleşen ve tarih belirlemede bir ölçü olarak kabul gören Fil hadisesinden geriye kalan iki kişiyi Mekke’de dilenirken gördüğünü söylemesi; ^[26] Mekke’nin en sıkıntılı günlerinde Allah Resûlü’nün (sas) sabah-akşam kendi evlerine geldiğini ve bu sıkıntılara dayanamayan babası Hz. Ebû Bekir’in de Nübüvvetin 5. veya 6. yılında Habeşistan’a hicret teşebbüsünde bulunduğunu detaylarıyla birlikte anlatması; ^[27] ilk defa namazın ikişer rekât farz kılındığını, mukim olanlar için daha sonraları onun dört rekâta çıkarıldığını, ancak sefer durumlarında yine iki rekât olarak bırakıldığını ifade etmesi gibi rivayetler ^[28] onun yaşı konusunda bize ipuçları verecek niteliktedir.

[24] Buhâri, *Fezâilü’l-Kur’ân*, 6.

[25] Nevevî, *Tehzîbü’l-Esmâ*, II, 597; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 635.

[26] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 176; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 214.

[27] Buhâri, *Salât*, 70; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, VI, 198.

[28] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, II, 285-286.

Hiz. Aîşe validemizin doğum tarihindeki ihtilafların bir benzeri vefat tarihinde de görölmektedir. Ama biz bazı detayları ve rivayetler arasındaki ilişkileri dikkate alırsak, onun hicrî 58. yılda, 74 yaşlarında vefat ettiğini kabul edebiliriz. Eğer o 74 yaşında vefat etti ise, Efendimiz'den (sas) sonra 48 yıl dul olarak yaşadı ise, Allah Resûlü ile evliliği de 9 yıl sürdü ise; demek ki Aîşe validemiz, Efendimiz Daru'l-Bekâ'ya hicret ettiğinde 26, evlendiğinde ise 17-18 yaşlarında idi.

İşte burada ancak birkaçına yer verebildiğimiz delillerden anlaşılaçağı gibi, bilinenin aksine Hiz. Aîşe validemizin evlilik yaşı 9 veya 10 değil, 18'dir.

Havle bint Hâkim'in Uğraşları

Havle validemiz, Efendimiz'den (sas) aldığı izin ve yetki ile önce Sevede validemize gelmiş, durumu ona açmış Sevede validemiz sevincinden diyecek bir şey bulamayarak bu büyük teklifi kabul etmiş ve hücre-i saâdetin, Hatice annemizden sonraki ikinci sultanı olmuştu.^[29] Teklif Ebû Bekir'in evine gidince, Sıddık'ın evinde üç problem ortaya çıkmıştı. Neydi bu problemler?

Birincisi: Evde o gün için yaşı 25'lere varan Esmâ validemiz vardı ve halen bekârdı. Onun bekâr olmasının sebebi ise Esmâ validemizin güzel olmasından kaynaklanmıyordu. Müslüman olunca, müşrikler birçok şeye ambargo koydukları gibi kız alış verişine ambargo uygulanmış, Müslümanların büyük bir kısmı da o günler Habeşistan'a hicret ettikleri için Esmâ validemiz bir türlü evlenememişti. Hiz. Ebû Bekir, bir baba hassasiyeti ile Esmâ dururken, Esmâ'dan 10 yaş küçük diğer kızını evlendirmek istemiyordu. Ama isteyen Efendimiz (sas) olunca akan sular duruyor, herkes bu evliliğin farklı hikmetleri olduğu bilincinde oldukları için itiraz kapıları kapanıyordu. Biliyorsunuz Aîşe validemizin Efendimiz (sas) ile nişanlanmasından sonra Esmâ validemiz Zübeyr b. Avvam ile evlenecekti.^[30]

İkincisi: Efendimiz (sas) 20, Hiz. Ebû Bekir 18 yaşlarında iken Abdullah b. Cüd'an'ın evinde başlayan dostlukla aralarında bir kardeşlik kurulmuş,

[29] Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 102-103.

[30] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 269.

hep birbirlerine ‘kardeşim’ diye hitap etmeye başlamışlardı. Hz. Ebû Bekir işin başında bir tereddüt geçirdi. “*Resûlullah bana kardeşim diyor, öyleyse nasıl benim kızım ile evlenecek!*” Bu tereddüt Efendimiz’e (sas) ulaşınca, Efendimiz (sas) o kardeşliğin neseb/soy değil, din kardeşliği olduğunu bununda evliliğe engel olmadığını beyan edecekti. ^[31]

Üçüncüsü: Hz. Aişe annemiz beşik kертmesi denilen bir şekilde Mekkе’nin tanınmış adamlarından biri olan Mut’im b. Adiyy’in oğlu Cübeyr b. Mut’im ile sözlenmişti. Hz. Ebû Bekir, Mut’im’e söz vermiş ama bu sözün üzerinden neredeyse 10 yıl geçmiş, İslâm geldikten sonra Mut’im artık bu iş hakkında konuşmaz olmuştu. Şimdi Efendimiz (sas) Hz. Aişe’ye talip olunca, siddikiyet makamının âbidesi olan Hz. Ebû Bekir verdiği sözü bozan taraf olmamak için önce Mut’im’den bu iş hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istemişti. Gidip meseleyi ona açınca, Mut’im’in hanımı, bu işten vazgeçtiklerini söylemişti. Hz. Ebû Bekir sevinçle eve dönmüş ve Havle’ye bu işin olacağını söylemişti. ^[32]

Problemler, engeller ortadan kalkınca Efendimiz (sas) Aişe annemiz ile nişanlanmış, 500 dirhem mihr karşılığında, ^[33] düğünü ileride yapmak üzere Nübüvvettin 11. yılı Şevval ayında peygamber hanesinin 3. sultanı olmuştu. ^[34]

Medine Yılları

Hicret olup Medine’ye gelince, Mescid-i Nebvî’nin inşası devam ederken Efendimiz, Sevde validemizle Ebû Eyyüp el-Ensârî’nin evinde misafir olarak kalıyordu. Mescid bitip, Efendimiz’e (sas) ait önce bir, sonra iki oda yapılıncı düğün oluyor ve Aişe annemiz Hücre-i Saâdet’e hicretin ilk senesinde tam ayını da vereyim, hicretin üzerinden 7 ay geçmişken, yine bir Şevval ayında o eve gelin olarak gidiyordu. ^[35]

[31] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 58; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 181.

[32] İbn Esîr, *Usdül’-Ğâbe*, VII, 93, 94; Zehebî, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, IV, 422.

[33] İbn Mace, *Nikâh*, 13.

[34] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 58.

[35] Hz. Aişe annemiz şöyle diyor: “Resûlullah (sas) benimle Şevval ayında evlendi ve Şevval ayında zıfafa girdi. Resûlullah’ın (sas) hangi hanımları onun yanında benden daha fazla kısmet sahibidir-

Ayı özellikle belirttik, çünkü Aişe annemiz de belirtmiş. Bizde halen Anadolu'nun bazı yerlerinde var olan bir yanlış anlayış var ya: "İki bayram arasında düğün uğursuzluktur" diye, aynı yanlış anlayış Medine'de de var.^[36] Ensâr'dan bazı hanımlar bunu söyleyince Aişe annemiz diyecek ki: *"Resûlullah benimle bir Şevval ayında nikâhlandı ve yine bir Şevval ayında düğün yaptı. Söyler misiniz bizim evliliğimizden daha hayırlı bir evlilik mi var?"*^[37]

9 yıl sürecek bir evlilik hem de ne evlilik? Acısıyla tatlısıyla fakirliğiyle zenginliğiyle, kavgasıyla barışıyla, sevinciyle hüznüyle örnek olan bir evlilik... Şimdi ben bunları deyince siz demiyorsunuz değil mi peygamberin evinde kavgamı olur, acılık mı olur? Olmaz mı? Peygamber'in evi olsa bile onlar da birer insan, dolayısı ile onların evinde de herkesin evinde olan bazı hadiseler yaşanabilir. Bundan dolayı evlilik deyince öyle birilerinin gösterdiği gibi toz-pembe bir hayat yoktur. Evlilik dediğiniz şey bir ibadettir, hangi ibadetin külfeti yok ki evliliğin de olmasın. Dolayısı ile bu meseleyi hayali şeylerden hakikate taşımamız gerekir, beklentilerimizi makul bir noktaya getirerek Saâdeti elde etmemiz gerekir. İşte Peygamber'in evi bize bunu da öğretir.

Bakın o evden bazı tablolar aktaracağım sizlere, ne olur iyice anlamaya çalışalım ve kendi dünyamızı o güzel dünya ile kıyas ederek, muhasebesini yapalım.

Aişe Annemizin Efendimiz'e (sas) Olan Sevgisi

Aişe annemiz her kadın gibi eşini çok seviyor ve O'nu başkalarından kıskanıyordu. Ama Aişe annemizin imtihanına bakar mısınız? Hücre-i Saâdet'e ilk geldiği zaman bir Sevde vardı, bir de kendisi... Efendimiz (sas) bir gün Sevde validemizin yanında gecelerdi, bir gün Aişe validemizin... Bazen Aişe annemiz Sevde validemizin gönlünü alır, onun sırasını da kapardı. Ama gün geldi o eve, Hafsa girdi, Ümmü Seleme girdi, Zeyneb bint Cahş girdi, Safiyye girdi, Meymune girdi, girdi de girdi ve Aişe annemiz 9 günde bir

ler ki? Resûlullah (sas) Şevval ayında zifafa girmekten hoşlanırdı." İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 58.

[36] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 60.

[37] Müslim, *Nikâh*, 73.

Efendimiz (sas) ile baş başa kalmaya başladı. Buna rağmen bazen çok sıkıntı çekse de Peygamber evine hanım olmanın sorumluluğu altında hep inledi durdu. Çok zor bir imtihandı, ama o bu imtihanı yüzünün akı ile tamamladı. Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 28 yaşlarında idi, ondan sonra 46-47 yıl dul olarak yaşayacaktı, o günlerde de hep kendisine yakışır bir kamet ortaya koyacaktı. ^[38]

Sıranın bir gün Aişe annemizde olduğu gecelerde, gecenin ilerleyen saatlerinde uyandı, lambasız o evde elini yatağa gezdirdi. Efendimiz (sas) yataкта yoktu. Kalktı, sinirlenmiş, aklına başka şeyler gelmişti. O an bir karartı hissetti elini götürdü, Efendimiz (sas) namazdaydı, eli mübarek ayaklarına değdi. Derin bir nefes aldı, bir taraftan da utandı Efendimiz (sas) için aklından geçirdiklerine... Efendimiz (sas) namazını bitirince dedi ki: *"Anam, babam sana feda olsun Ya Resûlullah! Ne olur beni affet. Ben senin hakkında başka şeyler düşünürken sen neyle meşgulmüşsün."* ^[39]

Başka bir geceyi anlatıyor annemiz, o anlatmasa biz nerden bileceğiz. "Sıranın bende olduğu bir gece benim yanıma geldi. Ama tuhaf bir hali vardı. Sanki biraz sonra kalkacakmış gibi terliklerini görünen bir yere koydu. Elbiselerini hemen başucuna... Ben kendi kendime dedim ki: 'Beni uyutacak diğer hanımlara gidecek!'" Efendimiz (sas) asla bunu yapmazdı. Aişe annemiz de bunu biliyor, ama kadın fıtratı ister istemez kıskanıyor. Aişe annemiz, biraz uykuyu sever; ama o gece büyük bir inatla yatmamaya çalışıyor. Gecenin ilerleyen vakti Efendimiz (sas) kalkıyor. Aişe annemizi rahatsız etmemek için özen gösteriyor. Elbisesini giyiyor, terliklerini eline alarak dışarı çıkıyor. Aişe annemiz uyuyor gibi yapıyor ama uyanık hemen kalkıyor ve Efendimiz'in (sas) arkasına takılıyor. Efendimiz (sas) yürüyor, yürüyor, Baki Kabristanlığı'na geliyor, orada bir köşede oturup uzun uzun kabir sakinlerine dua ve istiğfarda bulunuyor. Aişe annemiz bu tabloyu uzaktan seyrediyor. Efendimiz (sas) duasını bitirince, eve doğru yöneliyor, o ise Efendimiz'e (sas) yakalanmamak için koşa koşa eve dönüyor, üstünü çıkarıp yatağa giriyor. Ama nefes nefese kalmış, terler içerisinde... Efendimiz (sas) hücre-i

[38] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 57-83; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2573-2576; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 186-189.

[39] Müslim, *Salât*, 221; Ebû Dâvûd, *Salât*, 152; Abdurrezzak, *Musannef*, II, 160.

saâdete girince, Aişe annemizin o halini görüyor ve diyor ki: “**Ya Âiş**”^[40] Aişe değil, Âiş ? Ne demek? Ayşem, demek: “**Ayşem! Ne bu hal? Nefes nefesessin?**” Annemiz “Yok bir şey” diyor. Efendimiz (sas): “**Var, var**” diyor; ama annemiz söylemiyor. Bunun üzerine Efendimiz (sas) diyor ki: “**Bana anlatacak mısın ne olduğunu yoksa Latif ve Habir olan Mevlâm, Cebrail’i gönderip, bana haberini versin mi?**” Bu tehdidi duyunca annemiz telaşlanıyor; “Aman Ya Resûlullah! Cebrail bu iş için gelmesin” mesele şundan ibaret deyip başlıyor anlatmaya ... O anlattıkça Efendimiz (sas) gülüyor: “**Demek önümdeki karartı sendin öyle mi?**” diyerek tebessüm ediyor.^[41]

Efendimiz’in (sas) tavrına dikkat edin, bakın şöyle bir söz söyleyebilir Efendimiz: “Sen nasıl benim gibi adaleti hayatının esası kılmış bir peygamberden şüphe edersin. Sıranın sende olduğu bir günü başka bir hanımla geçireceğimi nerden çıkarırsın?” Bunları demiyor Efendimiz? Kadın fıtratı, fıtratı kabul ediyor ve onu o hali ile kabulleniyor. Yapı itibari ile ege kemiğine benzediğini ifade ediyor, bu hâşâ kadını aşâğılama değil, karakterini tespittir, böyle olunca da düzeltmeye kalkmayın kırarsınız diye de ekliyor.^[42] Çok önemli şeyle bunlar...

Menfaat Değil, Merhamet

Hiz. Aişe annemiz Efendimiz’in (sas) hayatından bize bir sünnet aktarıyor. Hem de çok önemli bir sünnet... Sünnet deyine sadece akıllarına tabakların altını sıyırmak gelen, pazarlık yapmak gelen, bu çağın insanının bu sünnetten alacağı çok ama çok önemli dersler var... Annemiz diyor ki: “*Resûlullah (sas) hayatı boyunca ne bir hanımına ne bir cariyesine ne de bir hizmetçisine bir fiske dahi vurmadi, kötü bir söz söylemedi, onları rencide etmedi.*”^[43]

[40] Hz. Peygamber (sas) Aişe annemize, bazen *Aiş/Aişem*, (Buhârî, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 30) bazen *Uveys/Aişecik*, (İbn Asâkır, *Tarihü Dimaşk*, 68/181) bazen *Hümeyra/Pembe yanaklı*, (Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 129) *Yâ Binte’s-Sıddık/Ey Sıddık’ın kızı* (Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 159) şeklinde hitap ederdi.

[41] Müslim, *Cenâiz*, 102; Nesâî, *Cenâiz*, 103; İbn Mace, *Cenâiz*, 36.

[42] “Kadınlara hayırhah olun, zira kadın bir ege (kaburga) kemiğinden yaratılmıştır. Ege kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadınlara hayırhah olun.” Buhârî, *Nikâh*, 79; Müslim, *Radâ*, 65; Tirmizî, *Talâk*, 12.

[43] Müslim, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 79; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 4.

Sünnet üzere yaşamak mı istiyorsunuz, sünneti ihya etmek mi istiyorsunuz, alın size çok önemli bir sünnet ...

Onun evlilik için koyduğu en önemli sünnet, eşler arasında menfaate dayalı değil, merhamete dayalı bir sevgidir. Hem de gerçek sevgi... Nasıl mı? Annemiz anlatıyor: “Beraberce sofraya oturduğumuz bir gün et yiyoruz. Resûlullah (sas) benim elime aldığım ve ısırdığım eti elimden alıyor, tam ısırdığım yerden ısıyor. Su içmek istediğim zaman benim bardağımı alıyor ve tam içtiğim yerden içiyordu. Neden böyle yaptığını sorduğumda: “Ya Aiş! Dudağım, dudağının değdiği yere değsin istiyorum”^[44] diyordu.

Siz koca olarak, bir eş olarak bu sevgiyi hanımınıza yansıtırsanız, ne olur düşünebiliyor musunuz? Aişe annemiz Efendimiz'den (sas) böyle bir sevgi görüyor ve öğreniyordu. O bunu gördükçe yüreğindeki sevgi artıkça artıyordu. Nasıl mı? Aişe annemizin sevgisini anlayalım.

Bir gün annemiz almış yanına Medineli hanımları, onlara kıssaların en güzeli olan Yusuf kıssasını anlatıyor. Züleyha'nın Hz. Yusuf'a duyduğu aşk ve sonrasında olan hadiseler, bunun sarayda duyulması ve Mısır'ın kadınlarının Züleyha'yı kınamaları... Züleyha sıradan bir adama aşık olduğunu Mısırlı kadınlara göstermek için ne yapıyor, bir yemek tertip ediyor, yemekler yeniyor, sonra sofraya meyveler geliyor, kadınlar ellerinde bıçaklar meyveleri keserlerken Yusuf içeriye alınıyor. Yusuf'un o güzelliğini gören kadınlar meyve yerine ellerini kesmeye başlıyorlar.^[45] Böylelikle Züleyha'yı kınamaktan vazgeçiyorlar. Aişe annemiz bunu anlatıyor sonra diyor ki: “Mısırlı kadınlar Yusuf'u görünce onun güzelliğinden dolayı bıçaklarla ellerini keserler, eğer onlar benim efendimi görselerdi, onun güzelliği karşısında o bıçakları sinelerine saparlardı.”^[46]

Aişe annemizin Efendimiz'e (sas) duyduğu sevdada bu ... Ya Efendimiz'in, Aişe annemize duyduğu sevdada? Amr b. Âs (ra) rivayet ediyor: Müslüman oluşunun üzerinden daha çok fazla vakit geçmeden Zatü'r-Rika Seriyyesi'ne

[44] Müslim, Hayz, 14; Ebû Dâvûd, Tahâre, 103.

[45] Yusuf 12/30-32.

[46] Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XIII, 77.

komutan olarak atanmış, askerleri içerisinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve daha nice ashâbın büyükleri var. Daha yeni Müslüman olmuş Amr b. Âs, böyle bir seriyyeye de komutan tayin edilince kendi kendine 'demek ki Efendimiz (sas) herhalde beni çok seviyor hem de herkesten çok seviyor ki beni böyle bir birliğe komutan olarak atadı' düşüncesine kapılmış. Sefer bitmiş, Amr b. Âs, büyük bir başarı ile Medine'ye dönmüş, olan biteni Efendimiz'e (sas) rapor ettikten sonra, şöyle bir soru sormuş: "Ya Resûlullah! İnsanlar içerisinde sana en sevgili gelen kimdir?" Efendimiz (sas) Amr b. Âs'ın maksudını çok iyi anlamıştır hem ona bir cevap hem bir hakikati ifade etme maksadı ile demiştir ki: "Aişe'yi" Amr: "Ya Resûlullah! Kadınlardan demiyorum, erkeklerden en fazla kimi seviyorsun?" Cevap: "Ebiha/ Onun babası, Aişe'nin babası..." İfadeye dikkat buyurun Ebû Bekir değil, Aişe'nin babası... Amr devam ediyor: "Ya ondan sonra?", "Ömer" diyor Efendimiz... Amr devam ediyor, "Ondan sonra, ondan sonra" bakıyor ki kendine sıranın geleceği yoktur. Daha fazla gerilere düşmek istemediğinden soru sormayı bırakıyor. ^[47]

Efendimiz'in (sas): "Kimi çok seviyorsun" sorusuna muhatap olur olmaz Aişe demesi, onu ne kadar sevdiğini bize gösterir değil mi? Sahâbe bunu çok iyi anlamıştı. Bundan dolayı, eğer bazen Efendimiz'e (sas) bir şey diyeceklerse, bazen bir konuda O'nunla istişare edeceklerse veya izin alacaklarsa veyahut bir hediye takdim edeceklerse hep bekler, Efendimiz'in (sas) Aişe'nin odasında olacağı sırayı gözler, onun yanma gelince de onlar da gelir dertlerini söylerlerdi. ^[48]

Hz. Aişe'ye Olan Sevgi

Efendimiz (sas), hanımlarının hepsine adil davranırdı. Ama kalbin adaleti olmazdı. Kalp, yürek bazen birini başka birinden daha fazla sevebilirdi. ^[49] Vefat etmesine rağmen Hatice validemizin hepsinden daha çok

[47] Buhârî, *Fezâilü's-Sahâbe*, 5; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 8.

[48] Buhârî, *Fezâilü's-Sahâbe*, 30; Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

[49] "Allah bir adamın içinde iki kalb yaratmamıştır..." Ahzab Sûresi, 33/4.

sevdiği gibi,^[50] yaşayanlar içerisinde Aişe annemizin hepsinden daha fazla sevildiği gibi...^[51] Tabi böyle bir durum ortaya çıkınca, diğer annelerimiz bu konuda itirazda bulundular ve Efendimiz'in (sas) kendilerini de Aişe kadar sevmesini istediler. Bu taleplerini de bir gün Fatıma validemize bildirerek, bu konuda babası ile görüşmesini istediler. Fatıma annemiz önceleri bu işe girişmemeyi düşündüyse de ısrarlar çoğalınca kabul etti ve babası ile konuşmak için huzura girdi. Efendimiz (sas) her zamanki gibi kızını karşıladı ve ona niçin geldiğini sordu. Hz. Fatıma dedi ki: *"Ya Ebeti/ Ey Babacağım! Ehlin/diğer hanımların, Ebû Bekir'in kızına karşı gösterdiğin ilginin aynısını senden bekliyorlar."* Efendimiz (sas) bu söz karşısında kızına baktı ve dedi ki: **"Kızım! Sen babanın sevdiğini sevmez misin?"** Hz. Fatıma annemiz: **"Elbette severim"** dedi. **"Nasıl sevmem senin sevdiklerini Ya Resûlullah!..."** Hz. Fatıma annemiz anladı ki bu sevgi başka bir sevgiydi, bu sevginin temelinde başka bir şey yatıyordu. Bundan dolayı artık bir şey demeden babasının yanından ayrıldı. Daha sonra annelerimiz her ne kadar bir kez daha Fatıma aracı olarak göndermek istedilerse de o buna yanaşmadı.^[52]

Efendimiz (sas) Aişe annemizi bu kadar çok sevmesine rağmen, bu sevgiyi her zeminde belli etmesine rağmen Aişe annemiz yine de bazen Efendimiz'den (sas) bu sevgiyi duymak isterdi. Bundan dolayı bazen: **"Ya Resûlullah! Beni seviyor musun?"** diye sorar, Efendimiz de: **"Evet, ya Aişe! Tabi seviyorum!"** diye cevap verirdi. Hz. Aişe annemiz daha ötesini de duymak isteği için bu sefer: **"Ya Resûlullah! Beni nasıl seviyorsun?"** diye soruyordu. Cevap nasıl geliyordu biliyor musunuz? **"Kördüğüm gibi!"** Bu cevap Aişe annemizi çok sevindirirdi. Çünkü kördüğüm açılmazdı. Açılmayan, bitmeyen sırlı bir sevgi demekti bu... Alacağı cevap onu çok mutlu ettiği için, Hz Aişe sık sık sorardı: **"Ey Allah'ın Resûlü, kördüğüm ne âlemde?"**

[50] "Allah bana Hatice'den daha hayırlısını vermemiştir. Çünkü herkes beni inkâr ederken, o bana iman etti. Herkes beni yalancılarken o beni tasdik etti. İnsanlar mallarını benden esirgerken, o malları ile bana arka çıktı..." Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI, 117.

[51] "Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü ise, tirdin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir." Buhârî, Enbiyâ, 32; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 70.

[52] Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 83; eş-Şâmi, Subülü'l-Hudâ, XI, 171.

Efendimiz'in (sas) verdiği cevap ise annemizi âdeta kendinden geçirirdi: **"İlk günkü gibi..."**^[53]

Bu kutsi evde, ciddiyetin en üst düzeyde olduğu evde zaman şakalar da olur, zaman zaman meşru daire içerisinde eğlenceler de yaşanırdı. Efendimiz'in (sas) vefatına yakın günler, Efendimiz (sas) inanılmaz bir baş ağrısı yaşıyor. O günler Aişe annemizin de başı ağrıyor. Biraz da naz makamında Aişe annemiz: "Vay başım vay başım" diye sızlanıyor. Efendimiz (sas) Aişe'sine dönerek diyor ki: **"Asıl hasta olan benim, benim başım çatlıyor sana ne oluyor ki? Hem sen benden önce ölsen ne yazar. Kötü mü seni ben yıkarım, namazını ben kılarım, mezara ben indiririm. Allah'a seni ben emanet ederim."** Annemiz bu sözlerle nasıl cevap veriyor biliyor musunuz? Buhârî'den, Ahmed b. Hanbel'den naklelim: **"Tabi istiyorsun ki ben öleyim, hemen beni mezara gömesin ve diğer hanımlarınla daha rahat beraber olasın."** Efendimiz (sas) hasta hali ile bu söze öyle bir güler, öyle bir tebessüm eder ki...^[54]

Bir bayram günü Medine'ye dışarıdan gelen Habeşli oyuncularını Aişe annemizin seyretmek istemesini ve Efendimiz'in (sas) buna izin verişini biliyorsunuz?^[55] Annemiz ile Efendimiz (sas) arasında birkaç kez olan koşu yarışını da biliyorsunuz.^[56] İlk yarışları annemizin geçtiğini sonraları annemiz biraz şişmanlayınca yenildiğini ve bu yenilgiyi de bir türlü hazmedemesini de biliyorsunuz? Bu bildiklerinizi size tekrar etmeyeyim de size biraz da o evin kavgalarını anlatayım.

Peygamber Evi'nin Bazı Hadiseleri

Bir gün annemiz kızmış evin içerisinde yüksek bir sesle bir şeyler söylüyor, bağıyor, çağırıyor. O anda da Hz. Ebû Bekir haneye giriyor. Kızının o halini görünce ne olduğunu sormadan, Aişe annemizi bir köşeye çektiği gibi: "Ey Filanenin kızı! Sen nasıl olur da Resûlullah'ın huzurunda böyle konuşursun?" deyip elini vurmak için kaldırıyor, o anda Efendimiz (sas)

[53] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliya*, II, 44.

[54] Buhârî, *Merdâ*, 16; İbn Mace, *Cenâz*, 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 228.

[55] Müslim, *Salâtü'l-Iydeyn*, 19; Nesâî, *Salâtü'l-Iydeyn*, 34.

[56] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 275.

Hız. Ebû Bekir'e: "Sakın ha Ebû Bekir!" deyip vurmaması için uyarıyor. Hız. Ebû Bekir utancından hiçbir şey diyemeden çıkıp gidiyor. Annemiz mahcup, ama Efendimiz (sas) yine tebessüm halinde ne diyor biliyor musunuz? "Seni nasıl o kırgın adamın elinden kurtardım. Nasıl seni onun elinden aldım?" Başka bir gün Hız. Ebû Bekir, yine o haneye gelir ve hanenin içerisinde gülüşmelere, şakalaşmalara şahit olur. Bu durumdan memnun olan Hız. Ebû Bekir: "Daha önce beni kavganıza ortak ettiğiniz gibi, şimdi sevincinize ortak etmez misiniz?" [57] dedi.

Hız. Ömer anlatıyor, diyor ki: "Bir gün hanımlarım beni çok kızdırdı. Artık dayanılmaz bir noktaya gelince dedim ki: Gideyim bunları Resûlullah'a (sas) şikâyet edeyim. Bunlar Mekke'de iken bize karşı hiç konuşamazlardı. Ama geldiler Medine'ye, ensârın hanımlarına uydular, bize karşı seslerini yükseltiyor, sözlerimizi dinlemiyorlar." Bu düşünce ile çıkıp geldim hücre-i saâdetin kapısına bir de ne göreyim, içeriden Resûlullah'ın (sas) hanımlarının sesleri geliyor, öyle bağrışmalar, öyle kavgalar... Kendi kendime dedim ki: 'Ömer! Resûlullah'ın hali senden daha farklı değil; dön geri ve bir şey deme!'" [58]

Peygamberimizin evi böyleydi... Bazen o evde de bazı hadiseler yaşanır, kavgalar olur, tartışmalar çıkardı... Bir gün Efendimiz (sas) Aişe annemizin odasındadır. O günde Safiyye validemiz çok güzel etli bir yemek yapmıştır. Aişe annemiz pek yemek yapmayı bilmez, ev işlerini de sevmezdi. Ama Ümmü Seleme validemiz, Safiyye validemiz, Sevde validemiz ev işlerinde yemek konusunda çok maharetliydi. Safiyye annemiz bir kabın içerisine yemeği koymuş, bir hizmetli ile Efendimiz'e (sas) göndermiş... Efendimiz (sas) uzaktan gelen yemeği görünce sevinmiş: "Bak Aişe! Bak!

[57] Ebû Dâvûd, Edeb, 92.

[58] Hız. Peygamber'den bu örneği gören Hız. Ömer, ondan sonraki hayatını hep sünnet üzere yaşamıştır. Küçük bir örnek: "Hız. Ömer'in hilâfeti zamanında bir adam, davranışlarını beğenmediği karısını şikâyet etmek üzere halifenin evine gelir. Kapının önüne oturur ve Hız. Ömer'in çıkmasını bekler. Derken içeriden bir gürültü kopar. Hız. Ömer'in hanımı koca halifeyle bağırıp çağırmakta ve fakat Hız. Ömer ağzını açıp da hanımına tek bir kelime söylememektedir. Bu hâli gören kapıdaki adam, boynunu bükerek: "Bütün şiddetine ve sertliğine rağmen, üstelik mü'minlerin emiri iken Ömer'in hâli böyle olursa, benim derdime nasıl çâre bulabilir" diye düşünür ve gider." Zehebî, el-Kebâir, s. 179.

Safiyye bize yemek göndermiş” demiş. Aişe annemizin o anda kıskançlık damarı kabarmış o sinirle ayağa kalktığı gibi elinin tersi ile tepsiye bir vurmuş, yemek bir tarafa, tabak bir tarafa ... Tabak kırılmış, yemek dağılmış ... Aişe annemiz kendi bize rivayet ediyor: “Böyle yaptım; ama birden aklım başıma geldi öyle bir utandım, öyle bir utandım ki? Hemen döndüm Resûlullah’a (sas) dedim ki: ‘Ya Resûlullah! Ne olur beni bağışla! Bir anda kendimi kaybettim, ne dersen yaparım nasıl dersen telâfi ederim.” Efendimiz (sas) ise bu tabloya karşı tebessüm ediyor. Aişe annemizin bu sözüne karşı diyor ki: **“Bu işin telafisi tabağa karşı tabak, yemeğe karşı yemektir.”** Aişe annemiz diyor ki: “Ya Resûlullah! Tabağı bulmak kolay; ama ben nerede Safiyye’nin yaptığı yemeği nasıl yapabilirim ki?” Efendimiz (sas) diyor ki: **“O zaman git ona rica et sana yardım etsin.”** Nihayetinde böyle yapılıyor, yemek tekrar yapılarak, huzuru risalete getiriliyor. ^[59] Efendimiz’in (sas) Aişe annemizi Safiyye annemize bu iş için göndermesi de işin terbiye edilmesi noktasında da bize çok şey söylemektedir.

Başka bir gün Sevede validemiz ile Aişe validemiz Efendimiz’in (sas) yanındalar. O gün aralarında bir şey olmuş ve Sevede validemiz, Aişe annemize biraz darılmış. O anda da ensâr hanımlarından biri haneye undan yapılmış bir yemek göndermiş. Artık helva mıdır, başka bir şey midir bilmiyoruz. Aişe annemiz yemeği Efendimiz’in (sas) önüne koyuyor kendi de oturuyor, Sevede annemizi de sofraya davet ediyor. Sevede annemiz ona küstüğü için gelmiyor. Aişe annemiz ısrar ediyor, gel diyor, o ise gelmiyorum diyor. Aişe annemiz bu sefer diyor ki: “Bak sana gel diyorum, eğer gelmezsen kalkar bu yemeği senin yüzüne sürerim.” Sevede validemiz gelmeyince, Aişe annemiz dediğini yapıyor; yemekten bir miktar eline alıyor ve gidip onu Sevede validemizin yüzüne gözüne sürüyor. O ana kadar bu hadiseyi seyreden Efendimiz (sas) bir miktar yemeği aldı eline onu Sevede validemize uzatarak: **“Al bunu sen de onun yüzüne sür”** dedi. Sevede validemizde denileni yaptı ve yemeği Aişe annemizin yüzüne sürdü. İkisinin yüzü gözü un, yemek içerisinde kalmıştı. Efendimiz (sas) onların bu haline baktı, öyle güldü, öyle güldü ki mübarek dişleri görünürcesine ... O anda Ömer’in sesi duyuldu dışarıdan,

[59] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 91; Nesâî, *İşretü’n-Nisâ*, 4.

Efendimiz: **“Kalkın içeriye geçin, elinizi yüzünüzü yıkayın, Ömer bu halde sizi görmesin”** dedi. ^[60]

Bir gün Efendimiz (sas), Aişe annemize dedi ki: **“Ey Aişe! Ben senin konuşmandan hemen anlarım bana kızgın olup, olmadığını?”** Aişe annemiz, bazen kızgın olduğu zamanlarda bile bunu belli etmemeye çalışırdı. Ama nasıl Efendimiz’in (sas) bunu nasıl anladığını merak etmişti. Sordu: “Ya Resûlullah! Bunu nasıl anlıyorsun? Bunu nerden çıkarıyorsun?” Efendimiz (sas) dedi ki: **“Ey Aişe! Eğer bana kızmışsan bir şey söylediğin zaman ‘İbrahim’in Rabbine yemin olsun ki’ diyorsun, eğer benden hoşnutsan, ‘Muhammed’in Rabbine yemin olsun ki’ diyorsun?”**

Aişe annemiz bu ince düşüncenin fark edilişine bir yönü ile sevindi ve dedi ki: “Vallahi doğru Ya Resûlullah! Ancak şu andan itibaren sana söz veriyorum, bundan böyle senin isminin dışında bir ismi ağzıma almayacağım, ne kadar kızgın olursam olayım, yine de senin isminle yemin edeceğim.” ^[61]

İşte o hane böyle bir hane idi. Son olarak bir noktaya dikkatlerinizi çekelim: Resûlullah (sas) ne hal üzere vefat etti? Biliyor musunuz? Eğer bilmiyorsanız, aklınıza şöyle bir tablo gelecektir. Her halde Allah Resûlü (sas) ya namazda secde halinde ya Kur’an başında ya da başka bir ibadet halinde ruhunu Rahman’a teslim etmiştir. Ama bakın Efendimiz’in (sas) hayatının son anlarına bunların hiçbirisi değil? Efendimiz (sas) Allah’a yürürken kendi deyişi ile *“ile’l-Refik-i Âlâ/ en yüce dostu”* yürürken, o mübarek başı, Aişe’nin göğsü üzerinde idi. Başını Aişe’nin sinesine yaslayarak bu dünyadan, ebedi âleme yürümüştü. ^[62] Sadece Efendimiz’in (sas) bu hali bile eşler arası ilişki için bize çok şeyler söylemektedir. İnşallah duyanlardan oluruz. Duyup da uyuyanlardan değil, duyup da uyanlardan oluruz.

[60] Ebû Ya’lâ, *Müsned*, 7 / 449; Cum’a, Ahmed Halil, *Nisâu Ehli’l-Beyt*, s. 144.

[61] Buhârî, *Nikâh*, 108; Müslim, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 80; İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 68.

[62] Buhârî, *Cenâiz*, 94; İbn Kesir, *Siretü’n-Nebevî*, II, 469, 470; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 264.

Hz. ÂİŞE'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Evliliği sadece bir ihtiyaç ve hayatın bir gerekliliği olarak değil, bir ibadet olarak anla ki külfetini taşıyabilesin.
- ✿ Muhabbeti ilk günden son güne kadar kendine azık olarak edin ki gerçek manada sevebilesin; sevdiğin içinde sevelebilesin. .
- ✿ Menfaati değil, merhameti işin temeline yerleştir ki basit şeylere takılıp da vefasızlık ve sadakatsizlik sergilemeyesin..
- ✿ Beklentilerini makul bir seviyede tut ki hayallerle bir dünya tasavvur ederek, iki de bir kırmayasın, kırılmayasın; yarı yollarda kalmayasın.
- ✿ "Helal daire geniştir ve keyfe de kâfidir" sözünü kendine bir ilke olarak edin ki Saâdeti başka yerlerde aramayıp, cennet benim evimde diyebilesin.

